Q. HORATII FLACCI
OPERA

ILLVSTRAVIT

CHRIST. GVIL. MITSCHERLICH

PROFESSOR PVBL. ORDIN. IN ACADEMIA GOTTINGENSI

TOMVS SECVNDVS

LIPSIAE, MDCCC

SVMTIBVS SIEGFRIED LEBRECHT CRVSII

PRAEFATIO.

Quas in Horatio recte interpretando rationes ineundas iudicaverim, quasque ipſe opera mea aſſequi conatus ſim, diligenter a me in praefatione, priori Tomo praefixa, expoſitum eſt. Atque eandem in dilucidandis reliquis, quae alter hic Tomus complectitur, Horatii carminibus lyricis viam tanto minus inſiſtere dubitavi, quo magis in dies uſu et experientia magiſtra intelligere mihi viſus ſum, quantum adiumenti talis accuratio liberalioris indolis adoleſcentibus ſuppeditare poſſit. Quorum quidem potiſſimum commodis me proſpectum voluiſſe ii meminerint, qui me interdum copioſiorem ac forte nimium in explanandis et ad vulgarem loquendi rationem revocandis formis poeticis deprehendant; tum illud iis maxime locis factum eſſe cogitent, ubi vel exercitatiorem aliquem haeſitare, vel ſpiſſas ab interpretibus argutiarum nubes meridiei praetextas animadverterim.

* Illud

Illud autem minime ambitiose mihi affirmare posse videor, me in accurandis posterioribus his carminum libris paullo intentiore studio versatum esse, sive quod interpretes in iis, maxime in toto carminum habitu ac dispositione recte apud animum informanda saepius remitti atque a vero deflectere cognoscerem, sive ipsorum carminum dignitate ac maiestate eo adducerer, novisque subinde stimulis excitarer. Consummatissimae enim pleraque artis, sive argumentorum vim ac tractationem, sive excelsissimum ingenii nisum, sive sententiarum gravitatem, sive denique enunciationis spectes virtutes, Horatiani ingenii monimenta in his libris contineri, neminem tam hebetis iudicii esse arbitror, quin ipse facile sentiat.

Caeterum quam verum sit, quod dicitur, dies diem docet, neminem magis experiri arbitror quam interpretem, quem mirandum non est, si in longiori opere nonnumquam a recto tramite aberret, ac sensim ad alias rerum notiones delabatur. Quae igitur incidenda aut aliter constituenda iudicavi, quaeque ad poetae doctrinam illustrandam aut omnino ad liberaliorem interpretationem spectantia serius a me animadversa sunt, ea in fascem collecta huic

huic Tomo inſeri iuſſi. Interea temporis nactus ſum Codicum, quos bibliotheca Guelpherbytana cuſtodit, notitiam, a Cl. Leiſtio, has ipſas literas in eadem urbe ſumma cum laude profitente, mihi perhumaniter ſubminiſtratam, quam hic, quamquam alieniore loco itidem ſubnectam. Sunt autem Codd. hi:

I. Codex Gudianus n. 108. membranaceus, in folio, quod vocant, minore quadrato ſcriptus, continet *Horatii Carmina* (quae tamen a L. I. c. 23. demum incipiunt) *Epodon librum*, *Artem poeticam* et *Satiras*. Eſt is ſatis nitide exaratus, literisque initialibus auro, quod diverſicolor pictura ambit, illuſis condecoratus; pauca in eo ſcripturae compendia, nulli numeri, at multas inter lineas ab eadem manu adſcriptas variae lectionis notationes et correctiones habet. Sic v. c. Carm. III. 4. 1. vitioſe exaratum *Aeſcende* in margine corrigitur; Epod. I. 5. *quibus te vita ſi ſuperſiite* prava lectio *ſit* adſcripta eſt. Inſcriptiones carminum vulgares exhibet (veluti Carm. III. 13. *Proſeuctice in fontem blanduſium, qui eſt in Sabino*) et in carmine amoebaeo III. 9. *Oratii* et *Lidiae* nomina interſerit, adiecto titulo: *Antepodotice*. Eſt etiam, ubi in plures partes diſpeſcuntur carmina, veluti Serm. II. 3. in quo v. 168. *Servius Oppidius* caet. novum ſermonem (plane ut in Cod. Vpſal.) orditur. Omnino hic codex ab indocto quidem et legis metricae imperito homine ſcriptus, e bono tamen exemplari ductus videtur, dignusque adeo eſt, qui curatius inſpiciatur.

II. Cod. Gud. n. 185. in 4. vergente ad finem Saec. XIV. ſcriptus, paſſim truncatus. Habet *Artem poet.* inde a v. 110. *Epiſtolas* et Sermonum L. I.

III.

III. Cod. Gud. n. 303. membran. octonis ſcriptus, et quidem circa finem ſaec. XIV. Continet *Horatii Epiſtolas* cum ſcholiis interlinearibus et marginalibus ſatis ineptis et inſulſis. In textu non niſi vulgares aberrationes deprehendas. Claudit librum verſus:

Qui te ſcribebat hermannus nomen habebat.

IV. Cod. Auguſt. n. 50, 4. membranac. octavae, quam vocant, formae. Habet tantum *Artem poeticam* cum ſcholiis inter lineas. Lectiones offert ubivis obvias.

V. Cod. Auguſt. 81, 31. fol. chartaceus, Acronis commentarium in Horatii Carmina, Artem poet. et Sermones complexus.

VI. Cod. Gud. n. 160. fol. membran. ſaec. XIV. exeunte ſcriptus, *ſcholia* offert *in Epiſtolas et Sermones*, digna, quae bibliopegis utenda tradantur. Forte ipſe ita ſenſit exſcriptor, qui taedio victus v. 42. Serm. ult. L. II. cum verbis: *et cetera* finem operi impoſuit, adiecta apprecatione: *Te Deum laudamus.*

VII. Cod. Gud. n. 323. octonis ſcriptus, *ſcholia in Horatii Epiſtolas et Satiras* continet, eiusdem farinae ac praeced. In fronte legitur: *Dnus Gherardus de Pochheeſt Abbas egmondenſis me renovavit* A. D. 1406. Tum ab alia manu, forte ipſius P. Scriverii: *Ex direpta bibl. Egmondani coenobii in Hollandia hunc librum vindicavit Petrus Scriverius.*

VIII. Cod. Gud. n. 85. membranac. in 4. ſaec. XIII. exaratus, *Porphyrionem* exhibet, manu ſatis luculenta ſcriptum.

Q. HORATII FLACCI

C A R M I N V M

LIBER TERTIVS.

Q. HORATII FLACCI
C A R M I N V M
LIBER TERTIVS.

C A R M E N I.

ARGVMENTVM.

Descriptio huius carminis admodum plana atque perspicua. Homines, utcunque prae caeteris mortalibus imperii, divitiarum, honorumque amplitudine conspicui, eadem, qua tenues atque infimae sortis, moriendi necessitate tenentur, atque adeo hactenus ne hilum quidem ab his differunt. Tum ne beatos quidem in ista fortuna facile eos dixeris, quandoquidem is ipse splendor, quo et sibi ita videntur, et vero pravo vulgi uti-

 que

que aestimantur iudicio, tantum abest, ut vitam suavem atque iucundam efficiat, ut eam potius aegritudine curarumque multiplici aestu involvat, atque plane obruat. Ac in amplissimo quidem honoris constitutos gradu perpetua angi sollicitudine, ne inde deiiciantur; divites autem, praeterquam quod opum continuo iacturam metuant, earundem augendarum cupiditate vexari, voluptatumque, quibus sese immergant, distorqueri fastidio. Atque hac sententiarum conversione vix luculentius explicari gnome poterat: hominem, in re modica constitutum, eaque contentum, verbo, αὐταρκῆ, utpote quem nec metus, neque cupiditates tangant, solum recte atque beate vivere; quam quidem Horatius popularibus suis, quos haud uno istius generis morbo graviter laborantes animadvertebat, accurate hoc carmine commendare voluit. — Eximias huius carminis virtutes, cum admirabili tractationis artificio, tum elocutionis vi, ornatuque splendidissimo proditas, facillimo unusquisque, nisi plane hebes sit, observabit negotio. Fuere tamen (hosque recte profanum vulgus, a poetarum lectione arcendum, appellaveris) qui vel in singulis eius partibus, maxime initio, miris modis hallucinarentur, vel totum carmen, utpote nexu idoneo prorsus destitutum, crisi sua confoderent, lacerarentque. Cuius quidem iudicii temeritatem, a tenui ipsorum poetico, ut ita dicam, spiritu profectam nemo paullo cordatior hic a me excussam desiderabit.

Odi

Odi profanum volgus et arceo:
Favete linguis: carmina non prius
Audita

v. 1—4. Saluberrima ad vitam bene instituendam praecepta hoc carmine traditurus poeta, quo fortius efficaciusque iis lectorum alligaret animos, iustamque argumenti gravitati dignitatem adiungeret, ista tanquam ex adytis Musarum, quarum se sacerdotem fert, profatur, adhibitis, quae in antiquis mysteriis praefari mystes solebat, religiosis formulis. Primum igitur ἀμυήτους a sacris suis excludit hoc pronuntiato praeconio: *Odi et arceo*, procul hinc facessere iubeo (sed illud *odi* quanto ἐναργέστερον!) *profanum vulgus*, profanos, βεβήλους. Sollennis fere summovendi a sacris formula erat: ἑκάς, βέβηλοι! ἑκάς, ἑκάς, ὅστις ἀλιτρός, Callim. H. Ap. 2. *Procul o, procul este, profani*, Virg. Aen. VI. 258. *gressus removete profani* Claudian. R. P. I. init. In animo forte poeta habuit Orphei initium, quo itidem sublimioris sapientiae praeceptis praefatur, apud Wintert. p. 459. Φθέγξομαι, οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις πᾶσιν ὁμῶς. Ad eos, qui sacris interessent, spectabat altera formula: *favete linguis*, εὐφημεῖτε, *faventiam* h. silentium *adhibete* (sunt Attii verba apud Non. III. 93.); *imperatur* enim *silentium, ut rite peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente*, Seneca V. B. c. XXVI. Vtramque coniunxit Eurip. Bacch. 68. τίς ὁδῷ; τίς δὲ μελάθροις; ἔκτοπος ἔστω; στόμα δ' εὔφημον ἅπας ὁσιούσθω. Aristoph. ΘεσμοΦ. 39. εὔφημος πᾶς ἔστω λεώς, στόμα συγκλείσας. Cf. infra III. 14, 11. 12. Res et formula multis notata. Vid. Heins. ad Sil. XVI. 295. Cerd. ad Virg. Aen. V. 71. Exspectare adeo iubet poeta carmen *sacro silentio dignum* (qualia Alcaei et Sapphus iudicat Noster II. 13. 29.) h. argumenti gravissimi. Colores e Nostro duxere Propert. IV. 6. 1. *Sacra facit vates, sint ora faventia sacris*, in victoria Actiaca celebranda. Stat. Silv. II. 7. 19. *Lucanum canimus, favete linguis*. et Martial. X. 87. 3. *Linguis omnibus et favete votis; natalem colimus.* Praeiverat Callim. H. Ap. 17. εὐφημεῖτ' ἀΐοντες ἐπ' Ἀπόλλωνος ἀοιδῇ. Cf. ad I. 15. 3. II. 13. 29. Audientiam adeo sibi his formulis facere velle poetam, putandum; nihil amplius. Sunt tamen, qui poetam in ordinem redigant, profanosque, pravis opinionibus im-

Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iovis,
Clari

imbutos, initiatos contra, generosiores, sublimiumque praeceptorum suorum capaces, intelligi statuant; vel, ut ipsorum verbis exponam: „imperiosa quadam cum arrogantia statuit, quibus lectoribus tam philosophicum et παράδοξον carmen scripserit, quibus non. — 2. *carmina non prius audita*, carmen novum, singulare, ob nobilissima, quae eius argumentum faciunt, vitae praecepta, ad quae penitius haurienda mire sic acuitur atque praeparatur legentis animus. Similiter in celebrando Augusto, tanquam excellentiore carminis materie, III. 25. 8. *Dicam insigne, recens, adhuc indictum ore alio.* Καινὰς ἀναβολὰς poetae Dithyrambico forte eandem ob caussam tribuit Aristoph. Avv. 1385. Alii simpliciter ad poesin lyricam referunt, quam Horatius princeps inter Romanos divulgaverit (III. 30. 13.); quo quidem totius tetrastichi vis plane infringitur. — *Musarum sacerdotis* augusta atque valde adposita h. l. poetarum appellatio. Μωσάων ἱεροὺς ὑποφήτας eosdem vocat Theocr. XVI. 29. Πιερίδων πρόπολον Pindarum Plato XXVIII. (A.Br. I. 174) Lucanum *Romani chori sacerdotem* Stat. Silv. II. 7. 21. cf. eund. Silv. V. 1. 17. Propert. III. 1. Alia vide apud doctiss. Boettiger. — 4. *canto*, praecino, praeeo verba *virginibus puerisque*, virginum atque puerorum choro, tanquam Χοροδιδάσκαλος. Huius enim est *praecipere* (I. 24. 2.) *docere* (II. 19. 2.) modos ac verba, a choro virginum et puerorum ediscenda atque decantanda. Praeclare vero personam, quam initio susceperat, tuetur poeta, colores ad priscam hymnorum, qui a choro virginum et puerorum canerentur, rationem attemperando. Miro alii acumine iuvenilem aetatem, utpote mollem ac docilem, et a cuius institutione sequentis saeculi mores pendeant, his praeceptis initiari velle statuunt poetam, verentem scilicet, ut vulgus adultum iam obstinatum et obfirmatum ad vitia, ad rectos sensus reduci queat.

v. 5 — 16. Sententia per hos vv. ita continuatur: Homines, quocunque sive potentiae (*reges* vv.

Clari giganteo triumpho,
Cuncta ſupercilio moventis.

Eſt

vv. 5—8.) ſive divitiarum (v. 9.) ſive denique honorum, ad quos vel nobilitas generis vel propria ipſos virtus evexit (vv. 10—13.), faſtigio atque amplitudine *inſignes*, eadem, quae *imae* ſortis homines, mortalitatis manet conditio; ne ſplendidiſſima quidem fortuna quemquam a fati neceſſitate immunem praeſtat. Vulgaris haec ſententia, toties inculcata ab Horatio, novo ac plane exquiſito doctrinae apparatu cultiſſimeque orationis habitu declaratur h. l. Quae ipſa res fraudi fuit Intpp., ut, quae ſecundariae eſſent notiones, quaeque illuminandae unice inſervirent picturae, has ſtatuerent primarias, ſicque de ſenſu totius loci paullulum deflecterent. Turbatum eſt maxime in vv. 5—8. eorumque idoneo cum ſqq. nexu conſtituendo. Simpliciſſima eorum enuntiatio erat: Reges, quorum ſumma poteſtas eſt, qui ſolo Iove minores ſunt, qui ſoli Iovi cedunt potentia; hos tamen ipſos *Neceſſitas ſortitur* caet. Pro hoc diſiuncte, ut lyricum decebat: Regum ſumma poteſtas eſt; enimvero hos ipſos mors manet. Facile inde intelligitur, v. 6—8. ad extollendam potius, quam ad deprimendam regum maieſtatem adiectos eſſe. Cf. I. 12. extr. III. 5. 1. Docte autem poeta ita invertit: reges caeteris hominibus imperant; at Iupiter eſt ἄναξ ἀνάκτων, uti audit Aeſchyl. Suppl. 535. — *Regum*, regibus *imperium eſt*, reges imperium exercent, habent *in greges*, homines, populos *proprios* ſibi ſubiectos, h. regum ſuprema in terris eſt maieſtas, potentia. Pindari Ol. I. 181. τὸ ἔσχατον κορυφοῦται βασιλεῦσι, laudarunt iam alii. *Greges*, homines, qui alteri parent, ſubditi ſunt, priſca loquendi ſimplicitate dicti: reges enim ποιμένες λαῶν Homerico loquendi uſu, et ἀγελατῆσαι pro βασιλεῦσαι occurrit apud Sophocl. Oedip. Tyr. 410. — *timendorum*, auget imperii notionem. — 6. At Iupiter regibus imperat. Eadem ſententiarum progreſſio apud Philiſcum in Thebanis apud Stob. floril. Grot. p. 233. ἐμοῦ γάρ ἐστι κύριος μὲν εἷς ἀνήρ· τούτων δὲ καὶ σοῦ μυρίων τ᾽ ἄλλων νέμος, ἑτέρων τύραννος· τῶν τυραννούντων φόβος. δοῦλοι βασιλέων εἰσίν· ὁ δὲ βασιλεὺς, θεῶν. E Noſtro profeciſſe videri poteſt Stat. Silv. III. 3. 50. *propriis ſub regibus omnis terra: premit felix regum diademata Roma; — — hanc ducibus frenare datum: mox creſcit*

Est ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis; hic generosior

Descen-

crescit in illos imperium Superis. Senec. Thyest. 612. *Omne sub regno graviore regnum est.* Iam Callim. H. in Iov. 75 et 79. 80. ὧν (πτολιάρχων) πάντα· τί δ' οὐ κρατέοντος ὑπ' ἰσχύν; ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες· ἐπεὶ Διὸς οὐδὲν ἀνάκτων θειότερον. τῷ καί σφι τεὴν ἐκρίναο λᾶξιν. — 7. 8. *Dei Exsuperantissimi*, uti passim in nummis audit (cf. Spanh. ad Callim. H. in Iov. 91.) Ζηνὸς πανυπερτάτου. Iam summam Iovis potentiam magnifice declarat *triumphus* eius *giganteus*, victoria de Gigantibus reportata. Ornatum a sua gente quod poeta repetiit, hoc tanto magis consentaneum videri debet, quo propius victoria ista triumphi Romani speciem attingeret. Curru enim in Gigantum strage Iovem invectum refert antiquitas, itaque in monumm. antiquis repraesentatur. Vide Winkelm. monum. ined. p. 9. n. X. Ad Nostrum Claudian. de R. P. I. 153. *Aetna Giganteos numquam tacitura triumphos.* — 8. *cuncta*, universam rerum naturam *moventis*, commoventis, concutientis solo *supercilio* moto, nutu. Augusta ac plena maiestatis imago! ducta e noto Homeri loco Il. α. 528—30. Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων — μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον, exornata a Catullo Epith. Pel. 204—6. *Annuit invicto caelestum numine rector, quo tunc et tellus atque horrida contremuerunt sidera concussitque micantia sidera mundus.* cf. Virgil. Aen. X. 115. Ovid. Met. I. 179. Stat. Theb. VIII. 82. 83.

v. 9 *sqq.* Alius in summa opum abundantia vivat. Hoc, uti et reliqua, quae subiiciuntur, per comparationem poeta extulit: Alius alium divitiis antecellat. Iam quod doctius erat, speciali notione ac Romano plane sensu: alius ampliora latifundia possideat, specialiori hoc notione, qua omnino vividior imago exsistit, poeta dedit: alius plures colat arbores in fundo suo, plura in agris suis arbusta disponat. *Est ut*, ἔστιν ὡς, ἔστιν ὅπως, pro, fieri assolet, accidit, ut *vir viro*, itidem graece pro, alius alio. — *latius sulcis ord.* potest dictum videri pro, sulcis per latiora intervalla factis, adeoque latiori intervallo ordinet; sed maiorem vim habet, si latius ad totam ῥῆσιν trahas, ut sit: per latiorem terrae tractum, per latissimum fundum *ordinet*, ordine digerat, certo intervallo disponat *sulcis*, defigat, plantet atque colat *arbusta*, arbores. Designantur cuiuscunque generis arboreta (non, quod fere volunt, novellae

Deſcendat in Campum petitor;
Moribus hic meliorque fama

Contendat; illi turba clientium
Sit maior: aequa lege Neceſſitas

Sor-

vellae arbores, e ſeminariis in agrum transferendae; vide vel Iuven. XIV. 144.) maxime oliveta, vineta; atque his tribuuntur στίχοι, ὄρχατοι (Hom. Il. ξ. 23.) *ordines*, quibus vites atque oleae defigebantur. Ita *ordinare vineam* dixit Colum. III. 13. *arborum ordines* Cic. Sen. 16. *villam myrtetis ordinatam* Martial. III. 58. 2. Per quincuncem fere dirigebantur ſulci (Colum. l. l.) quo, in quamcunque partem ſpectantibus recto nihil erat ſpecioſius (Quinctil. I. O. VIII. 3.). Sulcos autem proprie poſuit poeta, nam *aut ſcrobibus, aut ſulcis vineae conſerebantur*, Colum. c. l. — 10 ſqq. *Hic*, alter *petitor*, petiturus ſummos magiſtratus, candidatus (adhibuit ſic Sueton. Iul. 23.) *deſcendat*, prodeat *in Campum* Martium, populique, creandis magiſtratibus ibi convocati, ſuffragiis ſeſe committat *generoſior*, nobilitate generis fretus, caeteris competitoribus generoſa proſapia praeſtans. *Deſcendere* e ſitu regionis dictum; campus enim Martius erat depreſſior. Vide v. c. Vellei. II. 92. cf. Gronov. Obſſ. p. 411. Lipſ. — 12. *Alter*, ignobili quidem genere ortus, homo novus, at *moribus*, ſua virtute, et, quam inde conſecutus eſt, *fama*, bona exiſtimatione *melior*, praeſtans, gratioſus apud populum, *contendat* cum reliquis de ſuffragiis auferendis, ſ. de magiſtratu obtinendo; h. praeſtet aliis. *Contendere nobilitate* ſimiliter Lucret. II. 11. *Civiliter* autem *contendere* dicebantur *competitores in certamine honoris ac dignitatis*, Cic. Off. 1. 38. — 13. ille magna clientum manu ſtipatus magiſtratum in concione petat. Valebat is adeo auctoritate et gratia apud populum, quem beneficiis ſibi obſtrinxerat. Res notiſſima. Caeterum praeclare totum hunc locum ita adornavit poeta, ut ſtudia ſimul ac contentiones Romanorum, quibus ad ſummos magiſtratus petendos ferrentur, deſignaret; quod ſane ad legentium animos magnam vim habet ob apodoſin. In hoc etiam poetam acutum agnoſce, quod ſollennes modos, quibus ad iſtos perveniebatur, breviter attingit. Nam in quovis repraeſentantur homines,

Sortitur insignis et imos;
Omne capax movet urna nomen.

Destrictus ensis cui super inpia
Cervice pendet, non Siculae dapes
Dul-

minet, magnitudinis specie quadam insignes, quae nec ipsa a morte liberet. — 14—16. Hos tamen neutiquam ipsorum magnitudo ac splendor a naturae debito absolvit; aeque morti obnoxii sunt, ac infimi. Docta hanc sententiam imagine repraesentavit poeta. Cogitanda *Necessitas* dea, Ἀνάγκη, Εἱμαρμένη, Μοῖρα, in locis inferis collocata, (etiam Platoni de Rep. X. p. 621. Steph.) quae urnam, in quam omnium hominum nomina coniecta sunt, perpetuo movet. Iam cuius sors inter commovendum excidit, hic ad inferos citatur, hunc fatale est mori. Stat. Silv. II. 1. 218. *Ibimus omnes, ibimus immensis urnam quatit Aeacus umbris.* Cf. II. 3. 26. — *sortitur insignes et imos*, sortes s. nomina tam *insignium*, illustrium quam *imorum*, infimae sortis hominum in urna coniecta habet *aequa* moriendi *lege*, conditione, h. eadem lex, eadem moriendi conditio proposita est et claris et obscuris hominibus. — 16. *Vrna movet omne nomen*, omnium nomina, dum ipsa concutitur, versatur, (eodem ornatu Claudian. R. Pros. II. 332. *Vrna nec incertas versat Minoia sortes*) et hoc pro vulgari: omnium nomina continentur hac urna; hinc *capax*, πάνδοκος, πανδέγμων, epitheto locis ac rebus inferis communi. Vid. ad Hom. H. in Cer. 9.

v. 17 *sqq.* Sententiarum nexus ita animo informandus videtur: Homines vel amplissimae dignitatis, caet. neutiquam morti exemti sunt. Quid? quod ne beatos quidem istos, dum vivunt, in isto fastigio facile dixeris, quandoquidem omnes lautioris istius splendidiorisque conditionis fructus curis ac sollicitudine, quae illam continuo comitantur, plane intercipiuntur, regibus, ne regno; locupletibus, ne divitiis calamitatum aliquo genere exuantur, timentibus. Iam vide poeticam artem in tractanda enuntiandaque hac sententia. Quo vividius ostenderet poeta, nihil ei esse beatum, cui semper aliquis terror impendeat, colores orationi adspersit e nota Damoclis historia, quam lege sis apud Cic. Quaest. Tusc. V. 21. Macrob.

Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharaeque cantus

Somnum

crob. in Somn. Scip. I. 10. Sidon. Apoll. Epp. II. 13. et Boeth. Consol. Phil. III. 5. (cf. Wyttenb. ad. Plut. de S. N. V. p. 51.) — Homini *impio* (docte accommodatur *cervici* epitheton) *cui ensis* vagina *destrictus*, nudatus *pendet*, imminet *super cervice*, quem adeo perpetua animi versat anxietas, illi caet. Simili colore Seneca Herc. Oet. 656. *Pectora pauper secura gerit — sed non strictos respicit enses.* Eodem allusum putem a Claudiano in Ruf. II. 16. *impositi radiant cervicibus enses*, quem locum vana censura et coniectura exagitat Gesn. *Radiant* enses, qui stricti sunt, et *impositi* cerv. dicuntur, in cerv. iamiam ruituri. — 19. Omnes huic vitae deliciae insuaves erunt. *Dapes Siculae*, vel conquisitissimae epulae non *elaborabunt*, efficient, praebebunt *dulcem* gratum ac iucundum *saporem*, insipidae ipsi erunt. Dapes *elaborant* saporem, in quibus deligendis condiendisque curiosa adhibita est diligentia; quales erant Siculae, unde eae in proverbium abiere. Plato Epist. VII. p. 326. B. βίος εὐδαίμων — Συρακουσίων τραπεζῶν πλήρης. Cf. eundem de Rep. III. p. 404. D. Cratini et Antiphanis loca apud Athen. XIV. 23. p. 661. E. F. Lucian, Dial. Mort. IX. p. 360. ibique Hemsterh. Adde Adag. Schott. p. 149. 175. et 249 — 20. Oratio, si quid video, ita continuanda erat: nec cantus av. citharaeque somnum *lenem* reducent. Sed docte epitheton ad seqq. transtulit poeta. Cantus somnum *reducit*, arcessit, conciliat, suadet, adiuvat somnum. Praepositio enim hanc vim habet, ut, quae per vices ac certo temporis intervallo fiunt, significet. Cf. II. 10. 15. Alii de somno interrupto, sicque reconciliando capiunt; quod neutiquam damnaverim. Prior tamen ratio simplicior videtur. Ad rem Seneca de Provid. c. III. *Feliciorem tu Maecenatem putas, cui amoribus anxio, et morosae uxoris quotidiana repudia deflenti, somnus per symphoniarum cantum, ex longinquo leve resonantium quaeritur?* Spectant etiam huc Menandrea apud Stob. Floril. Grot. p. 391. ᾤμην ἐγὼ τοὺς πλουσίους — — οὐ στένειν τὰς νύκτας, οὐδὲ στρεφομένους ἄνω κάτω οἴμοι λέγειν· ἡδὺν δὲ καὶ πρᾳόν τινα ὕπνον καθεύδειν, ἀλλὰ τῶν πτωχῶν τινά. νυνὶ δὲ caet.

25 sqq.

Somnum reducent. Somnus agreſtium
Lenis virorum non humilis domos
Faſtidit, umbroſamve ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.

Deſiderantem, quod ſatis eſt, neque
Tumultuoſum ſollicitat mare,

Nec

v. 21 *ſqq.* Quanto beatiores contra tenuioris ſortis homines, qui neque timent, neque cupiunt quippiam! quantam animi tranquillitatem ſua ipſis praeſtat innocentia atque continentia! Sententia ſuaviſſimo phantasmate expreſſa, ad quod proximis vv. manu quaſi ducebatur poeta. *Agreſtes viros* ſ. agricolas ſpeciatim poſuit, quo maior vis toti loco accederet ex oppoſitione. Tyrannidi enim comes impietas, metus; ſecuritas contra atque innocentia vitae ruſticae propria. Somnus *lenis*, ἡδύς, μαλακός, *non faſtidit*, aſpernatur, frequentat adeo *domos hum. agr. vir.* caſas ruſticas. — 23, *umbroſamve ripam* aquae leniter ſtrepentis. Cf. V. 2. 27. Ovid. Faſt. III. 17. Virg. Ge. II. 470. eadem de re: *mollesque ſub arbore ſomni non abſunt.* — 24. *Tempe*, pro quavis valle amoena. — *Zephyris agitata*, quae Zephyri perflant; nemoribus conſita poetam cogitaſſe, haud inepte ex orationis ornatu cogas. Virgil. l. l. ſimiliter habet, *frigida Tempe.* Ad ſententiam Senec. Herc. Oet. 644-47. *Ceſpes Tyrio mollior oſtro ſolet impavidos ducere ſomnos. Aurea rumpunt tecta quidem, vigilesque trahit purpura noctes.* Idem ep. 90. *Sollicitudo nos in noſtra purpura verſat, et acerrimis excitat ſtimulis; at quam mollem ſomnum illis dura tellus dabat!*

v. 25. Scilicet is demum beate vivit, cui, quantum ſatis eſt, ſufficit. Modicis enim facultatibus contentum neque augendi diſtorquet cupiditas, neque periculorum, quae lucro inhiantibus continuo imminet, conturbat metus. Illuſtratur hoc divitis Romani, e mercatura et latifundiis quaeſtum facientis, exemplo. *Deſiderantem*, expetentem nihil ultra, quam, *quod ſatis eſt*, τὰ ἀρκοῦντα, quae ad vitam commode ſuſtentandam ſufficiunt, non angit metus naufragii, ut mercatorem. At quam ornate ac vivide haec ultima expreſſit poeta

Nec saevus Arcturi cadentis
Inpetus, aut orientis Haedi:

Non verberatae grandine vineae,
Fundusve mendax, arbore nunc aquas
Cul-

poeta! Illum non *sollicitat*, sollicitum de vita ac mercibus suis reddit mare *tumultuosum*, procellosum, tanquam mercatorem, ubi tempestatem ingruentem videt. Simillime V. 2. 6. de rustico: *neque horret iratum mare*. Cf. I. 1. 11. et III. 29. 57. *Tumultus*, *seditio* caet. sollemnia poetis de mari tempestuoso. — vv. 27. 28. Exornant tempestatis notionem poeticis coloribus. *Saevus Arcturi impetus*, κακὴ δύσις ὑετίοιο Ἀρκτούρου Perses Theb. V. 1. in Anal. Br. II. p. 5. *Impetus Arcturi cadentis* esse potest: saeva procellae vis, tempestas ab Arcturo occidente excitata, fere ut Ἀρκτούρου λαίλαπα dixit Leonid. XCII. 4. Anal. Br. I. 244. Exquisitius tamen videtur, si impetum de rapido eius motu, qui sideribus omninoque caelo ab antiquis adseritur, accipias. Notus Ovidii locus Metam. II. 70. *Adde quod assidua rapitur vertigine caelum — Nitor in adversum, nec me, qui caetera, vincit impetus*. Esset adeo: nec Arcturus *saevus*, δεινὸς (Arat. Dios. 13.) perniciosus, dum rapido motu deorsum fertur, dum occidit. De eo Plaut. Rud. 69 sqq. *Increpui hibernum et fluctus movi maritimos. Nam Arcturus signum sum omnium acerrumum. Vehemens sum exoriens, cum occido vehementior*. Occidit autem Arcturus IV. Cal. Nov. — *Haedi orientis*, haedorum orientium *impetus*, quo in altum enituntur, pro vulgari adeo: Haedorum ortus. Oriuntur autem haedi pridie Non. Octobr. vespere, (Colum. XI. 2. 73.) unde ἑσπέριοι ἔριφοι Theocrit. ζ. 53. Iidem occasu suo tempestates excitare crediti. Cf. Callim. Epigr. XIX. 5. 6. Nicaen. Sam. V. 4. in Anal. Br. I. 417. Schol. Arat. Phaen. 158. Caeterum de hac vi stellarum, ut ita dicam, poetica res satis nota. Vide ad I. 28. 21.

v. 29 — 31. Neque ista sollicitudo animum eius subit, quae latifundiorum dominum continuo premit, ne proventus ex agris calamitate aliqua intercipiatur. Iam ex pluribus unum tantum posuit proventus genus, at

Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas.

Con-

at pluribus hoc calamitatis generibus oneravit, quo planius ac vividius instas metuendi caussas ob oculos poneret. — Vineae grandine *verberatae*, pulsatae, fructu decusso. — 30. *fundus mendax*, ager, qui spem domini eludit, destituit, proventu, quem pollicebatur, negato. Opponitur *fides segetis* III. 16. 30. Nostrum respexit Petron. c. 117. — *arbore nunc aquas culp.* caet. Propter caeli intemperiem. At quam ornate haec poeta extulit! *Arbores*, h. vites et oleae *culpant*, culpam f. caussas mendacii h. sterilitatis transferunt, sterilitatis caussas praetexunt, suaviter! quasi se purgent fundi domino. Sed eosdem colores deprehendas iam in fragm. Philemonis apud Stob. floril. Grot. p. 403. Καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσιν ἡ γῆ θηρίοις ἑκοῦσα παρέχει τὴν καθ' ἡμέραν τροφὴν αὐτὴ ποϱίζουσ', οὐ λαβοῦσα. πάνυ μόλις, ὥσπερ τὸ κατὰ χρέος κεφάλαιον, ἐκτίει τὸ σπέρμα, τοὺς τόκους, ἀνευρίσκουσ' ἀεὶ πρόφασίν τιν' αὐχμὸν, ἢ πάχνην, ἵν' ἀποστερῇ. Ex Nostro fluxit pulcherrimum poemation, quod legitur in Catal. Scal. p. 76. de malo, dignum quod ex parte huc transferatur: *Quid frustra quereris, colone, mecum, quod quondam bene fructuosa malus Auctumnis sterilis duobus adstem? Non me praegravat, ut putas, senectus, nec sum grandine verberata dura, nec gemmas modo germine exeuntes seri frigoris ustulavit aura, nec venti, pluviaeve, siccitasve, quod de se quererer, malum dederunt: — —Sed quod carmina pessimi poetae ramis sustineo laboriosis.* — *aquas* nimias, nimiam pluviam. — 31. nunc nimiam siccitatem. Pro hoc docte, *sidera torrentia*, exurentia, exsiccantia *agros*. Nam a sideribus, maxime Sirio (hinc Σείριος ἀζαλέος Hesiod. Scut. 153.) qui κατ' ἐξοχὴν astrum audit, (Alcaeus II. 1. p. 100. Vrf.) aestus gravior derivabatur. Noster V. 16. 53. 54. (uti reponendi sunt isti vv.) *nullius astri gregem aestuosa torret impotentia. Sideratio* inde (ἀστροβολία) morbus dictus, quo germina arborum aduruntur, et exarescunt. Vide, quem laudat Boettiger, Niclasium ad Geop. V. 36. p. 331. — *hiemes*, hiemem *iniquam*, noxiam, infestam arboribus, vel nimio, vel nimis protracto frigore, κρύος ἄκαιρον.

v. 33 — 40.

Contracta pisces aequora sentiunt
Iactis in altum molibus: huc frequens
Cae-

v. 33—40. *Nunc vobiscum loquor, quorum aeque spatioso luxuria, quam illorum avaritia diffunditur. Vobis dico, quousque nullus erit lacus, cui non villarum vestrarum fastigia immineant? nullum flumen, cuius non ripas aedificia vestra praetexant? Vbicunque in aliquem sinum littus curvabitur, vos protinus fundamenta iacietis, nec contenti solo, nisi quod manu feceritis, maria agetis introrsus;* Senec. Ep. 89. Nexus adeo: Neque vero divites ideo beatos dixeris, quod deliciarum atque voluptatum omnium divitiae usum ipsis atque copiam largiantur: etenim quae voluptas sincera esse potest, animo intus tumultuante, atque cupiditatibus districto. Nonne hoc ipso animum inquietum produnt, quod, prioribus in fastidium adductis, novis usque sese immergant deliciarum generibus? Iam, quibus opes suas explicarent, animique aegritudinem et faterentur, et expellere conarentur divites Romani, plura poeta adnumerat genera. Ac primo quidem loco tangit saeculi sui insaniam, villas in mari aedificandi; tum peregrinationes memorat mari terraque recreandi animi caussa susceptas; denique, quae orationis variandae caussa conclusioni (vv. 41 sqq.) demum docte adiiciuntur, aedificia splendida, pretiosam supellectilem, atque oblectamenta convivalia. — *Pisces sentiunt aequor contractum,* coarctatum, angustiori mari includuntur. Praeclare sic piscinarum maritimarum amplitudo oculis subiicitur. Quam eandem alia imagine repraesentavit Senec. Thyest. 459. *Non classibus piscamur, et retro mare iacta fugamus mole,* qui locus e nostro ductus videtur. Insulse quidam ipsum mare, cui decessit aliquantulum, contractum dici autumant; nec melius alii, quibus ignotae hae piscinae erant, de piscibus cogitant molium ambitu *forte* comprehensis, antequam spatium inclusum caementis expleretur; quae sane admodum ieiuna foret piscium mentio: quae contra ad notandum saeculi istius infamem luxuriam gravissima est, si memineris cum alias ob caussas, tum, ut quavis tempestate piscium maritimorum copia esset, insanos hos sumtus fuisse impensos. Piscibus autem hunc *sensum (sentiunt aeq. contr.)* tribui, ne quis sententiam paullo argutius expressam putet, a poetica omnino ratione haud alienum videri

Caementa demittit redemtor
Cum famulis, dominusque terrae

Fastidiosus: sed Timor et Minae
Scandunt eodem, quo dominus: neque
Dece-

videri debet. Qua simili vel Tibull. II. 3. 45. *Claudit et indomitum moles mare*, lentus ut intra negligat hibernas piscis adesse minas. — 34. *iactis* immissis *in altum* saxorum *molibus*, quibus mare excludatur. Verbis propriis poeta usus est, *iaci* enim in mare *moles* dicuntur, quoties excluditur aqua, notante Acron. Cf. Torrent. h. l. Nostrum respexit Sidonius II. 57. *Itur in aequor* molibus, *et veteres tellus nova* contrahit *undas*. — *huc frequens* caet. Ἐνάργειαν in exornanda hac pictura facile sentias. Opus laboriosa operariorum contentione, instigante redemtore maturatur; dominus adstat atque instat ferventi operi, cuius mox absoluti ipsum pertaesum est. *Redemtor*, qui opus faciendum certa mercede conduxit, *frequens cum famulis*, docte pro, cum frequentibus, multis servis operariis, *demittit caementa*, struem lapideam, Puteolano pulvere coagmentatam, compagem saxeam, qua structurae soliditas efficitur. Cf. Heyn. ad Virg. Aen. IX. 711. Partem adeo munimenti nunc posuit poeta, quum antea generaliori vocabulo (moles) usus esset. Indocte autem plerique intpp. statuunt, moles pro aggere mari excludendo oppositas, caemento autem totum spatium, quod mari detractum esset, expletum fuisse; nam et hoc communiendo aggeri, cui praetoria inaedificabantur, et, quae his structionibus inclusa erat pars maris, diversis piscium maritimorum gregibus saginandis inserviebat. Similiter Martial. IX. ep. 76. in fundamento balnei *silicem durum et structile caementum* coniunctim ponit. — *terrae fastidiosus*, quem pertaesum est in terra habitare, quem aegritudo terra expellit; graviter hoc adiectum. — 37. 38. Sed nec hic ipsi contingit esse tranquillo. Pro hoc quam ornate ac vivide: *Timor* et *Minae*, (personas cogita) quae terrent animum scelerum conscium, Furiarum instar, *scandunt eodem, quo dominus*, conscendunt cum domino praetorium, comitantur eum. — 39. *Neque*, si mari iter relaxandi

Decedit aerata triremi, et
Post equitem sedet atra Cura.

Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior

De-

laxandi animi caussa faciat, *Cura*, aegritudo *decedit* ab *aerata* s. rostrata *triremi*, una cum eo navem conscendit, peregrinatur. Navem h. l. *aeratam* cum dilectu dictam puta; quasi Cura aeris fulgore haud deterreatur. — 40. Et, si equum conscendit, iter voluptarium facturus, sedet, imminet tergo eius. Cf. omnino II. 16. 21 sqq. et ibi Not. Caeterum simili colore Aeschylus Prom. 276. homini Πημονὴν προσιζάνειν et Theocr. XXI. 5. μελεδῶνας ἐφίστασθαι, item Lucret. II. 47. *Curas sequaces* dixit.

v. 41 *sqq.* Conclusio: Itaque si honorum ac divitiarum amplitudo, quasque eae vitae commoditates ac delicias afferunt, tantum abest, ut curas dispellant, ut novis potius animum onerent, et ad maiora concupiscenda irritent; cur, quaeso meae me mediocritatis poeniteat, quae sola maximum ad bene beateque vivendum momentum efficit? *Dolentem*, aegrum animo, curis maceratum vel splendidissimus divitiarum usus haudquaquam *delenit*, permulcet, erigit, exhilarat. Divitiarum usum specialibus, quas aetas sua ipsi suggereret, notionibus exposuit poeta. Primo loco memoratur *Phrygius lapis*, s. marmor Synnadicum, ad Synnada, Phrygiae oppidum, caesum. Candidum erat, maculisque distinctum purpureis. Statius Silv. I. 5. 37. *Purpura sola cavo Phrygiae quam Synnados antro ipse cruentavit maculis lucentibus Attis.* et inde Sidon. XXII. 137. *puniceo pretiosus livor in antro Synnados.* Cf. omnino Plin. XXXV. 1. et Strabo L. IX, p. 437. et XII. p. 365. unde discitur, in maximo Romanis habitum fuisse pretio. Declaratur adeo a poeta aedium magnificentia, columnis Phrygiis distinctarum. Nota Tibulli III. 3. 13. *Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis.* — 42. *Purpurarum*, purpurae *usus sidere clarior*, inversa ratione dictum pro, usus purpurae clarioris sidere. Iam *purpurae usum* graeca doctrina atque elegantia (de qua v. Valken. ad Eurip. Phoen. p. 71. et ad Theocr. XXII. 4.) hic positum cen-

Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achaemeniumve costum:

Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?

Cur

censent, χρῆμα πορφυρᾶς, pro simpl. *purpura;* quidni purpuram usui accommodatam, adeoque vestes, stragulas purpureas simpliciter intelligas? eoque aperte ducit locus Lucret. II. 47. quem in animo habuit poeta: *Metus hominum curaeque sequaces — neque fulgorem reverentur ab auro, nec clarum* vestis *splendorem* purpureai. Etiam in Virg. Ge. II. 466. *Nec casia liquidi corrumpitur* usus olivi, est: oleo utuntur, casia haud corrupto. Purpura *sidere clarior*, est resplendens, lucida. *Sidus formae* ita dixit Stat. Silv. III. 4. 26. et *sidereos artus* hoc sensu tribuit Veneri Claudian. XXXI. 3. Purpurae autem, maxime Laconicae, (v. ad II. 18. 7.) splendor proprius; unde fulgoris notionem simpliciter habet IV. 1. 10. Conf. omnino Dorv. ad Charit. VI. 4. et Gesner. Th. LL. v. *purpureus.* — *Falerna vitis*, vina agri Falerni Campaniae, adeoque nobilissima. — 44. *Costum*, unguentum e radice fruticis, eiusdem nominis, qui in Patale, Indiae insula, provenit. De eo Plin. XII. 12. Cf. Salm. de Homonym. H. I. p. 128. — *Achaemenium*, Parthicum, ab Achaemene, Persarum rege, dicitur, quod illud ex India per Parthorum regionem Romam adveheretur. Sic *nardum*, quae erat folium costi, *Achaemeniam* vocat noster V. 13. 12. Vnguenta autem vino adposuit poeta, ex more convivantium. Vide v. c. II. 3. 13. II. 7. 21.

v. 45. Generalem sententiam: splendidam fortunam, quasque afferat vitae lautitias atque voluptatum illectamenta, ob innumeras, quibus animum impediant, curas ac sollicitudines, haudquaquam expetenda esse, in mediocri contra sorte animum optime componi, speciali notione expressam ita adornavit, ut se ipsum, de eius veritate penitus persuasum, splendidum divitiarum contemtorem ferat, et in modica fortuna beatum sese ostendat; quo sane nihil fortius ad eundem in aliis excitandum sensum cogitari potest. Cf. III. 16. 18 sqq. Iam, quod speciatim erat: cur magnificas aedes exstruam, hoc parte tantum, quae aedium erat magnificen-

Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

scentissima, descripta absolvit poeta. Atrium *sublime* et per se erat, et totius aedificii altitudinem animo obiicit. Quo et spectat *moliar*, pro tenui, exstruam. Similiter Seneca Ep. LXXXIX. extr. ubi divitum insaniam perstringit, ipsorum *tecta ex plano in altitudinem montium educta* memorat. Atrii splendor designatur per postes *invidendos*, superbos, maximi pretii. Sed quam dilectum hoc epitheton! Quod divitias invidiae obnoxias, atque etiam hoc nomine possessori molestas simul innuit. *Invidendam aulam* eadem virtute dixit II. 10. 7. Caeterum eadem in re Virg. Ge. II. 462. memorat *varios pulchra testudine postes* — *novo ritu*, ad novas architectonicas regulas descriptum. — 47. *Cur valle permutem divitias*, docta ac perpetua h. v. inversa structura (v. I. 17. 2. II. 12. 23.) pro, vallem divitiis, h. cur divitias praeoptem anteponam agello meo Sabino *operosiores*, quae mihi multo magis molestiae sint, quae animum curis exerceant. Sane sententia sic satis aperta atque apposita h. l. Si tamen curiosius ornatus rationem, oppositionisque vim perpendas, eandem quidem, sed specialiori eademque exquisitiori adumbratam imagine deprehendes. Scilicet docte generalem divitiarum notionem posuit poeta, adstrictam tamen ad certam, qua eae ostenduntur, speciem, opposita *valle* et adi. *operosiores*. Vnde recte cogas, aedes in altum eductas, h. l. intelligi debere. Est adeo: cur alta palatia praeferam valli meae Sabinae cum humili tecto? Ac ne de usu loquendi dubites, adi Not. ad II. 3. 20. ubi eadem notione *divitias in altum exstructas* poni vides; et aedes *operosae* sunt, multa opera, magno molimine exstructae. Quo plane sensu Ovid. Met. XV. 667. *operosa dei templa* et Sueton. Octav. LXXII. *operosa praetoria* dicuntur. Caeterum ad mentem poetae plane adposita sunt Menandrea apud Stob. Flor. Grot. p. 389. Κρεῖττον γάρ ἐστι — μὴ πόλλ' ἀηδῶς, ὀλίγα δ' ἡδέως ἔχειν, πενίαν δ' ἄλυπον μᾶλλον, ἢ πλοῦτον πικρόν.

CARMEN II.

ARGVMENTVM.

Vix ullum Horatii carmen dari existimo, quod magis diversa super consilio eius, tractatique argumenti ratione VV. DD. iudicia expertum sit. Atque in eorum quidem reprehensionem incurrit, qui tribus illud partibus, in fortitudinis, virtutis et silentii laude celebranda occupatis, a poeta ita descriptum iudicarent, ut nullus plane inter eas nexus intercederet: quam quidem alii a poeta depellere studuere hactenus, ut afflatui divino hanc sententiarum diversarum ὕλην concedi condonarique oportere pronuntiarent. Quae quam docta disputatio sit, et quam commode ita poetae caussa agatur, facile intelligitur. Acutius alii sententiarum nexum sibi perspicere visi, dum ad notiones, quas ipsi animo concepissent, poetae verbis satis violenter atque arbitrarie subiectas, exigerent poetam, totius carminis pervertere argumentum. Fuere denique, qui stricto in hoc carmen gladio grassati, tres istas partes in totidem carminum frusta, quo concoquerentur scilicet facilius, discinderent. Nobis equidem Horatius hoc carmine tanquam in tabula priscae Romanorum virtutis imaginem ad vivum delineare voluisse videtur, atque eo quidem consilio, ut populares suos, ab ista veterum norma immane quantum degressos, ad adumbrandam eam exprimendamque exhortaretur atque incenderet. Non igitur virtutis in genere,

nere, sed eius maxime, quae rem publicam pace belloque incolumen praestat atque florentissimam, sese praeceptorem fert, quam quidem civilem haud inepte appellaveris. Hinc ad illuminandam istam virtutis imaginem eos potissimum adlevit colores, qui priscos gentis suae mores, per quos Romanum domi militiaeque sartum tectumque stetisset imperium, plane referrent. Exhortatus igitur poeta iuventutem Romanam ad pristinam laborum tolerantiam, fortitudinemque bellicam, quibus adversus externos hostes defensetur res publica, ad virtutem commendandam progreditur, quam quidem formulis ac notionibus Stoicis ita descriptam dat, ut facile appareat, domestica ipsi istius exempla, quae imitanda proponeret, obversata fuisse. Scilicet ut studia cupiditatesque honorum atque ambitiones e civitate, haud raro graviter inde concussa, tolleret, virtutem s. honesti studium, non tam ob externa praemia, quae admodum fortuita sint, quam per se expetendam pronuntiat; suam enim ipsimet inesse dignitatem amplissimam, suam esse aeternam nominis famam. Tum, qua nullum fortius ad continendam civitatem cogitari potest vinculum, fidem in specie memorat, ad eamque servandam iuventutem Romanam, proposita Deorum vindicta, graviter exhortatur. Atque ad hanc quidem, speciatim a poeta adpositam, neminem facile offensum iri arbitror, nisi qui poeticae ne dicam lyricae tractationis plane ignarus sit.

Anguſtam amice pauperiem pati
Robuſtus acri militia puer
Condiſcat; et Parthos feroces
Vexet eques metuendus haſta:

Vitam-

v. 1 *ſqq.* Duobus fere modis ſententia conſtitui poteſt, prouti verborum ordinem inſtituas. Alter modus eſt: *Puer*, Romanus, *robuſtus*, robuſtior aetate factus, adultus *condiſcat pauperiem pati*, adſueſcat paupertati, *acri militia* toleranda. Ita vero *robuſtus* nullam fere vim habet, cum puero adultioris aetatis notio inſit (vide vel IV. 1. 15.); tum ſententiae, ſi ſubtilius agas, minus recte ſe excipiunt (Puer paup. ferat, et Parthos caet.). Praeſtat igitur altera ratio, qua duo commata docte copulantur, quamque et ipſa verborum ſuadet collocatio: Puer condiſcat paupertatem pati, robuſtusque fiat, induretur acri militia, ut ſufficiat tolerandis militiae aerumnis. Scilicet vulgaris forma erat: Iuventus Romana ſevera diſciplina contineatur, unde corpus ad tolerandos militiae labores induretur, corroboretur. Iam ſeveram diſciplinam paupertatis notioni ſubiecit poeta, quae adeo victu modico ac duro, vigiliis, caloris ac frigoris patientia, tolerandisque laboribus corpus atque animum confirmat atque ad fortitudinem acuit, uti contra luxus atque ignavia enervat ac deprimit. Praeclare in hanc rem Eurip. fr. Alex. apud Stob. Flor. Grot. 389. Κακόν τι βούλευμ' ἦν ἄρ' εἰς εὐανδρίαν ὁ πλοῦτος ἀνθρώποισιν αἵ τ' ἄγαν τρυφαί. Πενία δύστηνον μὲν, ἀλλ' ὅμως τρέφει μοχθοῦντ' ἀμείνω τέκνα καὶ δραστήρια. Vnde et ἀγαθὴ κουροτρόφος audit πενία Arceſilao apud Stob. Tit. XCV. Cf. ad I. 12. 43. *Anguſta*, ut *res arcta*, *anguſta* (Iuven. III. 165.); opponuntur *res amplae*. — *amice pati*, ἀγαπητῶς φέρειν, ἀγαπᾷν, aequo animo eam ferre, lubenter in ea acquieſcere, noto Graeciſmo. — *acri*, dura, laborioſa; ut *grave Martis opus* Virgil. Aen. VIII. 516. — 3. Iam acrem militiam exponit, exornatque ulterius poeta, memoratis ſpeciatim, quibuscum congrediatur miles Romanus, Parthis, ferociſſima, eademque Romano nomini infeſtiſſima gente. — *vexet*, conturbet, affligat, adſidue inſtando. *Vexare turmas hoſtium* fortiori hoc ſignificatu habes IV. 14. 23. —

eques

Vitamque ſub divo et trepidis agat
In rebus. Illum ex moenibus hoſticis
Matrona bellantis tyranni
Proſpiciens, et adulta virgo,

Suſpi-

eques, utpote in pugna adverſus Parthos equites. Res nota. — *metuendus haſta*, ornatius quam, haſtatus, ſ. protentis vel coniectis in eos haſtis. — 5. Moretur, *ſub divo*, ſub aere, in caſtris, (nam et haec ad aerumnas militiae referenda) ut ſoli ac frigori corpus aſſueſcat; et verſetur *in rebus trepidis*, periculoſis, in ſummo diſcrimine, ne animus ad ſubita belli expaveſcat. Hoc igitur ad animum, illud ad corpus confirmandum ſpectat. *Res trepidae* in bello adeo ſunt, ubi res in ſummum diſcrimen adductae ſunt, maxime, quae nec opinantes opprimunt, ac percellunt. Ita Livius, Silius, et alii.

v. 6 — 12. Sequitur pictura ad ſenſuum et affectuum naturam ac veritatem ſumma cum ἐναργείᾳ a poeta adornata, qua quidem vulgarem ſententiam „timendus ſit hoſtibus, audacter hoſtes invadat,“ vivide adumbratam facile cognoſcas. Cogita legiones Romanas in hoſtili agro urbi admotas, hoſtem vel e caſtris ad moenia poſitis, vel ex urbe, eruptione facta, in aciem progreſſum atque manum conſerentem, tum imbellem aetatem atque ſexum e moenibus praeliantes ſpectantem, ſuisque atque urbi timentem. Poſtremam hanc ideam ductam volunt intpp. ex Hom. Il. γ. 154. quam ſane natura rei, in ſummum diſcrimen adductae, ſuppeditat. Hinc mentio eius rei in urbium obſidione ſatis frequens apud ſcriptores antiquos. Iam Heſiod. Scut. Herc. 241. πλέονες ἔτι δῆριν ἔχοντες μάρνανθ'. αἱ δὲ γυναῖκες ἐϋδμήτων ἐπὶ πύργων χάλκεον ὀξὺ βόων, κατὰ δ' ἐδρύπτοντο παρειάς. Exquiſitum autem artificium poetae agnoſce in revocata ad certam ſpeciem generali imagine, atque ad eam quidem, qua mirifice legentis animum affectum iri intelligeret. — *Illum* pugnantem *proſpiciens e moenibus hoſticis*, hoſtilibus, *matrona tyranni*, uxor regis *bellantis*, bellum cum pop. Romano gerentis, *et virgo adulta*, nubilis, *ſuſpiret*, ſuſpirent, h. ſuſpiriis timorem prodant, metuant, *ne* caet. Alii, τῷ *eheu* forſan inducti, ſqq. puellae verba et ſuſpirare pro, cum gemitu dicere, dictum ſtatuunt, minus docta atque con-

Suſpiret, eheu, ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum
Tactu leonem; quem cruenta
Per medias rapit ira caedis.

Dulce

concinna ratione. — 9. *rudis agminum*, pugnandi, imbellis, cum tali ſcilicet adverſario commiſſus; ſuaviter, et ex intimo iſtarum feminarum, miſere eius vitae timentium, animi ſenſu: quem caeteroquin tibi fortiſſimum fingas licet. — 10. *ſponſus regius*, iuvenis regiae virgini deſponſus. Sed et ipſum filium recte ſtatuas. — *laceſſat*, irritet, impetat, adgrediatur *leonem*, iuvenem Romanum leonis inſtar ferocientem, fortiſſime pugnantem. Nobilitavit docta hac ratione poeta frequentem ſatis viri fortis cum leone comparationem. Similiter Sil. VII. 401. *Iam cernes, Libycum hunc vallo adſultare leonem*, de Hannibale. Perductus forte eo fuit Homerico epitheto *θυμολέων*, v. c. Il. ε, 639. Od. δ. 814. λ, 266. cf. Heſiod. Theog. 1007. — *aſperum tactu*, ad quem ſi accedas, ubi eum provoces, *aſperatur*, furit. Docte redditur Graecorum ἄπλητος, h. ἀπρόσμαχος, ἀπρόσιτος. Iratum *aſperum* dici, nota res. *Aſper et improbus ira* de lupo Virg. Aen. IX. 62. τραχὺς λύκος Theocr. ep. 6. 3. Atque a vultu aſpero, h. truculento, irato (*Aſper, acerba tuens*, Virg. Aen. IX. 764.) metaphoram potius petitam duxerim, quam a mari aſpero. — 11. *Quem ira*, ardor, cupiditas pugnandi *cruenta* cruoris cupida (proprie ipſe *cruentus*, truculentus, caedis cupidus) effera *rapit*, praecipitem agit, fert, h. qui ira percitus fertur, (ἰθὺς φέρεται μένει de leone Hom. Il. υ. 172.) graſſatur per mediam hoſtium aciem, per confertos hoſtes; pro hoc multo gravius eſt *per medias caedes*, per hoſtium confertim a ſe caeſorum agmina, qui late ſtragem edit. Eadem vi Achilles *in caedem* Lyciorum e Scyro proreptus dicitur I. 8. 16. De iracundia leonibus inſita cf. I. 16. 15. Appoſite quoque Lucret. III. 297. *in primis vis eſt violenta leonum, pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes, nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.* Caeterum ira virtutem bellicam declarari, in vulgus notum.

v. 13. Nexus: ſtrenue rem agat miles Romanus, memor, nihil aut dulcius, aut glorioſius eſſe, quam atrociter dimicando pro patria mortem oppetere, a

qua

Dulce et decorum eſt pro patria mori:
Mors et fugacem perſequitur virum,
Nec parcit inbellis iuventae
Poplitibus timidove tergo.

Virtus

qui nec ignavi ac fugientes e proelio immunes ſint. Sed maiorem vim habet gnome abſolute ſic poſita. Notiſſima Tyrtaei: τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον, et Callini (Anal. Br. I. 59.) τιμῆέν τε γάρ ἐστι καὶ ἀγλαὸν ἀνδρὶ μάχεσθαι γῆς πέρι καὶ παίδων, κουριδίης τ' ἀλόχου δυσμενέσι caet. — 14. Etiam ignavos mors opprimit, milites in fuga caedantur. Hoc imagine Simonidea deſcripſit poeta: ὁ δ' αὖ θάνατος ἔκιχε καὶ τὸν φύγόμαχον. Scilicet antiquo phantaſmate Mors, Πότμος, Μοῖραι, Κῆρες inter acies errare (Heſiod. Scut. 249.); militi morti addicto adſtare (Κῆρες ἐφεστᾶσι θανάτοιο Il. μ. 326. ἄγχι παρίσταται οὐλόμενος Κὴρ Q. Cal. VI. 427.) eum adſequi ac rapere; nota Homerica, ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος, εἷλε Μοῖραι Πότμος) dicuntur. — *fugacem perſequitur*, fugienti inſtat, donec adſequatur; pertinaciam enim in ſequendo declarat hoc verbum, eſtque ornatius quam, conſequitur. — Caedendo terga ac poplites; nam hos maxime petebat hoſtis inſequens. Memorato hoc ſpeciatim mortis genere et tota imago mire animatur, et ignominiae nota, quae ei ineſt maxima, ſimul ob oculos ponitur. — *tergo timido*, timidi, militis fugientis.

v. 17 *ſqq.* Laudata tolerantia ac fortitudine generatim nunc poeta virtutem commendat, momentis, quae ad amplectendam eam invitent ac perducant, ex ipſa deductis. *Virtutem* nimirum (Plautinis uti liceat, Amphitr. II. 2. 17.) *praemium eſſe optimum*, *virtutem omnibus rebus anteire*, *profecto*, *virtutem omnia in ſe habere*, *omnia adeſſe bona*, *quem penes ſit virtus.* Hanc igitur ſectari oportere, ut vere beatum te intelligas, quod quidem divitiarum, honorum, caeterarumque rerum externarum poſſeſſione etſi ampliſſima neutiquam adſequare. Magnifice haec, adſumta gravi Stoici ſapientis perſona, eloquutus eſt poeta. Iam quum Stoicis virtus *rationis abſolutio* (Cic. de Fin. V. c. 14.) ſit, h. recta atque conſummata ratio, naturae conſentanea; facile perſpicitur, in hominem iſta praeditum ea cadere

Virtus repulsae nescia sordidae,
Intaminatis fulget honoribus:

Nec

dere omnia, immo soli huic propria esse, quae nisi duce ista recte administrari nequeant. Ducta inde Paradoxa ista: Sapientem *solum* esse *regem*; qui, vitiis affectibusque superior, optime imperio fungi calleat, quum privati hac virtute multorum quidem domini, sed plurium vitiorum servi sint; *solum divitem*, qui nulla re egeat, divitiisque solus uti sciat, insipidi contra solam κτῆσιν habeant, et inexplebili libidine vexati, vere egeant, verbo, omnia sapientis rectissime dici, qui sciant uti solus omnibus. Hinc et Nostrum: Sapientem solum ac perpetuum esse magistratum, Consulem, Dictatorem, Praetorem, quod is solus munere isto recte fungatur, et quod virtutis possessio perpetua sit; caeteros autem, honore isto a populo ornatos, privatos. Ita *Albinum praetorem* refert Cicero (Acad. Quaest. IV. 45.) *cum Carneades et Stoicus Diogenes in Capitolio starent, iocantem Carneadi dixisse: ego tibi praetor esse non videor, quia sapiens non sum; — tum ille: Huic Stoico non videris.* Docte autem poeta hoc dogmate totam descripsit virtutem Stoicam, ut ostenderet, in ea sola reposita esse omnia, dignitatem habere ex se sola, praemia adeo, quibus amantes sui condecoret, esse ampla, certa ac solida. — 17. *nescia repulsae*, quae repulsam numquam fert, non, quod virtute praestantes viri a populo aut a regibus honores non petant, neque se ei periculo committant, ut repulsam ferre possint, ut quidem Lambinus expedit; quandoquidem honores, caeteraque, quae in ἀδιαφόροις, quae secundum naturam sunt, προηγμένων nomine veniunt, sumenda utique ac quadam aestimatione dignanda censebant Stoici: neque verior, etsi multo speciosior, altera haec explicandi est ratio: quae repulsam ignominiosam pati nequit, cui non turpe est, repulsam ferre, quum virtus haud ulli obnoxia iniuriae sit. Quam in rem apte laudant illustre Catonis exemplum, in praeturae petitione praeteriti, huncque populi contemtum magnifice contemnentis, de quo Seneca ep. 104. *Vides honorem et notam posse contemni? eodem quo repulsus est die, in comitio pila lusit.* Agitur his vv. de dignitate virtuti propria ac debita; hanc, quo magis extollat poeta comparat cum fucato splendore, quem dignitas a populo ingesta habeat; hanc incertam, pravis artibus obfuscatam alieni arbitrii adeoque instabilem; illam propriam,

Nec fumit aut ponit fecuris
Arbitrio popularis aurae.

Virtus

priam, nativo decore corufcam, ac perpetuam effe. Eft igitur: Virtutis honores certi funt, fapiens magiftratum gerit virtuti fuae proprium, numquam adeo repulfam fert, qua nonnumquam notantur ii, qui *populares honores* (uti Boeth. Conf. Phil. III. 4. vocat) ambiunt. Ita *fordidae* in genere notam defignat, quae repulfae ex vulgi opinione inhaeret. — 18. *fulget honoribus*, ornate et cum vi pro, magiftratum gerit; nam eft magiftratus fapientis, qui foli virtuti innititur, nullis fordibus obfcuratae, cuius adeo fummus fulgor eft. Cic. de Fin. III. 14. *Vt obfcuratur et offunditur luce folis lumen lucernae; — fic quum fit is bonorum finis, quem Stoici dicunt, omnis ifta rerum in corpore fitatum aeftimatio* (τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, adeoque honorum, divitiarum caet.) *fplendore virtutis et magnitudine obfcuretur, obruatur, atque intereat neceffe eft.* Id. pro Sex. XXVIII. *Virtus lucet in tenebris, fplendetque per fe femper, neque alienis unquam fordibus obfolefcit.* Hinc honores eius *intaminati*, puri, nulla, ut populares, labe polluti, quibus dignitatem ac fplendorem hominum demum fallax adnectit opinio. Hi adeo *per fe* fordidi, abiecti, quod propria vi carent, qua exfplendefcant, non, ut fere volunt, quod pravis ambitus artibus quaeruntur; illi naturali fplendore confpicui. — 19. 20. Etiam in his vv. turbatum eft ab Intpp. Eft fimpliciter: Virtutis poffeffio perpetua eft, eft ἀναφαίρετος, ftabilis, immutabilis; honores adeo eius itidem ftabiles ac perpetui, *non unius anni* (IV. 9. 39.); populares contra fumuntur ac ponuntur alieno arbitrio. — *Secures*, fafces, infigne imperii, pro ipfo imperio, magiftratu. — *Aura popularis*, favor populi inftabilis, iudicium, quod nulla certa ratione ducitur, quod leviffimis de cauffis impellitur. Ad verba ac fententiam poetae Stat. Silv. II. 2. 121. *Midae gazis et Lydo ditior auro. Troica et Euphrataea fupra diademata felix, quem non ambigui fafces, non mobile vulgus, non leges, non caftra tenent, qui pectore magno fpemque metumque domas vitio fublimior omni* caet. in quibus confummatam Stoicae virtutis imaginem facile agnofcas.

v. 21 — 24. Alterum virtutis incitamentum, immortalitas. Poffit quidem tetrafticho poetice declaratus videri fapientis animus *erectus ad fupera, fectator caeleftium, devius caducorum*

Virtus, recludens immeritis mori
Caelum, negata tentat iter via:
Coetusque volgaris et udam
Spernit humum fugiente penna.

Est

rum (ut Macrob. in Somn. Scip. c. XVII. eloquitur) qui exercitio virtutis Deo assimilantur; de quo, eodem colore Plato in Philebo 173. πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα. φυγὴ δὲ ὁμοίωσις τῷ Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. Ὁμοίωσις δὲ, δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. Senec. ep. 65. *Philosophia animum a terrenis dimittit ad divina. Haec libertas eius est, haec evagatio: subducit interim se custodiae, qua tenetur, et caelo reficitur.* Idem ep. 75. *Ex hac faece evadamus in illud sublime et excelsum, ubi tranquillitas nos manet* caet. Etiam vv. 23. 24. ad animum ab omni labe humana purum et intactum, τέλεον, καθαρὸν, ἐξηρτημένον ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ut Stoici loquuntur, satis commode transferri possunt. Sed interposita *recludens . . . . caelum* dissuadent hanc rationem et v. 25. *Est et fideli tuta sil. merces*, manifesto docet, etiam hic de virtutis mercede accipi debere. — *recludens* patefaciens *caelum immeritis mori*, mori haud finit viros immortalitate dignos, in caelum subvehit sui amantes. Parum opportune haec interiecta esse, facile apparebit, si seqq. consideres. In hoc enim membro est Virtus dea, in altero abstracte ponitur pro homine virtute praedito. Deberet esse: recludens immeritae mori sc. sibi caelum, quamquam, si sensum tuum consulas, parum placeat. Ad sententiam poetae Seneca Herc. Oet. 1961 et 1983. *Virtus in astra tendit*, et: *numquam Stygias fertur ad undas inclita Virtus.* — *tentat iter via* copia poetica pro, iter molitur, via ingreditur, *negata* inacoessa multitudini insipidae. Nam soli *virtuti via nulla invia est*, Ovid. Metam. XIV. 113. Sic *negatas vias* reditum ex inferis locis, paucis concessum (Virg. Aen. VI. 129.) vocat Senec. Hippol. 224. *Tentare* sollenne de arduo ac difficili conatu. Sic *aerias tentasse domos* I. 28. 5. *caelestia tentare* I. Epp. 17. 34. ut alios omittam. 23. 24. *Spernit fugiente penna*, fugit, evolat in caelum spernens, deserens, relinquens *coetus vulgares*, vulgus virtutis expers, cui adeo inaccessa haec via; et humum *udam*, nebulosam, humidam, ob crassum aerem.

Est et fideli tuta silentio
Merces: vetabo, qui Cereris sacrum
Vol-

aerem, qui terrae proximus est. Opponitur *aether liquidus* II. 20. 2. Laudant Val. Flacc. I. 10. *Eripe me populis et habenti nubila terrae.*

v. 25 *sqq.* In constituendo horum vv. cum antecedentibus nexu, ipsaque eruenda inde sententia magnopere turbare atque aestuare videas interpretes. Cuius quidem discidii caussas in operosiori cultu, abstrusiorique ornatu, quo sententiam involvit ac paene dicam obruit poeta, quaerendas esse facile deprehendas. Esse hoc poetarum tamquam spiritu divino afflatorum, inquit Lambinus non semper in proposito sermone haerere, sed ad alia nonnumquam aberrare, sententiaque longe a principio diversa carmen concludere. Igitur et hic poetam aberrare ad laudem silentii, neque postea reverti ad sermonem institutum. Cruquius de taciturnitate militari h. de tacendis arcanis consiliis, nominibus deorum patriorum, ne ab hoste evocentur caet. loqui poetam autumat. Iani denique pietatem adversus deos opinatur inculcari his vv. a poeta. Quibus omnibus refragantur verba, ac bona ratio, quae et poetae enthusiasmo (qui tamen hic nullus est) correpto constare debet. Vnus omnium verum, quamquam ex parte tantum vidit Torrentius, qui „poetam nunc fidem, quae silentio probetur, collaudare, et perfidiae poenam comminari" rectissime pronuntiat; falsus tamen in hoc, quod subiicit veluti divino numine adflatum vatem diversas in unum carmen coniecisse sententias. Vide Argum. Scilicet Virtute in genere laudata speciatim nunc poeta commemorat Fidem, utque huic sua constet merces suum praemium; ita perfidiae contra poenam manere ait certissimam. Fidem autem etsi designet una potissimum parte, atque ea quidem, qua maxime spectetur, silentio; (uti contra *Fides arcani prodiga* est I. 18. extr.) latiore tamen sensu h. l. accipiendam, omninoque intelligendam esse eam, qua pactis cuiuscunque generis religiose servandis obstringimur, e seqq., ubi violatae fidei s. perfidiae poenae a Iove ὀργνίῳ infligi dicuntur, satis liquidum fit. Atque ita demum de verborum sensu tuto pronuntiare licet, qui, reiecto poetico velamine, hoc ordine procedere debet: Etiam Fidei servandae intenta sit iuventus Romana; quae uti cultorem suum amplissimis atque certissimis ornat praemiis, ita is, qui eam

Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus, fragilemve mecum

Sol-

eam prodit ac deserit, scelere se obligat gravissimo, adeo quidem, ut plane ei aequiparandus sit, qui mysteria Cereris evulgaverit. Poenam igitur manere talem hominem certissimam (vv. 31. 32.) gravissimamque, quippe quae vel ad eos pertingat, qui, ipsi quamvis integri purique sint, cum isto consortium habent. Iam quum sententiae v. 25. elocutionem ad Augusti dictum, ἀλλ' ἔστι καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας, quod in eius Apophth. ad Athenodorum Plutarchus (T. II p. 207. Fr.) refert, conformasset poeta, prona satis erat periuri cum sacrilego, qui sanctissima mysteria eloquitur h. cum scelestissimo homine comparatio. Hanc autem graecis ideis amplificatam dedit poeta, ut statim videbimus. Iam expende elocutionis vim et ornatum. *Merces tuta*, μισθὸς ἀσφαλὴς, γέρας ἀκίνδυνον, praemium certum constitutum est *fideli silentio*, fidei, quae silentio praestatur, tum omnino fidei in genere. Proprium hoc habet fides, tamquam virtus, quae sibi ipsa merces est. Vide ad v. 17. Omnis vis igitur ponenda in epitheto, ut fidele silentium idem sit, quod Senecae Thyest. 317. *fides tacita* et Herc. fur. 301. *fides muta* dicitur. Plane ita *aestuosam impotentiam*, pro aestu impotenti posuit Noster V. 16, 62. Et sic saepius alibi. — 26. Sequitur oppositio: periurio contra statuta est poena gravissima. Iam hoc ita convertit poeta: periurus haud minus nocens est, quam qui mysteria Eleusinia divulgat. At maiorem ἐνάργειαν indignatio habet, qua conversionem hanc acuit poeta: Detestor, aversor tam scelerati hominis consortium. Pro scelerato est, qui *sacrum Cereris arcanae*, h. sacra arcana Cereris, mysteria Eleusinia *vulgat*, prodit; et pro consortio speciatim est: ne sit mecum *sub iisdem trabibus*, ὁμωρόφιος (v. Valken. Diatr. p. 189.) sub eodem tecto, domo, aut *solvat phaselum*, h. funes, quibus litori adligatus est, ornate pro, paret mecum navigationem, mecum naviget. Phaselum pro quocunque navigio poeta posuit, cum dilectu; auget enim propter exiguam formam et materiam fragilem, e qua compactus est, sc. fictili, (unde *fictiles phaselos* vocat Iuven. XV. 127.) periculi metum. Hinc *fragilis* audit Nostro et Ovid. ex Pont. I. 10, 39. Caeterum idem sententiae color est in Eurip. Electr. 1334. ἀδικεῖν μηθεὶς θελέτω, μηδ' ἐπιόρκων μέτα συμπλείτω. Propius tamen

Solvat phaselon. Saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:

Raro

men ad orationis formam Callim. H. Cer. 118. Δάματερ μὴ τῆνος ἐμοὶ φίλος, ὃς τοι ἀπεχθὴς εἴη μηδ' ὁμότοιχος.

v. 29. *Diespiter* (v. ad I. 34. 5.) *neglectus*, cuius numen, vindictam haud veritus est homo iureiurando obstrictus, quem adeo periurio violavit. Hoc plane sensu Catullus LXIV. 133. de Theseo: *siccine discedens, neglecto numine divum immemor ah devota domum periuria portas.* — *Addidit* ἀορίστως, (ut mox *deseruit*) addit *incesto*, perfido, *integrum* intactum purum a periurio, cum isto degentem; periurum ulturus, interdum ne insonti quidem, cum isto viventi, parcit, sc. ne noxius elabatur. Communis haec antiquorum populorum opinio de vindicta divina, qua et scelerum contagioni obviam iri, aliosque a perpetrandis iis, metu deorum iniecto, absterreri credebant. Adpositus hanc in rem est locus Aeschyl. VII. adv. Theb. 605 sqq. ἐν παντὶ πράγει ἔσθ' ὁμιλίας κακῆς κάκιον οὐδὲν — ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ ναύτῃσι θερμοῖς καὶ πανουργίᾳ τινὶ, ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει ἢ ξὺν πολίταις ἀνδράσιν, δίκαιος ὢν ἐχθροξένοις τε καὶ θεῶν ἀμνήμοσι, ταυτοῦ κυρήσας ἐνδίκως ἀγρεύματος πληγεὶς θεοῦ μάστιγι παγκοίνῳ δάμη. Laudant et Hesiod. Ἔργ. 240. Eurip. Suppl. 226.

v. 31. 32. Graviter claudit generalis sententia: Sceleri vindictam divinam imminere, raro sceleratum poenam effugere; quae vivida pictura a poeta adumbratur. Cogitanda Poena Dea, scelerum vindex, quae antecedentem scelestum insequitur, Νέμεσις ὑστερόπους μετερχομένη, (Strato ep. LXXI. 2. 3. Anal. Br. II. 375.) ἰχναίη (Diod. Sard. V. 1. Anal. Br. II. p. 186.) Ἐριννὺς ὑστερόπους (Orph. Argon. 1162. αἰὲν Ἐριννὺς ὑστερόπους ἕπεται) ὑστερόποινος (Aeschyl. Ag. 58.) ὑστεροφθόρος (Soph. Antig. 1088). Nota quoque Platonis: ἀκόλουθος τῆς ἀδικίας ἡ τιμωρία. Iam quum *lento gradu* nonnumquam *ad vindictam sui divina procedat ira*, (Valer. Max. I. 1. fin.) eadem dea *clauda* fingitur h. l. Alias est *tardigrada*, ut in notissimo Eurip. fragm. apud Plut. de S. N. V. p. 6. ed. Wyttenb. σῖγα καὶ βραδεῖ ποδὶ στείχουσα (Δίκη) μάρψει τοὺς κακοὺς, ὅταν τύχῃ. *Lentoque irrepunt agmine Poenae*, Stat. Theb. V. 60. Ad Nostrum Tib. I. 9. 4. *Sera tamen tacitis Poena venit pedibus.* Incertus apud Stob. Ecl. physs. VII. p. 119. Grot.

ἡμέρας

Raro antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede Poena claudo.

ἡμέρας ἢ νυκτὸς ἡ Δίκη ποτὲ τῷ δυσσεβοῦντι σῖγ' ἔχουσ' ἐνήλατο. *Tacitos pedes* elegantius ἁπαλοὺς πόδας vocat Rhian. I. 17. ἡ δ' Ἄτη ἁπαλοῖσι μετατρωχῶσα πόδεσσιν ἄκρης ἐν κεφαλῇσιν ἀνώϊστος καὶ ἄφαντος — ἐφίσταται. Quo eodem reſpectu Diis iratis laneos pedes tribui potius cenſuerim, quam quod tarde veniant nocentibus, ut exiſtimat Porphyr. h. l.

CAR-

CARMEN III.

ARGVMENTVM.

Expoſita atque vividiſſimis coloribus adumbrata animi in recto atque honeſto conſtantia, ad praemia, quae ei parata atque conſtituta ſunt maxima, poeta progreditur, eaque, maxime in aeternitate nominis poſita, ad maiorem rei fidem faciendam, heroum ſtatim, qui iſta conſecuti ſint, exemplis declarat atque illuſtrat. Percenſita igitur Dioſcurorum, Herculis et Bacchi, quibus Auguſti numen mira arte immiſcetur, apotheoſi, in Romulo, immortalibus editis operibus (Liv. I. 16.) immortalitatem adepto, ſubſiſtit. Atque huius quidem, Vrbis quippe imperiique Romani conditoris, conſecrationem poeta latius perſequitur, itaque tractat, ut rem in concilio Deorum de recipiendo inter ipſos Romulo agitatam transactamque plane repraeſentet, oculisque paene ſubiiciat, quo fortius ſcilicet popularium ſuorum, quibus virtutis pertinaciam hoc carmine vellet commendatiſſimam, feriret animos, adque aemulandum iſtud exemplum incenderet. Quod ut aſſequeretur poeta, Senatus Romani de Iulio Caeſare divinis honoribus mactando ſtatuentis atque deliberantis ſpeciem magna cum dignitate ad deos transtulit, quorum concilia, ſuper humanis rebus habita, poetis epicis, Homeri exemplo, admodum frequentari noſſet. Neque vero perrogatas ſingulorum Deorum ſententias adpoſuit, ſed ſatis habuit, ſolam Iunonis,

utpote quae caeterorum iudicia, quibus Romulum ornassent honorificentissimis, satis manifestaret, luculenta oratione explicitam referre. Atque in hoc quidem exquisitum poetae perspicitur iudicium, quandoquidem ad Romuli merita recte aestimanda, omninoque ad maiorem rei gestae fidem faciendam hoc Iunonis effatu vix quidquam cogitari poterat illustrius atque efficacius. Maxima enim Romuli merita fingas tibi necesse est, quae Iunonem, implacabili erga Troianos eorumque reliquias flagrantem odio, perpulerint, ut tanta ei praemia concederet. Aliae insuper caussae afferendae, rationesque ita subducendae erant, ut ne inveteratum Iunonis odium (quod in femina plane unquam restinctum iri nemo facile in animum induxerit) facti obstaret probabilitati. Quod quidem egregie cavit poeta, dum illud odium Troiae cineribus, ut ita dicam, inureret, istiusque terrae solo circumscriberet; idque ad Romanos tum demum commigraturum esse significat, si de Troia instauranda unquam consilia inirent. Quod suspicaturam Iunonem admodum proclive erat, quum coloniae pro veteri necessitudine tenerentur, metropolin suam omni modo iuvare, afflictam vel adeo deletam erigere atque instaurare. Igitur initio statim exultat de eversa Troia muliebris Iunonis impotentia, ipsas huius urbis ruinas sepultas, solumque vastum ferisque inhabitatum superbe laetatur, utque acceptae a Paride iniuriae, primariae irarum caussae, qua vix gravior ulla feminae offerri possit, perpetua haecce sint solamina, unice laborat. Hinc facilem sese Marti pro Romulo deprecanti praebet, in eiusque apotheosin consentit, et vel immensam imperio Romano magnitudinem spondet, dum-

dummodo ne Troia unquam a Romanis exſuſcitetur. Ductum hoc plane ex animi commotioris natura, qua alteri omnia lubentes largimur, dummodo, de quo cupide laboramus, id conſequamur. — En argumentum carminis ſummo cum artificio contexti, in quo deſcribendo mirandum adeo non eſt, interpretes aliosque viros doctos diverſa admodum ſecutos, omnesque fere nebulam pro Iunone, ipſis miris modis oratione ſua illudente, fuiſſe amplexos.

Iustum ac tenacem propositi virum
Non civium ardor prava iubentium,

Non

v. 1 — 8. Virum *iustum*, eundemque *propositi tenacem*, in proposito suo, h. in iusto sectando perseverantem, (*iustitiae pertinacem* vocat Apul. Apol. p. 338.) *semper in proposito susceptoque consilio permanentem* (quod de Catone praedicat Cic. Off. I. 31.), nihil a virtute sua abstrahit. Exquisitissimarum imaginum copia hanc sententiam, quae carminis primaria est, illustravit poeta. — 2. *ardor civium* concitata atque factiosorum hominum studiis exasperata civium multitudo, *prava*, civitati exitiosa *iubentium*, volentium, vi ad obtinenda ea grassantium. Ad conciones turbulentas in libera civitate referunt fere intpp., et *iubere* sensu Romano accipiunt, ut in nota formula, *velitis, iubeatis Quirites;* ut adeo *prava iubere* simpliciter esset: iniquas leges ferre, uti Scholl. expediunt; haud incommode utique. Maiorem tamen δεινότητα sententia habet, si de seditione populi, ubi ardet s. *saevit animis ignobile vulgus* (Virg. Aen. I. 149. de eadem re) et prava *iubet*, imperat, imperiose postulat, quibus sese vir recti amans audacter opponit, accipias. Constantiam enim, animique firmitatem hoc modo magis spectari comprobarique quis non sentit? Atque ita *furorem civilem* ac *vim* Noster adhibuit IV. 15. 17. — 3. *Vultus instantis tyranni*, docte et ἐναργῶς pro, tyrannus vultu truculento instans, terribilium apparatu ad prava compellens. Seneca de Const. Sap. c. IV. *Etiam cum potentes et imperio editi et consensu servientium validi nocere ei intendent, citra sapientem omnes eorum impetus deficient.* Et magis apposite Iuven. VIII. 79. *Phalaris licet imperet ut sis falsus et admoto dictet periuria tauro* caet. — 3. *quatit*, concutit, labefactat, deturbat eum de *mente solida*, conturbat animi eius constantiam, adversus omnia confirmatam. Docte Boettigerus comparat Simonideam sententiam, quae est apud Plat. Protag. T. I. p. 339. Steph. λέγει που Σιμωνίδης — ὅτι ἄνδρα ἀγαθὸν μὲν ἀληθέως γενέσθαι χαλεπὸν, χερσί τε καὶ ποσὶ καὶ νόῳ τετράγωνον ἄνευ ψόγου τετυγμένον. Idem Simonidis respexit Aristot. l. I. de Mor. c. 11. Καὶ τὰς τύχας οἴσει κάλλιστα, καὶ πάντῃ πάντως ἐμμελῶς ὅγ'

ὡς

Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster,
Dux

ὡς ἀγαθὸς ἀληθῶς, καὶ τετράγωνος ἄνευ ψόγου. Etiam Diog. Laert. in Pittaco L. I. c. 76. οὗ καὶ Σιμωνίδης μέμνηται, ἄνδρα ἀγαθὸν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπόν. Vid. omnino docte de hac Simonidea sententia agentem Heyn. Opusc. Acad. T. I. p. 160 seq. Ad rem ac verba Seneca de Const. Sap. c. III. *Quomodo quorundam lapidum inexpugnabilis ferro duritia est, nec secari adamas aut caedi vel deteri potest, sed incurrentia ultro retundit; — quemadmodum proiecti in altum scopuli mare frangunt. ita* sapientis animus solidus *est.* Idem c. VI. *Non est quod dubites, an tollere se homo natus supra humana possit, an dolores, damna, ulcerationes, vulnera, magnos motus rerum circa se frementium securus adspiciat — — En adsum hoc vobis probaturus, munimenta incussu arietis labefieri, et turrium altitudinem cuniculis et latentibus fossis repente residere; at nulla machinamenta posse reperiri, quae* bene fundatum animum agitent. — *neque Auster* caet. Neque rerum, quas formidabiles natura habet, timor sapientis animum percellit. Ad physicos terrores transit poeta, Pindari exemplo. Vide ad III. 30. init. Pro mari tempestuoso docte est *Auster dux Hadriae*, qui imperium exercet in mare Hadriaticum, qui adeo procellas excitat in mari. De eodem I. 3. 15. *Quo non arbiter Hadriae maior tollere seu ponere vult freta.* Cf. II. 17. 19. III. 27. 9. Ita et expedienda illa Taciti Annal. II. 23. *Omne dehinc caelum, et mare omne in Austrum cessit;* pro quo male nuper quidam coni. *in aestum* cessit. *Turbidus*, ad saevitiam orisque truculentiam refer, qua mare impetit, lacessit. Ita doctius atque aptius τῷ *dux* erit phantasma, quam si simpliciter intelligas, qui turbat mare. Ira enim ac furor vehementiori vento proprius, ex poetarum constanti figmento. *Animosos Euros* ita Virgilius dixit Ge. II. 441. ut alios taceam. — 6. Nec fulmen. Pro hoc satis ornatum erat, Iupiter fulmen iaculans; at quam vivide ac spendide pro isto, *magna manus* (ut *dextra rubens* I. 2. 3.) *Iovis fulminantis.* Doctam satis indocte nonnulli inversionem h. l. statuunt, dictamque esse volunt *magnam manum Iovis*, pro *magni Iovis m.* Magna utique manu opus erat, in fulmine longe mittendo, eoque satis magni ponderis (δεκάπηχυν κεραυνὸν Iovem Olympium dextra sustinuisse tradit Lucian. Tim. T. I. p. 107. Reiz.) Omnino cum ma-

Dux inquieti turbidus Hadriae,
Nec fulminantis magna manus Iovis:
Si fractus inlabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.

Hac

gna manus auguſtiori deorum heroumque ſpeciei ſatis accommoda ſit, tum ea maxime memoratur a poetis in re non niſi magnarum virium impendio perficienda. Ita vel Iunoni χεῖρα παχείην, qua terram adusque Tartara commoveret, tribuit auctor Hymni in Apoll. vſ. 340. Nec in Virg. Aen. V. 485. *Ingentique manu malum de nave Sereſti erigit*, dubito, quin ingentem Aeneae manum cogitaverit poeta, hocque epitheton cum virtute poſuerit, quum de malo erigendo ſermo ſit. De Domitiano tamquam deo Martialis IV. 8. 9. 10. *bonus aetherio laxatur nectare Caeſar, ingentique tenet pocula parca manu*, etſi parum ſuavi oppoſitione. Noſtrum expreſſit Sil. VII. 371. *Caelone exciderint, et magna fulmina dextra torſerit Omnipotens.* Mirare autem Sivrii acumen, iungentis, *fulminantis*, fulmine ferientis *magna*, iuxta II. 10. 11. etſi a Boethio quoque hunc locum ita acceptum paene affirmare auſim, Conſ. Philoſ. I. Metr. IV. *Quisquis compoſito ſerenus aevo invictum potuit tenere vultum, non illum rabies minaeque ponti verſum funditus excitantis aeſtum, aut celſas ſoliti ferire turres ardentis via fulminis movebit.* — 7. 8. Docte variavit poeta orationis ſtructuram, quae ita continuanda erat: nec caeli ruina viri iuſti animum conturbabit. Si *orbis* caeli, caelum *fractum illabatur*, frangatur, diſſiliat, atque irruat in ipſum. Scilicet rudiori aevo quum homines tonitrus fragorem a caelo aereo, per quod Iupiter curru itidem aereo inveheretur, repeterent, proclive ſane fuit, ut graviore ſono perterriti ipſam caeli ruinam aliquando extimeſcerent. Hinc in Theognideis v. 849. Ἐν μοι ἔπειτα πέσοι μέγας οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθε χάλκεος, ἀνθρώπων δεῖμα παλαιγενέων. — *Ruinae*, caelum ruens *feriet*, opprimet quidem eum ſed *impavidum*, imperterritum. Ad animae contemtum totum locum transtulit Seneca Quaeſt. Nat. VI. 32. *Hanc qui contemſerit, ſecurus videbit maria turbari: etiamſi illa omnes excitaverint venti. Securus adſpiciet fulminantis caeli trucem et horridam faciem. Frangatur licet caelum, et ignes ſuos in exitium omnium, inprimis*

Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus, arcis adtigit igneas:

Quos

mis suum misceat. Securus adspiciet ruptis compagibus solum etc. De sapiente Seneca Thyest. 358. eadem fere imaginum progressione: *Quem non concutiet cadens obliqui via fulminis, non Eurus rapiens mare, aut saevo rabidus freto ventosi tumor Adriae, quem non lancea militis aut strictus domuit chalybs.*

v. 9 *sqq.* Nobilissimus transitus. Vide nexum sententiarum vulgarem: Virum iusti tenacem nihil a proposito suo divellit, huiusque constantiae fructus in ipsum redundant uberrimi, amplissima eum manent praemia. Iam in promptu est intelligere, quam docta atque artificiosa posterioris sententiae, subiectis demum declaratae exemplis, fit conversio. Observatu quoque digna est lyrica brevitas in enuntianda sententia: Tales se praestitisse Dioscuros caeterosque heroas, huiusque virtutis praemium tulisse immortalitatem. *Hac arte*, hac certa agendi norma, sc. ut in iusto perseverarent, huius propositi tenaces, adeoque, hac invicta animi in sectando iusto constantia. Alii *artem* ἀρετὴν simpliciter esse volunt, et vel inde per syncopen ductum cum Donato ad Ter. Andr. I. 1. 4. statuunt. Iam quum heroas istos non propter divinam ipsorum originem sed sola virtute sua caelum promeruisse, *utilitatumque magnitudine* (Cic. de Nat. D. II. 23.) *constitutos fuisse deos* constanter tradat antiquitas, aptiora his atque illustriora a poeta vix poni potuisse exempla, facile intelligitur. Cic. de Legg. II. 8. *Divos et eos, qui caelestes semper habiti, colunto, et ollos*, quos endo caelo merita locaverint, *Herculem, Liberum, Aesculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum:* et c. 11. *Sicut Herculem et caeteros coli lex iubet, indicat omnium quidem animos immortales esse*, sed fortium bonorumque divinos. Facit huc divinum Aristotelis in Hermiam ᾆσμα (in Anal. Br. I. 177.) unde haec delibamus: 'Αρετὰ πολύμοχθε γένει βροτείῳ, — — τοῖον ἐπὶ φρέν' ἔρωτα βάλλεις, καρπὸν φέρεις τ' ἀθάνατον. Σεῦ δ' ἕνεχ' οὑκ Διὸς Ἡρακλῆς, Λήδας τε κοῦροι πολλ' ἀνέτλασαν, ἔργοις σὰν ἀγρεύοντες δύναμιν. Sil. XV. 77. sqq. *Quibus aetherei servatur seminis ortus* (h. quibus divinam animae originem virtute adserere datum est) *caeli porta patet. Referam quid cuncta domantem Amphitryoniaden? quid, cui, post Seras et*

Indos

Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.

Hac

Indos captivo Liber quum signa referret ab Euro, Caucaseae currum duxere per oppida tigres? Quid suspiratos magno in discrimine nautis Ledaeos referam fratres, vestrumque Quirinum? Cf. Epp. II. 1. 5 — 12. Lucan. IX. 9. — *Pollux* cum fratre *Castore.* De Dioscuris inter deos adscriptis v. Heyn. ad Apollod. p. 735. — Hercules *vagus*, qui totum terrarum orbem pervagatus ubique virtutis suae monumenta reliquit. Eurip. Herc. fur. 1196. Οὐκ ἄν γ' εἰδείης ἕτερον πολυμοχθότερον, πολυπλαγκτότερόν τε θνατῶν. Adde Pind. Isthm. IV. 94. Apud Stat. Theb. VIII. 512. de Hercule: *duris famulus cum casibus omnes lustro vagus terras.* Cf. quoque Virg. Aen. VI. 802. Docte igitur declarantur hoc epitheto labores Herculis per universum terrarum orbem proditi, quorum praemium erat caelum, et Hebes coniugium. Cf. Hesiod. Theog. 950 sqq. Sophocl. Philoct. 1415 sqq. Pind. Nem. I. 105 sqq. Lucian. Concil. Deor. 6. p. 531. T. III. οὐκ ὀλίγων πόνων ἐπρίατο (ὁ Ἡρακλῆς) ἀθανασίαν. Incertus apud Brunk. Anal. III. p. 142. Σῆς ἀρετῆς ἱδρῶτι καλὴν ἀπέδωκεν ἀμοιβὴν σὸς γενέτης, Ἡρακλες, ἐπεὶ πόνος ἄσπετον εὖχος ἀνδράσιν εἶθεν ἄγειν μετ' ἀπείρονα. κύκλον ἀέθλων. Ibid. p. 209. t. 281. οὐ γάρ σοι κρητὴρ χαλκήλατος, οὐδὲ λέβητες, ἀλλ' ὁδὸς εἰς αὐλὴν Ζηνὸς ἔπαθλον ἔφυ. Stat. Silv. III. 1. 23. *tui solium Iovis* et virtute parata astra *tenes haustúmque tibi succincta beati nectaris excluso melior Phryge porrigit Hebe.* Herculis apotheosin exhibet anaglyphum, a Corsinio et aliis illustratum; de quo v. Heyn. Antiqu. Aufſſ. T. I. p. 29. — 10. *Enisus*, enisi in altum, viam in caelum moliti, *attigere* penetravere, pervenere ad *arces igneas* ardentes stellis, (ut Virg. Aen. IV. 482.) caelum stellatum, h. Dii facti sunt, immortalitatem consecuti sunt. *Eniti* praeclare de difficili atque ardua via. Nostri locum egregie in rem suam vertit Val. Flacc. I. 563 sqq. ubi Iupiter Herculem et Dioscuros ita alloquitur: *Tendite in astra viri:* — durum vobis iter et grave caeli institui. *Sic ecce meus, sic orbe peracto Liber et expertus terras remeavit Apollo.*

v. 11. 12 Observa copiam et ornatum poetae in varianda structura et enuntiatione eiusdem sententiae. Sequi debebat: Ita et Augustus viam sibi in caelum paravit. Tum vide, quot modis poeta variaverit atque

Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres, indocili iugum
Collo

que exornaverit immortalitatis adsequendae notionem. Magnifice autem et exquisite prorsus haec a poeta interiecta est sententia, tantoque magis Romanorum atque ipsius Augusti adeo percellere debuit animum, quo illa, animo etsi ex inspetato prorsus obiecta, minus tamen curiose anquisita videatur. Iam ex Dione LI. 20. satis constat, a Senatu Augusto vivo divinos hactenus honores decretos fuisse, ut in hymnos nomen eius referretur; privata autem religione eundem aris, templis et effigie numinum maximo in provinciis cultum fuisse, plures testantur. Etiam numis expressam Augusti adhuc vivi consecrationem videre licet apud Angeloni Hist. Aug. p. 13. Cf. Patin. ad Numism. Impp. p. 52. Quem igitur in terris adhuc morantem populus Romanus divinis prosequebatur honoribus, hunc poeta εὐφαντασίωτος in caelo cum Diis convivantem, nectarisque haustu se proluentem exhibet. Hoc enim modo τὸ *deum fieri* eloquebatur priscus sermo. Notissima Virgilii Aen. I. 78. *tu das epulis accumbere Divum,* ubi v. Heyn. ἀθανασίας πίνειν, h. *ducere nectaris succos* (v. 34.) Lucian. Dialog. D. IV. p. 212. et ibi Hemsterh. Adde insignem Theocriti locum XV. 108. Κύπρι Διωναία, τὺ μὲν ἀθανάταν ἀπὸ θνατᾶς — ἐποίησας Βερενίκαν, ἀμβροσίαν ἐς στῆθος ἀποστάξασα γυναικός, (coll. Ovid. Met. XIV. 606. 7.) Apulei. Met. VI. p. 134. Bip. *Porrecto ambrosiae poculo, sume, inquit* (Iupiter), *Psyche, et immortalis esto.* Ita quoque Hercules ἀποθεωθεὶς cum patera est apud Spenc. Polym. XIX. 4. Quod autem Augustum cum istis heroibus σύνθακον facit poeta, in hoc tacitam huius cum istorum meritis comparationem facile observes; quam similiter in hanc rem inter Ptolemaeum, Alexandrum et Herculem adornavit Theocrit. XVII. 16 ff. Τῆνον (Πτολεμαῖον) καὶ μακάρεσσι Πατὴρ ὁμότιμον ἔθηκεν ἀθανάτοις, παρὰ δ' αὐτὸν Ἀλέξανδρος φίλα εἰδὼς ἑδριάει· — ἀντία δ' Ἡρακλῆος ἕδρα σφιν ταυροφόνοιο ἵδρυται, unde profecisse Nostrum vix dubitandum videtur. Quo minus probabile sit, coenam illam δωδεκάθεον, cuius Suet. Aug. 70. meminit, quod quidem Gesnerus statuebat, aut dedicatam Augusti inter Herculem et Pollucem statuam, quae Dacerii opinio est, huic phantasmati primam originem dedisse. Caeterum dubitari potest, quo sensu Augusto *os* s. faciem *purpuream* tribuat poeta.

Collo trahentes. Hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;

Gratum

Quum purpura a ſplendore maxime commendata veteribus fuerit, poetae ſimpliciter purpureum dixerunt, quod eſſet ſplendidum, pulchrum, nulla coloris habita ratione. Vid. ad IV. 1. 10. Atque hoc quidem ſatis appoſitum videtur ad declarandam divinam Auguſti ſpeciem, quam et grandiorem et pulchriorem humana poetae fingunt. Certatim laudant Virg. Aen. I. 590. *lumen iuventae purpureum* in eadem re. Ovid. Met. XIV. 827. de Romulo inter deos recepto: *pulchra ſubit facies, et pulvinaribus altis dignior.* Vividior tamen pictura exiſtit, ſi Auguſtum nectaris poculum dextra tenentem, unde ei vultus refulgeat, (nectar enim ſtatuebant ἐρυθρὸν antiqui) cogites. Ita eſt *rubens dextera* I. 2. 3. Atque hanc quidem explicationem ipſa verborum adiuvare videtur collocatio. Ita quoque ceperim Statii locum, quem Bentl. affert, Theb. III. 440. *nitidum terris Aurora deisque purpureo vehit ore diem.*

v. 13. *Hac* arte ſ. virtute etiam Bacchus meruit immortalitatem. Sed nova hanc Bacchi ἀποθέωσιν poeta repraeſentat imagine: *vexere te tigres tuae,* quod docte et ornate dictum pro, curru tigribus iuncto caelum invectus es. Ita enim orationem ſupplendam eſſe, praeter voce. *merentem* et *patern* ipſa contextus ratio manifeſto docet. Alii potentiam Bacchi divinam omnino in domandis curruique iunctis tigribus ſpectari, itaque a poeta declarari ſtatuunt. Sed hoc figmentum tantummodo ſpectat ad domitam triumphatamque Indiam, declarandamque manſuetiorem, monſtrata vini cultura, vivendi rationem. A Romano autem populo, idque a pompa triumphali, vel, quod vero multo videtur ſimilius, circenſi, in qua Impp. conſecratorum ſtatuae thenſis circumferrentur, ductam eſſe huius apotheoſeos ideam vix dubitem. Vide Not. ſequ. *Ariadnen* Bacchi *lyncibus in caelum vectam* ſimiliter fingit Prop. III. 17. 8. Apud Graecos novus caeles in caelum atque concilium deorum a deo quopiam introducitur, quae antiquiſſima fere ἀποθεώσεως ſpecies eſt. Sic Mercurius Bacchum (Pauſan. III. 18.), Bacchus Pana, Silenum, et Satyros (Lucian. Concil. DD. 4. T. III. p. 429.) Minerva Herculem (Stat. Theb. VIII. 515. cf. Pauſan. l. l. et Heyn. *Antiqu. Auſſ.* P. I. p. 29.) Apollo Helenam (Eurip. Oreſt. 1685.), ad deos transferunt. — *merentem*

Gratum eloquuta consiliantibus
Iunone Divis: Ilion, Ilion

Fatalis

tem promeritum divinos honores. Militantem exponunt, et de expeditione eius Indica cogitant Scholl. male. *Patrem* appellat Bacchum, tamquam deum; res notissima. Tigres *iugum trahunt*, graphice prorsus, pro, currum trahunt *collo* s. cervice iugo alligata. — *indocili*, ob feritatem natura insitam, quae perdomanda Baccho erat. Cultiorem vitae rationem, quam propter caelo allegi meruit Bacchus, ita declarari, in promtu est videre. — 15. 16. Romulus, *Quirini* appellatione inter deos Romanorum ἐγχωρίους s. indigetes receptus, Martis *equis*, curru, (pessime nonnulli: patria s. bellica virtute) *Acheronta fugit*, superos petiit, Ἀχέροντα πολύστονον οὐκ ἐπέρασεν, Theocr. XVII. 47. laudante Boettig. Adde Consol. ad Liv. 241. *Vt Remus Iliades, et frater, conditor orbis, effugerent aliqua* stagna profunda *via*. In repraesentanda Romuli apotheosi a vulgari narratione discessionem facere poetam equidem vix putem; nam quum totam persequi satis alienum ab h. l. fuisset, decerpsit inde, quibus ad rem, quam vellet, exprimendam opus haberet. Nam sublimem eum coorta subito tempestate, (quo fere modo Herculis apotheosin vetus poeta, quem Apollod. II. 7. (unde sua habet Zenob. apud Schott. p. 11.) sequitur, celebraverat) raptum (Liv. I. 16.) idque a Marte patre, communis opinio erat. Ovid. Met. XIV. 816. *Adnuit Omnipotens, et nubibus aera caecis occuluit, tonitruque et fulgure terruit urbem. Tum conscendit equos Gradivus — pronumque per aera lapsus constitit in summo nemorosi colle Palati, reddentemque suo iam regia iura Quiriti abstulit Iliadem.* Idem brevius Fast. II. 496. *Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether: Fit fuga, rex patriis astra petebat equis.* Romuli consecrationem exhibet diptychon eburneum, in quo idem quadrigas agens conspicitur, apud Buonarott. in Osserv. sopra alcuni frammenti di vasi antichi p. 236. Atque ita saepius apotheosis in antiquis monimentis expressa conspicitur, ita quidem, ut equis elephanti interdum substituantur; quod ipsum argumento est, a pompa Circensi maxime hunc consecrationis ritum repeti debere.

v. 17. Iunone tandem placata, s. in apotheosin Romuli consentiente. Hanc sententiam, in qua subsistit, et quacum totum carmen finit, vide quomodo amplificaverit atque exornaverit

Fatalis inceſtusque iudex
Et mulier peregrina vertit

In pulverem, ex quo deſtituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi
Caſtaeque damnatum Minervae
Cum populo et duce fraudulento.

Iam

verit poeta. Conf. Argum. — *Gratum elocuta conſ. I. Divis*, ubi Iuno in Deorum conſeſſu hanc orationem habuiſſet, *gratam* auditu caeteris Diis, quoniam Iunonem haud amplius ſua de Romulo inter Deos recipiendo conſilia moraturam intelligerent. Praeclare autem ſtatim initium orationis Iunonem muliebri exultantem prodit impotentia, qua ſuam Troiae demum excidio iram exſatiatam manifeſtat. Paullo impeditiorem orationis ſtructuram ita explica: *Fatalis inceſtusque iudex et mulier peregrina Ilion in pulv. vertit, damnatum mihi et caſtae Min. ex quo deſtituit caet.* — *Ilii* nomen cum vi repetiit poeta, (fere ut Eurip. Or. 1581.) *Ilion*, illud ſplendidum atque opulentum *Ilion* corruit; ineſt adeo amara priſtinae eius urbis potentiae recordatio, cum intimo voluptatis ex eadem ſubverſa ſenſu. Atque haec irriſio maiorem vim habet, quam ſi ſuppleas, I. illud inviſum I. cecidit. — *Iudex* cum delectu pro inviſo nomine Paridis, cuius iniquum de forma ſua iudicium alte Iunonis animo inſideret. *Fatalis* in gentis ſuae exitium natus, perniciem patriae afferens, Δύσπαρις, Αἰνόπαρις. Seneca Agam. 730. *fatalis ſedet inter potentes arbiter paſtor deos.* — *inceſtus*, gravius quam, adulter, raptor Helenae. — 20. *mulier peregrina*, γυνὴ βάρβαρος, ξένη, per contemtum Helena dicta (ut Andromache captiva apud Eurip. Andr. 650. 671.) quae parentes ac coniugem Menelaum deſeruit, (λειποπάτωρ, λειπόγαμος Eurip. Or. 1305.) Paridem ſecuta. — *in pulv. vertit*, in cinerem redegit, evertit. Eurip. Andr. 113. ἔλειπον ἄστυ — ἐν κονίαις. Eidem Troia ſubverſa Ἰδαία κόνις dicta Hec. 325. Caeterum Paridi et Helenae Iuno Troiae excidium attribuit, quo clarius pateat, ſuamet ipſorum culpa ac flagitiis Troianos periiſſe, maiorum ſuorum fraude poenam iſtam dudum promeritos. Eadem ratione Paris ἀρχέκακος dictus Colutho 385. Cf. Virg. Aen. X. 90. De Helena

Iam nec Lacaenae ſplendet adulterae
Famoſus hoſpes, nec Priami domus
Periura pugnacis Achivos
Hectoreis opibus refringit:

Noſtris-

lena Pallad. XII. 5. ἐκ γὰρ τῆς Ἑλένης μοιχευσαμένης φόνος ἀνδρῶν. — *Damnatum* poenae, exitio addictum, κατάδικον, (ita *damnata bello Pallene* Val. Fl. II. 16. *damnatus taurus* id. I. 787. etiam Virg. Aen. IV. 699. *caput damnaverat Orco*, et paſſim alibi) quod delendum ſtatueratis et cuius ſumendi ſupplicii curam *mihi* et *Minervae* iniunxeratis, *ex quo*, poſtquam Laomedon *deſtituit*, fraudavit Neptunum et Apollinem *mercede* pro muris inſtaurandis *pacta*, pacto non ſtetit; ob Laomedontis periurium. Μισθὸν generatim Homerus (Il. Φ. 442.) poſuit in tradenda hac fabula; nata inde in conſtituenda mercede narrationis diverſitas. Vid. Hygin. f. 89. et ibi Intpp. Burm. ad Ovid. Met. XI. 204. — 14. *cum pop. et duce fraud.*, cum univerſa gente Troiana. Nam periurii infamia univerſae deinceps genti, eiusque regibus inhaerebat. Appoſite laudant Virg. Aen. IV. 541.

v. 25. Non amplius *ſplendet*, cultu regali ac forma conſpicuus eſt, comit, iactat ſeſe *Lacaenae adulterae*, Helenae; vel inverſa ratione: Helena haud amplius cultum Paridis et formam miratur, pulchritudinis eius ſplendore capitur, ut IV. 9. 15. *Non ſola comtos arſit adulteri crines* caet. — Hoſpes *famoſus* Paris dicitur non tam ob laeſum hoſpitium, quam adulterio: Ita *famoſos labores* dixit Noſter III. 15. 3. *infamem Helenam* V. 17. 42. *famoſam tabernam* Virg. Cop. 3. *corruptelis adulteriisque famoſum* Sueton. Claud. 16. — 26. *nec Priami domus . . . refringit*, quam ornate pro: Hector, e domo ſ. gente Priami, non amplius ſuſtentat, defendit Ilium, occubuit. Minus recte alii ſententiam inde cogunt: non amplius eſſe Troiam, quam iam ante dederat poeta. *Priami domus*, familia, gens *periura*, perfida, ob Laomedontem; *mendax Dardaniae domus* eandem ob cauſſam dicta Senec. Agam. 865. — *refringit*, exquiſite pro, retundit, reprimit cum clade Achivorum *pugnacium* fortiter oppugnantium aciem, ſuſtentat Troiam. *Aquilonem Zephyris refractum* e Noſtri imitatione dixit Stat. Silv. IV. 5. 8. Eadem prorſus virtute

Rhoetus

Noſtrisque ductum ſeditionibus
Bellum reſedit. Protenus et gravis
Iras, et inviſum nepotem,
Troïa quem peperit ſacerdos,

Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire ſedis, ducere nectaris

Succos

Rhoetus *retortus* leonis ungui- bus dicitur II. 19. 23. — *Hectoreis opibus*, ope, fortitudine Hectoris, noto graeciſmo.

v. 29. Bellum adverſus Troianos *ductum*, productum in decem annos *noſtris ſeditionibus*, diſſidiis, dum alii noſtrum pro Troianis, alii pro Achivis ſtaremus, tandem *reſedit*, compoſitum, ſinitum eſt; imagine a ſubſidentibus maris procellis deſumta. Ita bellum exoriens *tumeſcere* dictum Virg. Ge. I. 465. et Nilus *undans bello ac magnus fluens* h. bello tumidus eidem Ge. III. 28. κῦμα μάχης Tyrt. III. 22. ubi vid. Klotz. Inverſa ratione mari procelloſo *ſeditio* tributa a Stat. Theb. IX. 142. — *Protenus*, inde a Troia exciſa, *Marti* pro Romulo ſilio deprecanti, in eius adeo gratiam *iras graves*, funeſtas reliquiis Troïanorum, Romanis, et *inviſum nepotem*, odium erga nepotem, Romulum *redonabo*, donabo, miſſum faciam, deponam; exquiſito huius verbi uſu. Ita Livius apud Sil. XV. 603. *patriae donaverat iram*, h. reip. cauſſa iniurias ſibi factas haud ultus eſt. Plura congeſſit Ruperti ad Sil. I. 487. Dicitur autem donare aliquid alicui, h. in alterius gratiam remittere aliquid, ut Cic. ad Div. V. 4. *inimicitias reip. donare*, et donare aliquem alicui, h. in alterius gratiam alicui ignoſcere. Iuſtin. XXXII. 2. 5. *ut appareret*, — *donatum ſilio patrem*, h. ſilium Demetrium Philippo patri veniam obtinuiſſe. — 32. *Troïa ſacerdos*, Ilia, ſed alterum cum vi, ut cauſſa ſtatim, ob quam nepos Iunoni inviſus eſſet, appareat.

35. *Ego patiar*, graviter et cum dignitate, pro tenui, ego haud amplius repugnabo, intercedam, quominus inter deos Romulus recipiatur. Poſtremum exquiſita copia extulit poeta. *Sedes* Deorum *lucidas*, δώματα μαρμαίροντα, αἰγλήεντα, Olympum. — *ſuccos nectaris*, nectar *ducere*, ἕλκειν, bibere

Succos, et adſcribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.

Dum longus inter ſaeviat Ilion
Romamque pontus; qualibet exſules
In

bibere. Vid. ad I. 17. 22. Adde Eurip. Cycl. 416. ἔσπασεν τ' ἄμυστιν ἑλκύσας. De nectare immortalitatem conciliante vid. ad v. 12. Adde Apulei. p. 426. Oud. — 35. *et adſcribi* referri inter *ordines quietos Deorum*, docte pro, in ordinem Deorum quietorum. A populo Romano ductum eſſe orationis colorem, facile eſt videre. Eodem paſſim Lucianus uſus eſt, veluti in Conc. DD. T. III. p. 529. ubi a Momo παρεγγεγραμμένοι Dii quidam, h. qui clam in tabulas cenſuales relati ſunt, proferuntur. Adde Apul. p. 425. — Dii *quieti*, ſecurum agentes aevum, (I. Serm. V. 101.) beati, μάκαρες, ex antiqua de Deorum vita notione. Vnde ἀφρόντιδες εὐωχεῖσθαι dicuntur Lucian. DD. Deor. XXIV. T. I. p. 276. Eadem ἡσυχίας notio eſt apud Pind. Nem. I. 107. de Hercule inter Deos relato.

v. 37. Servatur a poeta τὸ πρέπον in Iunonis perſona etiam hactenus, quod Romanis imperium orbis terrarum haud invideat, dum ne Troiam iterum exſtruant; quae ſola ipſi irarum cauſſa extiterat. *Dummodo longus pontus*, vaſtum mare, dum mare longe *ſaeviat*, quam ornate pro, interiectum ſit, disiungat Romam ab Ilio; et hoc pro: dum ne terram hanc incolant, Iliumque inſtaurent Romani. — *Exules*, Romani, ab Aenea profugo oriundi; at quam invidioſum alterum! — *in qualibet* terrarum *parte regnanto*, regnent, ad quasvis terrarum oras imperii ſui fines proferant, ubicunque imperent. — *beati* hoc ipſo, quod late regnent. Acumen quaeſivit poeta in vv. *exules* et *beati*.

40. Dum Troia mera vaſtities ſit. Apprime convenit Iunonis commotiori animo haec eiusdem fere ſententiae, in maius tantum auctae, repetitio. Abſoluta erat imago ita enuntiata: Dum armentum paſcat in ſolo Troiano, dum ferae ibi habitent; qua quidem ſolitudo ac vaſtitas terrae maxima poetis deſignatur. Alpheus IX. 5. (Anal. Br. II. 130.) ἀλλ' ἡ μὲν κρείσσων ἐστὶ πτόλις· αἱ δὲ πεσοῦσαι δείκνυσθ' εὐμύκων αὔλια βουκολίων. Antonius (Anal. Br.

In parte regnanto beati:
Dum Priami Paridisque busto

Insultet armentum, et catulos ferae
Celent inultae; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.

Hor-

Br. II. 240). de Mycenis: αἰπολίοισιν ἔναυλον ἐρημαίοισιν ἀνεῖμαι. De iisdem Munatius v. 5. (A. B. l. l.) μηλέβοτος κεῖμαι καὶ βούνομος ἔνθα Μυκήνη. Isocrates in Plataico p. 302. C. τήν τε πόλιν ἐξανδραποδισθῆναι, καὶ τὴν χώραν ἀνεῖναι μηλόβοτον, laudante Valken. ad Eurip. Hippol. 683. Troiani agri vastitatem ita describit Lucan. IX. 966. *Iam silvae steriles et putres robore trunci Assaraci pressere domos, et templa deorum iam lassa* (qui etsi alte sese terrae immiserint, vix tamen templorum ruinas attigere) *radice tenent; ac tota teguntur Pergama dumetis: etiam periere ruinae.* Iam pro Troiae urbis ruinis, quod generalius erat, speciatim *Priami Paridisque busta*, tumulos poeta magna cum ἐνεργείᾳ commemorat; quibus armenta *insultant*, ἐπιθρώσκουσι, in quo summa contumeliae atque irrisionis significatio est. Colorem poeta duxisse videtur ex Hom. Il. δ. 177. τύμβῳ ἐπιθρώσκων Μενελάου κυδαλίμοιο. Apte quoque Lambin. laudat Eurip. Electr. 327. de Aegistho: ἐνθρώσκει τάφῳ sc. Agamemnonis. Adde Nostri V. 16. 19. *Barbarus heu cineres insistet victor.* — *ferae catulos* ibi *celent*, parturiant, latibulum ferarum Troiae solum sit. — *inultae*, ita ut nemo existat, qui iniuriam, manibus Troianorum illatam, ulciscatur, eos proturbet; adeoque secure, tuto, utpote in vastissima solitudine.

v. 42. Resp. Romana florentissimo statu gaudeat. Exquisite poeta *Capitolium* in specie memorat; nam illud aeternitatis imperii sui pignus haberi volebant Romani. Cf. I. 37. 6. *stet fulgens*, inconcussum, statu integro. Ad gloriam autem τὸ *fulgens*, et, qua ista nititur, potentiam Romanam potius retulerim, quam ad templa et monimenta Capitolii splendida; in quo nulla vis est h. l. — 43. Roma hostes vel ferocissimos domet, sibique subiiciat. Parthos in specie poeta ponit, tam-

Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus:

Aurum

tanquam infensissimos Romano nomini atque gravissimos hostes, et quo insignitior Augusti victoria esset, de gente ista reportata, Iunonis praedictione. — Roma *ferox* bello, bellicosa, vel si ad totam ῥῆσιν trahas, successu, victoriis elata, superba; utrumque satis commode. — *Medis* f. Parthis *triumphatis possit dare iura*, docte pro, triumphet de Parthis, iisque det iura, leges victoris iure imponat, in provinciam Romanam redigat. Si *possit* omnino vim habet, explicem: Resp. Romana eo usque crescat, tantos auctus habeat, ut Parthos, terrorem nominis Romani, subiugare valeat. Sed saepissime παρέλκει apud Augustei saeculi poetas. Exempla pete a Burm. ad Prop. I. 1. 15.

45—48. *Horrenda* terribilis gentibus facta magnitudine sua, quam splendide pro tenui: illa. Nisi potius praestat: Illa *horrenda extendat*, h. horribilis fiat, terribilis sit gentibus *extendendo late*, dilatando atque proferendo *nomen* suum, imperii fines *ad ultimas* extremas terrarum *oras*. — 46. *qua medius liquor .... rigat arva Nilus*, versus Occidentem et Orientem. Vtrumque designavit h. l. poeta per Gades et Nilum. Alias (ut IV. 15. 16.) simpliciter est, ab ortu solis ad usque occasum. *Qua* parte *liquor*, mare, πόντια νοτὶς, (veluti Eurip. Hec. 1250.) *medium secernit*, medium est (unde Mediterraneum dictum) interfluit, disiungit *Europen ab Afro*, Africa h. ad fretum usque Gaditanum. De Hesperia, terrarum Romanis tum cognitarum versus Occidentem *ultima*. (I. 36. 4.) res satis nota. — 48. Vltimam Orientis plagam Aegyptum ponit poeta, eamque a Nilo designat, qui *tumidus*, exundans, exuberans, *rigat* atque fecundat *arva;* res notissima. Caeterum praeclaro artificio poeta hac extremarum terrae partium, Hispaniae et Aegypti, descriptione laudes ac victorias Augusti intexuit: nam Cantabriam et Aegyptum ab eo perdomitam subiugatamque ita declarari vel hebetiores sentient.

49—52. Augustam speciem habet haecce priscae Romanorum frugalitatis atque paupertatis commendatio, cum quod gravis

Aurum inrepertum, et ſic melius ſitum,
Quum terra celat, ſpernere fortior,
Quam cogere, humanos in uſus
Omne ſacrum rapiente dextra.

Qui-

gravis ei e Iunonis perſona accedat auctoritas, tum maxime, quod iſtis potiſſimum artibus tanquam fundamento reip. Romanae ſplendorem atque magnitudinem inniti pronuntiet. Iam nexus ſententiarum atque ordo hic eſt: *Roma* quaquaverſum extendat imperium ſuum, conſecutura hoc, eniſura in tantum faſtigium, dum *fortior* erit, fortem et excelſum animum oſtendendo, dum ſuſtinebit *ſpernere*, dum alto animo *ſpernat* potius, contemnat *aurum*, divitias, quam *cogat*, congerat, coacervet; paupertatem, ſpretis divitiis, amplexa. — *irrepertum*, quod reperire haud laborant, quod non rimantur, quod terra abscondi haud gravantur; et *ſic*, *cum terra celat*, occultat, multo *melius ſitum*, quippe ab uſu hominum ita remotum, quod adeo haud erui debuerat, ob innumera, quae inde in genus humanum redundarunt, mala atque calamitates. Sil. I. 231. *ſcelerum cauſſas operit Deus*. Senec. ep. 94. *Aurum et argentum et propter iſta nunquam pacem agens ferrum, quaſi male nobis committerentur, abscondit*. Eadem ideo *illis, in quibus iacuere tenebris digniſſima* idem vocat Ep. 92. Conf. eundem de Benef. VII. 10. Boeth. Conſ. Philoſ. II. metr. V. *Heu primus quis fuit ille, auri qui pondera tecti gemmasque latere volentes pretioſa pericula fodit*. — 51. 52. Difficilior paullo horum vv. ſententia. Nos eam cum antecedentibus ita connectendam ſtatuimus: Dum Roma aurum contemnit, quod melius in terra lateret, quod adeo maximo humani generis damno effoditur; quandoquidem teterrimum inde enatum eſt avaritiae vitium, ſcelerum omnium proventu feraciſſimum. Nullum enim tam immane facinus eſt, ad quod perpetrandum non impellat avaritia, nihil tam ſacrum, quod non ſacrilega manu contingat, atque exſpoliet. Atque hac ſpeciali imagine utpote ἐναργεστάτῃ, incluſiſſe atque abſolviſſe putandus eſt poeta ſententiam: Aurum eſſe avaritiae, ſicque omnium ſcelerum parentem fecundiſſimam. Igitur *dextra avari*, avarus *rapit* convertit *in uſus humanos* h. ſuos, profanat, *omne ſacrum*, vel ſanctiſſima quaevis, h. vel ſacrilegio ſeſe polluit, dum cupiditates ſuas

Quicumque mundo terminus obstitit,
Hunc tangat armis, visere gestiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.

Sed

suas expleat. *Humanos* s. profanos usus dixit, cum vi, et ex oppositione τοῦ *sacrum*. Simillime, si quid video, Euripid. in Danaë (apud Stob. flor. Grot. p. 91.) de divite avaro, suum ipsius defraudante genium: ὅστις δόμους μὲν ἥδεται πληρουμένους, γαστρὸς δ᾽ ἀφαιρῶν σῶμα δύστηνον κακοῖς τοῦτον νομίζω καὶ θεῶν συλᾶν βρέτη, τοῖς φιλτάτοις τε πολέμιον πεφυκέναι.

53 — 60. Roma caput orbis terrarum fit, ita tamen, ut Troia ne iterum exstruatur. Hoc docte atque ornate admodum expressum dedit poeta. *Quicunque* quantumvis remotus *terminus obstitit*, obiicitur, praetenditur, est *mundo*, orbi terrarum, utcunque dissiti sint terrarum fines. Terminus *obstat*, tanquam obex, qui impedit, quominus ulterius pervenire liceat; docta admodum ratione, quam parum cepere intpp. Cruq. *obstitit* interpretatur, sese opposuerit, restiterit Romanis. Gesnerus autem: *Quic. term.* orbis terrarum *obstitit*, i. e. obiectus e regione atque adeo subiectus est *mundo*, i. caelo, et cuicunque eius parti. Neutrum satis commode. 54. h. *tangat* attingat *armis*, ad hunc arma proferat, eo usque imperium extendat. — *visere gestiens*: . . *rores*, et vel ad inhabitabiles terrae plagas bellando perveniat, eo usque victorias continuet. Τὸ *gestiens* praeclare et bellicosum Romanorum animum et vero etiam difficultates ad ista loca penetrandi designat. 55. Eam terrae plagam *visendi*, adeundi cupida, qua *ignes* solis *debacchentur*, insano more saeviant, furant, qua sol ferventissimus est, Zonam torridam. *Bacchari, furere, insanire*, verba sollennia de rebus, quae modum excedunt, maxime physicis. Virg. Cir. 480. *Afer et hiberno bacchatur in aequore turbo*. Plura vide ad I. 25. 11. Auxit hanc vim poeta addito *de*, tanquam sol istis in locis omnem suum furorem promat atque deponat. — 56. *qua* perpetuae *nebulae*, caligo densa, spissus aer et *rores pluvii*, pluviae, imbres debacchantur, nimii sunt, h. utramque Zonam frigidam. Nebularum autem imbriumque sollennis mentio in earundem descriptione. Virg. Ge. I. 235. *circum extre-*

Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitae
Tecta velint reparare Troiae.

Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,

Du-

extremae dextra laevaque trahuntur caerulea glacie concretae atque imbribus atris. Tibull. IV. 1, 154. *duae gelido vastantur frigore semper, illic et densa tellus absconditur umbra.* Cf. I, 22. 17—24.

v. 57—60. Hanc tamen ipsis fatorum legem *dico*, constituo hac tantum lege *fata*, quae de immenso Romanorum imperio portendi, rata esse iubeo. *Bellicosis*, cum vi, quatenus armis sibi imperium istud quaesituri sint. — *nimium pii*, nimia in metropolin pietate ducti. Metropolin enim, eodem, quo liberi parentes, affectu colere, opibus iuvare, attritam deletamve instaurare pro necessitudine, quae ipsis intercedebat, coloniae tenebantur. Sacro id *pietatis* nomine sancitum erat. Vide omnino Heyn. Prolus. II. de veterum Coloniarum iure atque caussis, insertam eiusdem Opusc. T. I. p. 312. et Boettig. h. l. — 59. *Rebus* nimium (hoc enim repetendum) *fidentes*, potentia freti, opibus confisi, rerum successu elati. — *ne velint*, ne in animum inducant, ne lubido ipsos incessat, *tecta Troiae*, Troiam *avitam*, μητρόπολιν suam, *reparare*, instaurare, ἀνοικίζειν.

v. 61. 62. Sententia satis perspicua: Troia instaurata iterum exscindetur; sed oratio paullo impeditior. Sunt, qui *fortunam Troiae* pro Troia dictum accipiant, et Tr. *iterabitur*, simpliciter exponant, iterum vastabitur; quae sane durissima videtur ratio. Equidem *Troiae renascentem fortunam* doctiore iunctura positum existimem pro: *Troiae renascentis fortuna*, h. fatum, sors Troiae, ubi forte *renascatur*, resurgat, iterum exstruatur, *iterabitur*, eadem erit, idem fatum Troia, quod olim habuit, experietur, idque *tristi clade* funestissimo interitu; quae verba augendae rei et perspicuitatis caussa adiecta a poeta. *Troia renascens, resurgens* alias poetis de Roma a Troianis condita frequentatur. Vid. Burm. ad

Prop.

Ducente victrices catervas
Coniuge me Iovis et sorore.

Ter si resurgat murus aëneus,
Auctore Phoebo: ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor
Capta virum puerosque ploret.

Non

Prop. IV. 1. 47. — *alite lugubri*, infausto augurio, pessimis auspiciis. Auspicato enim coloniae deducebantur, urbesque condebantur (cf. IV. 6. 24.) ut notissimum. — 63. 64. Novos iterum me adversus Troiam hostes parante. Sed quanto augustior imago, qua ipsa Iuno hostilium sese catervarum ducem profitetur! — *victrices*, quippe a Iunone, at quali dea, ductas. Hinc, quanta ἐνάργεια in vv. *Coniuge me Iovis et sorore*, infit, facile perspicitur. Notissima Virgilii: *Ast ego quae Divûm incedo regina Iovisque et soror et coniux*, caet. Cf. eundem Aen. VII. 308.

v. 65—68. Mira δεινότης est in *ter-ter*; pro vulgari: quoties resurgat, toties pereat. — *resurgat murus auctore Phoebo*, ab Apolline iterum exstruatur, isque *aeneus*, validissimus, si Troia firmissimo munimento circumdata restituatur. Aere aut ferro eductos muros pro solidissimis efferebat antiquus sermo. Ita *Cyclopum educta caminis moenia* Virgil. Aen. VI. 630. ubi vide Heyn. Tirynthem a Cyclopibus munitam plures tradidere. Vid. Strabo VIII. p. 572. Apollod. II. 2. — 66. *pereat excisus*, deiiciatur, excidatur cum tota urbe. Seqq. *ter uxor . . . ploret*, egregie speciali imagine captam dirutamque urbem repraesentant: *Vxor capta*, in servitutem abducta *plorat* luget *virum*, maritum et *pueros* insolentia victoris occisos. Ita gravius erit, quam si explices: filios in pugna occisos.

v. 69. Tandem cohibet atque in gyrum suum Musam revocat poeta, paulo liberius evagatam, Iunonis indignatione effervescente penitusque exaestuante. Idem plane exitus est II. 1. 37. *Haec*, gravioris argumenti, parum apta sunt *lyrae* meae *iocosae*, iocis, lusibus, referendis tantum accommodatae; quam constanter de sua poesi lyrica modestiam Noster praefert. Cf. ad II. 1. 37. — 70. *Quo tendis*, evagaris,

Non haec iocoſae conveniunt lyrae:
Quo Muſa tendis? Deſine pervicax
Referre ſermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

evagaris, fines tuos excedendo, ſublimia tractando. — *Deſine*, noli *pervicax*, pervicaci auſu, arroganter *referre*, ne arroges, ſumas tibi referre *ſerm. Deorum*, Iunonis, atque ita *magna*, quae maioris ſunt moliminis, quae vires tuas excedunt, quibus par non es, *tenuare*, extenuare imminuere, deprimere *modis parvis*, tenuioribus, quam argumenti dignitas ac gravitas poſtulat. Nam ſonus parvus ſeu tenuis, de argumento tenui, carmine humili; ut ſaepius poetae. Prop. IV. 1. 58. *Hei mihi quod noſtro parvus in ore ſonus*. Caeterum in proſa oratio ita connecti debuerat: Deſine magna modis parvis tenuare; referendo caet.

CAR-

CARMEN IV.

ARGVMENTVM.

In huius quoque carminis describendo argumento, legitimoque partium eius explorando connubio, dici vix potest, quantum interpretes turbarum dederint. Quarum equidem dispellendarum diversarumque opinionum cum lectoris fastidio excogitandarum parum curiosi de summa carminis, eiusque vere lyrica tractatione paullo accuratius dispiciamus. Hoc igitur agamus. Ac primum quidem singularem hoc carmen ingressum habet; poeta enim, sublimium sensuum ac phantasmatum plenus, Musam invocat, quae illa evolvat, sibique praesto sit. Cumque huius praesentissimam opem experiretur, animum eius, vividissimo huius rei sensu fortiter perculsum, pristinorum, quae a prima inde aetate cumulate in eum Musae contulerint, beneficiorum subit recordatio, quibus recensendis gratissimus immoratur, indeque sese, Musis quippe addictum, earundem praesidio ubivis locorum tuto versaturum gloriabundus profitetur. Scilicet exquisita hac sententiarum conversione poeta suo ipsius exemplo communitam comprobatamque gnomen voluit, optime cum eo agi, qui Musis sese in clientelam atque fidem commendaverit: qua quidem satis complanata via erat, ad primarium carminis argumentum, quo Augustum, finitis bellis civilibus ad Musarum castra transgressum, mitem ac lenem principem Romanis poeta

exhibere atque commendare voluit. Musis enim deberi quod Augustus imperium et acceperit et tenuerit, quae quippe talibus animum eius praeceptis imbuerint, quibus illud optime fundatum sit atque indies corroboretur. Nimirum e poetarum, maxime graecorum, Augustum, quem multum otii iis impendisse satis constat, lectione edoctum poeta refert, illud demum stabile imperium, eam firmam potentiam esse, quae, lenitati innixa, consilio et ratione administretur; violentia contra ac temeritate maximas vires effundi. Atque hanc quidem carminis partem, quae in laudando Augusti imperio occupatur, (inde a v. 37:) exquisita sententiarum conversione, phantasmatumque vigore ita instruxit illuminavitque poeta, ut facile felicissimum Pindari aemulatorem agnoscas. Omnino hoc carmen sedulo excutiant ii, quibus lyricae poeseos parum explorata ratio est.

AD

AD CALLIOPEN.

Descende caelo, et dic age tibia
Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus citharaque Phoebi.

Au-

v. 1. Sollennis Nostro Musarum invocatio in argumento gravi ac sublimi. Vid. I. 12. et einsd. libri c. 24. Neque dubitari potest, quin graecum exemplum ante oculos habuerit. Laudant Alcmanis fr. apud Hephaest. p. 22. Μῶσ' ἄγε Καλλιόπα, θύγατερ Διὸς, ἄρχ' ἐρατῶν ἐπέων, ἐπὶ δ' ἵμερον ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθει χορόν. Item Stesichori apud Vrsin. p. 79. Δεῦρ' ἄγε Καλλιόπεια λιγεῖα. *Calliopen* cum dilectu huc advocari, quandoquidem ei Musarum principatus deferatur, (Hesiod. Theog. 79. Καλλιόπη θ' ἡ γὰρ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων) quod volunt plerique intpp., vix equidem putem. Nam promiscue fere Nostro Musarum nomina poni, patet vel ex I. 12. 2. quod carmen argumenti dignitate haud nostro inferius est. *Caelo* eam devocat; quod et ipsa Musarum sedes est Olympus, unde Homero Il. β. 491. Ὀλυμπιάδες audiunt. Laudant et Ennianum versum: *Musae, quae pedibus magnum pulsatis Olympum.* Sed et in hoc quosdam argutari video, tanquam magis splendide de caelo vocentur, quam de Parnasso aut alio monte iis sacro. Ita tamen Clio poeta per Helicona, Pindum et Haemum quaerit I. 12. 5. ut alia loca taceam. Insulse autem antiqui interpretes huic cum superiori carmine nexum intercedere commenti sunt, ita quidem, ut Musam *caelo descendere*, h. „de Diis loqui desinere, et a Iunonis sermonibus, quos in caelo habuisse eam ostenderat, transire" iubeat poeta. — *Regina* ἄνασσα, communi Dearum epitheto; non autem, quod Gesn. et alii statuunt, quod reges iuxta Hesiod. l. l. comitetur. Hoc enim munus habet, tanquam heroici carminis praeses. — *Dic melos*, cane carmen, *longum* longe duraturum, perenne; quod quidem nihil arrogantiae habet, cum illud carmen a Calliope dici cupiat. *Tibiam* et *citharam* cumulat poeta (ut I. 1. 32. et I. 12. 1.) quoniam ad utramque

Auditis? — an me ludit amabilis
Insania? — Audire et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt et aurae.

Me

que carmina lyrica canebantur. — 3. *voce acuta* ὀπὶ λιγυρᾷ, λιγείῃ, clara, arguta; unde et λιγαίνειν Anacr. XXX. 3. — *fidibus citharaque*, pro, fidibus citharae; nam alterum declarative subiicitur, familiari Nostro ratione. Alii fides lyrae intelligunt, diversas adeo a cithara; parum docte. — *Phoebi*, Conf. I. 21. 12. et 32. 13.

v. 5—8. Voti compos factus sese in Musarum lucos abreptum ibique consortio concentuque Dearum suavissimo frui sibi adeo persuasum habet poeta εὐφαντασίωτος, ut et alios eadem videre atque audire credat. Vnde: *auditis* sc. Musarum cantum? Alii adventantem cum cantu Calliopen, quae adeo poetae invocanti praesto sit, significari autumant, nescio quam commode; quum poeta ipse statim in loca, Musis frequentari solita, sese abreptum fingat. Pessime autem post Acronem quidam ad Calliopen et caeteras Musas referunt: „auditisne me vocantem?" — *an* enthusiasmo correptum deludit vana imago? an decipior falsa specie? *Insania* praeclare de animo sublimium phantasmatum vi ac copia conturbato, qui excelsiore spiritu incensus, expulso humano sensu, (Claudian. R. P. I. 5.) furentis instar, extra se rapitur. Iam *amabilem*, dulcem, iucundam, istam insaniam profitentur poetae, cum quod divinitus ea afflari credatur (II. 19. 6. *pleno que Bacchi pectore* turbidum laetatur) tum quod homines Deorum consortio admoveat, ut h. l. Cf. I. 1. 30. — *Videor* mihi *errare per lucos*, in Musarum nemora abreptus, ibique *audire* Musas canentes. Nemorum autem Musis per Heliconem et caetera loca, ipsis consecratorum satis frequens apud poetas mentio, cuius quidem figmenti origo a secessu, ut ita dicam, poetico videtur repetenda; quo magis mireris, Elysii lucos a quibusdam hic intelligi. — *pios*, profanis inaccessos, quos pios tantum vates intrare licet; vel simpliciter sacros, Musis ἀνειμένους. Ita *sacras* earundem *silvas* vocat Sil. XIV. 29. — *quos aquae amoenae subeunt*, intrant, praeterfluunt, et *aurae amoenae*, lenes, Zephyri mulcent, perflant. Ita secessum suum Tiburtinum adumbrat

Me fabulosae Volture in Appulo,
Altricis extra limen Apuliae,
Ludo fatigatumque somno
Fronde nova puerum palumbes
Texere:

umbrat Noster IV. 2. 10. 11. Caeterum ad hunc Nostri locum respexisse putandus est Auctor dial. de causs. corruptae eloqu. c. 12. *Nemora vero et luci, et secretum ipsum tantam mihi afferunt voluptatem, ut inter praecipuos carminum fructus numerem, quod nec in strepitu — componuntur; sed secedit animus in loca pura atque innocentia; fruiturque sedibus sacris.*

v. 9. Praeclaro artificio argumenti tractatio ita exordio adnectitur, ut transitus ludibundum potius poetam quam in certo quodam argumento occupatum defixumque prodere videatur. Quum enim Musas sibi invocanti praesto esse intelligeret, vivide huius rei sensu percussus inflammatusque pristinorum, quae sibi ab iisdem inde a tenerrima aetate obtigerint, beneficiorum memoriam grata mente recolit, atque ita suo ipsius exemplo sententiam, quae huius carminis primaria est, luculentissime comprobat, illos, qui Musarum sese addixerint patrocinio, imperturbata securitate frui. Docte autem poeta sententiam: se a pueritia Musis carum fuisse, subiecta statim narratione exponit atque illustrat. Ordinem verborum hunc tene: *Me puerum* aliquando *in Vulture Appulo ludo somnoque fatigatum fabulosae palumbes n. fr. texere.* — *Palumbes fabulosae*, quarum plura in fabulis ministeria occurrunt, quae narrationi mirationem faciunt, prodigiosae; apposito h. l. epitheto. vid. ad I. 22. 7. — *Vultur* s. *Vulturnus*, mons in finibus Apuliae, cuius iugum in Lucaniam porrigebatur. In hoc igitur, quod *extra limen*, fines *Apuliae*, *altricis suae*, h. quae patria ipsi esset, protenditur, ferocioribus animalibus infestum (vid. ad v. 18.) Horatium puerum evagatum cogita. Vide Obss. — 11. *somno*, cui diu reluctatus fuerat, *fatigatum*, oppressum, victum. Notissima Homeri (Il. κ. 98.) καμάτῳ ἀδδηκότες ἠδὲ καὶ ὕπνῳ. Ita Hercules ὕπνῳ βεβαρημένος, *somno gravatus* (Virg. Aen. VI. 520.) audit in epigr. ἀδεσπ. 285. (Anal. Br. III. 210.) — 12. *fronde nova*, recentibus lauri et myrti ramis, vel omnino τὸ τερατῶδες istius rei τῷ *nova* indigitavit poeta; neque hoc abso-

Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celſae nidum Acherontiae,
Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Forenti;

Vt tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et urſis; ut premerer ſacra
Lauroque conlataque myrto,
Non ſine Dis animoſus infans.

Veſter,

abſonum indicabis, ſi cogites, ramos iſtos aliunde fuiſſe allatos. Nam myrtetis montem iſtum, qui urſos aleret, conſitum fuiſſe, nemo facile in animum induxerit. Atque hoc illud erat, quod maxime ſtuperent vicini.

v. 13 — 16. Ad fidem rei faciendam, haec adiecta exiſtima. Iam quod generatim erat: quod mirum videretur Vulturni accolis, pro hoc, quo res vero eſſet propior, ſpeciatim percenſet, qui illud viderint, regionis iſtius incolas. *Acherontia, Bantia* et *Forentum*, oppida in confinio Apuliae et Lucaniae ſita; unde alii huic, alteri regioni alii ea adſignant. *Nidum Acherontiam* vocat, nidi inſtar in declivi montis (forte ipſius Vulturni) haerentem, excelſam; nihil amplius. *Ithacam in aſperrimis ſaxulis affixum* nidulum eadem ratione vocat Cic. Orat. I. 44. — For: *humile*, depreſſum, in valle ſitum.

v. 17. Mirabantur, *ut*, quomodo in regione, ſaeviſſimis feris infeſtata, tam confidenter ſomno indulgerem. — *corpore tuto*, tutus, nihil timens *a viperis et urſis.* — *atris* venenatis. Perpetuum hoc veneni epitheton. — 18. *Vrſos* Lucaniae tribuit etiam Ovid. Halieut. 57. *Foedus Lucanis provolvitur urſus ab antris;* ut vel inde colligas, Vulturnum in Lucanos exiiſſe. — *premerer*, multo ſignificantius, quam tegerer, magnum enim frondium in eum *collatarum* ſ. congeſtarum copiam animo ſubiicit. Factum autem hoc in omen futuri poetae, uti optime Scholl. expediunt. Ita recens natum Pindarum exhibuerat pictura *lauri ac myrti ramis incubantem*, quam deſcribit Philoſtr. Icon. II. 12.

Vester, Camenae, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum
Praeneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidae placuere Baiae.

Vestris

II. 12. cuiusque ideam forte ex ipsius Pindari carminibus, unde etiam Horatius, Pindari aemulator, ad se traduceret, depromtam acute coniectabat Boettig. — *Non sine Diis*, οὐκ ἀθεεί. (v. c. Od. ε. 352.) Musarum praesidio *animosus*, fretus, audax.

v. 21. In vestra tutela sum, ubicunque degam. Speciatim pro hoc poeta loca, ipsi frequentari solita, adnumerat. *Vester tollor*, docta brevitate pro, vestrae tutelae confido, vos me tutamini, dum proficiscor, eo, peto *Sabinos*, agrum meum in Sabinis. Pro hoc magis proprie est *tollor*, ad naturam Sabinae regionis, quae montosa est (Strabo V. p. 348. C. unde et *ardui S.* h. l.) et Roma illuc proficiscentibus per adclivia enitendum erat. — *seu mihi placuit*, lubet proficisci, seu petam. — 23. *Praeneste*, Latii oppidum, in monte situm. (*altum* inde Virg. Aen. VII. 682. cf. Strabo V. p. 365.) quo aestate secedere solebant Romani, frigoris captandi gratia. — 24. *Tibur supinum* in declivi collis parte positum. Cf. infra 29. 7. et de Tiburtinae regionis amoenitate I. 7. 12 sqq. et II. 6. 5 sqq. — 24. *Baiarum* sinus in amoenissima Campaniae ora, miti aëris temperie, aquarumque salubritate (unde *liquidae* h. l. dictae) celebratissimus. Noster Epp. I. 1. 83. *Nullus in orbe sinus Baiis praelucet amoenis. Principes* ideo dictae Martial. VI. 42. 7. *vaporiferae*, (ob aquas calidas. Cf. Strabon. V. p. 373.) *blandissima litora, Baiae*, Stat. Silv. III. 5. 96. Hieme atque ineunte vere Romani ibi desidebant. Caeterum totius loci sententiam pervertit Gesnerus, dum Horatium secessus illos frigidos aestate, hieme tepidos, quaerere se non voluptatis et ignobilis otii caussa, sed ut cum Musis et in literis versari sine interpellatione possit, ostendere putat, prave utique accepto τῷ *vester* pro, in vestro (Musarum) otio, vestris deditus studiis. In quam sententiam abripi se passus est cultiore v. 13. oratione, et Epist. I. 2. 2.

v. 25. Vos cultorem vestrum s. poetam e praesentissimis mortis periculis eripuistis. Hoc

iterum

Veſtris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis verſa acies retro,
Devota non exſtinxit arbor,
Nec Sicula Palinurus unda.

Vtcum-

iterum ſpeciali potiorum periculorum ipſi intentorum commemoratione exornat atque illuſtrat poeta. — *amicum*, addictum, gaudentem *veſtris fontibus et choris*, veſtro ſodalitio, conſortio, quam ornate pro, me poetam. Muſas enim ad fontes ipſis ſacros choreas indefeſſo ſtudio agitantes exquiſitum poetarum exhibet phantaſma. Heſiod. Theog. 2 ſqq. *αἳ θ' Ἑλικῶνος ἔχουσιν ὄρος — καί τε περὶ κρήνην ἰοειδέα πόσσ' ἁπαλοῖσιν ὀρχεῦνται — καί τε λοεσσάμεναι τέρενα χρόα Περμησοῖο ἀκροτάτῳ Ἑλικῶνι χοροὺς ἐνεποιήσαντο καλοὺς, ἱμερόεντας, ἐπεῤῥώσαντο δὲ ποσσίν.* Vnae pro vulgato, inter Muſas verſari doctius eſt, choros cum Muſis celebrare, ut h. l. Similiter Propert. II. 10. 1. *Iam tempus luſtrare aliis Helicona choreis.* Eidem *Graii chori*, graecorum poetarum carmina dicta III. 1. 4. — 26. *Acies retro verſa*, inclinata, in fugam converſa, omnino pro, clades apud Philippos accepta me non exſtinxit, ſalvus ex iſta clade evaſi, idque Muſarum beneficio. A Mercurio ſe exemtum iſti cladi memorat II. 7. 13. — 27. *Arbor devota* exſecrabilis, diris devovenda, utpote quae dominum ſuum oppreſſura eſſet. Caſum iſtum celebravit II. 13. — 28. *Palinurus*, promontorium ad extremum ſinum Velienſem in Lucaniae ora, naufragiorum periculis infame. Nomen ei a Palinuro, Aeneae gubernatore, obtigiſſe, notum vel e Virg. Aen. VI. 381. Iam Palinurus paene *exſtinxit* Horatium, tempeſtate ad illud coorta, et nave inde ad eos ſcopulos alliſa. Cuius periculi cum nullibi poeta meminerit, fruſtra eos agere arbitror, qui de tempore, quo Horatius ibi periclitatus ſit, diſpiciendo anxie laborant. Factum illud eſſe, quum e Macedonia Italiam redierit, plurimi poſt Acronem ſtatuunt. Sanad. illam tempeſtatem intelligit, quae Octaviani, Siciliam a. V. DCCXXVI. petituri claſſem ad Lucaniae oram repulerit. Sane, ſi Horatium expeditioni iſti interfuiſſe conſtaret, ſimul omnis, quam *Siculae undae* mentio infert, expedita foret difficultas, maxime ſi ſtatuas, claſſem iſtam a Siculo inde mari tempeſtate reiectam fuiſſe. Quod tamen uti temere ponitur, ita

multo

Vtcumque mecum vos eritis, libens
Inſanientem navita Boſporum
Tentabo, et arentis arenas
Litoris Aſſyrii viator.

Viſam

multo melius cum poeta agi arbitror, ſi eum geographicarum ſubtilitatum incuriofum, fines maris Siculi paulo longius extendiſſe dicas.

v. 29. *Vtcunque,* dummodo, quandocunque *vos mecum eritis,* vos viae comites habebo, *libens,* audacter *navita* ac *viator*, terra marique periculoſiſſima loca feriſſimasque gentes adibo. Eadem ſententiarum progreſſio I. 22. 17 ſqq. Iam, quo acrior ac vividor iſtorum periculorum feriret ſenſus animum, ſpecialibus rem exornatam dedit notionibus poeta. Maris pericula deſignat a *Boſporo* Thracio, *inſaniente* fluctuum ac ventorum aeſtu, procelloſo. Conf. II. 18. 14 et 20. 13. — 31. *tentabo,* delectum verbum ad declarandam audaciam (v. ad I. 28. 5. adde Catull. XI. 12.) qua navigatio illa periculoſiſſima inſtituitur. — *arentes aren. lit. Aſſ. viator,* iunge, tentabo *arentes arenas*, arenoſa deſerta, *viator lit. Aſſ.* iter faciens per *littora*, *θῖνας*, arenoſos cumulos Aſſyriae, quod copioſe et ornate dictum pro, tentabo arenas, ſeu quod doctius eſt; litora Aſſyriae, h. Syriae. *Litus* enim h. l. graeco *θινὸς* ſignificatu primario, qui eſt, ὁ τῆς ψάμμου σωρὸς, *arenae cumulus,* (v. Schol. ad Apollonii Λιβύης θῖνας ἐρήμους IV. 1384. et quem laudat doctiſſ. Boettiger Stank ad Aeſch. Perſ. 820.) *Aſſyriam*que pro Syria (uti II. 11. 16. et ſaepiſſime alibi) a poeta adhiberi, vix dubitandum videtur. Deſignantur adeo *Syriae Palmyrenae ſolitudines*, *quae usque ad Petram urbem et regionem Arabiae felicis appellatae pertinent*, Plin. H. N. V. 24. Has easdem vel ſimiles alii innui quidem a poeta ſtatuunt interpretes, ſed rem longius repetunt, litore Aſſyrio vel pro Syria univerſa accepto, quatenus ea mare attingat, vel, quod arenae illae ingenti planitie undique porrectae potius litoris vel aequoris quam terreſtris regionis ſpeciem oſtentent, ut Bentl. qui in hanc rem laudat Plutarch. Vit. Craſſ. p. 556. οὐ φυτὸν ὁρῶσιν, οὐ προβολὴν ὄρους καθιέντος, ἀλλ᾽ ἀτεχνῶς πελάγιόν τι χεῦμα, θινῶν τινῶν ἐρήμων περιεχόντων τὸν στρατόν. Idem tamen, Acronis auctoritatem, litus etiam camporum

Visam Britannos hospitibus feros,
Et laetum equino sanguine Concanum;
Visam pharetratos Gelonos
Et Scythicum inviolatus amnem.

Vos

porum extremitatem veteres dixisse, parum probabiliter statuentis (nam Virgilii loca vix commode huc trahas) secutus confinia Assyriae et Arabiae intelligit, ubi Crassus cum toto exercitu perierit.

v. 33 *sqq. Britannos hospitibus* in hospites *feros*, truces, cruentos; hospites enim, si Acroni fides habenda, Britanni immolare ferebantur. Sed forte nihil amplius voluit poeta quam Britannos ἀξένους, inhospitales, gentem asperam, trucem, bellicosam. Qua eadem ratione Massagetas vocat Priscian. Perieg. 719. *Hospitibus saevos cunctis, belloque feroces. Horribiles Britannos* Catull. XI. 11. — 34. *Concani*, notus Cantabriae in Hispania Tarraconensi populus, a Concana urbe sic dictus Ptolem. II. 6. Ad declarandam istius gentis feritatem *laetum* h. satiari Concanum ait *equino sanguine*. De quo Concanorum more, si Silii locum excipias (III. 360. *nec qui Massageten monstrans feritate parentem cornipedis fusa satiaris, Concane, vena*, in populorum Hispaniae recensu) aliunde quidem haud constat; quo minus tamen Nostro fidem detrahas, vetat Strabo III. p. 165 qui Cantabris multa cum Scythis communia esse diserte tradit. Iam vero de hoc lactis equini inter Scythas usu nihil sane pervulgatius. Quo ipso Silium l. l. inductum existimo ut Concanos Massagetarum coloniam haberet. Minime igitur audiendi, qui satis temere Concanos cum Acrone in Thracia aut cum Porphyr. in Scythia collocant. — 35. *Gelonos*, Sarmatiae populum, Borysthenis accolam. — *pharetratos*, sagittiferos, (Virg. Aen. VIII. 725.) qui nunquam sine armis vagantur, adeoque truculentos, efferos. — 36. *Scythicum amnem*, Tanain, adeoque Scythas, eius accolas. *Inviolatus*, tuto, secure.

v. 37. In vestro contubernio Augustus exantlatorum militiae laborum solatia ac fomenta quaerit, vobis se totum addixit, composita atque ordinata republica. Conf. Argum. — *altum*, in amplissimo dignitatis gradu positum, egregium, magnum; ut Ovid. Pont. 3. 65. et alibi. — *simul ac abdidit*, disposuit

Vos Caesarem altum, militia simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire quaerentem labores,
Pierio recreatis antro:

Vos

disposuit, collocavit in oppidis *cohortes*, ubi veteranos per colonias distribuit, iisque agros, militiae praemia, adsignavit; et hoc ornate pro, simulac ab armis cessatum est, compositis bellis civilibus. Ita iam Torrentius optime h. l. explicuit. Caeteri fere omnes de militibus ad hiemandum per oppida distributis cogitant; quae ratio a totius carminis consilio aliena videtur (Vid. Argum.) tum *fessae militia cohortes* non tam unius aestatis, quam potius multorum annorum militiam (ut II. 7. 18. *longa fessum militia latus*) a qua tandem requies datur, haud obscure innuunt. — *abdere* quietis otiique adiunctam notionem habet. *Latet abditus agro*, Noster Epp. I. 1. 5. de gladiatore, rude donato, laudante Lamb. — 39. *quaerentem* laborum solamina, sese ex iis reficere cupientem, *recreatis* exhilaratis *Pierio antro*, in vestris recessibus. Docte et suavi imagine vulgarem sententiam exhibuit poeta, Augustum, pace parta, Musis vacare, litterarum studio delectari. *Eloquentiam studiaque liberalia Augustum cupide et laboriosissime exercuisse, poeticam* quoque *summatim attigisse* diserte tradit Sueton. Oct. c. 84. 85. *Antra* s. amoeni recessus pervulgato poetarum phantasmate, ab eorundem secessu, quem carmina facturi petere videri volunt, ducto, tribuuntur montibus *Pieriis* h. Musis consecratis, in quae se conferunt poetae, Musis litaturi. Laudant Pind. Pyth. VI. 48. 49. de Thrasybulo, σοφίαν δρέπων ἐν μυχοῖσι Πιερίδων. Frequentiora apud Latinos poetas *antra Pimplea* (Martial. XII. 11. 4.) *Aonia* (Stat. Silv. IV. 6. 31.) *Pieria* (ut h. l. et Iuven. VII. 60.) et sim. Atque uti se hi ab ipsis Musis carmina edoceri afflarique ferunt, ita ii, qui ad antiquioris cuiusdam poetae exemplum se componunt, istorum nemora, antra frequentare dicuntur. Quo spectant Propert. III. 1. 1. *Callimachi manes et Coi sacra Philetae in vestrum quaeso me finite ire nemus.*

v. 41. Magnum poetam agnosce in convertenda hac vulgari sententia: Augustum Musarum beneficio, seu ut planius loquar,

Vos lene consilium et datis, et dato
Gaudetis almae. Scimus ut impios
Titanas inmanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco,

Qui

loquar, optimarum litterarum studio, maxime poetarum lectione, lenem ac mitem principem evasisse. *Vos lene consilium datis*, vos lenitatem suadetis, vos virium prudenter moderandarum instillatis praecepta, quae quidem, poeticis figmentis exornata, antiquissimorum poetarum intexuistis carminibus. *Consilium* adeo *lene* ab eo proficiscitur, qui animum litterarum studiis ad humanitatem finxit, qui leniter, h. sine omni animi perturbatione agit. Caeterum sententia generaliter, more Pindarico, expressa, insigniter Horatianam urbanitatem ostendit. Nam Augustum post bella demum civilia mitiora in regenda civitate secutum consilia ita declarari, quis non videt? — *gaudetis dato consilio*, monita ista eventu, successu haud destitui, saluberrima ea esse in remp. *Gaudent Musae*, dum hominum utilitati prospiciunt, eorum commoda a se promoveri intelligunt; quo sane gaudio nullum cogitari potest honestius, quod adeo deas istas apprime decet. — *almae*, propitiae, beneficae; apposito h. l. epitheto. — Atque ita *scimus*, poetarum carminibus edocemur, sapientiam, h. potentiam prudenter temperatam dispensatamque, immanibus viribus, inconsulte adhibitis, praepollere. Quam sententiam subiecto statim Gigantum exemplo exponit atque illustrat poeta, ducem lyricae huius formae secutus Pindarum, qui in punienda ὕβρει itidem Gigantum exemplo utitur, Pyth. VIII. init. cuius locum cum Nostro comparasse iuvabit. Titanum et Gigantum pugnam quum antiquiores poetae iisdem fere coloribus adumbrarent, et pleraque fere e Titanomachiis in Gigantomachias transferrent, (vid. egregium Heyn. ad Apollod. I. 2. 1.) enata inde utriusque fabularum generis confusio, adeo quidem, ut promiscua essent Titanum ac Gigantum nomina, ut h. l. — *impios*, ἀτασθάλους, ὑπερφιάλους, ἀδίκους, quae sollennia sunt Gigantum epitheta, v. c. Callim. Lav. Pall. 8. — *inmanemque turmam*, immanium virium robore stolide ferocem; ἐπεξηγητικῶς haec apposita, more Horatio familiari. — 44. Fulmine Iovem adversus Titanas et

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, et urbis, regnaque triſtia,
Divosque mortalisque turbas
Imperio regit unus aequo.

Magnum illa terrorem intulerat Iovi
Fidens, iuventus horrida, brachiis,

Fratres-

et Gigantas pro telis uſum, conſtanter tradunt poetae inde ab Heſiodo Theog. 688 ſqq. Cf. Eurip. Hec. 472. Ovid. Met. I. 154. — *caduco*, deſuper irruente, cum impetu deiecto, rapido; aucta huius v. poteſtate, ut II. 13. 11.

v. 45 — 48. Iupiter πανυπέρτατος, qui unus omnia regit, πάνταρχος (Sophocl. Oed. Col. 1080.) παγκρατὴς (Aeſchyl. Suppl. 825.) Illud *omnia* docte diſpeſcuit atque ſpecialibus notionibus expoſuit poeta, quo magis Iovis maieſtas exſplendeſceret; ut adeo tota haecce Iovis ὑπάτου deſignatio non tam ingenii redundantiae, quod quidem nonnulli crepant, deberi, quam ſummo potius cum iudicio facta eſſe videatur. — *Terram inertem*, brutam (I. 34. 9.) craſſam terrae molem. Auget adeo ſummae poteſtatis notionem. — *mare ventoſum*, ventis turbatum, procelloſum. Ad rem I. 12. 15. *qui mare ac terras variisque mundum temperat Horis.* — *urbium* ſpecialem ideam generalioribus immiſcet poeta lyricus, ſuo iure; vid. ad I. 35. 10. in quo adeo haerendum non erat. — *Regna triſtia*, Tartara, ſollenni ac perpetuo rerum inferarum epitheto. — 47. Declaratur Iupiter ἄναξ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. *mortales turbas*, φῦλ' ἀνθρώπων, homines. — 48. *imperio aequo*, ſapienter, moderate, viribus utens ſuis, appoſito h. l. epitheto, etſi ad commendandam Auguſti monarchiam vix pertinere exiſtimem cum Geſn. Forte etiam, hocque nunc verius cenſeo, poetice dictum pro, *aeque* Divos *atque* mortales regit, ut I. 4. 12. II. 18. 32. et alibi. — *unus* graviter claudit ſententiam. Caeterum numeroſam verborum collocationem obſervent tirones in hoc verſu.

v. 49 — 52. Immani virium robore iſtos valuiſſe, declarat poeta per conſequens, ipſum Iovem exterritum fuiſſe iſtorum molitionibus. Supra II.

 12.

Fratresque tendentes opaco
Pelion inposuisse Olympo.

Sed quid Typhoeus, et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,

Quid

12. 7. *unde periculum fulgens contremuit domus Saturni.* Sil. IV. 277. *Quantus Phlegraeis telluris alumnus in arvis movit signa Mimas;* caelumque exterruit armis. Sidon. VI. 15. *trepidum spectabat Phlegra Tonantem.* — *Iuventus horrida,* truci adspectu et vasto corpore, πελώρια, *immania monstra,* Ovid. Fast. V. 35., etiam novo armorum genere, arborum truncis ac saxis, quibus Deos impeterent, terribilia monstra. — *Fidens brachiis*, brachiorum multitudine vasti roboris symbolo. Erant enim πολυπηχέες, ἑκατογχεῖρες; *mille manibus* armat eos Ovid. Fast. V. 37. Expressit autem poeta Homerica, (Il. XII. 135.) ὡς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι. — 51. Otum et Ephialten, Aloidas, *fratrum* appellatione a poeta designari, docent seqq. Nam hi *tendebant*, nitebantur *Pelium* montem *Olympo imposuisse*, imponere. Homer. Od. λ. 314. Ὄσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὄσσῃ Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη. *Coniuratos caelum rescindere fratres* de iisdem Virg. Ge. I. 280. Etiam apud Apollod. I. 6. 2. Ephialtes occurrit inter Gigantas. — *opaco*, saltuoso.

v. 53. sqq. Neque tamen quidquam temerarii isti assultus valuere adversus vim Deorum prudenter oppositam. Egregie ac magnifice prorsus hunc locum, qui ornatus poetici capacissimus erat, a poeta tractatum esse, quis non sentit? Hoc autem potissimum effectum dedit descriptione pugnae per partes facta. Iam quum Minerva rei bellicae, quatenus haud vi (id quod Martis proprium est) sed explorata ac provisa ratione administratur, praeses dea habeatur, sane consentaneum erat, praecipuas ei in ista pugna adversus Gigantas, qui soli virium robori confidebant, partes a poetis tribui. Cf. Hygin. f. 150. Sidon. Carm. VI. 17 sqq. Vnde et peplo in Panathenaeis magnis ipsi consecrato, intexi solebant res a Minerva in pugna cum Titanibus et Gigantibus egregie gestae. *Palladiae texuntur in ordine pugnae, magna Giganteis ornantur pepla tropaeis,* Virg.

Quid Rhoetus, evolsisque truncis
Enceladus iaculator audax,

Contra

Virg. Cir. 29. 30. Adde Apollod. I. 6. 2. — De *Typhoëo* seu Typhone vid. Hesiod. Theog. 821. Apollod. I. 6. 3. ibique Heyn. Vulgarior quidem narratio diversum a Gigantibus monstrum facit Typhoëa, quod post devictos demum Gigantas in eorum ultionem a Terra procreatum, itidemque a Iove fulmine prostratum est, ut apud Apollod. l. l.; sed et Pindarus Pyth. VIII. 20. inter Gigantas recenset, quem Noster sequitur h. l. Adde Virg. Cir. 32. qui plane cum Nostro facit, Typhonem a Minerva deletum memorans: *Additur aurata deiectus cuspide Typho, qui prius Ossaeis consternens aethera saxis Emathio celsum duplicabat vertice Olympum.* Imposita ei Sicilia, secundum Pind. Pyth. I. 29. Aeschyl. Prom. 365. et alios; iuxta Homerum autem (Il. β. 783.) et inde Virgil. Aen. IX. 716. Inarime. Vid. omnino Stanl. ad Aeschyl. l. l. et Heyn. ad Virg. Aen. III. 578. — *Mimanta* Gigantem commemorant Eurip. Ion. 215. Seneca Herc. fur. 981. (*saevit horrendum Mimas.*) Φλεγραῖον appellat Apollon. Rh. III. 1227. *Telluris alumnum* Sil. IV. 278. qui idem Prochyten insulam ei iniectam ait XII. 147. Adde Claudian. R. P. III. 347. — 54. *Porphyrion statu minaci*, graphice pro, Porphyrion *minax*, truculentus, atrox. Ad altitudinem eius plerique referunt, docte quidem et exquisito τοῦ *minaci* poetarum usu, sed minus apposito h. l. Alterum enim multo ἐναργέστερον. *Porphyrionem* vastissimae molis et roboris gigantem refert Apollod. loco saepius laud. cf. Pind. Pyth. η. 15 et 22. ubi βασιλεὺς Γιγάντων appellatur. De *Rhoeto* cf. II. 19. 23. — *Enceladus* diversum a Typhoëo monstrum, cui Aetna secundum Virg. Aen. III. 578. (quocum facit Quint. Cal. XIV. 582. et Lucil. Aetn. 70.) imposita. A Minerva eum prostratum memorat Eurip. Herc. fur. 908. Quint. Cal. l. l. Adde Apollod. I. 6. 2. — *evulsis truncis iaculator audax*, docte pro, truncos arborum radicitus evulsos ad caelum audacter iaculans. Δρῦς ἡμμένας adversus Deos iactas memorat Apollod. l. l. — 57. *ruentes*, irruentes, temeraria audacia (nam *ruentes* temeritatis adiunctam notionem habet; bene Schol. inconsiderate venientes") aggressi Pallada; pro quo significantius poeta *aegida Pall.* posuit, quo insignitior esset Gigantum temeritas,

Contra ſonantem Palladis aegida
Poſſent ruentes? Hinc avidus ſtetit
Volcanus, hinc matrona Iuno, et
Numquam humeris poſiturus arcum,
Qui

ritas, propter Gorgonis caput, aegidi inſertum. Iam aegis, utrum de thorace an de clypeo h. l. ſit accipienda admodum difficile arbitror, pro explorato ſtatuere. Ad clypeum fere referunt, propter epith. *ſonantem* (quod explicant telorum impulſu concuſſam, tela Gig. excipientem) quae levis admodum ratio eſt, quum idem, idque magis poetica ratione, ad thoracem referri queat. Quod diſerte facit Quint. Cal. XIV. 456. ἔβραχε δ' αἰγὶς ἄπασα περὶ στήθεσσιν ἀνάσσης. Vnde et *armiſona* eadem Dea Val. Fl. I. 74. et *aegiſono ſera pectore Virgo* eidem III. 88. dicta. Ac thorace in hac pugna Minervam indutam deſignat Lucan. IX. 655. colorem e Noſtro forte mutuatus: *caeloque timente olim Phlegraeos, ſtantes ſerpente, Gigantas, erexit montes, bellumque immane Deorum Pallados in medio confecit pectore Gorgon.* In reliquis tamen poetarum locis, quae de iſta pugna agunt, praeſtat de clypeo capere. De quo hoc quoque loco cogitandum, ſi, quod magis poeticum ſit, ſequaris. Scilicet nota imagine poetica Pallas intentat, quatit (Homer. Il. Δ 595. τὴν δ' ἐτίναξεν ſc. aegida) clypeum alte ſublatum, (cf. Val. Flacc. VI. 396 ſqq.) ad terrorem incutiendum. Iam intentatum Gigantibus clypeum docte poeta deſignat a ſonitu, qui e clypeo impetuoſe protento, eliditur. Sic apud Heſiod. Scut. 343. Minerva αἰγίδ' ἀνασείει, unde tellus contremiſcit, et Aegaeon apud Virg. Aen. X. 568. *ſtrepit clypeis*, non invicem colliſis, ſed fortiter Iovi obiectis. Poſſis etiam, quamquam paullo ſubtilius, ad ſerpentum, Meduſae capiti innexarum, ſibilum, inter commovendum editum, referre. — *hinc avidus ſtetit* caet. Docte variavit orationem poeta, quae vulgari modo ita procedebat: quid efficerent iſti adverſus Palladem, Vulcanum, Iunonem, Apollinem? *Vulcani* quoque magnas in Gigantomachia partes fuiſſe apparet ex Apoll. Rhod. III. 234. ubi eum Φλεγραίῃ κεκμηότα δηϊότητι Sol curru excepiſſe narratur. Apud Apollod. I. 6. 2. Clytium μύδροις ferit; unde Boettig. ſatis acute τὸ *avidus* ad candentes iſtas ferri maſſas,

Qui rore puro Caſtaliae lavit
Crinis ſolutos, qui Lyciae tenet
Dumeta natalemque ſilvam,
Delius et Patareus Apollo.

Vis

maſſas, corpora depaſcentes, refert. Vel ſic tamen de Vulcani ardore pugnandi (ut ſit, *avidus pugnae*, λιλαιόμενος πολέμοιο v. c. Hom. Il. γ. 133.) accipere praeſtat. — *matrona*, πότνια, cum vi, quaſi ſola ſua maieſtate oppoſita Gigantas repreſſerit. — 60. ſqq. *Apollo*. Deſignat hunc poeta per doctas, ut ita dicam, ambages, quas omnino amat, atque adeo ambitioſe ſectatur poeſis lyrica. Sed miras ſuper hac digreſſione argutias captare videas interpp. Lineas huius loci ductas eſſe e Pind. Pyth. I. 74. Λύκιε καὶ Δάλοι' ἀνάσσων Φοῖβε, Παρνασσοῦ τε κράναν Κασταλίαν φιλέων, obſervarunt iam alii. E Noſtro profecit Stat. Theb. II. 696. *Phoebe parens, ſeu te Lyciae Pataraea nivoſis exercent dumeta iugis, ſeu rore pudico Caſtaliae flavos amor eſt tibi mergere crines.* — 60. *Arcus* perpetuum geſtamen Phoebi. Eurip. Alc. 41. Σύνηθες αἰεὶ ταῦτα βαστάζειν ἐμοί. Vnde Ἀργυρότοξος ſimpliciter dictus; veluti Hym. Merc. 318. Cf. I. 21. 11. Porphyriona ab Apolline confoſſum memorat Pind. Pyth. VIII. 24. — 61. Apollinem Delphicum ornatius exhibuit Noſter quam Pindarus l. l. *Caſtalia* fons in iugis Parnaſſi, Apollini ſacer. Iam pro, qui Parnaſſum, ſeu Delphos tenet, ſuavior imago eſt: qui *rore puro*, fonte Caſt. limpido lavatur, et pro hoc ſpecialiori idea, *crines ſolutos*, promiſſos, fluentes, lavit ut declaretur Apollinis iuventas. Infra IV. 6. 26. *Phoebe, qui Xantho lavis amne crines.* — 62. Qui Lyciam et Delon tenet. Coniunxit haec utraque poeta, quoniam Apollo hinc inde commeare fingebatur. Serv. ad Virg. Aen. IV. 144. „Conſtat Apollinem ſex menſibus hiemalibus apud Pataram, Lyciae civitatem dare reſponſa, unde Patareus Apollo (cf. Lycophr. 920.) dicitur, et ſex menſibus aeſtivis apud Delum.“ *Dumeta* non tam ad nemora, Apollini ſacra, quam potius ad naturam illius regionis, quae ſaltuoſa eſt atque adclivis, adcommodate memorata exiſtimem. — *natalem ſilvam* in Cyntho, monte Deli. *Natalem Delon* habes I. 21. 10. Res notiſſima. — 64. Haec declarative ſubiecta, ita ut *Delius* ad natalem ſilvam et *Patareus* ad Lyciae dumeta referatur.

Vis conſili expers mole ruit ſua:
Vim temperatam Di quoque provehunt
In maius; idem odere vires
Omne nefas animo moventis.

Teſtis mearum centimanus Gyges
Sententiarum, notus et integrae

Ten-

tur. De Patara videndi Strabo XIV. p. 458. et Mela I. 15.

v. 65. Deducta ex antecedentibus ſententia: Vires, conſilii expertes, prudentia deſtitutas, inconſulte adhibitas ipſa *mole ſua*, magnitudine ſua *ruere*, praecipites dari, corruere, aegre ſuſtentari, Ῥώμη ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην Eurip. apud Stob. Flor. Grot. p. 207. Laudant et Pindari Pyth. VIII. 19. Βία δὲ καὶ μεγάλαυχον ἔσφαλεν ἐν χρόνῳ. — 66. Contra *vim* prudentia *temperatam*, hominem potentia, qua pollet, ſapienter, moderate utentem, Dii *in maius provehunt*, augent, extollunt, ſucceſſum eius conatus habere iubent. *Peragit tranquilla poteſtas, quod violenta nequit,* Claudian. Conſ. Mall. 239. — *Vires*, paullo durius poſitum pro, homines violentos, propter appoſita *animo mov.* — *odere*, graviter in eos animadvertunt, puniunt eos, qui animo *movent*, moliuntur, concipiunt, atque exſequuntur adeo *omne nefas*, nefaria quaevis, nihil non ex animi lubidine, agentes; verbo, ὑβρίζοντας. Egregie in hanc rem Eurip. Oreſt. 705. Καὶ ναῦς γὰρ ἐνταθεῖσα πρὸς βίαν ποδὶ ἔβαψεν ἔστη δ' αὖθις, ἢν χαλᾷ πόδα. Μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὰς ἄγαν προθυμίας, μισοῦσι δ' ἀστοί. Brevius idem Hel. 909. μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν.

v. 69. Sequuntur exempla ὕβρεως graviter a Diis vindicatae, ad illuſtrandam vv. 68. 69. ſententiam adiecta. Summum autem ὕβρεως genus ponit poeta, impietatem adverſus Deos, diverſis modis proditam. Si poeta ſubſtitiſſet in his: *teſtis centim. Gyges*, expertus eſt, novit, μάθεν (Pind. Pyth. 8. 16. in eadem ſententia) ſatis gravitatis erat ex enuntiationis brevitate in tranſitu; ſed extenuavit eam adiectis, *mearum ſententiarum*, quibus nimis pedeſtrem orationi formam induxit. *Gyges*, *Cottus* et *Briareus*, Centimani, Coeli et Terrae filii

Tentator Orion Dianae,
Virginea domitus sagitta.

Iniecta monstris Terra dolet suis,
Maeretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Inpositam celer ignis Aetnen:

In-

filii, a patre in Tartara detrusi, indeque a Iove ad debellandos Titanas reducti, hisque in Tartarum coniectis custodes adpositi. Vid. Hesiod. Theog. inde a v. 617. Sed h. l. iterum satis manifestam cosmogonicarum istarum fabularum deprehendere licet confusionem, qua Centimani, qui multo antiquiores sunt, et quos a partibus Deorum stetisse perhibent, cum Gigantibus rebellibus permiscentur. Similiter Briareum inter Gigantas retulit Virg. Aen. X. 565 sqq. — *Orion notus tentator Dianae*, famosus, infamis ob tentatam a se Dianam. *Tentare* ut gr. πειρᾶν, verbum nequitiae, ut Tibull. I. 3. 73. cf. Abresch. Lectt. Aristaenet. p. 18. Diana *integra*, illaesa pudicitia, perpetua virginitate gaudens, ἁγνή, ut in eadem fabula Homero audit Odyss. ε, 120; delectum adeo h. l. epitheton. — 71. *sagitta virginea*, virginis, et hoc pro tenui, eius sag. *domitus*, δαμείς, confossus. Τοξόδαμνος eadem virtute dicta Diana Eurip. Hippol. 1451. et Ἄρης τοξόδαμνος Aeschyl. Pers. 85. Caeterum de Orionis interitu vulgarem narrationem poeta h. l. sequitur; alias caussas allegant alii. Vide omnino intpp. ad Hygin. fab. 195. et Heyn. ad Apollod. I. 4. 3. p. 53.

v. 73. Magna huius loci vis est ex oratione variata. Sequi debebat: Testes mearum sententiae sum Gigantes montibus atque insulis obruti, et Titanes fulmine in orcum detrusi. *Terra* mater *dolet iniecta*, graece pro, se iniectam, impositam, *monstris*, filiis *suis*, Gigantibus, et hoc cum πάθει pro, terra a Diis iniecta est Gigantibus. Nam Typhoeus premitur Aetna, Co Polyboetes, Otus Creta et sic porro. — 74. *partus missi ad Orcum*, sunt Titanes, qui et ipsi Terra procreati, a Iove καταταρταρωθέντες; res nota. — *luridum*, pallidum, perpetuum Orci epitheton. — 75. Nec levantur unquam ista poena, aeterna

Incontinentis nec Tityi iecur
Relinquit ales, nequitiae additus
Custos: amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

terna temeritatis expendunt supplicia. Exemplis statim hanc poeta sententiam illustratam subiicit. *Ignis haud peredit*, exussit, absumsit *Aetnen impositam* Typhoëo, docte pro: Typhoëus nunquam Aetnae mole levatur, adhuc sub Aetna laborat. *Celer* e natura ignis.

v. 77. *Tityus* aeternas incontinentiae suae poenas apud inferos luit. De Tityo vide ad II. 14. 9. IV. 6. 2. *Incontinentis*, libidinosi, quod Latonae vim inferre conaretur, ideo eius *iecur*, libidinis sedem, *haud relinquit*, adedit usque, continuo laniat *ales*, vultur. — *custos additus nequitiae*, datus ei propter nequitiam suam, et hoc pro vulgari, assidens ei, adhaerendo eius iecori poenas nequitiae eius irrogatas exigens. *Custodire*, ut φρουρεῖν graecorum, h. l. simpliciter est, adesse, lateri adstare, custodis instar. Vid. ad III. 26. 6. Iam custodes *addi* dicuntur, proprio vocabulo, adiuncta molestiae, quam custodia creat, notione. Vid. Drakenb. ad Sil. II. 595. Adde Tacit. Ann. IV. 67. *Nequitia* de libidinosa intemperantia h. l. ut passim apud poetas. Vid. Burm. ad Prop. II. 4. 2. — *Pirithous* comite Theseo ad inferos descendit, Proserpinam inde rapturus (unde *amator* invidiose h. l. dictus); sed a Plutone prehensus, saxoque alligatus. Vid. Heyn. ad Apollod. II. 5. 12. p. 434. Cf. IV. 7. 28. *Cohibent* constrictum tenent *catenae*. — *trecentae* firmitatem vinculorum designant; ex quibus adeo sese Pirithous nunquam expediat.

CAR.

CARMEN V.

ARGVMENTVM.

Phraates, quum a. V. DCCXXXI. filium, Romae detentum, ea lege ab Augusto recepisset, ut captivos et signa militaria, Crassi et Antonii cladibus amissa, sibi restitueret, huic tamen ut satisfaceret, haud prius impelli potuit, quam ea ab Augusto, quem in Asiam traiecisse, et ad Syriam usque pervenisse satis constabat, bello repetitum iri fama percrebruisset. Erat is annus ab V. C. DCCXXXIV. Quae res etsi ex pactione cum Parthis ita esset transacta, Augustum tamen, quod solo nominis sui terrore Phraatem, ut ea staret, adegisset, ita sese extulisse constat, ut maximae instar victoriae restitutionem istam habuerit, ovationeque et arcu triumphali, denique numis quae celebraretur, dignam duxerit. Cf. Dio LIV. 8. Haud mirandum igitur, rem istam magnifice ornari extollique a poetis, adeo quidem, ut Parthos vere subactos, terramque ipsorum in provinciae formam ab Augusto redactam ambitiose iactent. Horatius itaque novam hanc laudum Augusti materiem carmine nobilitaturus, initio statim animum ita rei confectae magnitudine confusum attonitumque ostendit, ut evidentiora divinitatis Augusti argumenta vix dari posse persuasissimum habeat, quandoquidem is ab hoste formidolosissimo, quae maximi antea

antea duces magnis amisissent praeliis, absque ullo certamine receperit. Tum, quo exactior magnitudinis rei fieri posset iudicatio, vivide poeta declarat ignominiam turpi Crassianorum militum deditione, turpiusque acta servitute, (cui quam facile adsueverint vel inde apparet, quod captivorum quidam ante, quam traderentur, morte voluntaria hanc infamiam redimerent, vel in Parthis occulte remanerent, ut Dio l. l. tradit) Romani imperii maiestati inflictam, quam Augustus, salva eiusdem dignitate absterserit, armisque, quae iam pridem a Senatu ideo movenda fuissent vindicandam statuerit, captivos humili redemtionis conditione liberandi indignum reique publicae damnosum existimans. Generosum hunc Augusti sensum quo incalescit atque defigitur poetae, patriae amantissimi, animus, Reguli, eadem olim de captivis statuentis, gravissima oratione explicuit. Atque in hac quidem sententiarum conversione, tacitaque Augusti cum Regulo, venerando priscae disciplinae exemplo, comparatione, qua nihil blandius aut ad Augusti, disciplinae severissime regundae (Sueton. Aug. c. 24.) itidem intenti, laudes excogitari poterat illustrius, singulare prorsus poetae cognoscitur artificium, quo praeterea fieri non potuit, quin sententiae, Reguli ore prolatae, maiorem vim ac gravitatem adquirerent. Regnat omnino per totum carmen spiritus vere Romanus, sententiarum vigor robustissimus, enuntiationis brevitate insigniter adiutus, elocutioque argumenti gravitati aptissima, ut absolutissimis illud Romani ingenii monimentis iure accensendum sit. Caeterum quod poeta Britanniam ab Augusto perdomitam

ait,

ait, optime hoc illustratur Strabonis loco; (IV. p. 138.) Νυνὶ μέν τοι τῶν δυναστῶν τινες τῶν αὐτόθι πρεσβεύσεσι καὶ θεραπείαις κατασκευασάμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα τὸν Σεβαστὸν φιλίαν, ἀναθήματά τε ἀνέθηκαν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, καὶ οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον.

Caelo

Caelo tonantem credidimus Iovem
Regnare: praesens Divus habebitur
Augustus, adiectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.

Milesne

v. 1. Splendida atque augusta rei imago: Divisum cum Iove imperium Divus Augustus sortitus est; ille caelum moderatur, huic orbis terrarum cura suscepta; huius numen praesens venerari licet, illius certis tantum signis cognoscere datur. *Iovem tonantem*, e tonitru ac fulmine *credidimus*, ἀορίστως, persuademur, ut in *caelo* eum *regnare* credamus. Eadem argumentatione Lucan. III. 319. 20. a Schol. Cruq. iam laudatus: *fortisque Deorum ignarum mortale genus per fulmina tantum sciret adhuc caelo solum regnare Tonantem.* — 2. Augusti contra numen certius utpote *praesens*, in terris versans, quod oculis contingere datur, θεὸς ἐπιφανής, *tutela praesens Italiae.* ut de eodem IV. 14. 43. Sollennis haeoce poetarum Augustei aevi adulatio. Ovid. Fast. II. 130. *Iam pridem tu pater orbis eras. Hoc tu per terras, quod in aethere Iupiter alto, nomen habes; hominum tu pater, ille Deûm.* Idem Trist. IV. 4. 19. eodem plane orationis colore et sententia: *Caussa tua exemplo superorum tuta duorum est; quorum hic conspicitur, creditur ille Deus.* Valer. Max. Praef. extr. *Quo caetera divinitas opinione colligitur, tua praesenti fide paterno avitoque sideri par videtur.* Huc quoque insigniter facit carmen Ithyphallicum apud Athen. VI. p. 253. in Demetrium Poliorcetam inde a v. 15. ἄλλοι μὲν ἢ μακρὰν γὰρ ἀπέχουσιν θεοὶ, ἢ οὐκ εἰσιν, ἢ οὐκ προσέχουσιν ἡμῖν οὐδὲ ἕν· σὲ δὲ παρόντ᾽ ὁρῶμεν. Cf. Toup. ep. crit. p. 174. Iam divinam potentiam suam Augustus adseruit, deusque *habebitur*, postquam solo nominis sui terrore *Britannos*, *Parthos*que, qui soli defuerant, *imperio* Romano *adiecit*, eos devicit, sicque totum terrarum orbem subegit. Ad rem Ovid. A. A. I. 177. *Ecce parat Caesar domito quod defuit orbi addere: nunc Oriens ultime noster eris. Parthe dabis poenas: Crassi gaudete sepulti.* Caeterum rem Noster mirum in modum auxit, magnificeque exornavit, ex aetatis suae more; vid. Argum. *Persae graves*, timendi, infesti

nomini

Milesne Crassi coniuge barbara
Turpis maritus vixit? et hostium —
Pro Curia, inversique mores! —
Consenuit socerorum in arvis,

'Sub

nomini Romano; ob clades sub Crasso et Antonio ab iis acceptas.

v. 5 *sqq.* Omissis Britannis immoratur unice poeta victoriae de Parthis reportatae, utque speciosior magnitudo rei esset, persequitur atque exaggerat ignominiam, caesis exercitibus, militibusque turpiter sese dedentibus, turpiusque in ista captivitate viventibus, nomini Romano inustam, quam sola imperii sui maiestate, rerumque gestarum fama Augustus aboleverit. Commotum atque incensum indignitate rei poetae, patriae amantissimi, animum, praeclare decet commotior atque per interrogationes praecipitata oratio. — Adeone *miles Crassi*, civis Rômanus sub Crasso stipendia merens, sui oblitus est, itane a maiorum virtute degeneravit, ut, qui mortem pro patria oppetere debuisset, turpem deditionem honestae morti praeferret, eoque prolaberetur infamia ac dedecore, ut *maritus* ducta *coniuge barbara*, externa, eaque e populo Romanis infestissimo, *viveret*, ut matrimonium cum Parthica femina iniret? Probrosum enim atque infustum habebatur civis Romani cum externa femina coniugium. Forte in *vixit* vis est; quasi vitam suam isto coniugio redemerit miles Romanus. Ita iam Schol. Cruq. „uxores a victoribus acceperunt, ut vitam mererentur.“ Cf. v. 37. — 6. et in hostili terra, tanquam in propriis sedibus, aetatem egit, ibi consenuit. Anni enim XXXIII. post Crassianam cladem effluxerant. *Hostes soceri*, quam graviter atque invidiose? — Arvorum cultui, omninoque servitiis agrestibus captivos olim adhibitos fuisse quamquam haud negem; maiorem tamen movet indignationem, si Romanos milites in Parthorum gentem ac familias adscitos, tanquam novos colonos in nova sede arvis colendis operam dare cogites. Hinc etiam graviter adiectum *sub rege Medo*, Parthorum regis iugo, servitio adsuefacti, quum in libera republica antea vixissent. Atque ita facile perspicitur, graviorem ignaviae notam adspergi militibus, antea virtute bellica laborumque tolerantia inclytis, unde cum delectu *Marsum* et *Appulum*

ponit

Sub rege Medo, Marſus et Appulus,
Anciliorum et nominis et togae
Oblitus, aeternaeque Veſtae,
Incolumi Iove, et urbe Roma?

Hoc

ponit poeta pro fortiſſimis Romani exercitus militibus. *Genus acre virum*, *Marſos* vocat Virgil. Ge. II. 167. cf. II. 20. 18. nunc in otio apud Parthos ſeneſcentibus, captivitatisque contumelias aequo animo ferentibus. — 7. *Pro Curia inverſique mores*, docta, Horatioque familiari ratione dictum pro: o inverſos Curiae mores! quantum inverſa eſt, deſcivit, deflexit *Curia*, Senatus (ut II. 1. 14.) a priſtinis moribus, ab antiqua maieſtate, qui tam lente tanti dedecoris infamiam per tam longum annorum decurſum ſuſtinere potuit, adeo quidem, ut ne bello quidem eam vindicandam, armisque captivos redimendos ſtatuerit. Alii disiungunt poſterius, inverſosque ſ. immutatos *militum* mores a maiorum diſciplina deflexos intelligunt; quae dura admodum eſt ratio, etſi ad ſenſum totius loci ſatis accommoda.

v. 10—12. *Obliti* ac prorſus immemores patriae ſuae: propter diuturnam ipſorum captivitatem. Forte tamen cum vi: indigne ſe populo principe, rep. Romana, cuius olim cives eſſent, gerentes, obliti ſe cives Romanos eſſe. Iam principatum ac dignitatem populi Romani docte ſpecialibus adumbratam dedit notionibus. *Ancilia* memorantur h. l. tanquam fatalia aeternitatis imperii R. pignora. Res ſatis nota vel ex Ovid. Faſt. III. 373 ſqq. — *nominis*, quod e populo eſſent, virtute bellica conſpicuo. — *togae*, dignitatis ipſorum priſtinae, quod liberae reip. cives fuiſſent. Toga enim proprium Romanorum civium geſtamen. Eadem virtute Virg. Aen. I. 282. Romanos appellat *rerum dominos gentemque togatam*. Hinc *togae honor* Silio VI. 393. ſimpliciter toga dicta, quae honori, decori eſt ea amicto. Ad Antonium Noſtri verba traduxit Flor. IV. 11. *Qui patriae, nominis, togae, faſcium oblitus, totus in Cleopatram ut mente ita animo cultuque deſciverat.* — 11. *Veſtae aeternae*, cuius ignes *aeterni*, h. nunquam exſtinguendi, et ipſi Romam aeternam ſpondebant. — 12. Augetur facti invidia, quod ita ſe geſſiſſent *incolumi Iove* Capitolino, quod auguſtius dictum pro ipſo Capitolio, arce imperii,

Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus
Foedis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in aevum,

Si non periret inmiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Ad-

imperii, et incolumi *urbe Roma*, utrumque pro vulgari, stante republica, re Romana integra.

v. 13. Scilicet *hoc*, ne turpem deditionem Romanus miles spe redemtionis honestae morti praeferret, ne militi spes alia salutis nisi in armis esset, *caverat*, cavere studuit, hoc dedecus a pop. Romano prohibere voluit. Pro Regulo docte et significanter est *mens provida* Reguli, prudentia Reguli, qui animo facile praevideret, quantum detrimenti redundaturum inde foret in rempublicam. Omnino pedestris ratio erat: Prudenter, sapienti consilio Regulus dissuasit conditiones caet. — 14. *Dissentientis*, dissentiendo, eo quod dissentiret *conditionibus* (tertio casu) graece pro, a conditionibus, dissuadendo conditiones, quas Romanis Carthaginienses de permutandis captivis ferrent, negando captivos redimi debere. — *foedis* non per se, poterant enim aequissimae esse (et erant utique. Sil. VI. 485. *Exposcunt Libyes, nobisque dedere haec referenda, pari libeat si pendere bellum foedere, et ex aequo geminas conscribere leges.*); sed quia indignum ac turpe Romano nomini censebat, captivos redimi. Vix enim respectu Reguli foedas dixit poeta conditiones, quibus foeda ipsi proposita essent supplicia, si re infecta Carthaginem rediisset. — *dissent. exemplo*, qui exemplum extare nolebat, quod *tracturum*, adlaturum esset *perniciem*, quod perniciosissimum esset *in veniens* futurum *aevum*, ad omnem posteritatem. Vulgaris sententiarum iunctura erat: dissuasit conditiones, ne ita exemplum posteris proponeretur, reip. funestissimum, vel, negavit recipiendas conditiones, foedas quippe pessimique ad posteros exempli. — 17. Si captivi redimerentur. Pro quo inversa oratione est: *Si non periret*, in captivitate retinendam Senatus iudicaret *captivam pubem*, captos milites, *inmiserabiles*, absque mise-

Adfixa delubris, et arma
Militibus ſine caede, dixit,

Derepta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero:
Portasque non clauſas, et arva
Marte coli populata noſtro.

Auro

miſeratione, indignos quorum quisquam miſereretur.

v. 18. Singulare prorſus poetae artificium eſt, quo obliqua oratio ſubito erigitur, ad rectamque convertitur; quo ſane ad commovendos legentium animos vix efficacius quidquam cogitari poterat. Habet autem ipſa Reguli oratio miram gravitatem ac δεινότητα ad concitandam augendamque in audientium animis indignationem, qua ipſum accenſum conciſae abruptaeque ſententiae inſigniter produnt. *Vidi ſigna et arma adfixa del. et derepta milit.* Etiam hic confuſus rei geſtae ordo egregie decet commotum Reg. animum. Vulgare erat: Vidi arma et ſigna milit. Rom. derepta ſuſpendi delubris Punicis. De veteri ritu, ſigna atque arma hoſtibus erepta in templorum faſtigiis, donarii loco, ſuſpendendi res vulgatiſſima. Vide doctam Stanleii notam ad Aeſch. Agam. 587. p. 811. — *ſine caede,* quae milites Romani non occiſi, ſed in turpiſſimam deditionem concedentes per ſummam ignaviam ſibi eripi paſſi ſunt. Atque hoc extremum erat flagitium, quod omnem miſerationem diſcuteret, atque morte adeo puniretur apud Romanos. Magnam vim habet illud repetitum *vidi,* quae ipſa collocatione augetur. — 21. Vivide adumbratur deditionis infamia, memoratis ſpeciatim *brachiis tergo* in tergum *retortis,* reſtrictis, idque *civium* quondam Romanorum, *liberorum* adeo (quod docte ad tergum transfertur) nunc turpiter ſervientium. Vltima haec praeclare ad invidiam augendam appoſita. De more captivorum manus et brachia a tergo revinciendi vide Lamb. — 23. Vidi Carthaginienſes in ſumma ſecuritate degentes, ex contemtu veſtri, quos quidem a ſe fractos oppreſſosque, ignominiam vix unquam ulturos exiſtiment. Securitatem deſignant *portae* Carthaginis *non* amplius *clauſae,* metu vicini hoſtis; quod paulo ante

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit. Flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco,

Nec

into factum erat, Regulo victoris exercitus sui terrorem ad Carthaginem usque perferente. *Apertis otia portis* similiter Noster A. P. 199. — 24. *et arva* nunc tanquam in pace *coli*, quae modo *populata* erant *Marte nostro*, a militibus nostris. Etiam haec ad summam Carthaginiensium securitatem declarandam adiecta puta. Gesnerus tamen verba *Marte nostro* ad utramque sententiam pertinere existimabat, hoc sensu: *Vidi arva Marte nostro*, a militibus nostris *populata*, *Marte nostro*, ab iisdem militibus nostris, iam captivis, *coli*; quae quidem ratio meo sensu durissima videtur, augendae etsi invidiae insigniter accommoda sit.

v. 25 *sqq.* Neque vero turpe tantum, sed et inutile, atque damnosum adeo reipublicae, captivos istos redimi. Summa vis sententiae contrario sensu enunciatae. An unquam sperare licet, *militem*, qui semel vitam abiectis armis cum hoste pactus sit, *auro repensum*, ubi auro penso ab hoste redemtus fuerit, *acriorem rediturum*, manu magis strenuum, fortiorem deinceps evasurum? — *Flagitio additis damnum*, dupliciter accipi potest. Est vel: Praeterquam quod flagitiose agitis, infamiam nomini Romano adspergitis, damno insuper afficitis rempublicam, pretio pro ignavis istis solvendo; turpiter auri iacturam facitis. Vel: Inutiliter flagitiosis istis impenditis pecuniam. Vtrumque satis commode. Prius tamen acrius atque fortius in disfuadenda coram senatu redemtione. Concinunt verba Euripidea (Rhes. 102.): αἰσχρὸν γὰρ ἡμῖν, καὶ πρὸς αἰσχύνῃ κακόν. — 27. Et comparatio, et comparandi ratio (*nec-nec* pro vulgari, uti non, si non magis quam, ita neque) paulo quaesitior. *Lana fuco medicata*, tincta, infecta. *Medicare*, φαρμάσσειν, poetis est, alienum colorem, deperdito nativo, inducere, alieno succo tingere. Ovid. Medicam. fac. 9: *Vellera saepe eadem Tyrio medicantur aheno.* Inde *medicamen* succus purpurae simpliciter dictus Plin. IX. 38. *Fucus marinus*, *lactucae similis*, *conchyliis substernebatur* (teste Plin.

Nec vera virtus, quum ſemel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata denſis
Cerva plagis: erit ille fortis,

Qui perfidis ſe credidit hoſtibus;
Et Marte Poenos proteret altero,

Qui

XXVI. 10.) h. e. lana herbae iſtius ſucco prius imbuebatur, quo facilius purpurae colorem admitteret. Vid. Geſn. Theſ. L. L. h. v. et ad Quinctil. XII. 10. 75. Tum omnino pro quovis ſucco, qui tingendo inſervit, vel purpurae adeo, ut h. l. poetis uſurpatur. Ita *conchylii fucum* dixit Catull. LXIV. 49. atque ita ſaepius alibi. Proprie tamen fucum quidam h. l. accipiendum, dataque opera ignobiliorem hunc colorem a poeta poni nimis ſubtiliter ſtatuunt; quum comparationis vis intra deperditum nativum colorem ſubſiſtat. Quinctil. I. 1. 5. *Nec lanarum colores, quibus ſimplex ille candor mutatus eſt, elui poſſunt.* — non *refert col. am.* reddi ei nequit candor priſtinus. — 29. *Virtus*, fortitudo animi, *vera*, natura inſita. Ita *colorem verum* h. nativum, genuinum dixit Terent. Eun. II. 3. 26. — ubi ſemel *excidit* animo, periit, amiſſa eſt; ſcilicet virtus *inſidet* animo viri fortis; eidem, ignavo facto, excidit, ſede ſua proturbata. — 30. *non curat reponi*, aſpernatur, dedignatur reſtitui, haud redit *deterioribus*, ignavis militibus: quamquam haud raro *acuit virtutem ignominia* (Valer. Max. II. 9. 9.) et *quondam etiam victis redit in praecordia virtus*. *Reponi* praeclare reſpondet *τῷ excidit*. Senec. Hippol. 591. *Quis me dolori reddit, atque aeſtus graves* reponit animo? *quam bene* excideram *mihi*. *Deteriores*, *χερείονες*, ignavi, timidi; (Plaut. Epid. III. 4. 10. Strenuiori deterior *ſi praedicat ſuas pugnas, de illius ore fiunt ſordidae*) cum delectu h. l. ac propria vocis notione. Nam *deteriores* fiunt e *bonis*, peiores e malis; iuxta Nonium et Scholl. h. l. — 31. Obſerva exquiſitam orationis variationem. Vulgaris efferendi eam modus erat: Qui ſemel captus eſt, is non magis fortis erit, quam cerva, retibus elapſa. Pro quo poeta: *ſi cerva pugnat*, ſi credere par eſt, cervam, *extricatam*, expeditam e *plagis*, retibus,

Qui lora reſtrictis lacertis
Senſit iners, timuitque mortem.

Hic, unde vitam ſumeret, inſcius,
Pacem duello miſcuit. O pudor!
O magna Carthago, probroſis
Altior Italiae ruinis!

Fertur

tibus, pugnaturam, animoſe ſeſe oppoſituram inſequenti venatori; *erit ille fortis*, eum quoque fortiter pugnaturum credam *qui* caet. Caeterum ſollennis timidorum cum cervis comparatio apud poetas. v. c. Hom. Il. *v*. 102. — 33. Verba quaeſita ad augendam rei invidiam. Nam *credidit ſe* multo acrius quam dedidit ſe, tradidit ſe hoſtium poteſtati; cui graviter opponitur *perfidis*. — 34. Adeo quidem, ut Poenos, quibus ſe dedidiſſet, *Marte altero*, novo proelio, iterum *proterat*, proſternat, vincat. — 35. 36. Scilicet eum fortiter creditis pugnaturum, ſalutemque ſuam iterum in diſcrimen oblaturum, quam turpiſſima ſervitute redimendam haud dubitaverit? *Senſit iners*, ita ut ne commoveretur quidem rei indignitate, lente adeo brachia ſua loris in tergum reſtringi paſſus eſt, vinciri ſe ſuſtinuit, *timuitque mortem*, mortis metu. Hoc graviter adiectum. Scilicet *optanda mors eſt, quae civibus Romanis ſemper fuit ſervitute potior*, Cic. Phil. X. 19. Idem Phil. II. 144. *Servitus, poſtremum malorum omnium, non modo bello ſed morte etiam repellendum.*

v. 37. *Hic*, per contemtum, ignavus iſte miles, qui indigne ſeſe Romano nomine gereret. Adverbialiter accipiunt quidam, ut Scholl. „in bello" Ita mallem potius: quum res in illud diſcrimen adducta eſſet, quum ad incitas redactus eſſet miles. Durior tamen altera haec ratio. — *inſcius*, tanquam neſciret, immemor prorſus, *unde vitam ſumeret*, unde ſalutem petere deberet, quod ferro ſibi vitae ſpes quaerenda eſſet. — 38. *Pacem duello miſcuit*, docta brevitate pro, in bello, in ipſa pugna cum hoſte, tanquam in pace, transegit, de impetranda vita armatus cum hoſte pactus eſt, deditionis pactione ſaluti ſuae conſuluit, manu, vi, ferro obtinendae. — *O pudor!* Mira δεινότης in hoc orationis

exitu,

Fertur pudicae coniugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse voltum:

Donec

exitu, quo in summam invidiam res adducitur. *O magna Carth.* quantum gloriae partum tibi est ex nostro hoc dedecore! *Altior Ital. ruinis*, cuius magnitudo nostris cladibus (at quanto fortius atque significantius, *ruinis* totius Italiae) *probrosis*, summa cum ignominia conjunctis, unice innititur. Praeclare sibi respondent *altior*, et *ruinis*.

v. 41 *sqq.* Praeclare τὸ πρέπον servavit poeta in Regulo, utpote *capitis minore*, h. capite deminuto. Quum enim, belli iure servus Carthaginiensium factus, omnia, quae civis Romanus habuisset, iura amisisset (unde Manlius apud Liv. XXII. 60. captivorum, de quibus redimendis in Senatu agebatur, legatos ita increpat: *Liberi atque incolumes desiderate patriam: imo desiderate, dum patria est, dum cives eius estis. Sero nunc desideratis, deminuti capite, abalienati iure civium, servi Carthaginiensium facti.* Atque haec quidem erat deminutio capitis maxima) nec matrimonii, atque patriae adeo in liberos potestatis amplius iure gaudebat. Igitur *removit a se osculum coni.* amplecti noluit Marciam, coniugem suam, indecorum existimans (uti bene Scholl.) matronam Romanam servum osculo dignum putare. Polyb. fragm. IX. Καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα ἐς λόγους ἐδέξατο. Idem memorat Eutrop. II. 14. *Inductus in Senatum nihil quasi Romanus egit, dixitque se ex illo die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse desiisse.* Itaque et uxorem a complexu removit, *et Romanis suasit, ne pax cum Poenis fieret.* Latius idem persequutus est Sil. VI. 403 sqq. cuius maxime huc spectant vv. 411 — 414. *Me voce quieta adfatus*, iubet et vestros et coniugis una arcere amplexus; *patet impenetrabilis ille luctibus, et nunquam submissus colla dolori.* — *pudicae*, matronae Romanae; Sanctitas enim atque pudicitia verum atque proprium matronarum Romanarum ornamentum. Eadem de se Marcia apud Sil. VI. 438. *Vestigia nostri casta tori, domus et patrium sine crimine servat inviolata larem.* — *parvos*, suaviter adiectum, ad commovendam misera-

Donec labantis consilio patres
Firmaret auctor numquam alias dato,
Interque maerentis amicos
Egregius properaret exsul.

Atque

serationem. — 43. 44. *et virilem torv. humi pos. vultum.* Egregia pertinaciae Reguli atrocisque virtutis eius ὑποτύπωσις. Stat in curia Regulus, *vultu virili*, virtutis atque constantiae eius indice, *humi posito*, in terram fixo, deiecto, *torvus*, ita ut nullus erga suos affectus eluceret, torvo obtutu amplexus ipsorum repellens. Duobus igitur membris, ita si hunc locum interpreteris, sententiam vulgarem: Regulum amplexus suorum constanter repressisse, idque satis docte, atque graphice prorsus exposuisse dicendus est poeta. Ob sequentia tamen; *Donec lab.* caet. posteriora: *virilem . . . vultum* indignabundi potius Reguli, qualem sua ipsius oratio prodiderat, atque de sententia Senatus maxime solliciti speciem referre existimem. Metuebat nimirum, ne patres, habita sui ratione, patriae male consulerent, captivosque redimendos statuerent. Atque ita fere Graeci ταυρηδὸν ὑποβλέπειν, et Latini, *torva, obliqua, aversa tueri* dicunt hominem indignatione aestuantem. Quod idem arguit vultus in terram deiectus. Apte laudat doctiss. Boettiger Eurip. Med. 27. — Οὔτ' ὄμμ' ἐπαίρουσ' οὔτ' ἀπαλλάσσουσα γῆς πρόσωπον. Vtrumque autem composuit Aristoph. Ran. 815. 16. Ξα. ἤπου βαρέως οἶμαι τὸν Αἴσχυλον φέρειν; Αἰα. ἔβλεψεν οὖν ταυρηδὸν ἐγκύψας κάτω.

v. 45. Atque ita Regulus tam diu perstitit, donec patres *firmaret consilio* suo, in sententiam, quam ipse suasisset, quamquam sibi perniciosissimam (ideo *cons. numquam alias datum*, inauditum vocat poeta) adductos in eaque obfirmatos videret. Bene opponuntur *firmaret* et *labantes*, h. ambigentes, dubios, quid consilii caperent (ita *fluctuantem alicuius sententiam confirmare* Cic. Phil. I. 7.) animo ad misericordiam propenso. *Auctor*, ornatu poetico adiectum, uti mox *exsul.* — 47. 48. Suave antithetum in *properaret* et *maerentes amicos:* (neutiquam vero in *maerent. am.* et *egreg. exul.*, quod cum Porphyrione plerique statuunt.) E curia se proripit, atque citato gradu, quo laetitiam suam

 testatam

Atqui ſciebat, quae ſibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obſtantis propinquos,
Et populum reditus morantem,

Quam

teſtatam faceret, inter amicos habitu eius contriſtatos ad hoſtem pergit. *Egregius*, ſingularis prorſus exempli, ut qui ſui ipſe exilii auctor eſſet, captivos retinendos ſuadendo.

v. 49. *Nec vero ignorabat, ſe ad crudeliſſimum hoſtem, et ad exquiſita ſupplicia proficiſci*, Cic. Offic. III. 27. *Atqui*, enimvero, quamquam probe norat, *quae ſibi barb. tortor pararet*, quae immania tormenta ac ſupplicia ſibi ab hoſte crudeliſſimo pararentur, quibus cruciatibus ſibi pereundum foret, ſi infecta re Carthaginem rediret; *tamen* caet. Vulgarem autem atque a vetuſtis adeo Annalium ſcriptoribus de atrociſſimis tormentis crudeliſſimaque nece, qua Regulum adfecerit Punica feritas, traditam narrationem, a V. V. D. D. haud levibus argumentis impugnatam, (vide omnino doctam, acutam, copioſamque ſuper ea Ruperti ad Sil. VI. p. 395 ſqq. disputationem) Horatius poeta h. l. ſuam fecit, utpote quam maximum ad repraeſentandam, atque luce ſua colluſtrandam Atilianae virtutis imaginem momentum habituram intelligeret. Ita enim demum illud admiratione dignum haberi debet, quod captivos retinendos cenſuerit. — 50. Eam tamen animi excelſitatem atque alacritatem in diſceſſu prae ſe tulit, ut non ad hoſtes diriſſimos, ſed ad villam eum amoeniſſimam, ruſticandi gratia, recta pergere diceres. Poſtremum praeclare exornavit poeta comparatione cum patrono inſtituta, qui finitis negotiis forenſibus recreandi animi cauſſa ſeceſſum cupide petit. Alacritatem atque conſtantiam Reguli vivide deſignant *dimovit*, et preces *obſtantium* propinquorum atque univerſi adeo *populi* Romani, *reditus morantis*, retinere eum cupientis a ſe neglectae Sil. VI. 494. *Proſequitur vulgus patres ac planctibus ingens perſonat et luctu campus; revocare libebat interdum et iuſto raptum retinere dolore.*

v. 53. *Clientum negotia relinqueret*, multo ſignificantius eſt, quam, urbem relinqueret, in qua clientum negotiis, quae vel orator, vel advocatus curaſſet,

Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedaemonium Tarentum.

rasset, quaeque diuturnitate sua summo eum taedio adfecissent (quam exquisite igitur *longa!*) detentus atque distractus fuisset. — 54. *Lite*, indictis iudiciorum feriis haud dilata, sed perorata atque *diiudicata*, decisa, ex animi sententia transacta; unde adeo liquidiorem atque sinceriorem secessus ipsi voluptatem allaturus est. Suaviter hoc adiectum. — 55. *Tendens*, profecturus in praedium suum Campanum (pro quo in specie *Venafrum* posuit) aut Tarentinum. Vtraque regio Italiae amoenissima, praediisque Romanorum eam ob caussam refertissima. — *Lacedaemonium*, vid. ad II. 6. 11. 12.

CARMEN VI.

ARGUMENTUM.

Quum respublica, collapsa, qua ad summum cacumen emersisset, disciplina veteri, perditissimis laboraret moribus, adeo quidem, ut innumeris malis gravissimisque, quae inde in eam redundarent, calamitatibus in summum eam discrimen adductum iri absque Oedipo coniectore posset intelligi; Augustus, sustentaturus eam, primam horum malorum labem explorandam tollendamque ratus, praeter alia, salubriter in hanc rem cauta atque sancita, adulteria potissimum, quae non ipsa solum, sed etiam malorum, inde propullulantium, contagione reipublicae essent pestilentissima, gravibus multis severisque legibus latis, maxime Iulia, coercenda statuit. Quumque idem reficiendis templis, quae aut bellorum civilium iniuria subversa, aut vetustate collapsa essent, maximam curam impendendo Deorum pacem apud alligatum superstitione populum redemturus videri vellet; utrumque poeta, ad erigendam quippe stabiliendamque rempublicam efficacissimum, hoc carmine commendaturus, Romanorum in universum terrarum orbem imperium a Deorum cultu, maximas contra clades, quae illud paene perverterint, a neglectis religionibus repetendas, foedaque prorsus omnia, quae adversus eas moliaris, inceptu foedioraque esse exitu pronuntiat. Inde ad alterum malo-

malorum fontem, adulteriorum pestem, delatus, morum inde, paulatim desidentium, teterrimam labem derivat, eamque vividissimis coloribus depingit. Tum, quo magis perspiceretur, quantum ista morum corruptela reipublicae detrimenti afferret, ignavae atque enervi suae aetatis proli, adulterina Venere prognatae graviter opponuntur mores priscorum hominum, qui pudice nati duriterque educati maximas olim terra marique res patrassent.

AD

AD ROMANOS.

Delicta maiorum inmeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Aedisque labentis Deorum, et
Foeda nigro simulacra fumo.

Dis

v. 1. *Delicta maiorum* generatim quidem h. l. accipi possint, ut sint scelera atque piacula, ἄγη, quibus populum Romanum maiores obstrinxerint, maxime bellorum civilium, quibus Deorum in se iram provocassent, impietate ac diuturnitate; satius tamen erit, ob seqq. ad intermissum Deorum cultum, violatasque (cf. I. 35. 37.) religiones in specie referre. *Lues*, poena istius delicti ad te pertinget, poenas a te Dii expetent, quamvis *immerito*, insonti, innoxio; e communi rudioris aevi persuasione, qua graviorum scelerum supplicia ad posteros interdum a Diis differri credebantur. Τὰ τῶν τεκόντων ὡς μετέρχεται θεὸς μιάσματ᾽, Eurip. Fr. Alcmaeon. VII. p. 417. Lips. Plura vide notata ad I. 28. 30. — 2. Augustum quidam solum hic intelligi volunt, inducti forte prava v. 5. interpretatione. Sed nec in individuo numero vis quaerenda, quam potius orationi conversae tribuas, quam tamen ipsam metri necessitas expressisse videtur. — *Donec* religiones neglectas instauraveris. — *Templa* et *aedes Deorum* cumulavit poeta, vix ullo discrimine: quamquam, si argutari velis, posterius cum vi quadam dictum accipi possit, ut sint Deorum domicilia, sedes. Certe de privata religione vix h. l. cogitare licet. *Labentes* vetustate, ruinae proximas. Neglectam in Deos pietatem ita designat poeta, quod Augustus cum reficiendorum tum novorum templorum exstruendorum curam populo, quamquam aliis de caussis, ostentaret. Qua de re diserte Sueton. Aug. 30. *Aedes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumtas refecit.* Ovid. Fast. II. 59. 60. *Caetera ne simili caderent collapsa ruina, cavit sacrati provida cura Ducis.* Eidem mox (v. 63.) idem dictus *templorum positor, templorum sanctus repostor.* — 4. *simulacra* Deorum, *foeda* squalida, sordida, *nigro fumo*, quorum adeo cura diu intermissa fuerat. Bene Schol. „per nimiam vetustatem

Dis te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dî multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

Iam

statem sordentia." Consueverant enim deorum simulacra, maxime lignea, fumo, aërisve iniuriis inquinata stato tempore ac sollenni ritu purgari apud veteres. Minus recte ad incendia templorum refert Dacerius. Caeterum eandem rem aliter exornavit Propert. II. 3. 27. *Velavit aranea fanum, et mala desertos occupat herba deos.*

v. 5. *Imperas*, imperium orbis terrarum tenes, omnia tibi prospere cedunt, *quod*, propterea quod, quatenus *te minorem Diis geris*, Deos te superiores habes, eorum adeo benevolentiam cultu atque obsequio promereri studes. Suavis antithesis: Diis obsequendo obsequiosum habes totum terrarum orbem. Apte laudat Torrent. Cic. de Harusp. resp. 9. *Pietate ac religione, atque hac una sapientia, qua Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.* Adde Val. Max. I. 1. 9. *Omnia namque post religionem ponenda semper nostra civitas duxit: quapropter non dubitaverunt sacris imperia servire; ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si divinae potentiae bene atque constanter fuissent famulata.* Et paullo ante: *Non mirum igitur, si pro eo imperio augendo custodiendoque pertinax eorum indulgentia Deorum semper excubuit: quod tam scrupulosa cura parvula quoque momenta religionis examinare videtur; quia nunquam remotos ab exactissimo cultu caerimoniarum oculos habuisse nostra civitas existimanda est.* — 6. *Hinc refer* seu potius ἀπὸ κοινοῦ, pete, a Diis sume *omne principium*, omnium rerum agendarum exordia; ne inceptes quidquam, nisi Diis auctoribus, *huc refer exitus*, quandoquidem susceptae rei ab iis pendet exitus. Egregie huc facit Camilli oratio apud Liv. V. 51. a Torr. primum laudata: *Intuemini horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas; invenietis omnia prospere evenisse sequentibus Deos, adversa spernentibus.* Item Appii apud Liv. VI. 41. *Quid de religionibus atque auspiciis, quae propria Deorum immortalium contemtio atque iniuria est, loquar? Auspiciis hanc urbem conditam*

Iam bis Monaeses et Pacori manus
Non auspicatos contudit inpetus
Nostros, et adiecisse praedam
Torquibus exiguis renidet.

Paene

ditam esse, *auspiciis bello ac pace*, *domi militiaeque omnia geri*, *quis est*, *qui ignoret?* — *Eludant nunc religiones*. *Quid enim est*, *si pulli non pascentur?* . . . *Parva sunt haec*; sed parva ista non contemnendo maiores nostri maximam hanc rem *fecerunt*. Denique Cicero Or. in Vat. 6. luculento valdeque adposito loco: *Et*, *quoniam* omnium rerum magnarum a Diis immortalibus principia ducuntur, *volo ut mihi respondeat tu*, *qui te Pythagoricum soles dicere*, — *quae te tanta pravitas mentis tenuerit*, *qui tantus furor*, *ut*, *cum inaudita ac nefaria sacra susceperis*, auspicia, quibus haec urbs condita est, quibus omnis respublica atque imperium continetur, *contempseris?* — 7. Etenim *Dii neglecti*, contemti, spretis eorum monitis, *multa mala dederunt*, gravia damna inflixerunt *Hesperiae*, Italiae, *luctuosae* in luctum inde versae, tristi, cladibus adflictae.

v. 9 sqq. Quantum humana consilia castigentur, *ubi se caelestibus praeferant* (Valer. Max. I. 6. 11.), exemplis gravissimis e suo populo petitis, iam communit, atque illustrat poeta. *Bis* cladem res Romana a Parthis acceperat, primum imp. M. Crasso, quem *Monaeses*, dux Orodis (*Surenam* vocant scriptores historici, quod summae apud Parthos dignitatis nomen recte VV. DD. statuunt) *circumfusis immanibus copiis equitum una cum parte maiore Romani exercitus interemit* (Vellei. II. 46.); iterum duce M. Antonio, cuius primum legatus Didius Saxa cum legionibus interemtus a Parthis a. V. DCCXIV. duce *Pacoro*, Orodis regis filio (Dio XLVIII. 24 sqq.) tum et ipse a. V. DCCXVIII. exercitum adversus illos ductum amisit. Dio XLIX. 24 sqq. Vterque Diis adversantibus istam adversus Parthos expeditionem susceperat; Dirarum Crasso obnuntiatarum adfatim recensent Plutarch. in Crass. c. XIX. Valer. Max. I. 6. 11. Cf. Cic. Div. 1. 16. Vellei. II. 46. Flor. III. 11. — *impetus inauspicatos*, nos *inauspicato*, neglectis auspiciis ac Deorum monitis, se adgredi ausos, *contudit* fregit, gravissima clade adflixit. De huius v. vi vide

Ruhnk.

Paene occupatam ſeditionibus
Delevit Vrbem Dacus et Aethiops:
  Hic claſſe formidatus, ille
    Miſſilibus melior ſagittis.

Fecunda

Ruhnk. ad Vellei. II. 121. Adde Val. Max. IV. 4. 6. Tacit. Ann. II. init. — *et adieciſſe pr. t. e. renidet*, imago ad augendam rei invidiam mire efficax, maxime ſi cogites, Craſſum Parthici auri cupiditate hoc bellum molitum fuiſſe. Parthus *renidet adieciſſe*, eo, quod adiecerit, ſ. renidens adiecit ſuis torquibus, quos antea admodum exiguos habuerat, *praedam*, militibus Romanis, maxime equitibus, detractos torques aureos, h. ſuperinduit exig. ſuis torq. maiores et aureos equitum Romanorum torques, iſtaque praeda ſe iactat, cum irriſione noſtri. Minus docte alii Parthorum torques exiguos ex praeda Romanis detracta, auro, argento, gemmis caet. ampliores ornatioresque intelligunt. *Renidere* de arroganti riſu, hiantibus leviter labiis, paſſim poetae. Theocr. ζ. 19. *σεσαρὼς, ὄμματι μειδιόωντι, γέλως δέ οἱ εἴχετο χείλευς.* Idem κ. 14. *Καί τι σεσαρὼς καὶ σοβαρὸν μ' ἐγέλαξεν.* *Reſtrictis labellis ridere* Catull. apud Apulei. Florid. p. 277. Elmenh.

v. 13—16. Aliud impictatis genus ſubiicit poeta, bella civilia; quibus Deos adeo populo Romano infenſos fuiſſe factos poeta ait, ut immiſſis externis hoſtibus urbem atque imperium Romanum paene deleverint. Ita rem a poeta h. l. adornatam exiſtima. Daci enim atque Aegyptii potiſſimum (nam hos Aethiopum nomine maxime comprehendi v. 14. abunde docet) quamquam eſſent in Antonii exercitu (de Dacis vid. Dio. LI. 22. Plutarch. Anton. p. 945. de Aethiopibus Plutarch. l. l. p. 944. D.) neque ſuo ipſorum nomine bellum adverſus Romanos molirentur; poeta tamen ab hiſtoriae veritate paullum diſceſſionem facere remque ita adornare potuit hactenus, quod Cleopatra Antonio nupta imperio Romano immineret. Cf. I. 37. 6—8. Rei autem ſic mire exaggerari invidiam, quis non ſentit? Tum Dacos memorat, utpote fortiſſimam, maximeque Romanis timendam gentem. Cf. I. 35. 9. Vrbs igitur *ſeditionibus* domeſticis bellis *occupata*, diſtricta atque impedita eſt, quo minus ingruentes externorum hoſtium copias arcere ac propulſare queat. — 15. *Hic* Aethiops, ſ. Aegyptius, *claſſe* navium copia ac magnitudine *formidatus*, metuendus, praeſtans;

Dacus

Fecunda culpae saecula nuptias
Primum inquinavere, et genus, et domos:
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.

Motus

Dacus autem *melior*, bonus, peritus sagittandi arte.

v. 17. Altera calamitatum origo, mores antiqui, adulteriis, omnium flagitiorum seminariis potissimum subversi atque prostrati. Vide Argum. *Saecula*, aetas nostra, *fecunda culpae*, ferax, abundans scelerum omnis generis proventu, ad quaevis vitia propensa, flagitiosissima, corrupta primum disciplina domestica. *Fecundum in fraudes hominum genus* similiter Sil. II. 498. *Culpam* verecunde de stupro dictum volunt Gesn. et alii; sed comprehendit h. l. omnia flagitia, e stupris prognata. Vulgarior enim ratio erat: Magna vitiorum seges provenit nostra aetate, ex quo primum matrimonia corrupta sunt. — *primum inquinavere nuptias*, corrupere adulteriis matrimonia, primam morum labem adulteriis contraxere nostra saecula. Μιαίνειν, χραίνειν, αἰσχύνειν λέχος similiter Graeci de adulterio. *Maculosum nefas* de eodem IV. 5. 21. — et inde *genus*, *et domos*, plerique interpretes de turpitudinis macula soboli inde, universaeque adeo familiae adspersa cogitant; sed est potius, corruperunt, depravarunt sobolem, parentum similitudine non solum in corpus sed et in animum liberorum transfusa. *Quis enim non videt, et formas et mores — effingere a parentibus liberos? quod non contingeret, si hoc non vis et natura gignentium efficeret.* Cic. de Div. II. 94. Zenoni inde vis procreatrix dicitur σύμμιγμα καὶ κέρασμα τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἀπεσπασμένον apud Plutarch. de ira cohib. p. 462. Hinc παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει, οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρὸς Eurip. in Dictye fr. XI. Idem in Antig. fr. XI. Φιλεῖ γὰρ οὕτως ἐκ κακῶν εἶναι κακούς. Ecdorus apud Stob. Flor. Grot. p. 365. ἐκ τοῦ κακοῦ γὰρ ἡ φύσις τίκτει κακόν· ὡς ἐξ ἐχίδνης πάλιν ἔχιδνα γίνεται. Plura vide ad IV. 4. 29. Atque ita fieri haud poterat, quin malum istud, per plures *domos* s. familias diditum, universam tandem civitatem invaderet, moresque plane subverteret. — 19. 20. Inde, sc. ex hac adulterii labe, tamquam fonte, *derivanda* est, s. *fluxit* (pro quo ornate est *derivata fluxit*) redundavit *in patr. pop.*,

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artibus:
Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur ungui.

Mox

pop., in rempublicam *clades*, damnum gravissimum, inclinatis iam natura ad omnia flagitia animis, parentum culpa. Omnino pedestris forma erat: publice privatimque res Romana inde afflicta est, detrimenta cepit. Iam publicas calamitates, quae imperii Romani maiestatem, labente ex his caussis disciplina militari, attererent atque imminuerent, poetam *patriae* appellatione innuere putandum; *populi* autem, privatas cuiusque, quae eversam disciplinam domesticam sequerentur, puta iacturam rei familiaris, dignitatem, bonam existimationem caet. insito omnibus per luxum atque libidinem perenndi perdendique omnia desiderio. Vides igitur *populum* h. salutem cuiusque civis opponi *patriae*, saluti imperii, reip. Romanae. Ad sententiam Catull. CXIII. *Consule Pompeio primum duo, Cinna, solebant moechi: illo facto Consule nunc iterum manserunt duo: sed creverunt millia in unum singula: fecundum semen adulterio.*

v. 21. Hinc illud est, quod a tenerrima statim aetate feminae non tam prava institutione, quam ipsa natura duce, ad omnem lasciviam ac nequitiam proclives ferantur. Errant igitur, qui perversam iuventutis Romanae, imprimis filiarum educationem, qua ad omnem mollitiem instituantur, et quae ipsa adulteriorum, dissolutaeque morum licentiae origo sit, a poeta inde a v. 21. pertractari atque exagitari opinantur. Sed hoc solum agit, ut demonstret, τὸ ἐγγενὲς liberorum a parentibus adulteris propagatorum turpitudinis contagione teneri, ad eademque flagitia eos prolabi, sicque civitatem pessumdari. *Motus* latius patet, quam intpp. volunt. Referendum enim non tantum ad saltationes, ut quidem exquisitior loquendi usus tam Graecorum quam Romanorum fert, sed omnino ad gestum, habitum corporis, atque incessum. Iam Ionum mollitia atque lascivia prae caeteris Asiae populis famigeratissima erat, adeo quidem, ut proverbio traducerentur ipsorum saltationes ac lasciviores gestus. Conf. Athen. I. 19. p. 22. ubi Ἰωνικὴ ὄρχησις in iis ab Aristoxeno refertur, quae διὰ τὴν χειρῶν

Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina: neque elegit,
Cui donet inpermiſſa raptim
Gaudia, luminibus remotis;

Sed

χειρῶν κίνησιν caeteris praeſtent. Ariſtoph. Theſmoph. 170. ἐμιτροφόρουν καὶ διεκινοῦντ' (pro quo Toup. Emend. iu Suid. T. I. p. 129. volebat διεκλῶντ' eodem ſenſu) Ἰωνικῶς, h. ἁβρῶς, τρυφερῶς, iuxta Schol. quocum facit Heſych. Ἰωνικὸν, τρυφερὸν, ἢ ἐπὶ τοῦ κατεαγότος, ἢ θηλυκοῦ. Talem Aſiaticam ſaltatricem deſcribit Automedon ep. III. 1. (Anal. Br. II. 207.) noſtri forte loci habita ratione: Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίης ὀρχηστρίδα, τὴν κακοτέχνοις σχήμασιν ἐξ ἁπαλῶν κινυμένην ὀνύχων, αἰνέω, οὐχ' ὅτι πάντα παθαίνεται, οὐδ' ὅτι βάλλει τὰς ἁπαλὰς ἁπαλῶς ὧδε καὶ ὧδε χέρας. — *doceri gaudet*, effuſiſſimo ſtudio hiſtrionum atque pantomimorum ſaltationes ſpectando, easque geſtu atque inceſſu imitando. Cf. Ovid. A. A. III. 299 ſqq. et. 351. *Artifices lateris, ſcenae ſpectacula amantur: tantum mobilitas illa decoris habet.* Sed et privatae ac domeſticae ipſorum inſtitutioni feminas Romanas ſeſe tradidiſſe, haud temere ex h. l. colligas. Factum certe ſub Tiberii (conf. Tacit. Annal. IV. 14.) ac ſerioribus temporibus. Seneca ep. 90. *Itaque hinc textorum hinc fabrorum officinae ſunt, hinc odores coquentium*, hinc molles corporis motus docentium, *mollesque cantus et infractos. — fingitur artibus* (tertio caſu) componit vultum, habitum, inceſſum ad has artes, ad hanc mollitiem, libidinoſamque laſciviam, qua viros venetur atque ad amorem pelliciat. *Libidinis* has *artes* ſimiliter vocat Iuv. XI. 172. — 23. 24. *Iam nunc*, ſc. *de tenero ungui*, inde a prima aetate (cf. epigr. Automed. laud.) *meditatur*, pravas cupiditates vel *ad inceſtos amores* extendit, hos expetit. Graviter hoc a poeta adiectum, ut oſtendat, prognatos a malis parentibus peiores ipſis evadere, neque hoc pravae inſtitutioni deberi, quum vel optime inſtituta educatio οὐ τὸ κακὸν — χρηστὸν ἂν θείη ποτε, Eurip. in Phoenice fr. VII.

v. 25 — 32. *Mox*, viro nupta, adultera fit. Mire hoc exaggeratum a poeta ad augendam turpitudinis infamiam. Non exſpectat, dum ſibi male repugnanti pudicitia extorqueatur, ſed libidinis exſtimulata intem-

Sed iuſſa coram non ſine conſcio
Surgit marito, ſeu vocat inſtitor,
Seu navis Hiſpanae magiſter,
Dedecorum pretioſus emtor.

Non

intemperie *quaerit*, ultro adit, compellat, adque ſtuprum inſtigat, *adulteros*, viros, quibus pudicitiam ſuam ſubſternat, *iuniores* marito ſuo, (adpoſite hoc ad notandam eius libidinem) *inter mariti vina*, ad coenam a marito hunc ad finem convocatos, vinoque ad libidinem irritatos. Praeſente igitur, conſcioque, atque lenocinante adeo marito foedo ac propudioſo hoc ſeſe mulier induit flagitio! Talem maritum deſignat Iuven. I. 55. *doctus ſpectare lacunar, doctus et ad calicem vigilanti ſtertere naſo.* — *neque* faſtidioſa eſt in eligendis amatoribus, aut furtim adulteros admittit, *ſed* caet. Artificioſe haec duo membra contexuit poeta. — *gaudia* paulo honeſtius in re turpi vocabulum, quo paſſim poetae utuntur. v. c. Ovid. A. A. II. 459. Vid. Barth. ad Claudian. p. 1331. — *impermiſſa* illegitima, flagitioſa, illicitos concubitus. — *raptim*, ut temporis momenta, furtis eius accommoda, rapiat, iis celerrime utatur, et *luminibus remotis*, tenebris turpitudinem celet, atque adeo aliquam pudoris rationem habeat. — 29. *Sed* pudicitiam in propatulo habet, (ut Salluſt. Cat. 13. de aetatis ſuae feminis) hosque ſolos ſectatur, unde maxima lucri ſpes adfulget, ex adultera in quaeſtuariam verſa. Ἐναργῶς igitur eſt *iuſſa, ſeu vocat*, evocata, expetita, arceſſita ab *inſt.* — *coram* convivis atque ipſo marito. Iuven. VI. 140. *Libertas emitur*, coram licet innuat, *atque reſcribat; vidua eſt, locuples quae nupſit avaro.* Conf. ibid. v. 400. — *inſtitor* dicebatur, qui demandata a domino negotiationis cura merces ſingulatim vel in taberna venderet vel oſtiatim circumferret; cuius generis homines ſerviles aut ſordidos ſaltem natales habuiſſe conſtat. Atque ii quidem, qui munditiarum muliebrium nugamenta venalia haberent, comtius veſtiti ac molliori corporis cultui (Propert. IV. 2. 38. *mundus demiſſis inſtitor in tunicis.* Adde Ovid. A. A. I. 421.) dediti ad nobiliorum feminarum amicitiam adrepere, easque muneribus tentare ſolebant. — 31. *Navis magiſtrum* fero intelligunt eum, cui totius navis cura mandata eſt, ναύαρχον; ſed gravior oppoſitio eſt, ſi de patrono ſ.

 domino

Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor ſanguine Punico,
  Pyrrhumque et ingentem cecidit
    Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed

domino navis, ναυκλήρῳ ſ. naviculario, accipias. Eſt enim: in promiſcuo habet, utrum domino an ſervo copiam ſui faciat. Plane uti V. 17. 20. *amata nautis multum et inſtitoribus*. . . Mercatores autem antiquitus ipſos ſuamet negotia curaſſe, longinquaque itinera mari feciſſe, abunde conſtat; unde ſimpliciter nautae interdum dicti. Nave *Hiſpana* deſignari putem mercatorem Romanum, qui merces ex Hiſpania convehit; quae negotiatio tum quaeſtuoſiſſima erat. Ineſt adeo vis in hoc epitheto. Caeterum mercatura apud Romanos, utpote gentem bellicoſam, in nullo honore erat, etiamſi haud in tenui occuparetur, ſed magna atque copioſa eſſet. — 32. His ultimae ſortis hominibus morem gerit, ſola pretii invitata magnitudine. Vterque adeo *pretioſus emtor*, qui magno emunt *dedecora*, ſtupra, adulteria.

v. 34. Flagitioſae ſaeculi ſui libidini, capitali reip. peſti, graviter opponitur antiquae ſimplicitatis, frugalitatis, ſeverioriſque morum diſciplinae, quibus domi militiaeque maiores inclaruerant, remque Romanam continuerant et ad ſummum faſtigium evexerant, ſanctiſſima imago, qua quidem vix efficacius quidquam ad commovendos animos cogitari poteſt. *Non his*, tam flagitioſis *parentibus orta* enata erat illa *iuventus*, proles, quae maximas olim res terra marique patraret, maximoſque exercitus deleret. Sed maior δεινότης in ſpecialibus notionibus, quibus hanc ſententiam enuntiavit poeta. Iam pro primo Punico bello in ſpecie memorantur pugnae navales ad Aegates commiſſae, quibus Romani ducibus Duilio et Lutatio Catulo *infecere*, tinxere *aequor* Siculum *ſanguine* Carthaginienſium, rem Punicam graviſſima clade adflixere. *Mare Siculum Poeno purpureum ſanguine* in eadem re Noſter II. 12. 2. — *Pyrrhus*, Epirotarum rex, a Tarentinis in auxilium adverſus Romanos vocatus, hisque aliquot praeliis ſuperior tandem a Curio Cos. ad internecionem victus eſt. Inter maximos duces princeps iudicatus ab Hannibale. Cf. Aelian. V. H. XII. 23. — *Antiochus*, Syriae rex, Thoantis, Aetoliae prin-

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severae
Matris ad arbitrium recisos

Por-

principis, et Hannibalis impulsu Romanos bello aggressus, primum mari, duce Aemilio Regillo, dein terra ab Acilio Glabrione et Corn. Scipione devictus est. *Ingens* dictus, cum quod Syriam teneret, *viris, opibus, armis copiosissimam* (Flor. II. 8. cui eidem ideo l. l. *maximus regum* dictus) tum maxime, quod tanto apparatu illud adversus Romanos bellum moliretur, ut vix aliud formidolosius fama videretur. Ad cognomen *Magni* volunt quidam isto epitheto alludi a poeta; parum opportune. — *dirum, abominatum parentibus* (V. 16. 8.) terribilem Romanis, significanti epitheto, indice quoque Quinctil. VIII. 2. Conf. Iuven. VII. 161. Sidon. VII. 130.

v. 37. Sed hi ruri nati educatique sub dio opere rustico faciendo membra ad omnium laborum tolerantiam firmaverant. *Proles rusticorum militum* prognati a parentibus rusticis, luxuria ac desidia haud infractis, sed militia, agriculturaeque studio induratis; unde *mascula*, robusta, fortis. — 38. *docta*, a pueritia ad rusticorum operum molestias adsuefacta. Pro rusticis operibus in genere docte ac delecte poeta: *versare*, diffindere, comminuere *glebas*, utpote in agro aspero et aratu difficili, quae omnino antiquior apud Italos agri colendi fuit ratio. Vide, quem laudat doctiss. Boettiger, Dickson on the husbandry of the ancients T. I. p. 415. Plerique de agro bono et pingui accipiunt, quem satis sit ligone aperiri. Docte autem Sabellam s. Sabinam prolem (nam Sabinos ac Sabellos in promiscuo ponit Noster) innuit epitheto ad ligones translato. Caeterum diutissime apud hunc et alios quosdam Italiae populos prisca illa viguit morum asperitas, continentia, laborumque tolerantia, quae eos militiae aptissimos efficeret. Laudant Virg. Ge. II. 167. *Haec genus acre virum, Marsos pubemque Sabellam, adsuetumque malo Ligurem, Volscosque verutos extulit.* Adde Aen. IX. 603 sqq. quem locum, severiorem veteris Italiae incolarum disciplinam, admixtis, quos Noster habet, coloribus egregie adumbrantem, maximam partem huc transferre haud

Portare fuſtis, ſol ubi montium
Mutaret umbras, et iuga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.

Damnoſa

haud piget: *Durum ab ſtirpe genus, natos ad flumina primum deferimus, ſaevoque gelu duramus et undis; venatu invigilant pueri, ſilvasque fatigant; at patiens operum parvoque adſueta iuventus* aut raſtris terram domat (quod eodem modo accipiendum, ut in Horatii l.) *aut quatit oppida bello. Omne aevum ferro teritur* caet. — 40. Vix alios facile dari colores exiſtimo, quibus luculentius atque probabilius domeſticae diſciplinae ſeveritas adumbrari potuerit ab Horatio, quam hoc filiorum adultorum erga matres obſequio. Tum mirifice blanditur matris in re domeſtica curanda ſedulitas (cf. V. 2. 41.) oppoſita vv. 21 ſqq. — *matris ad arbitrium;* iuſſu; ad totam ῥῆσιν hoc ſpectat. — *ſeverae,* durae, quam ſignificanter h. l. *fuſtes,* ligna intellige, ſ. ſarmenta, coenae apparandae inſervientia. Sed alterum adultiorem filiorum aetatem, graviusque matris iuſſum praeclare involvit. — Abſoluto opere diurno, veſperi. Veſpertinum tempus venuſte admodum et ad rem accommodate coloribus e vita ruſtica petitis adumbravit poeta. Vbi ſol *abeunte curru,* abiens, longius recedens, ad occaſum vergens, umbras montium *mutaret,* ampliaret, longiores induceret. Notiſſima Virgilii: *Et ſol creſcentes decedens duplicat umbras,* et: *Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.* Sol *demit,* detrahit, ſolvit *iuga bobus fatig.* opere diurno feſſis; ſuaviter; quatenus occaſus eius detrahenda ea admonet. Eadem elegantia Ἠὼς ἐπὶ ζυγὰ βουσὶ τίθησι apud Heſiod. Ἔργ. 587. Adde Apollon. Rh. IV. 1629. ἦμος δ' ἠέλιος μὲν ἔδυ, ἀνὰ δ' ἤλυθεν ἀστὴρ αὔλιος, ὅς τ' ἀνέπαυσεν ὀϊζυροὺς ἀροτῆρας. Dictum inde Graecis veſpertinum tempus βούλυσις, βουλυτὸς (Hom. Il. π. 779.) βουλύσιος ὥρη (Arat. Dioſ. 387.) ad quod paſſim alludunt poetae latini. Virg. Ecl. II. 69. *Adſpice, aratra iugo referunt ſuſpenſa iuvenci;* et inde Ovid. Faſt. V. 497. *Tempus erat, quo verſa iugo referuntur aratra.* Adde Cic. ad Att. XV. 27. — *agens,* ἐπάγων, adducens tempus *amicum,* gratum ruſticis, ceſſationem ab opere diurno, requiem. Ad ſolem vix bene referas.

v. 45. Gra-

Damnosa quid non imminuit dies?
Aetas parentum, peior avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

v. 45. Graviter claudit γνώμη, ex argumenti ratione deducta: Natura ita comparatum esse, ut omnia longo annorum decursu corrumpantur, atque in deterius mutentur. Seneca de Benef. I. 19. *Hoc maiores nostri questi sunt, hoc nos querimur, hoc posteri nostri querentur, eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas et in omne nefas labi. Quid non*, omnia *imminuit*, κάρφει, atterit, carpit, *dies*, tempus; temporis successu omnia deteriora fiunt. *Damnosa* ideo, damna, detrimenta afferens, mutata in peius rerum conditione. Eadem ratione *damnosa senectus* dicta Ovid. Trist. III. 7. 35. — 46. *Aetas parentum*, γενεά, qua parentes nostri vixerunt, *peior avis*, quae ipsa iam avorum aetate deterior fuit, (Senec. Thyest. 134. *Non succedat avo deterior nepos, et maior placeat culpa minoribus.*) nos *tulit*, protulit, iis nos facti sumus *nequiores*, improbiores; nosque a patribus nostris degeneres *daturi*, edituri sumus *sobolem vitiosiorem*, nosmet posteri nequitia superabunt. Apposite laudant Aratea: (Phaenom. 123.) οἵην χρυσείην πατέρες γενεὴν ἐλίποντο χειροτέρην, ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε, cuius loci fundum Boettigerus acute indicabat Homeri Od. II. 276. Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται· οἱ πλέονες κακίους· παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους. Quae eadem opinio aureae, argenteae, caeterarumque deinceps aetatum subest figmento. Caeterum miram poetae virtutem in concinna, qua hanc sententiam eloquutus est, brevitate facile observabunt humanitatis studiosi.

CARMEN VII.

ARGVMENTVM.

Argumentum huius carminis in tenui quidem occupatum, ſed praeclare prorſus tractatum docteque explicitum. Monet poeta Aſterien quandam, ficti haud dubie nominis puellam, de Gygis amatoris, qui in Aſiam negotiatum abierat, fide admodum ſollicitam, ut ne fidam vanis rumuſculis aurem praebeat, iuſtas, quibus iſtos discuteret, morae eius cauſſas interſerendo, eosdemque ad ipſius inde probandam conſtantiam allegando. Quum autem ſuspiciones has maxime a peccandi illecebris, adverſus quas nec ipſa Aſterie ſatis obfirmata eſſet, poeta repetendas eſſe intelligeret; ſedulo hortatur eam, ut paria cum Gygis conſtantia faciat, ipſique animum ab Enipei amore ſervet integrum. Inſulſis intpp. ſuper huius carminis conſilio ac deſcriptione excutiendis hariolationibus immorari nihil attinet.

AD

AD ASTERIEN.

Quid fles, 'Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thyna merce beatum,
Constantis iuvenem fide,

Gygen?

v. 1. Initio statim poeta suspicionem, Asteriae de Gygis inconstantia iniectam amoliri, eiusque vanitatem ostendere conatur. Hoc docet carminis totius indoles. Igitur *quid fles Gygen*, non tam est, cur tam molliter fers, cur tantopere te excrucias propter Gygis tui absentiam, quam potius, cur adeo contristaris, conquereris de Gyge tuo, admissa in animum perfidiae eius ob longiorem absentiam suspicione? Vide vel v. 4. — *Favonii* non proprie quidem Gygen *restituunt*, h. e Graecia in Italiam referunt, quum plane adversi sint inde solventibus; sed quatenus *in veris principio* (spirare incipiunt VII. Id. Febr.) *hibernum molliunt caelum*, (Plin. II. 47.) et mare navigabile reddunt, apte ideo h. l. *candidi* dicti, caelum hibernis nubibus obvolutum explicantes, ac mare tranquillum reddentes. Similiter *Favonium serenum* h., uti ipse explicat, *tranquillitatem facientem*, vocat Plaut. Merc. V. 2. 35. — *primo* praeclare adiectum, ad levandam puellae suspicionem. — *beatum* factum, ditatum *mercibus*, e Bithynia advectis. Thyni et Bithyni, e Thracia coloni (Herod. VII. 75. Strabo XII. p. 541.) unius quidem originis, sed hactenus diversi, ut Thyni quidem appellarentur, qui oram Ponto proximam, Bithyni autem, qui interiorem Ponti regionem incolerent. Atque ita quidem hos populos distinguit Herod. I. 28. et inde Eustath. ad Dionys. Perieg. 795. Adde Catull. XXXI. 5. Abolitum tandem Thynorum, quod antiquius videtur, nomen, et universa gens Bithyni appellati. Atque hactenus recte Claudian. XX. 247. *Thyni Thraces arant, quae nunc Bithynia fertur.* Quam ferax ea regio rerum omnigenarum proventu fuerit, testatur Eustath. ad Dionys. l. l. τοὺς Βιϑυνοὺς καὶ ναυτικωτάτους ἱστοϱοῦσι γενέσϑαι ποτὲ (Βιϑυνὸν

Gygen? Ille Notis actus ad Oricum
Post insana Caprae sidera, frigidas
Noctis non sine multis
Insomnis lacrimis agit.

Atqui

ἔμπορον laudat quoque Lucian. T. III. p. 319. cf. I. 33. 7.) καὶ τὴν αὐτῶν γῆν πάμφορόν τε καὶ εὔδενδρον εἶναι φασὶ, καὶ λιθοτομίας ἔχουσαν, καὶ κρυστάλλους ἐν ὄρεσι φύουσαν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔχουσαν ἀγαθά. — *constantis fide*, antique, pro fidei, ut Ovid. Met. III. 341. ubi v. Heins. et Burm.

v. 5. *Notis actus*, tempestate compulsus, coactus *Oricum* appellere. *Oricus*, urbs Epiri cum portu, qui cum Italiam e Graecia petentibus necessario adeundus, saltem praeter eum vehendum esset, Gygen non tam a recto cursu abreptum, quam potius, ut ad eum appelleret, vi tempestatis coactum, ibique, ingruente hiberno tempore, detentum puta. — 6. *Post caprae sidera*, post ortum caprae. Stella ista, quae est in sinistro Aurigae humero, ortu et occasu suo tempestates excitare credita, quatenus mare per illud tempus procellis maxime infestatur. Arat. Phaen. 156. εἰ δὲ — καί τοι φάτις ἤλυθεν αἰγὸς αὐτῆς ἠδ' ἐρίφων, οἵ τ' εἰν ἁλὶ πορφυρεούσῃ πολλάκις ἐσκέψαντο κεδαζομένους ἀνθρώπους. De ortu autem, qui in IV. Cal. Oct. incidit, h. l. accipi debere, vix dubitandum videtur; nam occasus eius in illud anni tempus (Calend. Ian. Hygin. XV.) cadit, quo mare veteribus clausum erat. Ita tamen volebat Lamb. — *insana*, insanos (*insani feriant sine litora fluctus* Virg. Ecl. IX. 43.) fluctus, vehementissimam tempestatem excitantia. — *frigidas n. . . . agit.* Ornate prorsus pro, te solam ibi nocte dieque cogitat, tuique desiderio contabescit, hocque tenerrimo cum affectu pro, ibi invitus detinetur, haud irretitus retentusque amore cuiuspiam feminae, quod suspicaris. Nam etiam hoc Asteries suspicioni occurrere voluisse poetam, facile ornatus docet ratio. *Noctes frigidas agit*, solus noctu cubat, trito poetis loquendi usu. Ovid. Her. I. 7. *Non ego deserto iacuissem frigida lecto.* Idem Amor. III. 5. 42. *Frigidus in viduo destituere toro*, et A. A. III. 70. *Frigida deserta nocte iacebis anus.* Lucan. V. 806. *viduo tum primum frigida lecto, atque insueta quies*

Atqui sollicitae nuntius hospitae,
Suspirare Chloën, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.

Vt

quies uni nudamque marito, non haerente latus. Contra Theocr. II. 137. καὶ νύμφαν ἐφόβησ' ἔτι δέμνια θερμὰ λιποῖσαν ἀνέρος. Tibulli locum I. 8. 39. *quae frigore sola dormiat*, huc non traxerim. — *non sine multis lacrimis*, tui desiderio adsidue prorumpentibus. Ad idem designandum valet *insomnis*, curis somnum fugantibus.

v. 9. Rumusculos, qui forte de Gygis levitate ferrentur, quibusque Asterie maxime angeretur, ita occupat poeta, ut inde fidei eius constantiam puellae magis adprobare conetur. Agnosce poetam vel in tenui. Vulgaris ratio ferebat: *Nuntius Chloës hospitae dicit*, suspirare eam. *Nuntius*, internuntius, qui Gygen in Chloës amorem pellicere conabatur. Proprie quidam accipiunt, et de nuntiis e Thracia (quod Chloë III. 9. 9. *Thressa* dicatur) Oricum missis cogitant, lepido satis commento. — *hospitae*, apud quam Orici diverterat. Debuere adeo Romae noti esse Chloës mores meretricii. — *sollicitae*, perdite amantis, amore aegrae. Sollicitudo omnino amori propria (Terent. Eun. I. 1. 14.) maxime ubi haud mutuus est, vel ab alio interceptus. Ita *Galli amores* dicit *sollicitos* Virg. Ecl. X. 6. Lycoride alium secuta, et Ciris *aestus sollicitos* Cir. 540. — 10. *Suspirare* itidem de vehementiori amoris affectu. Auctor incert. c. XXXII. (Anal. Br. III. p. 157.) Παιδείῳ, Θρασύβουλε, σαγηνευθεὶς ὑπ' ἔρωτι ἀσθμαίνεις, δελφὶς ὥς τις ἐπ' αἰγιαλοῦ κύματος ἱμείρων. Callim. ep. XLV. 1. ἕλκος ἔχων ὁ ξεῖνος ἐλάνθανεν· ὡς ἀνιηρὸν πνεῦμα διὰ στηθέων, εἶδες, ἀνηγάγετο. Noster V. 11. 10. *amantem — arguit et latere petitus imo spiritus.* Cf. Catull. LXIII. 97. Ovid Met. X. 402. — *miseram*, efflictim amantem, et hoc pro tenui, illam. — *uri ignibus tuis*, amore flagrare, incensam esse, tuo, tibi debito, quo te solo frui decet, consentaneum est, tui amantis. Ita *oscula mea* Tibull. I. 9. 78. τὰ φιλήματά μου Achill. Tat. IV. 8. et sic passim apud Ovid. et alios. Caeterum observa exquisitam poetae copiam in variandа

Vt Proetum mulier perfidá credulum
Falsis inpulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.

Narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et

rianda amoris ardentioris notione. — *tentat*, instigat eum ad amorem; proprio vocabulo. Ovid. A. A. I. 273. *Vere prius — — femina quam iuveni blande tentata repugnet.* Senec. Hippol. 891. *tentata precibus restiti.* Idem exquisitus τοῦ πειρᾶν apud Graecos usus, de quo vide doctam Ruhnk. animadversionem ad Timae. Lex. p. 210. — *mille modis*, variis artibus, nunc precibus nunc minis urgendo, — *vafer*, vafre, astute.

v. 13. Iam artes, quibus Gygen nuntius ad Chloës amorem pellicère studeret, apponuntur a poeta. *Refert*, exemplis edocet, *mulierem tunc esse saevissimam, quum stimulos odio pudor admovet*, iuxta Iuven. X. 328. qui eadem fere exempla affert v. 327. *Nec Sthenoboea minus, quam Cressa, excanduit, et se concussere ambae.* Fabulam de Bellerophonte a Proeti uxore frustra sollicitato pete ab Homer. Il. ζ. 155 sqq. — *Mulier* uxor Proeti; Anteam Homerus appellat, Sthenoboeam alii. — *perfida* erga maritum, amore eius in Bellerophontem verso; vel simpliciter, fallax, mendax, Bellerophontem adulterii apud Proetum maritum insimulando, *credulum* illum, fidem his delationibus habentem. — *criminibus*, criminationibus, intentati sibi ab eo stupri. — *impulerit maturare*, graeca structura pro, ut maturaret, pararet necem, in ipso aetatis flore eum exstingueret. — *nimis casto*, cui castitas sua paene exitiosa fuisset. *Tetricum* ideo *domitorem Chimaerae* vocat Ovid. Trist. II. 397. *quem leto fallax hospita paene dedit.*

v. 17. Narrat easdem Peleo ab Hippolyte, Acasti, Magnesiae regis (unde *Magnessa*) uxore, repulsam passa, insidias, quibus paene succubuerit, structas. De fabula vid. Pind. Nem.

Et peccare docentis
Fallax hiſtorias movet:

Fruſtra: nam ſcopulis ſurdior Icari
Voces audit adhuc integer. At, tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus iuſto placeat, cave:

Quam-

Nem. IV. 92 ſqq. et ibi Schol. Cf. intpp. ad Anton. Lib. p. 257. Verh. — *datum Tartaro*, exſtinctum, occiſum. Dictum eadem forma, qua *dare leto* Ovid. l. I. et Virgilio ſaepius. — dum *fugit abſtinens* docte et copioſe pro, amores eius aſpernatur, eam averſatur. — 19. Nunc blande eum adgreſſus, *movet hiſtorias*, narrationes incipit, profert, *peccare docentes*, quae ad amorem irritant, amatorias, familiari Noſtro huius verbi uſu. Vid. ad I. 27. 17. Magis tamen ad rem videtur eſſe, ſi proprie accipias: exempla profert, quae docent, fidem in amore admodum lubricam eſſe, ſaepius iſtocmodo in amore peccatum eſſe. Exquiſitior apud poetas τοῦ *movere* uſus, pro, ordiri, exponere. Vid. Bentl. h. l. — *fallax*, ſubdole, ut irretiat eum Chloës inſidiis.

v. 21. Vel ſic tamen impelli nequit, ſed perſtat in fide tibi data. *Audit ſurdior* docto oxymoro pro: *audit*, movetur his vocibus *ſurdior*, non magis, quam ſcopulus undis movetur, h. immobilior eſt ſcopulo. Color orationis deſumtus ex Eurip. Med. 28, ὡς δὲ πέτρος ἢ θαλάσσιος κλύδων ἀκούει. Vnde Senec. Hipp. 580. *Vt dura cautes undique intractabilis reſiſtit undis et laceſſentes aquas longe remittit, verba ſic ſpernit mea.* Philodem. c. XX. 6. (Anal. Br. II. p. 88.) τοῦτ' ἐβόων αἰεὶ καὶ προὔλεγον· ἀλλ' ἴσα πόντῳ Ἰονίῳ μύθων ἔκλυες ἡμετέρων, quem forte ob oculos habuit Noſter. Nam et is generali μύθων utitur vocabulo, ut *vocum* Horatius. Affine eſt adagium, αἰγιαλῷ λαλεῖν, ἐπὶ τῶν ἀνηκούστων quod habet Zenob. Cent. I. 58. in Adag. Schott. p. 12, — *Icari*, maris Icarii; v. ad I. 1. 15. — *adhuc integer* necdum amore eius tactus; ut II. 4. 22. — 22. *At* tu vide, ne Enipei amorem in animum tuum admittas, fidemque

Quamvis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio,
Nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo.

Prima nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae:
Et

que Gygae datam laedas. Sed paullo urbanius hoc expressit poeta. — *plus iusto*, quum alii addicta sis.

v. 25. *Quamvis* hoc paullo excusatius facias; quandoquidem Enipeus iis praepollet virtutibus, quae maxima amoris invitamenta esse solent. Ex gymnasticis exercitationibus, in quibus principatum Enipeus teneret, commemorat equitandi eius natandique peritiam. Eadem in eadem re habet Tib. I. 4. 11. 12. *Hic placet angustis quod equum compescit habenis; hic placidam niveo pectore pellit aquam.* Cf. I. 8. 3 sqq. III. 12. 6. — *Non alius conspicitur*, cum vi, ut qui inter caeteros in hac arte longe praecellat, pro tenui, nemo facile est, qui *aeque* atque ille *sciat*, calleat *equum flectere*, pro generali, regere, qui adeo equitandi arte aeque excellat. Apparet inde, Enipeum equestris fuisse ordinis, qui quidem maxime vacaret his campestribus exercitationibus. — *in gramine*, campo *Martio*: ut *gramina campi Martii* I. 1. extr. — 27. 28. Nec quisquam est, qui *citus aeque*, aeque cito, *denatet* deorsum secundo flumine natet. — *alveo Tusco*, fluvii ab Etruria venientis, Tiberis. Celeritas igitur natandi in maxima virtute habita. Forte eiusmodi certamina inter se instituere solebant natantes.

v. 29. Idem Ovidii praeceptum Amor. II. 19. 38. *Incipe iam prima claudere nocte domum.* — *nec despice in vias*, aurem praebendo Enipeo, vel omnino amatoribus, limen tuum obsidentibus, atque παρακλαυσίθυρον canentibus. Declaratur hoc *cantu tibiae*, isti inservientis, quod vel hic locus ostendit. — *querulae*, querentis de tua duritie. Pertinet adeo ad amantium querelas, cantu isto proditas. Atque ita maiorem vim habet epitheton (etiam
propter

Et te saepe vocanti
Duram difficilis mane.

propter sqq.) quam si de tibiae sono querulo explices. *Despicere* plane exprimit Gr. παρακύπτειν, quod eadem elegantia adhibuit Aristoph. Pac. 981. monente Dacer. Adde eiusdem Thesmoph. 797 et 804. — 32. *difficilis*, dura, aspera, χαλεπή. Tibull. I. 8. 27. *Nec tu difficilis puero tamen esse memento.*

CARMEN VIII.

ARGVMENTVM.

Maecenas, quum Kalendis Martiis, ipſo adeo Matronalium die, ad feſtas epulas ab Horatio invitatus eſſet, neque, quid poeta ſibi caelibi cum importuno ſollennium apparatu vellet, perſpiceret; ingenue ipſum, ne mala ſedulitate riſum moveret, monuerat, magnoque doctrinae apparatu (quem innuit v. 6.) oſtenderat, in cauſſis, quae plurimae ad originem huius ſollennitatis deducendam allegarentur, (ſex cauſſas huius ſacri adnumerat Ovid. Faſt. 177 ſqq.) ne unam quidem, quae eum in partem huius ſacri vocaret, reperiri. Horatius igitur reſpondet Maecenati hoc carmine, (feſtive nonnulli intpp. Maecenatem ipſius domum intrantem, conviviique apparatu ſtupentem a poeta hoc carmine excipi autumant, inducti forte vv. 13. ſqq.) veraque ſacri cauſſa expoſita, ut huncce diem ſepoſitis curis publicis (erat enim Maecenas tum temporis praefectus Vrbi; v. v. 17.) hilariſſime ſecum agat, adhortatur. Sacrae autem Iunoni, utpote coniugiorum praeſidi, erant Kalendae Martiae, magnaque eas matronae proſequebantur religione; unde Matronalium nomine ipſe iſte dies feſtus inſignitus erat. Conf. curate de eo agentem Ovid. l. l. et Tib. III. 1. 1. Ad a. V. DCCXXXIV. hoc carmen referri oportere, patet e vv. 17 ſqq.

AD

AD MAECENATEM.

Martiis caelebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores, et acerra turis
Plena, miraris, positusque carbo
Cespite vivo,

Docte

v. 1. *Quid agam*, quid struam, quid inceptem, quae me intemperiae agant; fere ut I. 14. 2. *O quid agis?* — quod ego, qui *caelebs* sim, Calendis Martiis sacrum apparem. Docte hoc atque explicate duobus membris poeta extulit. Festae erant Calendae Martiae matronis Romanis, sacra isto die Iunoni pro coniugii felicitate facientibus. Vide Argum. Iure igitur Maecenas miratur, Horatium hoc Matronalium die, qui neutiquam ad caelibes pertineat, alieno prorsus tempore feriari. Ad Porphyrionis aetatem sollenne istud perdurasse docet eius Schol. „Calendae Martiae hodieque matronarum dies festus est.“ — 2. Docte poeta sacrificii apparatum sigillatim percenset. *Florum* usus in re sacra frequens ac multiplex. Iunonis effigiem isto die floribus coronatam fuisse, diserte tradit Ovid. Fast. III. 253. *Ferte Deae flores: gaudet florentibus herbis haec Dea; de tenero cingite flore caput.* — Pro ture ad sacrum parato docte est *acerra turis plena*, arcula turaria (uti recte iam Torrent.) unde tus in foco adolendum expromebatur. Eodem colore Virg. Aen. V. 745. *et plena supplex veneratur acerra.* Male nonnulli de turibulo cogitant. — et *carbo*, carbones *positi*, ingesti *cespiti vivo*, arae e cespite viridi exstructae, cespititiae, quales in privatis sacrificiis usitatae. *Focum vivi cespitis* appellat Calpurn. Ecl. V. 25. et *foculum vivi cespitis* pariter Auson. Ephem. Parecbas. 13. Cf. I. 19. 13. — 5. *Docte*, qui probe calles, tenes *sermones*, *μύθους*, *utriusque linguae*, tam graecae quam latinae, (*lingua doctus utraque* Martial. X. 76. 6.) qui utriusque populi antiquitatem, litteris consignatam, ritus adeo atque sacra cum ipsorum caussis atque originibus egregie perspecta habes. Vnde Maecenatem, ad festas epulas ab Horatio Kal. Martiis invitatum, vix aliud quidquam huius diei

Docte sermones utriusque linguae.
Voveram dulcis epulas et album
Libero caprum, prope funeratus
Arboris ictu.

Hic dies anno redeunte festus
Corticem adstrictum pice demovebit
Ampho-

sacrum, exceptis Matronalibus, in tota antiquitate reperiri, neque haec ullo modo ad caelibes pertinere, poetae significasse probabile admodum videtur.

v. 6. Poeta Baccho, qui praesentissimum mortis periculum, arboris trunco ipsi intentatum, a cervicibus suis depulisset, sacrum se votivum isto die debere ait, tanquam agresti, ac speciatim hortorum (praeter vitium enim pomorum quoque inventio atque cultura ei tributa. Μῆλα Διωνύσου inde dicta Philetae apud Schol. Theocr. II. 120. unde Διόνυσον τῶν μήλων εὑρετὴν recte cogit Athen. III. p. 82. D.) eidemque poetarum tutelari numini. Vide ad I. 1. 29. et II. 19. Qua eadem de caussa Musis salutem suam acceptum fert III. 4. 27. eandemque Fauno II. 17. 27. utraque de caussa. Absone igitur Gesnerus h. l. „Bene *Libero*; iste enim *laetitiae dator* semper aderat conviviis." — *Voveram* (in cuius temporis vi mire quosdam argutari videas) *dulces epulas et caprum*, docte pro, vov. caprum, dulcem s. gratam Deo victimam; ne diversa a poeta innui hariolcris. Eo tamen ferri putandi, qui *dulces*, lautas interpretantur. Caeterum hirci in Bacchi sacris immolatio satis frequens ac pervulgata. — *Album* ob sacrum Deo supero faciendum dici autumant; sed ornat simpliciter. — 7. eo die, quo *prope funeratus*, oppressus, exstinctus essem procumbentis *arboris ictu*, casu, ruina.

v. 9. Observa ornatum et copiam poetae h. l. Absoluta sententia erat: hic dies *festus*, mihi sollennis erit, festa istum laetitia agam *anno* in se *redeunte*, volvente, quotannis; sed cumulate atque explicative modum adiecit poeta, quo dies iste transigi oporteat. Suaviter quoque *hic dies* — *demovebit* pro vulgari, hoc die *demovebitur* detrahetur *cortex* s. suber *pice adstrictus*, illitus, obtura-tu

Amphorae fumum bibere inſtitutae
Conſule Tullo.

Sume

tus (cf. ad I. 20. 3.) *amphorae* graece pro, ab amphora, quod ornate eſt pro, amphora relinetur, aperietur, et hoc docte pro: hunc diem feſta quotannis compotatione celebrandum inſtitui. Idem orationis color in Theocr. VII. 147. Τετράενες δὲ πίθων ἀπελύετο κρατὸς ἄλειφαρ. Tibull. II. 1. 28. *Chio ſolvite vincla cado.* — 11. Amphorae optimae notae, quae vetuſtiſſimum vinum continet. Pro hoc poeta, ex veteri condendi ſignandique vini ratione, *inſtitutae*, paratae, deſtinatae, adornatae, hocque pro, coeptae *fumum bibere*, imbibere, maturitatemque contrahere, quod eſt omnino pro, in fumario repoſitae Cos. Tullo. De more veterum, vina in ſuperiore aedium parte, quae fumo pervia, unde veteraſcerent, amaritudinemque traherent, reponendi, nota omnia. Vid. Colum. I. 6. 20. Barry tamen (Obſſ. on the Vines of the Ancients p. 64.) de doliis intelligit, quae ante quam iis vinum, in vaſa teſtacea inde transfundendum, inderetur, variis aromatum generibus fumigarentur; parum appoſite huic loco. Iam annum vini conditi Coſſ. nomine in cado notari ſolitum, poeta Tulli conſulatu deſignat; qui quidem, ſi L. Volcatium Tullum, cum Lambino et aliis intelligas, incidit in a. V. DCLXXXVIII. collega M.' Aemilio Lepido; unde XLVII. annos conficias, ſi carmen noſtrum a. V. DCCXXXIV. adſignes. Sed hanc aetatem negant ferendam eſſe in vino, *quod fumo praecocem maturitatem traxerit* (Colum. I. 6.) inducti maxime Ciceronis (Brut. 83. *Nimia vetuſtas nec habet eam quam quaerimus ſuavitatem, nec eſt iam ſane tolerabilis*) et Plinii (H. N. L. XIV. 4. *Non alia res maius incrementum ſentit ad vigeſimum annum, maiusve ab eo diſpendium.*) locis. Sanadonus itaque cum Maſſono (Vit. Hor. p. 128 ſqq.) id a. DCCXXI. refert, quo Caeſar Octavianus II. et L. Volcatius Tullus Coſſ. fuere. Ita vero fuiſſet vinum XIII. annorum, idque ſatis vetuſtum habent. Sed amat omnino poeta aetatem vini, quod praeſtantiſſimum haberi vult, ad natales ſuos referre. Sic III. 21. 1. *O nata mecum conſule Manlio* quod ad teſtae aetatem inepte Maſſonus l. l. refert, et V. 13. 6. *Tu vina Torquato move Conſule preſſa meo.* Anno autem ante natum Horatium Conſulatu functum fuiſſe Volcatium

Tullum

Sume, Maecenas, cyathos amici
Sospitis centum, et vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.

Mitte

Tullum constat. Quid? quod ulteriora tempora spectat *cadus, Marsi duelli memor*, III. 14. 18. Vt taceam, non eandem omnium vinorum esse naturam, maturescendique rationem.

v. 13. Praeclare poeta, apparando convivio intentus, ipsum statim repraesentat, et convivas ad bibendum exhortatur; more Nostro perquam familiari. Vid. ad II. 7. 21. — *Sume* caet. Largiter hodie te vino invita. Sed suavius, et ad Maecenatem urgendum fortius est, quod ista pocula *amici sospitis*, propter amicum e periculo servatum, exhaurienda ait; quam blandam vim Maecenas vix amoliri a se posset. *Cyathus*, sextarii pars duodecima, cochlearis forma, inserviebat vino et aqua in cratere temperando, (vid. ad III. 19. 11.) et inde effundendo in pocula. *Centum* magnam omnino vini isto die bibendi copiam designat. Notatu tamen digna sunt, quae Acron habet: verbo usus est convivarum, *centum cyathos*; (adde) poscentium. Notum autem, cyathos et poculum dici eius, in cuius honorem bibitur. Cf. ad III. 19. 9. — *et vigiles luc. p. in lucem*, totam noctem genialiter mecum traduc. *Lucernarum* in convivii nocturni designatione frequens admodum atque valde apposita mentio. *Perfer vigiles* (ita iungere satius erit) fac ut vigiles (*vivas* dicit III. 21. 23.) sint, continuo luceant *in lucem*, s. diem usque. Ad sententiam cf. III. 21. 21. Propert. IV. 6. 85. — 14. Haec a poeta tanquam in compotatione, quam animus eius, morae impatiens, praecipit, a convivis paullo liberius agitari coepta, sumta magistri bibendi persona, aut omnino pro hospitii iure pronuntiari putanda, quibus venuste admodum Maecenati, convivium sine tumultu ac rixa celebratum iri, spondet. Adposite igitur *esto*, poeta praesentes convivas ac tumultuari incipientes increpante. Phantasmatis igitur suavitatem non cepere qui *esto* pro, erit, dictum volunt. Multo autem magis recta via exerrare censendi, qui non convivantium *clamorem*, et *iram* s. tumultum ad rixas et altercationes progressum, sed vel vim hostilem ac proelia, vel

Mitte civilis ſuper Vrbe curas:
Occidit Daci Cotiſonis agmen:
Medus infeſtus ſibi luctuoſis
Diſſidet armis:

Servit

vel negotiorum forenſium ac civilium, quae Maecenatem a convivio prohibiturae ſint, ſtrepitum intelligi debere opinantur. Denique ad vini vim innocuam (ut *innocens Lesbium* I. 17. 21.) quod caput haud gravet, a clamore adeo atque rixis bene potos immunes praeſtet, trahi videas; quae ſatis longe petita videtur ratio.

v. 17. Totum te hodie da mihi, et recte animum civilibus curis exſolvere potes, quum ab externo hoſte omnia tuta ſint. Erat ſcilicet Maecenas tum temporis (a. V. DCCXXXIV.) Praefectus Vrbi, abſente atque occupato in Oriente Auguſto, cuius adeo vices per totam Italiam ſuſtinebat. *Mitte*, ſepone, abiice *curas civiles*, ſollicitudinem de ſalute civitatis publica, utpote vanam; *ſuper Vrbe*, quam Vrbi praefectus geris. Docte his adiectis deſignatur magiſtratus iſte ampliſſimus, ab Auguſto ei demandatus. — 18. Securitatem imperii externam ſpeciatim, ut poetam decebat, Maecenati, quo obſequentiorem eum haberet, oſtendit, adnumeratis, qui nuper victi ſubactique eſſent, populis. *Daci Cotiſonis agmen*, paulo doctius quam, Dacorum agmen, Daci, qui, fines Romanos continuis incurſionibus (unde forte cum virtute Dacorum *agmen* dictum) infeſtantes duce rege ipſorum, Cotiſone, *occiderunt*, graviſſima clade affecti ſunt a Lentulo a. V. DCCXXXIV. Cf. Sueton. Octav. 21. Flor. IV. 12. — *Medus*, Parthi *infeſti* nobis, utcunque noſtro inſenſi imperio; niſi potius copia poetica adiectum dicas ſeqq. *ſibi diſſident*, quod graece eſt pro, a ſe, (ut II. 2. 18. *diſſidens plebi*) diſcordant inter ſe *armis luctuoſis*, bellis civilibus; diſcordia civili, quae vires ipſorum atterit, ita diſtinentur, ut externo bello vacare nequeant. Reſpicit autem poeta inteſtinas poſt Phraatem a Scytharum rege *ſolio redditum* (II. 2. 17.) in eius regno turbas, Teridatis, regno deiecti, partibus ob immanem illius crudelitatem continuo rebellantibus. Atque inter ipſa haec bella civilia Romanis ſigna cum captivis a Phraate, metu externi belli (ut Strabo tradit l. XVI. 748.)

Servit Hiſpanae vetus hoſtis orae,
Cantaber, ſera domitus catena:
Iam Scythae laxo meditantur arcu
Cedere campis.

Neglegens, ne qua populus laboret,
Parce privatus nimium cavere:

Dona

hoc ipſo anno (DCCXXXIV.) reddita fuiſſe conſtat.

v. 21. *Cantabri*, bellicoſiſſima Hiſpaniae ſeptentrionalis natio, hoc ipſo demum anno, poſt inſignes clades, ac difficulter admodum ab Agrippa devicta. Cf. Dio LIII. 25. et ad II. 6. 2. — *Servit domitus catena*, copioſe et cum vi pro, plane ſubiugatus eſt, in ſervitutem redactus eſt; nam victi antea multoties rebellaverant, tum vero in provinciae formam ab Auguſto redacti erant. Ideo *vetus hoſtis*, in quo perdomando diu fruſtra laboratum fuit, qui diu nos exercuit; cui adeo praeclare reſpondet *ſera catena*. — *Scythas* communi nomine populum dixit, Iſtri accolam, quem *Gelonum* II. 9. 22. appellat. Hos ultra Iſtrum a Lentulo ſubmotos praeclare deſignant illa: *meditantur*, cum maxime in eo ſunt, ut coacti a Lentulo *cedant* excedant *campis*, citerioris Iſtri ripae, finibus Romanis, quos continuis incurſationibus vexaverant. — *arcu laxo*, quam exquiſite pro, victi, impoſita hac ipſis pacis conditione, quo ſimul pugnandi ipſorum ratio oſtenditur. Eodem orationis colore Antipat. Theſſ. XX. (Anal. Br. II. 113.) de Parthis: Στέλλευ ἐπ' Εὐφρήτην, Ζηνὸς τέκος. — δήεις δὲ φόβῳ κεχαλασμένα τόξα, Καῖσαρ. Nemeſian. Cyneg. 74. 75. *Imbellemque fugam referam*, clauſasque pharetras *Parthorum* laxosque arcus, *et ſpicula nulla.* Sil. III. 612. *Huic* laxos arcus *olim Gangetica pubes ſubmittet*, vacuasque *oſtendent Bactra* pharetras. De his ipſis Scythis Senec. Oed. 469. Laxavit victos arcus, *Geticasque* ſagittas, *lactea Maſſagetes qui pocula ſanguine miſcet.* Cf. Ovid. Faſt. V. 593. Triſt. II. 227.

v. 25. Quocirca, miſſis curis civilibus, quibus recte ſuperſedere potes, da te hodie hilarem. *Negligens parce*, copioſe et ornate pro alterutro, *negligas*, omittas (ut I. 28. 30.) f. *parcas*,

Dona praesentis cape laetus horae, et
Linque severa.

l. *parcas*, Φείδου, noli *nimium carere*, ne nimis sollicitus sis, *ne qua* parte *populus* Romanus, resp. *laboret*, detrimentum capiat, *privatus*, cum sis privatus. Principi scilicet comparatus, cuius respectu omnes privati dicebantur. Vide Gesn. Subblandiri ita Augusto, omnia incolumia atque tuta praestanti, ut poetam voluisse credam, quod nimis acute statuunt nonnulli, a me impetrare haud potui. Est igitur: publica te privatum ne nimis angat cura, ne praesentis temporis tibi fructus pereat, ista intercipiatur. — *Dona horae* tempus quod tibi Deorum munere datum est, quo frui licet, quippe *praesens*, certum, in quod ius habes, *cape*, ne elabi sine, eo fruere *laetus*, hilariter, genio indulgendo. *linque severa*, omissis seriis, abiectis curis.

CARMEN IX.

ARGVMENTVM.

Mellitissimum, atque ipso Iulio Scaligero iudice, certo alioquin Venerum poeticarum osore, omni nectare dulcius odarium! cuius quidem caussas a sensuum atque affectuum, quos hoc carmen plane exprimit, veritate repetendas esse, in promtu est perspicere. Atque hanc naturalem simplicitatem auxit adiuvitque poeta adsumta carminis amoebaei forma, cuius ea potissimum natura est atque indoles, ut alter, qui respondeat, ad alterius sensus orationem suam plane conformet, ita tamen, ut vel eiusdem sententiae vim acuat, atque exaggeret, vel eam penitus infringat. (Artificiosius, quamquam minus suaviter, carmen suum amoebaeum instruxit Virgil. Ecl. III. 60. Theocritum secutus.) Repraesentat igitur hoc carmen duos amantes, mutuis utrinque suspicionibus vexatos irisque inde distractos, eosdemque e iucundissima pristina amoris recordatione ad redintegrandum eum cupidos; quod plane ad animi humani naturam attemperavit poeta, post mutuas demum sugillationes, et ipsos tecti amoris indices, (Ita Terent. Eun. III. 1. 58. tu par pari referto, quod eam mordeat, Thr. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.) amantes ad pacem tentandam

acci-

accipiendasque conditiones perducendo. Qui neque hac levioris argumenti tractatione venustissima, neque nativa orationis simplicitate, neque numerorum aptissima facilitate commoveatur atque deliniatur, is Musis Gratiisque iratis se natum iure habet, quod conqueratur.

CARMEN AMOEBAEVM.

HORATIVS.

Donec gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidae
Cervici iuvenis dabat:
Perſarum vigui rege beatior.

LYDIA.

v. 1. *Donec* ego *gratus*, acceptus *tibi eram*, amore tuo fruebar, amabar a te. Eadem venuſta ſimplicitate Propert. I. 12. 7. *Olim* gratus eram; *non illo tempore cuiquam contigit, ut ſimili poſſet amare fide.* — 2. Nec quisquam a te mihi praeferebatur. Hoc ornate atque venuſte admodum poeta extulit. *Potior*, potiore apud te habitus loco, quem magis amares; ſollenni huius voc. uſu. Plaut. Caſ. 1. 24. *Tune illum ducas? hercle me ſuſpendio, quam tu eius* potior *ſias.* Nota Tibulli: *At tu* qui potior nunc es, *mea fata timeto.* Iam Callim. ep. XXVI. ὤμοσε Καλλίγνωτος Ἰωνίδι μήποτ' ἐκείνης ἕξειν μήτε φίλον κρείσσονα μήτε φίλην. Terent. Eun. I. 2. 71. *Sine illum* priores partes *hosce aliquot dies* apud me habere. Cf. V. 15. 3. — *brachia dabat cervici*, circumdabat cervicem tuam, amplectebatur te. — *candidae*, pulchrae. — 4. Feliciſſimus eram mortalium, pro quo ἐναργεστέρως poeta comparative: *beatior vigui*, vixi, (ut III. 26. 1.) fui, (adiuncta tamen felicitatis, quam ex Lydiae amore caperet, notione) *rege*, regibus (de certo enim aliquo vix cogitandum) *Perſarum*; quorum quidem opulentia, enataque inde luxuries famigeratiſſima. Cf. Iuven. XIV. 328. et ad I. 38. 1. Eſt igitur: ditiſſimos maximosque reges felicitate mihi antecedere videbar. Exquiſite exornavit vulgare proverbium poeta, quod eſt apud Plaut. Poen. III. 3. 58. Rex ſum, *ſi ego illum hodie hominem ad me illexero.* Faciunt huc apprime Tibulli I. 8. 34. *Huic tu candentes humero ſuppone lacertos, et regum magnae deſpiciantur opes.* Et Propert. I. 14. 13. *Tum mihi ceſſuros ſpondent mea gaudia reges, quae maneant, dum me fata perire volent*, h. dum felici mihi in amore eſſe licet.

v. 5—9.

LYDIA.

Donec non alia magis
Arſiſti, neque erat Lydia poſt Chloën;
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.

HORATIVS.

Me nunc Threſſa Chloë regit,
Dulcis docta modos, et citharae ſciens:

Pro

v. 5—9. Donec non *alia*, alius puellae amore *arſiſti*, tenebaris, me unice amaſti. *Ardere aliqua* familiari Horatio ſtructura. Vid. ad II. 4. 7. Αὔξησιν in *arſiſti*, τοῖς *gratus eram* oppoſito, in promtu eſt ſentire. — 6. *Neque erat Lydia*, illa tam efflictim a te olim amata Lydia, cuius nomen ſemper in ore gerebas, quam venuſte pro vulgari, neque ego eram *poſt Chloën*, ei non poſthabebar. Sententia generalius ita efferenda erat: Donec me omnibus anteferebas puellis; ſed Chloën in ſpecie nominando, ſibi ab Horatio praelatam, exſuſcitatos priſtini amoris igniculos prodit Lydia, novum ipſi amorem molliter exprobrans. — 7. Non arrogantia quadam, ſed ſignificanter admodum Lydiae nomen repeti putandum: Lydiae nomen celebratiſſimum erat poetae carminibus; in omnium ore fuit Lydia. Ornatum autem et copiam in enuntianda hac ſententia, quo fortius animum feriret, obſerva. Suffecerat alterutrum, *magni nominis*, magna fama *vigui*, florui, fui; aut *clarior* fui *Ilia*, Romuli matre, maximum inde nomen adepta.

v. 9. Haud inficiatur amores ſuos poeta, et, quo magis urere Lydiam, ſe tenerrimo ei adſtringi amore, ultro fatetur. Etiam laudes puellae haud temere adſpergi, in promtu eſt intelligere. *Chloë* libertina, *Threſſa*, e Thracia oriunda. Novum hoc ei nomen, dum Romae degeret, inditum, aut, quod probabilius videtur, a poeta effictum, carminibusque frequentatum. — *me regit*, eius amore obſtrictus teneor, miſere eam depereo; nota poetarum loquendi ratione, qua amatores puellis ſervire, puellae autem imperium exercere,

regnum

Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.

LYDIA.

Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti:

Pro

regnum habere dicuntur, ut in vulgus notum. Vid. Burm. ad Propert. III. 8. 18. — *docta modos*, artis cantandi perita. — *dulces* auget peritiam eius; nisi forte simpliciter ornat. — *et citharae sciens*, graece κιθάρας εἰδυῖα, citharistria. Ita Callim. ep. XXXVII. Battiadem poetam εὖ εἰδότα ἀοιδήν vocat. Vtraque laude eademque loquendi ratione Timotheum impertit Alexander Aetolus IV. 2. (A. Br. I. 419.) κιθάρης ἴδμονα καὶ μελέων appellando. — 11. *non metuam mori*, haud recusabo mortem, libens moriar. — 12. Si per fata ei superstiti esse liceret, si vitam eius morte mea redimere possem. Pro *ei* quanto efficacius *animae*, dulcissimae puellae meae. Nisi respueret oppositio v. 16. forte praestaret: si alteri animae meae parti, quae mihi superstes futura est (seu potius, ut mihi superstes sit) h. Chloae meae dilectissimae fata parcent: plane ut II. 17. 5. *Ah te meae si partem animae rapit maturior vis, quid moror altera? Nec carus aeque nec superstes integer*; eadem quidem sententia. Caeterum tenerrimi amoris affectum vividissime ita declarari, monere vix opus est. Similiter in Homonoeae epitaphio apud Wernsdorff. Poet. lat. min. T. III. p. 214. *Si pensare animas sinerent crudelia fata, et posset redimi morte aliena salus: quantulacunque meae debentur tempora vitae, pensassem pro te, cara Homonoea, libens.*

v. 13. *Torret*, accendit, inflammat me Calais *face*, amoris igne *mutuo*, paulo brevius pro, ego amore in Calain incensa feror, eiusque mutuum experior, ei aequo ardore respondeo. *Torreri* de amore gravi satis frequentatum latinis poetis; veluti Catull. C. 7. E graecis adponere iuvat suavissimum Sophoclis fragm. ex eius Hippod. servatum: Πέλοψ ἴυγγα θηρατηρίαν Ἔρωτος, ἀστραπήν τιν' ὀμμάτων ἔχει· ἐνθάλπεται μὲν αὐτός, ἐξοπτᾷ δέ με. Theocrit. XXIII. 34. ἁνίκα τὰν κραδίαν ὀπτεύμενος ἁλμυρὰ κλαύσεις· cui eidem Lycidas ὀπτεύμενος ἐξ Ἀφροδίτας dicitur VII. 51. Et

Callim.

Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

HORATIVS.

Quid? si prisca redit Venus,
Diductosque iugo cogit aëneo?

Si

Callim. ep. XLV. 5. Ὤπτημαι μεγαλωστὶ, μὰ δαίμονας. — 14. *Thurini*, e Thurio, Lucaniae oppido oriundi. Ornytus igitur inter eos referendus, qui Romam, ut multi id temporis, fortunarum suarum sedem facerent. A patria autem designatur Calais, ex oppos. Chloës Thressae. — 15. *bis patiar*, haud recusarem *mori*. *Bis* autem, quo gravius vicissim doleret poeta. — *puero* forte respectu Horatii, iam adultioris; in quo adeo vis est.

v. 17. En luculenter comprobatam Terentii gnomen: *Amantium irae, amoris redintegratio est* Andr. IV. 3. 20. Quo calidiores enim amantium irae, tanto celerius defervescunt. Animi igitur humani natura plane adumbrari a poeta existimandum, quod exasperatis cum maxime utrimque animis, renovandi pristini amoris cupiditatem ostendit. — *prisca Venus*, amor pristinus. Parum subtiliter h. l. versari poetam, Venerem nunc proprie nunc metaphorice intelligendo, in promtu est videre. Neque admodum poetam adiuves, si ita accipias locum: Quid? si Venus *prisca*, quae aliquandiu nos deseruit, iterum redeat, nos iugo coactura. — *Diductos*, seiunctos, solutos iugo, cui antea iuncti eramus, amore pristino novis utrimque dissoluto. Errant, qui boves, unde imago ducta est, uni quidem adhuc iugo adhaerentes, sed in diversa abeuntes dici autumant. Iam enim Horatius cum Chloë, Lydia autem cum Calai uni iugo subiecti erant. Ad rem I. 33. 10. *Veneri placet impares formas atque animos sub iuga aënea saevo mittere cum ioco.* — *cogit iugo*, iterum subdit, nos denuo coniungit. — *aëneo*, firmo, nullis dissidiis posthac solvendo. — 19. *Chloë flava*, quantumvis pulchra; praeclarum h. l. epitheton quo facilius reconcilietur Lydia, puellae pulchrae, eidemque praeclaris artibus ornatae (v. 10.) praehabita. — *excutitur* sc. iugo, ne dubita. Nunc enim Horatius et Chloë, mutuo amore connexi, uni iugo subiecti erant. Pessime

et

Si flava excutitur Chloë,
Reiectaeque patet ianua Lydiae?

LYDIA.

Quamquam sidere pulchrior
Ille est, tu levior cortice, et improbo
Iracundior Hadria:
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

et contra linguae rationem explicant, eiicitur, excluditur domo mea, sicque novo errori vers. seq. sese implicant. — 20 Si iterum *patet ianua* (ut Tib. I. 2. 9. *Ianua iam pateas uni mihi victa querelis*) *Lydiae* (in secundo casu), aditus ad te pateat, si me iterum admittere velis. Male de Horatii ianua cogitant, et *Lydiae* dandi casu poni existimant. — *reiectae*, quam per aliquod tempus neglexi, Chloae posthabui. Ovid. Met. IX. 606. *Et*, si reiicerer, *potui moritura videri*.

v. 21. *Sidere pulchrior* (quod praeclare respondet τῷ *flava*) pulcherrimus, nota comparatione. *Egregiae praeclarum sidere formae* puerum laudat Stat. Silv. III. 4. 26. *Principem corusco sidere pulchriorem* Claudian. XI. 1. Idem *sidereos artus* XXXI. 3. — 22. *levior* mobilior *cortice*, subere, mutabilis, atque inconstans in amore. Ovid. Amor. II. 9. 49. *Tu levis es*, *multoque tuis ventosior alis*, de Cupidine. Eodem sensu Cynthiae *formam levem* appellat Prop. II. 4. 28. *Leviorem pluma* talem hominem vocat Plaut. Menaechm. III. 2. 23. — 23. Sollennis irati cum tempestuoso mari comparatio. De Myrtale I. 33. 15. *fretis acrior Hadriae curvantis Calabros sinus*. — *improbo*, turgido, procelloso. *Improbum* enim poetis omne dicitur, quod modum excedit; res notissima. — 24. Tamen *tecum amem*, praeferam, exoptem *vivere*, potius vivam; *tecum* (suaviter, et cum affectu hoc repetitum) *obeam libens*, lubenter in hoc amore ad mortem usque perseverem, nullius amplius amorem expetam. Idem votum Lydiae Horatius exposuerat I. 13. extr.

CAR-

CARMEN X.

ARGVMENTVM.

En carmen παρακλαυσίθυρον (cuius particulam iam I. 25. 7. 8. vidimus) iustum atque omnibus numeris absolutum. Conqueritur amator exclusus de Lyces duritia, quae sui nocte intempesta ante fores eius humi iacentis haud misereatur; monet, ne superbia sua Veneris iram aliquando in se provocet, itaque superbas aliquando fastidientium amatorum vices experiatur; mox convitiatur (vv. 11. 12.), conviciis adiungit preces atque obtestationes; minatur denique, sese tales iniurias haud aequo amplius animo laturum, eamque derelicturum. Magnam iucunditatem affert hominis indignatione pariter atque amore aestuantis imago; tum orationis ornatus satis quaesitus est ac elegans, qui tamen passim graecum exemplum prodit. Comparentur cum Nostro Plaut. Curc. I. 2. 60 sqq. Ovid. Amor. I. 6. et Propert. I. 16. 17.

AD.

AD LYCEN.

Extremum Tanain ſi biberes, Lyce,
Saevo nupta viro: me tamen aſperas
Porrectum ante fores obiicere incolis
Plorares Aquilonibus.

Audis,

v. 1—4. O quae durior atque ſaevior es, quam mulier Scythica. Sed inſigni ornatu inſtruxit, exquiſitaque converſione nobilitavit hanc comparationem poeta. *Si Tanain biberes*, ſi Tanais accola eſſes (v. ad II. 20. 20.) ſi Scythiae oras inhabitares. — *extremum* longe diſſitum, terrae habitabilis ultimum fluvium. *Terrarum* enim *termini Tanais* et *Nilus* habiti iuxta Plin. prooem. l. III. Vnde de longinqua fuga Propert. II. 30. init. *tu licet usque ad Tanain fugias* caet. Scythae autem veteribus omnes remotiores ſeptentrionis populi dicti, propter coeli, cui ſubiacent, inclementiam, truculentia ac feritate immanes. — 2. Verba *ſaevo nupta viro*, comparationi intpp. inferunt, hoc ſenſu, et praeterea nupta eſſes Scythae ſaevo, cuius vel mores aſperi aſperiorem te reddidiſſent, vel cuius ferocia tibi timenda eſſet. Equidem aut de Lyces marito intelligam, a quo ipſam, dum ſaevitiam eius exprobrat, abalienare conetur, (quo eodem ſpectant vv. 15. 16.) aut, quod ſimplicius idemque verius iudico, τὸ *ſaevo* omnino ad gentis iſtius feritatem deſignandam putem adiectum. — 2. tamen mei miſertura eſſes. *Plorares*, doleres, indignareris, (ut V. 5. 47. et II. Epp. I. 9.) haud ſuſtineres, *me obiicere*, vix me obiiceres, obiectum ſ. expoſitum patereris *Aquilonibus*. — *porrectum ante fores*, multo ſignificantius, quam, iacentem, excubantem ante fores *aſperas*, tuas, puellae aſperae, durae. Ad rem Ariſtaen. II. 20. Ἀστρώτους καὶ χαμαιπετεῖς κοιμήσεις ἐπὶ θύραις ποιεῖσθε, καὶ λιπαρῶς ἱκετεύετε μόνου ῥήματος τυχεῖν ἀξιοῦντες καὶ δακρύοντες κατόμνυσθε τοὺς θεούς. *Crudeles rigido cum limine poſtes* eadem elegantia Ovid. Am. I. 6. 73. Cf. I. 25. 5. — *incolis*, docte, qui plagae Scythicae dominantur, ibi domeſtici ſunt; nota ratione, qua ventis ſedes ſuae ad-

Audis, quo ſtrepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra ſatum tecta remugiat
Ventis? et poſitas ut glaciet nivis
Puro numine Iupiter?

Ingra-

adſignantur. Ita mare τέμενος Ἀνέμων ſimpliciter dictum Philetae apud Stob. Flor. Grot. p. 262. Vide ad I. 25. 11.

v. 5 ſqq. Tempeſtatis violentiam non generatim, id quod ſatis alienum ab h. l. erat, ſed iis terſi iudicii poeta adumbrat coloribus, quos ex ipſa re, ut ita dicam, natos ductosque apparet. Exquiſitam poetae copiam agnoſce in his, *quo ſtrepitu remugiat ventis* (quod ἐπεξηγητικῶς adponi putandum) pro, quanto ventorum ſtrepitu, quam graviter *ianua* ſtrepat, crepet, *nemus*que remugiat, ventis commotum reſonet, fragorem edat. *Mugire, mugitus*, de ſono graviori ſollennia. Cf. III. 29. 37. Martial. I. 50. 20. *Bruma impotens Aquilone rauco mugiet.* — 6. *nemus inter tecta ſatum*, viridarium in tecti impluvio conſitum. Noſter I. Epp. 10. 22. *Nempe inter varias nutritur ſilva columnas.* Iuv. IV. 6. *Quid refert — quanta nemorum vectetur in umbra.* Cf. Tibull. III. 3. 15. Diverſa ab his arboreta, in domorum tectis poſita, paſſim a VV. DD. confuſa; veluti Delrio ad Senec. Thyeſt. 465. — *pulchra*, accommodate; nam luxus iſte ad lautiorum tantum aedificia pertinebat. Unde et ipſam Lycen lautioris fortunae fuiſſe haud temere ſtatuas. — *Iupiter* qui eſt *puro numine*, Iupiter purus, (ut *Iupiter frigidus* I. 1. 25. *malus* I. 22. 19. et ſaepiſſime alibi) aer purus, caelum ſudum *glaciat*, congelat, in glaciem mutat *nives*; aere enim ſicco ac puro frigus eſt acrius atque intentius. Πάγος αἰθρίου φανέντος Sophocl. in Amat. Achill. apud Stob. Flor. Grot. p. 263. — *poſitas*, per humum ſparſas, haud diffluentes; ex oppoſ. *pluviae*. *Poſitas pruinas* Propert. I. 8. 7. laudarunt iam alii. Adde Ovid. Faſt. II. 72. *poſita ſub nive terra latet.* Caeterum multos, atque ipſum Bentleium adeo, male habuit verborum iunctura, *audis ut glaciet*, parum memores, uni verbo duas ſaepenumero ac plures adeo diverſas enuntiationes adaptari, e quo aliud, alteri membro congruum, elici oporteat. Res oppido multis animadverſa. Huius ipſius συλλήψεως exempla apud Aeſchyl.

 Prom.

Ingratam Veneri pone ſuperbiam;
Ne currente rota funis eat retro.

Non

Prom. 21. ἵν' οὔτε φωνὴν οὔτε του μορφὴν βροτῶν ὄψει Hom. H. Apoll. 265. εἰσορόασθαι ἅρματα τ' εὐποίητα καὶ ὠκυπόδων κτύπον ἵππων. Verum quidem eſt, quod nonnulli hic afferunt, verba ſenſuum inter ſe permutari, veluti κτύπον δέδορκα Aeſchyl. Theb. 103. et Propert. II. 12. 49. *Vidiſtis moto ſonitus procurrere caelo.* ſed minus accommodata haec ratio eſt h. l.

v. 9. Tralatitiae ſunt amantium artes, quibus puellas ſibi conciliare ſtudent, ut Venerem arrogantiae ac ſuperbiae ultricem ferant. Agath. XIX. 7. (A. Br. III. 40.) Κύπρις γὰρ τὰ μὲν ἄλλα παλίγκοτος· ἓν δέ τι καλὸν ἔλλαχεν, ἐχθαίρει τὰς σοβαρευομένας. Ipſa Venus apud Eurip. Hippol. 6. σφάλλω δ' ὅσοι φρονοῦσιν εἰς ἡμᾶς μέγα. Tibull. I. 8. 28. *Perſequitur poenis triſtia facta Venus.* et v. 69. eiusdem elegiae: *Oderunt, Pholoe, moneo, faſtidia Divi.* Exemplis antiquis rem communivit Lambin. — 10. Sententia verſus perſpicua: Noli nimis arrogans eſſe, ne e felicitatis tuae faſtigio ſubito deiiciaris, h. ne amatoribus, quos iam plurimos habes, ſubito deſtituaris, ii te prorſus deſerant. Nam in multitudine amatorum ipſa Lyces ſita erat felicitas. Sed de proverbiali, quae quidem videtur, loquendi ratione recte exponenda admodum laboratur. Nos, miſſis plerorumque intpp. ac VV. DD. doctis ineptiis difficilibusque nugis, rem ipſam videamus. Si poeta ſimpliciter dixiſſet, cave, ne currus retro labatur, ſatis expedita foret ratio, qua proſpera fortuna currui aſſimuletur, qui citato curſu recta antrorſum via feratur: eidemque retro lapſo, fortuna in contrarium ſubito mutata. Quo retulerim equidem loca Virgilii Aen. II. 159. *Ex illo fluere ac retro ſublapſa referri ſpes Danaum;* et Ge. I. 200. *Sic omnia fatis in peius ruere ac retro ſublapſa referri.* Ovid. ex P. IV. 9. 9. 10. *Si fatis genitus melioribus eſſem, et mea ſincero curreret axe rota.* Plin. H. N. VII. c. 44. *Quos non honores curruſque* (ratione triumphalis currus habita) *illa ſua violentia Fortuna retro egit?* Eadem fere imago in Cic. Brut. c. 97. *cuius* (Bruti) *in adoleſcentiam per medias laudes quaſi quadrigis vehentem transverſa incurrit miſera fortuna reipublicae.* Eadem plane ratione fortuna ſecunda cum curſu comparatur Ovid. Faſt. VI. 362. *Spes erat*

Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.

O,

eat in cursu. Hinc ἀναστρέφεσθαι simpliciter de mutata in peius fortuna; veluti Palladae LXX. 7. (Anal. Br. II. 422.) ἀνεστράφη γὰρ πάντα νῦν τὰ πράγματα, et eidem LXXIII. 1. (Anal. Br. l. l.) ἀνεστράφησαν, ὡς ὁρῶ, τὰ πράγματα, καὶ τὴν Τύχην νῦν δυστυχοῦσαν εἴδομεν, quae postrema explicative adiecta sunt. Sed quum ista *funis* mentio impediat, quo minus universae poetae imagini satisfaciat; satius erit, illorum sequi sententiam (cuius quidem auctor habendus est Heynius ad Virg. Aen. II. 169.), qui rotae fune inductae machinam intelligunt, qua moles in altum elevantur; quae quidem praegravantes nimio pondere funem nimis intentum rumpant, ipsaeque cum rota revoluta praecipites ruant. Iam quum felicioris sortis homines sollenni ratione in summo fastigio collocati; iidemque, adversam nacti, retro ruere (apposite Liv. XLV. 41. *Postquam omnia secundo navium cursu in Italiam pervenerunt, neque erat quod ultro precarer; illud optavi, ut, cum ex summo retro volvi fortuna consuesset, mutationem eius domus mea potius quam resp. sentiret*) dicantur; valde adposita haec felicitatis cum mole in altum promota videri debet comparatio. Laudant Aristid. Panath. p. 118. ἐντεῦθεν ἤδη πάντα, ὥσπερ κάλου ῥαγέντος, ἐχώρησεν ὀπίσω, καὶ διελέλυτο Ἀμαζόσιν ἥτε ἀρχή. Eandem Nostri sententiam eadem hac imagine exhibent Lucian. Dial. Meretr. III. extr. p. 286. σὺ δὲ πάνυ χαλεπὴ ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ γεγένησαι, καὶ ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν, Ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείνουσαι τὸ καλῴδιον (quem Lucian. locum laudat Diogenian. Prov. Cent. III. 89. prava proverbii adiecta interpretatione, et Suid. Cent. III. 38. p. 569. Schott.) et luculentius Aristaenet. Epp. II. 1. p. 72. Abr. χρῆσαι τοῖς γνησίοις ἐρασταῖς φιλικώτερον· πείθου μοι καὶ τῆς ἀμετρίας ἀπόσχου. ὅρα μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν, ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείναντες τὸ καλῴδιον· μηδὲ λάθῃς λοιπὸν εἰς ἀγερωχίαν μεταβαλοῦσα τὸ φρόνημα· οἶσθα δὲ, ὅσον Ἔρως ἀντιστρατεύειν τοῖς ὑπερηφανοῦσι φιλεῖ. Vnde satis frequentatam hanc Graecis fuisse, recte suspiceris. — 11. Non te parens *Tyrrhenus*, Etruscus, *genuit* alteram *Penelopem*, ut, Penelopae instar, *difficilis*, aspera, saeva fores *procis*, amatoribus; te, Hetruria oriundam, commodis moribus, facilemque amatoribus esse convenit.

O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice ſaucius
Curvat: ſupplicibus tuis
Parcas,

nit. Vnde Hetruriam, priſtinae ſimplicitatis atque ruſticitatis, oblitam cum artium elegantia, elegantiores quoque atque laſciviores mores induiſſe, iisque infamem fuiſſe recte colligas: quod etiam aliunde ſatis conſtat. Vid. v. c. Athen. XII. 3. p. 517.

v. 13 *ſqq*. Iam quaſi per lancem ſaturam cumulate apponit omnia poeta, quae expugnandae eius ſuperbiae vim aliquam habitura ſperare poſſet. Pedeſtris ſententiarum enuntiatio atque connexio erat: Quod ſi neque munera, neque preces caet. tantum apud te valent, ut votis te meis obſequentiorem praebeas; miſeratione ſaltem permota aedes tuas mihi, nocte hac intempeſta miſere pereunti, recludas, me admittas. — 14. Neque, quod amore tuo penitus conficior, contabeſco. Suaviter et ornate haec extulit poeta. *Pallor amantium*, amantibus proprius; de quo ſexcenties poetae. Vide, ſi tanti, loca a Burm. ad Prop. I. 1. 22. congeſta. — *tinctus viola*, colore violaceo, ſubflavo. De amante itidem Calpurn. IX. 40. 41. *Eheu nulla meae te tangit cura ſalutis, pallidior buxo, violaeque ſimillimus erro.* Χλωροτέρα δὲ ϑάψω ἐμμὶ Sappho V. 17. (A. Br. I. 56. Cf. ad Virg. Ecl. II. 46. — 15. Neque hoc, quod *vir*, maritus tuus, *ſaucius* eſt amore, (Virg. Aen. III. 1.) amat *pellicem*, puellam, alius amore diſtinetur. — *Pieria*, Theſſala, peregrina adeo, quae Romam ſe contuliſſet. Alii cithariſtriam intelligi volunt, a Piero, Theſſaliae monte, Muſis conſecrato, ita dictam; parum probabiliter. — 16. *curvat*, obſtinatum animum tuum frangit, faciliorem te reddit. Χρυσὸς ἐπιγνάμπτει τὰς σοβαροβλεφάρους Paulus Sil. XVI. 6. (Anal. III. 76.) — at *ſupplicibus tuis*, tibi toto animo deditis, *parcas*; ne tam miſere perire ſinas amatores tibi ſupplices factos, ante ianuam proſtratos; miſereat te ſaltem iſtorum. — 17. 18. O tu quae *nec mollior*, durior es, cuius animus non magis flectitur quam *rigida aeſculus*, et quae *nec mitior*, immitior *animum*, crudeliori es animo, aſperior anguibus. *Mauris* auget ſaevitiae notionem. Vulgare adeo eſſet: o duri

Parcas, nec rigida mollior aeſculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc ſemper erit liminis aut aquae
Caeleſtis patiens latus.

duri atque ſaevi animi mulier! Atque hanc orationis converſionem etſi ſatis commodam poetaque haud indignam iudicem: vel ſic tamen iungere malim: *parcas nec mollior* (ſc. οὖσα pro εἶναι) caet. quod graeca ſtructura dicatur pro ſimplici, ne tam dura atque immitis ſis tuis amatoribus. — 19. 20. Precibus minae adiectae, ex more amantium. Theocr. ξ. 122. *μηκέτι τοι φρουρῶμες ἐπὶ προθύροισιν, Ἄρατε, μηδὲ πόδας τρίβωμες· ὀδ' ὄρθριος ἄλλον ἀλέκτωρ κοκκύσδων νάρκαισιν ἀνιηρῇσι διδοίη.* Senſus: non ſemper iniurias noctis perferam, ante fores tuas excubando. — *latus* delecte de ſe ante ianuam porrecto (ſupra II. 7. 18. *latus depone*) — *patiens erit*, ſuſtinebit accumbere *limini* operto. — *aut*, et *aquae caeleſtis*, pluviae, imbrium; ut in Anthol. Lat. T. I. p. 703. epigr. 292. 10. Sero igitur tuae te poenitebit arrogantiae. Cf. I. 25. 9.

CARMEN XI.

ARGVMENTVM.

Pauca admodum Horatii extant carmina, quae artificiosissimo contextu cum nostro comparari possint; ut adeo minime mirandum sit, iustum eius nexum a bono Homio desiderari, caeterosque fere omnes interpretes in eius descriptione egregie hallucinari. Nos, missis iis, statim ad explorandum Horatiani ingenii incessum studium atque cogitationes nostras convertemus. Lydes, puellae asperae et feroculae, animum carmine exoraturus poeta, Mercurium, inventorem lyrae, ipsamque Lyram, tanquam numen, invocat, ut sibi in re tam ardua ac difficultatis plena praesto sint, ipsique modos suppeditent, quibus Lydes duritia emolliatur. Invocationi laudes ac virtutes Lyrae, more priscorum Hymnorum, adnectit, itaque ad loca infera delatus effectus eius in summis Inferni cruciatibus gravissimos ac plane stupendos vividissime designat, sicque fortuito potius quam quaesito transitu in Danaidum saevitia, huiusque poena exponenda immoratur, eamque masculo colorum vigore plane adumbrat. Atque hoc egregio ac divino prorsus artificio in medium argumentum, quod tractandum sibi proposuerat, nosmet subito deductos sentimus a poeta, quem docte adhuc προοιμιάζειν existimabamus. Scilicet gravissima hac crudelissimarum Danaidum

naidum poena propoſita Horatius Lyden docere voluiſſe putandus eſt, ſuperbiam illam delicatam atque faſtidioſam a Diis graviſſime vindicari. Iam ſponte intelligitur, poetae maximae laudi ducendum quod alii vitio ei verterint; fabulamque Danaidum primarium carminis argumentum conſtituere. Tractatio ipſius fabulae admodum lyrica; elocutionisque ornatus ac dignitas admirabilis.

AD LYDEN.

Mercuri, nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo,
Tuque Testudo, resonare septem
Callida nervis,

Nec

v. 1. De incessu ac progressu sententiarum vid. Argum. *Mercurium* invocat poeta, tanquam inventorem lyrae, eiusdemque scite pulsandae artificem solertissimum; res notissima. Vide ad I. 10. 6. — Sollemnem in Deorum invocationibus formulam, δύνασαι γὰρ, *namque potes* (veluti Agath. XXXIII. 5. A. Br. III. 45. ἀλλὰ θεὰ, δύνασαί γαρ, ἢ ἡβητῆρα μὲ τεῦξον caet. Val. Flacc. II. 490. *Adnue, meque precor, defectaque Pergama monstris eripe; namque potes.*) varie a poetis exornatam (tanquam Virg. Aen. I. 65. *Aeole, namque tibi Divum pater* caet.) Horatius quoque h. l., miros lyrae eius effectus celebrando, insigniter nobilitavit. Vulgaris ordo atque structura erat: Dic carmen (v. 7.) lyra, quod obstinatam Lyden expugnet, ut qui vel lapides cantu animare potueris. — *docilis te magistro*, edoctus a te, usus te magistro, tua opera *movit* caet. *Amphionem* ipsam Mercurii lyram accepisse, eodemque in arte musica usum esse magistro, diserte tradit Apollod. III. 5. 5., auctores poetas secutus. Ita enim Paus. IX. 5. p. 921. Ὁ δὲ τὰ ἐπὶ τὰ ἐς Εὐρώπην ποιήσας, φησὶν, Ἀμφίονα χρήσασθαι λύρᾳ πρῶτον Ἑρμοῦ διδάξαντος. Πεποίηκε δὲ καὶ λίθων καὶ θηρίων (hic excidere quaedam) ὅτι καὶ ταῦτα ᾄδων ἦγε· Μύρων δὲ Βυζάντιος, ποιήσας ἔπη καὶ ἐλεγεῖα, Ἑρμῇ βωμόν φησιν πρῶτον ἱδρύσασθαι Ἀμφίονα, καὶ ἐπὶ τούτῳ λύραν παρ' αὐτοῦ λαβεῖν. Adde Schol. Eurip. al Phoen. 116. apud Valken. p. 122. Quo quidem cantus eius declarari excellentiam, facile intelligitur. Quam ipsam designat poeta ab effectu. *Movit*, effecit *canendo*, ut lapides *moverentur*, attraherentur, mutuoque nexu in muros Thebanos erigerentur; res nota. Λίθον ἄπνεον εἰς δρόμον ἕλκων λυρόκτυπος Nonn. Dionys. V. 67. Notissimus Nostri locus, Art. Poet. 394. sqq. *Dictus et Amphion, Thebanae conditor arcis, saxa movere sono testudinis*

et

Nec loquax olim, neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis:
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Adplicet auris;

Quae,

et prece blanda ducere quo vellet.

v. 3. *Testudinem* scite pro lyra poeta adhibuit, ad originem eius in seqq. allusurus. Antiquissimam eius formam descriptam habes apud Homer. H. Merc. 47 sqq. ubi vide intpp. Fundus seu τὸ κῆτος ibi est testa testudinea, quae continebat intendebatque sonum. — *callida.* quae calles *resonare*, quae scite resonas *septem nervis*, omnino pro, septem chordis instructa, λύρα ἑπτάχορδος, ἑπτάτονος, ἑπτάφθογγος, ut passim poetae. Etiam Homer. H. l. 51. ἑπτὰ δὲ συμφώνους ὀΐων ἐτανύσσατο χορδάς. — 5. Quae *olim*, antequam nervis inducereris, *nec loquax*, canora, vocalis eras. *Loqui* docte de lyrae sono. Λύραν ἀδυεπῆ habes apud Pind. Ol. IX. 13. et ἁδύλογον Ol. VI. 162. Homer. Od. ρ. 270. ἐν δέ τε φόρμιγξ ἠπύει. Virg. Aen. IV. 646. *Obloquitur numeris* caet. et saepius alibi. Vide ad IV. 8. 4. — *neque grata*, ἀχρεῖος, nullius usus, quippe muta. Sed alterum posuit, ex oppositione sqq. Ad terribilem testudinis speciem referebat Gesnerus, quod utique mireris. — *nunc*, cantui adaptata, *amica*, quam suaviter pro, adhibita lautiorum *mensis*, epulis: Similiter δαιτὸς ἑταίρην vocat Hom. H. l. 31. et Od. ρ. 271. δαιτὸς συνήορον Od. θ. 99. — *templis*, festis Deorum sacris, choreis celebrari solitis. (Vnde χοροίτυπος Hom. H. l. 31.) et ipsis sacrificiis, ut I. 36. 1. Testatur quoque Porphyrii nota ad h. l. „Fidicines hodieque Romae in sacrificiis adhiberi videmus." Cf. Boettig. Blanditur autem lyrae poeta, commemorandis honoribus eius, quo faventiorem experiatur. — 7. *Dic modos carminis*, ede cantum, cui *aures applicet*, aurem praebeat, auscultet Lyde, quo obstinatus (pro quo ornate ipsae aures *obstinatae* dicuntur) eius expugnetur animus.

v. 9. Quae puerilibus adhucdum intenta lusibus amores aspernatur, nihil curat. Puellarem hanc ferociam ac lasciviam vivida admodum comparatione repraesentavit poeta, secutus Anacr. LXI. 9. 10. Πῶλε Θρηϊκίη τί δή με νηλεῶς φεύγεις; — νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι, κοῦφά τε

Quae, velut latis equa trima campis,
Ludit exſultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.

Tu potes tigris comitesque ſilvas
Ducere, et rivos celeris morari:

Ceſſit

τε σκιρτῶσα παίζεις. Iuvenilem puellarum levitatem iisdem fere coloribus depictam dedit Sophocl. Trach. 147 ſqq. τὸ γὰρ νεάζον ἐν τοιοῖςδε βόσκεται χώροισιν αὑτοῦ· καί νιν οὐ θάλπος θεοῦ, οὐδ᾽ ὄμβρος, οὐδὲ πνευμάτων οὐδὲν κλονεῖ· ἀλλ᾽ ἡδοναῖς ἄμοχθον ἐξαίρει βίον ἐς τοῦθ᾽ ἕως τὶς ἀντὶ παρθένου γυνὴ κληθῇ. — *latis campis*, ubi liberrime vagatur. — *Ludit exſultim*, σκιρτῶσα παίζει, exultat, laſcivit. Vnde σκίρτημα μόσχου Polyxenam tenerae aetatis puellam abſolute appellat Eurip. Hec. 526. *ludere*, παίζειν, pro ſalire; pervulgato loquendi uſu. — *metuit tangi*, tactum refugit, ſe tangi haud ſinit. *Metuere* φυλάττεσθαι pro nolle. ut II. 2. 7. *Tangere*, θίγειν, (Eurip. Hippol. 1044. γυναικὸς θίγειν unde ἄθικτος, ἀθιγὴς de innupta apud Grut. Inſcr. p. 898. IX. et Reineſ. p. 501. 5. Cf. Heſych. v. ἀθίκτορας.) honeſto vocabulo in re turpicula. E Latinis poetis exempla congeſſit Schrader. ad Muſ. p. 204. — 11. *nuptiarum expers*, γάμου, λέχους ἄπειρος. itidem verecunde, pro, quae equum nondum admiſit. — *cruda*, immatura, dura, aſpera *marito*, quae nondum patitur equum *protervum*, libidinoſum, συνουσίας cupidum; ducta a pomis immaturis imagine. Vide ad II. 5. 9. Noſtrum expreſſit Stat. Theb. VII. 298. *expectans thalami, crudumque maritis ignibus, ante diem cupido violabit amore improba connubii.* Cf. Martial. LXIV. 11.

v. 13 *ſqq.* Effecta Orpheae lyrae. Conf. I. 12. 7—12. *Tu potes tigres ducere*, non proprie accipiendum (nam *ducere* ad *comites ſilvas* magis ſpectat) ſed eſt, tu ferociſſima animalia domas, manſueta reddis, adeo quidem, ut depoſita ſaevitia cum minoribus feris concorditer ludant. Cf. Claudian. XXXIV. 25—28. — *comites*, παραπόμπους (Orph. Arg. 260. καί μοι παράπομπος ἔβαινες, οὔρε᾽ ἀποπρολιποῦσα

Cessit inmanis tibi blandienti
Ianitor aulae,

Cerberus: quamvis Furiale centum
Muniant angues caput eius, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.

Quin

αὐδὰ, uti felicissime persanavit locum Ruhnk. Ep. crit. II. p. 239.) ornate adiectum. — 14. *rivos*, fluvios quantumvis *celeres*, rapidissimum fluminum cursum *morari*, inhibere. Cf. ad I. 12. 9. 10 — 15. *Tibi blandienti*, tuis blanditiis, tuo suavissimo sono delinitus Cerberus. *Lyra blanditur*, dulcissimos edens modulatus; suaviter admodum, ut θέλγειν gr. veluti Homer. Od. μ. 44. Apoll. Rh. I. 27. θέλκτις ἀοιδή Apoll. Rh. I. 515. λιγεᾶν μελίγματα Μουσῶν Theocr. XXII. 221. μαλθακόφωνοι ἀοιδαὶ Pind. Isthm. II. 14. — *cessit* retro, non prohibuit Orpheum aditu, propter te. — *Ianitor*, excubans in limine, vestibulo *immani*, vastae, horrendae Plutonis regiae. Nam ad hanc proprie epitheton spectat. Alii ad Cerberum trahunt, minus commode; quum designandae aulae s. locis inferis cum maxime inserviat, et Cerberi immanitas vv. sqq. demum subiiciatur.

v. 17 — 20. Monstrum quantumvis horrendum ac tetrum. Hoc, quo vividior rei imago sensui subiiceretur, specialibus exornavit poeta notionibus iisque ad nostrum quidem sensum parum gratis, a quibus tamen, ad horrorem quippe in legentium animis commovendum efficacissimis, haud abhorruere Virgilius aliique tersissimi iudicii poetae. — Pro villis *centum angues muniant*, cingunt, ambiant, unumquodque eius *caput* (nam tricipitem h. l. fingi patet e v. 20.) *Furiale*, Furiarum instar, quibus Furiae incinguntur; ut apud Liv. VII. 17. *sacerdotes eorum* facibus ardentibus, anguibusque praelatis, incessu Furiali *militem Romanum insueta turbaverunt specie*. Alii caput furiale, Cerberi furialis, furibundi explicant; haud male utique. Serpentes autem cum omnibus fere antiquitatis monstris, ad horrorem compositis, cumulate adficti, tum Cerberus Typhonem et Echidnam parentes habebat,

Quin et Ixion Tityosque voltu
Risit invito: ſtetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.

Audiat

bebat, Heſiod. Theog. 311. *conſanguinea redimitum terga caterva* dicit Tibull. III. 4. 87. et ſerpentinam ei caudam nonnulli tribuunt. Ad Noſtrum alluſit Senec. Herc. fur. 784 ſqq. *trina vaſta capita concutiens ſono regnum tuetur: ſordidum tabo caput lambunt colubrae: viperis horrent iubae; longusque tota ſibilat cauda draco.* Adde Lucan. VI. 665. — 19. *Spiritus teter*, tetri, foedi odoris; cuius cauſſa *ſanies* ſpuma tetra (hoc iterum ſuppl.) peſtilens, *manans*, magna copia ore profluens. Ortum ex hac ſpuma aconitum, vulgaris narratio eſt. Vid. Plin. H. N. XXVII. 2. Inter venena *oris Cerberei ſpumas* refert etiam Ovid. Met. IV. 500. E v. *manet* ad priora (ſpiritus teter) generalius verbum eliciendum, exeat, prodeat; nota figura; quamquam hoc ipſum loquendi genus poetica ratio haud reformidet. — *trilingui* docte Cerberum τρικάρηνον innuit. Vid. Intpp. ad Hygin. p. 262.

v. 21. Eadem progreſſio, eademque formula II. 13. 37. De *Ixione* rotae alligato vid. Heyn. ad Virg. Geo. IV. 484. De *Tityo* v. ad II. 14. 8. — *riſit* ſ. riſerunt, voluptatem cepere, deliniti ſunt tuo cantu, hocque vultu prodiderunt *invito*, quem ad hilaritatem componere admodum difficile erat, propter ſummos cruciatus, quibus continuo afficerentur. Mira ſuavitas in oppoſitis *riſit* et *invito*; tum ἐνάργεια magna in enuntiationis brevitate. Adfine eſt Homericum (Il. ζ. 484.) δακρυόεν γελάσασα, et Stat. Achill. I. 194. *ficto riſu Thetis anxia vultu.* — Etiam Danaides laborum oblitae ſunt, tuo cantu attonitae. De fabula vide Apollod. II. 1. et intpp. ad Hygin. 168. p. 283. — *urna*, urnae ſingularum, quibus aquam, in dolium perforatum fundendam, haurirent, *paulum*, aliquamdiu *ſiccae ſteterunt*, h. ceſſarunt aliquantiſper ab hauriendaa aqua Danaides, *dum grato* caet. ſuavi tuo cantu permulſae.

v. 25. De praeclaro artificio poetae v. Argum. *Audiat*, cum vi, in animum ſuum penitus admittat, perpendat, Danaidum exemplo admonita Lyde ſuper-

Audiat Lyde ſcelus atque notas
Virginum poenas, et inane lymphae
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,

Quae manent culpas etiam ſub Orco.
Inpiae, nam quid potuere maius?
Inpiae ſponſos potuere duro
Perdere ferro.

Vna

ſuperbiam aliquando exuat. *Scelus* necatorum ſponſorum, eique inflictas *poenas*, aquae in pertuſum dolium infundendae. — *notas*, quibus infames (ut III. 4. 70. notus *et integrae tentator Orion Dianae*) factae, poetarumque carminibus traductae ſunt. — 26. *et inane ... imo*, ἐπεξηγητικῶς haec appoſita, docteque ab antecedentibus disiuncta. *Dolium inane lymphae*, quod non continet infuſam aquam, quippe *pereuntem*, effluentem ſtatim ex *imo fundo*, qui perforatus eſt. Hinc ὑδρείας Danaidum ἀτελεῖς vocat Aeſchin. Axioch. 21. et ipſum dolium τετρημένον Plato in Gorgia p. 231. unde nonnulla delibavit Zenob. Cent. II. 6. in Ad. Schott. p. 28. — *fata*, poenas, diviniitus conſtitutas, ut ſaepius. — *ſera*, vel poſt mortem luenda. Declarative ideo adiici puta, quae *manent* deſtinata fato inevitabili (vid. ad I. 28. 15.) conſtituta ſunt *culpis* ſceleratis hominibus. Tibull. I. 9. 77. *At te poena manet, ni deſinis eſſe ſuperba.* — *ſub Orco*, in locis inferis, poſt mortem.

v. 30. *Impiae*, deteſtandae, exſecrabiles, ἀνόσιαι. Magna vis in repetito *impiae*. Vtrumque autem graviter pro tenui, illae. — *quid* enim *maius*, ecquod gravius ſcelus admittere in ſe *potuere?* ita appellare iſtas ſceleſtas conſentaneum eſt. — 31. *potuere*, cum emphaſi, ſuſtinuere (ut in Propert. II. 25. 9. *Lynceu, tune meam potuiſti tangere curam?* et ſaepius alibi) haud reformidarunt, ſponſos *ferro perdere*, occidere. — *duro*, immiti, ad ſcelus procuſo et adhibito; ut enſes impii, horrendi (veluti Tibull. I. 10. 1. qui et *artem* cudendi ferri *inmitem* vocat I. 3. 48.) arma ſaeva et innumera alia.

Ad

Vna de multis, face nuptiali
Digna, periurum fuit in parentem
Splendide mendax, et in omne virgo
Nobilis aevum.

Surge, quae dixit iuveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde

Non

Ad ferri naturam nemo, nisi ineptus, trahat.

v. 33. Excepta una Hypermnestra. Sed eximiam hanc puellam, quo magis caeteras deprimeret, vide quantis laudibus condecoraverit poeta! — *Vna*, unica *de multis*, de tot puellis. — *face nuptiali digna*, propter humanitatis sensum tali coniuge digna. Faces in nuptiis sponsis praelatas fuisse, in vulgus notum. Vnde *taedae iugales*, *faces maritae* caet. sollennia de coniugio. — 34. *in* erga *periurum*, iura hospitalia violantem, perfidum, scelestum *parentem* Danaum. — 35. *mendax erat*, fallebat eum, promissis, iureiurando confirmatis, non stando. Sed *splendidum* erat mendacium, quod ipsi maximae laudi cedebat, honorificentissimum erat, quippe *οὐκ αἰσχρὸν ἡγητέον, εἰ τὸ σωθῆναί γε τὸ ψεῦδος φέρει*, ap. Sophocl. Philoct. 110. Sed paullo acutius hanc ῥῆσιν Noster extulit. Simplicissime Pindarus, quem Lamb. laudat, Nem. X. 10. Οὐδ' Ὑπερμνήστρα παρεκλάγχθη, μονόψαφον ἐν κολεῷ κατασχεῖσα ξίφος. Eodem tamen acumine etiam Cic. Mil. 17. *gloriose mentiri* et *gloriosum scelus* Senec. ep. 95. p. 419. Bip. *pulchram* s. honestam *fraudem* Stat. Theb. X. 186. dixit. Affine est Heliodori Aeth. VII. 28. λαμπρῶς ἀπειπεῖν in abnuenda re turpi. — *nobilis*, cuius generosus animus, humanitas *in omne aevum* ad omnem posteritatem viget, nunquam intermoritur. *Virgo* forte cum vi, quod integra, pura ab isto scelere manserit, vel potius quae servaverit παρθενίαν. Rem enim ita antiquis poetis expositam fuisse, docet locus Zenobii Cent. II. 6. de eadem Hypermnestra: *αἱ δὲ κοιμωμένους τοὺς νυμφίους ἀπέκτειναν, πλὴν Ὑπερμνήστρας. Αὐτὴ γὰρ Λυγκέα διέσωσε, παρθένον αὐτὴν φυλάξαντα.*

v. 37. *sqq.* Animum Hypermnestrae, tenerrimi affectus plenum

Non times, detur: ſocerum et ſceleſtas
Falle ſorores;

Quae, velut nactae vitulos leaenae,
Singulos, eheu! lacerant. Ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Clauſtra tenebo.

Me

plenum quo vividius repraeſentaret poeta, exquiſito artificio, Noſtro haud infrequenti, ipſius oratione explicat. Comparetur cum ea Ovidii Hypermneſtra Heroid. Ep. XIV. et Hypſipyle apud Val. Fl. II. 249. *Surge* cum vi repetitum. Cf. Ovid. l. l. 73. — *iuveni marito*, κουριδίῳ πόσει Homeri, tanquam Il. ε. 414. et Argentarius in lepidiſſimo ep. XXX. 5. (Anal. Br. II. 275.) ubi Mulier bibacula, loca infera ingreſſa, Minoem ita alloquitur: Φέρε κάλπιν ἐλαφρὴν, οἴσω κυάνεον τοὐξ Ἀχέροντος ὕδωρ. καὐτὴ παρθένιον γὰρ ἀπώλεσα. *ne longus ſomnus tibi detur*, ne ſomnus in aeternum tibi continuetur, ne inde, ab iis, tibi mors paretur, *unde non times*, minime reris. *Longus ſomnus*, mors: v. ad I. 24. 5. Inſulſe totum hunc locum traduxit Auſon. Ephem. I. 17—19. — *falle*, λάθε, clam ſocero et ſcel. ſororibus aufuge; notiſſimo Graeciſmo. — 41. *nactae*, quae inciderunt in vit. adgreſſae vitulos. ἐγκυρσάσαι μόσχοις. Comparatio ipſa haud infrequens Homero, et inde aliis, veluti Senec. Thyeſt. 735. nec minus iuvenum cum vitulis: vid. ad II. 5. init. — 42. *ſingulos*, ſuum quaeque. Mox *eheu* aptiſſimo loco inſertum a poeta. — 43. Ego tantum facinus in me non admittam, *mollior*, humaniore ſenſu praedita. Iam pedeſtris continuandae orationis forma erat, quam ut te *feriam*, occidam, aut *intra clauſtra teneam*, thalamo incluſum ſeruem, ab aliis necandum, fugam tuam cohibeam.

v. 45. Ad generoſiſſimos puellae ſenſus ſua luce colluſtrandos egregie haec adpoſita. Vincula atque extrema omnia, quae ſibi certo impendeant, ſusque deque habet, modo Lynceus ſuus ſoſpes evadat. — *Oneret*, fortius ad pathos movendum quam, conſtringat, coerceat, ut apud Senec. Med. 465.; quo itidem appellatio *patris*

Me pater saevis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.

I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus: i secundo
Omine:

patris spectat, minime h. l. paterni animi. In custodia habitam fuisse Hypermnestram diserte tradit Apollod. II. 1. 4. — 46. Copiose pro alterutro, quod clemens fui erga *virum*, sponsum; vel, quod peperci viro. *clemens* et *misero* egregie inter se coniuncta. — 47. Me patria extorrem agat, exulem patria proturbet. Quae poena iis infligi solebat, quos propter consanguinitatem ultimo supplicio afficere nefas putabatur; id quod Hippolyti, aliorumque exemplo satis constat. Vnde haud mirandum, nullam hic necis, quam pertimescat, mentionem factam esse a puella. Sed exaggeravit poeta exilii atrocitatem, puellam patria pulsam in desertos Libyae campos amandando, quos quidem puellam Aegyptiam fama cognitos habuisse minime absonum videri debet. An vero certa quapiam regione exulem antiquior aetas circumscripserit, huius rei exempla desidero. — *extremos*, longissime a patria dissitos.

v. 49. 50. Proripe te hinc quam potes velocissime quocunque, vel terra vel mari, dum eundi tibi potestas est. Illud „quocunque vel terra" proverbiali locutione expressit poeta, *quo pedes ferunt* (pro quo quaesitius est *rapiunt*, festinationis ratione habita) ᾇ πόδες ἄγωσι (Theocr. XIII. 70. πόδες ἆγον, ἐχώρει) seu φέρωσι (Lucian. Hermot. 28. p. 767. ἔνθα ἂν ἡμᾶς οἱ πόδες φέρωσιν, ἐκεῖσε ἄπιμεν) h. quo casus tulerit. Claudian. de R. P. III. 432. *ibo, ibo, quocunque pedes, quocunque iubebit casus.* Pro altero „vel mari" est, *quo aurae te rapiunt*, quo ventus impellit. Ad hoc allusit Plato de Rep. L. III. p. 290. Bip. ὅπη ἂν ὁ λόγος ὥςπερ πνεῦμα φέρει, ταύτῃ ἰτέον. Vtrumque coniunxit Noster V. 16. 21. *ire, pedes quocunque ferent, quocunque per undas Notus vocabit, aut protervus Africus.* — 30. *Dum* tantum ad *noctis* tenebras pertinet. — *Venus*, tanquam λεχέων ἐπίκουρος, uti audit Co-

Omine: et nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

Colatho 198. — 51. 52. Mollissimi affectus versus! etsi a loco et tempore, etiam ab Hypermnestrae aetate admodum alieni. — *scalpe*, incide mei sepulchri monumento *querelam*, epigraphen, miserrimi fati indicem, *nostri memorem*, nostri utriusque memoriam servaturam. Praeclare τῷ *nostri* argumentum epigraphes, in qua et Lyncei mentio facienda erat, innuit. Indocte plerique de sola Hypermnestra cogitant.

CARMEN XII.

ARGVMENTVM.

Innumera paene sunt, quae super huius carminis consilio hariolati sint interpretes. Equidem, ut libere, quae sentiam, profitear, nihil amplius agnosco in hoc carmine, quam iuvenilem lusum poetae in reddenda amplificandaque graeci cuiuspiam poetae, forte Anacreontis, (cuius similis sententia extat:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι
Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι.

c. XLVI.) sententia, ad certas personas, quo maiorem ad animum vim haberet, traducta. Quo quidem facillime, praeter initium carminis, (v. 1—5.) quod graecas ideas habet, ipsa metri ratio, quae et ipsa est ludicra, ducit. Hinc elocutio pro argumenti ratione paulo doctior, ornatusque, quem interdum metri difficilioris necessitas poetae extorsisse videtur, copiosior atque affectatior.

AD NEOBVLEN.

Miserarum est, neque Amori dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere: aut exanimari metuentis Pa-

v. 1. Generalem sententiam, miserrimam eorum conditionem esse, quibus amore ac vino, quibus sollenni poetarum more vitae voluptates continentur, carendum sit, poeta argumento carminis ita adstrinxit, ut puellarum vicem doleat, quibus utrumque hoc negatum sit. *Miserarum* sors, conditio *est*, miserae eae dicendae sunt puellae, quae *neque* ament *neque* caet. Pro *amare* docte est *Amori ludum dare;* sed in explicando hoc loquendi modo ipsos interpretes bonae Rationi misere dare ludos videas. Nos, missis eorum nugamentis, rem ipsam consideremus. Scilicet Venus, Amor, nota loquendi ratione, imperium exercet in homines, sed saevum ac arbitrarium; quoniam amantes *nullo vivunt consilio.* (Propert. I. 1. 6. ut Sophocles apud Stob. Grot. p. 241. Κύπρις τὰ θνητῶν συντέμνεται βουλεύματα) Amor igitur homines ludibrio habere, ἄγρια παίσδειν (Mosch. III. 11.) ἐμπαίζειν (Sophocl. Antig. 811. ἄμαχος γὰρ ἐμπαίζει θεὸς Ἀφροδίτα) hominibus συμπαίζειν (Orph. Hymn. 57. 3. Ἔρωτα — συμπαίζοντα θεοῖς, ἠδὲ θνητοῖς ἀνθρώποις) dictus; homines contra, qui amori penitus succumbunt, *Amori ludum dant*, ludificandos se praebent, arbitrario Amoris imperio se submittentes. Amor igitur ludum facit hominem (uti Plaut. Captiv. III. 4. 48. *Vt scelestus, Hegio, nunc is te ludos facit*) homo dat contra ludos (ut idem Bacch. IV. 10. 7. *Ego dare me ludum meo gnato institui.*) — *neque mala*, tristitiam, aerumnas vino *lavere* (antique pro lavare ut III. 4. 61. et alibi) eluere, expellere animo. Infra IV. 12. 20. *Cadus* dicitur *amara curarum* eluere *efficax.* Propert. III. 15. 6. *Hoc vitium* (*vitiosam curam* Nostri II. 16. 21.) *ex animo* dilue, *Bacche*, *meo.* Vino omnino vitae suavitates poetis designari, tralatitium est. — *Aut*, si amoris potiundi opportunitas detur, *patrui metu* ab eo absterreri. Venuste admodum atque ἐναργῶς extulit hanc sententiam poeta. *Exanimari metuentes* doctius et gravius pro conturbari, percelli metu,

Patruae verbera linguae. Tibi qualum Cythereae
Puer ales, tibi telas, operoſaeque Minervae
Studium aufert, Neobule, Liparei nitor Hebri,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis,
Eques

metu, metuere, obnoxium eſſe *patruo.* Patruorum auſteritas erga fratrum filios famigeratiſſima. Vide Torrent. h. l. Iam pro patruo docte ſunt *verbera linguae patruae*, obiurgationes ſeverae patrui. *Verberare* pro obiurgare, ſaeve agere, convitiari eleganter dicitur. *Convicio verberare* Cic. ad Div. XV. ep. 16. quod plane reſpondet Sophocleis (Philoct. 374.) ἀράσσειν κακοῖς. *Metuens verbera ſuevitiae* e Noſtro adoptavit Propert. I. 8. 18. Plaut. Pſeud. I. 3. 133. *Verberaviſti patrem atque matrem.* Simillime Tatius VIII. 1. dixit τραύματα ῥημάτων et Heliod. p. 392. ed. Schmid. τρώσεις λόγων.

v. 3. Enimvero tu non minus miſera es, quae Hebrum perdite amas; ſiquidem immoderati amoris aeſtus haud minorem animo tuo aegritudinem atque moleſtiam creat. Vehementiſſimum amorem pulcherrime ab effectu deſignavit poeta, quod conſuetorum laborum taedium afferat. Certatim laudant, quod haud dubie Horatio obverſabatur, ſuaviſſimos Sapphus vv. (Anal. Br. I. p. 56.) γλυκεῖα μᾶτερ οὔτοι δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν, πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς ῥαδινὰν δι' Ἀφροδίταν. Adde Incerti epigr. LIX. (Anal. Br. III. p. 162.) αὐτὴ Κύπρις ἔριθος· εὐκλωστον δὲ γυναικῶν νῆμα καὶ ἠλακάτην ἀργὸς ἔχει τάλαρος. Phaedra apud Senec. Hippol. 103. *Palladis telae vacant, et inter ipſas penſa labuntur manus.* Suaviter autem hoc, quod Amor qualum ac telas ſurripere fingitur; uti fere Ovidio Amor. I. 1. 4. unum pedem idem ſurripit. — *Puer ales*, alatus, Amor, ut Mercurius *puer ales* Stat. Theb. IV. 794. *Puerum volatilem* Amorem ſimpliciter indigitat Ovid. Am. II. 7. 27. *volucrem*, idem ex P. III. 3. 65. — Et *nitor* ἀγλάϊσμα pulchritudo (ut I. 19. 5.) *Hebri*, amor Hebri pulchritudine incenſus. *Liparaei*, e Lipara, Aeoliarum inſularum una, oriundi. — *qualus* ſ. quaſillus, vas vimineum, in quo mulieres diurna penſa reponebant. Cf. Prop. IV. 7. 37. — *telas* h. l. de opere texi coepto, texendique taedio intermiſſo optime intelligas.

Eques ipſo melior Bellerophonte, neque pugno
Neque ſegni pede victus: catus idem per apertum
Fugientis agitato grege cervos iaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

ligas. Vide doctiſſimam Schneideri de veterum textura diſputionem ad SS. R. R. Ind. v. *Tela.* — *ſtudium Minervae,* textoriam artem, a Minerva inventam, res nota. Dicta inde *operoſa* ſ. Ἐργάνη. Vide, ne in re nota morer, Abreſch. ad Ariſtaen. p. 128. et Bergl. ad Alciphr. p. 365. — 6. Exſplendeſcit iſte Hebri nitor, *ſimul* quando *humeros lavit,* natat, in undis Tiberinis; ſed alterum magis delecte, quandoquidem humeri natantis exſerti nitorem oſtendunt. — *unctos,* oleo inunctos. Hebrum campeſtribus ante exercitationibus vacaſſe, quam Tiberi denataret, docte hoc declarat epitheton; quas easdem ſtatim diſertius exponit. — 7. Capit te, quod ſit *eques melior,* equitandi arte praeſtet *ipſo Bellerophonte,* Pegaſi domitore. Ad rem Tibull. I. 4. 12. — *neque pugno,* quod pugilatu, *neque pede victus,* quod curſu excellat, ſemper ſuperior ſit. — *ſegni,* ornat.

v. 8—10. Idem venationis callentiſſimus. Sollertia eius duobus venationis declaratur generibus, et iaculandi arte, et excipiendi venabulo apri peritia prodita. — *Catus,* doctus, peritus (ut I. 10. 3.) *iaculari,* in iaculandis, figendis *cervis, agitato grege,* e latibulo excitatis, atque gregatim *fugientibus per apertum* campum. — 10. *et celer excipere* (ut *celer ſequi* Aiax I. 15. 18. Noſtrum ſecutus Propert. II. 15. 22. *Aut celer agreſtes cominus ire ſues.*) alacer, dexter in *excipiendo* atque venabulo confodiendo apro. *Excipere* verbum venatorium. Martial. XIV. 30. Cf. Burman. ad Val. Flacc. VI. 422. — *fruticeto alto,* βαθείῃ ξυλόχῳ, Homer. Il. λ. 415. πυκινῇ λόχμῃ, Od. χ. 439. βαθείῃ ὕλῃ, Il. ε.

CARMEN XIII.

ARGUMENTUM.

Miram venustatem hoc carmen habet cum a quaesitiore orationis cultu numerorumque suavitate, tum a naturali sententiarum progressione, tali argumento convenientissima. Laudes igitur fontis Bandusii, qui haud longe a villa sua sub monte Lucretili profluebat, poeta a limpidissima eius aqua, locique amoenitate repetit, quibus adeo delinitur, ut sacrificium in posterum diem ei promittat, immortalitatique sese eum carmine consecraturum gratus spondeat. Caeterum et ratio argumenti, quod plane graecum est, et exitus carminis (Fies nobilium tu quoque fontium caet.) abunde manifestant, poetam et in hoc genere cum Graecis, quorum etiamnum bene multa extant carmina, Fontibus dicata, certare voluisse.

AD FONTEM BANDVSIVM.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis haedo,
Cui frons turgida cornibus

Primis,

v. 1. *Fons* rivi *Digentiae* in eo Sabini agri tractu, cui *Bandusiae* nomen. Ita diserte Scholl. ad h. l. „Bandusia Sabinensis agri regio est, in qua Horatii ager fuit." Cf. Nostri Epp. I. 16. 12. ss. Alii Bandusiam nympham fontis, cui et lucus et universus pagus sacer fuerit, ab eaque nomen traxerit, intelligunt; nulla idonea auctoritate. — *splendidior*, perlucidior, purior *vitro*, cuius aqua limpidissima est. Scholl. laudant *vitream Fucini undam* Virg. Aen. VII. 759. Adde Ovid. Her. XV. 157. Graecis est ὕδωρ ἀργυροειδὲς, h. διαυγὲς. *purior electro* Virg. Ge. III. 522. Idem de Digentia praedicat Noster Epp. I. 16. 12. — 2. *digne mero*, duobus modis accipi potest; vel, digne, qui mero admiscearis, cuius aqua temperando mero adhibeatur; quae nova tantum declarandae huius fontis aquae vitro splendidioris idea esset. Vel, quae reliquis magis consentanea videtur ratio, digne, cui mero libetur; ut sit pars sacrificii, quod paraturus est poeta. — *non sine floribus*, qui de poculis hac aqua temperandis cogitant, antecedentibus illi haec verba adnectunt, et *merum non sine floribus* de poculis coronatis intelligunt: et ne haec ita accepta, temere prorsus a poeta adposita videantur, vim in eo quaerunt, quod pocula non nisi in festis conviviis coronarentur, et his adhiberetur vinum optimum; unde de laude Bandusii fontis iudicatio fieri possit. Sed hoc demum est argutari. Alii eum Cruquii Schol. verba ad sqq. trahunt, et haedum floribus coronatum, innui autumant. Durius paulo, si quid iudico. Nostram explicationem nova distinctione aperiundam censuimus. Scilicet sacrum tribus rebus absolvi vult poeta, vino libando, floribus spargendis, et haedo mactando. Iam, quae simplicior totius sententiae enuntiatio erat: Cras vino, floribus, haedo sacrum tibi parabo; ut dignus es, ut mereris; seu

digne

Primis et Venerem et proelia destinat:
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
  Rubro sanguine rivos
    Lascivi suboles gregis.

Te

digne mero, floribus, haedo, quibus cras tibi sacrum faciam; hanc docte variasse putandus est poeta. His autem tribus Fontis Genio nymphisque fontanis, uti omnino diis agrestibus, ad quos isti referendi sunt, rem divinam factam esse, satis explorata res est. De vino Leonid. Tar. c. XXXV. (Anal. Br. I. p. 229.) Αὔλια καὶ Νυμφῶν ἱερὸν πάγος, αἵ θ' ὑπὸ πέτρῃ πίδακες — ἵλαοὶ τὰ ψαίστα, τό τε σκύφος ἔμπλεον οἴνης δέξασθ'. Cruq. h. l. mulsum intelligit, inductus haud dubie epith. *dulci*; in quo si omnino vis quaerenda sit, de vino horno, quo libari solebat (v. ad I. 31. 2.) capere malim. Sed omnino ornat h. l. De floribus Idem c. XXX. (Anal. Br. I. 228.) Ἀγρονόμῳ τόδε Πανὶ — Νύμφαις δὲ σκιερᾶς εὐποίκιλον ἄνθος ὀπώρας, φύλλα τε πεπταμένων αἱματόεντα ῥόδων. Naiadas autem intelligi reliqua manifesto docent. Sublegit totum illud epigramma Sabinus Gramm. apud Br. Anal. II. p. 304. Spectat etiam huc Varronis locus de L. L. v. 3. *Fontinalia feriae erant Fontibus dicatae*, quibus et coronae in fontes coniici et putei coronari *solebant*. *Haedo* fontibus sacrum fuisse factum, vel ex h. l. abunde cognoscitur. *Ovem Fonti Numam regem mactasse* tradit Ovid. Fast. III. 300. — 3. *donaberis* sacrum tibi fiet. *Dona*, *honores* de sacrificiis, sollenni usu. — 4. 5. haedo *anniculo*. Vide quam docte et ornate haec expresserit poeta! Satis comta atque absoluta videri poterat sententia verbis, *cui*, cuius *frons turgida* est, e cuius fronte prorumpunt *prima cornua* (Calpurn. ecl. X. 56. *flavaque maturo* tumuerunt tempora *cornu*); sed quum nascentia cornua haedi maturitatem indicent, (unde *maturum cornu* in Calpurn. l. l.) qua ad Venerem exstimuletur, (apte laudat Boettig. Pallad. XII. 13. *hircus ad ineundam feminam anniculus est congruus*) docte poeta frontem eius turgidam ait *destinare* h. appetere, cupere *Venerem et proelia* propter hanc ipsam Venerem cum aliis haedis. *Destinare* h. l. proprie ac primo significatu positum puta; qui est, collineare, dirigere aliquo, aliquid petere. Colum. VI. 37. *Equa* destinanti h. appetenti

Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Praebes, et pecori vago.

Fies

tenti pullo asino, *praebet ubera.* Frons adeo *destinat*, meditatur *praelia*, parat se certamini, intenta est praeliis et Veneri, Veneris gratia ineundis. Alii *destinare* dici volunt pro, constituere, spondere, vel orationem ita invertunt, cuius ea aetas est, qua Veneri et pr. destinatus sit; nescio quam bene. — 6. *inficiet* imbuet, tinget *rubro sanguine*, rubefaciet, *αἱμάξει rivos*, aquas tuas, *tibi* in tui honorem, verbo, mactabitur tibi. Catull. XIX. 15. *Sanguine hanc etiam mihi — aram barbatus linit hirculus, cornipesque capella.* Cogita vero aram cespititiam iuxta fontem erectam. — *gelidos* vel natura, vel arboribus consitos. V. v. 9. — *lascivi*, petulci, perpetuo epitheto v. Virg. Ecl. 2. 64.

v. 9. *Hora* de quavis anni tempestate (Cf. I. 12. 16. Epp. I. 16. 15.) maxime de vere et aestate, si absolute ponitur. Hesych. ὥρα, καιρὸς ἔτους, τὸ ἔαρ ἢ τὸ θέρος. Vnde ὥριον ἄνθος, ὡραῖος πλοῦς et alia. *Hora Caniculae* h. l. docte est pro aestu qui Caniculae orientis tempore saevit. — *atrox*, vehemens, ferventissimus, ὥρα χαλεπὰ simpliciter Alcaeo apud Athen. I. 17. et δίψιος ὥρα Oppian. Halieut. III, 47. dicta. Plin. II. 47. *Ardentissimo aestatis tempore exoritur Caniculae sidus, sole primam partem Leonis ingrediente.* vid. ad III. 29. 18. — 10. *nescit tangere*, numquam ad te pertingit, penetrat, aestatem non sentis, ob densam umbram arborum, quae solis radios excludunt. — *frigus amabile*, gratam umbram, refrigerium *praebes*, umbris aquisque tuis refrigeras tauros, *vomere*, arando in aprico solo *fessos*. — *pecori vago*, erranti, pascenti. Cf. III. 29.

v. 13. *Tu quoque fies unus fontium*, poetarum carminibus *nobilium*, illustrium, refereris inter illos, ἀριθμήσῃ ἐκείνων, graeca plane structura. Vid. Heins. Lectt. Theocrit. p. 361. Plaut. Mil. glor. IV. 2. 25. *Cedo signum, si (una) harunc Baccharum es.* Famigeratissimi autem antiquis poetis fontes Hippocrene, Dirce, Arethusa, quem *celebratissimum carminibus* poeta-

Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.

poetarum fontem vocat Senec. Conf. ad Marc. c. XVII. Ita et *fluvii poetarum carminibus illustres* (Sidon. Epp. I. 5.) sunt Achelous, Eridanus et alii quam plurimi. — 14. *me dicente*, celebrante, carmine extollente *te*. Pro tenui *te* amoenam istius loci faciem oculis paene subiicit poeta, estque haec descriptio tanto appositior, quo dignior hanc ipsam ob caussam fons est, qui carmine nobilitetur. Rei autem imago ita animo informanda: Cogita saxa paulo editiora, a fonte, inde scaturiente, in antri formam excavata (hinc ornate *cavis saxis*) cui ilex (quae proprie h. l. accipienda) *imposita* est, impendet. — *lymphae loquaces*, garrulae, (ut Ovid. Fast. II. 316. *garrulus in primo limine rivus erat.*) suaviter strepentes, iucundissima ad animum specie. Theocrit. VII. 137. τὸ δ' ἐγγύθεν ἱερὸν ὕδωρ Νυμφᾶν ἐξ ἄντροιο κατειβόμενον κελαρύσδει. Idem λαλεῖν de cupressis adhibuit Id. XXVII. 57. qua eadem suavitate *pinus loquentes* facit Virg. Ecl. VIII. 22. — *desiliunt*, suaviter, tanquam saltu sese demittentes; quo respectu *pedes* undis tributi. Noster V. XVI. 48. *montibus altis levis crepante lympha desilit pede.*

CAR-

CARMEN XIV.

ARGVMENTVM.

Quum Britanni, in quos a. V. DCLXXVII. Augustus, exercitu in Galliam ducto, bellum translaturus videbatur, pacem per legatos ab eo obtinuissent, idem, Galliae rebus, quae per intestinos motus turbatae essent, iterum compositis quum adversus Cantabros, imperium Romanum detrectantes, belli molem convertisset, subito gravi morbo implicitus Tarracone subsistere cogebatur. (Quod nonnulli adiiciunt, rumorem de eius morte Romam pervenisse, populumque seditionibus distrahi coepisse, hoc vero commentum prava v. 2. interpretatio unice exclusit.) Quum igitur perdomitae Cantabrorum gentis, felicisque Augusti fama reditus, spe citioris, Romam perlata esset, poeta publica populo Romano sollennia hoc carmine indicit, ad eaque privata cuiusque laetitia prosequenda suo ipsius exemplo hortatur. Animatur totum carmen effrenioris gaudii enthusiasmo, omninoque illud exemplo esse potest, qua arte argumentum per se admodum vulgare tractari nobilitarique possit. Exordium grave, utpote publicos familiae Augusti, totiusque populi laetitiae sensus manifestans; levior contra exitus, suos privatim exponens.

Her-

Herculis ritu, modo dictus, o Plebs,
Morte venalem petiisse laurum,
Caesar Hispana repetit Penatis
Victor ab ora.

Vnico

v. 1. In huius tetrastichi structura, sententiaque inde constituenda dici vix potest, quantum turbatum sit ab intpp. Haerent maxime in comparatione Augusti cum Hercule instituta. Plerique eam ad expeditionem Cantabricam referunt, unde Augustus victor Italiam repetierit, instar Herculis, qui idem iter, caeso Geryone, cum eiusdem armentis persecutus sit; ideoque iungunt: *Caesar* nunc *Herculis ritu ab Hispana ora penates repetit,* et interiecta, *modo dictus morte venalem petiisse laurum*, ne langueant, exponunt, qui nuper dicebatur victoriam de Cantabris morte redemisse; quae tamen verborum explicatio quantum bonae rationi linguaeque adeo legibus refragetur, in promtu est perspicere. Insulsiora aliorum commenta commemorare nihil attinet. De verborum ordine vix laborandum videtur, si comparationis momenta recte expendas. Scilicet Herculi omnino assimulatur Augustus tam ob suas in longinquas terras expeditiones, quam ob signa, quae semper inde referret, victricia; ut igitur nihil hac comparatione ad laudes Augusti fingi potuerit magnificentius. Splendide ita Augustum extulit quoque Virg. Aen. VI. 802. sqq. *Nec vero Alcides tantum telluris obivit; fixerit aeripedem cervam licet* caet. ad quem locum, qui facile saniora suppeditare potuisset, non attendere intpp., semel in transversa abrepti. Iam vulgarem loquendi formam: Augustus, quem modo extremas Hispanias adiisse, s. bello adgressum esse, audieramus, ecce iam victor inde revertit, poeta, quo magis Herculi parem Augustum ostenderet, ita exornavit: *Caesar, modo dictus,* quem modo ferebant, fama tulerat, *laurum* victoriam *petiisse*, ab Hispania (docte hoc posteriori demum membro insertum) Hispaniae bellum intulisse; sed alterum magnifice prorsus de Augusto, sumtis armis instar Herculis, victoriae certo atque confiso. Iam laurum *morte venalem* appellat, *magnis periculis partam lauream*, uti Cic. de Prov.

Vnico gaudens mulier marito
Prodeat, iuftis operata Divis;
Et foror clari ducis; et decorae
Supplice vitta

Vir-

Prov. Conf. 12. quae adeo cum vitae discrimine emitur, bellicam. Declaratur Auguftus in potiunda victoria periculorum egregius contemtor hoc epitheto; nihil amplius. Sed alii quantum impofuerit, fupra attigimus. Omnino a poeta tam fubtilis iudicii vix exfpectari poterat, ut, cum Auguftus ex morbo, uti rumor divulgaverat, Tarracone deceffiffet, victoriam morte fua partam fuiffe iactaret. Illud *modo* autem, in quo fummum interpretationi fuae de Augufti mortui rumore praefidium ponunt, ad totam ῥῆσιν fpectat, nimirum coepti belli famam victoriae ftatim fecutam effe famam. — *Caefar victor*, parta lauru, perdomitis Cantabris, *Penates*, domum, Italiam revifit.

v. 5. Supplicationes pro felici Augufti reditu ad omnia Deorum pulvinaria decretas magnifice perfequitur poeta, pompam matronarum, vota pro maritorum, fratrum, filiorum, generorum denique reditu fufcepta inter facra publica folventium figillatim percenfendo. — *Mulier*, Livia; quod patet ex adiectis, *gaudens marito*, uxor mariti (illud tamen non fine vi; quae gloriatur, iactat fefe, tali viro nupta) *unici*, viri plane fingularis, egregii (ut I. 6. 11. et III. 25. 4.); fplendidiffima haecce Augufti eft defignatio, quam plane abolent, qui pedeftrem poetae formam obtrudunt, dictumque effe volunt pro, quae *unico*, nulla alia re praeter eum *gaudet*, tenerrime eum amans; quae Liviapae pudicitiae laus fatis ieiuna atque aliena ab h. l. eft, cum Auguftus extollendus effet. Hinc idem mox *clarus* Dux appellatus v. 7. — 6. *prodeat*, pompam ducat; exquifitum verbum de greffu ad gravitatem compofito. Tibull. I. 9. 70. *Tyrio prodeat apta finu*. — *operata*, quae operetur, facrum factura; ut Ovid. Am. III. 635. Laudant et Virg. Ge. I. 339. Inepte alii explicant, prodeat, ubi domi prius facrum fecerit. Notiffimae autem locutiones *facere*, ῥέζειν, *operari* Diis, de facro parando. — *iuftis*, qui victoriam, Augufti virtuti debitam conceflerint, rebelles Cantabros perdomuerint. Ita eft *iuftus triumphus* I. 12. 54. Ovid. Trift. IV. 2. 11. in

Virginum matres, iuvenumque nuper
Sospitum. Vos o pueri, et puellae
Iam virûm expertes, male ominatis
Parcite verbis.

Hic

in simili re: *Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato munera det meritis, saepe datura, Deis.* — 7. Altera a Livia, *soror* Augusti, Octavia; tum *matres, vitta supplice,* more supplicantium *decorae,* incinctae; quod docte est pro vulgari, supplicaturae, vota exsoluturae pro generorum ac filiorum reditu. Vt declararet generos poeta, matres *virginum* h. recens nuptarum (ut παρθένοι graecis) docte posuit. — *nuper sospitum,* qui nuper e bello Cantabrico sospites reverterunt.

v. 10. Iam ad eos se convertit poeta, quibus bellum istud lugendi materiem praebuerit, monetque, ne importunis lamentis ac querelis sacrorum sollennitatem interturbent, ac profanent. Ex his nominat poeta *pueros,* patribus, et *puellas iam,* modo *virorum expertes,* orbatos per istud bellum, ne dubita, quidquid interpretes contra moveant. Quod enim dicunt, talem eius rei mentionem iam ipsam male ominatam et importunam et a sensu Horatii, qui nunc ipsi rei sacrae totus intersit, omnemque tristem ideam aversetur, plane alienam esse, id demum est splendide ac graviter argutari. Tum poeticae ne dicam lyricae rationis plane ignarus sit necesse est, qui ad *pueros* ex altero membro, *iam virum expertes,* sententiam priori convenientem sc. „iam patrum expertes" recte elici posse neget. Ieiunam ipsorum rationem, pueros et puellas *iam,* nunc, adhuc, virorum expertes, innuptas, quibus adeo nulla pietatis vota solvenda sint, rei tamen sacrae spectatores adsint, ne lascivia ac petulantia, aetati isti propria, sacra turbent, a poeta tanquam Orbilio, expeditis atque intentatis virgis increpari statuentium, refellere non vacat. — *Male ominatis parcite verbis,* abstinete verbis sinistri ominis, infaustis, rem divinam profanantibus δυσφημίαις puta lamentis ac querelis. Cf. ad III. 1. 2.

v. 13. Privata iam cuiusque cum publica certet laetitia. Pro hoc suo ipsius exemplo statim, quo fortius eundem in aliis sensum excitaret, poeta Augusti reditum

Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Caesare terras.

I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli,
Spar-

reditum celebrandum proponit; fere ut I. 37. 1. *Hic dies . . . eximet curas* cumulate pro, hic dies vere mihi festus erit, aut hoc die omnes curas missum faciam, totum me hilaritati tradam. — *vere festus*, egregie sensus poetae, cum salute Augusti et inde patriae couiunctissimos produnt. — 14. *ego nec tumultum — terras.* Splendidum ac magnificum prorsus Augusti encomium! *Caesare terras*, imperium orbis terrarum *tenente*, incolumi eo, secure vivere licet. — *Non metuam*, haud metuere fas est, *tumultum*, bellum; sed alterum quaesitius; nam tumultus fere de bellis finitimis ac domesticis, subito magna cum mole erumpentibus dictus, qui adeo maiorem terroris speciem prae se fert. Notissimus Ciceronis locus Phil. VIII. c. 1 — 15. *nec mori per vim*, mortem violentam, per tales civiles tumultus. Caussam apposuit cur tumultus metuendus sit. Mireris interpretum sollertiam, acuto ac sollicite h. l. tumultum, h. bellum civile a vi, h. bello externo, cuius metus poetam nostrum non attingebat distinguentium. Ad sententiam Noster IV. 15. 17. *Custode rerum Caesare non furor civilis aut vis eximet otium.*

v. 17 *sqq.* Iam festi istius diei laetitiam praecipit poeta effusiori hilaritati intentus; quo artificio rerum descriptio mire animatur. Vid. ad III. 8. 13. Percenset apparatus convivalis sollennia, *unguenta*, *coronas*, *vinum*; hoc *peti* afferri iubet vetustissimum, bibi hoc bono die dignum. Vetustatem vini designat poeta a bello Marsico, quod alias a Coss. fieri solebat. Sed et a re quacunque memorabili consignatam fuisse vini aetatem, patet ex I. 20. 5. Pro vino igitur, Marso s. sociali bello condito docte est *cadus memor*, qui memoriam servat *Marsi duelli*, belli Marsici. Gestum illud ac profligatum ab A. V. c. DCLX. usque ad a. DCLXII. Vt adeo vinum istud

Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.

Dic et argutae properet Neaerae
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora ianitorem
Fiet, abito.

Lenit

istud fuerit rarae vetustatis, annorum quippe LXVII. Idem memorat Iuven. V. 30. 31. *capillato* (intonso, adeoque ante a. CCCCLIV. conditum) *diffusum consule potat, calcatamque tenet bellis socialibus uvam.* — 19. Adiecta haec, ad vini istius raritatem denotandam. *Si qua* ratione, si omnino *testa* aliqua talis vini *fallere potuit*, fefellit, ἔλαθεν, latuit *Spartacum*, non ab eo reperta fuit. — *vagantem* per Italiam, atque diripientem omnia. De Spartaco gladiatore, e Lentuli ludo cum XXX eiusdem sortis hominibus Capuae erumpente, collectaque valida servorum manu magnos exercitus Romanorum fundente, indeque Italiam depopulante, donec a M. Crasso et Cn. Pompeio deleretur, adi Vellei. II. 20. Flor. III. 20. et Claudian. XXVI. 155.

v. 21. Psaltriam arcessi iubet poeta, utpote in sollenniore comissatione. Cf. II. 11. 21. De Neaera v. V. 15. — *argutae*, argute, λιγέως, canentis, liquida voce praeditae; in quo epitheto nullam poetae perspicio audaciam. Ita est *Thalia arguta* IV. 6. 25. ex vulgari lectione, et Epp. II. 2. 90. *arguti poetae.* Martial. VIII. 73. 7. *argutus Tibullus* et Cass. Parm. Orph. 1. (Poet. min. Wernsd. T. II. p. 310.) *arguta parens* Orphei, Calliope. — dic, *properet cohibere* propere cohibeat, constringat crinem *nodo*, in nodum, non operose comat se; suavissima ita morae impatientiam ipsa oratione prodit poeta. Volebat enim, maturet Neaera, ne tantillum moretur omisso operosiori cultu. Similiter II. 11. 22. *dic age cum lyra maturet in comtum Lacaenae more comam religata nodum.* — *myrrheum*, myrrhae unguento delibutum, quod sane absque ullo fere temporis impendio fieri poterat, et vero etiam diei istius sollennitati accommodatum erat. Longe itaque hanc interpretationem alteri praeferendam esse iudico, quam cum priore

Lenit albefcens animos capillus
Litium et rixae cupidos protervae:
Non ego hoc ferrem, calidus iuventa,
Confule Planco.

priore iam Scholl. afferunt, qua crinem myrrheum dici volunt coloris fufci ac nigricantis; quod minus ad rem pertinet. — 23. *Si mora fiet per ianitorem*, te morabitur, non ftatim intromittet; hinc *invifum*, quatenus puerum moraturus eft; ornat. — 24. *Abito*, illico redito, ne comiffatio longius differatur.

v. 25 *fqq.* Spectant proxime antecedentia, ad fummam carminis parum facientes. Sententia ornate expreffa: Ego, aetate provectior, aequiore repulfae iniuriam fero animo, quam quum iuvenis effem. *Albefcens capillus*, aetas adultior; fed illud proprie; etfi tum effet XLI. annorum. Sed *praecanum* fe ipfe appellat Epp. I. 7. 26. — *lenit animos*, ὀργήν, fedat, temperat animi impetum, ut Virgil. Aen. I. 57. *mollitque animos ac temperat iras.* — *cupidos* olim *litium*, iurgiorum, pronos ad iurgia ac convicia. — *rixa* ad vim foribus illatam fpectat. Ovid. A. A. 71. *Nec tua nocturna frangetur ianua rixa.* Hinc *proterva*, hominum protervorum, foribus infultantium. — 27. *Hoc*, talem contumeliam haud *ferrem*, tuliffem, quum adhuc effem *calidus iuventa*, per iuventutem calidior, protervior. *Calidum* inventae frequens epitheton; v. c. Claudian. XXVI. 497. Stat. Silv. V. 2. 62. Iuven. XVI. 369. Ad rem cf. I. 16. 22 fqq. — 28. iuvenis annorum XXIII. Nam L. Munatius Plancus collega M. Aemilio Lepido confulatum geffit a. V. DCCXII.

CARMEN XV.

ARGUMENTUM.

Vix dubitandum videtur, quin maximam partem hoc carmen e graeco exemplo ductum ſit, quod et alii iam monuere, etſi ab ipſis nihil ſani (v. c. ad v. 3 et 6.) ad firmandam hanc ſuſpicionem allatum deprehendas. Praeter argumenti enim, a poetis graecis multoties tractati (quod vel ex Anthologia graeca abunde patet. Vid. Argum. c. 13. L. IV.) rationem, ipſam eius deſcriptionem, loquendi formas, notiones, comparationes caet. e graecis fontibus derivatas eſſe, facile ei, qui vel leviter eos attigerit, perſuaſum eſſe arbitror. Sed neſcio quo fato acciderit, ut viri quidem docti, graecarum tamen Venerum fere ignari explicando Horatio adſilierint. — Exagitat, atque magna virulentià perſtringit poeta hoc carmine Chloridem quandam, vetulam, iuvenili laſcivia procacem, atque libidinis oeſtro percitam, eique, ut partes iſtas filiae ſuae, iam ſatis adultae, agendas relinquat, ſeſeque ad lanae carpendae ſtudium conferat, acerbe ſuadet; quo quidem utroque vix amarius quidquam feminae ſeneſcenti, deliciasque etiamnum facienti, dici poſſe exiſtimo. In hac argumenti levitate a tractatione atque elocutionis ornatu dotes parandae carmini erant, quas quidem ampla ſatis copia rei intelligens hic a poeta allatas inveniet. Cf. I. 25. et IV. 13.

AD

AD CHLORIN.

Vxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiae fige modum tuae,
Famosisque laboribus:
Maturo propior desine funeri
In-

v. 1. Ad invidiam Chloridi faciendam, eiusdemque sordidam vitae conditionem, maxime autem nequiores eius mores exprobrandos initio statim orationem attemperavit poeta, a *marito* Ibyco, eoque *paupere* eam designando. — 2. *tandem*, quae tam diu probroso huic vitae generi vacasti; tu tam provectae aetatis. Summa ἐνάργεια in hac voce. — *fige modum*, statue, pone aliquando finem *nequitiae tuae*, inexhaustae tuae libidini; sed alterum cum delectu: habet enim flagitiosi amoris adiunctam notionem, quo adulteria Chloridis tanguntur. Cf. III. 3. 25. Male nequitiam volunt esse Gall. *coquetterie*. — 3. *Labores* simpliciter accipiunt pro amoribus, qua eadem notione Noster *laborare in aliquo* I. 17. 19. dixerit. Vel sic tamen dubito, an alterum loquendi usus ferat; et *laborare* ibi ad cruciatus pertinet, ex intimo amoris affectu profectos; quibus meretrices minime afficiuntur. Neque tamen omnino Dacerii interpretationem, *labores* de Venereo opere generatim accipientis admittendam censuerim, quamquam hoc sensu κρυφίους ἀέθλους Musaeo 230. καμάτους Satyr. Thyillio VII. 6. (οὐκ ἔτ' ἔρωτι, οὐκ ἔτι παννυχίδων τερπομένη καμάτων, Anal. Br. II. 278.) ἡδέα Κύπριδος ἔργα et certamina Veneris (παλαισμοσύνην Ἀφροδίτης) passim occurrere meminerim; Vid. Schrad. ad Mus. l. l. Sed strictiori sensu *labores* dici putem molimina et artes, quibus Chloris viros, *quaestus captandi caussa*, venaretur, atque illaquearet. Vnde *famosi*, quibus infamiam sibi contraxisset, turpes, pudendi, sollenni impudicarum feminarum epitheto. Vid. ad III. 3. 26. Αἰσχρὰν ἐργασίαν simillime hoc meretricium vitae genus soli quaestui intentum vocat Aristaenet. I. 19. p. 49. ubi Abresch. (p. 122) laudat Demosth. locum pro Cor. p. 160. ἀνέστησεν αὐτὴν ἀπὸ ταύτης τῆς καλῆς ἐργασίας. Quid Gesn. sibi velit, non extrico.

Inter ludere, virgines,
  Et ſtellis nebulam ſpargere candidis.
Non, ſi quid Pholoën ſatis,
  Et te, Chlori, decet: filia rectius

Ex-

v. 4. *Propior* quum ſis *funeri*, morti proxima, idque *maturae*, quae per ſummam ſenectutem haud inexſpectato accidit, vetula decrepita, tremula, rugis obſita. Talem vetulam Appuleius L. IV. p. 250. Oud. vocat *buſti cadaver extremum*, *vitae dedecus*, *et Orci primum faſtidium*; et *ſimilem ſepulchri* ſeſe Laberius apud Macrob. I. 350 Bip. Senem maritum puellae amore correptum ſimiliter uxor increpat apud Plaut. Caſ. II. 1. 12. appellando eum *Acheruntis pabulum*, *flagitii perſequentem*, *ſtabulum nequitiae*. Magis autem ad noſtrum locum adpoſite Ariſtoph. Veſp. 1355. ὦ οὗτος, τυφεδανὲ καὶ χοιρόθλιψ ποθεῖν ἐρᾷν τ' ἔοικας ὡραίας σοροῦ, *maturi funeris*, h. vetulae morti proximae. Ad ſenſum Nicarchi ep. XII. 4. (Anal. Br, II. 352.) ταύτην οὐκ ἄνδρα ζητεῖν νῦν ἔδει, ἀλλὰ τάφον. — 5. *ludere* male de ſaltatione accipitur. Eſt, iocari, laſcivire, *inter virgines* iuvenculas iuvenilem hilaritatem affectare, ut IV. 13. 4. de Lyce vetula: *Fis anus et tamen* — ludisque *et bibis inpudens*. — 6. Coetui te puellarum imiſcendo *ſpargis nebulam*, tanquam nebula appares inter *ſtellas candidas*, lucidas, puellas formoſas, docte ſententiae implicita pulchritudinis cum ſtellis comparatione; de qua v. ad III. 9, 21. Contraria ſententia eandem comparationem adhibuit Arborius el. ad Nympham v. 59. 60. *Tuque puellarum dum ludis in agmine princeps inter virgineos lucida ſtella choros*, apud Wernsd. Poet. min. III. p. 222.

v. 7. *Si quid Pholoën ſatis* per aetatem ac formam decet, *non* ideo et *te decet*. *Pholoës* mentio, utpote filiae eius, (ut diſerte v. ſeq. vocat) admodum amara. Eiusdem meminit I. 33. 7. et II. 5. 17. — 8. 9. *rectius expugnat*, magis ei convenit, apprime decet talis procacitas; pro hoc ſpeciatim poeta: *expugnare*, effringere *iuvenum* comiſſantium *domos*. Scilicet fidicinae ac citharifiriae puellae (qualis Pholoe erat v. verſ. 14.) ultro etiam ad aedes amatorum comiſſantium accedere, easque occluſas effringere ſolebant. Luculentus hac de re eſt Senecae locus, ab aliis quoque

Expugnat iuvenum domos,
Pulſo Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſcivae ſimilem ludere capreae:

Te

quoque ad partes vocatus, Nat. Quaeſt. IV. praef. *Adulationi nos opponere, non claudere oſtium, et quidem ſic, quemadmodum opponi amicae ſolet, quae ſi impulit, grata eſt; gratior, ſi effregit.* — 10. Bacchae inſtar, *concitae*, excitatae, atque in furorem actae *pulſo tympano*, audito tympani ſtrepitu. Sollennis hominum impotentia animi quocunque affectu commoti discurſantium atque exultantium cum Bacchis comparatio. Iam Homer. Il. χ. 460. de Andromache, μεγάροιο διέσσυτο Μαινάδι ἴση, παλλομένη κραδίην. Pacuv. in Teucro (Scriv. Collect. p. 71.) *Flexanima tanquam lymphata et Bacchi ſacris commota — — Alcyonis ritu litus pervolgans feror.* Cf. ad Hom. H. in Cer. 386. Tanto autem ſuavior h. l. comparatio, quod vetulam libidine prurientem (qua eadem Chloridem anum percitam h. l. innuit poeta) Bacchae aſſimulare ſollenne erat. Enata inde proverbia, γραῦς βακχεύει· ἐπὶ τῶν παρ' ὥραν τι διαπραττομένων. ταῖς γὰρ νέαις πρέπει τὸ χορεύειν (Zenob. Cent. II. 95. in Adag. Schott. p. 53. quod idem habetur apud Diogenian. Cent. III. 74. p. 204. adiecto Ariſtophanis loco: γραῦς καπρῶσα καὶ βακχεύουσα.) et γραῦς ἀναθυᾷ ἀντὶ τοῦ, καπρᾷ· ἐπὶ τῶν παρ' ἡλικίαν γυναικιζομένων, ὡς καὶ τὸ, γραῦς ἀναβακχεύει, Diogenian. Prov. Cent. IV. 10. p. 208.

v. 11—16. Illam per aetatem amores atque comiſſationes; te, vetulam, lanam tractare decet. Ornatiſſime ſingula poeta extulit. Illa amore Nothi *coacta* incenſa *ludit* agitatur, discurrit, inſtar capreae; pervulgata comparatione. Dionyſ. Per. 843. παρθενικαὶ, νεοθηλέες οἷάτε νεβροὶ, σκαίρουσι. Cf. Villoiſ. ad Long. Animadv. p. 142. Sollennia quoque, *agi* (*Namque agor, ut per plana citus ſola verbere turbo* Tibull. I. 5. 3.) *verſari*, δονεῖσθαι, de vehementiore amoris aeſtu. — 13. Tibi lanae tractandae ſtudium convenit; ad quod ſe fere redactos vident vetulae meretrices, vitae tolerandae cauſſa. Opportune in hanc rem incerti ep. LXXXII. (Anal. Br. III. p. 166.) Ἡ τὸ πρὶν αὐχήσασα πο-

Te lanae prope nobilem
  Tonſae Luceriam, non citharae, decent,
Nec flos purpureus roſae,
  Nec poti, vetulam, faece tenus cadi.

πολυχρύσοις ἐπ' ἐρασταῖς, ἡ Νέμεσιν δεινὴν οὐχὶ κύσασα θεόν, μίσθια νῦν σπαθίοις πενιχροῖς πηνίσματα κρούει. Ὀψέ γ' Ἀθηναίη Κύπριν ἐληΐσατο· quod plane convenit Tibullianis (I. 6, 77.): *Aſt, quae ſida fuit nulli, poſt victa ſenecta ducit inops tremula ſtamina torta manu; ſirmaque conductis adnectit licia telis, tractaque de niveo vellere ducta putat.* Iam lanam *prope Luceriam tonſam*, h. Lucerinam, indigitat, tanquam laudatiſſimam. Luceria inde *nobilis* celebratiſſima, ob lanae praeſtantiam. — *non citharae* caet. neutiquam te vetulam decet, comiſſationes obire. Hae ſpecialibus notionibus adumbrantur, *cithara, roſis* (pro quo docte eſt *flos roſae*, ῥόδου ἄωτον) ſ. coronis convivalibus, quae Chloridis canos parum deceant (*ſorta refundit canities* de Laide vetula Claudian. XVIII. 91.) denique liberius acta compotatione, quam arguunt *cadi poti*, epoti, *faece tenus*, ἐς τρυγὰ, ad faecem usque. De pſaltriarum in comiſſationibus vinoſitate paſſim poetae. Cf. ad I. 36. 13. Adde Thyilli ep. VII. 4. (Anal. II. 277.) ubi ὀρχηστρὶς Ἀρίστιον laudatur, ἡ τρὶς ἐφεξῆς εἰδυῖ' ἀκρήτους χειλοποτεῖν κύλικας, ubi forte corr. χανδοποτεῖν. et Gaetulii IX. 1. (Anal. Br. II. 168.) τετράκις ἀμφορέως περὶ χείλεσι χείλεα θεῖσα Σειληνὶς πάσας ἐξεφόρησε τρύγας — τοῖόν (aqua non corruptum) σε προὔπινεν ἀφειδὲς ἐς ἄγγος ἔχουσα, εἰσότε καὶ νεκύων ἦλθ' ἐπὶ συμμορίην.

CAR-

CARMEN XVI.

ARGVMENTVM.

Αὐτάρκειαν, maximum ad bene beateque vivendum momentum, a poeta multoties decantatam atque commendatam, nova iterum hoc carmine eaque splendidissima, repraesentat specie, adeo quidem, ut quoties paupertatis sensu se beatissimum iactet, maximas ab eo ingenii divitias fere expromi animadvertas. Omnino hoc carmen perfectissimis Horatiani ingenii monumentis cum propter nobilissimarum sententiarum vim, tum propter lyricam earundem tractationem, ornatumque singularem accensendum esse, facile quisque, rei intelligens, largietur. Descriptio eius satis dilucida: Sententia, aurum summi materiem mali esse atque irritamentum, exemplis, fabulosis pariter atque historicis, ἐναργῶς exposita, ad excutiendam possessorum eius conditionem progreditur, eamque miserrimam esse, allatis iudicii sui caussis pronuntiat. Tum suo ipsius exemplo, hominem mediocri sorte sua contentum et istis divitum miseriis carere, et felicitatis sensu frui iucundissimo, seque adeo Sabino suo praediolo mortalium felicissimum esse ostendit. Maecenati hos suos sensus explicat, a quo ipso poeta mediocritatem nisi vere expeti, certe affectari probe noverat. Caeterum cum initio carminis comparandum omnino Pauli Silent. ep. XVI. in Anal. Br. III. 76.

AD MAECENATEM.

Inclusam Danaën turris aënea,
Robustaeque fores, et vigilum canum
Tristes excubiae munierant satis
Nocturnis ab adulteris:

Si

v. 1. Sententiam, maximam esse auri vim, nihil tam munitum esse, quod expugnari pecunia non possit, poeta, quo fortius animum percelleret, illustribus statim exemplis, e mythica aetate petitis, communit. *Danaes* fabulam a poetis epicis, qui Persei res gestas carmine persequerentur, et maxime tragicis, Aeschylo in Polydecte, Sophocle et Euripide in eiusdem nominis tragg. varie admodum interpolatam atque exornatam fuisse, donec hanc formam indueret, vel ex Homero (Il. ξ, 319.) colligas. Vulgarem narrationis ordinem discant tirones ex Apollod. II. 1. 4. Hygin. f. 63. et Schol. ad Hom. l. l. Primam huius fabulae faciem facile animo adsequaris, si antiquissimam poetarum in repraesentandis deorum ἐπιφανείαις rationem teneas. Scilicet si divina forma Dii sese hominibus conspiciendos praebent, insolito fulgore oculos mortalium praestringunt, domus tota, quam intrant, subita luce, fulminis instar (Hom. H. in Cer. 279. de Cerere: αὐγῆς δ' ἐπλήσθη πυκινὸς δόμος ἀστεροπῆς ὥς coll. v. 189. de eadem: καί ῥα μελάθρου κῦρε κάρη, πλῆσε δὲ θύρας σέλαος θείοιο.) coruscat, et sic porro. Iam quum aurum et splendor lucis (adde et ignis, ut Pind. Ol. I. 1. et alibi) comparationes vicissim a se mutuarentur, (luculentus in hanc rem locus est Hom. H. Apoll. 135. χρυσῷ δ' ἄρα Δῆλος ἅπασα βεβρίθει, καθορῶσα Διὸς Λητοῦς τε γενέθλην, *Delus resplenduit multa luce*, natis Apolline et Diana) satis consentaneum erat prisco sermoni, pro: Iovem in Danaes conspectum venisse, dicere: Iovem multo auro descendisse in sinum Danaes. Ac ne vanis hariolationibus indulsisse arguar, ecce Pindarum Iovis cum Alcmena congressum antiquo isto sermone eloquentem, Isthm. ζ. 5 sqq. ἢ χρυσῷ μεσονύκτιον νίφοντα δεξαμένα τὸν

Φέρτα-

Si non Acrisium, virginis abditae
Custodem pavidum, Iupiter et Venus
Risis-

φέρτατον θεῶν. Eadem prisci sermonis ratio obtinet in Semeles et Iovis concubitu, prave a serioribus accepta, ineptissimisque deinceps fabulis implicita ac distorta. Caeterum in tribus hisce tantum, quantum memini, congressibus se deum Iupiter professus a poetis traducitur, cuius figmenti ratio a procreata inde sobole, Hercule, Baccho, Perseo, divinam stirpem divinis rebus perpetratis insigniter adserentibus, unice repetenda est. Sed redeundum in viam. Sententiam: auro Iovem aditum sibi ad Danaen parasse, pulcherrime exornavit poeta. Omnino vulgaris vv. 1—8. enuntiatio erat: Danaë, munitae atque severe custoditae turri inclusa, satis tuta ab adulterorum insidiis videri poterat; nisi Iupiter eludendae custodiae puellaeque vitiandae consilium cepisset. Hoc praeclara inversione, insignique orationis poeticae copia elatum expende. *Turris ahenea,* qua Danae includeretur, ad seriora poetarum figmenta pertinet; enata e thalamo, quem, paulo arctius custoditum (unde Phocyl. 203. παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι, in quibus puella dicebatur παρθενεύεσθαι (Lucian. Tim. I. p. 122.) et ipsa inde παῖς κατάκλειστος; vid. ad Callim. fr. 118. p. 486.) puellae nubiles antiquis temporibus inhabitabant. Sed χαλκοδέτους Danaes αὐλὰς habet iam Sophocl. Antig. 958. quas χαλκελάτους θαλάμους dixit Paul. Sil. epigr. in fine Argum. laudato; θάλαμον χάλκεον Pausan. Cor. II. 23. et Apollod. l. l.; *turrem septam* Stat. Theb. I. 253. *aeratam* Claudian. in Eutrop. I. 82. *ferratam domum* Prop. II. 16. 12. et *murum aeratum* idem II. 23. 115. quem *lapideum* appellat Hygin. l. l. qui de ἕρκει, quod domus ambibat, intelligendus est. — *fores robustae,* roboreae, pro firmissimis. *Robustum carcerem* eodem sensu vocat Plaut. Curcul. V. 3. 14. — *canum excubiae,* canes ante fores excubantes, vigilantes, atque amatores noctu (unde adulteri s. amatores *nocturni* v. seq.) prohibentes; atque istorum respectu excubiae dicuntur *tristes,* molestae, graves ipsis. *custodia saeva,* Tib. I. 2. 4. — *munierant,* munivissent, tutam praestitura fuissent, nisi caet. nota forma graeca. — 5 sqq. Venustissima rei imago. Iupiter et Venus, de caelo terras despectantes, in cachinnos solvuntur,

Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.

Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu

dum operosa Acrisii in filiae pudore custodiendo adspiciunt molimina, quippe quae nihil profutura scirent, si auro sibi aditum pararent. Vnde suavissima oritur figurarum complexio, hinc Acrisii metu et pavore examinati, illinc Iovis et Veneris, trepidantem Acrisium deridentium. — *abditas*, κατακλείστου, thalamo clausae. — 6. *Custodem pavidum*, Danaen sollicite custodientem, oraculi metu. Magna vis est huius epitheti h. l. — 7. Probe guari, intelligebant *enim*, *fore*, caet. ita enim orationem suppleri debere, facile perspicitur. Quae abruptior structura, omissa *putandi*, *existimandi* notione, seq. *fore*, in sententiis continuandis haud inusitata est poetis. Ita statim Virg. Aen. I. 444. *Effodere loco signum — caput acris equi; sic num fore bello egregiam* h. unde coniecturam capiebant, fore caet. — *tutum iter et patens*, tuto, a custodibus et canum excubiis (*nam pretium si grande feras, custodia victa est, nec prohibent claves, et tacet ipse canis* Tib. II. 4. 33.) et patentibus portis ad eam viam esse *Deo*, Iovi in *pretium*, aurum converso. *Pretium* pro auro absolute posuit Lucil. Iun. in Aetn. 541. et *pretiosum imbrem* in hac ipsa fabula idem v. 88. Ovid. Am. III. 8, 29. *Iupiter — corruptae pretium virginis ipse fuit.* Ad rem Eurip. in Dan. 50. χρυσὸς γεγὼς — — διὰ στέγους ῥεύσειν ἐν χερσὶν κόρης. Asclepiad. XXVI. 6. Ζεῦ, διὰ χαλκείων χρυσὸς ἔδυς θαλάμων, Anal. I. p. 216.; et ad totam sententiam Apollodori gnome apud Brunck. p. 187. Καὶ κλείσθ' ἡ θύρα μοχλοῖς· ἀλλ' οὐδεὶς εἰς τέκτων ὀχυρὰν οὕτως ἐποίησεν θύραν, δι' ἧς γαλῆ καὶ μοιχὸς οὐκ εἰσέρχεται.

v. 9. Nunc demum generalis subiicitur sententia, *nihil esse potentius auro*, (Ovid. Am. III. 8. 29.) cuius tamen enuntiatio et ipsa ad speciales notiones revocata atque attemperata est a poeta. Aurum *ire amat*, φιλεῖ, non absque vi, audacter vadit, placet sibi, quod difficultates, quas dispellat et exsuperet, sibi obiiciantur; grassatur adeo aperta vi *per medios satellites*, ad

Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum

De-

ad necandum tyrannum, pro cuius salute isti excubant; cuius rei affatim exemplorum historia suggerit. Alii ad custodes Danae positos trahunt; quae ratio admodum languet. Neque magis commode Schol. Cruq. explicat: per hostium cuneos, et fremitus hosticos. — 10. *Et perrumpit*, penetrat, diffringit saxa, h. res, quas natura habet durissimas. Παροιμιακῶς igitur hoc, propter comparationem cum fulmine, accipere praestat, quam de turribus munitis, vel omnino munitionibus intelligere. Graecum exemplum in toto hoc loco adornando Horatio obversatum fuisse, vix dubito. Forte in animo habuit illa Diphili apud Stob. flor. Grot. p. 369. ἰσχυρότερον (forte v. antec. praecesserat, Διὸς βέλει, fulmine) κρίνω τὸ χρυσίον πολύ· τὰ πάντα τούτῳ τέμνεται καὶ πράττεται. *Adamanta* in hac re posuit Apulei. IX. p. 189. Pric. *Pecuniae cunctae sunt difficultates perviae, auroque solent adamantinae etiam perfringi fores*; ad quem locum Pricaeus Tiberiani gnomen laudat, quae est in Grotii Exc. p. 941. χρυσὸς δ' ἀνοίγει πάντα κ' Ἀίδου πύλας. Qui saxa de inaccessis rupibus intelligunt, iis patrocinatur Sophocl. in Alead. apud Stob. Flor. Grot. p. 371. Δεινὸς γὰρ ἕρπειν πλοῦτος ἔς τε τἄβατα, καὶ πρὸς τὰ βατά. — *potentius*, fortius, magis; quam *fulmen icit*, ferit, diffindit saxa.

v. 11. De Amphiarao, Eriphyles uxoris, monilis aurei potiundi cupidae, fraude prodito, et ad bellum Thebanum, quod fatale sibi futurum nosset, protracto, adi Apollod. III. 6. 2. et Hygin. f. LXXIII. et quos laudant ad utrumque interpretes. Iam etsi praeter Amphiaraum, terrae hiatu ad Thebas absorptum, Eriphyle quoque ab Alcmaeone, patris sui necem ulciscente, occisa, et Alcmaeon ipse, ab Alphesiboeae a se repudiatae fratribus necatus, interirent, sicque domus s. familia Amphiarai penitus exstirparetur; a poeta tamen solam Amphiarai mortem h. l. docte atque graviter designari certissime persuasus sum. Est igitur: *domus Argivi auguris*, Amphiarai, *demersa concidit*, ἐνεργῶς, pro *demersa est exitio*, prorsus interiit, deleta est, ipso, familiae stirpe, extincto. Sic Electra Orestem inclamat apud Senec. Agam. 910. *fuge, o paternae mortis auxilium unicum, fuge, et scelestas hostium evita manus; eversa domus est fundi-*

tus,

Demerſa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et ſubruit aemulos
Reges muneribus. Munera navium
Saevos inlaqueant duces.

Creſcen-

tus, quamquam his cum matre ſuperſtitibus. Ita idem, ſeu quisquis iſtius tragoediae auctor eſt; Herc. Oet. 221. *tibi cuncta domus occidit uni* ademto Hercule, et Virg. Aen. IV. 318. *domum labentem*, Aenea abitum parante, dixit. Phaedr. III. 10. 49. *a radicibus non evertiſſet ſcelere funeſto domum*, interemto filio. Plin. Ep. VII. 19. *mihi domus ipſa nutare, convulſaque ſedibus ſuis ruitura ſupra videtur, licet adhuc poſteros habeat.* Caeterum eandem ſententiam eodem locutionis genere perſequitur Athen. XIII. p. 560. ἀνετράπησαν καὶ ὅλοι οἶκοι διὰ γυναῖκας — — ὁ Ἡρακλέους, διὰ τὴν Ἰόλης ἐπιγαμίαν caet. — *ob lucrum*, aurum, quod Eriphyle, virum prodendo, lucraretur. Χρυσὸν ſimpliciter memorat Homer. Od. λ. 325.

v. 13. Obſerva artem poetae in varianda orationis ſtructura. Quod mythicis hiſtoricum exemplum ſubiicitur, hoc a Noſtri more haud alienum putandum. Vid. I. 10. 13. et 28. 10. *Vir Macedo*, ἀνὴρ Μακεδὼν (ut v. c. ἀνὴρ Θρῇξ, Polymeſtor ſaepius Euripidi audit) Philippus, Alexandri M. pater, qui (Cic. Att. I. 16.) *omnia caſtella expugnari poſſe dicebat, in quae modo aſellus auro onuſtus poſſet aſcendere.* Cf. Valer. Max. VII. 2. Laudant et oraculi reſponſum, ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις, quod habet quoque Diogenian. Cent. II. 81. in Adag. Schott. p. 195. Cum vi igitur *diffidit*, diffregit, aperuit, *urbium portas*, τῷ τοὺς προεστηκότας ἐν ταῖς πόλεσι καταφθείρειν; ut ait Demoſth. περὶ Παραπρεσβ. p. 362. Ita Olynthum, corruptis Laſthene et Euthycrate, aliasque quam plurimas Graeciae urbes expugnavit. Vnde *mercatorem Graeciae* eum vocat Val. M. I. 1. et Claudian. XV. 268. *tenuit ſic Graia Philippus oppida; Pellaeo libertas concidit auro.* — 14. *Subruit*, ſubvertit, tamquam actis cuniculis, devicit *reges*, gloriae ac potentiae eius *aemulos*, qui rebus eius ſecundis in ſummam invidiam adducti bellum contra ipſum moviſſent, *muneribus*, corruptis exercituum ducibus. Atque haec ſimpliſſima eademque ſatis appoſita eſt ratio, qua

ſenſum

Creſcentem ſequitur cura pecuniam,
Maiorumque fames. Iure perhorrui

Late

ſenſum h. l. aperias. Poſſis etiam accipere: regum opes imminuit, attrivit, aemulationem inter ipſos de principatu excitando, quo mutua invicem ſeſe clade conficerent, altera vel utraque parte clam muneribus ſollicitata; ſed hoc ſubtilius atque longius petitum. Boettigerus autem regem potiſſimum Thracum, quem Philippus muneribus a reducendo Pauſania avertiſſet (Diod. XVI. 3.) intelligendum ſtatuit. — Munera blandis inſidiis *illaqueant*, ineſcant vel *navium duces*, quantumvis ingenio *ſaevo*; truci, horrido. Suaviter ſic opponi vides, *illaqueant* et *ſaevos duces*. Poſtremum hoc ad Menam referunt, Pompeii claſſi praefectum, qui, deſerto eo, ad Auguſtum a. V. DCCXVI. deſciſceret, mox, eo relicto, ad Pompeii iterum partes transiret, indeque iterum ad Auguſtum ſeſe conferret. Vid. Dio XLVIII. 45. Caeterum exemplorum dilectum obſervent humanitatis ſtudioſi.

v. 17. Nexus: quantacunque autem divitiarum vis ſit, neutiquam tamen eas, propter innumera mala, quibus poſſeſſorem ſuum affligunt, expetendae ſunt. Etenim (ita ſtatim continuat ſenſus poeta, omiſſa generali ſententia) tantum abeſt, ut felicem praeſtent ſui poſſidentem, ut eum potius graviſſimis curis continuo premant ac obruant. Miſeria iſta cernitur in *cura*, ſtudio, cupiditate augendarum opum, quae *ſequitur*, comitatur *creſcentem pecuniam*, quae pariter cum pecunia augetur, ſicque omnem vitae fructum intercipit. Cf. ad II. 2. 13. Ad verba ac ſententiam valde adpoſite Paulus Silent. LXXV. 3. (Anal. Br. III. 100.) πλοῦτον ἔχειν ἐθέλω τὸν ἐπάρκιον· ἡ δὲ περισσὴ θυμὸν ἀεὶ κατέδει χρυσομανὴς μελέτη. Suaviter inde χρυσὸς Palladae CX. (Anal. Br. II. 429.) ὀδύνης καὶ Φροντίδος υἱὸς dictus. Iam ἐπεξηγητικῶς apponi putanda, *maiorum fames*, divitiarum cumulandarum, amplificandarumque inſatiabilis cupiditas. *Maiora* ut gr. τὰ μείζονα, πλείονα· veluti, quem iam Bentl. laudavit, Theocr. XVI. 64. χαιρέτω ὅστις τοῖος. ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη ἄργυρος αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτῶν. Ita ζητεῖν τὰ πλείονα Eurip. fr. Inus apud Stob. Grot. p. 381. Minus docte alii *curam* a *fame* diſtingui volunt, ita quidem, ut *curam* de timore amittendi parta intelligant, verentes ſcilicet, ne bis idem poeta eloquatur

Late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.

Quanto

quatur. Sed amat talem copiam Horatius, atque ita fere duas enuntiationes cumulat, ut altera vel magis perspicua vel ἐναργεστέρα sit altera. Tum alterum ad sensum adcommodatius esse quis non sentit? Atque ita Sulpic. quoque Lupercus Servastus de Cupiditate (Poet. min. Wernsd. III. 236.) hunc Horatii locum cepit v. 16. *Quis metus hic legum, quaeve est reverentia veri, crescenti numo si mage cura subest? — iure perhorrui* caet. Possunt haec antecedentibus ita annecti: quae ipsa caussa est, cur divitias minime expetendas putem. Pro quo multo significantius ac fortius poeta dixisse videri potest: *perhorrui*, abhorrui, aversatus sum, nolui unquam *late conspicuum tollere verticem*, quod ornate esset pro, conspicuus, insignis esse, splendere sc. opibus, et, quae iis parantur, dignitate atque honoribus. Atque in hac quidem sententia, Horatio haud utique indigna, intpp. fere acquiescere videas. Sed, si Horatiani ingenii incessum bene novi, novam, cur amplas divitias concupiscendas esse neget, caussam, docte variata oratione, attexi arbitror, nimirum, quod homines istae reddant insolentes, et arrogantes; quam gnomen suo ipsius sensu admodum ἐναργῶς poeta prodit. Iam arrogantiam ac superbiam *alte sublato vertice* indigitat poeta, sollenni imagine. Rhian. I. 9. (Anal. Br. I. 479.) ὅς δέ κεν εὐέχθησι, θεὸς δ' ἐπὶ ὄλβον ὀπάζει — — ἶσα Διῒ βρομέει, κεφαλὴν δ' ὑπὲρ αὐχένας ἴσχει. Rufin. XXXVII. 3. (An. Br. II. 399.) coniungit γαῦρα Φρονήματα καὶ μέγαν αὐχένα. Ita κόμπον μετάρσιον dicit Eurip. Androm. 1221. Noster I. 18. 15. *tollens vacuum plus nimio Gloria verticem*, qui locus rem plane conficit. Sensus adeo huius tetrastichi est: Divitiarum comites avaritia et arrogantia, seu, ut Eurip. Hippol. Καλυπτ. fr. X. p. 448. Lips. ὕβριν τε τίκτει πλοῦτος ἢ Φειδὼ βίου. Hominem divitiis elatum similiter Menander (apud Stob. Flor. Grot. p. 111.) vocat πρὸς ὕψος ἠρμένον, λαμπρῶς πλούτῳ γαυρούμενον, ὀΦρῦν τε μείζω τῆς τύχης ἐπηρκότα, et πλοῦτον inde κενεαυχένα Zenodot. I. Anal. Br. II. 78. Ad sententiam accommodate idem Menander (in Brunkii Gnom. p. 193.): ὑπερήΦανόν που γίγνεθ' ἡ λίαν τρυΦή· ὅ τε πλοῦτος ἐξώκειλε τὸν κεκτημένον εἰς ἕτερον ἦθος, οὐκ ἐν ᾧ τὸ πρόσθεν ἦν. Iam sponte intel-

Quanto quisque ſibi plura negaverit,
Ab Dis plura feret. Nil cupientium
Nudus caſtra peto, et transfuga divitum
Partis linquere geſtio,

Con-

intelligitur, *equitum decus* nihil amplius eſſe, quam honorificam Maecenatis appellationem, nulla continentiae eius ratione habita, qua ſemper in equeſtri dignitate permaneret. Omnino miras argutias ac ſplendida nugamenta ad h. l. ab intpp. copioſe adferri videas, quae nec referre nec refellere vacat. Tenendum utique hoc, ad Maecenatem nunc demum recte converti orationem, quum ſententiam ſuo comprobatam iudicio poeta expromit.

v. 21. Is demum beatus erit, qui ſorte ſua contentus degit; quandoquidem nullis cupiditatibus vexatus, neque augendarum opum ſtudio maceratus, rebus, quas habet modicas, ſecure atque iucunde fruitur. A contrario igitur, ut variaret orationem poeta, expreſſa ſententia, ſeu tertia, qua magnarum opum poſſeſſionem parum expetendam eſſe oſtendit, ratio: in divitiis nullam ſitam eſſe felicitatem, divites continuo angore confici, nullum adeo divitiarum ſuarum fructum habere, ſicque in ſumma rerum abundantia vere egenos ac miſeros eſſe; quae converſio rationi lyricae apprime convenit. Praeclare autem ſententiam iſtam poeta, ad partes vocatis magnificeque exornatis paradoxis Stoicorum formulis, expreſſam, ſuoque, quo maior ei vis accederet, ſenſu confirmatam expoſuit. — 21. Quo plura quisque *ſibi*, animo ſuo *negaverit*; quo magis cupiditatem habendi compeſcuerit, quo minus deſideraverit, appetierit; iam ſequi debebat: tanto plura vere poſſidebit. Suaviter pro hoc *a Diis* δωτῆρσι ἐάων (v. ad I. 28. 27.) plura *feret*, accipiet, ob continentiam eum quaſi munerantibus. Commode ad rem laudant Cic. Parad. VI. 3. *Non eſſe cupidum, pecunia eſt; contentum vero ſuis rebus eſſe maximae ſunt certiſſimaeque divitiae;* et paulo poſt: *ſatis eſſe putant, quod eſt: nihil appetunt, nulla re egent, nihil ſibi deeſſe ſentiunt, nihil requirunt.* — *Nil cupientium — geſtio*, equidem cum iis facio, eos ſequor, qui animum ab omni cupiditate integrum habent, ſorte ſua qualicunque contenti. Quum duas partes ſibi finxiſſet poeta, de divitia-

rum

Contemtae dominus ſplendidior rei,
Quam ſi, quidquid arat inpiger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.

Purae

rum bono admodum diverſe ſtatuentes, ſatis conſentaneum erat, orationis colorem a duobus caſtris ſ. exercitibus ſibi invicem oppoſitis repetere; in quo adeo nihil video, quod recte reprehendi poſſit. Dum igitur alteri harum partium ſe addicit, alteram contrariam eum deſerere, ab ea recedere neceſſe erat. Iam vulgarior enuntiatio erat: nudus nudorum caſtra peto, ſed pro *nudorum* explicatius poeta: *nil cupientium* poſuit. Vnde *nudus* erit, qui in paupertate ſua ſibi placet, qui augendi cupiditatem omnem (non vero, quod inſulſe intpp. volunt, facultates) abiecit, *nil cupit.* Huic mox opponuntur *divites* maiorum fame cruciati, qui divitias miſere concupiſcunt. Horum *partes linquit*, deſerit, non facit cum iis, opes, quas illi enixe expetunt, magnifice contemnendo. Poſtrema „ſervandae metaphorae," (quo et *transfuga*, quod ornate adiectum eſt, ſpectat) uti iam Acron recte iudicat, unice inſerviunt. — 25. Dumque ita de divitiis ſtatuo, *dominus ſplendidior* ſum; locupletior, verior, omnino ditior ſum, *rei contemtae*, divitias contemnendo, nihili aeſtimando, adeoque nec concupiſcendo, *quam ſi* in ampliſſima fortuna conſtitutus augendae eius cupiditate torquerer; quo ipſo divites avari inopiam ſuam profitentur. *Nam deeſt avaro, quod habet, quam quod non habet* apud Quinctil. Inſt. Or. VIII. 5. — *Dominus*, cum vi, qui vere eas poſſidet, non ab iis poſſidetur, κρέσσων κτεανῶν Pind. Nem. 9. 76. 7. κρείσσων χρημάτων Euripid. Dan. fr. III. p. 439. Facit etiam huc Apollodori fragm. apud Stob. Flor. Grot. p. 91. ἐγὼ γὰρ οὐ τὸν πλοῦτον ἐσίδοιμ' ἐσθ' ὅσος, ἀλλ' ὅστις αὐτὸν κτῆται, εἰ ὑπέρτερος ἐσθ' ὧν ἔχει. Plin. Ep. IX. 30. *Ea invaſit homines habendi cupido, ut poſſideri magis quam poſſidere videantur. Splendidior*, aeque ἐναργῶς, qui divitias non ut avarus abſcondit, ſed iis uſu pretium facit. Nam uſu demum opes *ſplendorem* acquirunt, II. 2. 4. — 26. Pro immenſis opibus ſunt latifundia per totam Apuliam porrecta. *Quidquid arat*, proventum agrorum, quos *arat Appulus*, totius Apuliae. *Impiger*, durus, laboris patiens; adpoſito ad

Purae rivus aquae, ſilvaque iugerum
Paucorum, et ſegetis certa fides meae,
Fulgentem imperio fertilis Africae
Fallit ſorte beatior.

Quam-

ad rem epitheto. — 27. *Occultare*, reconditum habere *horreis*. *Dicerer* ad totam ῥῆσιν ſpectat, ſi dicerer, eſſem Apuliae dominus. — 28. *inter opes inops*, propter infinitas cupiditates. Senec. Herc. Fur. 166. *hic nullo fine beatus componit opes, gazis inhians, et congeſto pauper in auro eſt.* Claudian. III. 199. *Nunquam dives eris, nunquam ſatiabere quaeſtu; ſemper inops quicunque cupit.* Ad Noſtrum alluſit Paulinus IX. Natal. *erit deſertus miſeri metus, et miſer ardor habendi, atque ita et inter opes inopes, quaſi Tantalus ille, inter aquas ſitiunt, nec habent, quod habere videntur.* Adde Lup. Servati ep. laud. vv. 13. 14.

v. 29 *ſqq.* Ecce me Sabino meo agello opulentiorem altero, latiſſimas in Africa poſſeſſiones habente! Egregie poeta ſuum felicitatis ex mediocritate ſenſum ſubiunxit, quo dilucidius propoſitae ſententiae veritatem oſtenderet. Iam in agri Sabini deſcriptione mirifice placet amoenitatis eius habita ratio, qua divites, ſoli lucro intentos, minime tangi videas. Eadem fere de iſto praedicat Serm. II. 6. 1. *modus agri non ita magnus, hortus ubi, et tecto vicinus iugis aquae fons, et paulum ſilvae* — *purae aquae rivus*, Digentia, *ſplendidior vitro* III. 13. 1. — 30. *fides ſegetis*, quae dominum non *vanis eludit ariſtis*, (Virg. Ge. I. 226. coll. Tibull. II. 19.) ager, qui certum proventum praeſtat, nunquam *fallit* (ut Ovid. A. A. I. 450. cf. ad III. 1. 30.); quae laudes ſunt boni ſoli. Ita *tellus ſilvis fidelis* Lucil. Iun. Aetn. 261. dicitur, quae ſerendis arboribus accommoda eſt. Contra *tellus infida*, quae *ſegetem negat* Lucan. Pharſ. I. 647. *Eludi Cereris fide* ad Noſtrum dixit Boeth. Conſ. Phil. I. metr. 6. 5. — Agellus meus *fallit fulgentem imperio Africae*, latet poſſeſſorem latifundiorum Africae, ignoratur ei *ſorte beatior* ſc. ὢν, graece prorſus pro, ſorte beatiorem eſſe, poſſeſſionem (nam ita *ſors* accipienda utique h. l.) beatiorem eſſe, h. e. agrum meum opulentiorem eſſe, proventus ubertate omnes iſtius poſſeſſiones exſuperare, nimirum ſi ager dominum modica re contentum nactus eſt, ſors eius

Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes,
Nec Laestrygonia Bacchus in amphora
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis:

In-

eius *beatior*, uberior est, domino proventu eius contento, quam amplissimorum latifundiorum, quorum uberrimo atque amplissimo proventu dominus haud satiatur. Sensus igitur totius loci est: Dives, qui totius Africae proventum colligit, vix sibi persuadebit, meum longe uberius esse praediolum. Hinc agri sors s. possessio *beata* non est, quae possessorem beatum reddit, sed, fertilis, ubertate praestans, proventu uber; uti *beata arva* V. 16. 41. *felix limus* Virg. Ge. II. 188. et saepissime alibi. De graecismo, *fallit beatior* vid. Lamb. et Boettig. ad h. l. Vechner. Hellenol. I. 32. et Iani A. Poet. p. 292. *Fulgere imperio* significantius quam, imperare Africae, h. „latissimas in Africa possessiones habere" uti optime iam vett. Scholl. Ita *regnare* adhibuit Noster II. 2. 9. Senec. ep. 89. *parum est, nisi trans Hadrianum et Ionium Aegaeumque vester villicus regnet*: et mox: *Quam vultis late possidete: sit fundus, quod aliquando imperium vocabatur: facite vestrum, quidquid potestis, dum plus sit alieni.* Indocte nonnulli de rege Africano vel Proconsule Africae, in Provinciam Romanam redactae, cogitant.

v. 33. Quamquam meae res parum lautae sunt. Docte iterum divitiae specialium notionum, quas divitum Romanorum latifundia suppeditarent, copia a poeta declarantur. Latifundia autem a reditibus, cuiusque regionis praecipuis, exquisito ornatu indigitantur. Pro vulgari igitur, quamquam nulla in Calabria praedia possideam, docte est, quamquam Calabria nullos mihi e mellificio praebet reditus. De melle Tarentino vid. ad. II. 6, 14. — 34. Neque tractus Campaniae, vitibus consitos. Formias, Campaniae oppidum, et Formianum inde vinum exquisita ratione (ut *praelum Calenum* I. 20. 9. *falx Calena* itidem de vino Campano) et *diota Sabina* I. 9. 7. pro vino Sab. poeta ab *amphora Laestrygonia* designat; nam Laestrygonas olim Formianos tractus insedisse, notum vel ex Hom. Od. χ. 82. Cf. Ovid. Met. XIV. 233. — *Bacchus* s. vinum *languescit*, vetustatem trahit,

Inportuna tamen Pauperies abest;
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva cupidine
        Vectigalia porrigam,

Quam

trahit, mitescit (ut *molle merum* I. 7. 19. *vina languidiora* III. 21. 6.) *in a.* apposito ad vinearum multitudinem declarandam ornatu. — *Nec pinguia ... pascuis*, neque in Gallia Cisalpina pascua possideo, quae lanigeros greges alant, unde quaestum faciam. *Gallicae oves pretiosiores habentur, earumque praecipue Altinates*, Colum. VII. 2. 4. ubi vide Intpp. — *vellera pinguia*, lana densa, spissa, qualis est ovium pinguium. Vnde oves εὐτρεφέας Homer. Od. IX. 425. itidem λασιμάλλους vocat. Pascuorum istorum praestantiam ita simul innui, facile intelligas. — *mihi crescant*, mihi quaestui sunt, venalie.

v. 37. Est tamen, quantum satis. *Pauperies importuna*, propter quam homini nunquam quieto esse licet, quae continuo vexat, curisque obruit hominem, χαλεπή, θυμοφθόρος, Hesiod. ἐργ. 715. Cogitanda autem *Pauperies* persona (ut III. 29. 56.) quae adsidet homini, una habitat, eique molesta est. Iam Theogn. 341. Ἆ δειλὴ Πενίη, τί μένεις προλιποῦσα παρ' ἄλλον ἄνδρ' ἰέναι; τί δὲ δή μ' οὐκ ἐθέλοντα φιλεῖς; ἀλλ' ἴθι, καὶ δόμον ἄλλον ἐποίχεο, μηδὲ μεθ' ἡμῶν αἰεὶ δυστήνου τοῦδε βίου μέτεχε, eodem suavi figmento. — 38. *si plura velim* caet. mirifice placet generosi animi sensus, *unicis Sabinis satis beati* (II. 18. 14.) etsi largioribus consequendis Maecenatis munificentia facile spem faceret, hocque beneficium prae se ferentis. Cf. V. 1. 25. sqq. Sordidi vero atque abiecti putandi, qui poetam simulata hominis sua sorte contenti persona, plura hoc subtili, quod ipsis videtur, artificio a Maecenatis liberalitate elicere voluisse suspicantur. — 39. *Melius porrigam*, latius extendam, ampliora faciam *vectigalia*, reditus ex agris exiguos, h. l. ipsos agros, agellum meum Sabinum, dum *contraho*, coarcto *cupidinem*, cupiditates, pauca desiderando, *quod cessat ex reditu, frugalitate supplendo*, ut Plin. Epp. II. 4. *Porrigere* eodem sensu Senec. ep. 89. *Quousque fines possessionum propagabitis? — — quousque arationes vestras porrigetis* caet. Praeclare autem opponitur τῷ *contracto*. — 41. *Quam si* lon-

ginquas

Quam si Mygdoniis regnum Alyattei
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

ginquos Asiae tractus, eosque fertilissimos possideam. Pro hoc docte est: si *regnum Alyattei*, regis Lydiae, Lydiam, *campis Mygdoniis*, Phrygiis *continuem*, continuatam possideam, *in provinciarum spatium rura dilatem* (ut Senec. l. l. ait), dilatato simul cupidine. *Agros continuare* eodem sensu Liv. XXXIV. 4. Ad sententiam Cic. Parad. VI. 3. *Non intelligunt homines, quam magnum vectigal sit parsimonia. — capit ille ex suis praediis sexcenta sestertia, ego centena ex meis: illi aurata tecta caet. infinite concupiscenti, non modo ad fructum ille est sumtus, sed etiam ad foenus, exiguus; ex meo tenui vectigali, detractis sumtibus cupiditatis aliquid etiam superabit. Uter igitur est divitior, cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abundat?* — 42. *Multa* qui concupiscunt, egere se profitentur. Idem Cic. l. l. c. 1. *Qui innumerabiles cupiditates habet, hunc quo modo ego appellabo divitem, cum ipse etiam egere se sentiat?* — 43. *Bene* ei *est*, beatissimus est, cui *Deus obtulit*, nec petenti dedit, *quod satis est*, τὰ ἀρκοῦντα, quae paucis admodum continentur; hinc *parca manu*, modicas facultates.

CAR-

CARMEN XVII.

ARGVMENTVM.

Iocose Horatius hoc carmine diem crastinum praetexta Genii religione genialiter agendum Aelio Lamiae indicit, feriandi occasione a procellosa ac pluvia tempestate (cf. I. 9. v. 12.) desumta, quam facete crastino die exorituram a cornice monitus Lamiae praesagit. Habet omnino hoc carmen, si incessum eius recte expendas, multum venustatis, proditque amoenum Horatii ingenium, cum amicis (inter quos Lamiam primo loco numeres. Vid. I. 26. 8.) facete iocantis iucundeque convivantis. Lepidos autem poetae iocos et in summa carminis et in toto eius habitu facile deprehendas. Summam Lamiae expectationem, quam exordio fecerat, stemmate eius ab antiquissimo usque Lamo deducendo, reique veritatem partim levibus partim gravioribus argumentis asserendo, tempestatisque a cornice praedictae, commemoratione aliquantisper suspensam, ita extremis demum vv. explicat seu potius eludit, ut crastinum diem Genio omninoque convivali hilaritati dandum pronuntiet. Vrbane se ita simul convivam Lamiae offerre Horatium, urbanum quemque suus facile sensus docebit. Ita vero si totius carminis tibi fingas ingenium, neutiquam ferro opus erit, quo amoenam lepidi poetae luxuriem compescas. Neque mirandum utique, tam artificiosum carminis contextum interpretes minus perspexisse.

AD AELIVM LAMIAM.

Aeli, vetusto nobilis ab Lamo,
Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastus
Auctore

v. 1. *Vetusto nobilis ab Lamo*, nobilissimae prosapiae, utpote ab ipso Lamo, Laestrygonum rege, deductae. Multas gentes Romanas, tam patricias, quam plebeias, ambitiose originem suam ad Vrbis primordia, atque altius adeo, maxime ad Troiana tempora (cf. Virg. Aen. V. 117—123.) miro lusu etymologico pro fundamento posito, retulisse facile apparet, si vel obiter Romanarum familiarum stemmata perlustres. Ita Lamiarum originem Lamo, Laestrygonum, vetustissimorum Campaniae incolarum, rege, descendere vulgaris Romae opinio erat, uti ex h. l. cognoscitur. — 2 sqq. Facete indulget sibi poeta in adstruenda originis istius veritate, argumentis a vulgari istius rei fama, cui quidem ipsa Lamiarum stirps, iam longis retro saeculis Romae cognita, fidem faciat, petitis. *Quando*, siquidem *ferunt*, constans fama est, *hinc*, ab isto Lamo *denominatos* fuisse, nomen traxisse *Lamias priores*, maiores tuos, primores gentis, et *genus omne nepotum* (in recto casu), longa nepotum inde orta series, *per memores fastos* celebrata, cuius memoria in fastis viget, *or. ducit*, descendere putatur ab illo *qui* caet. In posteriori membro novavit structuram poeta, quae lenius ita procedebat: ferunt Lamias hinc denominatos, et genus nepotum ducere orig. Recte autem distinguit poeta priores Lamias a nepotibus eorum, quandoquidem horum demum res praeclare gestae, quos in Lamiae gratiam leviter attingit, fastis adsignari potuere, illis ultra Romanae reip. tempora adsurgentibus. *Fasti* docte *memores* dicuntur, qui rerum gestarum memoriam servant; ut IV. 14. 4. Pro *hinc* in altero membro est, *auctore ab illo*; propter sqq. — 6 Formiarum conditore. Plin. H. N. III. 5. *Formiae oppidum, antiqua Laestrygonum sedes*. Easdem Ovid. Met. XIV. 233. appellat *Lami veterem Laestrygonis urbem*, τηλέπυλον

Auctore ab illo ducit originem,
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps et innantem Maricae
Litoribus tenuiſſe Lirim,

Late tyrannus: cras foliis nemus
Multis et alga litus inutili

De-

τηλέπυλον Λαιστρυγονίην, Hom. Od. X. 81. Nam Formiae a Lacedaemoniis demum, urbem inſtaurantibus, appellatur. Strabo IV. p. 161. Plura de hac re congeſta vide a Torrent. ad h. l. et Ruperto ad Sil. VII. 276. — *Princeps*, primus, ut III. 30. 13. — *et innantem . . . late tyrannus*, oram Minturnenſem poſſediſſe. Docte iſtam deſignat poeta a Liri flumine (de quo v. ad I. 31. 8.), qua is *Maricae litoribus*, litorali Minturnenſium plagae, *innat*, eam perfluit. Sed alterum magis proprie curſum Liris per paludes Minturnenſes in mare ſeſe exonerantis deſcribit. Innat adeo ſtagnanti paludum aquae, effundit ſe in iſtas paludes. Alii ad lentam placidumque eius curſum, quo ad litoralem Maricae ſilvam defertur, referunt, quod *innare* dici nequit. Et alterum ſatis poetice putandum dici de limpido fluvio (*gemmantem gurgitem* ei tribuit Sil. IV. 350.) coenoſam aquam permeante. *Marica*, inquit Serv. ad Virg. Aen. VIII. 47. „dea litoris Minturnenſium (h. litoralis circa Minturnas plagae, quae paludoſa eſt) iuxta Lirin fluvium, ubi ei lucus conſecratus erat. Vnde eosdem oras *ambroſae regna Maricae* indigitat Lucan. II. 424. Eius religionem ad Porphyrionis manſiſſe aetatem, ex eius nota diſcitur. — *late tyrannus*, εὐρυκρείων.

v. 9. Cras pluvia tempeſtas erit. Hoc egregie exornavit poeta. *Eurus demittit* defundit *tempeſtatem*, deorſum ruens, καταΐσσων, nota imagine poetica, qua procellae ex alto (ὑψόθεν, καταταΐγδην, Orph. A. 1180. Arat. Phaen. 423.) in terram praecipites feruntur; unde καταΐξ, et καταιγίδες dictae. Εὔρου χειμερίας καταιγίδας dixit Perſes. VIII. 1. (A. Br. II. 5.) et eiusdem venti τρηχεῖαν καὶ αἰπήεσσαν καταιγίδα Leonid. Tarent. XC. 1. (A. Br. 244.) Plura vide ad I. 3. 12. Iam pro, ſilvas commovebit,

Demissa tempestas ab Euro
Sternet, aquae nisi fallit augur

Annosa cornix. Dum potis, aridum
Conpone lignum: cras Genium mero

Cu-

movebit, vexabit, effecta possuit, *sternet*, consternet *nemus*, humum nemoris, *multis foliis*, decutiet folia arboribus; terra constrata erit foliis. Eodem colore tempestas adumbratur II. 9. 6 sqq. — 10. *et litus alga* consternet, gravissimas in mari procellas excitabit; nam algae eiectae turbas in maris fundo arguunt. Homer. Il. IX. 4 sqq. ὡς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα Βορέης καὶ Ζέφυρος — ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν. Cf. Virg. Aen. VII. 590. — *inutili*, proverbiali algae epitheto (*proiecta vilior alga* Virg. Ecl. VII. 42.) cuius tamen multiplex usus hodie innotuit. Caeterum, quod a poeta facile expectari poterat, ut specialibus tempestatis violentiam repraesentaret coloribus, temere inde quosdam suspicari arbitror, Lamiae fundum prope Formias fuisse, quem scilicet petiturus fuisset Horatius. — 12. *nisi fallit*, si fides habenda est *cornici*, *aquae auguri*, impendentem pluviam crocitatione (κρώζουσα Arat. Diosem. 1002.) adnuntians. Arat. Dios. 1022. Χειμῶνος μέγα σῆμα καὶ ἐννεάγηρα κορώνη νύκτερον ἀείδουσα. Cf. III. 27. 10. Ad Nostrum Ovid. Am. II. 6. 34. *pluviae graculus augur aquae*. — *annosa*, longaeva, quae adeo non fallitur, longa annorum serie edocta. De longa cornicum aetate vid. ad IV. 13. 24.

v. 13. *Dum* igitur *potis es*, dum per pluviam licet, *compone*, para, repone sub tecto ligna arida, crastino die foco admovenda, ne fumo nobis molestias creent. Nam *circa* focum et *Lares* (V. 2. 66.) *posita* erat familia, in festa laetitia, maxime ruri. Festive autem poeta praeludit sequentibus, quae tandem Lamiam, per longas ambages in summam exspectationem adductum, de eius consilio certiorem faciunt. — *cras Genium* s. Larem *curabis*, curam eius geres, veneraberis, sacrum ei facies. Genii omnino caussam praetendebant veteres, quotiescunque se lautius atque hilarius excipere vellent; unde natae loquendi formae, *Genio litare*, *placare eum*, *geniales epulae* et sic porro.

Dum

Curabis et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

Dum igitur Genio sacrum parari vult, hoc ipso diem crastinum genialiter agendum anguſtiore specie indicere putandus est poeta. Vide omnino ad I. 4. 11. 12. Tum Genii satis obscura, saepiusque cum Laribus confusa religio. Vide Censorin. de D. N. 33. Igitur et *porco bimestri* in *tali* sacrificio recte locus esse poterat, (cf. Schott. Obss. II. 14.) etsi mero, ture et libis Genio facere sollenne esset; quod adeo intpp. offendere haud debebat, qui forte *curare eatem* rectius dici opinabantur, quam *curare deos*, h. sacra iis parare. Ita plane *Larem curare* dixit Plaut. Aulul. prol. 19. In deliciis autem apud vett. erant porcelli, ut satis notum. — *bimestri*. Decimo a partu die ad sacrificium idonei erant, iuxta Varronem II. 4. 16. — 16. *Cum famulis*, servis, *operum solutis*, ab opere diurno per festum diem (ut statim carm. seq. v. 11. 12.) solutis, quod per imbrem vix fieri potuisset. Θεράποντας λυσιπόνους Pindar. IV. 72. cum Nostro comparat Gedik. ad eundem p. 158.

CARMEN XVIII.

ARGVMENTVM.

Faunum Faunalium die (qui in Nonas Decembres incidit, quod e v. 10 ponere licet; alteri enim Faunali idus Febr. consecratae erant) hoc hymno veneratur poeta, precaturque, ut Sabino suo inposterum etiam prospiciat. Adornatum eum esse ad antiquam precum formulam, cum sollenni obtestatione, in promtu est videre. Progreditur inde poeta ad describendam rusticam istius diei laetitiam, rusticis, ut ita dicam, coloribus pro argumenti ratione egregie adumbratam. Oratio in eo facilis, venusta, numerosa. Religioso usui destinatum fuisse hoc carmen credunt Sanad. Dacer. alii; non ego.

A D F A V N V M.

Faune, Nympharum fugientum amator,
Per meos finis et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Aequus alumnis:

Si

v. 1. *Amatorem* f. sectatorem *Nympharum fugientium* quod Faunum in sollenniore carmine poeta indigitat, cum priscorum hymnorum, munera atque affectiones Deorum exponentium, rationi satis consentaneum videri debet, tum quod poetico huic figmento notio subest physica, quae primaria cultus eius divini caussa statuenda est. Scilicet cum Deos agrestes naturae cum rudioris (ut Pan, Priapus, caet.) tum cultioris (ut Dii frugum, vini, pomorum caet. inventores) vim vegetam ac procreatricem symbolicam ferret antiquitas, fieri haud poterat, quin poetae, rem sensibus obiicientes, vim ipsorum generandi ad amores humanos revocarent, infinitisque amatoriis fabulis involverent, donec tandem ad meros lusus, ludicramque amoris lasciviam res verteretur. Haec si animo teneas, ridebis mecum hariolationes interpretum, Faunum Nymphas persequendo ad Sabina Horatii rura delatum fit declarari statuentium.

v. 2 *sqq.* Sollennem precum formulam χαῖρε, ἵλαθι, praeclare ad Fauni, dei agrestis ac vagi, indolem attemperavit poeta. Pro vulgari: *lenis*, propitius sis, tuere agros ac greges meos, doctius erat; lenis invisas, adeas meam villam; pro quo accommodatius est: *lenis incedas*, *abeasque aequus*, propitio numine transeas, utpote de deo, agros et silvas continuo pervagante, ac nullibi morante ideoque nec templis culto, ut caetera agrestia numina. Κακεβχίμονα Faunum deum ἀλεξίκακον (cf. I. 17. init.) faciunt, qui poetam iram huius dei deprecari existimant, *lenis incedas et aequus abeas*, explicantes: neque iratus venias, neque irae vestigia relinquas. *Lenem* autem et *aequum* recte placidum, benevolum, propitium dici, nemo facile exemplis probari cupiat. — *fines et aprica*

Si tener pleno cadit haedus anno,
Largà nec desunt Veneris sodali
Vina craterae, vetus ara multo
Fumat odore.

Ludit

aprica rura, agros, copia poetica. — *parvos alumnos* h. l. et III. 23. 7. prave utique Scholl. explicant vernulas ruris, θρεπτάρια (uti ὑποκοριστικῶς dicebantur; vid. doctum Valken. Animadvv. ad Ammon. c. III. p. 173.) f. pueros servorum in villa Horatii; quos plerique recentiores intpp. sequuntur, quorum nonnulli, qui *Faunis in quiete ludibria* adscribi e Plin. XXV. 14. nossent, eo tandem prolabuntur, ut ephialten nocturnum a pueris suis Horatium deprecari, existiment. Quanto concinnior contra, quanto simplicior precum ratio: Faune, tutare agrum, tutare greges meos! prae altera, quae agris et vernulis prospicit. Pro gregibus autem quaesitius posuit *alumnos parvos*, agnos et hoedos tenellos, foeturam gregis, morbis quippe magis obnoxiam, maxime auctumnali tempore. Hinc III. 23. 7. *aut dulces alumni pomifero grave tempus anno* sc. sentient. Quid apertius isto loco? Quid apertius altero I. 17. 2. de Fauno pecorum custode: *igneam defendit aestatem capellis usque meis pluviosque ventos?* Duobus igitur, arvis et gregibus, quae maxima rei rusticae momenta faciunt, Fauni, arvorum et gregum custodis, benevolentiam puta expeti a poeta. Sed ad alteram interpretationem delapsi sunt intpp., quum semel in animum sibi induxissent, omnia ad avertendam Fauni iram atque noxam spectare.

v. 5. Si quotannis sacro, stato die tibi parando, numen tuum veneror, si Faunalia tua quotannis rite celebro. Solleunis haec Deos obtestandi formula, ubique obvia in poetis. Ornate autem partes sacrificii enumerantur, tus, merum, victima. *Haedus cadit*, tibi immolatur (ut I. 4. 18.) *anno pleno*, impleto, exacto, quotannis. — 6. Si neque largum vinum *deest craterae*, si impleo vino, tibi libando, pateram, si merum tibi libo. Venuste admodum cratera audit *Veneris sodalis*, τερπνοτέρα γὰρ Ἀφροδίτη μετὰ Διονύσου, καὶ τὸ παρ' ἀμφοῖν ἡδὺ σύγκρατον, Lucian. Amor. 12. p. 410. ratione satis manifesta, qua eadem, ἥδιστον πρόπολον βαρυγδούπων Ἐρώτων οἶνον ἀερσίπνουν appellat Ion Chius apud Athen. II. p. 35.; cuius

Ludit herboſo pecus omne campo,
Quum tibi Nonae redeunt Decembres:
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus:

Inter

cuius tamen nonnulli parum memores coniunctionem iſtam a Veneris et Bacchi παρεδρίᾳ invenuſte repetunt. Similiter οἶνον Panyaſis in Stob. Grot. p. 105. appellat πάσης συνοπηδὸν ἀοιδῆς, et λάγυνον Marc. Argentar. XXI. (A. Br. II. 271.) κασιγνήτην νεκταρέης κύλικος, eandemque Incertus epigram. LXXVII. 3. (A. Br. II. 165.) Βάκχου καὶ Μουσέων ἱλαρὴν λάτριν καὶ Κυθερείης, quod appoſitiſſimum eſt. Alia de hoc ſodalitio, ut ita dicam, poetico, vide ad I. 25. 19. — Siquo *ara* tua *multo odore*, ture aliisque odoris rebus (nam et alias res adoleri conſuevisſe, facile cogas e Tibull. II. 2. 3. *Vrantur pia tura focis, urantur odores*; vid. ibi Heyn. adde Prop. IV. 6. 5.) ei iniectis fumat. — *vetus* praeclare multis retro annis ſacrificia in ea facta innuit.

v. 9 ſqq. Effrenior hilaritas, Faunalibus omninoque feſtis Deorum agreſtium diebus propria, vivide admodum adumbrata a poeta ſubiicitur; admixtis qui anguſtiorem rei ſpeciem praeberent, coloribus, a praeſentia Fauni ductis; quod temere a quibusdam reprehendi videas. Laetitiae autem ſenſum, quo, deo adventante, omnis natura perfunditur, ad greges potiſſimum revocavit poeta h. l. quod Faunus iſtorum cuſtos haberetur. Ita, Baccho praeſente, *largo pubeſcit vinea fetu*, apud Virg. Ge. II. 390. Conf. Calpurn. Ecl. IV. 102—116. Pecus omne *ludit*, exultat, laſcivit (III. 11. 10.) *herboſo campo*, in paſcuis, pratis. Calpurn. l. l. *Adſpicis, ut teneros ſubitus vigor excitet agnos?* in Pales adventu. Ad diei feſtivitatem omnes greges in prata fuiſſe actos neſcio qua de cauſſa ſtatuant nonnulli, quum in Italia initio huius menſis a paſtu necdum revocari ſoleant. — 10. *tibi redeunt Nonae Dec.* quibus tibi ſacrum fit. *Redeunt*, de ſacro anniverſario. — 11. Sollennis boum iugo ſolutorum in ruſticorum feriis mentio. Tib. II. 1. 15. *Luce ſacra requieſcat humus, requieſcat arator, et grave ſuſpenſo vomere ceſſet opus, ſolvite vincla iugis.* — *feſtus pagus*, agricolae diem feſtum, hilarem agentes, laeti *vacant in pratis*, opere intermiſſo feriantur, exultant in

Inter audacis lupus errat agnos:
Spargit agrestis tibi silva frondis:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

in pratis; sacra enim rustica sub dio celebrabantur. Vid. I. 4. 11. — *otioso*, libere per prata vagante; suavis pictura.

v. 15. Aucta h. l. rei imago; I. 17. 5 sqq. *Impune tutum per nemus* caet. prodita; colore ab aurea aetate petito. Virg. Ecl. IV. 22. *nec magnos metuent armenta leones.* Cf. V. 16. 51. Invertit autem poeta sententiam, nam proprie *agnus audax errat*, audacter errat, secure vagatur *inter lupos*: *errare* enim de libero ac securo pastu proprium. — 14. Folia mense Decembri arboribus delapsa in miraculum vertit poeta, quod sane Italiae regioni satis consentaneum erat. Referendum ad φυλλοβολίαν, in honorem deorum antiquitus institutam; de qua Virg. Ecl. V. 40. *Spargite humum foliis*, in Daphnidis honorem. Suaviter autem ipsam silvam hoc laetitiae sensu animat poeta, quod forte a rusticis isto die fieri solebat. Cf. Schol. Cruq. Igitur *silva tibi* adventanti honoris causa *frondes spargit*, excutit, humum iis consternit. Atque haec simplicissima fuerit ratio. Heynius tamen ad Virg. Ecl. IV. 50. de nutantibus adventu dei agrestis arborum cacuminibus vult intelligi; exquisitiore utique phantasmate: cui tamen vereor, ut ratio loquendi satis addicat. — *agrestes*, utpote deo agresti. — 15. *Fossorem* speciatim cum delectu memorat poeta, propter graviorem vineae fodiendae, fossaeque ducendae laborem, a quo per festum diem vacuus *gaudet pepulisse*, cum intimo laetitiae sensu *pellit* quatit *ter pede terram*, tripudiat, saltat. — *invisam*, tot aerumnarum caussam, suaviter. Eadem ratione *damnatos ligones* Calpurn. Ecl. IV. 117. dictos putabat Wernsd. ad eum locum. Ridicule autem fossorem nonnulli terrae isto die ruditer insultare credunt, quo sibi tot aerumnas, in ea colenda perlatas, ulcisci videretur.

CAR-

CARMEN XIX.

ARGVMENTVM.

In describendo huius carminis argumento ab interpretibus vel aliena immisceri, vel praepostere ordinem eius conturbari planeque perverti animadvertas. Nunc enim Telephum vel novae Iliados conditorem vel de antiquis historiis subtiliter disquirentem, aut carmine eas cyclio (v. 1. 2.) persequutum ferunt; nunc carmen super convivium, in quo Telephus de temporum rationibus antiquisque historiis satis intempestive dispiceret, factum asserunt; sunt denique, qui coenam apud ipsum Telephum habitam, in qua praeter coenaculi frigus, vinique parcitatem, poetam Telephi ostentata eruditio paene enecaverit, salse perstringi censeant. Quae quidem intpp. iudicia, a poetica ne dicam lyrica ratione prorsus abhorrentia, refellere nihil attinet. Tu ita statue: Quum Horatii sodales, de coena ἀπὸ συμβολῶν, forte in L. Licinii Varronis Murenae novi auguris honorem habenda deliberaturi, conventum antea (nam quamvis coenam συμβολιμαίαν deliberatio antecesserit necesse est) agerent, interque confabulandum sermo, qui ipse erat hilarior atque liberior, a proposito sensim, ut fit, ad alia aberrasset; poeta, nonnisi de convivio cogitans, ut eos inde revocaret Telephum potissimum ex his increpat, quem maxime a re ad consultandum proposita, eademque iudicio suo gravissima, ad doctas

nugas

nugas deflectere, in iisque mire sibi placere animadverteret. Tum ad ipsam convivii futuri hilaritatem delineandam progreditur, quam exquisito artificio repraesentat. Regnat in hoc carmine naturalis orationis vigor, a poetae commotioris affectu prodiens; sententiae nullo artiori nexu praecipitatae, ornate tamen ac vivide expressae. Graecum autem poetae obversatum fuisse exemplum, haud vane augureris; forte Ionis Chii II. (Anal. I. 161.) quod harum deliciarum amatoribus hic apponere lubet:

Χαιρέτω ἡμέτερος βασιλεὺς σωτήρ τὲ πατήρ τε·
  ἡμῖν δὲ κρητῆρ' οἰνοχόοι θέραπες
Κιρνάντων προχύταισιν ἐν ἀργυρέοις· ὁ δὲ Χρύσης
  οἶναν ἔχων χειροῖν νιζέτω εἰς ἔδαφος
Σπένδοντες δ' ἁγνῶς Ἡρακλεῖ τ' Ἀλκμήνῃ τε,
  Προκλέϊ, Περσείδαις τ' ἐκ Διὸς ἀρχόμενοι,
Πίνωμεν, παίζωμεν, ἴτω διὰ νυκτὸς ἀοιδή.
  ὀρχείσθω τις· ἑκὼν δ' ἄρχε φιλοφροσύνης·
Ὅν τινα δ' εὐειδὴς μίμνει θήλεια πάρευνος,
  Κεῖνος τῶν ἄλλων κυδρότερον πίεται.

Super initio carminis in Adnotatt. monuimus.

AD

AD TELEPHVM.

Quantum diftet ab Inacho
 Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, et genus Aeaci,
 Et pugnata facro bella fub Ilio:

Quo

v. 1. Maximopere placet poetae fedulitas, in apparando in Murenae honorem convivio omnes cogitationes defigentis, omniaque fusque deque habentis, atque adeo indignantis, fi quae praeter rem a fodalibus in medium proferri animadvertat. Increpat igitur Telephum, extra oleas vagantem, hoc exordio poeta, eumque ad propofitum revocat. Vide omnino de dramatica hac exordii adornatione Argum. Neque dubitandum, quin graecum Horatio ante oculos obverfatum fuerit exemplum. Similes ideae occurrunt in Sotionis fragm. apud Athen. VIII. 3. p. 336. τί ταῦτα ληρεῖς φληναφῶν ἄνω κάτω, Λύκειον, Ἀκαδημίαν, Ὠδεῖον, πύλας, λήρους σοφιστῶν; οὐδὲ ἓν τούτων καλόν· πίνωμεν, ἐκπίνωμεν. Anacreon. XXXVI. τί με τοὺς νόμους διδάσκεις, καὶ ῥητόρων ἀκάνθας (ita omnino leg. pro eo quod nunc obtinet, ἀνάγκας) τί δέ μοι λόγων τοσούτων τῶν μηδὲν ὠφελούντων; μᾶλλον δίδασκε πίνειν caet. Et eiusdem epigr. LXXXIV. 1. 2. (Anal. Br. I. 119.) οὐ φίλος, ὃς κρατῆρι παρὰ πλέῳ οἰνοποτάζων νείκεα καὶ πόλεμον δακρυόεντα λέγει. — *Quantum diftet*, quanto temporis intervallo a fe invicem diftent *Inachus*, antiquiffimus Argivorum rex, a quo ultima temporum procedebat computatio, et *Codrus*, ultimus rex Athenienfium, *non timidus*, promtus paratusque *mori*, μὴ ὀκνῶν θανεῖν, graeca ftructura. Res ipfa notiffima vel e Iuftin. II. 6. — 3. *narras*, cum vi, ληρεῖς, φληναφεῖς, φλυαρεῖς, exponis, expedis nunc iftas chronologicas difficultates, quum de re gravioris momenti deliberandum fit, importune tricaris. — et *genus*, ftirpem nobiliffimam *Aeaci*, Oenopiae regis, percenfes, Peleum, Telamona, et inde prognatos, Achillem, Teucrum et Aiacem, ficque nugando delaberis tandem ad *bella*, pugnas *fub Ilio*, ad Ilium *pugnatas*, editas, factas, novamque adeo Iliada exordiris. *Bella* f. pugnam *pugnare*, μάχην μάχεσθαι, notiffimo

Quo Chium pretio cadum
Mercemur, quis aquam temperet ignibus,
Quo praebente domum et quota
Pelignis caream frigoribus, taces.

Da

tissimo Graecismo. *Ilium sacrum*, Ἴλιος ἱρή, Homerico epitheto; veluti Il. δ. 46. propter deos πολιούχους; res nota.

v. 5. Caeterum de re multo maioris momenti, de apparando, quod instat, convivio, verbum nullum. Seqq. manifeste docent, de coena ἐκ συμβόλων adornanda, in qua aequalem quisque impensarum partem (unde ἰσοτελεῖς dicti), quae in epulas insumerentur, sustinebat, a Muraenae amicis deliberatum fuisse. De conviviis συμβολιμαίοις vide docte dispicientem Salmas. Obss. ad Ius Att. et Rom. c. III. p. 62. seq. Tangit autem poeta potiora convivii momenta, *quae* illud, iuxta Varronem apud Gell. XIII. 11. *omnibus suis numeris absolutum* efficiunt, *si belli homunculi adsint* (quales Horatii sodales recte tibi fingas) *si electus locus* (quo praebente domum caet.) *si tempus lectum* (quota hora caet.) *si apparatus* (Chius cadus) *non neglectus*. — *cadum Chium*, vini Chii, in pretiosioribus habiti, de quo Athen. I. p. 28. Conf. Serm. I. 10. 24. et Tibull. II. 1. 28. Unde satis apparet, de opiparo ac pollucibili coena eos cogitasse. — 6. *quis aquam* ad balneum *ignibus temperet*, calefaciat. Balnei, quod respexit poeta, usus ante coenam satis notus apud veteres. Venuste autem ita de eo disquirit, in cuius domo epulae essent celebrandae; unde subiicit, *quo praebente domum*, quis domum praebeat, apud quem convivemur; nihil amplius. Aliena est ab h. l. de usu verbi *praebere*, παρέχειν, partes sumtuum in se recipere, observatio. Noster Serm. I. 5. 37. *In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus, Murena praebente domum*. — 7. 8. *et quota* hora epulaturi simus, h. utrum de die (v. ad I. 1. 20.) an consueta hora convivium incepturi simus. Pro hoc, quo se ad tempestiviorem compotationem proniorem ostenderet, suaviter ac festive ex suo sensu, frigoris impatientissimo: qua hora *caream frigoribus*, calefiam; coenaculum enim hieme calefiebat, ut notum. *Pelignis*, quale est in Pelignis; quae regio inclementius coelum habet. Auget adeo simpliciter, ut *nix Sithonia* III. 26. 10. Sollennis autem

lucu-

Da Lunae propere novae,
  Da Noctis mediae; da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
  Miſcentor cyathis pocula commodis.

Qui

luculentioris foci mentio in compotatione, ut I. 9. 5. III. 17. 14.

v. 9. Feſtinantem ad pocula poetam omnisque morae impatientem praecepta animo eius convivii futuri hilaritas vivide admodum declarat. Sedent convivae, leges bibendi ponuntur, certatur poculis, convivium agitatur liberius, exoritur clamor inconditus etc. Quo exquiſito artificio, paſſim Noſtro frequentato, rerum ſpecies nova quaſi luce perfundi, totumque carmen mire animari, facile quisque ſentiat. Hoc autem loco tanto maiorem vim habet, poetae impatientia ceſſatori Telepho oppoſita. Caeterum ſympoſiarchi perſona ſumta ſqq. a poeta pronuntiari putanda. — *Da*, ἔγχει, ἐπίχει, tempera atque miniſtra poculum *Lunae novae* (altero caſu) in Lunae honorem ebibendum; cuius quidem, uti mox *Noctis*, ratio unice ideo habetur, quod compotatio in multam noctem protraheretur. Vnde et ſomni poculum habet Eubulus apud Athen. I. p. 36. Cf. III. 28. 15. Argutius paullo ad primum Murenae augurium trahunt, quod quidem a media nocte capere ſollenne erat. Caeterum et cyathi in poculum infuſi et ipſum poculum ſollenni loquendi uſu illius dicebatur, in cuius honorem bibebatur, habita ſimul in infundendis cyathis ſyllabarum nominis eius, atque ſingularum adeo vocum ratione, ita quidem, ut unaquaeque deinceps in unoquoque affuſa cyatho, ne fraudi locus fieret, recitaretur. Callim. ep. XXXI. 1. ἔγχει, καὶ πάλιν εἰπὲ, Διοκλέος· Meleag. XCVIII. (A. Br. I. 28.) ἔγχει, καὶ πάλιν εἰπὲ, πάλιν, πάλιν, Ἡλιοδώρας, εἰπὲ σὺν ἀκρήτῳ τὸ γλυκὺ μίσγ' ὄνομα. Cf. eiusd. quod ibi ſequitur ep. XCIX. Adde Poſidipp. X. (A. Br. II. 48.) Eubuli apud Athen. l. l. — *novae*, ortae; nihil amplius. N. autem *mediae*, cum vi, utpote in compotatione ad mediam noctem producta; quamquam parum ſubtiliter de Nocte dea. *Da* ter repetitum ſatis ἐναργῶς Horatii intemperias oſtendit. — *auguris* nuper facti, in auguratus eius honorem.

v. 11. Duo miſcendi vini modos imperat poeta, alterum,

 quo

Qui Musas amat inparis,
Ternos ter cyathos adtonitus petet
Vates: tris prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,

Nudis

quo tribus vini novem aquae cyathi admisceantur, alterum, quo novem vini cyathi cum tribus aquae temperentur, vel, quod simplicius erit, tres aquae partes cum vini una, vel tres vini, cum una aquae parte, ἢ τρεῖς πρὸς ἕνα κύαθοι, ἢ ἕνα πρὸς τρεῖς. Illud vulgare ac sobrie potantium temperamentum; Euen. XV. 3. (A. Br. I. 166.) Χαίρει κιρνάμενος τρισὶ Νύμφαις τέτρατος αὐτὸς (ὁ Βάκχος)· (fere ut Tibull. III. 6. 57. *Naida Bacchus amat; —— temperet annosum Marcia lympha merum* coll. Meleagri CXIII. 3. Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος· ἢν δέ νιν εἴργῃς μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον. et Timothei ἐν Κύκλωπι apud Athen. XI. 465. ἔχευε — ἔμισγε δ' ἅμα Βακχίου νεοῤῥύτοισι δακρύοισι Νύμφαν) Eiusdem fere temperamenti erant quinque aquae cum duobus vini mixti cyathi. Conf. omnino Athen. X. 7. p. 426. — *miscentor*, praeclare e symposiarchi persona. Pind. Nem. 9. 119. ἐγκιρνάτω τίς μιν (κρητῆρα) —— ἀργυρέαισι δὲ νωμάτω φιάλαισι ἀμπέλου παῖδα. Ion Chius II. 2. (A. Br. I. 161.) ἡμῖν δὲ κρητῆρ' οἰνοχόοι θέρακες κιρνάντων προχύταισιν ἐν ἀργυρέαις. Doctius autem dicitur *pocula cyathis miscere*, quam cyathos aquae et vini in poculis miscere, temperare. — *commodis*, ut cuiusque potoris ingenio commodum erit, sobriis ac modestis vinum dilutius; insanis contra, quales poetae sunt, meracius bibentibus. Explicatius hoc poeta statim subiungit.

v. 13 — 17. Qui Musas amat, Musisque amatur, Μουσῶν φίλος ὤν, poeta (Vid. ad I. 26. 1.) *petet* petere eum decet, consentaneum est, novem *cyathos*, ob Musas *impares*, h. novem. Poetis enim insania propria. Hinc vates *attonitus*, ἐμβροντηθεὶς, ἐμβροντητὸς (ita ποιητὰς ἐμβροντητοὺς vocat Lucian. Timon. I. p. 99.) μουσόληπτος, propter τὸ ἐνθουσιῶν, cuius cum insania sollennis comparatio. *Attonitas Maenadas* h. furentes occurrunt apud Iuvenal. VI. 316. et ἐμβροντηθῆναι pro μαίνεσθαι apud Menand. ἐν γεωργῷ apud Grot. Excerpt. p. 713. Alia vid. Hemsterh. allata ad Lucian. l. l. Eandem fere

Nudis iuncta Sororibus.
  Inſanire iuvat, cur Berecyntiae
Ceſſant flamina tibiae?
  Cur pendet tacita fiſtula cum lyra?

Par-

ſere menſuram poſcit Anacreon apud Athen. X. p. 426. cuius vv. ita conſtituendi videntur:

ἄγε δὴ φέρ' ἡμῖν, ὦ παῖ,
κελέβην ὅκως ἄμυστιν
προπίω, τὰ μὲν δύ' ἐγχέας
ὕδατος τὰ πέντε δ' οἴνου
ὡς ἂν φρέν' ὑβριστιῶσαν
ἀναδεύσας βασσαρήσω,

eiecto putido κυάθους et inſerto φρέν' — 15 ſqq. Suavis converſio vulgaris ſententiae: Verecundiorum portio erunt tres cyathi. — *ſupra*, ultra tres, plures quam tres *prohibent* vetant Gratiae *tangere*, exquiſitiſſimo verecundiae ſenſu, pro, capere, bibere; qui Gratiis litant, ternum Gratiarum numerum petunt, ultra tres haud progredi audent. Hinc πρώτην πόσιν Panyaſis (apud Athen. I. p. 36.) ἀπονέμει Χάρισι καὶ Ὥραις· τὴν δὲ δευτέραν, Ἀφροδίτῃ· Ὕβρει δὲ καὶ Ἄτῃ, τὴν τρίτην. Item Eubulus apud Athen. l. l. τρεῖς γὰρ μόνους κρατῆρας ἐγκεραννύω τοῖς εὖ φρονοῦσιν caet. — *rixarum metuens*, abhorrens, aliena a rixis, ut *metuens viri alterius caſtitas* III. 24. 22. Cf. Serm. II. 3. 110. et vid. ad II. 2. 7. Male alii. — Gratia *iuncta Sororibus*, docte pro, Gratiae iunctae. Vid. ad III. 21. 22. — *nudis*, nam et nudas eas exhibebat ſerior antiquitas. v. Pauſan. IX. p. 782. Cf. IV. 7. 6. et ad I. 30. 5.

v. 18. *Iuvat*, volupe, dulce eſt (ut IV. 12. extr.) *inſanire*, μαίνεσθαι, exultare laetitia; θέλω, θέλω μανῆναι Anacr. XXXI. Inſaniam, ſ. effuſiorem poetae hilaritatem egregie docent breviter enuntiatae, abruptaeque ſententiae in ſqq. Cf. II. 17. 21 ſqq. — *cur ceſſant flamina tibiae*, cur non inflatur, reboat tibia. *Flamina tibiae*, αὐλῶν, λωτοῦ πνεύματα, Eurip. Phoeniſſ. 794. Bacch. 128. et ſaepius alibi. — *Berecyntiae*, in Cybeles ſacris adhiberi ſolitae; auget furoris ideam. — 20. *Cur pendet*, cur ceſſatur in deripiendis de pariete lyra et fiſtula. — *tacita*, muta; opponitur lyra *loquax*, φωνάεσσα (ut in Sapphus fragm. ἄγε, χέλυ δῖα, μοι λέγε, φωνάεσσα δὲ γίνεο apud Vrſ. p. 7.) εὔφθογγος et ſim. ἠπύτα σύριγξ Quint. Cal. VI. 170. — 21. *Odi parcentes dexteras*, quanto ligni-

Parcentis ego dexteras:
 Odi: ſpargo roſas: audiat invidus
Dementem ſtrepitum Lycus,
 Et vicina ſeni non habilis Lyco.

Spiſſa

ſignificantius quam, intolerabilis iſta cunctatio eſt, enecat me haecce ignavia; *parcentes* ſc. deripere, cunctantes der. quae non dudum deripuerint; notiſſimo verbi gr. Φείδεσθαι uſu. Ita Φείδεσθαι κελεύθου de omittenda expeditione Pind. Nem. 9. 47. Explicant fere, otioſas; quod abſolute dici nequit. Trahendum autem magis ad ſuperiora quam ad ſeq. — 22. Roſarum et omnino florum in conviviis uſus multiplex. H. l. menſa potiſſimum roſis inſtrata intelligenda. Cf. ad I. 36. 15. *Neu deſint epulis roſae.* — *Audiat invidus* caet. tota vicinia noſtro clamore percrepet; fere ut Propert. III. 8. 23. 26. *Tibia nocturnis ſuccumbat rauca choreis, publica vicinae perſtrepat aura viae*, ubi Burm. cum Noſtro comparat Cic. pro Roſc. 46. *cantu vocum et nervorum et tibiarum nocturnisque conviviis tota vicinitas perſtrepit*, et in Verr. V. 13. Quanto ornatior Noſter, admixto ſenilis invidiae colore: Lycus ſenex, vicinus (vide quam docte disiunxerit haec epitheta poeta, ut locum ſignificantiori faceret) *invidus audiat*, invidia propter ingraveſcentem aetatem rumpatur, dum *ſtrepitum dementem*, inſanientium iuvenum, *audit*. Ion. l. l. v. 7. Πίνωμεν, παίζωμεν, ἴτω διὰ νυκτὸς ἀοιδή. — 24. Vxor Lyci, ei utpote *ſeni non habilis* minus apta, averſans eum, inverſa oratione; proprie enim Lycus, moroſus atque effoetus ſenex, uxori iuvenculae *non* eſt *habilis*, eius animo, moribus caet. minus commodus. Tanto aegrius accidebat Lyci auribus ille iuvenum ſtrepitus. Caeterum hae Lyci commemorata vicinia venuſte admodum domum deſignat, in qua compotationem inſtitui cupiat.

v. 25. Nexum ita tibi finge: quemadmodum autem illa ſenem Lycum averſatur, ita contra te Rhode efflictim amat, pulchra pulcherrimum. — *Nitidum*, fulgentem, inſignem *ſpiſſa* pingui, denſa *coma*, κομήτην; quae et decoris et vigoris iuvenilis index. Φαιδίμαν κόμαν Paridi tribuit Pind. Nem. I, 102. λιπαρὰν ἔθειραν Theocr. V. 91. χρυσῷ χαίταν μαρμαίρων, Eurip. Ion. 887. εὐβόστρυχον αἴγλην eadem ſpecie dixit Irenaeus III. 3. (A. Br. III. 10.). Male nonnulli

Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Rhode:
Me lentus Glycerae torret amor meae.

nulli de coma uncta cogitant. — 26. Suavis formosi iuvenis cum Vespero, stella Veneris comparatio. Laudant Virg. Aen. VIII. 589 sqq. adde Senec. Hippol. 750 sqq. Quint. Cal. V. 131. Suavissime autem eam adhibuit Plato ep. XXI. (A. Br. I. 173.) Ἀστὴρ πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν ἑῷος, νῦν δὲ θανὼν λάμπεις ἕσπερος ἐν φθιμένοις. — *puro*, recens e mari exorto, vel simpliciter, splendido. — 27. *tempestiva*, ὡραία, πέπειρος, in flore aetatis constituta. — 28. Ego minus felix sum in amore. Pro quo est: *me lentus amor torret*, ego lento amoris igne maceror, pereo (cf. ad I. 13. 8.) Glyceram asperam, immitem expertus. De Glycera v. I. 19. 5 sqq. Ridicula inscitia βραδινὰν Ἀφροδίταν cum lento amore h. l. componunt.

CARMEN XX.

ARGVMENTVM.

Monet Horatius hoc carmine Pyrrhum quendam, ut ne temerario ausu Nearchum, puerum delicatum, a puella quadam, amore eius pariter capta, abstrahere conetur; rem enim esse admodum arduam ac periculosam, quandoquidem puella ultima potius expertura sit, quam ut sibi eum eripi patiatur; tum ne periculi quidem pretium fore, in puero superbo atque amatores fastidiente. Haec omnia poeta ἀλληγορικῶς *extulit, puellam cum leaena comparans, pro catulis, quos Pyrrhus sibi ereptum eat, animose decertante. Totum carmen ad verbum plane e graeco poeta expressum esse, et argumenti et tractationis ratio facile evincunt. Primas allegoriae lineas deprehendebat Cel. Schneiderus (Animadvv. in Anacr. p. 107.) in Platonis Charmide T. V. p. 111. Bip.* Καὶ ἐνόμισα σοφώτατον Κριτίαν τὰ ἐρωτικά. ὅς εἶπεν ἐπὶ τοῦ καλοῦ λέγων παιδὸς, ἄλλῳ ὑποτιθέμενος εὐλαβεῖσθαι, μὴ κατέναντι λέοντος νεβρὸν ἐλθόντα μοῖραν αἱρεῖσθαι κρεῶν. Αὐτὸς γάρ μοι ἐδόκει ὑπὸ τοῦ τοιούτου θρέμματος ἑαλωκέναι.

AD

AD PYRRHVM.

Non vides, quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paullo fugies inaudax
Proelia raptor:

Quum

v. 1. *Non vides*, non animadvertis, intelligis, *quanto* cum *periculo moveas*, h. quam periculosa res sit, leaenae catulos *movere*, auferre, rapere? Et hoc, demta allegoria, pro, temere agis, qui formosum adolescentem a puella, efflictim ipsum amante, abducere, abalienare conaris. *Movere* sc. latibulo, pro, amovere, quod sollenne de furto pecudum. Vid. I. 10. 10. Burm. tamen ad Prop. I. 15. 26. explicabat *lacessere*, *irritare*, et ad Nostri locum facere existimabat Graec. proverbium, κύνα καθεύδουσαν μὴ κινεῖν; quam doctrinam huic loco parum opportunam non adfudisset poetae, si ipsum locum curatius inspexisset. *Leaenis* comparantur et alibi ἑταῖραι, ob ferinam, qua adolescentes spoliant lacerantque, indolem, veluti Anaxilae apud Athen. XIII. p. 558. Hoc tamen loco iracundiae magis summique erga catulos amoris (de quo v. Stat. Theb. X. 414.) ratio habita. *Gaetulae* auget feritatis notionem, ut I. 23. 10. — 3. *Post paullo*, mox, statim ubi raptos sibi cubiculo catulos leaena animadvertet, *raptor*, qui temeraria audacia impulsus, catulos ipsi eripere conabaris; graviter pro tenui, *tu*. — *fugies* subterfugere tentabis, detrectabis, *inaudax*, quo quidem meticulosum tuum animum manifestabis, (suaviter igitur τῷ *raptor*, cui audaciae notio inest, adiectum) *proelia dura*, acerrimum leaenae impetum; tergiversaberis cum ea congredi, non sustinebis eius incursum. *Inaudax*, novum vocabulum, ab Horatio ad Gr. ἄτολμος formatum, quod ab aliis iam monitum video. *Tremebundum equitem*, qui raptos tigridis catulos secum avehit, similiter vocat Claudian. R. Pros. III. 265.

v. 5. *Iuvenum catervas* volunt esse amatores puellae, quos ea spernat, ut quae Nearchum solum sequatur, atque in hoc solo votorum summam defigat; hosque

Quum per obstantis iuvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum,

Grande

hosque *obstare* leaenae, persequenti aiunt, quod eorum intersit, Nearchum ab ea abstrahi. Vide mihi argutias intpp. Res ita potius animo informanda videtur: Plures huic expeditioni operam navantes cogita, ex his unum, (Pyrrhum) audacissimum haud dubie, catulos latibulo asportantem, celerrimeque aufugientem, reliquos leaenam iaculis confodiendam opperientes. Hos igitur leaenae raptorem sequenti obstare existima. Sed vi viam sibi leaena per oppositas has iuvenum venantum (θαλεροὺς αἰζηοὺς Homerus quoque venatores simpliciter vocat Il. γ. 26.) catervas faciet, et *ibit repetens*, repetitum, ut recuperet *insignem* forma, formosum Nearchum suum. Sequi proprie debebat, ut repetat raptos suos catulos; sed, missa allegoria, Nearchum poeta posuit, perspicuitatis caussa, ut II. 7. 15. et alibi. — 7. *grande certamen*, (per appositionem haec verba accipienda) super quo (Nearcho) grande certamen, acerrima pugna orietur, decertabitur, *tibine an illi* (puellae) Nearchus *maior praeda cedat*, magis, potius praeda s. victoriae praemium cedat, uter vestrum Nearcho sit potiturus. Ita difficiliorem hunc locum expediendum esse arbitror, etsi nemini intpp. hanc rationem in mentem venisse videam. Nearchus per appositionem *certamen* dicitur, h. de quo certatur, usitatissima poetis loquendi ratione. Adponam unum Euripidis locum satis luculentum, Hippol. 1140. νυμφίδια δ' ἀπόλωλε λέχη φυγᾷ σᾷ, λέκτρων ἅμιλλα κούραις; ubi λέχη dicuntur ἅμιλλα κούραις, *lectus*, *coniugium*, *super quo certabant puellae inter se*. Obiectum igitur certaminis, sive res sit, sive persona, certamen absolute dictum. Ita Virbius Sil. It. IV. 390. *ultima palma* dictus, qui vincendus restat. Exemplorum struem congestam vide a Drakenb. ad Sil. VIII. 54. et a Rup. ad eundem I. 479. Etiam Acron et Porphyr. vv. 7. 8. ad antecedentia traxere, hac adiecta duplici explicandi ratione: „Cum per obstantes iuvenum catervas ibit grande certamen, (haud dubie hoc sensu: inter iuvenes acerrime pugnabitur, pugna gravissima inter iuvenes erit) repetens Nearchum: (quo repetatur N., quo diiudicetur, utrius Nearchus sit) aut obscura elocutione in Pyrrhum certamen ire dixit, in mulierem, (lege: certamen ire dixit mulierem, deleto *in*)

quae

Grande certamen, tibi praeda cedat
Maior, an illi.

Interim, dum tu celeris sagittas
Promis, haec dentis acuit timendos,
Ar-

quae certamen cum ea (leg. *eo* sc. Pyrrho) habitura esset, cupiens illi eripere Nearchum; ipsam enim Leaenam grande certamen dixit." Altero igitur loco leaenae verba, grande certamen, apposita Acron censuit; quod etsi per se satis commode fiat (ut leaena s. puella respectu Pyrrhi grande certamen dicatur, quatenus Pyrrhus gravem eam adversariam habiturus sit.) Ita, ne in exquisitiori hoc loquendi modo exemplum desideretur, Tyllio Gemino IV. 5. (Anal. Br. II. 230.) ὁ πτερόεις Ἔρως cum Hercule commissus vocatur ὄντως εἷς βαρὺς ἆθλος *grande certamen*) hoc tamen loco seqq. vix admittere videntur. Recentiores intpp. disiungunt hos vv. a superioribus, suppientque: Tum vero, ubi adsecuta te fuerit, erit, existiet grande certamen; ut vero sententiarum ordo ac nexus sibi constet, ante sqq. iterum supplere necesse habent: *de quo admodum dubium est*, tibine caet. Vltima iidem recte quidem exponunt: *tune an illa superior futura sit;* sed loquendi rationem minus recte expediunt.

Praeda est ipse Nearchus, praedae victori cedens. Nota Asinii Pollionis verba, quae roganti Caesari, ut secum adversus Antonium proficisceretur, respondit: *ero praeda victoris.*

v. 9. 10. Interim, dum vos strenue ad certamen accingimini, dum super Nearcho animose ac fortiter contenditis. Etiam haec ἀλληγορικῶς expressa. Pyrrhus *sagittas* e pharetra *promit*, leaenae incursum propulsaturus, eamque confossurus; leaena contra *dentes acuit*, θήγει ὀδόντας, invasura laceraturaque Pyrrhum. Ad aprum hoc proprie spectare, (Hesiod. Scut. 388.) monuere iam alii. *Erigere iubas*, et *stimulare sese* ad pugnam *caudae verbere* (Lucan. I. 205.) sollenniora de leone. — 11. Quid vero Nearchus? inter acerrimam de se pugnam delicatulus iste ac superbus puer ventum sibi flabello facit, parum scilicet curans certamen vestrum, eiusque eventum. Praeclara sane atque consummata plane pictura! Adstat Nearchus, praemium certaminis, idemque *arbiter pugnae*, ἀγωνοθέτης, βραβευτής;

Arbiter pugnae posuisse nudo
Sub pede palmam

Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:

Qua-

βευτής; nam in ipsius potestate erat, cuius esse vellet. Iam is palmam victori tradendam non, ut agonothetarum mos erat, manu tenet, sed humi proiectam *sub pedibus positam* habet; quo insigniter fastidium superbiaque formosuli istius παιδαρίου et ferocientis, quod penes se solum stet, uter vincat, quod adeo victoriam sibi subiectam teneat, ostenditur. Nam *pedibus premere*, *sub pedibus tenere*, est pro mero arbitrio dominantium. Exempla locutionis vid. apud Burm. ad Prop. I. 1. 4. — *nudo*, non calceis sed soleis, iisque laxis (Prop. II. 22. 40.) innixo; quod delicatulorum hominum erat, ideoque indecorum habebatur. Scipioni hoc obiectum, quod Syracusis *cum pallio* crepidisque *inambularet in gymnasio* apud Liv. XXIX. 19. Domitianum *certamini crepidatum praesedisse* tradit Suet. c. IV. — 13. Egregia ὑποτύπωσις pueri mollis et delicati; in summa brevitate tanto magis animum feriens. Vestitus laxus ac fluens, unde humeri aperti ac nudi; comae promissae ac per humeros fluitantes, (κόμαι μέχρι τῶν αὐχένων λελυμέναι Long. Past. 1. 2. Theocr. V. 91. Λιπαρὰ δὲ παρ' αὐχένα σείετ' ἔθειρα, Insignis praeprimis huc facit locus Chaerem. in Excerpt. Grot. p. 845. in describenda per partes iuvenilis formae specie: κόμαι δὲ κηροχρᾶτες ὡς ἀγάλματος αὐτοῖσι βοστρύχοισι ἐκπεπλασμένοι ξουθοῖσιν ἀνέμοις ἐντρύφων φορούμενοι. Plura vide a Valken. allata ad Eurip. Hippol. 202.) eaeque *odoratae*, unguentis delibutae; ipse flabellum manu tenens, eoque commovendo *lenem ventum* s. auram, qua *recreetur*, (unde ψύγματα Graecis appellata) excitans. Extremae hoc mollitiei apud veteres. Simile exemplum est apud Athen. VI. 16. p. 257. ubi delicato puero quidam adstat; Ther vocatus, τῇ δεξιᾷ Φωκαϊκὸν ψῦγμα τι διακινῶν. Aliud idem l. l. de rege Paphi cui columbae ventulum faciebant, ex Antiphane laudat, πρᾶγμα τρυφερὸν διαφερόντως, quod ibi vide sis. Eodem nomine Artemonem quendam traduxit Anacreon, cuius fragm. vide apud eundem XII. 9. p. 534.

Ita

Qualis aut Nireus fuit, aut aquoſa
Raptus ab Ida.

In Herculis deſidiam notarunt vett. iuxta Plutarch. in lib. εἰ πρεσβ. πολιτευτέον. p. 915. ἔνιοι τὸν ʹΗρακλέα παίζοντες οὐκ εὖ γράφουσιν, ἐν Ὀμφάλης κροκωτοφόρον, ἐνδιδόντα Λυδαῖς θεραπαινίσι ῥιπίζειν καὶ παραπλέκειν ἑαυτόν. Eadem res in antiquis artis operibus expreſſa, v. c. apud Gor. Gemm. Flor. T. I. p. 158. et in Cabin. d'Orl. T. I. p. 112. De flabellis veterum v. Broukh. et Burm. ad Prop. II. 18. 59. Cum Noſtro autem comparandus Ovid. Faſt. II. 509 ſqq. *Ibat* odoratis humeros perfuſa capillis *Maeonis, aurato conſpicienda ſinu.* Aurea pellebant rapidos umbracula ſoles. — 15. *Qualis*, quali coma (nam a coma promiſſa praecipue Nearchi venuſtas deſignatur) et hoo in genere pro, quali ſpecie, forma fuit *Nireus*, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα, Homer. Il. II. 673. — *raptus ab Ida* in caelum, Ganymedes. A comarum inſigni ſpecie eundem Lucian. T. I. p. 215. καλὸν κομήτην appellat. — *aquoſa*, Homeri epitheto, cui Ἴδη πολυπίδαξ, πιδήεσσα audit. *Aquoſae valles Idae* itidem memorat Ovid. Faſt. VI. 15. et *celeberrimam fontibus* dicit Met. II. 218.

CAR-

CARMEN XXI.

ARGVMENTVM.

Magnas hoc carmen virtutes et colorem vere lyricum habet, sive sententiarum conversionem, ad finem usque servatam, copiosamque varietatem, sive elocutionis ornatum, numerorumque spectes venustatem. Omnino hoc in Horatio quisque paulo acutior facile observabit, tum maxime ab eo exquisitioris doctrinae copias expromi, ubi cum viro docto atque intelligente agit; qualem quidem M. Valerium Messalam Corvinum fuisse, satis constat. Cf. de eo Cic. ep. ad Brut. 15. Virg. Catal. XI. Cir. 54. Tibull. IV. 1. Neque litterarum solum, maxime poeseos atque philosophiae laude florebat eximia, sed et rebus pace belloque (cf. Tib. I. 7. triumphum eius Aquitanicum celebrantem) egregie gestis amicitiam gratiamque Augusti promeruerat, idemque cum Octaviano Cos. fuerat a. V. DCCXXIII. Talis igitur tantusque vir quum coenam apud Horatium condixisset, poeta laetitiae sensum, quo penitus affectus erat, ita expromit, ut vetustum atque optimae notae Massicum suum in Messalae honorem de veterario descendere iubeat. Facta hac sententiarum conversione facile erat poetae, in vini laudes atque effecta (Messalae tamen habita ratione vv. 9—16.) excurrere; super quibus satis ieiune

ieiune intpp. argutari videas. Caeterum; et orationis colorem et sententias plane graecas esse in hoc carmine, ad argumenti rationem aliquantulum inflexas, vix admonitione egere arbitror.

AD

AD AMPHORAM.

O nata mecum consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris iocos,

Seu

v. 1. Miram venustatem habet conversa ad amphoram oratio, cui artificiose admodum reliquae deinceps sententiae accommodantur. *Testa* s. amphora *mecum*, eodem, quo ego, anno, L. *Manlio* Torquato, et L. Aurelio Cotta Coss. (est is DCLXXXIX. V. C.) *nata*, docte et ornate pro, quae vinum, istis Coss. natum, reconditum servas. Alii (tamquam Cruquius et Gesnerus adeo) testam natam proprie intelligunt, formatam scilicet e terra figlina, notatumque fuisse in amphoris contendunt annum, quo factae sint. Quod uti temere statui arbitror, ita amphorae aetatem, etiamsi concedas, quod tamen falsissimum est, nova vina semper novis vasis fuisse condita, unde adeo eadem vini, quae amphorae, aetas exsisteret, nemo facile paullo subtilioris iudicii a poeta in vini commendanda vetustate designatam expectet, quum contra pervulgata res sit, vini aetatem Coss., quibus condebatur, nomine amphoris inscripto, notatam fuisse. — 2. Virtutes et effecta vini pro bibentium ingeniis (τῶν χρωμένων γὰρ τοῖς τρόποις κεράννυται οἶνος, iuxta Chaerem. apud Stob. Flor. Grot. p. 849.) modoque in bibendo servato varia ac multiplicia suaviter poeta ita declarat, ut ea ipsa vino ingesta amphoraque contenta (qua eadem imagine Macedon. XXI. 4. (Anal. Br. III. 117.) πίθον vocat λιπαρῆς ἔνδιον εὐφροσύνης;) dicat. Non agnosco igitur magnum Gesnerum, qui diversos vini effectus diversorum, quae deinceps amphorae indita fuerint, vinorum, unius adeo generis unum eundemque apud omnes effectum esse vult; ita quidem, ut amphora nunc vinum habuerit, quo in rixas homines incaluerint, nunc, quod iocos, nunc, quod somnum excitaverit, et sic porro; quae quam ieiuna sit ratio, facile perspicitur. Sed incidit in hanc perversam opinionem Gesnerus τῷ *seu-seu*, quod neutiquam urgendum. Plures enim ideas, animo occurrentes, ita enuntiat poeta; V. e. c. I. 1. 21. Testa igitur *gerit*, continet *querelas*, quatenus vinum inde haustum homines *querulos* h. morosos

Seu rixam et inſanos amores,
Seu facilem, pia teſta, ſomnum,

Quo-

moroſos, aſperos; *iocos*, quatenus, modice potum, hilares, atque eos quidem, qui natura ad hilaritatem propenſi ſunt; *rixam* contra, magis iracundos, exaſperatos, ad iſtum animi affectum natura proclives; *inſanos amores*, amantes, ut amore inſaniant; *ſomnum*, ſomnolentos denique reddit, nimis largiter hauſtum, nimia ſui copia. Verbo igitur, vinum, praeter generalem eius vim narcoticam, affectus, ad quos quisque natura propendet, prodit, (nota Theognidis: ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον. cf. Athen. II. 2.) atque inflammat. Eadem fere enumeratione vini virtutes exhibet Euenus XV. (Anal. Br. I. 166.) Βάκχου μέτρον ἄριστον, ὃ μὴ πολὺ, μήτ' ἐλάχιστον· ἔστι γὰρ ἢ λύπης αἴτιος ἢ μανίης. εἰ δὲ πολὺς πνεύσειεν, ἀπέστραπται μὲν ἔρωτας, βαπτίζει δ' ὕπνῳ γείτονι τῷ θανάτου. Et Panyaſis apud Stob. tit. XIX. p. 101. Grot. Οἶνος γὰρ πυρὶ ἶσον ἐπιχθονίοισιν ὄνειαρ ἐσθλὸν, ἀλεξίκακον, πάσης συνοπηδὸν ἀοιδῆς. Ἐν μὲν γὰρ θαλίης ἱερὸν μέρος, ἀγλαΐης τε, ἐν δὲ χοροιτυπίης, ἐν δ' ἱμερτῆς φιλότητος, ἐν δέ τε μὲν δήρης (ita cum Wintert. Poet. min. p. 459. legendum) καὶ δυσφροσύνης ἀλεγεινῆς, quem locum (collato Eubuli, quem dedimus ad III. 19. 15.) Horatio obverſatum fuiſſe vix dubitem. Cf. fragm. Heſiodi apud Wintert. p. 115. Eurip. Bacch. 279—83. Theogn. 871 ſqq. — 3. *Rixas* de amantium iurgiis, inter vina obortis, intelligunt (ut I. 13. 11. cf. Propert. III. 6. init.) verbaque *et inſanos amores*, explicative ſubiungi autumant; vix bene. Nam *et* τῷ *ſeu* nunc ſubſtituit poeta, et *rixa* proprie ſumenda. Cf. I. 18. 8. Eurip. Cycl. 532. Πυγμὰς ὁ κῶμος λοίδορόν τ' ἔριν φιλεῖ. — *inſanos* vel perpetuo vehementioris amoris epitheto (ita μαίνεσθαι et *inſanire* ſaepiſſime poetis v. c. Theocr. II. 82. X. 31. Virg. Ecl. X. 22. Vnde et Amor σωφροσύνης ὑβριστὴς φρενόκλοπος, ληστὴς λογισμοῦ Q. Maecio IX. 3. (A. B. II. 258.) audit) vel quatenus vinum amorem inſanum efficit, auget, inflammat. Achill. Tatius II. c. 3. p. 50. Ἔρως δὲ καὶ Διόνυσος, δύο βιαιοὶ θεοὶ, ψυχὴν κατασχόντες ἐκμαίνουσιν εἰς ἀναισχυντίαν, ὁ μὲν καίων αὐτὴν τῷ συνήθει πυρὶ, ὁ δὲ τὸν οἶνον ὑπέκκαυμα φέρων. Οἶνος γὰρ ἔρωτος τροφή. Suaviter hinc Ioni apud Stob. Flor. Grot. p. 449. vinum ἥδιστος πρόπολος βαρυγδούπων ἐρώτων audit. Adde Bacchyl. XI. 2. (Anal. Br. I. 151.) Κύπριδος

Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die:

Descende

ἐλπὶς αἰθύσσει φρένας, ἀναμιγνυμένα Διονυσίοισι δώροις. — somnum *facilem*, vel qui potantibus obrepit, eos opprimit; vel omnino mollem, iucundum. Hesiod. l. l. Ὅστις ἄδην πίνει — — φιλεῖ δὲ ὁ μαλθακὸς ὕπνος. — *Piam* vocat testam, respectu vini, quod pium est erga cultores suos, operam sibi impensam large remunerando. Sic arborem piam poeta recte dixerit, quae pro cultura fructus benigne praebet. Sed hoc forte subtilius atque longius petitum; igitur praestat h. l. accipere pro, quae aliquid boni largitur, munifica, benigna; quod utique in genere de vino recte dici poterat, nulla abusus eius ratione habita. Cf. I. 18. Atque ideo haud temere inter *facilem somnum* hoc epitheton interposuit poeta. Possit etiam testa respectu sui, pii quippe vatis vel, quae sacro, forte natali Corvini die ebibatur, pia appellata videri; forte etiam graec. ἱερὸν (*vitem sacram* I. 18. 1) in animo habuit poeta.

v. 5. *Quocunque nomine Massicum servas*, docta brevitate pro, cuiuscunque demum *nominis* h. virtutis, indolis sit, quacunque demum vi polleat, quacunque potestate praeditum sit vinum hoc *Massicum*, quod *servas*, in te reconditum habes, sive quod querelas, sive iocos caet. excitet. Ita iam Acron expediebat hunc locum: „quocunque nomine: ex omnibus supra dictis, sive ad iocos: sive ad querelas etc." Plerique cum Schol. Cruq. explicant, cuiuscunque Consulis nomen, seu Manlii, seu alterius, inscriptum geras, cuiuscunque aetatis sis; insulsa post memoratum versu 1. Manlii consulatum dubitatione, ac sententia. Sed in hunc errorem prolapsi sunt prava verborum structura *quoc. nom. lectum* iungendo; quum *lectum* (docte pro, conditum; namque uvae proprie leguntur) copia poetica τῷ *servas* adiectum sit. Neque vero audiendi sunt, qui hos vini effectus cum respectu ad amphoram suam commemorari existimant, ita quidem, ut Horatius Massicum suum in convivis, quos habiturus esset, quorumque bene nosset ingenia, atque in hoc quidem querelas, in illo iocos etc. excitaturum praesentisceret, atque auguraretur; quod vanissimum atque satis indoctum commentum est. Loquitur enim poeta de testa sua tanquam de vino in genere, quod vv. 13—20. satis manifesto

Descende, Corvino iubente,
Promere languidiora vina.

Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te negleget horridus:

Nar-

festo docent. — *digna* certe es *moreri*, graece, quae movearis, deripiaris ex horreo, s. veterario (ut V. 13. 6. *Tu vina Torquato* move *consule pressa meo*) et ob vetustatem vini (erat enim circiter XXXIII. annorum) et ob generis praestantiam (*Massicum*) *die bono* vel festo, numini cuipiam sacro; ut Plaut. in Poenulo: *die bono, Aphrodisiis*, quem laudat Neap. ad Ovid. Fast. I. 72. *Nunc dicenda* bono *sunt bona verba* die; vel quod malim, fausto, quo scilicet Messalam Corvinum convivam habeam. — 7. 8. *Descende promere*, graece prorsus, ut promas, reddas vina tibi indita; suaviter. *Descendere* autem iubet amphoram poeta, non tam quod in superiore aedium parte reposita esset, quam quia parieti alte adclinata staret. Vnde *deripere horreo amphoram* III. 28. 7. — *Corvino iubente*, in honorem eius; forte etiam hoc Messala, cum se convivam offerret Horatio, iocose pactus erat. — *languidiora*, vetustate mitigata, lenia (III. 29. 2.) cf. III. 16. 35.

v. 9. *Ille*, quamquam *madet*, penitus imbibit, imbutus est *sermonibus Socraticis*, philosophia Socratica, *te non negliget*, haud aspernabitur te *horridus*, pro studiorum, quae tractat, severitate; ille, utcunque tristis atque austerus philosophus, te benigne habebit, commodum se tibi praebebit. *Sermones Socraticos* universe de philosophia posuit poeta, ut *Socraticam domum* I. 29. 14. Vide ibi Not. Si autem sermones proprie accipias, erit: quamquam sermonibus philosophicis abundat, nil nisi philosophiam crepat; quod quidem fere eodem redit. Plin. Epp. III. 12. *Veniam ad coenam: sed sit expedita, sit parca:* Socraticis tantum sermonibus abundet. Docte autem *Socratica* philosophia declaratur Messalae philosophandi disputandique ratio non spinosa illa atque maledica, quae Nostris temporibus grassatur, sed modesta, Atticique leporis salibus conspersa. *Sermo enim in quo Socratici maxime excellebant, lenis erat minimeque pertinax*, nec leporem excludebat, iuxta Cic. Off. I. 37. — *madet*,

Narratur et prifci Catonis
Saepe mero caluiffe virtus.

Tu

— *madet* praeceptis philofophicis pectus, iis refertum, locutione vel pedeftribus fcriptoribus familiari, qua docti cuiuspiam artis aut fcientiae imbuti vel tincti eadem dicuntur exornati, eiusque aucta notione. Sic Martial. I. 40. 3. Decianum *Cecropiae* madidum *Latiaeque Minervae artibus* et VII. 69. 2. Theophilam *Cecropio rore* (ita legerim pro, *Cecropia dote*) madentem, et eod. lib. c. 51. 5. Pompeium *iure madentem* vocat. Senec. ep. 36. *Perfeveret* — perbibere *liberalia ftudia, non illa, quibus perfundi fatis eft, fed haec, quibus tingendus eft animus. Horridum* feverioribus ftudiis, maxime philofophicis, proprium, ob rigidiora atque afperiora philofophorum vivendi praecepta. Hermefianax apud Athen. XIII. 8. ὁπόσοι σκληρὸν βίον ἐστήσαντο ἀνθρώπων, σκολιὴν μαιόμενοι σοφίην. Meleager XXXVII. 3. τὸ ἐπ' ὀφρύσι φρύαγμα σκηπτροφόρου σοφίας. Eodem fenfu *hifpidum Platona* vocat Sidon. c. IX. 233. *mitia* contra *ftudia* poetica. v. Markl. ad Stat. Silv. IV. 4. 49. — 11. 12. Etiam *Catonis virtus,* triftis illa gravitas ac feveritas Catonis, graviffimus ille Cato faepe *mero caluit,* incaluit, θερμάνθη οἴνῳ; ab effectu, pro, largiter fefe vino ingurgitavit, maioribus poculis fefe invitavit benignius. Sunt qui Catonem maiorem f. cenforium cum Scholl. intelligant, afferantque in hanc rem e Plutarchi Cat. Mai. (p. 351. E.) locum, qui tamen nihil amplius docet, quam Catonem *ruri* fubinde lautius coenaffe, (ἦν δὲ καὶ τὸ δεῖπνον αὐτῷ ἐν ἀγρῷ δαψιλέστερον· reliqua enim, quae fequuntur, καὶ συνδιῆγεν ἱλαρῶς οὐ τοῖς καθ' ἡλικίαν μόνοις ἡδὺς ὢν συγγενέσθαι, καὶ ποθεινὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς νέοις, ad hilares eius commodosque mores potius quam ad compotationes referas. Praeftat igitur ad Catonem Uticenfem referre, quem fatis conftat provectiore maxime aetate, vino plus iufto indulfiffe. At hoc Catonis iunioris exemplum negant fatis aptum effe h. l. partim quod notius ac recentius fuerit, de quo tamen poeta fando tantum (*narratur*) fibi conftare dicat; partim, quod Meffala parum honorifice cum illo Catone comparetur, qui et tempeftiviora et liberiora convivia agitaverit, noctesque perpotaverit; quod denique *prifcus* fatis dure atque infolenter dicatur is, qui feveris moribus praeditus fit. Sed hoc paucis ita videbitur, quibus exquifitior

Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas

tior huius vocis vis ignota est. Ita vero Catull. LXIV. 159. *Saeva quod horrebas prisci praecepta parentis*, h. Aegei. Plura vid. ad V. 15. 5. adlata. Omnino autem quum Messalam poeta illustri aliquo exemplo commonefacere vellet, vel gravissimum virum haud dedecere liberiorem compotationem; in promtu erat Cato noster, vir vini quidem appetentior, idem tamen incredibili, quam natura habebat, quamque perpetua constantia corroboraverat, gravitate (sunt verba Cic. de Off. I. 31) conspicuus; adeo quidem, ut hoc ebrietatis vitium in viva hac virtutum imagine excusatius haberetur, ac paene honesti nomen obtineret. Atque ita constanter loquuntur, sicubi mentionem istius rei faciunt, veteres scriptores. Seneca de Tranqu. cap. extr. *Catoni ebrietas obiecta est: facilius efficiet, quisquis obiecerit, hoc crimen honestum, quam turpem Catonem.* Caesarem quoque Catonem ob hoc ita reprehendisse, ut laudaret, tradit Plin. Epp. III. 12. quem locum omnino vide sis. Adde Martial. II. 89. *Quod nimio gaudes noctem producere vino; ignosco: vitium, Gaure, Catonis habes.*

v. 13 *sqq.* A Catone facilis ac plane naturalis transitus erat ad effecta vini in viris sese prodentia, qui Catoni sunt simillimi, h. vel natura graves atque severi, vel continuo rerum abstrusarum studio ad gravitatem compositi, h. philosophi, qualem Messalam fuisse vel e v. 9. nostri carminis abunde constat. Appositum igitur est, quod hoc potissimum nomine poeta vini virtutes praedicat. Vinum *tormenta admovet*, quibus expugnet *ingenium durum*, animi duritiem, severitatem, morositatem; per consequens igitur: vinum expugnat, vincit animi gravitatem, exhilarat tristem ac morosum natura animum. Doctrinam poetae in enuntianda hac sententia facile observes. Scilicet pectus, quod hilaritati omnem aditum praecludit, munitum quasi atque obseptum est pertinaci gravitate, atque austeritate; violentia igitur opus est, qua ista expugnetur vincaturque: vincitur autem *plerumque* (cum verbo enim hoc adv. jungendum) *admotis* vini *tormentis* seu machinis, *lenibus* illis ac blandis, quae, etsi efficacissima, blanda tamen vi sese pectori insinuant, illudque profligata gravitate, laetum, hilare ac iocosum reddunt. Geminus huic plane locus est III. 28. 4. *Prome reconditum,*

 Lyde

Curas et arcanum iocoso
Consilium retegis Lyaeo:

Tu

Lyde strenua, Caecubum, munitaeque adhibe vim sapientiae, ad quem vide quae adnotavimus. Quod si vero tormenta cum quibusdam explices βασάνους, admoveri ea h. l. a poeta cogitanda ad duri ingenii frangendam pertinaciam (nam hoc fere istis volunt effici) non autem, quod intpp. volunt, ad explorandos tentandosque animos; quae quidem sententia ab h. l. plane aliena est. Vtramvis autem rationem amplectaris, idem sensus erit. Caeterum novam h. v. explicandi viam ingressus est Bentleius, poetas respici existimans, quorum ingenium durum plerumque et siccum, ubi liberiore vino immaduerit, facile, fluens, copiosum fiat; minus adposite ad sententiarum nexum; ut taceam, iniurium esse Bentleium in poetas, quos sic aridae plerumque et difficilis venae, non εὑρετικούς, non pollentes inventione et copia dicat; et, si poetarum testimoniis, quod facit, pugnare licet, *vinum ingenium offuscare* itidem evincam Eubuli vv. apud Stob. Flor. Grot. p. 658. (coll. Athen. II. p. 43. F.) ὁ μὲν οἶνος ἡμῖν τὸ φρονεῖν ἐπισκοτεῖ, ὕδωρ δὲ τοὺς πίνοντας εὑρετικοὺς ποιεῖ. — *Lene*, virtutis lenificae, emollientis, suaviter adiectum *tormentum*, eleganterque oppositum *duro* ingenio, quasi duritia lenitate vincatur. Comparant intpp. Bacchylidea apud Br. Anal. I. p. 151. γλυκεῖ' ἀνάγκα σευομένα κυλίκων θάλπησι θυμόν. *Dulce tormentum* itidem pulchre Voconii παιδάριον vocat Martial. VII. 29. 1. — *ingenium durum*, de animi natura difficili, morosa, ut apud Terent. Phorm. III. 2. 12. et alios. — 14. *Tu retegis*, recludis, in medium profers *curas sapientium*, φιλοσόφων μελέτας, quidquid acerrima meditatione extuderunt, nova ipsorum de rebus divinis humanisque dogmata; tu disertos facis philosophos, tua ope philosophorum nodosae quaestiones ac disputationes existunt faciles, dilucidae et copiosae. — *consilia*, βουλεύματα, h. διανοήματα, decreta, placita philosophorum. Hoc enim sensu βουλεύεσθαι, et βούλευμα Platoni et aliis adhibetur. *Arcana* dicuntur, quatenus vino demum reteguntur atque explicantur; ornat adeo simpliciter. Ad sententiam poetae egregie facit Chaeremon apud Grot. Excerpt. p. 849. τοῖς χρωμένοις (οἶνος) παρασκευάζεται γέλωτα, σοφίαν, εὐμαθίαν, εὐβουλίαν, et Theopomp. apud eund. p. 555. ἡ τρὺξ

Tu ſpem reducis mentibus anxiis
Vireſque: et addis cornua pauperi,
Poſt te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

Te

φρὺξ ἄριστόν ἐστιν εἰς εὐβουλίαν. — *iocoſo Lyaeo*, ope vini, ad luſus ac iocos provocantis. Caeterum inſulſas Intpp. ſuper his vv. hallucinationes tricasque referre atque exagitare nec vacat nec lubet.

v. 17. Nunc demum poeta, liberiorem campum nactus, laudes vini generatim exponit, ad quas ſuperioribus vv. prono quaſi alveo deducebatur. Comparandum in primis cum h. l. Diphili fragm. ab Athen. II. 1. ſervatum: ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε, Διόνυσε, καὶ σοφώτατ', ὡς ἡδύς τις εἶ, ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιεῖς μόνος, τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν, τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν. Cf. I. 18. init. Epp. I. 5. 16 ſqq. — 17. *ſpem reducis*, ſperare iterum iubes *mentes anxias*, ſollicitos, melioris ſortis ſpe erigis adflictos. *Spes iubet eſſe ratas* Noſter Ep. laud. v. 17. et IV. 12. 19. *Spes donare novas largus.* — 18. *reducis*, reparas *vires*, ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει, Homer. Il. ζ. 261. quem locum reſpexit Macedonius c. XX. (Anal. Br. III. 116.) μένος μερόπων οἶνον Ὅμηρος ἔφη. — *addis cornua*, das animos, ſpiritus, *pauperi*, humili, proverbiali locutione, qua et Ovidius uſus eſt A. A. I. 238. *Tunc veniunt riſus*; tunc pauper cornua ſumit: *tunc dolor et curae, rugaque frontis abit.* Scilicet κέρατα ἔχειν (cf. Diogenian. Prov. cent. VII. 89.) dicuntur audaces ac fortes. Vnde explicandus Ovidii locus Amor. III. 11. 5. *domitum pedibus calcamus Amorem, venerunt capiti cornua ſera meo.* Οἶνος inde dictus Ioni apud Athen. II. 1. ἀεργίπνους, et Antiphani apud Grot. Excerpt. p. 601. στρατηγὸς, ὃς μόνος θνητοῖς ἄγει τόλμαν. — 19. 20. Adeo quidem, ut ne potentiſſimorum quidem hominum iram ac minas *tremat*, metuat *poſt te*, vino tuo hauſto. (ut *poſt vina* I. 18. 5.) Iam potentiſſimos deſignat poeta per Parthorum ſ. omnino Orientis reges, quos tiaram, ſ. diadema apice munitum imperii habuiſſe inſigne ſatis notum eſt. Cf. I. 34. 14. Tum pro: non tremit reges, magis ἐναργῶς eſt, *regum*

Te Liber, et, si laeta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiae,

Vi-

gum apices, maiestatem, potentiam regum, idque, quo audaciae notio mire exaggeratur, iratorum; pro quo docte ipsi apices irati dicuntur. Paulo aliter sententiam extulit Bacchyl. XI. 9. (Anal. Br. I. 151.) πᾶσι δ' ἀνθρώποις μοναρχήσειν δοκεῖ. — *neque* horret *arma* enses *militum* in se strictos, audacter pugnat; *in proelia trudit inertem* Noster Ep. I. 1. Macedon. XXI. 5. (Anal. Br. III. 117.) re in maius aucta: αὐτίκα δ' ἡμετέροιο πιὼν κρητῆρα Λυαίου παισὶ κατανστραίοις μαρνάμεναι ἐθέλω. Οὐ τρομέω δὲ θάλασσαν ἀμείλιχον, οὐδὲ κεραυνούς, πιστὸν ἀταρβήτου θάρσος ἔχων Βρομίου.

v. 21. Tecum suaviter noctem traducemus, servata orationis conversione, pro, per totam noctem potabimus. Exquisite invertit atque exornavit istam sententiam poeta. Proprium ac vulgare erat: Convivium vino, risu, iocis in serum noctis producetur (uti plane effert Liv. XXXIII. 48.); pro hoc doctius est, vinum s. amphora producit, extendit noctem, quae continuatur per noctem. Quae forma est in Prop. IV. 6. 85. loco Nostri simillimo: *Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec iniiciat radios in mea vina dies.* Martial. II. 89. 1. *nimio gaudes noctem producere vino;* et Val. Fl. I. 278. *Thracius hic noctem dulci testudine vates extrahit.* Tum inversa ratione nox (pro qua h. l. *lucernae* sunt) et quae inter potandum excitantur, amores, ioci, decentior hilaritas (quae docte ad *Liberum*, *Venerem*, et *Gratias* refert poeta) amphoram h. l. producere dicitur. — *laeta*, benevola, propitia. Vid. ad I. 2. 4. 6. Adde luculentum Theocriti locum VII. 156. prave, ut multa istius poetae, intellectum, ἃ δὲ γελάσαι, h. laeta, propitia sit, δράγματα καὶ μάκωνας ἐν ἀμφοτέρῃσιν ἔχοισα, Ceres. — 22. *segnes solvere*, graece, ad solvendum, quae difficulter, omnino non solvunt *nodum*, nexum, mutuo amplexu haud divelluntur, Χάριτες συζυγίαι, Eurip. Hippol. 1147. Miserrime super hac συζυγίᾳ, conviviis accommodanda, argutari quosdam cum Baxtero videas. — 23. *Lucernarum* in conviviis nocturnis sollennis mentio. Vid I. 27. 6. III. 8. 14. — *vivae*, lucentes, λύχνος φιλάγρυπνος Meleag. LXVI. A. Br. I. 20.

Vivaeque producent lucernae,
    Dum rediens fugat aſtra Phoebus.

I. 20. Contra *occidentes lucernas* Petron. c. XXII. — 24. usque ad ſolis ortum. Ion Chius apud Schol. Ariſtoph. Εἰρήν. 835. forte in eadem re: Ἀοῖον ἠεροφοίταν ἀστέρα μείνωμεν, ἀελίου λευκοπτέρυγα πρόδρομον.

CARMEN XXII.

ARGVMENTVM.

Ne nugas antiquas, quas bene multas ſuper conſilio poetae conſecrationisque cauſſa effutiere interpretes, referendo novis hoc epigrammatium nugamentis implicem, (quod bono Iano accidiſſe exiſtimo, in felici amicae Horatii puerperio annuntiato hoc carmen effuſum ſtatuenti) ſatis ſit monere, poetam in graeco aliquo epigrammate, quod nativa venuſtate ipſi praeplacuiſſet, vertendo luſiſſe, cum eoque certaſſe videri. Neque temere hoc ſtatui, facile largientur ii, qui multa adhuc huius generis epigrammata in Anthologiis graecis extare meminerint. Invocationem numinis ſequitur conſecratio, pervulgato more.

AD

AD DIANAM.

Montium custos nemorumque, Virgo,
Quae laborantis utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis:

In-

v. 1. De invocatione numerumque Dianae propriorum ad priscorum hymnorum modulum facta enarratione vid. Argum. c. X. Libri I. — *Montium custos nemorumque*, ἡ κατέχεις ὀρέων δρυμούς, ἐλαφηβόλε, σεμνή, in Orphicis in Dian. 35. 10. Declaratur Diana venatrix, οὐρεσίφοιτος, ἀγροτέρη; res nota; vid. ad I. 21. 5. Adde Carm. Saec. 1. — Virgo, παρθένος simpliciter dicta Diana, ob perpetuam ipsi a Iove concessam παρθενίην; vid. I. 12. 22. et Hom. H. in Ven. init. — 2. 3. Ilithyia. *Audis*, exaudis (v. ad I. 2. 27.) praesto es *vocata*, precibus, ut adsis, implorata, arcessita de praesenti Deae auxilio cape. Noster V. 5. 5. *si vocata partubus Lucina veris adfuit.* Theocr. XVII. 60. ἔνθα γὰρ Εἰλείθυιαν ἐβώσατο λυσίζωνον Ἀντιγόνας θυγάτηρ βεβαρημένα ὠδίνεσσιν. Ἡ δέ οἱ εὐμενέοισα παρίστατο, κὰδδ᾽ ἄρα πάντων νωδυνίαν κατέχευε μελῶν. Callim. H. in Del. 132. κάλει μόνον Εἰλείθυιαν, et H. in Dian. 21. ὀξείησιν ὑπ᾽ ὠδίνεσσι γυναῖκες τειρόμεναι καλέουσι βοηθόον. Ipsa enim manum obstetriciam parturientibus praestare credita. Minus igitur accurate *vocata* pro invocata capiunt nonnulli. *Ter* cuius opem puellae iterum iterumque, h. enixe exposcunt, ingravescentibus partus doloribus. Mire argutantur intpp. super hoc ternario numero. — *laborantes utero* μογοστοκούσας, partus doloribus correptas. Ovid. Amor. II. 13. 18. *Tuque laborantes utero miserata puellas, — lenis ades, precibusque meis fave, Ilithyia.* Vnde ipsa dicta μογοστόκος, veluti Theocr. XXVII. 29. — *puellas*, nuptas, κουριδίας ἀλόχους; noto loquendi usu. — *adimis leto*, morti eripis, e praesentissimo vitae discrimine incolumes praestas; unde eadem Dea dicta σώτειρα, *opifera* caet. — *Diva triformis* τρίμορφος (Lycophr. 1176.) *tergemina* (Virg.

Inminens villae tua pinus esto,
Quam per exactos ego laetus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

(Virg. Aen. IV. 5. 11.) qua imagine varias ac diversas eiusdem numinis potestates ac vires per naturam diditas, diversisque anni temporibus proditas priscus Orphicorum sermo complectebatur. Splendide hanc Hecates potentiam descriptam vide apud Hesiod. Theog. 411 sqq.

v. 5. *Tua*, sacra tibi *esto pinus*, *villae* meae *imminens*, adstans; sed alterum praeclare de procera arbore. Argutantur Intpp. in consilio poetae, quod pinum Dianae consecret, caussamque vel ab Iside vel a Cybele, quas easdem cum Diana inepte statuunt, quibusque pinus sacra fuerit, arcessunt. Si omnino ratio reddi debeat, equidem eam a Diana *nemorum custode* v. 1. repetierim. — 6. Consecrationi sacrum votivum subiicit poeta, verrem quotannis sub ista pinu immolandum. — *per exactos annos*, finito quovis anno, quotannis. — *laetus*, libens, e vovendi formula. Virg. Aen. VIII. 268. *Ex illo celebratus honos*, laetique *minores servavere diem* et mox 279. *omnes in mensam laeti libant divosque precantur*; et saepius alibi. — *quam verris sanguine donem*, subter quam verrem immolabo, nihil amplius. De affuso radici pinus sanguine cogitant; temere, arbitror. — *obliquum meditantis ictum*, exquisite pro annui; plane ut III. 13. 4. *Cui frons turgida cornibus primis — proelia destinat*; Hesiodeo ornatu, Scut. Herc. 386. οἷος δ' ἐν βήσσῃς ὄρεος χαλεπὸς προϊδέσθαι κάπρος χαυλιόδων φρονέει θυμῷ μαχέσασθαι ἀνδράσι θηρευτῇσι, θήγει δέ τε λευκὸν ὀδόντα δοχμωθείς. *Ictum obliquum med.* oblique ictus spargere gestit, δοχμὸς ἀΐσσει (Homer. Il. XII. 148.) *in latus iras frangit* (Stat. Theb. VIII. 535.) e natura aprorum.

CAR-

CARMEN XXIII.

ARGVMENTVM.

Optime eos ſtatuere arbitror, qui poetam graeco quopiam, ut ita dicam, fonte prolutum ad tractandum hoc argumentum acceſſiſſe exiſtimant. Egregie tamen illud intextis Romanis ideis ita exornavit nobilitavitque Horatius, ut admodum exiguam inventionis laudem poetae graeco reliquerit. Corrigit hoc carmine poeta meticuloſam ruſticarum mulierum, quae ſacra in agris procurarent, religionem, quotidianis ſacrificiis, iisque pro facultate lautioribus, Deorum pacem expoſcentium, monetque exiguis donis, novilunii diebus oblatis, agrorum ubertatem gregumque fecunditatem abunde a Diis poſſe redimi. Inde deſertur ad auream ſententiam: Deos non tam ſacrificii ſumtus, quam pium offerentis animum ſpectare. Mirificum hoc carmen lenocinium habet a ſententiarum veritate atque ſimplicitate, orationisque quaeſita quidem, non affectata tamen, elegantia. Si riſum quaeris, affatim tibi propinabunt intpp. ſuper huius carminis conſilio argutiae.

AD PHIDYLEN.

Caelo ſupinas ſi tuleris manus
Naſcente Luna, ruſtica Phidyle,
Si ture placaris et horna
Fruge Lares, avidaque porca:

Nec

v. 1—4. Egregie exornatur vulgaris ſententia: Satis propitios tibi Deos reddideris, ſi tenui ſacrificio, at pia puraque mente oblato, eos venereris. *Si tuleris*, ſuſtuleris *coelo*, ad coelum, *manus ſupinas*, ὑπτίας. (ὑπτιάσματα χειρῶν Aeſchyl. Prom. V. 1004. docte comparat Boettig.) expanſis palmis; qui ſollennis olim precantium habitus erat. Nota Homerica, χεῖρας ἀνασχεῖν, χεῖρ' ὀρέγειν εἰς οὐρανόν. Vide Lambin. et Torr. Adde Ariſtaenet. II. 2. ὑψοῦ προσανατείνειν τὼ χεῖρε. — *Luna naſcente*, nova, novilunii die, quem ſacrum habebat agreſtis ſuperſtitio. Adpoſitus eſt Catonis locus, quem laudat Torrent. de R. R. 143. *Kalendis — — coronam in focum indat; per eosdemque dies Lari familiari pro copia ſupplicet.* Nam ad Kalendas veterum more naſcentem Lunam referri debere, etſi Horatii tempore anni Iuliani curſus receptus eſſet, bene idem Torr. monet, unde *menſtrua tura, antiquo Lari reddita* vocat Tib. I. 3. 34. De re etiam Acron ad h. l. „Solent ruſticae mulieres in initio primae lunae preces caelo effundere." cuius ſuperſtitionis cauſſa a vi, quam lunae in rerum e terra provenientium ubertatem adſignarent, repetenda videtur. Dicta inde σελήνη αὐγήτειρα, φερέκαρπος Orph. H. VIII. 5. — 3. *placaris*, ſacrum feceris, noto loquendi uſu. — *horna*, ὡραία, hornotina *fruge*, frugum primitiis, diis agreſtibus offerri ſolitis; quibus *Lares* villaticos accenſendos eſſe, dubitari nequit. — *Porci* Laribus immolandi frequens mentio apud veteres. Tibull. I. 10. 26. *Hoſtia erit plena ruſtica porcus hara.* Noſter II. 3. 165. Unde Lares domeſticos *grundules* dictos cenſet Arnob. I. 19. — *avida* e natura animalis. Ovid. Faſt. I. 349. *Prima Ceres avidae gaviſa eſt ſanguine porcae.*

5—8. Docte enumerat mala atque calamitates, quae ita facile propulſentur. Nam precum formula tam augendae rei quam avertendae calamitatis rationem

Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis, nec sterilem seges
Robiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

Nam

tionem habebat; qualis extat apud Caton. c. 141. *Te precor, ut tu morbos, viduertatem vastitudinemque calamitates, intemperiasque prohibessis, defendas, averruncesque; utique tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire, beneque evenire sinas.* — *Fecunda vitis non sentiet Africum pest.* concisa brevitate pro, vinea fecunda erit, largus vitium proventus erit, nulla ab Africo *peste* s. noxa illata. Africus s. Auster cum omnino *nocens* (II. 14. 15.) tum maxime vitibus infestus. Pallad. II. 13. *Plagam coeli spectare debet locis frigidis meridianam, calidis septentrionalem, tepidis orientem; si tamen Austros vel Euros regio non habeat inimicos.* — *sentiet*, experietur, adiecta damni notione, ut III. 27. 22. IV. 4. 25. et IV. 6. 3. et saepius alibi. — 6. *Nec robigo* segetem sterilem, infecundam reddet, laedet. Vnum genus sterilitatis posuit, tanquam poeta. De rubigine docte dispicit Boettig. ad h. l. quem vide. Fiebant deae Rubigini sacra, *ne virides herbas torreret*, Colum. X. 342. Etiam ad grandinem avertendam Senec. Qu. Nat. IV. 6. 7. Exquisite ipsa rubigo *sterilis* dicitur, quae segetem sterilem facit. — *aut* variat τὸ *nec*, quod bis posuerat poeta, more Nostro familiari. — *dulces alumni*, hoedi et agni, cum delectu (v. ad III. 18. 3.) pro universis gregibus. Cato l. l. *pastores pecuaque salva servassis.* Fetura enim auctumni tempore morbis maxime obnoxia. Cf. I. 17. 4. *dulces* tenelli perpetuo opitheto (Lucret. II. 1158. *Ipsa dedit dulces fetus et pabula laeta.* Virg. Ge. III. 178. *dulces nati*, de vitulis) iuventae proprio. Cf. I. 16. 23. Alii vernas, θρεπτούς, intelligunt, quibuscum ludant domini, unde *dulces*; minus accommodate ad reliqua. Vide omnino ad III. 18. 4. — 8. *tempus grave*, nocivum, insalubre, propter *pluvias ventos* (I. 17. 4.) h. Austrum (*per auctumnos corporibus metuendum* II. 14. 16.). Similiter *graves auras* dixit Ovid. Met. VII. 557. *gravem Auctumnum* Noster Serm. II. 6. 19. *grave caelum* Sueton. Tib. 36. — *pomifero anno* exquisitiori structura pro *anni* h. partis anni, *pomiferi* Auctumni.

v. 9.

Nam, quae nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis,
Victima, pontificum securis

Cervice tinguet. Te nihil attinet
Tentare multa caede bidentium

Parvos

v, 9. Pro copia enim (ut Cato l. l. ait) si supplices, abunde Diis satisfactum erit. Aliter habet, in sacrificiis publicis a Pontifice pro universi populi salute parandis. Sententiam hanc ita inversam: lautiores victimas pontifex mactabit, vide quomodo exornarit poeta. *Victima*, pecora, Diis *devota*, destinata (*aris servata* ut Virg. Ge. III. 159.), *quae pascuntur* saginantur in *Algido*, Latii monte *nivali*, praealto, ac saltuoso; *inter quercus et ilices* docte *porcos sacres* (uti Plautus eos indigitat Menaechm. II. 2. 16. cf. Varro II. 1. 20.) et *Albanae herbae*, pascua circa Albam longam (*finitima herba* eadem sorte innuit Iuven. XII. 12.) *boves opimos* designant. — *crescit*, nutritur, adolescit. In Faliscis aliquando pastos fuisse cogas ex Ovid. ex P. IV. 8. 39. *Agnaque tam lactens* (in privato sacro) *quam gramine pasta Falisco victima* (in publico sacrificio) *Tarpeios inficit icta focos.* — 12. 13. Istam convenit *tingere*, madefacere *cervice*, sanguine e cervice ebulliente, *secures pontif.* h. a pontificibus mactari. Eadem ornatus ratio in Propert. IV. 1. 111. *Idem Agamemnoniae ferrum cervice puellae tinxit*; et in Inscriptione apud Gruter. p. 95. inscr. IV. *Lampsacios melior non imbuet hostia cultros, quam veniet nostra victima caesa manu.* Adde Calpurn. Ecl. V. 27. Vulgariorem ornatum, aram victimae sanguine tingere adhibuit Catull. XIX. 16. et Virg. Ecl. I. 8. qui primum occurrit apud Eurip. Iphig. T. 404. ἔνθα κούρα διατέγγει βωμούς.

v. 13. Observa doctam duarum sententiarum complexionem, ita disiungendam: *Nihil attinet*, οὐδὲν προσήκει, nihil necesse est, minime consentaneum est, te istos imitari: satis erit, abunde Deos venerata eris, corona ipsis oblata. *Tentare* quaesite pro, placare, propitios tibi reddere velle, *multa caede bidentium*, docte pro, multarum

Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.

Inmunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumtuoſa blandior hoſtia

Mol-

rum ovium *caede*, multas oves immolando. — *coronantem*, dummodo corones *deos parvos*, exigua Larium ſimulacra, ſerto e *rore m.* et *myrto* plexo; ex more. Plaut. Aulul. II. 8. 14. *Nunc tuſculum emi et haſce coronas floreas, haec imponentur in ſoco noſtro Lari.* Cf. eiusd. Com. prol. 24. Iuvenal. IX. 137. colore e Noſtro ducto: *O parvi noſtrique Lares, quos ture minuto, aut farre, et tenui ſoleo exorare corona.* Adde eiusd. XII. 87 ſqq. Abſolvi autem corona oblata ſacrificium putandum; quod prave alii de apparatu eius interpretantur. Vulgarem ac ſimplicem coronam arguunt *ros marinus*, λιβανωτίς, et *myrtus fragilis*, flexilis (ut *fragilis cera* Iuven. XII. 88.) adeoque tenera, coronis nectendis aptiſſima. Aliter *fragiles laurus* appellat Virg. Ecl. VIII. 82.

v. 17—20. Sententia ſatis expedita, atque ab Ovid. ex Pont. IV. 8. 39. 40. eleganter ita expreſſa: *Nec, quae de parva Dis pauper libat acerra, tura minus, grandi quam data lance, valent.* Diis piam mentem magis quam ſacrificiorum ſumtus reſpicientibus; ſed impeditior eius enuntiatio. Duas fere conciliandorum inter ſe verborum rationes iniri videas. Altera, quam melioris notae intpp. ſequuntur, eſt: Si pia mente Deos veneraris, *ſumtuoſa hoſtia* (in recto caſu) ſacrificium ſumtuoſum *non blandius*, non magis *mollivit*, mollire ſolet (ἀορίστως) placat *Penates averſos*, iratos, ad reconciliandam eorum gratiam valet, quam *far pium et mica* ſc. ſalis, h. mola ſalſa, tenuiſſimum ſacrificium. Haec quidem ſimplicior ratio, Horatio haud omnino indigna. Doctior tamen ac quaeſitior haec altera: manus, *ſi*, quae immunis ſc. a ſcelere, καθαρὰ, *aram tangit*, Deos veneratura, *illa non blandior mollivit*, exquiſite pro, non magis emollit, propitios reddit *Penates av. ſumtuoſâ hoſtiâ*, ſi ſumtuoſum offerat ſacrum, quam *farre* caet. ſi tenue; quod docta inverſione, ad Phidyles animum, huic ſuperſtitioni alligatum, accommodata, eſt pro: manus pii hominis aequ-

Mollivit aversos Penatis,
Farre pio et saliente mica.

aeque mola salsa ac lautiore sacrificio litat; mentem puram afferas necesse est, si sacrum tuum qualecunque Diis gratum esse cupis. Sed duram durioris ingenii homines istam rationem crepant, quod nullus video; certe futilia ac nullius plane momenti sunt, quae ei opponuntur. In altera contra ratione horridi quid, ex meo quidem sensu, atque ambigui inest. Nam si sumtuosa hostia pro subiecto, ut Grammatici loquuntur, habetur, poeta haecce voluisse videri possit, sumtuosam hostiam deos quidem placare posse (qualicunque manu oblatam) idem tamen pii hominis tenue sacrum efficere, quod contra poetae et vett. γνώμην est. Philem. III. 1. (Gnom. Br. p. 194.) εἴ τις δὲ θυσίαν προσφέρων, ταύρων γε πλῆθος' ἢ ἐρίφων, — — εὔνουν νομίζει τὸν θεὸν καθιστάναι, πεπλάνητ' ἐκεῖνος. — — θεῷ δὲ θῦε διὰ τέλους δίκαιος ὤν, μὴ λαμπρὸς ὢν ταῖς χλαμύσιν ὡς τῇ καρδίᾳ. Cf. Eurip. in Danae, apud Stob. Grot. p. 391. — *Inmunem manum* esse ἁγνὴν, puram, docet contextus ratio. Bentl. tamen manum vacuam intelligit, accepto insuper *si* pro *etsi*. *Far pium*, pio animo oblatum et salis *mica saliens* in igne, crepitans. Tibull. III. 4. 10. *Farre pio placant et saliente sale.* Ad sententiam idem IV. 1. 14. 15. *Parvaque Caelestes placavit mica; nec illis semper inaurato taurus, cadit hostia cornu.* Cf. Ovid. II. Trist. 75.

CAR.

CARMEN XXIV.

ARGVMENTVM.

Nobilissimo incensus affectu poeta insectatur hoc carmine luxum saeculi sui perditissimum, et, quae inde necessario existit, avaritiam, omnium scelerum ac maleficiorum matrem secundissimam, pestemque reipublicae teterrimam. Quae mala, in summum aliquando discrimen civitatem adductura, ut ab ea prohibeantur, scelerum licentiam severissime vindicandam, scelerumque caussas, luxum et habendi cupiditatem, tollendas atque exstirpandas esse graviter monet. Vt autem paupertati honos suus reddatur, sicque virtuti iterum locus pateat, hoc ita demum effici posse contendit, si prava animis eximatur opinio, doceaturque, divitias neminem beatum efficere, continentiam contra atque frugalitatem maximum ad vitam bene beateque agendam momentum esse; id quod Scytharum Getarumque exemplo poeta ostendit. Excellit hoc carmen sententiarum sublimium ubertate, elocutionis dignitate ac vi, numerorumque delecta gravitate. Ediscant illud iuvenes, quibus est incoctum generoso pectus honesto.

Intactis opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiae,
Caementis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum,
Si

v. 1—8. Ii, qui beati vulgo censentur, haud immunes sunt a fatali moriendi necessitate, maximeque mortis metu anguntur. Vulgarem hanc, Nostroque saepius (v. c. I. 4. 13. II. 18. 17 sqq. III. 1. 9. sqq.) tractatam sententiam vide, quibus coloribus adumbrarit hoc loco, nobilitaveritque felix Horatiani ingenii ubertas! Primum felicitatis, quam quidem vulgus appellat, notionem uno eius genere descriptam exhibet, idque divitiarum possessione amplissima; tum has speciatim sensu Romano, h. ab ea parte declarat, qua eas potissimum perditissimus Romanorum luxus ostenderet, atque profunderet, in quo quidem ἐνάργεια est; denique miram sententiae δεινότητα adiicit poeta, oratione ad profligatae huius luxuriae hominem conversa, fere ut II. 18. 17. Iam generalis sententia: utcunque divitiis abundes, licet ditissimus sis, vividior sub sensus cadit, per comparationem exposita: licet *opulentior* sis *thesauris Ar.*, quod ornate et docte dictum pro, licet opes Arabum thesauris maiores teneas, divitiis Arabas antecellas. De *beatis Arabum gazis* v. ad I. 29. 1. — *intactis*, integris, quos nondum hostilis manus attigit, expilavit; auget igitur opulentiae notionem. Nota autem satis Romanorum Arabiae felicis potiundae atque exspoliandae, quamquam parum felici cum successu facta, tentamina (v. Argum. Carm. 29. L. I.); unde ipsa *Arabia intacta* audit Propert. II. 8. 20. — India divitiis suis, quaestuosissima pretiosarum mercium exportatione comparatis, aurique venis itidem celebratissima. — 3. Licet *Tyrrhenum omne*, mare inferum, quam longe Italiam alluit, et *Apulicum*, superum, *caementis*, insanis substructionibus, quibus villas magnificas inaedifices, *occupes*; omnino pro, licet utramque, quam longe protenditur, Italiae oram praetexas villis tuis. De qua Romanorum insania vid. ad II. 18. 20. III. 1. 33. *Occupatur* mare villis, in quo primum eae exstruuntur, proprie igitur accipiendum h. l. Mare Hadriaticum

Si figit adamantinos
Summis verticibus dira Necessitas
Cla-

ticum poeta *Apulicum* dixit, quod Apuliam attingit; omnino ad totam superam Italiae oram spectat, siquidem Tyrrheno oppositum. — 5—8. Apodosis: tamen, si fatalis hora instat, si fatum iubet, nihil est, quod te a morte liberet. Docte et antiquo sermone hoc extulit poeta. Fatum h. l. est *Necessitas* Ἀνάγκη, Μοῖρα, quatenus omnia ei subiecta sunt, nemo illud effugere potest. Declarandae huius potentiae atque immutabilitatis caussa tribuuntur ei *clavi*, firmitatis ac violentiae symbola, (vid. ad I. 35. 18.) idque *adamantini*, durissimae materiae. Ita ἄφυκτα μήδεα παντοδαπᾶν βουλᾶν ἀδαμαντίναις κερκίσιν Αἶσα ὑφαίνεσθαι dicta Sophocli in fr. Phaedr. apud Stob. Flor. Grot. p. 133. et Necessitatis ἠλακάτη τε καὶ τὸ ἄγκιστρον ἐξ ἀδάμαντος apud Platon. de Rep. X. p. 762. E. Iam qui Necessitatis f. Fati violentiam experitur, in quo vim suam exserit, hunc, servata, animataque symbolica ratione, *clavis* adigit, iis fixum tenet, ut ne elabi queat, idque *summis verticibus*, in summo vertice eos defigendo. *Alligandi* igitur notio primaria atque unica subest huic imagini, qua quidem τὸ ἄφυκτον, fatum inevitabile designatur. Ita ἐνδεδέσθαι ἀνάγκῃ vel Herod. I. XI. quo etiam spectant Homerica: Ζεύς με μέγα Κρονίδης ἄτῃ ἐνέδησε βαρείῃ Il. ι. 18. Vnde et δεσμοὺς ἀφύκτους ἀνάγκῃ tribuit Eurip. Alc. 987. et ζεύγματα. Idem Iphig. A. 443. De effectu autem, quem clavus per caput adactus producat, poetam nec cogitasse, nec cogitare potuisse h. l., quum Necessitatem a morte diversam inducat, quis non videt? Plurimi tamen intpp. immemores prorsus symbolicae rationis, priscique sermonis indolis, foeda scilicet rei imagine, carnificinaque, licet Romanis plane incognita, offensi in alia omnia, quantumvis absona, longeque petita, discedunt, quibus rem ad sensus quidem suos atrocissimam lenire student. Dacer. *vertices* interpretatur culmina villarum sumtuosarum, (e v. 3. 4.) quas cum adeat Necessitas, clavosque inibi defigat, earundem dominum metu ac morte corripi; quod insulsum phantasma idem satis commodum atque praeclarum censet. Languida atque obscura Beutleii ratio est, summos vertices de clavorum capitibus accipientis, omissa plane re, cui insigantur. Alii in

Clavos, non animum metu,
  Non mortis laqueis expedies caput.
Campeſtres melius Scythae,
  Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos,
Vi-

in iisdem cogitant res excelſas, earum culmina ſ. apices, quibus fortuna magna et excelſa declaretur. Speciosum ſane hoc. Enimvero, ſi penſiculatius excutias, imaginem inde vagam, nulliqne plane rei adſtrictam prodire videas, quam tamen certam ſpecialibus quippe coloribus adumbratam, dedit Horatius. Quodſi generatim dixiſſet, Neceſſitatem excelſa quaevis domare, ſibi ſubiicere, ſane, quod diſplicere poſſet, non eſſet. Sed clavis agit hoc loco; res adeo cogitare neceſſe eſt, ſenſibus ſubiectas; unde magnam fortunam, remota translatione, haud intelligi poſſe, facile patet. Fac vero vertices ſint excelſa montium, domuum, quibus fortuna ſplendida ſignificetur: montium ſane aut domuum Neceſſit. clavis adactarum imago neſcio quid monſtri alit, alligandi vinciendique, quae ſymbolicae huic actioni ſubeſt, notione plane ita neglecta, ac deperdita, et omnino ſententia, quam volunt eſſe hanc: ſiquidem ſ. quum (ita enim *ſi* accipiunt) neque ſplendidiſſima fortuna a Fati potentia immunis ſit, parum commode collocata atque adnexa videtur. Caeterum πηκτὴν ἀνάγκην Orphei H. XXXVIII. 10. huc vocabat Geſn. neſcio quam bene. Rectius huc trahas σφυρηλάτην Ἀνάγκαν Pind. in fragm. p. 94. — 7. 8. Mortem haud effugies. *Metum* inſtantis mortis h. l. intellige, non generatim, curas, triſtitiam, ut fere volunt. *Laqueis* retibus, Mors implicat homines, ſatis antiqua notione. Apollon. Rh. I. 1035. τὴν (μοῖραν) γὰρ θέμις οὔποτ' ἀλύξαι θνητοῖσι· πάντη δὲ περὶ μέγα πέπταται ἕρκος. Stat. Silv. V. 155. *furvae miſeram circum undique Leti vallavere plagae.* Quo quidem ſigmento itidem τὸ ἄφυκτον atque ἄλυτον deſignatur. Vnde et τῇ Δίκῃ ἄρκυες et ἕρκη tribuuntur, veluti Aeſchyl. Agam. 1622. vid. Valken. ad Herod. p. 545.

v. 9 ſqq. Quid? quod ne felices quidem habendi ſunt in ampliſſima fortuna conſtituti, quandoquidem cupiditatibus continuo vexantur, quibus explendis intenti per omnia ſcelerum flagitiorumque graſſantur genera; unde, perverſis, quibus continetur civitas moribus, nullo-

Vivunt, et rigidi Getae:
Inmetata quibus iugera liberas
Fru-

nulloque amplius virtuti ftatuto pretio, rei ipfi publicae damna infliguntur funeftiffima. Praeclare hanc fententiam poeta contrario Scytharum Getarumque, in paupertate nihil alienum concupifcentium ficque *melius*, beatius, *viventium* exemplo proponit atque illuftrat. Celebratiffima Scytharum moderatio, alienique abftinentia apud veteres, unde eosdem δικαιοτάτους ἀνθρώπους appellat Homer. Il. XIII. 6. Laudant et Strab. VII. p. 462. Iuftin. II. 2. Ammian. XXII. 6. Magnam autem ἐνάργειαν h. l. habet comparatio in qua cultiffimus populus ab inculto fuperatur. *Campeftres*, qui in aperto campo vivunt, errantes, vagi, perpetuo Scytharum epitheto. Intelligendi h. l. Scythae γεωργοὶ, uti Herod. IV. 18. appellat, diverfi a Nomadibus, ulterius verfus Orientem habitantibus. — 10. Quibus plauftrum inftar domus eft, qui re ac familia plauftris impofita vagam vitam ducunt. Expreffit Horatius graecum epitheton, ἁμαξόβιοι, ἁμάξοικοι, Scythis a confueto hoc vivendi more (unde *rite*) proprium. Πλεκτὰς στέγας ἐπ' εὐκύκλοις ὄχοις vocat Aefchyl. Prom. V. 715. Erant enim mapalia cannis confuta coriisque tecta. Valer. Flacc. VI. 79 fqq. *plauftris ad proelia cunctus Coraletae* (Thraciae populus, pro quo Nofter *Getas* habet) *traxere manus: ibi futilis illis et domus, et crudo refidens fub vellere coniux.* De Scythis Iuftin. l. l. *Vxores liberosque fecum in plauftris vehunt, quibus, coriis imbrium hiemisque cauffa tectis, pro domibus utuntur.* — 11. *Getae*, Thraciae populus, eadem, qua Scythae, victus fimplicitate, morumque integritate notus; unde *rigidi*, moribus rigidis, oppofiti Romanis, luxu effeminatis. Ita *rigidi Sabini* Epp. II. 1. 25. Alii tamen ad regionis, quam incolunt, frigus cum Porphyr. trahunt.

v. 12 *fqq.* Vtrique huic populo *iugera immetata* funt, terram colunt haud in iugera defcriptam, nullis limitibus diftinctam, fed communem; unde eadem *fruges liberas* iis *fert* profert, praebet, quae ad omnes pertinent, nullius proprias. Docte duo haec commata coniunxit poeta. Agrorum inter veteranos ab Octaviano factam divifionem refpici atque defignari h. l. opinabatur Burm. de Vectig. Rom. I. p. 6. monente Boettig. ad h. l. qui fatis quidem appofite Noftri Serm. II. 2. 115.

meta-

Fruges et Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua:
Defunctumque laboribus
Aequali recreat ſorte vicarius.

Illic

metatum h. inter veteranos diviſum *agellum* laudat (adde Valer. Catonis Dir. 45. *Pertica quae noſtros* metata eſt *impia agellos*, et Propert. IV. 1. 130.) ſed tangi omnino inſanam divitum Romanorum, latifundia ſua per longinquos tractus porrigendi putem libidinem. Ita graviter opponi ſentias Scythis omnia in medium quaerentibus Romanorum potentiores, vel mari, quo latiores privatae ipſorum fiant poſſeſſiones, detrahentes. *Et Cererem* copia poetica adiectum. — 14. *Nec cultura* eiusdem agri ipſis *placet*, eſt, *longior annua*, anno longius, ſedem quippe quotannis mutantibus. Alternis igitur, ſeu pluribus potius annis inſtitutum inter eos ut agri ceſſarent, ſicque reſicerentur, ſtercorationis uſu ipſis ignoto. Nonnulli h. v. ad ſqq. trahunt, hoc ſenſu: Alternis agriculturam exercent, ita ut qui hoc anno agris colendis vacaverint, altero quieſcant. Sed haec vix commode e verbis elicias. Multo impeditior autem illorum ratio, qui Scythis non plus quaeri, quam quantum uni anno ſufficiat, poetam voluiſſe exiſtimant.

v. 15. 16. Agriculturae haecce inter eos conſtat ratio, ut viciſſim opus ruri faciant, ita quidem, ut ii, qui hoc anno illud coluerint, inſequenti immunes ab opere ſint, aliis ipſorum vices ſubeuntibus. Hos *vicarios* appellat poeta, qui vices laborum annuas ſuſcipiunt, *aequali ſorte*, aequa in eos laboris devoluta parte, aequali laboris portione, ſicque *recreant defunctum laboribus*, vacationem iis dando, ipſis ſuccedendo. Caeterum totum hunc de Scythis ac Getis locum inde a v. 12 inſigniter illuſtrant, quae de Suevis tradit Caeſar B. G. IV. 1. iam a Lambino laudatus: *Centum pagos habere dicuntur, e quibus quotannis ſingula millia armatorum bellandi cauſſa educunt. Reliqui, qui domi manſerint, ſe atque illos alunt. Hi rurſus anno poſt in armis ſunt; illi domi remanent. Sic neque agricultura, nec ratio atque uſus belli intermittitur. Sed privati ac ſeparati agri apud eos nihil eſt, neque longius anno remanere uno in loco incolendi cauſſa licet.*

v. 17 *ſqq.* Laudata Scytharum ſimplici vitae ratione ac con-

Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Coniunx, nec nitido fidit adultero:
Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri

Certo

continentia ad morum, qui isthac nituntur, integritatem progreditur poeta, ita quidem, ut semper Romanum populum avarum illum ac luxu perditum, eundemque scelerum, inde propullulantium, infamia laborantem in oculis ferat, notetque. Illic *mulier*, noverca *temperat* docte pro, miscet pocula, bibendum praebet, *priv. matre carentibus*, orbatis, *innocens*, sine noxa, ita ut ne noceat ipsis, non veneno inficit pocula, quae privignis parat, uti apud nos fieri assolet. Doctior haec poetaque dignior ratio prae altera nimis pedestri, qua *temperat priv.* explicant, parcit iis, non saevit in eos. Tum hoc potissimum maleficii genere novercas in antiquitate traductas docet vel Ovidii Met. I. 147. *Lurida terribiles miscent aconita novercae.* Adde Virgil. Ge. II. 128. Claudian. XV. 173. — 19. 20. Dotis ibi in deligenda uxore nulla habetur ratio. Pro hoc, quod fere accidit in matrimonio dotis acquirendae caussa inito, poeta: ibi *non regit*, in potestate habet virum coniux *dotata*, dote freta; *num quae indotata est, ea in potestate est viri*; *dotatae mactant et malo et damno viros*, uti Plautus ait Aul. III. 5. 60. Idem Men. V. 2. 16. *Ita isthaec solent, quae viros subservire sibi postulant, dote fretae, feroces.* Laudant et eiusd. Asin. I. 1. 74. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* — *nec nit. fid. adultero*, non imperiosa ac superba est erga maritum adulteri fiducia, vel amatoris adversus mariti iniurias praesidio tutata. Ita multo gravior ad notandam morum, qui Romam invasissent, corruptelam exsistit sententia, quam si explices: non alienum amorem expetit. *Nitido*, ad totum habitum refer, quo feminae placere studet adulter.

v. 21 — 24. Castitas ac probitas uxoris magnae instar dotis apud eos aestimatur. *Virtus parentum*, cuius semina in liberos propagari credita. Vid.

 ad

Certo foedere caſtitas,

Et peccare nefas, aut pretium emori.

O

ad IV. 4. 29. Appoſite Eurip. Archel. fr. XX. ἐν τοῖς τέκνοις γὰρ ἡ 'ρετὴ τῶν εὐγενῶν ἐνέλαβε· κρείσσων τ' ἐστὶ πλουσίου γάμου et Antip. Theſſ. XLVI.' (Anal. Br. II. 121.) Παρθένε — ἴσχε σύνεργον ἠλακάτην· ἣν δ' ἵκῃ εἰς ὑμέναιον, Ἀχαιΐδος ἦθεα μητρὸς χρηστὰ Φύλασσε πόσει προῖκα βεβαιοτάτην. Ad verba ac ſententiam totius loci inſigniter facit Hipponactis fr. apud Stob. Flor. Grot. p. 305. dignum ideo, quod hic adponatur: γάμος κράτιστός ἐστιν ἀνδρὶ σώφρονι, τρόπον γυναικὸς χρηστὸν ἔνδον λαμβάνειν. αὕτη γὰρ ἡ προὶξ οἰκίαν σώζει μόνη. ὅστις δ' ἀτρύφερον τὴν γυναῖκ' ἄγει λαβών, σύνεργον οὗτος ἀντὶ δεσποίνης (*non dotata regit virum*) ἔχει εὔνουν, βεβαίαν (*certo foedere*) εἰς ἅπαντα τὸν βίον, et Plautina illa: (Amphitr. II. 2. 209.) *Non ego illam mihi dotem duco eſſe, quae dos dicitur: ſed pudicitiam, et pudorem, et ſedatum cupidinem, Deum metum* caet. Adde eiusd. Aulul. II. 2. 61. *Dummodo morata recte veniat, dotata eſt ſatis.* — *Caſtitas metuens alterius viri*, ἀλλοτρίου, quae tangi ſe non ſinit (*metuitque tangi* III. 11. 10.) ab alio viro, quae congreſſum fugit, abhorret ab alieno viro, *certo foedere* matrimonii, dum ſancte ſervat foedus cum marito initum. — 24. *Et*, porro, dotis loco habetur τὸ *nefas peccare*, quod uxores *nefas*, ſummum flagitium exiſtimant, *peccare*, fidem marito datam fallere, (vid. ad III. 7. 19.) adulteram fieri. — *aut pretium emori*, poteſt eſſe, aut, ſi peccarint, *pretium* μισθός, ποινὴ ſtatuta eſt *mori*, mortis ſupplicium. Sed parum appoſita eſt haec ratio ad reliqua. Legem enim de adulteriis quomodo uxor dotis loco marito adferat? Igitur praeſtat altera: dotis loco eſt, quod *pretium* putant, in pretio habent, pulcherrimum exiſtimant, *emori*, mortem potius ſubire, quam dedecus illud pati; intentatum vel illatum flagitium morte voluntaria redimunt. Καλὸν γ' ἀποθανεῖν, πρὶν θανάτου δρᾶν ἄξιον, Anaxandrides apud Grot. Excerpt. p. 145. Ita Phaedra σωφρονοῦσα apud Senec. Hippol. 1189. *mortem* appellat *pudoris maximum laeſi decus.*

v. 25 — 32. Expoſita Scytharum in pauperie ſua continentia morumque integritate, adumbrataque hoc modo graviterque notata Romanorum effreni opum conſtipandarum cupiditate

O quisquis volet inpias
  Caedis et rabiem tollere civicam,
Si quaeret pater urbium
  Subſcribi ſtatuis, indomitam audeat

Re-

piditate, enataque inde morum corruptela, ſatis conſentaneum erat, ut remedia poeta, patriae amantiſſimus, ſollicite circumſpiceret, quibus obviam iretur malis, inde in remp. redundantibus, eamque miſere adfligentibus. Ac horum quidem cauſſae quum a ſubverſa diſciplina antiqua repetendae ſint, de hac reſtituenda primo loco cogitari oportere: reſtitui autem non poſſe, niſi ſcelerum licentia tollatur, ſevereque puniatur. Quum ex Suetonio ſatis conſtet, Auguſtum in morum legumque, quarum *perpetuum recepiſſet regimen* (Octav. c. XXVII. extr.), paullo ſeverius inſtituta emendatione ac retractatione adeo ſubinde offendiſſe, ut eas prae tumultu recuſantium perferre non potuerit; admodum probabile eſt, poetam hac ſententiarum converſione Auguſto gratificari voluiſſe hactenus, ut graviſſimis ſancitarum ab eo ſanciendarumque legum cauſſis propoſitis ipſorum civium atque rei adeo publicae ſalutem in comprobandis iis obſervandisque verti oſtenderet. — 25. 26. Magnam ad conciliandos Auguſto, de emendandis moribus cogitantis civium animos ἐνάργειαν habet generatim propoſita ſententia, qua unum tantum poeta, unde reip. ſalus ſperari poſſit, dari ſignificat remedium, quo omnes uti oporteat, qui cauſſam reipublicae ſuſcepturi ſint. *Quisquis*, quicunque e republica *tollere*, penitus abolere volet *impias*, mutuas civium *caedes*, et *rabiem civicam*, furorem civilem, bella civilia. Speciatim haec pro calamitatibus univerſis, quas mores corrupti civitati inflixerint, commemorat poeta, tanquam reip. funeſtiſſima. Originem autem bellorum civilium maxime ab inſano, qui Romam cum divitiis invaſerat, luxu, praeda rapinisque fovendo, repetendam eſſe, facile perſpicitur. Rem diſerte exponit Lucan. I. 158 — 182. Qui igitur bella civilia exſtincta cuperet, horum ſemina, luxus et avaritia, ei opprimenda erant. — 27. Duo haec commata: Si Patris auguſto nomine appellari, ſtatuasque ſibi erigi cupiat, vide quo artificio poeta coniunxerit. Si *quaeret*, hoc adſequi velit, ut *ſtatuis*, *urbium*, per urbes, per terrarum orbem adeo, qua habitatur,

Refrenare licentiam,
Clarus postgenitis, quatenus, heu nefas,
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.

Quid

bitatur, in honorem eius ponendis, splendidissimum *Patris* nomen *subscribatur*, basi inscribatur; quod docte ac magnifice est pro: si optime de republica mereri velit. Hos enim honores non nisi optime de patria meritis viris obtigisse satis constat. Alii iungunt, *Pater urbium*, quae sane ratio et simplicissima est et satis proba, modo intelligas *patrem*, sospitatorem ac conservatorem *urbium* totius habitati orbis, quem imperio complexus videri volebat populus Romanus, nec vero de urbe Roma, cuius quidem respectu Romulus Ovid. Fast. III. 72. Domitianus Statio audit Silv. III. 4. 48. *Pater inclytus orbis.* Altera tamen ratio et doctior videtur et magnificentior; et vero etiam probabilior ob sqq. Quum enim post mortem demum hos honores virum, qui hoc in se recipiat, sperare iubeat, valde apposita putanda est haec augusta Patris, tanquam Divi, appellatio, defunctis Impp. inter Deos relatis, deinceps tribui solita. Vid. Spanhem. de V. Num. Diss. XII.
— 28. Is *audeat*, quam praeclare pro, sibi sumat, inde procedat, ut caet. Habet enim adiunctam notionem difficultatis suscipiendi laboris, tum quanta animi virtute talem virum praeditum esse oporteat, qui reip. caussam cum plurimorum invidia atque offensione suscipere velit, egregie declarat. Is *refrenet*, severissimis legibus atque institutis compescat, coerceat (ut IV. 15. 10. de Augusto, *rectum evaganti frena licentiae iniecit:* ubi vide notata) *indomitam*, effrenatam morum *licentiam.* — 30. *Clarus* futurus, unde summam nominis claritatem, famam consequatur apud *postgenitos*, posteros, τοὺς ὀπίσω, μετὰ γεγεννημένους (v. ad I. 28. 31.), unde adeo sibi immortalitatem paret. — *Quatenus*, quandoquidem *virtutem*, virum probum, patriae saluti prospicientem *odimus*, invidia prosequimur, carpimus, meritis eius detrahimus, *incolumem*, dum vivit, superstes, praesens est; *sublatam* autem *ex oculis*, mortuum tali praeditum virtute, cuius splendorem oculi haud ferre poterant, *quaerimus*, desideramus, laudamus, colimus, veneramur. *Quaerere*, ut Gr. ζητεῖν,

Quid triſtes querimoniae,
Si non ſupplicio culpa reciditur?
Quid leges, ſine moribus
Vanae, proficiunt, ſi neque fervidis

Pars

ζητεῖν, deſiderio perſequi. Stat. Achill. I. 240. Martial. V. 10. 5. *Sic veterem ingrati Pompeii quaerimus umbram:* et ſaepius alibi. — *invidi* praeſenti virtuti, ingrati. Docte hoc poeta ad poſterius comma retulit. Ad ſententiam poetae Mimnerm. VI. (Anal. Br. I. 61.) δεινοὶ γὰρ ἀνδρὶ πάντες ἐσμὲν εὐκλεεῖ ζῶντι φθονῆσαι κατθανόντα δ' αἰνέσαι. Paulo aliter inſtruxit eam Seneca de Benef. IV. 30. petito tamen e Noſtro orationis colore: *Hoc debemus* virtutibus, *ut non praeſentes ſolum illas, ſed etiam* ablatas e conſpectu *colamus.* Apposite quoque laudant Vellei. II. 92. *Praeſentia invidia, praeterita veneratione perſequimur; his nos obrui, illis inſtrui credimus.* Adde Sophocl. Ai. 973. Epp. II, 1. pr. et 14.

v. 33. Omnes de corruptis civitatis moribus conquerimur, neque tamen remedia pati poſſumus. *Querimoniae,* querelae nihil *proficiunt,* profuturae ſunt, niſi *culpa,* flagitia, ſcelera *ſupplicio,* atrociſſimis poenis *reciduntur,* compeſcantur, luantur, vindicentur. *Acerbitas enim* (Gell. XX. 1. extr.) *ulciſcendi maleficii, bene atque caute vivendi diſciplina eſt. Reciduntur* vulnera, quae mollem manum reſpuunt, quae non niſi ferro adhibito ſanantur. Pulchre Cic. Or. Catil. II. 5. *Quae ſanari poterunt, quacunque ratione ſanabo;* quae reſecanda erunt, *non patiar ad civitatis perniciem manare.* Notiſſima Ovidii: *immedicabile vulnus enſe recidendum, ne pars ſincera trahatur.* Reſpicit autem poeta leges ab Auguſto paulo ſeverius retractatas ſancitasque, quas non niſi *ademta lenitave parte poenarum* (Suet. Aug. 34.) perferre potuerat. — 35. Enimvero, *quid* ipſae hae *leges* proficiunt, *vanae* eae atque inutiles, *ſine moribus,* absque morum antiqua norma, ſine paupertate ac parſimonia, niſi mores legibus obnoxii ſint, ſublata luxuria atque avaritia, quae *fidem,* (Salluſt. Cat. X.) *probitatem, caeterasque artes bonas ſubvertit; pro his ſuperbiam, crudelitatem, deos negligere, omnia venalia habere edocet.* Sententiam egregie illuſtrant Plautina (Trin. IV. 3. 25.): *Nunc mores nihil faciunt, quod licet, niſi quod lubet. Ambitio iam more ſancta eſt,*

Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreae finitimum latus,
Durataeque solo nives,
Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vin-

est, *libera est a legibus: petere honorem pro flagitio*, *more fit*. CH. *morem improbum*. St. mores leges perduxerunt iam in potestatem suam, *magis quis sunt obnoxiosi*, *quam parentes liberis*. Iuvenal. XIV. 177. *quae reverentia legum*, *quis metus aut pudor est unquam properantis avari?* Petron. c. XIV. *Quid faciant leges*, *ubi sola pecunia regnat*. — 36 sqq. Si insatiabilis lucri cupido animos hominum vexat, adeo quidem, ut eius explendae caussa maximas aerumnas tolerent, ipsiusque vitae pericula adeant? Pro hoc speciatim poeta: si mercator lucri caussa torridam frigidamque Zonam (quas inaccessas inhabitabilesque antiqua ferebat opinio) tentat, penetrat, ac maria traiicit? Iam Zona torrida docte declaratur *parte mundi*, terrae tractu *incluso*, qui circumfusus, oppletus est *fervidis* solis *caloribus*, qui adeo ferventissimus est. Potest et accipi: *pars inclusa*, clausa sc. hominibus, invia; inaccessa propter *fervidos* nimios *calores*, Solis aestum. Sed praestat prior ratio. Lucan. V. 24. *Vel plaga qua torrens*, claususque vaporibus axis, *nec patitur noctes* (cf. Senec. Herc. Oet. 1363.) *nec iniquos crescere soles*. Eratosthenes de eadem: ἡ δὲ *μία* ψαφαρή τε καὶ ἔκπυρος οἷον ἐρυθρὴ, (*una corusco semper sole rubens* Virg. Ge. I. 234.) *τυπτομένη* Φλογμοῖσιν ἐπεί ῥα μοῖραν ἐπ᾽ αὐτὴν κεκλιμένην ἀκτῖνες ἀειθερέες πυρόωσιν. Zona frigida h. l. est *latus* mundi, regio, *Boreae finitima*, plaga Borealis, quam *nives* continuo gelu *solo duratae*, induratae, quae nunquam sole resolvuntur, adeoque perpetuae tegunt, quae adeo *semper* frigore riget. Hoc tamen nequaquam *abigit* arcet a sese, absterret *mercatorem*, quo minus ad ea loca accedat. — 40. Si *navitae*, mercatores *callidi*, callida arte, navigandi peritia, dexteritate, *vincunt*, domant, sibi subiiciunt *aequora horrida*, aspera fluctibus, mare procellosum, si vel procelloso mari navigant? Ita locum si accipias, multo efficacior erit ad lucri sitim castigandam. *Callidos* alii nautas dictos volunt, quorum ingenia lucri cupido acuat, in divitiis parandis fraudulentos, falsos, minus accommodate h. l. — 42. Si divitiae honori sunt, *pau-*

Vincunt aequora navitae?
Magnum pauperies obprobrium iubet
Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserit arduae?

Vel

pauperies contra *magnum opprobrium*, probro habita, atque ideo quaevis, quantumvis scelesta *iubet*, ad facinora quaevis instigat, quo *bonae* illa *mentis soror* (Petron. c. 84.) abigatur atque propulsetur? Sallust. Cat. XII. *Postquam* divitiae honori esse coepere, *et eas gloria, imperium, potentia sequebatur*; hebescere virtus, paupertas probro haberi, *innocentia pro malivolentia duci coepit. Igitur ex divitiis iuventutem luxuria atque avaritia, cum superbia invasere: rapere, consumere; sua parvi pendere, aliena cupere; pudorem, pudicitiam, divina atque humana promiscua, nihil pensi atque moderati habere. Pauperies*, facultates modicae, fortunae mediocritas ea, unde parce ac sobrie vivitur, quae in maximo antiquitus honore constituta, (unde Plaut. Trin. IV. 3. 21. *Vtinam veteres mores*, veteres parsimoniae maiori honori essent, *quam mores mali.*) nunc, corruptis civitatis moribus, despecta ac molesta, adeo quidem, ut talis conditionis homines miseros se atque omnium rerum egenos, quibus luxuriosis esse non liceat, querantur. Hinc acuto cum iudicio paupertati poeta *egestatis* notionem induit, et, quae huius propria erant, in illam transtulit. *Egestas* enim *quidvis imperat*, ut rem Plauti verbis (Asin. III. 3. 81.) eloquar; pro quo doctius poeta: *quidvis et facere et pati*, h. ad quaevis, quantumvis scelesta *facienda*, et ad quaevis, quantumvis turpia, *patienda*, toleranda, impellit. Lucian. pro Mercede Cond. p. 717. πενία πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν ἀναπείθουσα, ὡς ἐκφύγοι τὶς αὐτήν. Valer. Max. II. 6. *Removeatur dulcedo vitae*, quae multa et facere et pati turpiter *cogit*. Apulei Met. IX. p. 189. Pric. *quidvis facere, quidvis pati paratus*, Ad quem locum Pricaeus hunc Graecis familiarem loquendi usum docte explicuit. Ad sententiam Timocles apud Stob. Flor. Grot. p. 389. Πολλοὺς γὰρ ἐνίοθ' ἡ πενία βιάζεται ἀνάξι' αὐτῶν ἔργα παρὰ φύσιν ποιεῖν. et Philemon (ed. Cleric. p. 350.) Ἡ γὰρ σπάνις πρόχειρος εἰς τὸ δρᾶν κακά. — 44. Pauperies despecta *deserit virtutis viam*, homines a recti honestique studio deducendo, pravisque artibus im-

Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, et lapides, aurum et inutile,
Sum-

imbuendo. In virtute *ardua*, in excelso collocata, Hesiodeum figmentum, quod plures deinceps poetae exornarunt (vid. doctiss. Ruperti ad Sil. IV. 603.) facile agnoscas. Potest et simpliciter accipi, in illustri posita, clara, splendida, ut ὑψηλαὶ ἀρεταὶ Pind. Ol. V. 1.

v. 45 *sqq.* Quodsi igitur rempublicam calamitatibus, quibuscum aegre conflictatur, liberatam cupimus, scelera, unde eae promanant, non tam legibus compescenda, quam radicitus exstirpanda sunt. Exstirpabis autem sublatis ipsorum caussis, luxu et immensis cupiditatibus. Neque vero has tollas, nisi divitias, fomitem istarum atque nutrimentum, ab hominum usu removeris, paupertatique atque parsimoniae suum honorem reddideris. Ita demum respublica persanata ad pristinum splendorem resurget. — 45. Vel in Capitolium opes deferamus, Diis consecrandas. Sententiam in Augusti gratiam a poeta ita adornatam esse, facile colligas ex Suetonii (Aug. XXX.) loco, in quo tradit, *Augustum opulentissimis donis aedes sacras adornasse, ut qui in cellam Capitolini Iovis sedecim millia pondo auri, gemmasque et margaritas quingenties HS. una donatione contulerit.* — 46. Inter acclamationes populi. Sollenni enim pompa donaria Deorum templis illata fuisse satis exploratum est. *Vocat* clamor turbae faventis (pro quo docte est, *clamor et turba fav.*) dum praeit pompam; eique *favet* h. acclamationibus favorem prodit. Notus satis hic verbi usus, de quo, si opus est, adiri potest Broukh. ad Tib. II. 5. 110. — 47. Vel potius *in mare proximum*, Tyrrhenum, *mittamus*, proiiciamus, e medio prorsus tollamus, ne divitiarum aspectu amplius conturbemur, irritemur. Proverbialis haec fere locutio de re, quam prorsus abolitam cupimus. Vid. Adag. Schott. p. 47. Egregie autem huc facit Luciani locus, a doctissimo Boettigero quoque laudatus, in Tim. §. 56. p. 173. σοῦ δὲ αὐτοῦ χάριν ἐσάλην, ὡς μὴ διαφθείρῃ σε τὸ κάκιστον τοῦτο καὶ ἐπιβουλότατον κτῆμα ὁ πλοῦτος, ὁ πολλοῖς πολλάκις αἴτιος ἀνηκέστων συμφορῶν γεγενημένος· εἰ γὰρ μοὶ

Summi materiem mali,
Mittamus, ſcelerum ſi bene poenitet.
Eradenda cupidinis
Pravi ſunt elementa: et tenerae nimis
Men-

μοὶ πείθοιο, μάλιστα ὅλον εἰς τὴν θάλατταν ἐμβαλεῖς αὐτόν. Et in eiusd. Vit. Auct. 9. p. 549. τὰ δὲ χρήματα, ἢν ἔχῃς, ἐμοὶ πυθόμενος ἐς τὴν θάλατταν φέρων ἐμβαλεῖς. — *lapides*, λίθους, uniones, margaritas. — aurum *inutile*, ἄχρηστον, ἀχρεῖον, perniciofum. Antholog. Lat. Burm. T. I. p. 513. *Heu miſera in nimios hominum petulantia cenſus, caecus* inutilium *quo ruit ardor* opum? — *ſummi materiem mali*, unde tanquam fonte, principio (*ſummi*) omnia mala proveniunt. Salluſt. Cat. X. *Igitur primo pecuniae, deinde imperii cupido crevit: ea quaſi* materies omnium malorum *fuere*. Iuſtin. III. 2. de Lycurgo: *Auri argentique uſum*, velut omnium ſcelerum materiam, *ſuſtulit*. Rutil. Itin. I. 357. *Materies vitiis aurum letale parandis, auri caecus amor ducit in omne nefas.* — Si *bene* vere *poenitet* nos *ſcelerum*, ſi vere emendari, ſalvamque remp. cupimus.

v. 51 *ſqq.* Statim e *teneris mentibus*, puerorum animis *eradenda*, evellenda, tollenda ſunt *pravi cupidinis*, pravarum cupiditatum *elementa* ac ſemina, antequam radices egerint; in pueris ſtatim videndum, ne luxu atque otio ipſorum diffluant, ac corrumpantur animi; quos contra *formari*, inſtitui, imbui, adſueſieri oportet *aſperioribus ſtudiis*, exercitationibus, fami, ſiti, laboribus tolerandis; verbo, ſeveriore opus eſt diſciplina in educando puero. Ita vero duo haec commata coniungi debere cenſeo. Alii *cupidinem pravum* avaritiam explicant; recte quidem per ſe, ſed parum commoda h. l. ſententia, qua nunc ipſam avaritiam ex animis radicitus exſtirpatam vellet poeta, quam tamen non niſi materia ſ. cauſſis eius ſubtractis, divitiis ſcilicet, tolli poſſe ſatis prudenter paullo ante monuiſſet. Docte autem poeta verba, *tenerae nimis mentes*, poſteriori membro adpoſuit, ad primum ſtatim comma retrahenda. Quod ipſum fraudi fuit intpp., ut ſenſu totius loci paullum aberrarent. Sunt autem *mentes tenerae*, hominum in tenera aetate conſtitutorum, ſed *nimis*, iuſto teneriores, ultra quam natura fert, nimis molliter habitae, prava inſtitutione effeminatae.

 Alii

Mentes asperioribus
Formandae studiis. Nescit equo rudis
Haerere ingenuus puer,
Venarique timet; ludere doctior,
Seu Graeco iubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea:

Quum

Alii simpliciter explicant, molles, fluxas, nulla aetatis ratione habita; male, vel propter *formandae.* — 54. Nostri adolescentes parum curant campestria studia, omninoque duriores labores reformidant. E campestribus exercitationibus equitationem in specie memorat poeta. Cf. I. 8. 3 sqq. *Ingenuus puer,* adolescens Romanus, sed cum vi, quatenus studia, quae hominem ingenuum decent, omittit. In *rudis nescit,* observa copiam poeticam. Imperitiam pueri ulterius arguit poeta τῷ *haerere* pro, insidere *equo.* — 56. *Timet;* στυγεῖ, aversatur, abhorret, recusat (ut I. 8. 8. *timet* Tiberin tangere) *venari,* utpote nimis aerumnosam molli atque imbecillo corpori exercitationem. Cf. Serm. II. 2. 9. Epp. I. 18. 49. — *doctior,* peritior est, magis callet, habiliorem se ostendit ad ludendum trocho et alea. Eadem oppositio Serm. l. l. *vel si Romana fatigat militia* (h. venatio et caeterae exercitationes) *assuetum graecari* h. trocho aliisque ludicris deditum studiis. Vnde h. l. *tr. graecus,* utpote graecae originis, audit. De trocho multi multa. Vid Scheffer. de re Vehic. I. 6. p. 57 sqq. et H. Mercurial. de Arte Gymn. III. 8. ubi trochi typos adpositos deprehendes. — *Seu iubeas — seu malis,* ad utrumque paratissimum declarat, estque omnino pro vulgari, tam, quam. — 58. *Alea,* qui tesserarum proprie ludus erat, mox omnes complectebatur, in quibus casus regnabat: quumque Romanorum insania magnam ac totam subinde rem familiarem ei subiicerent; et infamiae nota et poenis publice sancitis ea compescebatur; unde *legibus vetita* h. l. Mature hoc factum fuisse, colligas ex Ovid. Trist. II. 470. *Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes: haec est ad nostros non leve crimen avos. De alea condemnatos* memorat quoque Cic. Phil. II. 23.

v. 59. Patre interea divitiis, quoque, quantumvis scelesto modo, constipandis intento. Pulchre opponitur filio turpiter opes pre-

Quum periura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem,
Indignoque pecuniam
Haeredi properet. Scilicet inprobae
Crescunt divitiae: tamen
Curtae nescio quid semper abest rei.

profundenti nefaria patris avaritia. *Quum*, interea dum *periura fides*, periurium, perfidia (ut I. 18. 16.) patris, h. pater periurio *fallat*, perfide decipiat caet. Noster Serm. II. 3. 126. *Quare, si quidvis satis est, periuras, surripis, aufers undique?* — *Consortes* dicebantur, qui certam pecuniae summam (*sortem*) negotiandi caussa conferrent: unde pro sua cuiusque summa et lucrum et damnum, quod inde emergeret, commune esset; iidem inde dicti *socii*, et collegium *societas*; res nota. Cumulavit h. l. poeta *cons. socium*, cum satis fuisset, consortem, vel sortis socium. In maximo autem ista fraus habita crimine. Bentl. laud. Cic. pro Rosc. Amer. c. 40. *In rebus minoribus socium fallere turpissimum est*, et mox: *Recte igitur maiores eum, qui socium fefellisset, in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere.* — 61. Ita fraudulenter agit, ut *properet* enixo studio coacervet, paret *pecuniam haeredi* filio *indigno*, aleatori, graecanti. Iuvenal. XIV. 177. *quae reverentia legum, quis metus aut pudor est unquam properantis avari?* — 62. *Scilicet* quantumvis *crescant divitiae*, immense ita augeantur. *Improbas* vocat, vel improbe, nefariis modis (quos proxime indigitaverat) congestas, vel omnino, nimias, immensas, vel denique, quae homines improbos reddunt, scelerum irritamenta. Prior tamen ratio convenientior h. l. — 64. Tamen *nescio quid*, praeclare, quum avari inexplebilis cupiditas ipsa nesciat, quantum *absit* desit *rei curtae*, parvae, exiguae, ex istorum hominum opinione.

CARMEN XXV.

ARGVMENTVM.

En poetam efferatissimo furore, dum Augusti laudes meditatur, correptum ac vere debacchantem! en Dithyrambum Romanum nulli Graecorum (quantum ex istorum fragmentis coniectare datur) inferiorem! Tanto nisu poetam extolli, in altosque nubium tractus tendere sentias, ut oculorum eum vix adsequaris acie! Quid mirum igitur, intpp. ac VV. DD. in aliis satis acutos, in huius carminis rimando consilio spissa offusos caligine hebescere ac prorsus visu deficere! Omnino sunt quaedam Horatii carmina, quae ne a doctissimis quidem viris legi cupiam, nisi ipsi sint

cupidi silvarum aptique bibendis
Fontibus Aonidum,

nisi ingenio polleant, sublimium phantasmatum capaci, et, ut breviter dicam, Horatio sint similes. — Iam Horatius, Augusti laudum acri thyrso percussus, attonitusque rerum magnitudine, materiaeque amplitudine excelsissimorum phantasmatum, inde animo eius, dum eloqui ea conatur, obiectorum exuberantia ita confunditur, ut extra se rapi, Bacchicoque furore se tentari existimet. Atque in hoc furore Bacchico, qui per totum carmen decurrit, ad primariam eius caussam expro-

promendam, seu potius animo, graviter ista quasi vexato, excutiendam omnes vires convocat, sed in ipso eluctandarum Augusti laudum (rei quippe nimis arduae) conamine saepius tentato collabitur ac plane concidit. Scilicet ita demum dignum Augusto elogium exire poterat, quod splendidius, disertiusque iudicandum, quam longissimum perque omnia laudum momenta diductum carmen panegyricum, quale illud putidum ac ieiunum ad Messalam est, quod tersis Tibulli adrepsit numeris, quodque ego, pessimus omnium poeta, fecisse nollem. Sed illa ipsa ἐνάργεια *ac* δεινότης *in solo laudandi nisu compressa in gravissimos errores vel acutiores homines impegit, ut vel aliud carmen circumspicerent, quo laudes Augusti persecutus esset poeta, hocce tantummodo ei praefatus; vel, in quo sibi acutissimi viderentur commento, non incallide poetam, qui ad Augusti laudes dicendas excitatus fuisset, tergiversari statuerent: indigni prorsus, quibus talis laudator contingat.*

AD BACCHVM.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quae nemora, aut quos agor in specus,

Ve-

v. 1. Vividissimis initio statim poeta enthusiasmum coloribus depingit, quo se correptum, et ad sublimes, quibus tumet, sensus cantu evolvendos incitatum sentit. Scilicet magnitudine rerum gestarum Augusti animus eius ita conturbatur atque percellitur, ut impotens sui bacchetur, ingentiumque phantasmatum sibi obiectorum impetu plane auferatur poeta. Quo quidem Augusti extollendi modo, sane, quid augustius, exquisitius, splendidiusque fingi cogitarique possit, non video. Iam quum excelsioris enthusiasmi Bacchus auctor (utpote μανίας, quacum enthusiasmus comparatur v. III. 4. 6., θεὸς) perhibeatur, consentaneum sane et vero etiam poetis sollenne est, naturam eius plane ad Baccharum habitum ac furorem conformatam repraesentare. Simulantes igitur Bacchi orgia poetae in nemorum recessus feruntur (I. 1. 30.) Bacchum vident, cum comitatu suo discurrere, εὐάζειν caet. semetque ipsos ab eo, Maenadum instar, a thyrso percuti ac in furorem agi sentiunt. Igitur eo percitus poeta ἐνθουσιῶν exclamat: *Quo me rapis tui plenum*, tuo numine, tua vi perculsum atque attonitum. *Plenam Bacchi pectus* similiter dixit II. 19. 6. — 2. Explicative τῷ *quo* subiunguntur *nemora* ac *specus*, loca solitaria, Bacchis frequentari solita. Praeclarum etiam hoc, quod priorem structuram statim relinquit incitatus poeta. *Aut* familiare Horatio, ubi duas ideas eloquitur, animo simul obiectas. Caeterum sollenne fuisse Graecis Dithyrambos hac Baccharum formula exordiri, cum ipsa rei natura fidem facit, tum recte illud colligas e Plautino loco (Menaechm. V. 2. 82.) ubi Menaechmus ita se furere simulat: *Evoe, Evie, Bromie, quo me in silvam* venatum (hoc voc. corruptum; forte: *evatum*, antiquo verbo, unde *evans* mansit) *vocas*. — 3. *velox*, praeceps, citato cursu. Vere bacchantem tibi poetam cogita. Igitur vix bene de ingenii nisu interpreteris. — *Mente nova*, quippe a Deo possessa, alio plane mentis habitu, expulso pristino

Velox mente nova? Quibus
  Antris egregii Caesaris audiar
Aetèrnum meditans decus
  Stellis inserere et consilio Iovis?

Di-

stino sensu (Claudian. XXXIII. 5.), ob novas animo eius obiectas rerum species, novos ac sublimiores sensus, a Deo immissos. — *quibus antris audiar*, in quae antra abreptus *audiar meditans*, mediter atque canam Augustum, quibus in antris resonent immortales Augusti laudes? Iam evolvitur poetae enthusiasmus, in Augusto defixus. Praeclare autem atque exquisite prorsus singula. In antra concedit poeta canturus, novo phantasmate. Vid. ad III. 4. 40. — *egregii*, incomparabilis, ut I. 6. 11. — *meditari* de poetis, ut μελετᾶν, animum ad canendum componere, omnes in argumento aliquo tractando cogitationes defigere, tum docte pro, canere. Iam duobus modis verborum iunctura institui potest. Pedestrior est: *audiar*, resonent antra, *meditans inserere*, dum meditor, id unice ago, ut inseram caet. Quanto doctior, commotoque poetae multo accommodatior altera haec paullo audacior structura: quibus antris audiar *meditans*, meditando, canendo, cantu meo *decus stellis inserere*, quod copioso ornatu dictum, pro audiar canens, canam Augusti decus! Pro vulgari, celebrare, extollere, splendide est, *decus*, gloriam Caesaris *stellis* caelo *inserere*, inferre atque ipsi *consilio Iovis*, deum inter Divos consiliantes (III. 5. 17.) repraesentare. Excelsissimus in hoc spiritus! tanquam divinos honores poeta Caesari praestet, cuius nomen carmine suo immortalitati consecret; quae eaedem ideae sunt IV. 8. 22 sqq. *Aeternum* ornate τῷ *decus* simpliciter adiectum videri possit, ut sit, immortale, aeternitate dignum, eximium; sed lyrica ratio suadet, ut *aeterni* notio τῷ *inserere stellis* iungatur, ut sit pro, decus aeternum facere, quod fit ἀποθεώσει, cuius augustam statim immiscet speciem.

v. 7. Pulchre decet arrogantia ista poetam, ab argumenti, quod tractat, maiestate sumta; quo ita afflatur, ut se plane divinum quoddam proloquuturum audacter affirmet; quo quidem divino prorsus artificio exquisitissimas Augusti laudes contineri, vel hebetior animadvertat. *Dicam*, proferam, canam *insigne*,

quod

Dicam inſigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non ſecus in iugis
Exſomnis ſtupet Evias,
Hebrum proſpiciens, et nive candidam
Thra-

quod prae omnibus emineat, ſingulare prorſus, *recens*, nunquam auditum, *adhuc indictum ore alio*, a nemine adhuc tractatum. Omnes ſe facile ſuperare in hoc argumento poeta ait, quandoquidem nemo adhucdum par Caeſari exſtiterit, (unde ſignificanter admodum *egregii* v. 4.) cuius facta quemquam tam ſublimium phantaſmatum capacem reddere potuerint; egregie prorſus. Iam vide, quo modo totum locum deprimant intpp.

v. 8. Egregie iam *mentem novam* ſuam repraeſentat poeta. Scilicet, dum immortalium factorum Caeſaris admiratione occupatus eius animus ad celebranda ea progredi audet, ecce rerum magnitudine plane obſtupefactus confunditur, novoque afflatu perturbatur. En diſertiſſimum atque eloquentiſſimum in ſolo canendi niſu poetam, atque egregium plane laudatorem! Mens, Auguſti admiratione attonita, *ſtupet* aeque ac *Evias exſomnis*, Baccha, ſomno, audito tympani ſonitu, experrecta, iſtoque ad novos furores recreata. Novo igitur ſtatim furore Baccham correptam puta deſignari a poeta. Eurip. Bacch. 691. αἱ δ' ἀποβαλοῦσαι θαλερὸν ὀμμάτων ὕπνον, ἀνῇξαν ὀρθαί. Pervertunt totum locum, qui Baccham ſomno expergefactam, furore ſolutam et ad ſe redeuntem a poeta ſignificari exiſtimant. Vnde poetae quoque furorem, qui cum maxime tumultuari incipit, reſolvi credere conſentaneum foret. Iam ſtuporem exornant rigidi ac truces oculi, quibus attonita Baccha oppoſitam ſibi regionem intuetur, fere ut apud Eurip. Bacch. 1085. ἔστησαν ὀρθαὶ, καὶ διήνεγκον κόρας; unde totius loci pulcherrima pictura exiſtit. Commemorantur loca, Bacchis frequentata, quorum ipſo adſpectu novos furores Baccha concipit, *Hebrus*, Thraciae fluvius, *Thrace* (quae partibus eius docte apponitur) *nive candida*, nivalis χιονώδης (Orph. Arg. 1370.) ac *Rhodope*; mons eiusdem regionis, orgiis Bacchi ſacra. Pro hoc ornate, *luſtrata pede barbaro*, h. barbararum, quam barbarae, h. Bacchae Thraciae pervagantur, orgia celebrantes. *Thraces barbari* pervulgata loquendi ratione.

v. 12.

Thracen, ac pede barbaro
  Lustratam Rhodopen. Vt mihi devio
Ripas et vacuum nemus
  Mirari libet! O Naïadum potens
Baccharumque valentium
  Proceras manibus vertere fraxinos:
Nil parvum aut humili modo,

Nil

v. 12. Baechae stuporem, quocum ante suum ipsius tantum comparaverat (ipse enim adstupebat divinis Augusti laudibus) iam in summo enthusiasmi fervore suum plane facit, iisdemque coloribus exornat, adsumto iterum primorum versuum phantasmate. *Vt libet* volupe est (laeta enim haec mentis, Baccho plenae, perturbatio II. 19. 6.) *mihi devio,* in solitariis locis vaganti (v. ad II. 19. 1.) *mirari*, adstupere (v. ad III. 29. 11.) *ripis* praeruptis, et sonoris, quae continent, fluentis (respondet enim *Hebro* v. 10.) et *nemori vacuo,* deserto, solitario; uti *devio* paullo ante. Splendide nugantur intpp. qui ad Augusti laudes referunt; quas poeta primus (*devio,* versanti in carminis argumento a nemine trito) et solus (*vacuum nemus*, in quo ipse solus vagetur) digno scribere sibi arroget.

v. 14. Novo exstimulatus furore nova Augusti celebrandi subit poetam audacia. *Potens,* in cuius potestate sunt, qui choros ducis *Naiadum* ac *Baccharum,* plane Orphico versu H. LIII. 6. Ναΐσι καὶ Βάκχαις ἡγούμενε κιττοφόροισι. vid. ad II. 19. 5. — *valentium vertere*, radicitus evellere *fraxinos.* Exempla vid. apud Eurip. Bacch. 109. 1066. 1093. et 1102.

v. 17. *Nil paruum .... loquar*, iterum ad Augustum redit, in quo enthusiasmus eius defixus est. *nil parvum*, insigne v. 7. — *aut*, nec *humili modo*, humilibus modis, sublimi cantu. Pind. Ol. 9. 19. οὔτοι χαμαιπετέων λόγων ἐφάψῃ, ἀνδρὸς ἀμφὶ παλαίσμασιν φόρμιγγ' ἐλελίζων. — *nil mortale loquar*, canam, quod aeternum sit, quo immortalitati eum consecrem. Praeclare de hoc enthusiasmo poetico Senec. de Tranqu. Animi cap. extr. *Non potest grande aliquid et supra caeteros loqui, nisi commota mens. Cum vulgaria et solita*

con-

Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenaee! sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

contemsit, instinctuque sacro surrexit excelsior, tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali, ratione forte huius loci habita.

v. 18. Debacchatur iam poeta, ipsa bacchantium exclamatione *o Lenaee, ἰὼ Βάκχε,* adhibita, audacterque orationi inserta. *Dulce* est, iucundum est ad animum, enthusiasmo corripi, et pro hoc, afflari a Baccho; plane ut II. 19. 6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum laetatur.* Iam quum corpus, incumbente deo, periclitaretur, h. graviter affligeretur (quod prodebant vaticinantes distortis corporis motibus); docte poeta sacrum istum horrorem vocat *periculum.* Iam furorem istum iterum bacchicum simulat verbis, *sequi deum,* rapi ab eo per silvas ac montes. — 20. *Cingentem* sibi (ne dubita) *tempora vir. pampino,* Bacchum. Forte epitheton Dithyrambicum in animo habuit poeta, quod per suae linguae leges distrahendum ac pluribus verbis enuntiandum erat. Similiter *ornatus viridi tempora pampino Liber* IV. 8. 33. Ad argumentum carminis si postrema transferas, erit: Proiectissimae quidem audaciae est, Augustum celebrare; sed alea iacta est.

CAR-

CARMEN XXVI.

ARGVMENTVM.

Totum hoc carmen plane e graeco fonte fluxisse, et argumenti ratio, et vero maxime eiusdem tractatio, exornandarumque sententiarum ratio satis evincunt. Bacchylidem auctorem haud inepte suspiceris e v. 10. Sed idem argumentum sexcenties a poetis graecis tractatum esse, dedicatoria, quae in Anthologiarum libris supersunt, abunde comprobant carmina. Quae si animo teneas, vanas VV. DD. de Venere marina eiusque sacello vel publico vel privato disceptationes mecum licebit rideas. Veneribus suis haud omnino est, quod destitutum hoc carmen queraris. Chloes arrogantia ac fastidio victus poeta amoribus sese plane renuntiaturum ita ostendit, ut instrumenta, quibus artem amatoriam exercuerit, Veneri, eius praesidi, sollenni more dedicet, adiecto pio, si Diis placet, voto, ut Chloes superbia ab ea puniatur. In quo tamen ipso, uti in ipsa dedicatione (v. 6.) subsilientes pristini amoris igniculos animadvertere licet, in quo animi humani naturam, egregie expressam animadvertas.

AD

AD VENEREM.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,

Lae-

v. 1. *Nuper* admodum, adhuc scilicet, antequam Chloes fastidium expertus essem. — *vixi*, fui *idoneus*, ἤρεσκον (primitivo significatu) commodos mores adprobavi, placui *puellis*, ab iis expetitus. Similiter Terent. Andr. IV. 2. 13. *Hanc mihi expetivi*, *contigit*: conveniunt mores. Forte tamen hoc statim versu amoris cum militia comparatio incipit, et Horatius *idoneum* h. bonum militem (ut Tibullus de se I. 1. 75. *Hic ego dux milesque bonus* in effringendis puellarum foribus) se su isse iactat, qui puellarum animos facile expugnare potuerit. Cf. Propert. I. 6. 29. — 2. *militavi*, huic amoris militiae nomen dedi, vacavi, amoris castra secutus sum, *non sine gloria*, ita me gessi, ut magnam inde laudem ac victoriam reportarem; pro vulgari, felix in amore fui. Pervulgata amoris cum militia comparatio. Notissima Nasoniana: *Militat omnis amans, et habet sua castra Cupido.* — 3. Nunc taedet amori amplius vacare, pro hoc continuata imagine a re militari desumta: Nunc arma emeritis stipendiis, Veneri, militiae istius praesidi, libet consecrare. Magnum autem in hac enuntiatione delectum observabis, si cuiusque artis instrumenta, omisso eius exercitio, deo, in cuius tutela ars esset, suspendi consuevisse memineris. *Arma* intellige instrumenta omnia, quorum usus Horatio in Amoris castris fuerat, barbiton, funalia, vectes, arcus, infra v. 7. commemorata. De solo barbito cogitant plerique, minus accurate. — *defunctum bello*, amoris militia, quae non amplius amatoria carmina sonat. Ad lyram docte transtulit, quod magis poetae proprium erat. Intelligenda autem potissimum ᾄσματα παρακλαυσίθυρα, ad lyram cantari solita. — 4. *paries habebit*, habeto (graeca temporum permutatione); parieti adfigam, suspendam. — 5. Qui *custodit* φρουρεῖ (uti fere Prometheus apud Aeschyl. P. V. 31. πέτραν φρου-

Laevum marinae qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus
Oppositis foribus minaces.

O

φρουρεῖν dicitur, ei affixus) servat, est a *laevo Veneris latere*, parte; unde haud inepte colligas, in templi parte, quae intrantibus a dextra est, donaria olim suspensa fuisse. Caeterum de templo Veneris Genetricis, in Divi Iulii honorem ab Augusto dedicato accipi volebat Sanad., quod in eo Venus ἀναδυομένη, Apellis opus, teste Plin. XXXV. 10. collocata fuisset. Alii privatam Veneris religionem, domestico sacello a poeta cultam intelligi malunt. Vide Argum.

v. 6. Vividissima pictura hominis, qui puellae fastidiis victus amori nuntium mittere videri cupit, eundemque, dum hoc ipsum agit, vehementissimum, quo adhuc flagrat, invitus prodit atque manifestat; quam plane ex animo humano descriptam dixeris. Cf. omnino I. 19. 13. — *ponite* θέσθε, proprio dedicationis vocabulo, v. c. Catull. XIX. 10. XX. 6. et saepissime alibi. — Sequuntur arma, quae in Veneris militia poetae usui fuerant, s. instrumenta comissabundi. *Funalia* funes cerati, (λαμπάδα, κηροχίτωνα suaviter appellat Antip. Thess. XIII. 1. A. Br. II. 112.) faces, taedae, quae ei ad Chloen post comissationem media nocte eunti praeluxerant. Suo hunc morem exemplo illustrat Prop. I. 3. 9. Sollennis inde taedarum in comissatione mentio. Antiphanes apud Athen. VI. 10. ἐπὶ κῶμον, εἰ δοκεῖ, ἴωμεν, — δᾷδα καὶ στεφάνους λαβόντες. Iisdem minabantur fores ac tectum incendere, si puellarum asperitas vi grassandum moneret. Theocr. II. 128. εἰ δ' ἄλλα μ' ὤθεῖτε καὶ ἁ θύρα εἴχετο μόχλῳ, πάντως καὶ πελέκεις, καὶ λαμπάδες ἦνθον ἐφ' ὑμέας. Turpilius apud Non. v. Turbam: *Nemo unquam vidit ebrium ire interdiu, neque turbam facere, neque fores exurere.* Ovid. Amor. I. 6. 58. *Aut ego iam ferroque ignique paratior essem, quem face sustineo, tecta superba petam;* et A. A. III. 370. *Nec franget postes, nec saevis ignibus uret.* Atque hoc potissimum nomine funalia h. l. inter alia, quae ad vim faciendam parata essent, instrumenta commemorari existimem. — *Vectes*, effringendis foribus adhiberi solitos; res nota. Eiusdem

O quae beatam, Diva, tenes Cyprum, et
Memphin carentem Sithonia nive,

Re-

dem fere usus esse debuere *arcus* (si omnino lectio sana); nam dicuntur *minaces*, hostiles, vim inferentes, vi effringentes fores *oppositas*, clausas.

v. 9 — 12. Cum voto absolvit dedicationem poeta; quod et alibi occurrit. *Diva, quae tenes Cyprum*, Κύπροιο ἐϋκτιμένης μεδέουσα, Hom. H. in Ven. 292. nota ratione; v. ad I. 3. 8. *beatam*, opulentam, maxime e mercatura: ὀλβιώτατοι δὲ νησιωτῶν οἱ Κύπριοι, διὰ τὸ θαλαττοκρατῆσαι, Eustath. ad Dionys. Perieg. 508. Cf. I. 1. 13. et III. 29. 60. Vnde et vetus eius nomen *Macaria* apud Plin. V. 31. ad quod forte allulit Horatius. — 10. Ex priscorum hymnorum ratione plura loca, ubi Veneris religio domestica erat, poeta commemorat. Memphi eam cognomine Hospitae cultam fuisse, auctores sunt Herod. II. 112. et Strabo XVII. p. 1161. a. — *carentem nive*, ἀχείμαντον, (Bacchylideo epitheto apud Athen. I. 17. p. 20. τὴν ἀχείμαντόν τε Μέμφιν καὶ δονακώδεα Νεῖλον.) h. calidam, e natura istius regionis. — *Sithonia* qualis est in Thracia, epitheto a regione translato, in qua summa eius copia. Ita *frigoribus Pelignis* Romae carere vult poeta III. 19. 8. Calpurn. XI. 51. *Sithonias feret ille nives, Libycosque calores.* Ornat adeo simpliciter. Sed mire in hoc v. argutari hallucinarique videas intpp. — 11. *regina*, ἄνασσα, δέσποινα, sollenni Dearum appellatione. Iam pro vulgari, ulciscere, puni Chloes arrogantiam, docte poeta: *tange*, feri, percute Chloen *arrogantem*, ob eius arrogantiam *flagello sublimi*, in sublime educto, quo gravior plaga sedeat; pulchre! Sollenne poetis ultionem divinam per flagellum divinitus impactum declarare. Ita est θεοῦ πληγὴ apud Incert. in Stob. Grot. p. 119. Δίκης ῥόπτρον h. ἡ θεόθεν τιμωρία Eurip. Hippol. 1171. (uti plane dea Δίκη τῇ ῥάβδῳ παίουσα τὴν Ἀδικίαν repraesentata erat in arca Cypseli apud Pausan. V. 18. p. 422.) Δαίμων μάστιγα ἐρείδει Sophocl. in Oil. apud Stob. Grot. p. 473. Notissima quoque Furiarum verbera. Quum igitur haec e poetica loquendi ratione diiudicanda sint, nollem VV. DD. eo delapsos esse, ut Venerem, quam in sacrario suo Horatium habuisse credunt, flagello accinctam fuisse statuerent, quae sane idea a Venere marina alienissima est: Sunt qui de Chloe Horatio propitia

pitia

Regina, sublimi flagello
Tange Chloen semel arrogantem.

pitia reddenda explicent, flagello ad amorem instiganda; imagine quidem obvia (ita Medea apud Pind. Pyth. IV. 390. ἐν φρεσὶ καιομένα dicitur δονεῖσθαι μάστιγι Πειθοῦς; et Aristaen. II. 2. ὑπ᾽ Ἔρωτος ῥαπισθῆναι, quatenus μάστιγι aliquis impellitur, instigatur; unde μάστιξ θεῖα Aeschyl. Prom. 687. est vis divina, in furorem agens, furor divinitus iniectus. Ad cestum Veneris suaviter hoc phantasma traduxit Martial. VI. 21. 9. *arcano percussit pectora loro; plaga iuvat; sed tu iam, Dea, caede duos.*) ab hoc tamen loco admodum aliena. — *semel,* praeclare ardorem et odium hoc adiecto profitetur poeta.

CAR-

CARMEN XXVII.

ARGUMENTUM.

Longum foret, omnes, quibus intpp. virique docti indulserint, super huius carminis consilio eiusque adornatione insulsas opiniones percensere atque examinare, satis officio boni interpretis fecisse rati, si iustam carminis descriptionem adposuerimus. Dehortaturus poeta Galateam quandam ab itinere, quod in Graeciam factura erat, non malis quidem auspiciis eam retineri ait, quum, etiamsi pessima imminerent, avertere ea atque corrigere in promtu esset; sed instare hibernum tempus, tempestatibus, quas secum ferat, periculosissimum; de hoc ei laborandum esse, quod nulla arte propulsari queat. Adblandiri quidem nunc sudum caelum, ventumque ferentem, sed admodum fallax serenum esse, Europae exemplo abunde comprobari. Hoc illustrat in eoque illustrando haeret poeta, summus affectuum ad vivum delineandorum artifex! Ad pedestris scriptoris ἀκρίβειαν cogi poetam lyricum facile sentias, si nobilissimum eius spiritum atque impetum cohibitum, si exitum carminis, in praestantissimis totius antiquitatis ingenii operibus iudicandum, cum superciliosa Criticorum cohorte abesse malles. Adeo ad naturam animi aestuantis expressa, et oratione comtissima elaborata sunt omnia! Sed Europae exemplum, quod abs-

absterrendae Galateae proponatur, mitius aptum esse clamant vitio creati censores. Recte utique, o boni, si in Chriarum scriptore similitudo ad rem propositam exigenda foret. Sed taedet, piget pudetque tam quaesitis ineptiis longius immorari. Tu vero compara cum toto carminis habitu Propert. I. 8.

AD GALATEAM.

Inpios parrae recinentis omen
Ducat, et praegnans canis, aut ab agro
Rava

v. 1 *sqq.* Exordium huius carminis, quod in recensendis tam scaevorum quam faustorum ominum generibus usque ad v. 16. decurrit, ad nostrum quidem sensum parum omnino habet, quo nos detineat; sed iniurium foret, e nostrorum temporum ingenio de talibus statuere, quae Romanorum religionibus, his auspiciorum ominumque captandorum superstitionibus implicitis, satis excusantur. Libenter iis utuntur, atque adeo latius exsequendis indulgent poetae, quod, quum in rebus sensui subiectis versentur, ornatum ac tractationem poeticam facile admittant. Ideo eosdem in rerum magicarum descriptione fere luxuriare videas. Tum hoc carmen est ad puellam, de exitu itineris forte nimis trepidam ac male ominantem, cui animum ita reddere conatur Horatius. Dici enim vix potest, quam superstitiose Romani olim antequam iter ingrederentur, fortuitis rebus attenderint, indeque vel boni vel mali ominis caussas derivaverint. Vid. vel Tibull. I. 3. 9—20. Iam sententiarum progressionem, paullo impeditiorem, ita tibi explica: Non infausta quidem, quae tuum iter morentur, habes omina, neque ea ego tibi profecturae apprecer, quamvis te retinere cupiam, ut potius, quum semel iter apud te certo constitueris, ipse Deos rogem, ut bona, quae felicem profectionis tuae exitum spondeant, omina mittant; sed adversari tibi anni tempus inclementius ipsa probe intelligis caet. Iam pro: haud infausta profecturae tibi omina apprecer, docta conversione est: Impii iter talibus ominibus, quibus pessimus eventus respondeat, auspicentur! Ad *impios* abominationem, quam in hostes convertere sollenne est (v. vel v. 21. nostri carminis) praeclare deflexit poeta, ut Galateam nil tale merentem ostenderet. Facile autem a poeta exspectari poterat, ut infaustorum ominum species nonnullas adnumeraret. De *parra* parum explorata tenemus, ad meropum aliis, aliis ad vanellorum eam genus referentibus. Apicem eam in capite habere, et viridioris coloris esse, constat; nec minus de insuavi

Rava decurrens lupa Lanuvino
Fetaque volpes:

Rumpat et ſerpens iter inſtitutum,
Si per obliquom ſimilis ſagittae
Ter-

ſuavi eius cantu, Paullinus ad Auſon. ep. 2. 36. *Si confers fulicas cycnis, et aedonu parrae.* Ad noſtrum locum tenere ſuffi- cit, fuiſſe cantum eius a laeva auditum (nam a dextra condi- cere putabatur; Plaut. Aſin. II. 1. 13. *Cornix eſt ab laeva; corvus, parra a dextera; conſuadent.*) inauſpicatiſſimum. Prudent. II. 570. *Cur Cremerae campis cornice vel oſcine parra nemo Deûm monuit, perituros Marte ſiniſtro ter centum Fabios?* — *recinentis,* quod cantu edit. In compoſito non argu- tandum, quaſi ſit: cantu ab iti- nere revocantis. — 2. *Ducat,* dux ſit itineris, quatenus omi- nis oblati in re ſuſcipienda ra- tio habetur; h. l. docte eſt pro: eveniat, accidat iis hoc omen. — *Canis* occurſus per ſe ſcae- vus; (Plaut. Caſ. V. 4. 4. *caninam ſcaevam ſpero meliorem fore*) ſcaevior, graviditatis tem- pore; quod omnino, uti et poſt partum, inauſpicatiſſimum ha- bitum; unde *feta vulpes,* quae recens enixa eſt, v. 4. De cor- nice Plin. X. 12. *inauſpicatiſſima, foetus tempore; hoc eſt, poſt ſolſtitium.* Etiam a ſexu ominis diri vim auctiorem re- praeſentare voluiſſe videtur poeta: quod patet e v. ſeq. — 3. *Lupa rava,* ravis oculis, quorum color inter flavum et caeſium eſt, γλαυκὸς, torvam prae ſe ferens ſpeciem; unde Minerva γλαυκῶπις, leo γλαυκιόων Hom. Il. υ. 172. Heſiod. Scut. 430. et ſimilia. Optime igi- tur Colum. VIII. 2. 9. *ravidi vel nigrantes oculi,* Geoponica XIV. 16. reddunt, εὐχάροποί τε ταῖς ὄψεσι καὶ μελανόφθαλμοι. Eſt igitur lupa torvo ad- ſpectu, βλοσυρὴ, χαροπὴ; αἱμωπὸς, uti paſſim poetae. Ad colorem fere referunt intpp. — *Lanuvium,* Latii oppidum, haud longe a via Appia; per quam transverſo curſu lupam ferri pu- ta. — *decurrens,* nam haec de- preſſior. Docte autem poeta Lanuvina lupa iter Galateae Brunduſium verſus innuit.

v. 3. Serpens *rumpat iter* do- cte explicant, interrumpat, ſcindat; quatenus per transver- ſam viam feratur, eam oblique traiiciat; ſed vereor, ne nimis docte. Ego, adi. *inſtitutum* ſe- cutus, ſimpliciter intelligo: ſiſtat

Terruit mannos. Ego cui timebo,
Providus auſpex,

Antequam ſtantis repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.

Sis

ſiſtat iter, quod impii inſtituerant, ulterius progredi vetet; quod infauſtiſſimum hoc prodigium haberetur. Sententia ſane eadem, nimirum, ſerp. obliqua iis occurrat via: ſed alterum ſimul repraeſentat ominis diritatem. Atque ita hunc locum cepit quoque Lucil. iun. Aetn. 370. *Cauſſa latet, quae rumpat iter, cogatque morari.* — 6. *Si per obliquum terruit*, breviter pro, oblique viam traiiciendo *terruit*, terret *mannos*, curſu eorum velociſſimo inhibito. Praecipua enim mannorum virtus in velocitate. Ovid. Am. II. 16. 49. Vid. ad V. 4. 14. — *ſimilis ſagittae*, egregie velocitatem, qua ſerpens elevatur atque provolvitur, depingit.

v. 7 *ſqq.* Ego te fauſtis potius ominibus proſequar, deosque precer, ut laeta tibi auguria mittant, ablegatis triſtibus. *Ego* ei, *cui timebo*, de cuius ſalute ſollicitus ero, angar, utpote mihi ſummopere amatae, *providus auſpex*, providens, proſpiciens, augurium ut procurem, *ſuſcitabo corvum prece*, evocabo precibus, h. precabor deos, ut corvum mittant (plane ut Virgil. Georg. I. 157. *votisque vocaveris imbrem*) *oſcinem*, qui cum clangore advolet a ſolis ortu, ab Oriente. *Oſcines* aves dici, quae augurium voce, *praepetes*, quae volatu faciant, in vulgus notum. Porro corvus a laeva *clamans*, bonum; a dextra *volans*, malum augurium habitum; omnino in genere tenendum, praepetes bonas h. fauſti augurii, fuiſſe malas oſcines, et contra. Ab ortu autem ſolis proſpera fuiſſe corvi omina, adverſa ab occaſu, ait Schol. huiusque rei veritatem ſe pluries expertum contendit bonus Mancinellus. — *Antequam* mala obnuntientur. Igitur anteverti atque procurari iſta poſſe arte augurali, creditum. Pro omine malo in ſpecie eſt *avis divina*, divinans (ut A. P. 218. Serm. I. 9. 30. et alibi) praeſagiens *imbrem imminentem*, impendentem, futurum,

Sis licet felix, ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec laevus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.

Sed vides, quanto trepidet tumultu
Pronus Orion. Ego, quid sit ater
Ha-

turnm, h. cornix; quod facit, dum *repetit*, petit (facit enim hoc, quoties pluvia imminet) accedit ad *paludes*, aqua sese perfusura. Cf. Arat. Dios. 217 sqq. Plin. XVIII. 35.

v. 13. Hoc (sc. ut faustum iter habeas) ita volo, uti tibi ubicunque degere lubet, felicissimam vitam ex animo cupiam. Blande admodum illa poeta, desiderii sui affectum ad puellae voluntatem accommodando. *Sis licet felix* (haud adversor tuae voluntati, imo, ut felix istud iter eveniat, deos rogo) *ubicunque mavis, et vivas,* disiunxit poeta, quod concinnius ita efferas: Vivas felix, ubicunque placuerit, *memorque nostri,* quo solo desiderium nostrum solamur. Posteriora amoris sui testificandi caussa a poeta adiici putanda; nam ad sententiarum contextum parum faciunt. Notissima Albiana: *Vivite felices memores et vivite nostri.* — 15. Nullae te aves inauspicatae morentur. Ex his memorat *picum laevum*, a sinistra parte malum auspicium facientem, et *cornicem*, item a laeva mala portendentem. Virg. Ecl. I. 18. *Saepe sinistra cava praedixit ab ilice cornix. vaga,* φοιτῶσα ornat.

v. 17. *Sed* ipsa *vides*, perspicis, quam graves hoc anni tempus secum tempestates ferat, quibus Adriaticum mare, quod ingressura es, potissimum infestatur. Tempestates imminentes designat poeta ab occasu Orionis, a quo excitari eae creditae. Apoll. Rh. I. 1201. εὖτε μάλιστα χειμερίη ὀλοοῖο πέλει δύσις Ὠρίωνος, ὑψόθεν ἐμπλήξασα θοὴ ἀνέμοιο καταΐξ. Vid. omnino ad I. 28. 21. *Orion pronus*, in devexa caeli parte constitutus, trepidat ad occasum, festinat (quatenus praeceps fertur, ut *Arcturi cadentis impetus* III. 1. 27.) vergit, in eo est ut occidat, *magno* cum ventorum *tumultu*, maximas in mari tempestates excitante. Monet igitur puellam de iis, quae proxime

per

Hadriae, novi, ſinus, et quid albus
Peccet Iapyx.

Hoſtium uxores puerique caecos
Sentiant motus orientis Auſtri, et
Aequoris nigri fremitum, et trementis
Verbere ripas.

Sic

per naturae leges certo eventura ſint. Fruſtra igitur ſunt, qui, ut poeta ſibi conſtet (nam adhuc caelum ſerenum putandum) *trepidare tumultu* dictum volunt pro, aeſtuare tumultus excitandi cupiditate, quod longius petitum videtur. — 18. Ipſe expertus ſum, quam tempeſtuoſum ſit mare Hadriaticum. Pro quo poeta: *quid ſit*, quale, quam horrendum ſit, *Hadria*, mare Hadr. ſi in *atros ſinus* curvetur, fluctibus intumeſcat; exquiſite. Nam fluctus *ſinum trahunt* (Virg. Ge. III. 238.), unde ſinus pro ipſo fluctu. Similiter Hadria *Calabros ſinus curvare* dicitur I. 33. 16. Vulgo explicant mare, quod curva litora ambiunt. — *Ater*, μέλαν κῦμα v. c. Hom. Il. ψ. 11. Apoll. IV. — 20. De Iapyge v. ad I. 3. 4. *albus*, caelum ſerenans, ut *albus Notus* I. 7. 15. — *Quid peccet*, quam fallax eius ſerenum ſit, quod affert, quam facile ſidem datam fallat, immutando ſubito caeli ſereni faciem; venuſta translatione.

v. 21 — 24. Oratio ita continuanda erat: Novi ego, quantas turbas Auſter in iſto mari excitet. Pro hoc poeta, quo periculi magnitudo mirifice augetur, adhibita imprecationis formula: *Sentiant*, experiantur cum malo ſuo (nam fere ubique mali notionem huic v. admiſcuit poeta) *motus*, maris fluctus ab Auſtro *oriente*, ſurgente excitatos. Forte tamen ſimplicius erit *motus*, impetus *Auſtri*, Auſtrum impetuoſum intelligere, quo mota ab eo in mari tempeſtas deſignetur. Sive de vento ſive de mari intelligas motus *caeci* erunt, ſubito ingruentes, haud praeviſi, vel furentes (quaſi caeca mente, inſani inſtar, feratur Auſter) vel atri h. vel Auſtri (δνοφερὴ θύελλα de turbine Orph. Arg. 1280. cf. I. 5. 7.) vel maris atri. Omnino de hoc ambigui ſenſus epitheto v. Heyn. ad Virg. Ge. II. 502. De Auſtro *arbitro Hadriae*, eiusdem *duce turbido* v. I. 3. 14. III. 3. 5. *Vxores* ac *pueros* ad rem vocat, utpote

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.

Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitae Nymphis opifex coronae,
Nocte

utpote magis trepidos in tali discrimine. — 23. *Aequoris fremitum*, fragorem, βρέμοντα τρικυμίαις πόντον, (Eurip. Troad. 83.) βρόμον ἠχήεντα βαρυγδούποιο θαλάσσης, (Musae. 206.). — *nigri* turbati, tumidi. — 24. *Ripas*, litora, fluctuum *verbere*, ictu, appulsu *trementes*, percussas; nisi et hic verbera Austri, undas impellentis, intelligere malis. Meleag. L. 5. (A. Br. I. 16.) ἀνέμων μάστιξι θάλασσα τραχὺ βοᾷ. Spectant autem haec postrema ad solam tempestatis exornationem, in qua fluctuum ad litus allisorum sollennis mentio. Vid. vel Nostri I. 11. 5.

v. 25. *Sic et* Europa, fallacibus tauri blanditiis illecta, conscensoque eius tergo in mare abrepta, graves temerarii ausi poenas luit. Vide Argum. Illa, qua erat simplicitate, nihil doli suspicata, *credidit latus*, fidenter ac remisse (hanc enim admiscuit notionem poeta huic enuntiationi. Vid. II. 7. 18.) inhaesit tergo *tauri dolosi*, vel dolose blandientis, vel omnino falsi, latente sub eo Iove. — *niveum*, pulchrum. — 26. Seque misere deceptam, periculis obiectam sensit. *Palluit*, cohorruit, aspectu *ponti belluis scatentis*, belluosi, (IV. 14. 47.) Homerico epitheto, ἁλὸς κητωέσσης, πόντου μεγακήτεος, Od. III. 158. Eandem verbi structuram adhibuit Sil. I. 101. *evantes Massylae palluit iras*. Caeterum Hellen, ὀχήματος παραδόξου (arietis) ἐπιβᾶσαν, καὶ ἀπιδοῦσαν ἐς βάθος ἀχανὲς, similiter ἐκπλαγεῖσαν, καὶ τῷ θάμβει ἅμα· σχεθεῖσαν exhibet Lucian. Dial. M. IX. p. 313. — *mediasque fraudes*, cum horrore vidit, se periculis, in quae fraude incidisset, circumventam teneri, se in mediis periculis, quae non amplius effugere liceret, constitutam esse. — *audax*, temeraria; venuste τῷ *palluit* ad latus positum.

v. 29. Quae *nuper* admodum, paullo ante, lusibus puel-

 laribus

Nocte fublustri nihil astra praeter
Vidit et undas.

Quae simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten, Pater o, relictum
Filiae nomen, pietasque, dixit,
Victa furore!

Vnde?

laribus indulserat, ea nunc noctu per mare vehebatur. — *Studiosa florum*, intenta, occupata floribus legendis, *opifex cor.* quibus Nymphis *coronam* ex voto *debitam* consertura esset; suavissima simplicitate. Eadem de Daphnide ac Chloe habet Long. I. 4. τὰ ἄνθη συνέλεγον. καὶ τὰ μὲν εἰς τοὺς κόλπους ἔβαλλον· τὰ δὲ, στεφανίσκους πλέκοντες, ταῖς Νύμφαις ἔφερον. — 31. *Nocte sublustri*, quae maligna stellarum luce paullum illustrabatur; accommodate ad terrorem augendum. — *nihil astra praeter vidit et undas*, conveniunt cum Moschi 129. ἀλλ' ἀὴρ μὲν ὕπερθεν ἔνερθε δὲ πόντος ἀπείρων.

v. 33 *sqq.* In Europae oratione, quam artificiose intexuit poeta, divina prorsus omnia, sive sensuum affectuumque varietatem atque veritatem, sive orationis, qua perturbatior puellae plane repraesentatur animus, concisae abruptaeque spectes δεινότητα, ut adeo in consummatissimis eam antiquitatis operibus cum tersioris iudicii hominibus iure ponere liceat. — Simulac *tetigit*, attigit, appulit Creten, *centum oppidis potentem* C. oppida habentem, ἑκατόμπολιν, Homerico epitheto, Il. β. 649. Cf. V. 9. 29. — 34. Multum πάθους habet simplex exclamatio, quacum compone Eurip. Med. 166. ὦ πάτερ, ὦ πόλις, ὧν ἀπενάσθην. *Pater o, nomen rel. filiae*, o carissimum patris nomen, *filiae* a filia, a me, relictum, quem turpiter reliquerim, deseruerim. Contortior ratio est, si filiae secundo casu accipias, hoc sensu: O pater, o ego misera, quae filiae nomen reliquerim, penitus exuerim; sed hoc demum subiicitur. — *O pietas* erga patrem, *victa furore*, temerario meo ausu prorsus neglecta, quam dementi consilio abiecerim, prodiderim; verbo, demens ego, quae patrem, penates deseruerim. Minus vigoris habet Acronis iunctura, *dixit victa furore*, non amplius represso irae affectu.

v. 37.

Vnde? quo veni? Levis una mors eſt
Virginum culpae. Vigilansne ploro
Turpe conmiſſum? an vitiis carentem
Ludit imago

Vana

v. 37. Summum ſtuporem Europae, ſenſibus externatae, egregie depingunt illa: *unde? quo veni?* quae admodum deprimunt intpp., qui ita diluunt: ego ſuſtinui dulcem et innocentem apud patrem vitam (*unde*) cum hac adultera ac miſera (*quo veni*) commutare. Eodem plane affectu Turnus Maronianus, Aen. X. 670. *Quo feror, unde abii, quae me fuga, quemve reducet?* Minus graviter Stat. Achill. 248. de Achille: *ſtupet aere primo, qui loca? qui fluctus? ubi Pelion? omnia verſa atque ignota videt, dubitatque agnoſcere matrem.* — *Vna mors levis*, levior eſt, haud ſatis eſt ad luendam *culpam* flagitium, quod virgines in ſe admiſerunt; abiectae pudicitiae crimen gravius eſt, quam ut digne ſatis vindicari queat. Ex intimo amiſſi pudoris ſenſu, qui facile crimen exaggerat, haec dici putanda. Per conſequens autem poeta extuliſſe videri debet ſententiam; o quae ſcelerum omnium ſceleſtiſſimum ſcelus patrare ſuſtinuerim! Noſtrum exſcripſit auctor Herc. Octaei, obeſae naris homo v. 866. *Levis una mors eſt: levis, at extendi poteſt.* Propert. IV. 4. 17. *Satis una malae potuit mors eſſe puellae*, laudavit iam Lamb.

v. 38. Praeclara eſt atque plane ex animi humani natura ducta haecce puellae, quae probe ac pudice vitam antéa egiſſet, de admiſſo tam inſigni ſcelere dubitatio, a poeta egregie exornata. Vulgare erat: Vigilone an ſomnio? Similiter in magno gaudio repente oblato Ariſtaen. II. 14. *μεταξὺ δέ πως προσαπιστοῦσα, πρὸς ἐμαυτὴν ἔφασκον· ἆρα ἐγρήγορα, ἢ πλανῶσί με τῶν ὀνειράτων εἰκόνες; ὑπὸ τοῦ σφόδρα γὰρ ἐπιθυμεῖν ἐλάμβανέ μέ τις ἀπιστία.* Cf. ibi Abreſch. p. 259. Iam, vigilone, vereue illud in me admiſi facinus? utrumque hoc vide quam docte copulaverit (quod idem in antitheſi tenuit), adiectoque poenitentiae ſenſu (*ploro turpe comm.*) exornaverit poeta! — 39. *An* ſomnio, pro quo ornatiſſime eſt: *an ludit*, illudit, decipit *imago*, *εἴδωλον*, viſum, ſomnianti obiectum, idque *vanum*, falſum, quippe e porta ſomni eburnea emiſſum. Nam ſomnia,

Vana, quae porta fugiens eburna
Somnium ducit? Meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentis
Carpere flores?

Si quis infamem mihi nunc iuvencum
Dedat iratae! lacerare ferro, et

Fran-

somnia, quae in locis inferis collocata, in superas auras evolant, ac vera quidem, per corneam, falsa per eburneam somni portam emitti credita; Homerico phantasmate Od. τ. 562. a Virgilio exornato Aen. VI. 894. Iam imago ista *ducit* affert h. l. *somnium*, quatenus speciem sui somniantis sensibus obiicit. — *vitiis carentem*, ita ut adulterii crimine vacem, admodum ἐναργῶς, pro tenui, me. Ex Nostro profecit Claudian. XXVII. 21. *Additur ecce fides, nec me mea lusit imago, irrita nec falsum somnia misit ebur.* Adde Val. Flac. IV. 531. — 42. In hoc haeret puella, ita argumentando: *meliusne fuit*, qui enim mihi persuadeam, me maluisse, potius habuisse, *ire per longos fluctus*, longinquum mare traiicere, tam periculosum iter suscipere, quam floribus in amoenissimo prato carpendis vacare? — *recentes*, novos (IV. 1. 32.) τέρεν' ἄνθεα. Venuste iucundum florilegii laborem designat hoc epith. poeta.

v. 45. Haud incerta amplius, vere ista omnia accidisse, acerba poenitentia incitata saevissimaque ira accincta, furibundae instar, in auctorem mali, quod naturae sensui consentaneum erat, convertitur, gravissimam de eo vindictam sumtura. Magnopere animum percellit furoris muliebris species, ulciscendi studio ad quaevis audenda aggrediendaque, quantumvis viribus longe inferior sit, animosi atque promti. — *Si quis dedat*, utinam detur mihi *nunc*, ita affectae, ira percitae, hinc explicatius adi. *iratae;* vellem mihi dari obviam iuvencum *infamem*, detestandum, invisum (uti Venus illud v. 71. false puellae exprobrat). Magnam cum h. l. similitudinem habet, quae Geta loquitur apud Terent. Adelph. III. 2. 12. unde initium delibare liceat: *vix sum compos animi; ita ardeo iracundia. Nihil est quod malim quam illam totam familiam dari mihi obviam — seni animam primum extinguerem ipsi, qui*

Frangere enitar modo multum amati
Cornua monſtri.

Inpudens liqui patrios Penatis:
Inpudens Orcum moror! O Deorum
Si quis haec audis, utinam inter errem
Nuda leones!

Ante-

qui illud produxit ſcelus: tum autem Syrum impulſorem, vah quibus illum lacerarem modis; vide omnino reliqua. — 46. *Enitar lacerare,* quam ἐναργῶς pro, *lacerarem,* diſcerperem, atque ipſa eius *cornua frangerem,* comminuerem; huic verbo adpoſitum τὸ *enitar,* vide quantam vim exſerat. Pro *eius* ſuaviſſima antitheſi eſt, *monſtri,* tauri adſpectu foedi, exſecrandi, qualis nunc Europae indignabundae videbatur, quem ipſum *modo,* dum in pratis luderet, *amaſſet,* blande palpando, atque adeo oſculando. Vid. Moſch. 93. ſqq. Male *monſtrum* nonnulli taurum dici autumant, vel quod Iupiter ſub eo latuiſſet; quod tamen ignorabat puella: vel, quod in humanam ſeſe formam mutaſſet. Ita vero parum quadrant adi. *modo m. amati.*

v. 49. Nunc ad ſe redit, ſeque ipſa probris lacerat damnatque. *Impudens* fui, quod *patrios Penates,* patriam liquerim; multo tamen magis *impudens* nunc, quod non ſtatim morte flagitium luerim. Κλίμακα in altero membro facile ſentias. *Orcum moratur,* qui mortem differt, quae ipſi dudum ſubeunda foret. *O deorum* caet. Maximam vim habet ſubito ad Deos converſa oratio; tum quod Deorum benignitatem ac miſerationem in hoc agnoſcit, ſi belluae, quibus dilanietur, ſibi obiiciantur. Etiam hoc ad animum eius perturbatiorem ſatis accommodate, quod dubitanter admodum preces proponit, quarum rationem ullum Deorum eſſe habiturum vix ſperet; uti ſit in ſumma trepidatione ac deſperatione. — Vtinam *errem inter leones,* leonibus ſubito me circumventam videam, praedae iis der. — *nuda,* vel proprie, veſtium qualicunque munimento deſtituta, quod leones aliquantiſper moraturum puellaris ſibi perſuaderet ſimplicitas; vel, abſque auxilio, ſola. Prius tamen poeta dignius, atque venuſtius.

v. 53.

Antequam turpis macies decentis
Occupet malas, teneraeque ſuccus
Defluat praedae, ſpecioſa quaero
Paſcere tigris.

Vilis Europe, pater urguet abſens,
Quid mori ceſſas? Potes hac ab orno
Pen-

v. 53. Antequam lenta morte conſumar, fame conficiar. Profecta haec e priſco humanitatis ſenſu, quem etiamnum animadvertere licet, quo exigua in propinquorum aut ſibi dilectorum funere luctus ſolatia haberent, ſi illaeſo atque integro corpore mori ipſis contigiſſet. Sophocl. Antig. 829. οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ' ἐς τόδ' ἀπέρχῃ κεῦθος νεκύων οὔτε φθινάσι πληγεῖσα νόσοις, οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσα. Cf. Eurip. in Philoct. fragm. V. p. 464. Lipſ. Lucian. in Luc. 33. extr. p. 603. Luculentius Stat. Silv. II. 1. 154. *Gratum eſt, fata, tamen, quod non mors lenta iacentis exedit puerile decus, manesque ſubivit integer, et nullo temeratus corpora damno.* Adde Ei. Theb. IX. 732. Apulei. p. 188. Oud. Idem igitur votum floridae aetatis puellae, cui ſemel pereundum ſit, a poeta tribui, in hoc nemo facile iudicium eius deſideret. Sed miris hariolationibus h. l. indui videas interpp. Iam expende ornatum verborum. *Macies turpis occupat*, extenuat, deturpat *malas decentes*, dehoneſtat genarum pulchritudinem. — *Succus defluit* corpori (pro quo quaeſitius eſt, *tenerae praedae*, puellae tenerae, feris deſtinatae), corpus contabeſit, areſcit. Succus enim vegetae aetati proprius, unde eadem *aetas tumida* caet. vid. ad II. 5. 10.; cui opponitur corpus aridum, exſuccum, γῆρας ξηρόν. — *Specioſa* dum adhuc ſum integro corpore; quod ipſum ſpecioſum dici poteſt, ex oppoſ. corp. macie confecti. — *quaero paſc. tigres*, cupio tigribus obiici, praedae dari; ſed alterum opimae praedae adiunctam notionem habet.

v. 57. Furorem animique ex amiſſo pudore gravem aeſtum vide quam vivide adumbret explicetque poeta! Eo tandem puella progreditur, ut de morte ſibi conſciſcenda deliberet; deliberantique ſibi patrem, quem omnia, quae ſibi acciderint, re-
ſciſſe

Pendulum zona bene te sequuta
Laedere collum.

Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant, age, te procellae
Crede

scisse autumat, truculento vultu adstare imaginatur, et ipsum ad exsequendum quam primum supplicium sese instigantem, variaque mortis genera, quae in eius manu sint, liberaliter suggerentem. Mirare artificium poetae, in puellae sensibus intexta patris oratione explicandis. — *Vilis*, abiecto pudore, abiecta. — *urget*, instat tibi, delecte pro tenui, inquit, propter seqq. — 59. *Potes hac ab orno* caet. graphice prorsus, vel hac ab arbore pendere potes. *Laedere collum zona*, nihil amplius esse arbitror, quam zonam collo circumdare, adiuncta tamen arctioris impressionis notione. Ita *laedere oscula*, de *pressis*, quae Martial. IV. 54. 1. vocat, *osculis* I. 13. 15. ubi plura vide. Nam suffocationis seu elisarum faucium notio quaerenda in adi. *pendulum*; quod *ab hac orno* (nam haec τῷ *pendulum* iungenda) pendeat. Est adeo: Potes collo tuo zonam iniicere, ita ut ex hac arbore pendeas; nam τὸ *pendulum* ad corpus maxime spectare, facile quisque videt. Eodem fere ornatu Sophocl. Antig. 1237. τὴν μὲν κρεμαστὴν αὐχένος κατείδομεν βρόχῳ μιτρώδει (*zonae*) σινδόνος καθημμένην. Ac in hac enuntiatione acerba cunctationis inest exprobratio, quasi collum laedere timuerit puella; sed hoc forte subtilius. Eadem acerbitas in *bene te sequuta*, quam opportune huc attulisti. Caeterum de hoc zonae usu passim veteres. Cf. Aeschyl. Suppl. 456. Aristodic. I. 3. (A. Br. II. 260.) Parthen. ἐρωτ. παθημ. c. XI.

v. 61. Variatur oratio, quae ita continuanda erat: potes etiam ab hoc saxo mortem petere. Pro eo est, vel si *rupes et acuta saxa*, rupes acutis, prominentibus saxis *te delectant*, eas mavis, praefers, *leto*, quibus letum tibi consciscas. Ποιητικώτερον tamen videtur, si *acuta leto*, h. quae acie sua mortem facile inferant, iungas. — age *crede*, committe te *veloci procellae*, ventis, qui satis cito te deferant, delabere per auras, praecipita te isthinc, nota loquendi ratione. Haud dissimilia Acciana apud Cic. Tusc. II. 7. *Heu quis salsis fluctibu'*

Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,

Regius sanguis, dominaeque tradi
Barbarae pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu.

Mox,

fluctibu' mandet me ex sublimi vertice saxi?

v. 63. Summa acrimoniae vis tam in verbis quam sententia, qua ad mortem audendam sese excitari sentit puella. *Nisi* forte tu, *regius sanguis* regio prognata genere, servitium tolerare mavis. Pro servitio speciatim poeta ponit *pensi herilis*, h. ab hera iniuncti, f. lanae quotidie *carpondae* ac filis deducendae h. nendae opus, in servili conditione commemorari solitum. — 65. *dominae barb. tradi*, in alius feminae potestatem venire, dominam nancisci, cuius forte pellex fieri cupias. Summum virus in his.

v. 66. En malaciam inter saevissimos affectuum tumultus subito exporrectam, tantoque blandius animum ferientem ac permulcentem! Postquam puellae affectus in summam ἀκμὴν excreverat, adeo quidem, ut res ad exequendum parandae necis consilium spectaret; hoc demum momento Venus, diu misero isto spectaculo maligne laetata, e nube prodit, ac miseram solatur. — *Aderat*, dudum astabat Venus, audiveratque *querentem* de miseria sua Europam. Praeclare ita munit viam poeta ad seqq. — *perfidum*, perfide, maligne *ridens*, inter maximos Europae eiulatus, ac dolores. Idem epith .e Nostro adsumsit Appulei. p. 411. Oud. — 67. *remisso arcu*, nervo laxato, quippe opere ex animi sententia ad exitum perducto. Suavis pictura.

v. 69. *Mox*, tum, *ubi satis lusit*, ubi satis ludibrio habuit puellam, satiata tandem saevo isto spectaculo. Novos ludos, quos Europae Venus fecerit, postquam se conspiciendam praebuerit, comminiscuntur h. l. intpp. quos ego non video. Ipsa Veneris oratio, ad consolandum composita, multum amaritudinis admixtum habet, quod loquentis personam admodum decet; tum in exitu gravis, quo

Mox, ubi lusit satis, Abstineto,
Dixit, irarum calidaeque rixae,
Quum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

Vxor invicti Iovis esse nescis:
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

quo fortius Europae, quae tanta fortuna indignam sese gessisset, animum feriret. *Abstineto irarum et rixae*, ab ira, (notissima structura) sedulo te hortor ac moneo, ne, quod pulchre minata es, in iram effundaris. — *calidae*, animi calidi, commoti indicis. Cf. III. 14. 27. — 71. *Quum* taurus iterum in conspectum tuum veniet. Pro quo cum amara minarum eius irrisione est, *laceranda reddet cornua*, praebebit tibi corn., quae dilaceres. — *invisus*, infamis iste v. 45.

v. 73. *Nescis esse uxor*, graece, pro, nescis, non intelligis, te esse *uxorem*, expetitam amplexu a Iove. — *invicti*, exsuperantissimi, valde adposite. — 74. Id felicitatis fastigium attigisti ut cavendum tibi sit, ne ea efferaris; felicissimam te putato. Sed gnomes formam sententiae docte induit poeta, passim celebratae. Eurip. Suppl. 124. Τί δ' εὐτυχοῦντες; οὐκ ἐπίστανται φέρειν, *male felicitatem ferunt* ut Senec. Const. Sap. c. 11. Adde Rutil. Itin. I. 497. — 75. *Nomina tua ducet*, a te nomen trahet, accipiet *sectus orbis*, docte pro, pars *secti orbis*, terrarum, Europa.

CARMEN XXVIII.

ARGVMENTVM.

Leve admodum argumentum, satis docte tamen ac venuste ab Horatio tractatum. Offert se Lydae, libertinae atque fidicinae (quod e toto carminis habitu conviviique adornandi ratione sole clarius patescit) convivam poeta, convivandi occasione a Neptunalibus (quae in a. d. V. Calend. Aug. incidunt) desumta. E sapientia eius v. 4. prave accepta serio cogunt nonnulli, intelligi oportere „matronam Romanam nobilem, honestam, doctam eandem, item valde gravem ac severam, caeterum amicam Horatii decoro sensu“ Ohe! Placet in hoc carmine Horatii sedulitas atque morae impatientia, qua totum mire animatur. Neque abest doctrina atque ornatus quaesitior in singulis sententiis. Graecum tamen exemplum ad manus fuisse, hinc inde apparet.

AD LYDEN.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde, ſtrenua Caecubum,
Munitaeque adhibe vim ſapientiae.

In-

v. 1. Sententiam, hunc diem hilariter agere convenit, vivida inverſione neque tamen ſatis diſerte, ut decebat eius affectum, expoſita, poeta extulit: *Quid potius*, quod magis conſentaneum ſit *feſto* huic Neptuni diei, Neptunalibus, *faciam*, quam potando eum transigere. Alia alii ſupplent atque comminiſcuntur, quae minus ad rem faciunt. — 2. *Prome* e veterario *ſtrenua* πρόθυμος, pro adv. ſtrenue, προθύμως, noto graeciſmo, v. c. Theocr. XXV. 252. λὶς αἰνὸς ἀπόπροθεν ἀθρόος ἆλτο, ubi alterum epith. ἀθρόος verbo ἆλτο, adverbialiter, ἀθρόως, iungendum. — *Caecubum*, cadum vini Caecubi (de quo I. 20. 9.) *reconditi*, interius repoſiti (ut *interior nota Falerni* II. 3. 8.) tanquam melioris notae, ſervatique ad feſtas dapes, ut de eodem V. 9. 1. Tum plurium annorum Caecubum opus habebat, antequam miteſceret. — 4. *vim adhibe*, vim admove, expugna, pelle animo *ſapientiam*, σωφροσύνην, temperantiam, ſobrietatem, ſapientiae praeceptis confirmatam, adeoque indulge genio, totam te ita in hilaritatem effunde, ut tetricis ac ſeveris inſipida videare. Ita *ſtultitia* et *deſipere* eſt IV. 12. 27. Docta eſt ad h. l. Porphyrionis nota: Graeci aiunt, vim ſapientiae adhiberi per vinum; quae tamen vereor, ut huic loco ſatis commoda ſit. Graecis enim ſimpliciter οἶνος βιᾶσθαι dicitur, veluti Theogn. 495. οἰνοβαρέω κεφαλὴν — — καί με βιᾶται οἶνος, ἀτὰρ γνώμης οὐκ ἔτ' ἐγὼ ταμίης ἡμετέρης. Eodem ſenſu ἀμπέλου παῖς βιάτης audit Pind. Nem. IX. 122. Cf. ad III. 21. 13. Ad ſententiam Meleag. LVI. 5. (An. Br. I. 17.) Κωμάσομαι — — ἐρρίφθω σοφίας ὁ πολὺς πόνος. — *munita* docte ſapientia dicitur, quod proprie in animum cadit, adverſus omnia ſapientia munitum atque obfirmatum. Quo ſenſu Homero Φρένες dicuntur πυκιναὶ, Heſiod. Theog. 608. mulier ἀρηρυῖα πραπίδεσσι et alibi νόος πεπυκασμένος, Moſch. III. 15. νόος

Inclinare meridiem
Sentis: ac, veluti ftet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Ceffantem Bibuli Confulis amphoram.

Nos

νόος δέ οἱ ἐμπεπύκασται. Attius apud Cic. de Div. I. 22. *Vide tu, quem tu esse hebetem deputes, aeque ac pecus, is sapientia munitum pectus egregium gerat.* Quint. Cal. II. 264. στέρνοισιν ἀρηράμενον φρεσὶ θυμὸν dicit, quem Martial. I. 40. *magnae fubnixum robore mentis.* Paullo aliter σοφίαν in alto pofitam, ad quam pauci enituntur, καλλίπυργον vocat Ariftoph. Nub. 1020. quam difertius exponit Lucret. II. 7. *nil dulcius eft, bene quam munita tenere edita doctrina fapientum templa ferena, defpicere unde queas alios* caet. quocum conf. Lucian. Nigrin. 18. p. 57. et Stat. Silv. II. 2. 131.

v. 5. *Meridies inclinat,* docte pro, dies vergit ad occafum. Non nimis ftricte accipiendum h. l. fed ut Macrob. I. 3. *mediae noctis inclinatio* primum diei tempus dicitur, ita h. l. de die magnam partem praeterlapfo cogitandum. Formata autem haec locutio ad Graecorum rationem, quibus, aequa utrimque diei lance, μεσημβρία σταθερά, ἵστασθαι, meridies ftare, fole in fummum caeli faftigium evecto (qui et ipfe tunc ftare dicitur. Nicand. Theriac. 469.) exquifite dicitur. Vid. omnino eruditam Ruhnk. notam ad Tim. p. 235. Omnino convivium tempeftivius inftitui cupit poeta. — 6. Neque dum tamen de aufpicanda compotatione cogitas. *Veluti ftet,* non properet, cito ad finem decurrat *dies volucris,* cuius fuga velociffima fit. *Haud fegnis ftat remeatve dies,* Tibull. I. 4. 28. Seneca Herc. fur. 179. *volucrique die rota praecipitis vertitur anni.* Vid. Markl. ad Stat. Silv. V. 1. 17. — 7. *Parcis deripere,* non deripis (notiffimo τοῦ φείδεσθαι ufu) *horreo,* de vini veterario (de quo pariter adhibuit Colum. XII. 2. 2.); quod in fuperiori oeco erat, ubi cadi alte repofiti erant. Vnde proprie *deripere.* Vid. III. 21. 7. — *Ceffantem* fuaviter adiectum, tanquam ipfa convivium moretur, non fatis cito ex Horatii impatientia deripientem fecuta. Eadem venuftate Virg. Aen. VI. 210. de aureo ramo: *Corripit Aeneas extemplo avidusque refringit cunctantem,* refpectu Aeneae avidi. Nam fi proprie accipias, Sibyllae fibi haud

Nos cantabimus invicem
Neptunum, et viridis Nereïdum comas:
Tu curva recines lyra
Latonam, et celeris ſpicula Cynthiae:
Sum-

haud conſtaret effatum v. 14. Stat. Silv. I. 5. 11. *cunctantemque impelle chelyn*, uti ibi ſcribendum, eſtque vel, move, deripe, vel impelle fides (ut Tib. II. 5. 3. *impellere chordas*) *cunctantes*, tacitas, quae dudum ſonare debuiſſent. Parum apte h. l. amphoram ceſſantem interpretantur, tot annis otioſam, vel, quam ceſſas deportare, quod linguae rationi adverſatur. — *Bibuli conſulis*, M. Calpurnio Bibulo Cos. reconditam, conſulatus eius nota ſignatam. Incidit is in a. V. DCXCIV.

v. 9. Cantu quoque hunc feſtum diem celebremus. Cum compotationi Neptunalia praetendat, ſatis conſentaneum eſt, cantui hymnos ſubiici. — *invicem*, alternatim, ἀμοιβαίως. — 10. *virides Nereidum comas*, admodum poetica ratione, pro, Nereidas virides ſ. caeruleas comas habentes, κυανοπλοκάμους (Q. Cal. V. 345.) epitheto a maris colore ad deos marinos ſollenni more traducto. Stat. Silv. I. 5. 16. *Ite deae virides, liquidosque advertite vultus, et vitreum teneris crinem redimite corymbis;* ubi ter (*virides deae, liquidi vultus, vitreus crinis*) epitheton a mari ductum videas, quod vix probaveris. Ovid. Triſt. I. 2. 59. *Proh Superi — viridesque dei, quibus aequora curae.* — 11. *Tu recines*, viciſſim canes *lyra curva*, convexa; vid. ad I. 10. 6. — 12. *Latonae* in hymnis in Apollinem et Dianam, ſuae laudes tributae, maxime, quod tam praeclaram prolem partu edidiſſet. Vid. ad I. 21. 3. — *ſpicula Cynthiae*, Dianae (a Cyntho, Deli monte) quod iterum poetica ratione dictum pro, Dianam ſpicula ſ. tela geſtantem, pharetratam, τοξοφόρον, ἰοχέαιραν. Simillime Callim. de Apolline H. in eund. 18. 19. εὐφημεῖ καὶ πόντος, ὅτε κλείουσιν ἀοιδοὶ ἢ κίθαριν, ἢ τόξα, Λυκωρέος ἔντεα Φοίβου.

v. 13. *Summo carmine*, tum denique, poſtremo nos una cantabimus deam, *quae tenet Gnidon*, Gnidi numen ἐγχώριον, (v. ad I. 3. 1.) Venerem. De Venere Gnidia v. I. 30. 1. — *Cycladas*, quae omnino νήσων ἱερωτάται Callim. H. in Del. 3. audiunt, maxime Delum Ve-

 neri

Summo carmine, quae Gnidon
Fulgentisque tenet Cycladas, et Paphon
Iunctis visit oloribus:
Dicetur merita Nox quoque naenia.

neri quoque sacram fuisse, cum ex h. l. tum ex Pausan. IX. 606 et Plutarch in Thes. c. 9. quos laudat Spanh. ad Callim. H. laud. v. 308. abunde cognoscitur. — *fulgentes* vid. ad I. 14. 19. — De Venere, *Paphi* culta, res pervulgata. — *visit* invisit, frequentat *iunctis* currui suo *oloribus*, invecta curru oloribus iuncto. Docte ita illud *tenet* variavit poeta. Caeterum hae Deorum ἐπιδημίαι, quas tangit hoc orationis colore Horatius, satis frequentatae vett. De Veneris curru olorino vid. ad Propert. III. 2. 39. et ad Stat. Silv. I. 2. 42. Loca autem Veneri consecrata haud temere cumulari a poeta dixeris, si eum priscorum hymnorum naturam ita repraesentare voluisse cogites. — 16. *Nox quoque* (utpote in nocturna compotatione, ut III. 19. 10.) *dicetur*, celebrabitur, ornabitur *naenia*, hymno, carmine, nihil amplius. — *merita*, ὥσπερ εἰκὸς, merito Nocti honos iste habendus. Caeterum haec ᾄσματα diversas cantiunculas constituere, ipsa argumentorum eius abunde commonstrat ratio.

CAR-

CARMEN XXIX.

ARGVMENTVM.

In huius carminis percensendis celebrandisque virtutibus facile deficias vel

si tibi linguae
Centum atque ora sient totidem vocesque liquatae,

ut Hostiana (Macrob. VI. 3.) nostra faciamus. Adeo et in summa carminis, et in singulis eius partibus omnia elaboratissima, excellentissima, atque omni laude superiora! Potuit quae maxima virtus esse, fuit. Quae quo melius intelligantur, de argumento, eiusque tractatione ita habe: Maecenatem invitat poeta, ut, relictis urbanis negotiis, aliquantulum temporis ad se in villam concedat, genioque ibi indulgeat, momentis, quibus eum expugnare conatur, partim ab urbis fastidio, quod luxus eius aliquando gignat, partim a serventissimo anni tempore desumtis. Quum autem Maecenatem praefectura Vrbis, quam tum sustineret (ab a. DCCXXXIII.) sollicitiusque paullo gereret, maxime, quo minus copiam sui faceret, impediri intelligeret; poeta, a nimia ista sollicitudine eum dehortaturus graviter ostendit, certis curas istas circumscribi oportere finibus, ne bona, quae praesens hora lar-

largiatur, penitus elabantur; futurarumque rerum curam vanam esse atque inutilem. Hinc fluminis exundantis ritu provolvitur concitatior poetae spiritus, ex suo de rebus humanis, praesentisque temporis in vitae incertitudine, fortunaeque inconstantia fructu arripiendo, sensu altus atque nutritus. Exultare poetam dicas, immensumque profundo ore ruentem, ubi veros animi sensus prodit, nunc enuntiationis brevitate, nunc exuberantia sua (vide mihi v. 33 sqq.) animum mirifice afficientes. Qui hoc perlecto carmine non incaluerit, nae ille Apolline, Musis, Gratiisque aversis in dias se luminis auras proiectum nullus dubitet.

AD

AD MAECENATEM.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verſo lene merum cado,
Cum flore, Maecenas, roſarum, et
Preſſa tuis balanus capillis

Iam

v. 1. Auguſtius atque illuſtrius exorſurus carmen poeta Maecenatem Tyrrhenorum ſeu Etruſcorum regum (pro quo exquiſitiori iunctura eſt, *Tyrrhena regum progenies*; qua eadem idem Propertio loco mox adducendo *Etruſcus ſanguis regum*, pro, Etruſcorum regum ſ., audit) ſtirpe oriundum praedicat, quem hac ſua origine ſibi admodum placere tantoque maiorem inde continentiae laudem captare intelligeret, quod, quum ſumma in rep. conſequi potuiſſet, equeſtri dignitate contentus eſſet. Idem quaeſitum lenocinium in Propert. III. 7. 1. *Maecenas eques, Etruſco de ſanguine regum, intra fortunam qui cupis eſſe tuam*; coll. vv. 21—30. De regia Maecenatis ſtirpe vid. ad I. 1. 1. et intpp. ad Prop. l. L — *tibi eſt apud me*, in tuum uſum parata a me ſunt, deſtinata tibi ſunt. *Iam dudum*, non quod diu iſta domi ſuae Maecenati ſervaverit, quae admodum ieiuna ratio foret, ſed omnino impatientiam, qua amicum exſpectat poeta, egregie declarat. — 2—4. Idem exordium in ſimili argumento cum eadém convivalis apparatus enumeratione eſt IV. 11. *Merum lene*, πρᾶον, vetuſtate emollitum, lenius factum, (ut *molle merum* I. 7. 19.) languidum (III. 21. 8.) annoſum, idque ſervatum in *cado non ante verſo*, qui ante hunc diem non inverſus eſt, integro, intacto adhuc. Eſt adeo pro: cadus vini vetuſtiſſimi, adhuc plenus, tibi apud me eſt; fere ut IV. 11. init. *Eſt mihi nonum ſup. annum plenus Albani cadus*. Paullo apparatius, hilariusque convivium Maecenati ita denuntiari, in promtu eſt videre. Eodem ſpectant ſqq. *Vertebatur* autem cadus, dum vinum inde effundebatur (Plaut. Stich. V. 4. 32. *quamvis deſubito vel cadus verti poteſt*. Cf. Noſt. Serm. II. 8. 39.) idemque inverſus ſtatuebatur (*capite ſiſtebas cadum* idem Plaut. Mil. III. 2. 36.) vino exhauſto. Si

cadum

Iam dudum apud me eſt. Eripe te morae:
Ne ſemper udum Tibur et Aeſulae
Declive contempleris arvum, et
Telegoni iuga parricidae.

Fa-

cadum non ante verſum ſimpliciter interpreteris, recentem, cui primum vinum infuſum ſit, neſcio quam gravis ſit, quae vino inde accedit, commendatio, et alterum aptius utique liberiori compotationi." — 3. *flore roſarum*, ῥόδων ἀώτοις (ut Callim. ep. L. 3.) roſis. — 4. *balanus*, ſeu myrobólanus (ἡ τῶν μυρεψῶν βάλανος Aelian. X. 11.) glans, e cuius nucleo oleum exprimebatur, cuius ad pretioſiſſima unguenta uſus erat. Cf. Dioſcorid. III. c. 154. De natali arboris ſolo agit Plin. XII. 21. — *preſſa tuis capillis* oleum e balano expreſſum, omnino pro unguento balanino, quo crines tuos perfundas, inungas, pro tenui, tibi, in tuum uſum.

v. 5. *Eripe te morae* non ſimpliciter eſt, amove a te, pelle moras, feſtina; ſed uti ſeqq. ſuadent, expedi te iis, quae te iucunditate ſua detinent, a quibus aegre divelleris: de quibus explicatius ſtatim poeta. — 6. *Ne ſemper* in domo tua intra urbem deliteſcas, deſideas. Iam domum Maecenas magnifice alteque exſtructam habebat in hortis Esquilinis, unde in totam urbem adiacentesque regiones latiſſime proſpectus pateret, quo eum admodum delectatum fuiſſe ex h. l. colligas. Igitur pro iſto vulgari, adiecta hac morae cauſſa, poeta: ne ſemper *contempleris*, e domo tua proſpicias, ne usque delecteris, detinearis iucundiſſimo in amoeniſſimas regiones proſpectu. Sed has ſpeciatim adumbrat, oculisque ſubiicit poeta. De Tiburtinae regionis ſuavitate v. I. 7. 12. — *udum*, ὑγρὸν, rivis et fontibus irriguum; perpetuo epitheto. Ovid. Faſt. IV. 71. *Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi ſtabant.* Cf. I. 7. 14. IV. 3. 10. Caeterum male nonnulli de Tiburtina Maecenatis villa h. l. cogitant, quo totius loci vis infringitur, et cui repugnant vv. 9—11. Tum illa oppida in Romae conſpectu eſſe diſerte ait Strabo V. 238. — *Aeſulae declive arvum*, Aeſulam, coloniam Romanam, in declivi poſitam. — 8. *iuga collis*, collem, in quo Telegonus urbem condidit, Tuſculum in alto ſitum. Ovid. Faſt. III. 92. *Factaque Telegoni moenia celſa manu.*

Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte

manu. De Telegono, qui inscius Vlyssem patrem trygonis radio, sagittae praefixo, interficeret (unde *parricida*) vid. Boettig. ad h. l. Beckmann. ad Antig. Mirab. c. 22. p. 33. intpp. ad Hygin. F. 127. inprimis Schott. Obss. hist. III. c. 17.

v. 9. Desere aliquantisper urbem, ipsa lautitiarum copia *fastidiosam*; nisi potius (etiam propter *v.* seq.) ad domus eius copiam referre praestat, hoc sensu: Linque aliquamdiu domum, omnibus vitae deliciis copiose instructam, omitte aliquantisper lautitias istas, ipsa copia sua, usuque haud intermisso satietatem ac fastidium creantes; quibus opponantur (v. 15.) *coenae paup. sine aulaeis* caet. — 10. *Moles propinqua nub. ard.* est ipsa alta (V. 9. 3.) Maecenatis domus, s. *turris Maecenatiana* in Esquiliis. Cf. Sueton. Ner. 38. Eius delineatio extat in Lauri splendore antiquae Vrbis T. II. t. 104. *Regias moles* similiter dictas habes II. 15. 2. eademque ratione *Hadrianea moles*, Mausoleum Hadriani, in turrim excrescens, appellatum; de quo v. Schoepflin. in Apotheosi Impp. Rom. p. 85. Suaviter opponit regali Maecenatis aedificio parvum suum larem poeta v. 14. — 11. *Omitte*, noli *mirari*, ne te tantopere Vrbis illecebrae capiant, ut inde abstrahi nequeas. *Mirari* enim poetis est, obtutu defixum haerere (ut III. 25. 14. *Vt mihi devio ripas et vacuum nemus mirari libet*) et quidem cum laetitiae sensu (Prop. I. 11. 3.), capi alicuius aspectu (ut I. 4. 19. IV. 9. 15. V. 3. 11.) delectari aliqua re. Male confundunt intpp. cum verbi τοῦ *amare* et *spernere* usu poetico, pravumque inde canonem criticum constituunt. — 11. Luxum deliciasque urbis Romae praeclare poeta ita eloquitur, ut iniucundi, molestique, quod iis admixtum est, sensum in Maecenate simul excitet acuatque, quo facilius eum inde abducat. Immanem igitur epularum luxum *fumo* designat poeta, e fumariis prodeunte, tectisque ac plateis aestatis tempore (ad quod spectat hocce carmen) quum sol altissimus est, continuo incubante, aeremque gravante. Senec. ep. LIV. *Vt primum gravitatem urbis excessi, et illum odorem culinarum fumantium, protinus mutatam valetudinem sensi.* Forte tamen fumus de coenarum apparatius factarum nidore accipiendus, cuius

Omitte mirari beatae,

Fumum et opes ſtrepitumque Romae.

Ple-

cuius iucundiſſimus ad Maecenatem penetraret ſenſus, quoque itidem Claudium in Saliari coena apparanda ictum narrat Sueton. c. 33. ut adeo ſimpliciter lautiores epulas innuat, a quibus aliquantiſper Maecenatem avocare conetur poeta. Nam ignis adeoque fumi grandioris ſollennis mentio in coena lautius inſtructa. Martial. VII. 27. 5. *Pingueſcant madido tetri nidore Penates, flagret et exciſo feſta culina iugo.* — *Opum* generaliorem notionem interpoſuit poeta, more, quo ſpeciei genus immiſcet, ipſi haud infrequenti. Vid. I. 10. extr. I. 31. 6. et alibi. Hoc loco perſpicuitati maxime inſervit. Nemo enim facile fumum ſtrepitumque miraretur, niſi manifeſta opum ſ. ſplendoris atque luxus eſſent argumenta. Qua ipſa de cauſſa Romae addi putandum epith. *beatae* h. ſplendidae, opulentae. Quid vero? ſi *opes* in menſis divitum expoſitas, aurea atque argentea vaſa, tricliniorumque magnificentiſſimum ornatum, eburneos lectos purpureis ſtragulis inſtratos, aulaea, laquearia aurea, pavimenta opere teſſellato polita, etc. quibus *mundae coenae ſine aulaeis et oſtro* opponantur. ſtrictiore ſenſu interpreteris? quod ſane, perpenſis omnibus, adcommodatiſſimum h. l. videtur. — *ſtrepitum* etiam ab omnibus intpp. generatim de clamore forenſi, diſcurſantium tumultu, quem *urbis fremitum* Plin. Epp. III. 5. et *vaga murmura* Stat. Silv. I. 1. 67. vocat (acute etiam Martial. XII. 57. *ad cubile Roma eſt*, h. eo penetrat urbis ſtrepitus), accipi video. Sed revocanda idea ad coenae lautioris tumultuoſiorem apparatum, miniſtrantium ingenti numero diſcurſus, convivantiumque liberiorem compotationem. Atque ita demum Romam ſatis ἐναργῶς *beatam* dici, in promtu eſt videre. De ſtrepitu hoc convivali v. Virg. Aen. I. 725. Adde Stat. Theb. I. 515. *diotis parere miniſtri certatim accelerant. Vario ſtrepit icta tumultu regia: pars oſtro* caet. et Achill. II. 81. *Iamque atria fervent regali ſtrepitu et picto diſcumbitur oſtro.* Caeterum hoc tetraſtichon Licentium in carm. ad Auguſtinum v. 71. ſqq. *Et nunc Romulidum ſedes et inania* (f. immania pro, et inania) *tecti culmina, bacchataſque domus* (convivales ſtrepitus) *vanoſque tumultus deſererem*, ob oculos habuiſſe haud inepte ſuſpicabatur Wernsdorf. Poet. min. T. IV. p. 871.

v. 13.

Plerumque gratae divitibus vices,
Mundaeque parvo ſub lare pauperum
Coenae, ſine aulaeis et oſtro,
Sollicitam explicuere frontem.

Iam

v. 13 *ſqq.* Inverſa atque amplificata antecedentium vv. ſententia, ad Maecenatem, ut urbis deliciis aliquantiſper careat, et in Sabinum ſuum commigret, perſuadendum egregie concinnata. Docte autem coniunxit poeta duo haec commata: vices gratae ſunt divitibus, et, quo vices diſertius exponuntur: coenae mundae — — explicuere frontem. *Vices,* mutata per aliquod tempus vivendi ratio *grata*, multum iucunditatis habens, nato quippe e continua fruendi copia faſtidio; tum gratiores divitibus lautitiae ſuae exiſtant neceſſe eſt, quibus aliquamdiu caruerint. Vnde in praeceptis Epicuri erat, *τοῖς πολυτελέσι ἐκ διαλειμμάτων προςέρχεσθαι,* Diog. Laert. X. 131. laudante Boettig. — 14. *Coenae* haud opiparae quidem ac ſumtuoſae, at *mundae*, haud ſordide apparatae, munda ſupellectili expoſitae (ubi *ſplendet in menſa tenui ſalinum* II. 16. 14. cf. Epp. I. 5. 7.) *ſub lare parvo*, ſub exiguo tecto *pauperum*, ab hoſpite paupere adornatae, *plerumque explicuere* haud raro explicare ſolent *frontem ſollicitam*, curis corrugatam, obductam, h. diſpellunt eorum ſollicitudinem, curas, quae fere ipſos comitantur; verbo, exhilarant eos. — *ſine aulaeis et oſtro* abſque tricliniari magnificentia. „Aulaea ſub cameras in triclinio tendebantur, ut ſi quid pulveris caderet, ab ipſis exciperetur“ uti recte Schol. ad Serm. II. 8. 54. Iis tum demum locus erat in tricliniis, quibus non laqueata tecta eſſent; vid. ad II. 16. 11. *Oſtro* autem ſ. conchyliatis periſtromatis (ut Cic. appellat Phil. II. 27.) h. purpureis ſtragulis lecti, in quibus convivae diſcumbebant, inſtrati erant (Virg. Aen. I. 700. *ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro*, eodem ornatu). Atque haec ratio plenius delineat triclinium magnifice exornatum, quam aliorum, aulaeum et oſtrum nota figura pro, aulaeum purpureum, accipientium.

v. 17. Iam ferventiſſima aeſtas eſt, qua omnes ex Vrbe rus evolant. Docte iſtam ab ortu ſtellarum earumque cum ſole coniunctione deſignat. *Andromedae pater*, Cepheus, ſidus, ſub cauda Vrſae minoris, VII.

Id.

Iam clarus occultum Andromedae pater
Ostendit ignem: iam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.

Iam

Id. Iul. oriens. Pro, oritur, docte est, *ostendit*, ἀναφαίνει, exserit; *ignem* suum, stellam suam, h. in conspectum venit. Catull. LXII. 7. *Nimirum Oetaeos ostendit Noctifer ignes.* Virg. Ge. IV. 232. *Taygete simul os terris ostendit honestum Plias.* *Clarus*, ἀριπρεπής, seu simpliciter, de ortu cosmico, dum in conspectum venit, exoriens; ex oppos. *occultum*, occultatum, priusquam oriretur. — *Procyon* s. *Antecanis* unus ex Orionis canibus venaticis, Idib. Iul. exoritur, quem XI. diebus post sequitur Canicula s. stella primae magnitudinis in ore canis maioris, Sirii appellatione frequentata. Conf. Plin. XVIII. 28. Colum. XI. 2. 53. Quo eodem tempore (XIII. Cal. Aug.) Sol primam Leonis partem ingreditur, quod *Leonis stella* h. l. indigitatur. Exquisita autem ratione ardentissimum aestum, qui in istorum siderum ortus incidit, ab iisdem repeti omnique mediam aestatem iis designari a poetis, pervulgatum est. Igitur *Proc. furit* aestu, quatenus aestum gravissimum ortu suo ciet. Nam *furere*, *bacchari* exquisite de nimio calore poetis usurpatur. Cf. III. 3. 55. Hinc et *stella vesani Leonis*, sidus vesanum Leonis, *rabidus*, (Lucan. VI. 337.) *saevus radiis Leo* (Idem I. 655.). Similiter Icarii canis stellam *protervam* vocat Ovid. Amor. II. 16. 14. — 20. *referente*, iterum adducente, *dies siccos*, tempus siccum, διψίον ὥρην, ab caloris effectu. Vnde Sol ἀζαλέος Apoll. Rh. IV. 679. et Σείριος ἀζαλέος Hesiod. Scut. 153. Atque hac ipsa caloris designatione Maecenatem poeta ad sitim in villa sua pellendam cohortari putandus est, poetarum graecorum, quos Noster h. l. expressit exemplo. Alcaeus apud Athen. X. p. 430. B. τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται· ἁ δ᾽ ὥρα χαλεπά, πάντα δὲ διψῇ ὑπὸ καύματος. Anacreon in Steph. fragm. poet. lyr. p. 140. Φιάλην πρόπινε παισὶν, ἵνα νέκταρος πότοιο παραμύθιον λαβόντες φλογερὸν φυγόντες ἄστρον (reliqua desiciunt). Eupolis ἐν Κόλαξι apud Grot. Excerpt. p. 501. Πίνειν γὰρ αὐτὸν — — ἐκέλευ᾽ ἵνα πρὸ τοῦ Κυνὸς τὸν πνεύμον᾽ ἔκλυτον φορῇ. Denique Theogn. 1005. ἄφρονες ἄνθρωποι καὶ νήπιοι, οἵτινες

Iam paſtor umbras cum grege languido
Rivumque feſſus quaerit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.

Tu, civitatem quis deceat ſtatus,
Curas, et Vrbi ſollicitus times,
Quid

οἵτινες οἶνον μὴ πίνουσ' ἄστρου καὶ κυνὸς ἀρχομένου.

v. 21 — 24. Praeclare bucolicis, ut ita dicam, ulterius ferventiſſimum anni tempus poeta adumbrat coloribus, a villa ſua, in qua nunc commoraretur, ei ſuppeditatis. Vel ſic tamen haudquaquam dubitare licet, poetae in adornanda hac pictura graecum obverſatum fuiſſe exemplum. Incerti ep. CCLX. (quod Alcaei venditant intpp. ad Tibull. I. 1. 27.) v. 5. *Χὠ ποιμὰν ἐν ὄρεσσι μεσαμβρινὸν ἀγχόθι παγᾶς συρίσδων, λασίας θάμνῳ ὑπὸ πλατάνου καύματ' ὀπωρινοῖο φυγὼν κυνὸς*, in Anal. Br. III. p. 203. Paſtor *feſſus* aeſtu (ita plenius Virg. Ecl. II. 10. *meſſores rapido aeſtu feſſos* vocat,) *umbras rivumque*, umbroſam ripam *quaerit*, eo compellit *gregem*, et ipſum nimio calore *languidum*. Boettig. laudat Perſ. III. 6. *iam patula pecus omne ſub ulmo eſt.* — *dumeta Silvani*, arbuſta, Silvano ſacra. *Horridus* dicitur, vel quatenus cum Pane Graecorum *Φριξοκόμᾳ* (Anyte III. 1. An. Br. I. 161.) *αὐχμήεντι* (Hom. H. in Pan. 6.) a Latinis permutatur, vel, quod ſimplicius, quatenus inter deos agreſtes eſt, qui inculti ac horridi. Cf. Tib. I. 4. 4. Tum ipſa Silvani imago, qualis a poetis et in monumm. antiquis delineata extat, arundinibus ac frondibus capite et *inculto* pinus *termite* (Grot. Cyneg. 20.) manus gravati ſatis horridam ſpeciem prae ſe ferre putanda eſt. Ad Noſtrum *Silvanum horridum* vocat Martial. X. 92. 6. Indocte quidam epith. ad arbuſta horrida traducunt. — 24. Ne ad amnium quidem ripas tenuiſſimae aurae refrigerium ſentire licet; nam in ſumma malacia leviſſima ibi aurae flabella animadvertas. Venti *vagi*, *φοιταλέοι πολυπλανεῖς* (Oppian. Hal. I. 45.), ornat; uti quoque ripa *taciturna*, vento taciturno, ſilente.

v. 25. Vel ſic tamen rus ſecedere gravaris, haud perpelli potes,

Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent, Tanaisque discors.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus:

Ri-

potes, propter reip. salutem, in qua omnes curas tuas confi- gis. Vid. Argum. *Tu curas*, unice hoc agis, *quis dec. civ. status*; quomodo optime fiet civitas, uti omnibus suis partibus integra persistat respublica. *Civiles* has Maecenatis *curas* Noster vocat III. 8. 25. — 26. *Vrbi sollicitus*, urbis saluti sollicite prospiciens, quanto gravius pro pedestri dignitatis eius appellatione, Vrbi praefectus. Qua eadem vi: *Romanae tu vigil urbis eras*, de eodem Incert. in obit. Maecen. 14. Eadem vigilantiae laude eum condecorat Vellei II. 88. *ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis, providens, atque agendi sciens.* — *Times* vel de extremis imperii Romani finibus, Orientem atque Septentrionem versus. Orientis populos speciatim cum delectu ponit *Seras*, extremos qui Romanis innotuere, Orientis incolas, hosque potissimum propter finitimos Parthos, in Romanos fines continuo incursantes; pro quibus est *Bactra*, urbs regionis Bactrianae primaria, pro universo Parthorum regno, *Cyro* quondam *regnato*, possesso; nota loquendi ratione. Vid. ad II. 6. 11. — *Tanais*, accolae eius, Scythae, *discordes* inter se, intestinis motibus distenti, quo minus infestandis nostris finibus vacare queant; praeclare hoc epitheto vanam Maecenatis sollicitudinem arguit poeta.

v. 29. Ne te nimium excrucies de futuris, quae consulto Deus mortalibus praevideri noluit, ne instantium metu praesentis temporis fructus intercipiatur. *Prudens* prudenti consilio, sapienter, consulto; ut I. 3. 22. — *exitum futuri temporis*, quae futuro tempore eventura sint, futuros casus, futura. — 30. *calig. nocte premit*, spissis tenebris involvit, occulit, celat hominem Deus. Scilicet futura sunt τὰ πόῤῥω longinqua, *quod ultra est* (II. 16. 25.) quibus caliginem praetexunt Dii, ne mortalium oculorum acies ea attingat. Theog. 1037 sqq. Πρήγματος ἀπρήκτου χαλεπώτατόν ἐστι τελευτὴν γνῶναι, ὅπως μέλλει τοῦτο θεὸς τελέσαι. Ὄρφνη γὰρ τέταται· πρὸ δὲ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι

Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento

Conponere aequus: caetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo

Cum

ἴσασθαι οὐ ξυνετὰ θνητοῖς πεῖρατ' ἀμηχανίης. Incert. apud Stob. Flor. p. 409. Ζῶοι τὶς ἀνθρώπων τὸ κατῆμαρ, ὅπως ἥδιστα πορσύνων, τὸ δ' εἰς αὔριον αἰεὶ τυφλὸν ἕρπει. Eurip. Iphig. Taur. 476. πάντα γὰρ τὰ τῶν θεῶν εἰς ἀφανὲς ἕρπει, κοὐδὲν οἶδ' οὐδεὶς κακόν. Iam Pind. Ol. XII. 13. τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φράδαι. Ad Nostrum Iuvenal. VI. 556. *genus humanum damnat caligo futuri.* — 31. *Ridet* hominum stultitiam ac vanitatem, *ultra fas*, ultra quam convenit, ultra modum, misere *trepidantium*, sollicitorum, (ut II. 11. 4.) rerumque futurarum metu praesentium fructum abiicientium. — 32. Imo vero *quod adest*, praesens tempus, praesentem qualemcunque fortunam, statum, *memento componere*, συγκατατίθεσθαι, h. εὖ διοικῆσαι (v. Toup. Emend. in Suid. T. III. p. 203.) compone, eo utere *aequus*, animo aequo, neque adversis depresso, neque secundis elato, sapienter. En graecam gnomen ad verbum plane expressam: τὸ παρὸν εὖ τίθεσθαι, ἀγαπᾶν τοῖς παροῦσι, μέμνησο, veteribus celebratissimam. Cratinus apud Suidam v. τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν· ἄνδρας σοφοὺς ἐχρῆν τὸ παρὸν πρᾶγμ' εἰς δύναμιν θέσθαι καλῶς, uti locum constituit Toup. T. III. p. 216. Alia loca occupavit Hemsterhusii diligentia ad Lucian. T. I. p. 485. quem adi.

v. 33. *Caetera*, τὰ δ' ἄλλα (Amphis apud Athen. VIII. 336. C. ὅστις δὲ θνητὸς γενόμενος μὴ τῷ βίῳ ζητεῖ τι τερπνὸν προσφέρειν, τὰ δ' ἄλλ' ἐᾷ caet. adde Eurip. Alc. 792.) quae in potestate tua non sunt, sed fortunae arbitrio subiacent, τὰ τῆς Τύχης, ea nullo consilio regere aut mutare potes, in his fortuna regnat. Praeclare atque exquisite prorsus haec rerum humanarum vicissitudo fluvio assimulatur, nunc leniter defluenti, (quae laetioris sortis imago est) nunc impetuosissimo, omniaque vastanti, (adversa fortuna ingruente). Eadem imagine τῇ Τύχῃ a Graecis ῥεύματα tribui videas. Incert. apud Stob. Ecl. phys. Grot. p. 135. ἅπανθ' ὁρῶ ἅμα τῇ Τύχῃ ῥέοντα, μεταπίπτοντά τε. Pind. Ol. II. 62. ῥοαὶ

Cum pace delabentis Etruſcum
In mare, nunc lapides adeſos,

Stirpisque raptas, et pecus et domos
Volventis una, non ſine montium
Clamore vicinaeque ſilvae,
Quum fera diluvies quietos

Irri-

ῥοαὶ δ' ἄλλοτ' ἄλλας εὐθυμίαν τε μέτα καὶ πόνων ἐς ἄνδρας ἔβαν. Palladas CXIX. 1. (A. Br. II. 431.) οὐ λόγον, οὐ νόμον οἶδε Τύχη, — — τοῖς ἰδίοις ἀλόγως ῥεύμασι συρομένη. Idem CXXI. τὰς ἀκαίρους μεταβολὰς τὰς τοῦ βίου vocat ῥεῦμ' ἄπιστον τῆς ἀνομάλου Τύχης. coll. eiusdem c. LXXIV. (A. Br. II. 423.). Vnde rerum naturam, continuo mutatam, fluvio comparabat ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα Heraclitus iuxta Plat. Cratyl. p. 265. A. Paullo aliter rem adornavit Senec. Ep. XXIII. extr. *Caeteri eorum more, quae fluminibus innatant, non eunt, ſed feruntur. Ex quibus alia lenior unda detinuit, ac mollius vexit, alia vehementior rapuit; alia proxime ripam, curſu langueſcente, depoſuit; alia torrens impetus eiecit in mare.* — *feruntur*, curſum ſuum tenent, ea non magis inhibeas aut certa ratione regas, quam curſum *fluminis*, Tiberis, qui nunc *medio alveo*, aqua vix alvei medium tangente, modica, *cum pace*, placide ac leniter (adſumſit hoc Flor. IV. 2. *ubi pax fluminis rediit*) in *Etr. mare delabentis*, ſeſe evolventis. — 36. Nunc intumeſcentis, torrentique impetu late ſtragem edentis. *Ferventem immenſumque ore profundo ruentem* poetam in hac deſcriptione quis non ſentiat, admireturque? Eadem fere enumerat Incert. El. de Fort. viciſſ. 23 ſqq. in eadem adverſae fortunae cum torrente comparatione: *Vt gravis hiberno torrens de monte volutus obvia non magna arbuta vertit ope; ſaepe domus etiam, ſaepe addita moenia raptat* caet. Stat. Theb. IX. 466 ſqq. *nec mole liquenti contentus carpit putres ſervantia ripas arbuſta, annoſasque trabes, eiectaque fundo ſaxa rotat.* — *lapides adeſos*, οὓς τε κυλίνδων χειμάῤῥους ποταμὸς μεγάλαις περιέξεσε δίναις, Theocr. XXII. 50. *laevia ſaxa* I. 17. 12. — 37. *ſtirpes*, arbores radicitus evulſas. — *raptas volventis*, raptantis atque *una volventis*, ſecum

Irritat amnis. Ille potens sui
Laetusque deget, cui licet in diem
Dixis-

secum provolventis, proturbantis. 38. *non sine m. clamore*, cum ingenti montium fragore. Sil. IV. 621. *Cum sonitu ruit in campos, magnoque fragore avulsum montis volvit latus, obvia passim armenta, immanesque ferae silvaeque trahuntur. Clamor*, βοή, de sonitu, passim poetae. — 40. Quum *fera diluvies*, Tiberis immaniter exundans, *amnes*, qui eum influunt (puta Anienem, Clanium, Nar, alios), *quietos irritat*, e quiete sua proturbat, eodem furore accendit, ut, alveum egressi, late campos populentur; quod Tiberi tumido, indeque flumina, quae sese in eum exonerare solent, aspernante, accidere necesse est. Rem expedit Plin. Epp. VIII. 17. *Tiberis alveum excessit* — — *Inde, quae solet flumina accipere, et permixta devehere, velut obvius sistere cogit, atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit;* vide reliqua, quae de Aniene subiungit. *Ira, furor*, de amnium incrementis, marique tumido, pervulgatissimum. Praeclare vero invicem collocata *quietos* et *irritat*.

v. 41. *Ille* demum *sui potens*, κρατῶν, ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ, *sui possessor*, (ut Senec. ep. XII. vocat) ab omni cupiditate atque affectu liber, qui non rebus externis, quarum domina Fortuna est, ducatur, sed in se ipso felicitatis caussas habeat, sicque *laetus*, laete, placide, tranquille *deget*, beatus dicendus est, *cui vere licet in diem dixisse*, quovis die dicere: *Vixi*, h. hodiernum, s. praesens, quod mihi datum est, tempus hilariter atque secure transegi, nulla futuri sollicitudine in animum admissa, neque vitae fructu in crastinum dilato. Ea enim demum *vita* appellanda est, quae iucundum sui fructum largitur: βίος ἐστὶν, ἄν τις τῷ βίῳ χαίρῃ βιῶν, in Brunkii Gnom. p. 223. Hinc *vivere* significanter admodum pro *vita frui*. Plato Comicus apud Athen. III. 23. p. 103. πότους ἑωθινοὺς πίνει διά σε νῦν — — ζῆν δ' ἐστὶ τὸ τοιοῦτ' ὡς λέγουσιν οἱ σοφοί. Agath. XXVI. 7. (A. Br. III. 43.) Πῖνε γέρον, καὶ ζῆθι. Cic. ad Attic. XII. 2. *Homini non recta, sed voluptaria quaerenti nonne* βεβίωται; Martial. LVIII. 7. *Cras vives, hodie iam vivere, Postume, serum est. Ille sapit, quisquis, Postume, vixit heri.* Enixe inde vett. Epicuri commendatur gnome, τοῦ μηδὲν ἀναβάλλεσθαι, et *praesentis horae donis* (III. 8. 27.) frui, τὸ τερπνὸν ἐφαμέ-

Dixiſſe, Vixi: cras vel atra
Nube polum Pater occupato,
Vel ſole puro: non tamen inritum,
Quodcumque retro eſt, efficiet: neque
Diſſinget, infectumque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.

For-

ριον διώκειν Pind. Iſthm. VII. 57. τοὐφήμερον ζῆν ἡδέως, Incert. apud Athen. VIII. p. 336. Antiphanes apud eund. III. p. 103. οὐ βέβαιον οὐδὲν ἐστὶ, πλὴν ὃ ἂν καθ' ἡμέραν εἰς ἑαυτὸν ἡδέως τις ἀναλίσκειν τύχοι. Palladas XXIX. 5. (A. Br. II. 413.) εὔφραινε σεαυτὸν, — — λήθην τοῦ θανάτου τὸν Βρόμιον κατέχων· τέρπεο καὶ — — τὸν ἐφημέριον βίον ἕλκων· τἄλλα δὲ πάντα Τύχῃ πράγματα δὸς διέπειν, imitatus Euripidea (Alc. 791.): εὔφραινε σαυτὸν, πῖνε· τὸν καθ' ἡμέραν βίον λογίζου σόν· τὰ δ' ἄλλα τῆς Τύχης. Adde eiusd. Bacch. 908. Senec. Ep. CI. *Propera vivere, et ſingulos dies ſingulas vitas puta. Qui hoc modo ſe aptabit, cui vita ſua quotidie fuit tota, ſecurus eſt.*

v. 43. Craſtinum diem nihil ad me pertinere exiſtimans, neque ex futuro ſuſpenſus. Ne tantillum igitur penſi habet, utrum *Pater*, Iupiter *cras* polum *atra nube*, ſpiſſa caligine *occupet*, involvat, obducat, an *ſolem purum* nulla nubecula obfuſcatum oſtendat; quid boni aut mali craſtinus dies afferat. Notiſſima Theocriti: Ζεῦς ἀλλόκα μὲν πέλει αἴθριος, ἀλλόκα δ' ὕει. Ad ſententiam Seneca ep. CI. *Stabilita mens — — quidquid deinceps dierum rerumque venturum eſt, ex alto proſpicit, et cum multo riſu ſeriem temporum cogitat.* — 45. Vnice beatus iis, quae perceperim; hoc ſolum meum iudicans, quod a tergo eſt; quod nec Deus mihi eripiat. *Non irritum efficiet*, haud abolere poterit, *quodcunque retro eſt*, praeteritum tempus (v. II. 11. 5.), huiusque hilariter exacti ſenſum iucundiſſimum. 47. *Non diſſinget*, immutare poterit, *et*, aut, quod *fugiens hora*, tempus praeteritum, *ſemel vexit* ſecum avexit, abſtulit, proprium, quod mihi tribueret, habuit (male nonnulli *vexit* volunt eſſe, attulit) fructum, gaudia praeterita, infecta reddet, τὰ μὲν πραχθέντα οὐδὲ Κλώθω ἂν ἔτι ἀνακλώσειεν, οὐδ' Ἄτροπος μετατρέψειε, Lucian. de conſcrib. hiſt. 38. p. 52. Pind. Ol. II. 29.

Fortuna ſaevo laeta negotio, et
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.

Lau-

29. τῶν δὲ πεπραγμένων ἀποίητον οὐδ' ἂν Χρόνος, ὁ πάντων πατὴρ, δύναιτο θέμεν ἔργων τέλος. Eandem ſententiam Agathon apud Ariſtot. Eth. VI. 2. ita effert: μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται ἀγένητα ποιεῖν, ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα, laudante iam Lamb. Adpoſite Senec. de Vit. Brev. 10. *In tria tempora vita dividitur. Ex his — — quod egimus certum eſt. Hoc eſt enim, in quod Fortuna ius perdidit, quod in nullius arbitrium reduci poteſt. Haec eſt pars temporis noſtri ſacra ac dedicata, omnes humanos caſus ſupergreſſa, extra regnum Fortunae ſubducta, haec nec turbari nec eripi poteſt: perpetua eius et intrepida poſſeſſio.* Noſtrum imitatione expreſſit Auct. el. LXII. L. III. Anthol. Lat. Burm. v. 7. *Pervixi: neque enim Fortuna malignior unquam eripiet nobis, quod prior hora dedit.*

v. 49. Equidem, potens mei, fortunae mancipium eſſe nolo. Arbitrium Fortunae exquiſite delineatur a poeta. — *laeta*, quae gaudet *ſaevo negotio*, ſaeve, crudeliter cum hominibus agere ſueta, ſaeva, μεταβολαῖς χαίρουσα παντοίαις Τύχη, Menand. apud Stob. Flor. p. 443. Agathias LXVI. 4. (A. Br. III. 56.) Τέρψιν ὀλισθηρῆς οὐ δεδάηκε Τύχης. Claudian. XVIII. 24. *Hoc regni, Fortuna, tenes? quaenam iſta iocandi ſaevitia, humanis quantum bacchabere rebus?* — 50. *Pertinax*, διατεινομένη, *ludere*, quae pertinaciter, continuo ludit *ludum inſolentem*, inſolenter ac arbitrarie homines tractat, *miris modis ludos facit hominibus*, ut Plaut. Merc. II. 1. 1. παίζει τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα (Lucian. Nigr. 20. p. 58.) ſollenni loquendi ratione. Proxime ad Noſtrum Boeth. Conſ. Phil. II. 2. ubi Fortuna loquitur: *Haec noſtra vis eſt, hunc continuum ludum ludimus.* Idem II. metr. 1. *gemitus, dura quos fecit, ridet. Sic illa ludit, ſic ſuas probat vires, ſuique magnum* (leg. *magnumque ſaeclis*, v. Aſkew Spec. novae ed. Aeſchyli p. 10.) *monſtrat oſtentum. Fortuna ludos ſibi faciens* Senec. de Tranqu. 11. Παίγνιον ἐστὶ Τύχης μερόπων βίος, Palladas CXX. 1. (A. Br. II. 431.) adde Macedonii XXXIX. 1. (A. Br. III. 122.) Cf. Ovid.

 ex

Laudo manentem: si celeris quatit
Pennas, resigno quae dedit, et mea
Vir-

ex P. IV. 3. 49. Orationis colorem e Nostro petiit Vestrit. Spurinna III. 11. (Wernsd. Poet. min. III. 362.) et Apulei. VII. p. 149. Pric. Caeterum ex Euripideis: πτηνὰς διώκεις, ὦ τέκνον, τὰς ἐλπίδας, οὐχ' ἡ Τύχη σά· τῆς Τύχης δ' οὐχ εἷς τρόπος, Nostrum profecisse existimabat Valken. Diatr. p. 251, parum probabiliter. — 51. *Transmutat honores*, modo in hunc, modo in alium confert *honores*, munera sua, quibus hominem decorat, extollit. Hinc ornate adiectum, *incertos*, qui possessorem continuo permutant, instabiles. — 52. *Benigna*, εὐμενής, propitia, favens *nunc mihi* caet. Praeclare ita paratur transitus ad sqq.

v. 53. Stoicae scholae dogma: *Sapiens non amat divitias, sed mavult: non in animum illas, sed in domum recipit: non abigit illas, sed abeuntes securus prosequitur*, Senec. de V. B. X. 21. Idem c. 20. *Ego divitias et praesentes et absentes aeque contemnam: nec, si alicubi iacebunt, tristior; nec, si circa me fulgebunt, animosior. Ego Fortunam nec venientem sentiam, nec recedentem.* Igitur *laudo manentem*, si hospitio me suo dignatur, in domo mea persiat, pro, lubens dona eius accipio, utpote quae maiorem virtuti meae subministrent materiam. *Fortuna manens* in numis ad seriores adulationes Impp. factas spectat, uti recte animadvertit Boettig. — *si celeris quatit pennas*, si abitum parat, me deserit: sed alterum praeclare de Fortuna alata, de qua non minus splendide Aeschylus apud Stob. Ecll. phys. Grot. p. 137. ἅ τε χάρις λάμπει περὶ σὰν πτέρυγα χρύσεον. Maxime autem in discessu alatam repraesentant, propter opes cito evanidas. Lucian. Tim. 20. p. 130. Ὁπόταν δὲ ἀπαλλάττεσθαι δέῃ, πτηνὸν ὄψει, πολὺ τῶν ὀρνέων (vel quod praestat, ὀνείρων) ὠκύτερον, ad quem locum Πλούτου ὠκεῖαν πτέρυγα Eurip. Meleag. fr. XIII. p. 456. Lips. ab Hemsterh. iam adferri video. Idem Electr. 948. Ὁδ' ὄλβος — — ἐξέπτατ' οἴκων, σμικρὸν ἀνθήσας χρόνον. Hinc vim τοῦ *celeres* facile sentias. — *resigno*, restituo ei, *quae dedit.* Desumtum verbum a re argentaria veterum, ubi pecunia ad argentarii mensam *perscribebatur*, h. per assignationem solvebatur, pro quo h. l. est *resignare*. Cf. Epp. I. 7. 34. Mutui enim loco sapiens Fortunae bona habet, quae adeo non admittit, sed reddit. Senec. de Tranqu. 11. *Quandocunque autem reddere* in-

Virtute me involvo, probamque
Pauperiem ſine dote quaero.

Non eſt meum, ſi mugiat Africis
Malus procellis, ad miſeras preces
Decurrere, et votis paciſci,
Ne Cypriae Tyriaeque merces

Ad-

iubebitur, non queretur cum Fortuna; ſed dicet, quia imperas, cedo gratus libensque. Si quid habere me tui volueris, etiam nunc ſervabo: ſi aliud placet; ego vero factum ſignatumque argentum, domum, familiamque meam reddo, reſtituo, — *mea virtute me involvo*, in internis animi bonis acquieſco, quae ſunt ἀναφαίρετα. *Nam ſi a me regnum Fortuna atque opes eripere quivit, et virtutem non quiit*, Attius apud Macrob. VI. 1. Tritiſſima enim Stoicis gnome: ἀρετῆς βέβαιαι δ' εἰσὶν αἱ κτήσεις μόναι, uti Sophocl. in Eriphyle (Stob. Grot. p. 3.) enuntiat. Suavis autem rei imago: Sapiens, amiſſis ſeu potius redditis omnibus, virtutis amictus pallio incedit, hoc ipſi decus atque ornamentum. Eadem venuſtate Athen. VII, p. 291. de Dionyſio Heracleote, qui a Stoa in Epicuri hortos migraſſet: ὃς ἄντικρυς ἀποδὺς τὸν τῆς ἀρετῆς χιτῶνα ἄνθινα μετημφιάσατο. Paullo argutius de Vlyſſe, cum quo ναυαγήσαντι Virtus συνεκνήχεται, Baſil. de legendis Graecis p. 91. Grot. τοσούτου δεῖν αἰσχύνην ὀφλῆσαι γυμνὸν ὀφθέντα μόνον, ἐπειδήπερ αὐτὸν ἀρετὴ ἀντὶ ἱματίων κεκοσμημένον ἐποίησε. — 55. Et paupertatem amplector; pro quo ſuaviſſima imagine eſt; Paupertatem, puellam indotatam quidem, at probam ac honeſtam *quaero*, eius conſortium expeto, domo mea Fortunae diſceſſu vacuefacta. Paupertas *proba*, *bonae mentis ſoror*, ut venuſte ait Petron. c. LXXXIV. μήτηρ σωφροσύνης. Pallad. CXII. (A. Br. II. 430).

v. 57. Atque in hac paupertate mihi admodum placeo, quippe quae a curis me immunem praeſtet, quibus divites continuo anguntur. Pro hoc angoris ſtatim cauſſas adnumerat poeta, planeque easdem, quae habet III. 1. 25 ſqq. *Non eſt meum*, οὐ τοῦ ἐμοῦ τρόπου τοῦτο, (Ariſtoph. Σφηκ. 996.) Plautina locutione. Aſin. I. 3. 37. *quia nihil habes, maledictis te eam ductare poſtulas. Ar.* Non meum eſt. *Ci.* nec meum qui-

Addant avaro divitias mari.
Tum me, biremis praesidio scaphae
Tutum per Aegaeos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

quidem edepol, *ad te ut mittam gratiis.* Cf. Mil. Glor. IV. 8. 53. Rud. II. 3. 11. — 57. *si malus procellis Africis* Africo fractus *mugiat*, fragorem edat (plane ut I. 14. 5. *Et malus celeri saucius Africo antennaeque gemant*) reboet, pro simplici, incumbente tempestate. — 58. *ad preces mis. decurrere*, descendere (Virg. Aen. V. 782.) καταβαίνειν εἰς λιτὰς (Herodot. I. 116.) misere Deos precibus sollicitare. — *votis pacisci*, gravius est, quam vota nuncupare; qui enim vota Diis facit, mutuam eorundem operam redimere cupit. Vnde *precem emacem* dixit Pers. II. 3. Ad Nostrum Senec. Nat. Quaest. IV. 7. *Negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur, et tempestates munusculis redimat, quamvis munera etiam Deos vincant.* — 60. 61. Ne merces naufragio pereant. Pro hoc est, *addant divitias*, ditius reddant mare, praedae sint mari; tanquam invideat mari divitias suas, naufragiis partas, suoque damno auctas. — *avaro*, quod insidiatur, inhiat nautarum opibus; praeclare. — m. *Cypriae Tyriaeque*, e Cypro ac Tyro advectae. Cf. I. 1. 13. et III. 26. 9.

v. 62. Tum ego potius, quando alii, deprehensi tempestate, de servandis opibus miserrime laborant, in tali periculo constitutus, aequissimo rerum mearum iacturam ferens animo, nave oneraria, tempestati diripienda, relicta, conscensaque scapha, ei adnexa, nudus in litus evadam, seu, demta allegoria: qualescunque opes meas aequo, si fortuna ita ferat, auferri mihi sinam animo. *Aura me feret*, navigabo, evadam *Aegaeos tumultus*, tempestatem maris Aegaei gravissimam, qualis in mari Aegaeo est; hoc enim procellosissimum vett. habitum. Vnde *Aegaeae hiemes* proverbialiter saevissimae dictae, veluti Stat. Silv. V. 2. 5. Claudian. XXXII. 12. — *tutum praesidio*, tutatum, fretum *scapha* procellis minus obnoxia. — biremi, δικώπῳ. — *geminus*que *Pollux*, Dioscuri; v. ad I. 3. 2. Adposite ad totum h. l. Paul. Silent. LXXI. 5. (A. Br. III. 93. ἡ δ᾽ ἀρετὴ σταθερόν τι καὶ ἄτροπον· ἧς ἐπὶ μούνης κύματα θαρσαλέως ποντοπόρει βιότου.

CAR-

CARMEN XXX.

ARGVMENTVM.

Generosissimo spiritu apotheosin suam hoc carmine exsequitur poeta, quum lyram, officio suo cum laude defunctam, Apollini consecratam suspendere, poesinque lyricam missam facere certo apud animum suum constituisset. Hoc ita instituit poeta, ut illud consilium non ab effoeta ingenii vena (cuius nostri temporis poetae, ut videri volunt, ne rationem habere quidem videas) profectum esse facile appareat. Quo illud tamen modo discussum fuerit, vid. in Argum. IV. 1. 1. Auguratur igitur magnifico sensu, immortalibus ingenii operibus innixo, nominis sui immortalitatem, poesi lyrica, quam primus Latio intulerit, partam atque fundatam laurumque a Musa sibi imponi nobilissima cum arrogantia postulat. Regnat in hoc carmine summus ingenii lyrici splendor, excelsissimorum phantasmatum ubertate, ornatusque exquisitissimi copia animum feriens.

Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo inpotens
Possit diruere, aut innumerabilis

An-

v. 1. *Exegi monumentum*, pessime hic et apud Ovid. Metam. XV. 871. *Iamque opus exegi*, interpretantur, finivi, absolvi; quo pedestrius vix quidquam in tam splendido exordio dici potest. Est utique: erexi, in altum eduxi monumentum; quo sensu ἐλαύνειν, ἐξελαύνειν passim apud Graecos occurrit. Iam carminum suorum monumenta cum iis comparat, quae homines ad propagandum ipsorum ad posteros nomen aere aut congesta saxorum strue educere solent; quibus suum quidem et ad perennitatem famamque durabilius esse atque illustrius generoso spiritu pronuntiat. Comparatio ipsa Pindaro iam frequentata; veluti Nem. IV. 131. *κελεύεις στάλαν θέμεν, Παρίου λίθου λευκοτέραν*, h. *hymnum concinnare*, quem itidem λίθον Μοισαῖον vocat Nem. VIII. 80. — *aere perennius*, longius duraturum monumento aereo, statua aerea, titulis, aeri incisis, quibus rerum gestarum memoriam posteris tradere laborant. — 2. Atque ipsis Pyramidibus *altius*; unde adeo maiorem consecuturus sum nominis gloriam; nam hanc potius ob caussam Pyramides in comparationem adductas putaverim, quam propter stabilitatem ac firmitatem, quamquam et hoc nomine sint famigeratissimae. Nam operis perennitatem v. 1. iam designaverat poeta; tum praeter admirabilem structuram ab altitudine maxime eas celebrari satis constat. Pro Pyramidibus est *regalis situs*, positus P., moles posita, constructa sumtibus vere regiis, sumtuosissime exstructa; unde *Pyramidum sumtus ad sidera ductos* vocat Propert. III. 1. 57. atque ita accipere magis Horatianum est (cf. *regias moles* II. 15. 1.) quam si regum opera eas eductas interpreteris.

v. 3 *sqq.* Sequitur comparationis exornatio splendidissima, ad Pindari πρωτότυπον artificiose concinnata, Pyth. II. 7 sqq. ἑτοῖμος ὕμνων θησαυρὸς — τετείχισται· τὸν οὔτε χειμέριος ὄμβρος ἐπακτὸς ἐλθὼν ἐριβρόμου νεφέλας, στρατὸς ἀμείλιχος, οὔτ' ἀνε-

Annorum ſeries, et fuga temporum.
Non omnis moriar: multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Vsque ego poſtera

Cre-

ἄνεμος ἐς μυχοὺς ἁλὸς ἄξοι παμφόρῳ χεράδι τυπτόμενον. Nec minus ſplendide Simonidis de occiſorum ad Thermopylas perenni fama, XV. 5. (A. Br. I. 124.) ἐντάφιον δὲ τοιοῦτον οὔτ' εὐρὼς, οὔθ' ὁ πανδαμάτωρ ἀμαυρώσει Χρόνος, ἀνδρῶν ἀγαθῶν. Conf. omnino Incerti ep. DCXV. (A. Br. III. 281.) Propert. l. l. Ovid. l. l. Martial. VIII. 3. 5. X. 2. et epigr. CCLXI. CCLXXII. in Anthol. Burm. T. I. 447 ſqq. — *imber edax*, diſſolvens compagem ſaxeam, arrodens aes, titulos aeri inſcriptos illata rubigine exedens. Ad poſterius maxime traxerim. Similiter eſt *tempus*, *vetuſtas edax* et ſim. — 3. *Aquilo impotens*, immodice furens, vehementiſſimus. Si ad totam ῥῆσιν epitheton trahas, erit, impotentior eſt quam ut diruere poſſit, omnino non diruet; quae ratio non plane quidem damnanda videtur. Verior tamen altera. Martial. I. 50. 19. *Aut cum December canus, et bruma impotens Aquilone rauco mugiet.* Senec. Hippol. 276. *Cupido impotens flammis ſimul et ſagittis.* Adde Catull. IV. 18. Boeth. C. S. I. 4. 14. —4. *aut innumerabilis. . . . fuga temporum*, copioſe pro, aetas longiſſima, ita quidem, ut illud longum ſaeculorum decurſum, hoc omne, quod futurum eſt, tempus deſignet. De *fuga temporum* vid. ad II. 14. 1.

v. 6. 7. *Non omnis*, totus *moriar*, eſſe deſinam, *multa*, eaque meliori *mei parte* ſuperſtite. Docte diſiunxit iſta, novoque alterum membrum inſtruxit ornatu poeta. Nota autem imagine poetae ſe et famam, vel ſuis ipſorum carminibus partam vel aliis inde tributam, eiusdem perſonae ac conditionis faciunt. Hinc ex parte tantum ſeſe morti obnoxios profitentur, ut h. l. poeta. Ovid. Triſt. V. 14. 5. *Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur, nec potes in maeſtos omnis abire rogos.* Idem in fine Metam. 875. *Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis aſtra ferar.* Martial. V. 25. 5. *Quem chartis famaeque damus populisque loquendum? Quis Stygios non vult totus adire lacus?* — 7. *Vitabit Libitinam*, effugiet mortem, immortalis erit; eadem fere ornatus ratione, ac II. 20. 7. III. 3. 16. Adde Tyllii III. (A. Br. II. 105.) de Sappho: μή με θανοῦσαν τὴν

Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita Virgine pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,

Et

Μιτυληναίαν ἔννεπ' ἀοιδοπόλον· — — γνῶσαι ὡς Ἀΐδεω σκότος ἐκφυγον. Ovid. Trist. III. 7. 54. *Effuge venturos, qua potes, usque rogos.* Adde eiusd. ex P. III. 2. 32. Martial. X. 2. 7. Ducta h. l. loquendi ratio a Venere Libitina, cui funerum cura concredita, ob apparatus funebres, in eius templo repositos. Libitinam igitur *vitat*, nihil rei est cum ea, qui morti haud obnoxius est.

v. 7. *Ego crescam laude postera*, laus, gloria, nomen meum crescet apud posteros, *usque recens*, ita ut nova in dies incrementa capiat, novis usque auctibus apud posteros vigebit, nunquam inveterascet. En vatem vere venturi praescium ac Delphica cortina veraciorem! Imitatus est locum Prop. III. 1. 34. *tui casus memorator Homerus posteritate suum crescere sentit opus.* — *dum* Roma cum Capitolio stabit, h. in aeternum; nam de aeternitate Capitolii atque Vrbis suae certissima Romanorum erat opinio. Vnde *aeternae Romae, Aeternitatis imperii* frequentissima in numis Romanorum iactantia. Exquisita autem imagine illud extulit poeta: *dum*, donec *Pontifex* M. sacra publica curaturus, *scandet* ascendet *Capitolium*, sacra *Virginum* Vestalium pompa deductus; quod sollenne erat in sacris publice faciundis. — *tacita* praeclare augustum religiosae pompae praebet speciem. Nostrum locum imitatus est Martialis IX. 2. 5. *Tarpeia summi saxa dum Patris stabunt: dum voce supplex, dumque ture placabit matrona Divae dulce Iuliae nomen, manebit altum Flaviae decus gentis cum sole et astris cumque luce Romana.*

10. *Dicar* ego Apulus, memorabunt posteri, me Venusia, Apuliae oppido, oriundum, *principem deduxisse*, primum fuisse, qui *Aeolia* Alcaei et Sapphus *carmina*, modos, *ad Italos modos deduceret*, traduceret, qui Graeca carmina lyrica ad modos Italos accommodaret, ita ut Romanis modis, fidibus (subiectis nimirum Latinis verbis) resonarent, indeque *ex humili*, quum humili genere ortus esset, *potentem* factum, apud populares suos fama ac gratia floruisse, ingenio nobilitatem consecutum fuisse;

omnino

Et qua pauper aquae Daunus agreſtium
Regnavit populorum, ex humili potens,
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos. Sume ſuperbiam

Quae-

omnino pro, me primum Romanorum extitiſſe, qui, Graecorum exempla ſecutus, poeſin lyricam cum laude tractaret. Doctius idem de elegia ſua ad Graecos conformata III. 1. 3. *Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos Itala per Graios orgia ferre choros.* Ingenui vero animi poetam, qui, quum magnifice admodum de ſe loquatur, neque quantum ipſe Lyricis graecis debeat, neque quam obſcuros natales habuerit, non tam reticeat, quam potius iactabundus profiteatur. Illud „ego Apulus" vide quam ornaverit poeta! qua parte, ubi *Aufidus*, Apuliae fluvius, *violens obſtrepit*, violenter fluit, impetuoſe atque cum fragore ruit, καναχηδὰ ῥέει; e natura iſtius fluvii, vid. IV. 14. 25. Serm. I. 1. 58. — 11. Diſertius Apuliam deſignat ab antiquo eius rege (ut II. 6. 11. et III. 29. 27.) *Dauno*, *qua*, ubi is *regnavit populorum*, ἦρξε λαῶν, imperitavit populis, quam regionem ille in ditione habuit, *aquae pauperem*, aridam, ſiccam; perpetuo Apuliae epitheto. Cf. V. 3. 16. Ovid. Met. XIV. 510. *Iapygis arida Dauni arva.* Sed audacter Horatius Daunum ipſum aquae vocat pauperem; quod a lyrica ratione haud alienum putandum. Caeterum alium alii ordinem verborum inſtituunt, quorum nullum facile adprobabis.

v. 14 — 16. Laurum iam Muſam poſcit vates ea digniſſimus, ipſa hac arrogantia ſua placens atque amabilis. Communicat autem poeta ſuperbiam ſuam cum Melpomene, tanquam Muſa ſua lyrica, quacum principatum inter poetas Romanos lyricos obtinuerit; quo eodem ſpiritu Propert. III. 1. 9. *Quo me Fama levat terra ſublimis, et a me Nata coronatis Muſa triumphat equis.* *Sume ſuperbiam*, haud te iam dedecet ſuperbia, haud vana illa, ſed *quaeſita*, parta, innixa *meritis*. — 15. et mihi *cinge comam lauro*, impone lauream *Delphicam*, Apollineam, vatibus debitam. — *volens*, propitia, de Diis ſollenni formula (Pind. Iſthm. VI. 63. εἰ — — ὦ Ζεῦ πάτερ, θυμῷ θέλων ἀρὰν ἀκούσας caet. Heſiod. Theog.

Quaesitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Theog. 446. de Hecate ποίμνας — θυμῷ γε θέλουσα ἐξ ὀλίγων βριάει) maxime in precationibus adhibita; v. c. in sacris lustralibus apud Catonem c. 142. *Mars pater, te precor quaesoque, uti sies volens propitius mihi, domo, familiae* caet. Alia vid. apud. Pric. ad Apul. IV. p. 237.

Q. HORATII FLACCI

CARMINVM

LIBER QVARTVS.

Q. HORATII FLACCI
CARMINVM
LIBER QVARTVS.

CARMEN I.

ARGVMENTVM.

Quartum hocce carminum lyricorum volumen ex longo intervallo ab Horatio, idque Augusti potissimum hortatu, qui ita cavere studeret, quo minus, quae in Nerones, privignos suos, ipsius iussu ab eo composita essent, intercidercnt carmina ἐπινίκια, prioribus tribus fuisse additum, a Suetonio (in vita eius) proditum est. Ex quo tamen loco temere eos agere arbitror, qui non pleraque, quod quidem verissimum videtur, sed omnia

omnia prorsus, quae in hoc libro continentur, nova, h. post tres demum libros emissos, a poeta conscripta esse opinentur carmina; quum in his nonnulla deprehendantur, quae ad anteriora, id quod abunde ipsorum arguit indoles, referri debeant tempora. Dicendum igitur potius, poetam partim ea, quae dudum parata neque dum tamen in vulgus edita (certe non in fascem collecta) servaret; partim, quae tunc temporis primum composuisset, in unum volumen coniecta, tum primum una cum Neronianis (c. IV. et XVI.) edidisse carmina, atque hoc adeo sensu, quae a Suetonio tradantur, accipienda esse apparet. — Iam ad primum carmen quod attinet, ad lusus illud poeticos, tractationi lyricae aptissimos, eosdemque ab aetatis istius hominibus cupide expetitos lectitatosque (qua ipsa de caussa hunc ipsi huius libri fronti praefixum esse suspicor) unice referendum esse, argumenti eius abunde adstruere videtur levitas. In quo quamquam amoris naturam atque ingenium ad amussim plane descripserit; illud tamen tantum abest ut paullo iniquius de moribus poetae, quod quidem invenustos homines quosdam facere videas, ferre nos cogat iudicium, ut in repraesentando cum tanta colorum veritate amoris, a quo tamen immunis esset, affectu summum eum potius admirari deceat artificem. Deprecatur autem amorem sibi quinquagenario a Venere iniectum, eumque ad Paullum Maximum, iuvenem nobilem, pulchrum ac divitem, qui ei ideo aptior sit, eleganter amandat; dumque se iam plane nuntium amori misisse significat, ecce iterum gravissimo sese amoris aestu pertentari animadvertit,

quem

quem invitus quidem sed venuste admodum explicat. Omnino magnum sese poetam ostendit hoc carmine Horatius, sive argumenti eius tractationem, sive elocutionis doctrinam spectes atque comtam venustatem: in quo tamen a graecis eum subinde profecisse, vix dubitari potest. Caeterum quamquam pro explorato, quisnam ille Paullus Maximus fuerit, vix statui posse existimem; satis tamen probabilis eorum videtur opinio, qui Paullum Fabium Maximum, qui, quamquam multo serius, quam hoc carmen scriptum est, cum Q. Aelio Tuberone (a. V. DCCXLIII.) consul fuit, intelligunt.

AD VENEREM.

Intermissa, Venus, diu
Rursus bella moves. Parce, precor, precor!
Non sum, qualis eram bonae
Sub regno Cinarae. Desine, dulcium
Mater

v. 1. Ecce iterum ad amorem, cui dudum finem imposuisse mihi videbar, compelli me sentio! Pro quo nobilius phantasma est, quod a Venere sese denuo ad amorem instigari dicat; quo et vehementiam eius, et quod invitus, quippe fere quinquagenarius, ei succubuerit, praeclare declarat. Cf. omnino I. 19. 9 sqq. Aestum poetae vivida statim prodit orationis ad Venerem conversio. — *bella moves*, ad amoris militiam me excitas; nota imagine. Vid. ad III. 26. 2. — *rursus*, post militiam hanc diu intermissam, qui diu amori haud vacaverim. — *Parce*, cogita Venerem instantem poetae reluctanti, tantoque gravius urgentem; inest adeo vehementissimi amoris notio, etiam repetito *precor* luculenter prodita. In hoc ducem forte habuit poeta Alcaeum, cuius fragm. servarunt Hephaest. p. 16. et Schol. Aristoph. Plut. 302. *δέξαι με κωμάζοντα, δέξαι, λίσσομαί σε, λίσσομαι.*

v. 3. *Non* iam amplius vigor aetatis superest, amoribus aptissimus. Florem aetatis suae pulchre poeta a Cinarae amoribus designat, quos eius primos iucundissimosque fuisse recte inde colligas. *Cinaram* immatura morte obiisse ex IV. 13. 21. constat. Tenerrimi igitur affectus plena est eius iniecta h. l. mentio. — *bonae*, moribus probis, minime meretriciis. Tibull. II. 4. 45. *At bona quae, nec avara fuit* caet. *Immunem* se *Cinarae placuisse* scribit Epp. I. 14. 33. — 4. *Regnum* proprium amicarum; cui *servitus* amatorum opponitur; pervulgata ratione. Vid. ad II. 8. 18. Vulgare utique erat, quum Cinarae addictus eram, eam unice amabam.

v. 4 — 7. Pulchre exornatur amplificaturque antecedentium vv. sententia. Pro vulgari: ne me, nimis aetate provectum, amare cogas, doctius erat, ne me tuo imperio iterum subiicias; iuxta pervulgatam Graecis lo-

Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis. Abi,
Quo blandae iuvenum te revocant preces.

Tem-

loquendi rationem, δμηθῆναι ὑπ' Ἔρωτος, et sim. Speciali hanc exornavit idea, a domandis fingendisque equis petita. Quae eadem iam adhibita est ab Hermesian. el. v. 85. Οὐδ' οἱ δεινὸν Ἔρωτος ἀπεστρέψαντο κυδοιμὸν Φαινόμενον, δεινὸν δ' ἦλθον ὑφ' ἡνίοχον. Sed explicatius Noster. *Flectit imperiis* (quamquam proprie iungendum τῷ *durum* tertio casu), ad sui arbitrium imperiose fingere tentat Venus poetam *circa lustra decem*, annos iam L excedentem, adeoque *iam durum* isti imperio, minus tractabilem, docilem. Mirum acumen in antithesi *durum* et *mollibus*; nam *mollia* sunt Veneris *imperia*, quae blanda vi sua animum impellunt, quibus lubenter se submittunt homines, dum amori per aetatem sunt habiles. Similiter est γλυκεῖα ἀνάγκη, *lene tormentum*, de quo vid. ad III. 21. 13. Amoris igitur naturam exprimi puta hoc epitheto; uti pervulgatius amor dicitur *blandus*, *lenis*, *flexanimus*, θελξίφρων et sim. Ad aetatem *mollem aptamque regi* (Ovid. A. A. I. 10.) referunt nonnulli; ut *imperia mollia* sint, aetati molli, iuvenili adhibenda; nescio quam bene. *Durum* s. duri oris equum refractarium dici, notum. Venus *mater Cupidinum* dicta, ut I. 19. 1. — *saeva*, quae senem amare cogat, vel simpliciter τὸ πικρὸν aut vehementiam amoris delineat. — *dulcium* vel tenerorum (fere ut eadem Ovid. Am. III. 15. 1. *tenerorum mater Amorum* audit) perpetuo iuventae epitheto; vel sollenni Amoris attributo, Ἔρως γλυκὺς, ἀγανὸς caet. Cf. I. 9. 15. Ita acceptum suaviter vides opponi τῷ *saevo*. — 7. 8. *Abi* ad iuvenes, quibus desideratissima es. Praeclare ita transitum parat ad seqq. poeta. Vulgarius erat, quo iuvenes te precibus vocant, s. ad iuvenes, qui te precibus expetunt. — *blandae* auget desiderii vim. Cf. III. 23. 18. In *revocant* non argutandum, quasi Venus antea iam affuisset iuvenibus; sed est pro simplici, vocant. Ceterum inversa sententia rem ad Somnum traduxit Stat. Silv. II. 4. 14.

v. 9 *sqq. Tempestivius*, opportunius adibis, conferes te in domum Paulli Fabii *Maximi*;

 gra-

Tempeſtivius in domum
Paulli, purpureis ales oloribus,
Comiſſabere Maximi,
Si torrere iecur quaeris idoneum.

Nam-

gratior ibi ſedes tibi erit, maiorem inde gloriam feres, Maximo, forma, aetate caeteriſque virtutibus, quae paratam ei victoriam ſpondeant, conſpicuo. Exquiſitum artificium, quo laudes Maximi tanquam aliud agens intexuerit poeta, obſervarunt iam alii. Iam Veneris migrationem in domum Maximi vide quam ſplendide inſtruxerit poeta! — *ales*, πτερόεσσα, πτηνή, volans h. celerrime por aerem vecta *olqribus*, ope cycnorum alitum, quod docte eſt pro, curru ab oloribus ducto *comiſſabere in domum M.* vehere, intrabis Maximi aedes. *Comiſſari*, comiſſatum ire, *in domum*, plane ut Graeci, κωμάζειν πρός τινα (Theocr. III. 1. Κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα) κῶμον ἄγειν πρός τινα (Bion XI. 4. ἐμὶν ποτὶ ποιμένα κῶμον ἄγοντι — — τὺ δίδοι φάος) κωμάζειν εἴς τινα (ut in Proverb. apud Suid. ἄκλητοι κωμάζουσιν εἰς φίλους φίλοι apud Schott. Adag. p. 346. qui ex eodem p. 413. laudat: εἰς μελίττας γ᾽ ἐκώμασας) quum proprie ſit, amicorum domos adire diei feſti agendi aut hilarioris compotationis gratia, facile perſpicitur, quam delectum hoc verbum ſit pro vulgari, concedere in domum M. Innuit enim Maximi domum Veneri aptiſſimam, utpote hilarioribus iuvenum compotationibus frequentatam, adeoque riſui, iocis laſciviaeque vacivam. Hinc Anacr. VI. 12. ὁ δ᾽ Ἔρως ὁ χρυσοχαίτης μετὰ τοῦ καλοῦ Λυαίου, μετὰ τῆς καλῆς Κυθήρης — κῶμον μέτεισι χαίρων. Cf. III. 18. 6. — Olores *purpurei*, nitidi, ob pennarum laevitatem atque candorem. Nam ſplendor in purpura laudatiſſimus. Πτερὰ πορφυρέα forte eodem ſenſu Boreae tribuit Pind. Pyth. IV. 326. Res paſſim notata VV. DD. Vid. Geſn. ad Claudian. XXIX. 7. et. Wernsd. Poet. min. III. p. 308. Ineptias plurimorum intpp. adponere nihil attinet. — 11. *Si quaeris*, allubeſcit tibi, *iecur idoneum torrere*, animum cuiuspiam, qui amori magis idoneus, amando aptior ſit, amore accendere. *Iecur* libidinis ſedes, ut in vulgus notum: *torreri* de amoris igne dicitur; notiſſima ratione. Vid. III. 9. 13.

13. *Namque et nobilis*, quum nobili genere ortus ſit, ſc. ex illu-

Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Late signa feret militiae tuae:
Et quandoque potentior
Largis muneribus riserit aemuli,

Alba-

illustri Fabia gente, *et decens*, forma insignis. *Decor* iuvenili aetati proprius. Supra II. 11. 5. *fugit retro levis iuventas et decor.* — 14. Etiam ingenii dotibus instructissimus. Pro hoc speciatim: vir eloquentissimus, magnum eloquentia sua nomen adeptus. Sed novum ad laudem facundiae eius momentum facit, reis impensa opera, ut II. 1. 13. — *non tacitus*, disertissimus, si quando reorum caussam agat. — *sollicitis* ut *maestis* 4. l. perpetuo reorum epitheto. Cf. Ovid. A. A. I. 460. Fast. I. 22. ex P. I. 2. 118. Martial. V. 16. 6. — 15. *Puer*, iuvenis *centum artium*, μυϱία εἰδὼς, ingenio eximio artibusque exculto. *Centum doctum consilia* similiter Plaut. Pseud. II. 3. 12. *primarum artium principem* Terent. Ad II. 3. 6. Atque ita accipere praestat quam de astutis machinationibus, quibus amatores illaqueare student puellas; quod Maximo minus dignum foret. — 16. Is in tuis castris, tuus miles *late signa* atque arma victricia *feret*, circumferet, ubique victoria potietur, omnia expugnabit. Sollenne istud de victore exercitu.

v. 17. *Et quandoque*, quandocunque, ubi felix in amore fuerit, votis potitus fuerit. Pro eo suaviter poeta, servata militiae imagine, ad rem magis accommodata: ubi *potentior* factus, praelatus fuerit *aemulo*, rivali; pro quo significanter est, *largis muneribus aemuli*, aemulo amplissimis donis puellae animum expugnante. *Potens, potior*, de amatore, *priores partes* (Ter. Eun. I. 2. 71.) deiecto rivali apud amicam *habente*. Plaut. Menaechm. II. 3. 8. *huic ultro fit, ut meret, potissumus nostrae domi ut sit.* Idem Stich. I. 2. 41. *Quem aequius est nos potiorem habere quam te?* Cf. III. 9. 2. Iam *potentior riserit* graece dictum puta pro, *riserit*, laetatus fuerit, se potentiorem factum aemulo; structura nostro frequentata. — 19. Tum tibi, voti compos factus, splendidum templum statuet.

Albanos prope te lacus
Ponet marmoream, ſub trabe citrea.
Illic plurima naribus
Duces tura, lyraeque et Berecyntiae
De-

tuet. Vota Veneri in amore ſecundo nuncupata paſſim poetae memorant; h. l. templum a Maximo Veneri vovendum promittit poeta, pro re iſtius lautiori. Cf. II. 18. extr. Igitur vix putem, allegoricam v. 16. rationem a poeta continuari, reſpicique imperatorum, in bellum proficiſcentium morem, Diis templa, aras caet. vovendi reque bene geſta dedicandi. — *Te marmoream ponet*, imaginem tuam de marmore factam ſtatuet. Idem orationis color in epigr. Aeneidi praefigi ſolito (Catal. VI. 9.): *Marmoreusque tibi, dea, verſicoloribus alis in morem picta ſtabit Amor pharetra.* Ita paſſim Demoſthenes, χαλκοῦν τινα ἱστάναι pro aeneam alicui ſtatuam erigere. Vid. Wolf. ad eius orat. Leptin. p. 339. *Ponere* pro dedicare, conſecrare, proprio hac de re vocabulo. Cf. III. 26. 6. — *ſub trabe citrea*, ſub tholo (ibi enim Deorum ſtatuae collocari ſolitae) de materia citrea vel laminis citreis expolito. Docte autem ita declaratur templum Veneri una cum ſtatua eius conſecrandum; cuius magnificentiam ab una eius parte deſcriptam exhibet. *Citro* enim, arbori in Atlantis confiniis provenienti, maximum Romae ſtatutum pretium, adeo quidem, ut menſae inde factae latifundiorum pretio pares aeſtimarentur. Maximus radicis eius ac tuberum uſus fuit in ſellis, lectis, (Perſ. I. 53.) lacunaribus (Apulei. V. init. *ſumma laquearia citro et ebore curioſe cavata*) pavimentis (v. Feſt. in *pavimenta poenica*) caeteraque ſupellectili, ſegmentis eius inducenda, propter macularum ac colorum a venis, quibus diſtincta ſunt, provenientium varietatem. Locus claſſ. apud Plin. XIII. 15. Cf. Salmaſ. ad Tertull de Pall. p. 433. Ciacon. de Triclin. p. 20. et intpp ad Apul. l. l. — *prope lacus*, lacum *Albanum*; qui erat in nemore Albano. De eo Liv. V. 15. Virg. Aen. IX. 387. De monte Albano Noſter Epp. II. 1. 27. Villam Maximum in ea regione habuiſſe, cum Scholl. recte ſtatuas.

v. 21. *Illic* maximo numen tuum honore proſequetur, ſumma religione colet Maximus. Docte haec ſpecialibus ideis expoſita a poeta. — *Duces*, trahes nari

Delectabere tibiae
 Mixtis carminibus, non fine fistula,
Illic bis pueri die
 Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
 In morem Salium ter quatient humum.
Me nec femina, nec puer
 Iam, nec spes animi credula mutui,

Nec

naribus, penetrabit nares tuas *plurimus turis* incensi odor, multum turis tibi adolebitur. Elocutionis ratio in his minus quidem angusta, ad totius tamen carminis ingenium ac habitum satis accommodata. — 22 — 28. Ibi choros puerorum ac virginum instituet, hymnos ad lyrae ac tibiae numeros in tuum honorem cantantes. Paullo diductiore ornatu haec poeta. *Delectabere*, audies, *carmina*, sonos, modos (ut III. 11. 7.) *lyrae* ac *tibiae* permixtos, *non sine*, una cum *fistula*. De lyra ac tibia, rei sacrae adhibitis, satis constat; vid. I. 36. 1.; fistulae autem talis usus in monumm. antiquis satis obvius. — 25. Chori puellarum ac puerorum in omnibus fere sacris adhibiti; vid. Argum. Carm. Saec. Hoc loco *bis die laudant*, laudes, hymnos Veneri canunt, ut in sacris Isiacis; de quo vid. Heyn. ad Tibull. I. 3. 31. — 27. Cum saltatione, h. ita ut chorus ad certos carminis numeros moveretur, decantari solitos fuisse hymnos, in vulgus notum. Pro incessu ad numeros composito est *quatere*, pulsare *humum*, ut I. 4. 10. et saepius alibi. *Ter* certos modos h. l. designare videtur. — *candido* docte chorum forma insignem innuit. — *In morem Salium*, ornat, ut I. 36. 12.

v. 29 — 32. Me quidem iam amoris pertaesum est. *Nec spes* caet. ne tum quidem, si sperare s. induci possim, ut credam, *animum mutuum* fore, me redamatum iri. *Animus mutuus* eodem amoris affectu percitus. — *credula*, quae facile istud persuadet amanti, fallax, cum vi; inest enim ratio, cur amoris omnis poetam taedeat. — 31. Nec comissari iuvat. Suaviter hoc propter v. 11. et quod comissationes ad iuvenilem amoris lasciviam pertinerent. Speciatim

Nec certare iuvat mero,
  Nec vincire novis tempora floribus. —
Sed cur, heu, Ligurine, cur
  Manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parum decoro
  Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis ego somniis
  Iam

ciatim autem illud poeta τῷ *certare mero*, bibendo (Vid. ad I. 36. 40.) h. liberiore compotatione et coronis convivalibus (pro quo est, *vincire*, redimire, circumdare tempora *floribus novis*, recentibus) extulit.

v. 33. Vanitatem horum dictorum ecce redarguunt amoris, diu suppressi, nunc subito prorumpentis manifesta indicia, quae poetae invito excidunt. Omnino multam artem ostendit poeta in tractando hoc loco. Exquisita statim apostrophe ad Ligurinum, fundi calamitatem. Tum oratio ambigentis est in re tam manifesta, quasi sibi ipse vix persuadeat, se in luto adhuc haerere. — 34. *lacrima rara*, quae furtim derepit genis, ipsi nec advertenti elapsa. Apposite Meleag. LIII. 1. (A. Br. I. 16.) Αἰεὶ μοὶ δύνει μὲν ἐν οὔασιν ἦχος Ἔρωτος, ὄμμα δὲ σῖγα πόθοις τὸ γλυκὺ δάκρυ φέρει. Cf. I. 15. 6. Adde Lucian. DD. VI. p. 271. — 35. Alterum amoris indicium *silentium*, haesitatio *inter verba* in media oratione. Virg. Aen. IV. 76. de Didone amore saucia: *incipit effari, mediaque in voce resistit*, qui locus ductus ex Apollon. III. 685. πολλάκι δ' ἱμερόεν μὲν ἀνὰ στόμα θῦεν ἐνισπεῖν· φθογγὴ δ' οὐ προύβαινε περαιτέρω. A Nostro Sapphica magis expressa: ἀλλὰ κάμμεν γλῶσσ' ἔαγε. *Lingua cadit*, vox concidit, intercipitur *silentio*, obmutescit plane. — *parum decoro*, parum decenter.

v. 37. Cum variatis imaginibus vides orationem quoque docte variari a poeta. Somnia Ligurinum eo statu referunt, quo poetae interdiu curam sui iniecisset. Praeclare adeo exornatur ita vulgaris sententia, etiam per somnos tua mihi obversatur imago; quod et ipsum invito succumbentem amori poetam ostendit. — *iam captum teneo*,

Iam captum teneo, iam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubilis.

teneo, nunc tenere mihi videor, nunc sequor *volucrem*, volantem, celerrimum *per gr. campi M.* in campo M. — 40. *Te*, finitis exercitationibus. natantem in Tiberi. *Volubiles* vel perpetuo epitheto, vel a natatu eius; quod malim. Vim quaesivit poeta a repetito *te*, quod facile animadvertas. *Durum* ac superbum Ligurinum ostendit c. X. huius libri.

CARMEN II.

ARGVMENTVM.

Quum Augustus perdomitis, qui rem Romanam afflixissent, Germaniae populis, maxime Sygambris, quibus, acceptis obsidibus, pacis leges imposuisset, in maxima Romae exspectatione esset (quamquam eam tum frustrarentur curae ipsius ad Galliam atque Hispaniam componendam conversae), omnesque intentius id agitarent, ut redeuntem eum summo cum apparatu ac splendore exciperent, poeta vel sponte, ut et ipse in publicae laetitiae communionem veniret, vel a Iulo Antonio excitatus, ad Augusti reditum ac triumphum carmine celebrandum, ita se componit, ut, quum Pindarici spiritus artisque argumentum professus esset, ingenii sui modulum atque imbecillitatem excuset, Antoniumque vicissim, quippe tanto conatui unice parem, ad illud in se recipiendum, sedulo exhortetur. Quae conversio dici vix potest, quam exquisitam poetae artem in Augusti magnitudine repraesentanda augendaque ostendat, maxime, si eum vi ac spiritu plane Pindarico ista profiteri videas. Ita enim hoc carmen instruxit poeta, ut Pindarici ingenii gravitatem, magnificentiam, adde etiam redundantiam (inde a v. 5.) assequi voluisse videri debeat, etsi omnino inde, quod fere intpp. volunt, ab Antonio ei Pindaricum, quo Au-

Augusti triumphum extolleret, carmen iniunctum fuisse, statuere vix necesse arbitror. Dum autem munus istud Antonio demandat, singulare poetae artificium vide, quo ipse illud, per partes eundo ac praecipiendo, quae in isto carmine describi cupiat, explere conatus sit. In quo etiam illud animadversione dignum est, quod, quo magis vigerent omnia, rem ad pompam triumphalem transtulerit, carmenque epinicium cum formulis triumphatori acclamari solitis plane commiscuerit. Quod ipsum quum a Pindarica ratione haud alienum sit, tum confusum laetitia poetae animum in Augusti reditu mirifice ostendit. Scriptum autem hoc carmen esse iam exeunte a. DCCXXXVIII. quo Augustum post devictos Sygambros Romam statim triumphantis habitu rediturum fama ferret, vel inde suspicari licet, quod nulla dum Rhaetorum ac Vindelicorum, proximis demum annis victorum, in eo occurrit mentio. Caeterum de Iulo Antonio, Marci e Fulvia filio, vid. Dio LIV. 26. Vellei. II. 100. et ad v. 33.

A D.

AD IVLVM ANTONIVM.

Pindarum quisquis studet aemulari,
Iule, ceratis ope Daedalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.

Monte

v. 1. Nobilissimum ac vere Pindaricum exordium! Vulgaris vv. 1 — 32. sententia erat: Augusti victoriis celebrandis impar sum; Pindari ingenium exprimas necesse est, si cum laude in tam gravi argumento versari cupias. Quod quam arduum ac difficile sit, facile perspicitur. Adeo ille supra omnes eminet in quovis poeseos genere. Iam intelligis, opinor, exquisitum artificium poetae in convertenda tractandaque hac vulgari sententia, ad Pindaricam rationem plane conformandum. Quo illud statim pertinet, quod primariam sententiam qua Augusti laudibus canendis se sufficere negat, ita convertit, ut simpliciter se Pindarum exprimere velle sibi non arrogare profiteatur, hocque generatim eloquatur, *quisquis* caet. Qui Pindarum sibi aemulandum proponit, ad eius maiestatem adsurgere conatur, sane quam periculosam rem ille aggreditur. Παροιμιῶδες quid posterioris sententiae habet enuntiatio, quod et ipsum amat Pindarus, tantoque adpositius h. l. ob volatum, poetis tribui solitum. — *nititur pennis*, sustinetur, librat se in aere (ut Virg. Aen. IV. 252. *paribus nitens Cyllenius alis*) alis *ceratis*, cera connexis; quod conatus temeritatem magis oculis subiicit, quam generalius, factis, formatis, *ope Daedalea*, Daedali artificio. Est adeo pro, volatus eius altior haud tutior est, quam Icari; volat ita, ut Icari sortem experturus sit, ex alto decidat. Hoc per consequens poetae: *daturus nomina ponto*. Res nota vel ex Ovidio. Cf. Senec. Herc. Oet. 685 et 690. — *vitreo*, viridis coloris, caeruleo. Vid. ad I. 17. 20. Caeterum spectat huc Quintiliani locus, Inst. Or. X. 1. 61. etiam propter sqq. hic adponendus: *Novem Lyricorum longe Pindarus princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, et velut quodam eloquentiae flumine; propter quae Horatius eum merito credidit nemini imi-*

Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluere ripas,
Fervet immenſusque ruit profundo
Pindarus ore:

Lau-

inimitabilem. De Iulo Antonio vid. Argum.

v. 5. Pindarum poetarum longe principem, neminique adeo imitabilem dum oſtendere vult poeta, ecce magnitudine eius perculſus transverſimque raptus in laudes eius, tanquam ſolam hanc exornandam carmine ſumſiſſet materiem, copioſus exundat, hocque ipſo feliciſſimum ſeſe Pindari imitatorem probat. Praeclare autem Pindaricas virtutes, ſpiritus eius magnificentiam, beatiſſimamque rerum verborumque copiam una imagine poetica, et ipſa Pindarica, et maſculo vigore expreſſa repraeſentat poeta. Scilicet ſollenne Pindaro aliisque poetis, phantaſmatum ubertatem, copioſum verborum ornatum, ſonoram numeroſamque orationis volubilitatem *flumini* comparare. Ita ῥοὰς Μουσῶν habes Nem. VII. 17. et ἐπέων ῥοὰς Iſthm. VII. 26. Magis ſplendide Ol. X. 13. Νῦν ψᾶφον ἑλισσομέναν ὅπα κῦμα κατακλύσσει ῥέον; denique Ὁμηρικὸν ῥεῦμα eſt in epigr. incert. n. DXIX. 3. Anal. Br. III. 260. Iam, quo concitatiorem Lyrici illius ſpiritum referret, auctiorem exhibuit iſtam imaginem poeta, comparando eum *amni* de monte praeceps ruenti, quem *imbres aluere*, auxere *ſuper ripas*, docta brevitate pro, ita ut ripas evagetur *notas*, quibus contineri ſolitus erat; Homerica exornatione, Il. XI. 492. ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι χειμάῤῥους κατ' ὄρεσφιν ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ caet. Talem εὔροιαν, ut ſimiliter Plato in Phaedro T. III. p. 238. appellat, Demoſtheni ac Ciceroni tribuit Iuven. X. 119. *utrumque* largus et exundans *leto dedit* ingenii fons. — Eodem impetu, eadem immenſa copia praecipitatur exundatque Pindari ſpiritus atque ubertas. Sed praeclare continuatur a torrente deſumta imago, ſicque plane commiſceri comparans cum comparato videas; quae ipſa Pindaro admodum frequentatur ratio, veluti Pyth. IV. 515. et ſaepius alibi. — *fervet*, καχλάζει, ζέει, ἀναζέει, aeſtuat, concitato ſpiritu fertur, et *immenſus ruit*, πολὺς ῥεῖ (quod Demoſthenes de Pythone Byzantio ait) *torrente dicendi copia* (Iuven. X. 9.) exuberat *Pindarus ore profundo*

Laurea donandus Apollinari,
Seu per audacis nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis:

Seu

fundo h. os profundum, βαθὺ στόμα, Pindari. Potest etiam iungi, *immensus ore profundo*, quod copiose dictum esset pro alterutro, immenso s. profundo ore ruit Pindarus. Εὔροα στόματα similiter Eurip. in Hippol. Καλυπτ. fr. IX. 3. p. 448. Lipf. et orationem Aeschyli χειμάῤῥῳ εἶα καταρδομένην Dioscor. XVII. 4. (Anal. Br. I. 497.) dicit. Omnino *os* proprium poetis ob vim atque copiam dicendi; unde μέγα στόμα Homerus Antip. Sid. LXIX. 1. (A. B. II. 24.) στόμα δεξιὸν πάντων ἀρχαίων Aeschylus Dioscor. l. l. atque vel Velleio I. 18. 3. *os Pindari* dicitur. Optime autem *os profundum* Pindari illustrat Cratini fragm. apud Suid. v. Δωδεκάκρουνον στόμα. Ἄναξ Ἄπολλον, τῶν ἐπῶν τῶν ῥευμάτων! καναχοῦσι πηγαὶ, δωδεκάκρουνον στόμα, Ἰλισσος ἐν φάρυγγι. Idem phantasma est in Callim. H. Apoll. 106. οὐκ ἄγαμαι τὸν ἀοιδὸν, ὅς οὐδ' ὅσα πόντος, ἀείδει et in Stat. Silv. V. 3. 103. *effreno nimbos aequare profatu*, quod tamen propius ad verba Vlyssis νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσι Homeri Il. III. 222. accedit; qui locus omnino pro fundo haberi debet. *Magno nobis ore sonandus eris* Ovid. A. A. I. 206. *Magni nunc erat oris opus* Propert. II. 10. 12. Contra βραχὺ στόμα exuberante argumenti materie, Pind. Nem. X. 35.

v. 9. Poeta, in quovis poeseos genere principatum obtinens, excellens, *seu*, *seu*. — *Donandus laurea*, coronari dignus, tanquam victor, in agone poetico; palmam aufert, praestantissimus est. *Apollinari*, inusitata forma pro, Apollinea, ornante epitheto, ut *laurus Delphica* III. 30. 14. — 10. Concitatiorem atque plane effrenem Dithyrambici carminis impetum, summam mentis perturbationem ac σχῆμα Βακχικὸν prae se ferentem, vide quam vivide ac signate descripserit poeta! Iam pro vulgari: Dithyrambos scribere, doctius et ad enthusiasmi, qui Dithyrambis cum maxime proprius est, declarandam indolem accommodatius est, *verba devolvere*, orationem torrentis instar praecipitare *per Dithyrambos*, servata exundantis fluvii imagine. — *nova verba*, haud vulgaria, com-

Seu Deos, regesve canit, Deorum
Sanguinem, per quos cecidere iusta
Morte Centauri, cecidit tremendae
Flamma Chimaerae:

Sive,

compositione, (τῶν γὰρ ὀνομάτων τὰ μὲν διπλᾶ (imo *sesquipedalia*) μάλιστα ἁρμόττει τοῖς Διθυράμβοις Aristot. Poet. c. 22.) iunctura, significatu denique innovata, cum novo orationis habitu, atque structura. Vnde *audaces;* quod et ad sqq. referendum. — 11. *numeros lege solutos* intellige effrenes, liberiores, concitatiores, quos amat atque requirit adeo efferatior enthusiasmi aestus. Est adeo: *fertur numeris, lege solutis,* praecipitatur, exundat *numeris:* allegoria iterum a fluvio deducta. Is enim *legem* servat, aquis intra alveum defluentibus; qua *solvitur,* dum exundat. Ita si explices, rei et ornatui poetico sane quam accommodatum erit. Referendum adeo ad incessum Dithyrambici carminis vegetum, atque incitatum, sententiarum flumine per plures versus atque strophas adeo exuberante. Alii lege solutos numeros dici volunt, quibus nulla certa versuum harmonia subest, ubi non eiusdem metri vv. certis intervallis sese excipiunt, sed promiscua metri ratio est. Quod etiamsi pro explorato statuatur, minus tamen poeticum videtur,

v. 13. Sequuntur Παιᾶνες, Ὕμνοι et Ἐγκώμια Pindari; illud quidem carminis genus cum Hymnis *Deorum,* hoc *regum* s. heroum laudes complectens. Ad Paeanas spectat Servii nota ad Virg. Aen. X, 737. „*Pindarus opus suum; quod et hominum et deorum continet laudes, Paeanas vocavit*" quae quam accurata eorum descriptio sit, quum hodie, iis plane deperditis, dictu admodum difficile sit, tum rei ulterius explorandae hic locus non est. Servianam tamen rationem optime tuearis, si *Hymnos* et *Encomia* generali *Paeanum* vocabulo a Pindaro designata fuisse statuas; quam ipsam ob caussam utraque hic forte coniunxerit Horatius. — *Deorum sanguinem,* filios; nam omnes heroes genus suum ad deos referebant, ut in vulgus notum. Heroes autem *reges* dicti, graeca ἀνάκτων appellatione, in Homero, Pindaro, et aliis, de Diis heroibusque passim obvia. Βασιλεῖς διογενεῖς male huc vocant nonnulli intpp. quod vel seqq. evincunt. — 14. Encomia ornatius exponit poeta, allatis eorum argumentis, a Pindaro tractatis. Primum,

Sive, quos Elea domum reducit
Palma caelestis, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:

Fle-

mum, quod designatur a poeta, extollebat Herculis, Thesei ac Pirithoi virtutem in Centaurorum ὕβρει, ipsorum caede vindicanda ostensam; ad quod haud dubie fragmentum spectat, quod ad ἄδηλα reiectum est, n. LX. p. 111. De ipsa fabula vid. ad I. 18. 8. — *iusta morte ceciderunt*, iure caesi sunt, ob vim Hippodamiae intentatam. 15. 16. Alterum, Bellerophon Chimaeram occidens. Cf. ad I. 27. 23. et quae de fabula ista acute disputat Boettig. in Descript. Vas. P. I. p. 101. — *flamma Chimaerae*, Chimaera πυρίπνοος, ut II. 17. 13. Hinc *tremenda* ἄμαχον τέρας.

v. 17 — 20. Carmina ἐπινίκια in Hieronicas, quae sola nobis haud invidit fortuna. *Sive dicit*, canit, celebrat eos, *quos palma* caet. victores in ludis Olympicis. Hos pro universis Graeciae ludis memorat poeta, tanquam illustriores caeteris, quod vel e splendido Pind. Ol. I. 1. exordio intelligitur. *Palma Elea*, in ludis Olympicis, iuxta Elidem habitis, parta *caelestes domum reducit*, non est, quod fere volunt, inversio vulgaris sententiae, victoriam domum reportant, eoque caelestes sunt; quae Horatio parum digna est; sed potius, *caelesti*, splendido, plane eximio ipsos in civitates suas redeuntes honore beat, gloriosissimum ipsis reditum munit, speciali, qui victoribus a civibus suis haberetur, honore memorato pro generali, quos Diis exaequat victoria, ad summum felicitatis fastigium evehit, uti passim de iis Pindarus loquitur. Vid. ad I. 1. 6. unde Vitruvii locum, L. IX. praef. qui nostrum mire illustrat, hic transferre operae pretium erit: *Graecorum maiores hieronicis ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam quum revertantur in suas civitates cum victoria triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.* — 18. E certaminum generibus posuit poeta pugilatum, πυγμήν, et certamen equestre: in quo possis et *equum*, κέλητα, solum victorem intelligere, quandoquidem is ipse victoriae iu-

Flebili sponsae iuvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos educit in astra, nigroque
Invidet Orco.

Multa

insignibus atque honoribus, nummis, inscriptionibus, et statuis condecorari solebat; de quo adeo poeta rectissime dicere poterat, palmam eum *caelestem*, h. eximie honoratum *domum reducere*, quamquam haec *pugilis* magis respectu dicta a poeta, uti et seqq. — 19. 20. quod *manus*, carmen epinicium *potius* est, praeferri meretur *centum signis*, statuis, in victoris honorem erigi solitis; quod adeo maximum victoriae ornamentum est, propter eius diuturnitatem. In exornanda hac sententia poetam sese ad exordium Pind. Nem. V. οὐκ ἀνδριαντοποιός εἰμ' ὥστ' ἐλινύσοντα μ' ἐργάζεσθαι ἀγάλματ' ἐπ' αὐτᾶς βαθμίδος ἑσταότα, composuisse, facile fidem facit narratio, quam ibi Schol. affert super initii istius adornatione.

v. 21 — 24. Θρῆνοι, de quibus vide iudicium Dionysii Halic. T. II. p. 128. Cf. Schneider. ad fragm. Pind. p. 30 sqq. Iam vulgare, seu carmine epicedio mortuos laudat, delecto poeta speciali istius generis argumento, inde delibato, tenerrimique affectus pleno, exposuit. *Iuvenemve*, sive iuvenem *plorat*, θρηνεῖ (proprio vocabulo) carmine ἐπικηδείῳ prosequitur, *raptum*, praematura morte ereptum *sponsae flebili*, contristatae, maerore inde oppletae; ornat. — 22. *educit in astra*, extollit, celebrat eum carmine aetatem laturo (ut Catull. VI. 16. *Volo te ac tuos amores ad caelum lepido vocare versu*) propter eximias eius animi corporisque dotes. *Vires animumque*, ἀνδρείαν, ἀρετήν, Pindarico sensu. — *mores aureos*, ἦθος χρύσεον, optimos. Vid. ad I. 8. 9. — et morti eripit, mori istas virtutes non finit; exquisite, ex *invidiae*, quae alteri, quidquid boni habet, eripere gestit, natura. Cf. IV. 8. 25. Contra Ἀΐδης βάσκανος dictus Leonid. Tar. LXXXI. 4. (A. Br. I. 241.) quatenus homines virtute quapiam conspicuos immatura aetate rapit.

v. 25. Excelsus ingenii Pindarici nisus, qui in istis carminibus, a Nostro percensitis, deprehenditur, praeclare cycni, altissime volantis, specie iam repraesentatur atque sensibus plane

Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego, apis Matinae
More modoque,

Grata

plane subiicitur a poeta. Poetis quum propter τὸ ἐνθουσιῶν, quo incalescunt et efferuntur, volatus tribuatur (v. ad II. 20. 1. Adde Pind. Pyth. V. 152. ἐν Μοίσαισι ποτανός), exquisita est huius phantasmatis exornatio, quae eos cycnis, et altius enitentibus, et, ut poetarum saltem credi vult persuasio (Callim. H. Apoll. 5. ὁ δὲ κύκνος ἐν ἠέρι καλὸν ἀείδει), inter volandum suavissimum cantum edentibus, assimulat. Iam vulgaris sententiae: Pindarus, cycni instar, effertur, in altum evolat; enuntiatio est prorsus Pindarica, commixtis comparantis et comparati coloribus, a Nostro passim ad partes vocata. — *Dircaeus cycnus*, Pindarus Thebanus a Dirce, fonte Boeotiae, fabulis famigeratissimo. Similiter Alcaeus κύκνος Λέσβιος, si Codd. lectionem sequaris, dictus Incert. ep. DXX. p. 6. T. III. p. 260. cf. Anthol. Brod. p. 135. et Anacreon κύκνος Τήϊος Antip. Sid. LXXVI. (A. B. II. 27.) ὁ Τήϊος ἐνθάδε κύκνος εὕδει. Cf. I. 6. 2. — *Aura levat*, graphice de volatu, ut I. 2. 48. — *multa aura*, πνεῦμα μέγα, δεινὴ ἄελλη. qua cycni *penna haud tenuis* (II. 20. 1.) ad enitendum opus habet, quaque altissime elevatur. Alii expediunt, *multam* eum aura levat, eodem quidem sensu; quod tamen nescio an poeticus sermo ferat. Certe in Virgilii locis, quae afferunt (Ge. I. 187. II. 166.) parum praesidii videtur esse huic explicationi. — 26. *Quoties*, quando exsurgit, sublimem volatum molitur. *Nubium tractus*, regiones, nubes *altae*, pro summo aere. Proprie autem poetae dicendum fuerat: multa aura in altas nubes elevat cycnum, quoties volatum parat, evolat. — 27. Ego vero humilia sector, vix supra terram attollor. *Repentes per humum sermones* suos similiter designat Noster Epp. II. 1. 250. Quo suavior autem ad cycnum illustriorque existeret oppositio, dulcissima illam eademque aptissima apis flores humi pervagantis atque mella legentis exornat imagine, cum eaque studium suum confert mellitus poeta. Celebratissimae sunt poetis graecis, maxime Pindaro, κῆποι

Κα-

Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.

Con-

Χαρίτων, λειμῶνες Μουσῶν, quorum flores poetae vel decerpere, iisque, quem celebraturi sunt, coronare, vel, apum instar, depascere profitentur. De priore phantasmate exposuimus ad I. 26. 8. Allatis ibi locis adde Pind. fr. p. 53. Heyn. ὑφαίνω δ' Ἀμυθαονίδαις ποικίλον ἄνδημα. Posterius mirifice illustrat Platonis locus, a Boettig. iam laudatus, in Io. T. IV. p. 187. Bip. λέγουσι γὰρ πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταὶ, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιῤῥύτων, ἐκ Μουσῶν κήπων τινῶν καὶ νάπων δρεπόμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν, ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω πετόμενοι. Vnde provenit sollennis poetarum cum apibus comparatio. Ἀτθίδα μέλισσαν inde Sophoclem perhibet antiquitas, iuxta Schol. ad eius Tragg. atque hac appellatione indigitat eum Hermesianax apud Athen. XIII. p. 598. Sappho quoque Πιερικὴ μέλισσα λιγύθροος dicta in epigr. apud Vrsin. p. 5. et Erinna νεαοιδὸς μέλισσα, Μουσῶν ἄνθεα δρεπτομένη Leonid. Tar. LXXXI. 1. (A. Br. I. 241.) Inde Claudian. XXIX. 6. *flores aeterno — veris honore rubentes fons Aganippea Permessius educat unda; unde piae pascuntur apes et prata legentes transmittunt saeclis Heliconia mella futuris.* Hinc carmina simpliciter, *mel*, *favi Musarum* dicti, νέκταρ χυτὸν Pind. Ol. VII. 12. Incert. ep. DXXIII. (A. Br. III. 261.) Λέσβιον Ἠρίννης τόδε κηρίον ἀδὺ τι μικρὸν, ἀλλ' ὅλον ἐκ Μουσέων κιρνάμενον μέλιτι, et poetarum *labia nectarea*, *mellita*, quae ulterius persequi nihil attinet. Magnam autem venustatem imagini conciliat oratio ad anthologiam et mellificium accommodata. — *Matina*, Matini, Apuliae montis, Venusiae, poetae patriae, vicini incola. Iam hoc epitheto lectorem ad se revocare putandus poeta. — 28. *More* circa flores vagandi et *modo* mellis inde conficiendi, si omnino diversa notione posuit poeta. — 29. *thyma carpentis*, δρεπομένης, depascentis succos mellis inde delibantis. — *grata*, dulcia, quibus lubentissime immorantur. — *per laborem plurimum*, laboriose, multo cum labore, sedulitate, ipsis insita. — 30. Volitans *circa nemus et ripas*, floribus abundantes, *Tiburis*; suaviter pro, in secessu

Ti-

Concines maiore poëta plectro
Caesarem, quandoque trahet ferocis
Per sacrum clivom, merita decorus
Fronde, Sygambros:

Quo

Tiburtino. Eodem colore, ab apibus ducto, Antiphanes κρηναῖα καὶ ἀνθεσιπότητα μέλεα vocat apud Grot. Excerpt. Trag. p. 631. — *avidi* perpetuo epitheto. Vid. ad III. 29. 6. — 31. *carmina operosa*, operose, instar apis (nam huic πόνος proprius in melle faciendo. Phocyl. 159. κάμνει ἠεροφοῖτις ἀριστοπόνος τε μέλισσα caet.) *fingo*, πλάττω, vocabulo de mellificio proprio: v. c. Antip. Sid. XLVIII. 5. (A. Br. II. 19.) ξουθὸς περὶ χείλεσιν ἑσμὸς ἔπλασε κηρόδετον, Πίνδαρε, σεῖο, μέλι. Spectat autem τὸ *operosum* ad poetarum μελέτην, et ipsam ideo pro carminibus poni solitam. — Τῷ *parvus*, quod imaginem ab ape petitam suaviter continuat, se tenui facultate poetica praeditum profitetur modestus poeta.

v. 33. *Tu* vero (pro quo signate est *poeta*) multo dignius victoriam Augusti de Sygambris reportatam *concines*, carmine celebrabis. Antonium heroico metro Diomedeas (s. Diomedeida. Ad rem conf. Heyn. Exc. ad Virg. Aen. XI. 243.) scripsisse XII. libris et nonnulla alia oratione soluta tradit Schol. Cruq. Graviore lyrae sono opus est, in argumenti gravioris tractatione; lyra adeo impellenda *maiore plectro*, cui *levius* opponitur, in levi materia. Vtrumque coniunxit Ovid. Met. X. 150. *Cecini* plectro graviore *Gigantas*, *sparsaque Phlegraeis victricia fulmina campis: nunc opus est* leviore lyra. Vid. omnino ad II. 1. 40. Docte ita designavit Antonium grandioris spiritus poetam, qui epicam gravitatem lyra sustineret. *Concines*, canes ad lyram, s. lyra, ut saepius Ovidius; veluti Amor. III. 9. 24. Fast. IV. 110. Poeta enim et lyra accinunt invicem. Cf. I. 32. 2. Male Scholl. concines *mecum*, quo totius carminis vis perimitur. Mirum autem, de verborum iunctura *mai. pl. concines*, dubitari potuisse. — 34 — 36. Graphica Augusti triumphantis descriptio! — *quandoque*, pro quando, ut et alibi Noster. — *trahet*, verbum usitatum poetis de captivis. Vid. ad II. 4. 5. Cum vi h. l. pro, in triumpho ducet, *Sygambros*, adiecta vinculorum notione, quibus traherentur. Similiter II. 12. 11.

ducta-

Quo nihil maius meliusve terris
Fata donavere, bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.

Concines laetosque dies, et Vrbis
Publicum ludum, super inpetrato
Fortis

ductaque per vias regum colla minacium. De re vid. Dio LIV. 20. Flor. IV. 12. — *feroces*, auget Augusti gloriam; *caede gaudentes* iidem populi dicti IV. 14. 51. — 35. *per clivum* Capitolii, per quem pompa triumphalis in Capitolium ducebatur; res nota. — *sacer*, propter Capitolium, Deorum sedem, vel si linguae ratio ferat, propter sacram triumphi pompam, clivum adscendentem. Male Porphyr. de via *sacra*, qua triumphus in Capitolium ibat, accepit. — *decorus fronde*, redimitus lauro, laureatus. — *merita*, devictis Sygambris. Iustum triumphum a poeta ita declarari volunt intpp. sine caussa.

v. 37—40. *Caesarem*, maximum et optimum Principem. *Nihil maius*, neque maior unquam quisquam, *meliusve*, neque melior eo extitit. Eadem forma I. 12. 17. adde Ovid. ex P. I. 2. 100. *Alma* nihil maius Caesare *terra ferat*. Pro „extitit" delecte poeta, *fata* et *Divi donavere terris*, gigni voluere, concessere mortalibus, propter adiunctam summi boni, quo universus terrarum orbis recreatur, notionem. — *boni*, θεοὶ ἀγαθοὶ (uti etiam in numis occurrunt. Vid. Spanhem. de praest. et usu Num. T. II. p. 336.) benevoli; apposito epitheto. Cf. IV. 5. 1. — 39. 40. *Nec dabunt*, donare possunt, *quamvis tempora in priscum aurum redeant*, iterum mutentur, si vel maxime aurea aetas reditura sit; quia in ista omnes probi. — *priscum*, in qua primi hominis vixerunt. Ad sententiam Noster Epp. II. 1. 17. de Augusto: *nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes*.

v. 41. Praeclarum poetae artificium est, quo Augusti triumphum, dum Antonio canendum iniungit, ipse vere celebrat, praeformando ei suggerendoque ad illud carmen materi-

Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.

Tum meae (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: et, o sol

Pul-

teriam, quae ab eo digeratur. — *publicum ludum Vrbis*, ludos a Senatu pro felici Augusti reditu Diis votos, nunc edendos, *impetrato* isto a Diis, reduce Augusto facto. Vota pro incolumi Augusti reditu publice privatimque fuisse facta iisque sese exsolvisse populum diserte tradit Dio LIV. 19. et 27. — *fortis*, Gallia, Germania et Hispania perdomita. — *forum litibus orbum*, in quo nullae caussae aguntur; declarantur *dies laeti* s. festi, per quos ab consuetis negotiis vacabant Romani. Alias sollenne hoc iustitium in publica calamitate.

v. 45. Varias ab intpp. rationes iniri videas ad difficillimam, mea quidem sententia, vv. 45—52. sententiam eiusque cum antecedentibus nexum expediendum ac declarandum; quamquam sunt, quibus de difficultate loci parum exploratum videatur. Equidem mea ita tenebo, ut probabilioribus, si quae allata videro, primus omnium applaudam. Designatam proximis vv. 41—44. dierum festorum, quibus populus Romanus laetitiam suam de recepto Augusto testificaturus sit, sollemnitatem, quam ab Antonio cani velit, poeta ipse vividissimis coloribus adumbratam subiicit, partes istas ab Antonio sibi demandatas, etsi iis explendis se plane imparem profiteatur, in se recipit, egregieque tuetur. Deseruit igitur vulgarem sententiarum seriem, ita fere instituendam: Concines tu laetitiam universi populi, faustis acclamationibus eam prodentis, ipsam hanc statim subiiciendo, atque ita describendo, ut suos laetitiae sensus primarios faciat, quamquam eos, intentiore voce ostensos, in effreniori omnium gaudio atque exultatione vix perceptum iri sperare audeat. Occupatur igitur iam poeta describenda revertentis Augusti pompa, animoque praecipit, quantis eum plausibus populus Romanus excepturus sit, sicque munus capessit, cui se subtrahere videri vult. Haec si animo teneas, rectius de singulis statuere licebit. *Tum*, ubi Augustus Vrbem

Pulcher, o laudande, canam, recepto
Caesare felix.

Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis, dabimusque Divis
Tura benignis.

Te

bem intraverit, *accedet* acclamantium turbae (minime vero, ad magnificos cantus tuos sc. Antonii, ut volunt) adiungetur *bona*, magna *pars meae vocis*, acclamabo ei altissima, qua potero, voce; inter acclamantium voces mea imprimis exaudietur, *si quid loquar audiendum*, si tamen quid efficere potero, si vox mea, quantumvis intenta, exaudiri poterit; exquisite prorsus ita Augustus declaratur universo populo desideratissimus, cui ardentissima studia sua ita adprobare annititur, ut de praerogativa cum quovis contendat. Importuni igitur sunt, qui Horatium Antonio succinentem (quo quid sibi velint, ne adsequaris quidem) faciunt, et verbis *si quid loquar aud.* verecundiae sensum subiiciunt; quo vix alienius quidquam adferri poterat. — 46. Sequuntur acclamationum formulae, *o Sol pulcher, o laudande*, o lucem pulcherrimam, o diem praeclarum, qui te nobis restituit. Pro hoc ex sua persona poeta: *canam*, accinam, acclamabo ego *felix*, felicissimum me mortalium existimans, adeoque laetus, exultans ob *receptum*, redditum *Caesarem*.

v. 49. Si satis constaret, quod quidem admodum probabile videtur, illos quoque, qui triumphatorem in pompa praecederent ac sequerentur, suum *io triumphe* victori acclamasse, versus hos ita expediendos censuerim: *Dum tu* in ista pompa *procedis* et exclamas (quod Pindaricα ἐναργείᾳ omittitur) *io triumphe*; nos turba spectatrix, (pro quo est, *civitas omnis*) *non semel*, iterum iterumque *dicemus*, respondebimus, vicissim acclamabimus, *io triumphe*, sensu sane quam commodo, reique dignitate conveniente. Atque ita etiam ratio apparet, cur poeta non Augustum sed Antonium e pompa triumphali posuerit. Si tamen paullo durior haec videatur explicatio, di-

Te decem tauri, totidemque vaccae,
Me tener ſolvet vitulus, relicta
Matre, qui largis iuveneſcit herbis
In mea vota,

Fronte curvatos imitatus ignis
Tertium lunae referentis ortum,

Qua

dicendum, univerſam pompam triumphalem Antonio, parte eius, deſignari, idque non aliam ob cauſſam, quam quod carmen hoc ad eum ſcriptum ſit: quae ſane quam levis ſit, in promtu eſt videre. Aliorum argutias, quas bene multas adfudere huic loco, excutere nihil attinet. — 51. *tura dabimus*, adolebimus *Diis benignis*, reditum Caeſaris benigne praeſtantibus. Incendi iſta ſolebant in aris, per plateas, quas pompa iſta attingeret, erectis.

v. 53. Ab incenſo ture naturali ordine defertur poeta ad deſcribenda ſacrificia, publice privatimque iſto die Diis offerenda. Sed revocat iterum generalem ſententiam ad ſe et Antonium, et utriusque ſacrum cuiusque facultatibus accommodat. Simillimus exitus eſt II. 17. Iam pro vulgari: tu exſolveris voto, immolandis decem tauris, immolabis X tauros, quos Diis voviſti; ego vitulum: nobilius eſt, *te ſolvent* X *tauri.* Trita ſatis loquendi ratione, qua vota nuncupantes *obligari* Diis, reque, quam propter facta ſunt, exitum habente, iisdem *debere* (Virg. Aen. XI. 52.) dicuntur; *ſolvuntur* adeo, nomen expungunt, qui, quae voverant, Diis offerunt. — 54. *tener v. relicta matre*, vixdum a matre depulſus, *quem iam pudet ubera matris ducere*, ut in eadem re Iuven. XII. 8. — 55. qui *iuveneſcit*, adoleſcit, *in mea vota*, deſtinatus eſt huic ſacro votivo. Cf. ad III. 23. 11. — 57. 58. *imitatus fronte*, cornua gerens fronte ſimilia *curvatis ignibus*, cornibus *Lunae*, *tertium ortum referentis*, die tertio a novilunio orientis. Moſch. II. 87. *Ἶσα τ' ἐπ' ἀλλήλοισι κέρα ἀνέτελλε καρήνου ἄντυγος ἡμιτόμου κεραῆς ἅτε κύκλα σελήνης.* Peſſime alii ad ſeqq. trahunt, et notam *μηνοειδῆ* deſignari contendunt. — 59. 60. *niveus videri λευκὸς ἰδέσθαι* (v. c. Theocr.

Qua notam duxit, niveus videri,
Caetera fulvus.

Theocr. XI. 20.) candidus ea parte, *qua notam duxit*, habet, alba nota insignis; nihil amplius. *ducere, trahere*, de nota s. macula, quae diverso colore distinguitur, sollenne. — *caetera* τάδ' ἄλλα, reliquis corporis partibus. Eadem rei species in Θεοταύρῳ apud Mosch. II. 84. Τοῦ δ' ἤτοι τὸ μὲν ἄλλο δέμας ξανθόχροον ἔσκε, κύκλος δ' ἀργύφεος μέσσῳ μάρμαιρε μετώπῳ.

CARMEN III.

ARGVMENTVM.

Felicissimum mortalium facultate sua poetica quaesitaque inde carminibus inter populares suos fama ita se hoc carmine iactat Horatius, ut in summa arrogantia arrogantiae prorsus expers videri cupiat, hocque insigni artificio omnem a se invidiam amoliatur. Quo quidem lenocinio ita te deliniri sentias, ut Horatium, ita de se loquentem, non tantum suspicias, sed te amoris etiam quodam erga eum affectu perfundi animadvertas. Atque hanc potissimum caussam subesse arbitror, quod hocce carmen in venustissimis Horatiani ingenii monumentis unanime omnium aetatum habuerit iudicium. Nimirum Musis dum se acceptum ferre profitetur, quod vi ingenii poetica polleat, studiisque poeticis ita deditus sit, ut unice inde, vel splendidissimis laudum titulis posthabitis, gloriae sibi quaerendam existimet materiem; tantum abest, ut hanc sibi ipse vindicet gloriam, gloriabundique personam induat, ut potius ad Musas eam totam referat, iisque, quae illud in se munus contulerint, gratum suum testari gestiat animum. Facile ex his intelligitur, quam feliciter in tractando hoc argumento poeta versatus sit, sicque, quam a natura tributam haberet, satis luculenter comprobaverit venam ingenii poeticam.

Ex-

Exquisitae ac doctae argumenti tractationi docta accedit ac nitida elocutio, numerorumque admirabilis suavitas; ut omnino hoc carmen in consummatissimis antiquitatis operibus habere fas sit. Quamquam autem magna inter hoc et L. I. c. 1. intercedat similitudo; obvia tamen animadversio est, utrique suum esse habitum, suam tractationem: quum in altero studium suum poeticum, in hoc maxime partam inde aeternam nominis iactet gloriam.

AD

AD MELPOMENEM.

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,

Illum

v. 1—12. Qui facultate poetica pollet, ad poesin natura factus est, is unice eius studio delectatur, unice inde laudem quaerit. Minus arrogantiae atque invidiae habet sententia generatim proposita, quam si initio statim hac se felicitate poeta extulisset; quo etiam facit illud, quod Musarum propitio numini hanc facultatem partamque inde laudem acceptam fert. (Vide Callim. locum, mox ad partes vocandum.) Iam quibus Musae propitiae sunt, quos amant; in hos munera sua liberaliter conferunt, hi poetae evadunt; vid. ad I. 26. 1. Pro illo Horatius: quem *nascentem*, vix dum in luminis auras editum Musae (e quibus *Melpomenem* ponit, forte poeseos lyricae respectu; quo adeo sententiam ad se tacite convertit) *placido lumine viderint*, placidis oculis, placido vultu, *εὐμενῶς*, adspexerint; suavissima imagine post Hesiodum (Hesiod. Theog. 82. *ὅντινα τιμήσουσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, γεινόμενόν τ᾽ ἐσίδωσι — — τῷ μὲν ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χείουσιν ἀοιδὴν* caet.) a graecis poetis passim adhibita varieque exornata. Callim. XXII. 4. *ὅδ᾽ ἤεισεν κρείσσονα βασκανίης. Οὐ νέμεσις. Μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας μὴ λοξῷ* (ut recte praefert Ruhnk. ep. cr. II. p. 146.) *πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους.* Theocr. IX. 35. *ἐμὶν Μῶσαι φίλαι· οὓς γὰρ ὁρεῦντι γαθεῦσαι, τὼς δ᾽ οὔ τι ποτῷ δαλήσατο Κίρκη*, h. ii nullis aliis illecebris capiuntur. Stat. Silv. V. 3. 121. *Protinus exorto dextrum risere Sorores Aonides, puerοque chelyn submisit et ora imbuit amne sacro iam tum tibi blandus Apollo.* Omnino Dii bona sua cum hominibus communicant solo adspectu, suavi figmento. Ita Fortuna respicit (Aristaen. I. 19. init. *Μελισσάριον εὐμενέσιν ὀφθαλμοῖς, εἴπερ ποτε καὶ νῦν εἶδεν ἡ Τύχη*) quem felicem; Libertas (Virg. Ecl. I. 28.), quem liberum praestat. De Gratiis pulchritudinem ita donantibus vide Meleagri XXIII. 1. (A. Br. I. 9.) et Aristaeneti I. 11. Haud minus suave phantasma est, quo afflatu solo Dii in homines agunt. Sed ista non huius loci.

Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaico
Victorem, neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Osten-

loci. Quod autem a partu statim illud contingit, huic forte notio subest, poetam nasci, non arte fingi. — *semel* spectat ad totam sententiam, qui semel Musarum sacris initiatus est, is numquam inde abstrahetur. Mire tricantur in hoc voc. nonnulli.

v. 3. Is illud studium suum poeticum potius habebit caeteris, quibus mortales ad summum felicitatis fastigium enituntur, gloriam adeo poeticam vel victoriae in ludis sacris Graecorum ac triumpho splendidissimo praeferet. Magnifice hoc tractatum atque exornatum a poeta. — *Illum non labor Isthmius* caet. is non id aget, ut in ludis Isthmiis victor evadat. Pro ludis Graeciae universis poeta *laborem Isthmium* posuit, h. certamina in ludis I. κάματον (Pind. Pyth. V. 62.) τετρaοριᾶν πόνους (Isthm. III. 28. et IV. 79. coll. Hesiod. Scut. 305 sq.) et inde *Eleos labores* Stat. Silv. IV. 4. 31.; e certaminibus autem *pugilatum*, πυγμὴν, et *quadrigarum cursum* τετραοϱίαν. — *clarabit*, conspicuum, insignem, reddet; antiquo verbi significatu. — *Non*, neque *equus impiger*, impigro cursu suo, *currum victorem ducet*, efficiet, ut curru victor insistat, non victor vehetur curru, non laborabit ille de victoria ἐν τεθρίπποις potiuncla. Recte plerique de victoris in patria reditu accipiunt, de quo vid. ad IV. 2. 17. — *Achaico*, Graeco: Romana designatione; unde cum Boettig. haud male de Olympico certamine curuli, quod caeteris insignitius erat, h. l. intelligas. Vid. ad I. 1. 3.

v. 7. Vide, quam exquisita copia victoriae notionem eiusque splendorem variaverit poeta! Vulgare, is non curabit bellica laude inclarescere, non adspirabit ad summam bellicae virtutis gloriam, Romani triumphi specie egregie repraesentatur. — *Res bellica*, res bello strenue gesta, *Ducem ornatum Del. foliis ostendent Capito-*

Ostendet Capitolio:
Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt,
Et spissae nemorum comae,
Fingent Aeolio carmine nobilem.
Romae principis urbium
Dignatur suboles inter amabilis

Va-

pitolio, docte pro, ornabunt eum triumphali lauru, efficient, ut triumphans Capitolium ascendat; de quo v. ad IV. 2. 35. Rem bellicam illustrant, *quod regum tumidas minas*, insolentiam, superbiam, qua tumidi imperio Rom. interitum minati fuerant, fortius quam, reges feroces *contuderit*, fregerit, perdomuerit. *Tumere* exquisitum verbum, tam iactantiae (ut Phaedri *graculus inani tumens superbia* I. 3. 3.) quam irae proprium; quae utraque notio τῷ *minae* subest. — *folia Delia*, laurus, Apollini Delio sacra. Caeterum exornavit triumphi speciem *regum* devictorum commemoratione poeta, cum quod ante currum triumphalem agerentur, tum quod ipsum regium nomen Romanis invisissimum esset. Cf. II. 12. 12.

v. 10 *sqq.* Sed is Musis unice vacabit, inde nomen sibi quaeret. Poeticum studium venuste declaratur secessu poetarum atque otio in amoenissima regione, cuius adspectu sensus ipsorum excitati inflammatique ingenium εὐφαντασίωτον reddunt. Vid. ad I. 1. 30. Iam pro amoenissima regione in genere Tiburtinam memorat, eamque suavissimis coloribus depingit; tum pro poesi universa *carmen Aeolium*, lyricum (v. ad III. 30. 13.) ponit; utrumque sui studii habita ratione. Pro Tibure sunt *aquae*, Anio, Albula caet. *quae T. praefluunt*, praeterfluunt (ut IV. 14. 26.) agrum Tiburtinum, inde *fertilem*; et *spissae nemorum comae*, spissa, densa nemora, *Tiburni lucus* I. 7. 13. — 12. *fingent nobilem c. Aeol.* docta brevitate pro, fingent, eum poetam lyricum efficient, ut magnam a poesi lyrica famam trahat, consequatur.

v. 13—16. Iam apertius loquitur poeta, sibique hanc ingenii poetici laudem ac famam Musarum beneficio inter populares suos contigisse profitetur. *Romae suboles*, noto usu loquendi, pro, Romani; ut *proles*

Vatum ponere me choros:
Et iam dente minus mordeor invido.
O, teſtudinis aureae
Dulcem quae ſtrepitum, Pieri, temperas:
O,

les Auſonia Virg. Aen. IV. 236. *proles Arcadiae* Id. Aen. X. 429. et ſaepius alibi. — *princeps urbium*, imperii Romani, quod per totum terrarum orbem porrigitur, ſedes, *domina* IV. 14. 44. Martial. XII. 8. *Terrarum Dea gentiumque, Roma, cui par eſt nihil et nihil ſecundum.* — 14. *dignatur me ponere*, modeſtius quam, ponit, inſerit me *vatum choro*, poetis lyricis (ut I. 1. 35.) aequiparat me Graecis lyricis: Nam *chori* lyricae poeſi proprii. — *amabiles*, vel perpetuo chori epitheto χορὸς ἱερόεις (Hom. Od. XV. 193.) ἱμερόεις, (Il. XV. 603.) χαρίεις, Muſae. 35. vel habita ſententiae ratione, inter inſignes, praecipuos poetas me ponit. Prius tamen, ſi quid iudico, magis poeticum videtur, etſi alterum Horatio honorificentius. — Et iam *invidia maior* ſum (ut de ſe II. 20. 4.); minus iam invidis ac malevolis hominum obtrectationibus mea obnoxia ſunt carmina. Pro invidia eſt *dens invidus*, quatenus detrahit alterius laudi, deterit eius merita. Ovid. Triſt. IV. 10. 123. *Nec, qui detrectat praeſentia, Livor iniquo ullum de noſtris dente momordit opus.* Idem ex P. III. 4. 74. *laedere vivos Livor et iniuſto carpere dente ſolet.* Vnde eidem *edax* Amor. I. 15. 1. Martial. V. 28. 7. *Rubiginoſis cuncta dentibus rodit.*

v. 17 *ſqq.* *Totum hoc*, quidquid arte poetica valeo, quantumcunque mihi laudis inde obtigit, *tui*, *o Pieri*, Melpomene, *muneris* eſt, tibi ſoli acceptum fero. Amolitur ita a ſe gloriae invidiam; quamquam de ſe vel ſic, quod ſe Muſis amicum fert, generoſum ſenſum prodit. Vv. 17 — 20. egregie Muſam lyricam repraeſentant. *Quae temperas*, regis, *moderaris* (ut I. 24. 14.) *ſtrepitum teſtudinis*, docte pulſas citharam, ut *dulcis ſtrepitus*, ſuaviſſima exiſtat modulatio, *potens lyrae*, I. 6. 10. Male *temperare ſtrepitum* de fidium intendendi arte accipiunt, uti ad concentum opus ſit; imo exquiſite eſt pro, tractare citharam, ſonos elicere. Propert. II. 25. 80. *Tale facis carmen docta teſtudine, quale Cynthius impoſitis*

O, mutis quoque piscibus
  Donatura cycni, si libeat, sonum!
Totum muneris hoc tui est,
  Quod monstror digito praetereuntium

Ro-

tis temperat articulis. *Strepitus testudinis*, πάμφωνοι ὁμοκλαὶ, Pind. Isthm. V. 35. κέλαδος ἑπτάτονος λύρας, Eurip. Iphig. T. 1129. ad concentum nervorum refer. Minus recte alii. — 19. 20. Hymni speciem habet breviter at ἐναργῶς satis adumbrata Deae potentia. *Donatura*, quae largiri potes vel *piscibus mutis* ἀφώνοις (ἄφωνα γὰρ δὴ τά γε καθ' ὕδατος διαιτώμενα, Lucian. Halc. p. 176. unde ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων, tritissimo proverbio; de quo vid. Erasm. Ad. p. 165.) *sonum* θρόον *cycni*, κύκνειον στόμα, (uti est in An. Br. III. p. 261. c. DXXIV. 2.) h. vocem iucundissimam; vid. ad IV. 2. 25. — Proverbialiter inde Κύκνου ἀοιδότερον, veluti Dioscorid. XX. 6. in Anal. Br. I. 498. — 22. *Quod* summam in poesi lyrica laudem consequutus sum, quod in omnium ore versor. Publicam hanc famam atque admirationem pulchre ita designat, ut se iam a populo praetereunte digitis demonstrari dicat. Vulgaris demonstrationis formula erat, *hic est*, οὗτος ἐκεῖνος. Nota Persii, *pulchrum est monstrari, et dicier, Hic est.* Martial. V. 13. 3. *toto legor orbe frequens, et dicitur, Hic est.* Idem IX. 98. 3. *quod turba semper in omni monstramur digito, rumpitur invidia.* Lucian. in Somn. p. 16. τοιαῦτά σοι περιθήσω τὰ γνωρίσματα, ὥστε τῶν ὁρώντων ἕκαστος τὸν πλησίον κινήσας δείξει σε τῷ δακτύλῳ, Οὗτος ἐκεῖνος, λέγων. Idem Harmon. p. 851. in eiusdem artis musicae excellentia: ἡ δόξα, ἡ παρὰ τῶν πολλῶν, καὶ τὸ ἐπίσημον εἶναι ἐν πλήθεσι, καὶ δείκνυσθαι τῷ δακτύλῳ· καὶ ἤν που φανῶ, εὐθὺς ἐπιστρέφεσθαι πάντας εἰς ἐμὲ, καὶ λέγειν τοὔνομα, Οὗτος ἐκεῖνος Ἁρμονίδης ἐστὶν, ὁ ἄριστος αὐλητής. Ita Horatius se digito monstrari appellarique audit *Romanae fidicinem lyrae*, principem gentis suae poetam lyricum. Similiter Rufus Ovidio *Pindaricae lyrae fidicen* dicitur ex P. IV. 16. 28. Cf. Nostr. Epp. I. 19. 32. — 24. *Quod spiro*, quodcunque poetici spiritus mihi est; ne dubita. Ita IV. 6. 29. *Spiritum Phoebus mihi Phoebus artem carminis nomenque dedit poetae.*

Sci-

Romanae fidicen lyrae:
  Quod ſpiro et placeo (ſi placeo) tuum eſt.

Scilicet *ſpirare*, *ſpiritus* de ſubli-miori poeſeos genere, maxime epico, admodum frequentatum. Alcaeus Meſ. V. 5. (A. Br. I. 487.) ἔπνεε δ' ἵππου ἔργματ', ἀειζώων ἁψάμενος Χαρίτων. Sic Sappho ἴσα πνέουσα Μούσαις dicitur Dioſcorid. XXV. 5. (Ibid. p. 490.). *Spirare triumphos* Stat. Theb. I. 18. Recte adeo de poeſi lyrica h. l. — *ſi placeo*, blande admodum interiectum.

CARMEN IV.

ARGVMENTVM.

Consummatissimum sui generis hoc carmen atque omnibus plane numeris absolutum cui non, vel leviter boni pulchrique sensu contacto, admirationem sui iniecit atque expressit? quis quaesitissimis laudibus lyricas eius virtutes unquam adsecutus est? Et sane quantum ubique sanguinis atque nervorum! qui nisus! quae spiritus magnificentia! quae rerum verborumque maiestas! quam divinum tractationis artificium! ut iure mihi contendere posse videar, in illud fastigium hocce eximio opere adductam conspici poesin lyricam, ultra quod non nisi temerario conatu evehere eam quisquam audeat, utque adeo locupletissime inde ostendi possit, quam validus ingenio Horatius fuerit, et quam mascule (ut, quae de Stesichoro Quinctil. X. 1. prodidit, ad Nostrum transferam), maximis bellis et clarissimis canendis ducibus, epici carminis onera, nullis prorsus Graecorum poetarum allevatus adminiculis, lyra sustinuerit. Quam enim splendidam laudum materiem, a sua gente proditam, tractandam suscepisset, eandem sensu ac spiritu prorsus Romano perfusam animatamque facile quisque, rei intelligens, animadvertit. Sed, quo magis poetae virtus elucescat, age, ipsum carmen propius intueamur. Est illud ἐπινίκιον, in Drusi ac Tiberii, Neronum, privignorum Augusti, laudibus bellicis,

a devicta Rhaetorum et Vindelicorum gente reportatis, occupatum, ipsiusque Augusti iussu, ut diserte tradit Suetonius (non modo saeculare carmen componendum iniunxit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique, privignorum suorum) et haud dubie inde Porphyrion (ad hoc c. „haec est ecloga, propter quam totus hic liber compositus s. editus est.) compositum. Rhaeti quidem, gens bellicosissima, atque crudelissima, incolebant Alpium declivia, ab oriente meridiem versus vergentia, (terram adeo Grisonum ac Tirolensium) et ad Veronam usque Comumque pertingebant iuxta Strab. IV. 142. et alios. Vindelici, Rhaetis contermini, τὰ ἐκτὸς παρώρεια, adeoque plagam septentrionalem, quae maxime per Bavariae fines porrecta Tirolensis agri partem complectitur, tenebant. Vterque hic populus quum partim Galliam togatam, partim Italiae finitimas partes adsiduis incursionibus vexaret, missus primum ab Augusto Drusus contra Rhaetos cum exercitu (a. V. DCCXXXIX.) in Tridentinis ad Alpium radices eos obviam sibi factos fudit fugavitque; mox, quum ab Italia repressi Galliam togatam urgerent, cum Tiberio, adiutore operis ei ab Augusto dato, cum divisis copiis Vindelicis eos aggressus, perdomuit. Vid. Dio LIV. 22. Iam quum illud in Druso maxime admiratione dignum esset, quod admodum XXIII. annorum iuvenis, tantas res confecisset, poeta τηλαυγέστατον carmini suo positurus πρόσωπον iuvenilem eius ferociam cum aquila ac leone comparat, qui, quam primum adoleverint, generosam ipsorum indolem, editis statim pa-

patriae virtutis documentis, lucculenter exserant; unde adeo generosa Drusi, clarissimis maioribus orti, indoles optime perspiciatur. Neque tamen vel sic Drusus illud effectum dare potuisset, nisi in Augusti domo cum Tiberio fratre caelestium praeceptorum disciplinis innutritus conformatusque fuisset. Ita enim demum, si bono ingenio bona accesserit institutio, praeclarum ac divinum quiddam existere, uti contra, absque hac, optimam quamque indolem degenerare. Quantum hoc ad Augustum extollendum, in eumque Neronum laudes derivandas momenti habeat, facile intelligitur. Tum a Drusi iuvenis generosa virtute ad maiores eius, a quibus eam quasi hereditate accepisset, poetae impetus provehitur, et in illustrando C. Claudii Neronis splendidissimo et ad conservandam rem Romanam efficacissimo facinore, in Hasdrubale opprimendo designata, omnem vim suam exserit atque deponit. Atque hunc locum tanta gravitate atque sublimitate sensuum, tanta affectus ἐνεργείᾳ, tanto imaginum splendore, orationisque masculo vigore, tanta denique arte illuminavit atque persequutus est rei magnitudine incensus poeta, ut dignitatem ac maiestatem lyricae poeseos insigni aliquo exemplo repraesentare voluisse videatur. Quo enim illustriores Claudii Neronis laudes essent, magnifica ipsius Hannibalis oratione, infensissimi Romanorum hostis, eas persequutus est, atque ita campum sibi aperuit, in quo simul invictam Romanorum vim, Punico isto bello ostensam, explicare posset: quae haud dubie magnificentissima est pars carminis.

AD

DRVSI LAVDES.

Qualem ministrum fulminis alitem,
Cui rex Deorum regnum in avis vagas
  Permisit, expertus fidelem
    Iupiter in Ganymede flavo,

Olim

v. 1. Magna statim virtus in exordio. Poeta rei a Druso iuvene tam splendide administratae magnitudine tumens ac percitus, eiusdemque, ut fert animi commotioris impetus, subito evolvendae planeque repraesentandae cupidus, comparationibus orationem involvit, quarum delectus pariter atque exornatio magnificentissima summum facile prodit artificem. Iam quum Drusus primae militiae rudimenta tanta cum laude in debellandis Vindelicis posuisset, facile exspectari poterat, fore, ut, quod ei gloriosissimum esset, maxima luce a poeta collustraretur. In utraque igitur comparatione iuventutem maxime spectari oportere, facile perspicitur. Iam sententiarum hunc ordinem statue: Sicuti aquila, vixdum volandi facto periculo, vires suas in ovibus, mox, audacior facta, in draconibus experitur; vel ut caprea leonis catulum ad se accedentem videt; talem Drusum videre Vindelici. — *Qualem alitem*, notissima forma, pro, qualiter, veluti alitem caet. — *ministrum fulminis*, Iovi fulmina ministrantem, *Iovis armigerum* ut Stat. Theb. III. 532. *vectorem fulminis* idem ib. 507. Caussam figmenti inde repetunt, quod aquila fulmine haud tangatur. Plin. X. 3. *Negant unquam solam hanc alitem exanimatam fulmine: ideo armigeram Iovis consuetudo indicavit*, laudante iam Boettig. — 2. *regem avium*, ἀρχὸν οἰωνῶν (Pind. Pyth. I. 13.) βασιλέα οἰωνῶν (Id. Ol. XIII. 29.). Sed explicatius poeta, adiecta imperii accepti caussa, more Pindarico. — *rex Deorum* quaesita Iovis designatione, in regnis distribuendis; quod ipsa verborum collocatio (*rex D. regnum* in *a.*) ostendit. — *aves vagas*, ἠεροφοίτους, ornat;

Olim iuventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inſcium:
Vernique, iam nimbis remotis,
Inſolitos docuere niſus

Ven-

ut III. 27. 16. — 3. *permiſit*, tribuit, conceſſit; ſed alterum maieſtate Iovis dignius. — *expertus fidelem* caet. quod operam ſuam Iovi in Ganymede rapto approbaſſet. Scilicet *fidelis* is eſt, qui, quod in ſe recepit, praeſtat alteri. Plaut. Perſ. I. 1. 49. *Obſecro te, reſecro; operam da hanc mihi fidelem.* Sequitur autem vulgarem narrationem poeta, qua aquilae miniſterio Iovem in rapiendo Ganymede uſum tradunt. Vid. Apollod. III. 12. 2. ad quem locum vide, quae de fundo fabulae acute monet Heyn. Alii ipſum Iovem aquilae ſpecie ſumta Ganymedem rapuiſſe perhibent; quos ſequitur Lucian. DD. IV. p. 208. θέσπιν ἀέλλην, h. aura ſublatum Ganym. ſimpliciter memorat Hom. H. in Ven. 208. — *flavo*, ξανθῷ (ut Hom. H. l. 202.), pulchro, docte cauſſam raptus innuit; Γανυμήδεα μητιέτα Ζεὺς ἥρπασ' ἑὸν διὰ κάλλος, Hom. l. l. Caeterum male ingenioſi ſunt, ac parum commode poetam ab illorum iniuria defendunt, qui a re alienos hos tres vv. dicunt, nova comparationis momenta in iis anxie rimando, et quidem miniſtrum fulminis et regem avium in Druſo agnoſcendo, qui nunc primum exercitum ducat, Auguſtique (qui cum Iove alias comparetur) quaſi fulmen gerat. Imo aquilam ab imperio eius in aves fulminisque miniſterio poeta deſignavit, quo auguſtior comparationis exiſteret ſpecies; nihil amplius.

v. 5. Vulgare erat: ut ales iuventa ac patrio vigore compulſus nido evolat. Pro hoc multo fortius eſt, *iuventas*, iuvenilis ferocia et *patrius vigor*, ingenita animi indoles, μένος ἐγγενὲς, *nido* eum *propulit*, ἀορίστως, expellit, exigit. *Olim*, primum, ex oppoſ. τοῦ *mox* v. 9. et *nunc* v. 11. quod eſt pro vulgari, primum, deinde, denique. Alias *olim* comparationi inſervit ſimpliciter, absque ulla vi, ut ὥς ποτε, οἷά τε πολλά. — *laborum inſcium*, exornat et exponit τὸ *olim*, volandi adhuc rudem; ſed alterum quam exquiſite de aquila, *quae contra ſolis exorientis radios* contendit *volare* (ut Hygin. Poet.

Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus inpetus:
Nunc in reluctantis dracones
Egit amor dapis atque pugnae:

Qua-

Poet. XVI.), quae altissime evolat, enititur. Facile vides opponi *laborum inscium* τοῖς *insolitos docuere nisus.* Mirum itaque, *labores* omnes intpp. accipere potuisse de aquilae certaminibus cum aliis animantibus; quae sententia ab h. l. plane aliena est, tum multo ποιητικώτερον, illustrandaeque rei, quae depingitur, multo accommodatius alterum. — 7. 8. et in altum enititur. Graphice et ornate haec expressit poeta. Aura tollitur, levatur (ut IV. 2. 25. *Multa Dircaeum levat aura cycnum*) eaque sustinetur avis, altum petens; hinc praeclare venti *docent* aquilam *nisus insolitos*, prima volandi conamina, dum ope ventorum, iis sustentatus, in altum primum enititur, volatum experitur. *Nisus*, ut paulo ante *labor*, operosa aquilae molimina innuit, quae adeo in *primam* eius iuventutem (quam etiam v. *paventem* venuste designat) cadunt, quam docte poeta v. 7. ulterius declarat. Ventos autem *vernos* cogita veris adultioris, primam aestatem, unde passim poeta colores in veris descriptionem infert (vid. v. c. IV. 7. 4. et ei. libri 12. 4.), quod tum demum annum formosissimum Italiae regio habet. Igitur haud plane a naturae ordine ac lege aberrasse dicendus est poeta, qui prima pullorum aquilae volandi tentamina sub aestatis initium retulerit, maxime, si sub clementiore Italiae caelo citius editos citiusque adultos cogites. Nam poetam plane in ordinem cogere velle, Scaligeranae hoc morositatis est. Vide, si vis, hypercriticum hunc virum in Poet. VI. c. 7. adversus quem monuere alia alii, quae, quum ad poetam parum fructuosa sint, excutere non est animus. Modo teneas hoc, poetam h. l. non de aquilae aetatis incrementis disquirere, sed ponere ea, quae augendae rei momentum aliquod faciant, naturae haud plane contraria. — *iam nimbis remotis*, exornant veris notionem. Nam ἔαρ χρυσερῶν νεφέων ἐλατήρ, Oppian. Cyneg. I. 119.

v. 9. *Mox*, volandi periculo facto, ubi nidum reliquerit. Magna poetae ars cernitur in prodendis aquilae incrementis subi-

Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta, fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit;

Vi-

subitis, ad maiora in dies audenda eam exstimulantibus. Praedae intentus primum oves aggreditur. *Vividus*, acer *impetus demittit* aquilam, ornate pro, cum impetu defertur, (ὑψιπετής, Hom. Il. μ. 201.) deorsum ruit; e natura accipitrum. Male *impetum* explicari fere videas instinctum, *patrium vigorem* v. 5. — *ovilia* vel simpliciter oves pascentes, vel septis eas inclusas intellige. Ad rem Epicrates apud Athen. XIII. p. 570. οὗτοι γὰρ (αἰετοὶ) ὅταν ὦσι νέοι, ἐκ τῶν ὀρῶν πρόβατ' ἐσθίουσι καὶ λαγὼς μετέωρ' ἀναρπάζοντες ἀπὸ τῆς ἰσχύος. — *hostem*, cum vi, pro tenui, eum. — 11. *Nunc amor*, cupido *dapis* delectius quam, praedae, *et pugnae egit*, agit, impellit eum, praedae pugnaeque cupidus aggreditur *dracones*, magnos serpentes. Imago aquilarum cum serpentibus depugnantium passim frequentata poetis. Vid. Cerda ad Virg. Aen. XI. 751. Quum pugna ista luctae quandam speciem habeat propter serpentium *nexus multiplices quibus aquilarum alae ligantur* (Plin. X. 4.) et utriusque inde casum, hinc docte poeta *dr. reluctantes* dixit, pro, repugnantes. Eodem ornatu Virgil. l. c. 754. *sibilat ore arduus adsurgens: illa haud minus urget adunco luctantem rostro.* Antipat. Thess. XLIV. 4. (A. Br. II. 120.) τοὔνεκα καί μιν αἰετὸς ἐκ νεφέων ὀξὺς ἔμαρψεν ἰδὼν πλοχμοῖς δ' εἰλιχθεὶς τίσεν.

v. 13. Cumulat comparationes poeta, veritus scilicet, ut tam praeclare gestae rei mensuram satis impleturus sit verbis; quod omnino a poetis fit, ubi in re aliqua memorabili vivide oculis subiicienda laborant. Tum multum iucunditatis habet ista phantasmatum ubertas ac varietas. Praeclare autem poeta imaginem ita elocutus est, ut aptissimus inde existeret transitus. Vide enim quam concinne sese excipiant, *vidit*; *videre* caet. Singula comparationis vivide satis adumbrata. *Capreae* metum atque horrorem mirifice augent adi. *laetis pascuis intenta*, unice pastu opimo (cum vi igitur *laetis*, pinguibus, quae omnes eius in se cogita-

Videre Rhaetis bella ſub Alpibus
Druſum gerèntem Vindelici: quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia ſecuri

Dex-

gitationes converterant) detenta, nulli metui vacans; igitur tanto magis percellitur, leonem ſubito conſpicata. — 14. Leo iuvenis deſignatur ornatu a domeſticis animalibus petito. Nam iis proprium eſt, *lacte depelli*, in ablactatione. De leone adeo erit, qui primum praedatum exit, cibum petiturus. Iam duae fere rationes iniri poſſunt, quibus verba inter ſe concilies. Vulgarior haec: *ab ubere lacte fulvae m. depulſ.* in qua ubertas lactis aliquam ad leonem viribus iam ſatis validum declarandum vim habere videri poſſit: doctior tamen et exquiſitior altera, qua copioſe adiici putanda, *ab ubere fulvae matris;* quae ratio in Pindaro frequens admodum, lyricumque poetam haud dedecens. Scilicet has negligentiore ſtructura cumulatas ideas inter ſe cognatas fere animadvertas, ita ut altera alteri lucem affundat, ſicque utraque rei vivide declarandae inſerviat. — *dente novo peritura*, a quó ſibi certam necem paratam intelligit; docte inverſa oratione pro, *vidit*, videt leonem, potiundi eius cupiditate, appropinquare. — *dente novo*, ferae ſanguine necdum rubefacto, tincto.

v. 17. Talem, tam praevalida vi *Druſum* annorum XXIII. iuvenem *videre* caet. De *Rhaetis* et *Vindelicis* vide Argum. Primam autem poeta pugnam innuit, qua Druſus Rhaetos apud Alpes Tridentinas obviam ſibi factos celeriter profligavit (διὰ ταχέων ἐτρέψατο, Dio Caſſ. LIV. 22.). Igitur *Vindelici*, Rhaetis finitimi, *videre* Druſum *bella gerentem*, maxima virtutis bellicae ſpecimina edentem *ſub Rhaetis*, Rhaeticis *Alpibus*, fuſis ad Alpium radices Rhaetis. Docte igitur *hi* Alpibus *Rhaeticis* a poeta deſignari putandi; quamquam ad Tridentinas A. proelio cum iis Druſus congreſſus eſſet. Sed recte ita efferri poterat propter continua Alpium Rhaeticarum et Trident. iuga. De Vindelicis autem nondum his vv. agi putа; nam hi ſerius una cum Rhaetis, qui ab Italia repreſſi, Galliae togatae imminerent, a Druſo Tiberioque, adiutore operis ab Auguſto dato, eorum-

 que

Dextras obarmet, quaerere distuli;
Nec scire fas est omnia: sed diu
Lateque victrices catervae,
Consiliis iuvenis revictae,

Sensere, quid mens rite, quid indoles,
Nutrita faustis sub penetralibus,

Pos-

que legatis; divisis copiis, diversisque locis fusi atque perdomiti, Dione teste l. l. Igitur accurate poeta h. l. loquitur, dum Vindelicos Drusi virtutem primum in Rhaetis *vidisse*, mox semet ipsos *sensisse* ait. — 18. Iam armorum, quae in pompa triumphali praeferri solerent, quaeque, quum in Germanis populis maximam haud dubie apud Romanos mirationem facerent, genus notandum paulisper deflectit poeta, ita tamen, ut istam ingenii phantasmatum copia exuberantis atque ita confusi, ut, quod Pindaro quoque haud raro accidisse videmus, a rei se summa abduci pateretur, culpam fastidiosa, qua rem istam, sibi obiectam, statim missum faceret, superbia, ut ita dicam, redimeret, atque corrigeret. Cf. Obss. — *quaerere distuli*, inquirere supersedeo, non lubet, *unde mos deductus .... dextras obarmet*, docte pro, unde mos deductus sit (*magnanimis mos ductus avis* Valer. Fl. VI. 125.), unde morem Vindelici traxerint, ut *dextras securi obarment*; securi pro gladio utantur, *Amazonia*, quasi fere Amazonas instructas fuisse constat. *Per omne tempus*, est vel, inde ab antiquissimis temporibus, vel, quod omnino de Germanis tradit Tacitus, quod non belli tantum tempore securi armati sint, sed omnia omnino negotia dextra securigera obire soliti sint. — 22. *Nec fas est*, consentaneum est, disquirendae huic rei immorari, non vacat ad has disquisitiones descendere. Quo quidem ipso Horatium iudicii sui subtilitatem, a re aliena cum indignatione repudiantis, egregie ostendere, quis non sentit? Generatim autem expressit sententiam poeta, Pindarica gravitate. Forte cum hoc Nostri loco haud inepte conferas Pind. Isthm. I. 85 sqq. *Sed* h. l. corrigentis est, et ad propositum revertentis, consueta vel pedestri orationi ratione.

v. 25.

Poſſet, quid Auguſti paternus
In pueros animus Nerones.

Fortes creantur fortibus et bonis:
Eſt in iuvencis, eſt in equis, patrum
Vir-

v. 25. *Sénſere*, cum vi (ut IV. 6. 3.), graviſſima clade accepta, cum malo ſuo intellexere, quanta vis eſſet bonae indolis, ſi bona inſtitutio acceſſerit. Exquiſitam artem poetae vide, qua magnam Druſi laudum partem haud ambitioſe quaeſita ratione cum Auguſto communicat! — *quid poſſet*, quantum efficere valeret, *mens* et *indoles*, ingenita animo virtus, animi generoſa indoles, ab Auguſto exculta; pro quo ſplendide eſt, orationi divinitatis eius ſpecie inducta: *rite nutrita*, bona inſtitutione exculta, *ſub fauſtis penetralibus*, in Auguſti domo, tanquam Dei domicilio formata, propitium Auguſti numen experta. Nam *rite* ad religiones pertinet, et *fauſta penetralia* de templo propitii numinis docte adhibitum a poeta. *Innutritum caeleſtium praeceptorum diſciplinis* Tiberium in domo Auguſti educatum ſimiliter fert Vellei. II. 94. 2. tralatitia adulatione; et de Druſo Ovid. Conſol. ad Liv. 38. *Caeſaris illud opus, voti pars altera veſtri, occidit*, ſatis docte ac magnifice. — vv. 27. 28. declarative ſubiecti. Nunc demum enim Auguſti numen cognoſcitur, quod Neronum puerorum curam ac tutelam gerat. — *animus paternus*, affectu paterno (ut II. 2. 6.), inſtitutione atque praeceptis oſtenſo.

v. 29 *ſqq.* Haeret poeta in amplificanda proximorum vv. ſententia, quo magis intelligeretur, Nerones, quamquam ingenii dotibus inſtructiſſimos (id quod ab ipſorum generis nobilitate facile exſpectari poterat), Auguſto potiſſimum debere, quod tales evaſerint. Hoc generatim, Pindarico more, poeta extulit: adeſſe quidem in generoſae ſtirpis hominibus virtutis materiam, ſed doctrina atque inſtitutione opus eſſe, quibus illa fingatur, et ad ſummum perducatur; aliter enim corrumpi atque degenerare. Hoc, quod omnem contactum poeticum refugere videtur, vide quibus poeta illuminaverit coloribus! Sed in ſingulis graecos habuit, quos duces Horatius ſeque-

Virtus: neque imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:

Vt-

sequeretur. *Fortes et boni* procreant similes ex se; propagant virtutis semina. Eurip. in Alcmae. apud Stob. Grot. p. 363. ὡς ἀληθὲς — ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεσθαι τέκνα, κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ πατρός.' Idem in Archel. apud eundem p. 359. ἐν τοῖς τέκνοις γὰρ ἡ 'ρετὴ τῶν εὐγενῶν ἐνέλαμψε ex emendatiore lectione Valken. Diatr. ad Eurip. p. 162. Pindarus Pyth. VIII. 62. φυᾷ τὸ γενναῖον ἐπιπρέπει ἐκ πατέρων παισὶν λῆμα. — 30. Quod idem observatur in generosorum animalium fetu. Pro hoc in specie statim, *patrum virtus*, generosa indoles taurorum et equorum apparet in pullis ipsorum. Latius idem persequutus est Senec. Troad. 536 sqq. *Generosa in ortus semina exsurgunt suos. Sic ille magni parvus armenti comes caet.* Martial. VI. 38. 7. *Acris equi suboles magno sic pulvere gaudet; sic vitulus molli praelia fronte cupit.* Similiter Eupolis ἐν Δήμοις apud Grot. Excerpt. tr. p. 499. οὐ δεινὸν οὖν κρείους με μὲν γεννᾶν τέκνα, ὄρνεις δ' ὁμοίους τοὺς νεοττοὺς τῷ πατρί; Contra Eclorus apud Stob. Grot. p. 365. ἐκ τοῦ κακοῦ γὰρ ἡ φύσις τίκτει κακόν· ὡς ἐξ ἐχίδνης πάλιν ἔχιδνα γίγνεται. — *imbellem feroces* magna vis horum epith. ad universam sententiam, ipsa eorum collocatione adiuta.

v. 33 *sqq. Sed doctrina*, ἡ παίδευσις, bona institutio, praeceptio *promovet*, auget, perficitque *vim insitam*, generosam animi indolem, τὸ ἐγγενές. Quintil. I. O. XII. 2. *Virtus, etiamsi quosdam impetus a natura sumit, tamen perficienda doctrina est.* Boettig. laudat Cic. pro Arch. 15. *Quum ad naturam eximiam et illustrem accesserit ratio quaedam, confirmatioque doctrinae, tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solet exsistere.* In eandem sententiam Eurip. Hec. 600. ἔχει γε μέντοι καὶ τὸ θρεφθῆναι καλῶς δίδαξιν ἐσθλοῦ, et Iphig. in A. 561. τροφαὶ θ' αἱ παιδευόμεναι μέγα φέρουσ' εἰς ἀρετάν. — 34. *Cultus recti*, recta disciplina; quatenus animus ea excolitur, ad recta et honesta perdo-

Vtcunque defecere mores,
Indecorant bene nata culpae.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Hasdrubal
De-

ducitur. — *roborant*, confirmant *pectora*, perficiunt naturalem indolem. Cic. Quaest. Tusc. II. 4. *Fortes — multo magis adiuvat ratio, quae quibusdam quasi praeceptis confirmat vim fortitudinis.* Et paullo post: *ut ager quamvis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest; sic sine doctrina animus. Ita est utraque res sine altera debilis.* — 35. 36. Inversa sententia cum αὐξήσει, *utcunque*, quandocunque *mores*, morum disciplina *deficit*, destituit indolem, ubi abest bona educatio; sed docte effecta eius posuit poeta, *mores*. — *culpae*, vitia, *indecorant*, nitorem detrahunt, maculam adspergunt, deformant *bene nata*, τὸ εὐφυὲς, εὐγενὲς, bonam indolem; degenerat illa, in vitia prona. Fortius adeo est, quam, perit virtus animi, non exculta. Dedecus quidem, τὸ αἰσχρὸν proprium de vitiis, cum vi tamen h. l., quatenus in homine bene nato, ut ita dicam, deprehenduntur, quibus adeo natalium splendor offuscatur. Iam contemplare divitias poetae in declaranda εὐγενείᾳ (*fortes* et *boni, vis insita, pectora, bene nata*) et παιδείᾳ (*doctrina, recti cultus, mores*) expositas!

v. 37. Celebrata Neronum generosa indole, a maioribus accepta, satis proclivis poetae ad celebrandas horum virtutes via erat, unde ampla satis de futura iuvenum istorum magnitudine iudicandi daretur copia. Satis autem habuit, unum at splendidissimum avitae virtutis exemplum in C. Claudio Nerone proponere. Qui bello Punico II. a. V. DXLVI. quum Hasdrubalem cum nova belli mole Italiae faucibus imminere intellexisset, relictis clam cum delecto milite, quae in Lucania adversus Hannibalem teneret, castris in Vmbriam profectus Hasdrubalis exercitum praevalidum collatis cum M. Livio Salinatore signis ad Metaurum fluvium adgressus maxima clade penitus contrivit. Vid. Liv. XXVII. 43 sqq. Atque huius plane eximiae virtutis imagine incenditur poetae animus, adeo quidem, ut generoso ad persequen-

Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,

Qui

quendum tam splendidum argumentum, quod a carminis consilio neutiquam alienum videretur, impetu abreptus in rei huius magnitudine vividissime oculis subiicienda haereat, unice que occupetur. Vid. Argum. Vivida statim initio orationis conversio, *quid debeas, o Roma*, pro, quantum resp. Romana Neronum familiae *debeat*, quam insignia eius sint merita, testatur victoria de Hasdrubale a Claudio Nerone reportata. Posterius pluribus ideis eloquutus est poeta, ita ut generalem (*Hasdrubal devictus*) et speciales, quae rem exornarent amplificarentque, promiscue adponeret; frequentata Nostro ratione. Sollenne autem poetis, fluviis et locis virtutum testimonia denuntiare. Iam Eurip. Herc. fur. 368. de Centauris ab Hercule caesis: ξύνοιδε Πηνειὸς ὁ καλλιδίνας, μακραὶ τ' ἄρουραι πεδίων ἄκαρποι. Catull. LXIV. 358. *Testis erit magnis* (Achillis) *virtutibus unda Scamandri.* — *Metaurum* (adiective) *flumen*, Metaurus, Vmbriae fl. pugna ista, ad eum commissa, famigeratissimus. Sil. VII. 486. *Multaque Hasdrubalis fulgebit* (innotescet) *strage Metaurus.* Hinc Sidon. Epp. I. 5. *illic Metaurus, cuius ita in longum felicitas uno die parta porrigitur, ac si etiam nunc Dalmatico salo cadavera sanguinolenta decoloratis gurgitibus inferret.*

v. 39 *sqq.* Victoria, quae primum Italiam post multorum annorum calamitates, ab Hannibale inflictas, recreavit, ab interitu servavit. Offusa erat Italiae densissima caligo, dum calamitatibus conflictaretur; unde emersit, pristinaque iterum luce effulsit, incolumitate eius per Neronem praestita ac stabilita; quas imagines nec pedestris oratio reformidat. Cic. pro Rosc. Am. 32. de bello civili, *tanquam si offusa reip. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omniaque miscebant.* Valer. Max. V. 2. *funus et tenebras imperio minitari.* De *luce* v. ad IV. 5. 5. — *pulcher dies*, lucidus, faustus, ut IV. 2. 47. — *fugatis Latio* a Latio, ab Italia *tenebris*, luctuosis calamitatibus finem imponens. — 41. qui primus *risit*, effulsit, resplenduit (v. ad IV. 11. 6.) salutifer fuit Italiae, *adorea*, gloria bellica, victoria, isto die parta; ornatius quam, quo die prima salutis affulsit spes populo Romano, victoria parta.

Qui primus alma risit adorea,
Dirus per urbis Afer ut Italas,
Ceu flamma per taedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.

Post

parta. *Ador, adoreum far, adorea*, praemium militibus victoribus distributum, mox pro ipsa gloria bellica, atque adeo victoria dici coeptum. Conf. Claudian. XXI. 284. Plin. XVIII. 3. *Gloriam a farris honore adoream appellabant.* — *alma*, prospera, salutari populo Romano; ornat.

v. 42. Primus, *ut*, ex quo Hannibal Italiam infestavit, insedit. Summam ἐνάργειαν, qua hoc expressit poeta, vel hebetior perspiciat. Maxime vero admirabilis delectus verbi *equitare* de hoste, qui continuis victoriis insolentior factus terram hostilem populabundus pervagatur, ipsi regioni, urbibus ferociter insultat. Vid. ad V. 16. 12. et 17. 74. Eadem notione Graecis usu venit, καθιππεύειν, καθιππάζεσθαι χώραν et sim. Habes igitur hoc uno verbo adumbratam imaginem Hannibalis, ab Alpibus in Bruttios usque per totam paene Italiam impune grassantis, ferroque atque incendiis omnia vastantis, qualem historiae fides abunde adstruit. Hinc δεινῶς *dirus Afer* simpliciter Hannibal dictus; cf. III. 6. 36. Etiam *urbes Italae* significanter pro Italia positae, in vastitate eius delineanda. Iam hostilem vim atque impetum Hannibalis poeta, quo iusta eius obiiceretur animo species, duabus comparationibus illustrat, delectu pariter atque exornatione, tum enuntiationis brevitate insignibus. Summam enim rapiditatem ac violentiam, adiuncta noxae idea, designat *flamma*, ignis, silvae, eique piniferae (*taedis*), immissus, et procella mari incumbens, pro qua speciatim est *Eurus*, *undis Siculis* infestissimus, maximas in mari Siculo turbas ciens. Vtriusque impetum designavit poeta verbo, quod proprie ad Hannibalem spectat; unde adeo illa notio assumenda, nota figura; quamquam et Ventis bigas a poetis tribui (Ita Βορέαν ἅμιππον dixit Sophocl. Antig. 997. Ζέφυρον ἐν οὐρανῷ ἱππεύσαντα Eurip. Phoen. 220.) et ἱππεύειν, διφρεύειν omnino de citatiore motu adhiberi videas veluti Eurip. Suppl. 993. κατ' αἰθέρα, ἵν' ὠκυθόαι Νύμφαι ἱππεύουσι δι'

Poſt hoc ſecundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et inpio
Vaſtata Poenorum tumultu
Fana Deos habuere rectos:

Dixit-

δι' ὀρφναίας. Nonn. Dionyſ. XXXIII. 339. Ἀστερίην — ἄστατον ἱππεύουσαν ἀμοιβάδι σύνδρομον αἴρῃ —— ἐνερρίζωσεν Ἀπόλλων. Caeterum, quantum momentum iſta ad augendam Neronis gloriam habeant, in promtu eſt videre. Eodem ſpectant ſequentia, omnia, quae poſtea Romani proſpere geſſerint, a Neronis victoria, tanquam fonte, derivantia.

v. 45. *Poſt hoc*, ἐπὶ τοῦτο, victis ſemel hoſtibus, nova in dies res Romana incrementa cepit, proſpere omnia ceſſere Romanis. *Pubes Romana*, exercitus Romanus (ut *iuvenum recens examen* I. 35. 30. *pubes Latia* Avien. D. O. 310. et ſaepius alibi) *crevit usque*, eſſe poteſt, crevit animo, magis magisque animo obfirmatus eſt, continuis antea cladibus ad deſperationem adactus, *ſecundis laboribus*, proſpera belli fortuna uſus; vel, gloria eius bellica in dies aucta eſt ſecundis praeliis; quod ſimplicius et magis adpoſitum videtur. *Labores* μόθος, de *gravi Martis opere* (Virg. Aen. VIII. 516.) ſollenne; Sil. III. 89. *diſcede periclis incerti Martis durosque relinque labores*, h. πόνον αἰπὺν, Homer. Il. XI. 600. Ita πόνος δορύσσοος ἀνδρῶν Theogn. 965. Sed pervulgata talia. — 46 ſqq. Et Italia reſpiravit aliquando, Hannibalis furorem non amplius pertimeſcens. Quo quidem ſenſu Romanos ſtatim poſt Hasdrubalis cladem animatos fuiſſe, adeo quidem, ut Hannibalem perinde haberent, ac ſi exceſſiſſet Italia, diſerte tradit Polyb. XI. 3. Iam reſtitutam ſecuritatem publicam docte poeta ab effectu, idque ab inſtauratis per Italiam religionibus deſignat; in quo auguſta admodum ſpecies eſt, aucta inſuper appoſita Poenorum, iſtas conculcantium, impietate. *Tumultus* ſignate de Poenis, variis per Italiam discurſibus ſubitum continuo pavorem incutientibus. — *impius*, qui nec ſanis Deorum peperciſſet; adpoſito epitheto, quod ad Poenos proprie ſpectare, vix opus eſt monere. — *Fana Deos hab. rectos*, reſtituta ſunt templa deorum, viguit iterum ipſorum cultus, ἀνωρθώθη τὰ ἱερά. Scilicet ὀρθὰ graecis dicta, ſarta

tecta-

Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.

tectaque; et ὀρθῶσαι, *in integrum restituere*, pristinae incolumitati reddere, veluti ὀρθῶσαι πόλιν, ἐπὶ χώραν ἵσσαι, urbem civilibus turbis concussam erigere, incolumem praestare, Pind. Pyth. IV. 485. Vide Boettig. ad h. l. Adde Eurip. Iph. A. 24. Igitur *Dii recti*, ὀρθὰ τὰ τῶν θεῶν, instauratis sacris, cultu Deorum.

v. 49. Praeclaro et ad Neronis laudem efficacissimo artificio poeta victoriae istius magnitudinem ita extollit, ut ipsorum hostium in summam inde rerum desperationem adactorum, confessione bellum istud Punicum vere ea profligatum fuisse pronuntiet, hocque imminentis Carthagini fati praesagium Hannibalis, quo maior rei esset gravitas, oratione explicet. Stamina eius deprehendas fere in effato Hannibalis, audita Hasdrubalis clade, *agnosco fortunam Carthaginis*, iuxta Liv. XXVII. 51. et inde Flor. II. 6. unde optime de poetae arte, in tractando eo exornandoque prodita, statuere licebit. Oratio vivida ac concitata, imagines fortissimae, lineisque magis ostensae, quam coloribus adumbratae; summaque ἐνάργεια in antithesibus. Summa autem orationis, *virtus* Romanorum tantum abest ut cladibus infringatur, ut adversis potius enitescat, verbo, *invicta*; ex ipsa Romanorum fortuna, quam isto bello experti fuerant, ducta; *Marte* quippe in eo ita *ancipite, ut propius periculum fuerint, qui vicerunt*, Liv. XXI. 1. Cf. Iunonis oratio Virg. Aen. VII. 293. — *tandem*, maximis demum cladibus ad hanc confessionem coactus, victa demum indomita eius ferocia; praeclare e persona Hannibalis. — *perfidus*, qui, excisa Sagunto, foedus ruperat, bellum nefarie inceperat. Sic Martial. VI. 19. *periuria Punici furoris* istud bellum et Stat. Silv. IV. 6. 77. ipsum Hannibalem *periuro ense superbum* vocat. Vel omnino animum eius *perfidia plus quam Punica* (Liv. XXI. 4.) infamem notare voluit poeta. Certe generalius de Punica fide acceptum paullo languidius in tali loco videtur. — 50. Vide quanta brevitatis virtus sit enuntiatae sententiae: insanos nos, qui ultro aggrediamur, bello petamus, quos effugere satius erat. Insaniam istam

Gens, quae cremato fortis ab Ilio
Iactata Tuſcis aequoribus ſacra,
Natósque maturosque patres,
Pertulit Auſonias ad urbis,

Du-

vivide declarat poeta comparatione, cum ipſa ſententia mira arte contexta. Cf. III. 2. 10. Nos *Poeni* Romanos *ſectamur*, cervi lupos. (Hos enim oppoſitionis vis poſtulabat. De Romuli lupa poetam cogitaſſe, nemini facile Baxterus perſuaſerit.) Proprie igitur erat, *cervi ſectamur* lupos, *quos ... triumphus*, *praedae* quippe certiſſimae iis futuri. Sed docte hoc inſeruit poeta (*praeda rapac. lup.*) et in altero (*ſectamur, quos* caet.) comparati magis ratio habita. — 52. *fallere et effugere* eos, λαθεῖν, fuga impetum eorum eludere, ſeſe ſubducere, *triumphus opimus eſt*, pulcherrimae inſtar victoriae habendum, in ſumma felicitate ponendum. Nota opima ſpolia; unde docte triumphus opimus dictus.

v. 53. Plane inſitam Romanae genti eſſe invictam vim atque fortitudinem, adeo quidem, ut ab ipſis cladibus calamitatibusque nova incrementa capiat, poeta ut oſtenderet, ad ipſa populi ſui primordia recurrere neceſſe habet, luculenter iſtud comprobantia; de quibus Hannibali, in Italia ſeneſcenti (uti ipſe ait apud Liv. XXIX. 3.) utique conſtare poterat. *Gens*, ſtirps gentis Romanae, Aeneadae, qui ne patriae quidem interitu (docte hoc epith. *cremato* involvit poeta) animo conciderunt, ſed novis ſedibus quaerendis intenti *fortes*, fortiter, aerumnoſis viae laboribus ac periculis haud deterriti, petiere Italiam. Hoc auguſtiore ſpecie poeta; tanquam ſola erga Deos atque infirmam aetatem pietate ducti tantos labores toleraverint. — 54. *Sacra*, θεοὺς πατρῴους, Veſtam, caeterosque deos patrios, maxime Penates. Virg. Aen. II. 293. *Sacra ſuosque tibi commendat Troia Penates; hos cape fatorum comites.* Res curate tractata ab Heyn. in Exc. IX. L. II. Aen. p. 304. — *iactata*, quatenus ipſi Troiani graviſſimam tempeſtatem in *Tuſco*, Tyrrheno mari experti; docte. Virgil. Aen. I. 71. *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor, Ilium in Italiam portans victosque Penates*; ubi vide quae ſequuntur. — 55. *Pii* Aeneae maxime reſpectu, *natum* Iulum et *maturum* aetate Anchiſen ſecum aſportantis, haec com-

Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedis, ab ipſo
Ducit opes animumque ferro.

Non

commemorari exiſtima. In *pertulit* ſummae conſtantiae notio; et *Auſoniae urbes* docte Italia dicta, ab Auſonibus, antiquis Italiae incolis. Vide omnino Heynii Exc. IV. ad Aen. VII. 57. p. 129.

v. 57 *ſqq*. Gens iſta, quum cladibus attritam ac paene confectam putes, tum *velut ab ſtirpibus laetius feraciusque* (ut de eadem Liv. VI. 1.) *renaſcitur*, exſurgit; *maior ſemper frequentiorque pro tot caeſis exercitibus ſuboleſcit*, quod de eadem iidem Carthaginienſes praedicant apud Liv. XXIX. 3. Igitur quam appoſita iſtius gentis cum ilice, poſt amputationem laetius effloreſcente, novumque, quo ſeſe extollat, robur adepta, comparatio ſit, in promtu eſt videre. Ilex *tonſa*, attonſa, acciſa; ramis amputatis. *Brachia* arborum *tonde*, Virg. Ge. II. 368. — bip. *duris*, *στιβαροῖς*, dure impactis; vel ſimpliciter e duro ferro. *πέλεκυς χαλκήλατος*. v. 58. ſuaviter exornat comparationem. De *Algido* v. ad I. 21. 6. — *feraci nigrae frondis*. ſaltuoſo, ſilvis conſito, ut frondes nigrae ſint umbroſae, ut I. 4. 11. et I. 21. 7. Forte tamen in ſpecie Algidum quercubus atque ilicibus feracem deſignare voluit poeta epith. *nigrae*, iſtis proprio (uti et *μελάνδρυα* Graecis), etiam propter denſam umbram iſtarum arborum. Ad rem v. III. 25. 9. — 59. 60. Docte iterum (ut vv. 50 ſqq.) comparationem commiſcuit cum ſententia poeta, utriusque aequali fere ratione habita. Nam etiam *damna* et *caedes* ilicis tonſae dici poſſunt. Suave autem oxymoron, *damnis* Roma *opulentior* facta, quod imitatus eſt Rutil. Itin. I. 120. *Adverſis ſollenne tuis, ſperare ſecunda: exemplo caeli* (lunae) ditia damna *ſubis*. Similiter *creſcere malis* de Hercule Senec. Herc. fur. 33. *damnis dives ab ipſa ſuis* de hydra Ovid. Heroid. IX. 96. Adde eund. Met. IX. 193. — 60. *ducit opes animumque*, novas vires, novum robur acquirit, animoſior facta, *ab ipſo ferro*, ſecuri amputata; h. graviter adflicta, maximas clades experta, de Romana gente.

v. 61. Novas comparationes einsdem illuſtrandae ſententiae

ſub-

Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem:
Monstrumve submisere Colchi
Maius, Echioniaeve Thebae.

Merses

subnectit poeta, oratione tam scite variatas, ut comparationis speciem in iis vix agnoscas. De Hydra Lernaea, e cuius uno reciso capite innumera alia succrescerent, narrationem pete ab Ovid. Met. IX. 69 sqq. Cf. Intpp. ad Hygin. f. 30. et ad Apollod. II. 5. 2. Simile effatum Pyrrhi apud Flor. I. 18. *Video me plane Herculis sidere procreatum, cui, quasi ab angue Lernaeo, tot caesa hostium capita de sanguine suo renascuntur.* Sed frequentatum omnino vett. enatum inde proverbium ὕδραν τέμνειν, ubi ex uno malo, quod sustuleris, nova copiose emergere animadvertas; de quo vid. Torrent. h. l. et Erasm. Adag. p. 519. — *Hydra non firmior*, firmius *crevit in Herculem*, docta brevitate pro, non magis *secto corpore*, resecto uno capite novo succrescente capitum numero, virium incrementa cepit, quibus obniteretur Herculi. Nova adversus Herculem *subrecta* capita docte τῷ *crevit* designat poeta. — *vinci dolentem*, omnibus viribus annitentem, ne vinceretur, graviter colluctantem cum hydra aegerrimeque vincentem; immense auctas hydrae vires docte ita declarari puto. Iolai demum ope Herculem id effecisse, in vulgus notum. — 63. Neque draco caede sua feracior ac terribilior fuit. E satis eius dentibus provenisse γηγενεῖς idque armatos, notum vel ex Ovid. Met. III. 101 sqq. Prodigiosum hunc terrae partum docte *monstrum* poeta appellat, quod *Colchi et Thebae*, terra Colchica ac Thebana *submisere*, protulere; Iasone Colchis, Thebis Cadmo dentes istos serentibus. Elegans est usus verbi *submittere*, ἀναπέμπειν, de rebus, quas terra gignit, passim notatus VV. DD. veluti Burm. ad Val. Fl. III. 528. et ad Propert. I. 2. 9. — *Echioniae*, Boeotiae, ab Echione, uno terrigenarum, e reliquis, mutuis ictibus pereuntibus, cum quatuor aliis superstite.

v. 65 *sqq.* Similiter qua verba qua sententiam Hannibal apud Liv. XXII. 14. init. *Cum eo nimirum hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest; seu vicit, ferociter instat victis; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.* Idem apud Iustin. XXXI. 5. *Aliis bellis*

Merſes profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Proelia coniugibus loquenda.

Car-

lis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepiſſe occaſionem loci temporisque, agros diripuiſſe, urbes expugnaſſe; cum Romano, ſeu occupaveris prior aliqua, ſeu viceris, tum etiam cum victo et iacente luctandum eſſe. Sidon. Apoll. c. VII, 6. *Adverſis ſic Roma micat, cui fixus ab ortu ordo fuit creviſſe malis.* In Noſtro mire animum percellit nervoſa brevitas, quae antitheſibus vigorem addit. *Merſes profundo*, ſi mari eam penitus immergas, immerſam putes, h. calamitatibus oppreſſam, cladibus confectam; ecce *pulchrior*, glorioſior *evenit*, emergit, in malis maior exiſtit. Quanto fortior Noſter imitatore ſ. o Rutil. Itin. I. 129. *Flevit ſucceſſus Hannibal ipſe ſuos. Quae mergi nequeunt, niſu maiore reſurgunt, exſiliuntque imis altius icta vadis.* *Mergi*, ut βαπτίζεσθαι, de malis, quibus opprimimur, uti contra ἐκνεῦσαι, iis liberati, nota poetica loquendi ratione. — 66. Cogita par luctatorum compoſitum; illum, adverſario ſtatu deiecto ac labante victoriae iam imminentem, hunc collectis viribus inſurgentem, alterumque *integrum* adhuc, h. ne loco quidem motum, uno impetu proſternentem. *Cum laude* igitur *proruit*, maiori laudi ei cedit, quod exhauſtus paene viribus adverſarium *integrum*, integris viribus ac *victorem*, victoriae iam certum *proruit*, terrae affligit. Forte dicta haec reſpectu Hasdrubalis, cum exercitu integro atque Hiſpaniarum victore in Italiae faucibus a Romanis toties ab Hannibale fuſis ad internecionem caeſi. — 68. *coniugibus loquenda*, cum vi, de quibus coniuges querantur, quorum triſtiſſimam memoriam ſervaturae ſint, maritis ipſorum in iis caeſis, adeoque atrociſſima, funeſtiſſima. Catull. LXIV. 349. 50. *Illius egregias virtutes claraque facta ſaepe fatebuntur gnatorum in funere matres.* Altera ratio, *coniugibus* (tertio caſu) *loqu.* quae victores coniugibus enarrent, ut in Ovidiano: *narrantis coniux pendet ab ore viri*, a Schol. Cruqu. iam allata, minus gravitatis habet pro affectu loquentis.

v. 69. Pulchre ſubiicitur Romanis poſt cladem animoſioribus Hannibal, eadem accepta, de

Carthagini iam nón ego nuntios
Mittam ſuperbos: occidit, occidit
Spes omnis et fortuna noſtri
Nominis, Hasdrubale interemto.

Nil Claudiae non perficient manus:
Quas et benigno numine Iupiter

De-

de ſummis rebus deſperans! quo victoriae iſtius magnitudinem mirifice extolli, in aprico eſt videre. *Iam non*, non amplius *mittam*, mittere licebit *Carthagini*, Carthaginienſibus, *nuntios ſuperbos*, qui victoriam *ſuperbam*, magnificam, glorioſam (ut *triumphus ſuperbus* I. 35. 4.) annuntient. Sed docte ipſi *ſuperbi* dicti; partem iſtius gloriae ſibi vindicantes, elati gentis ſuae gloria. Quam acerba autem haec priſtinae felicitatis, cum praeſente fortuna collatae, recordatio! Miſſi autem ſaepius Carthaginem victoriae nuntii, quos Livius diſerte memorat, veluti poſt cladem Cannenſem, XXIII. 11. — 70. Magna δει-νότης in repetito *occidit*. — *fortúna noſtri nominis*, rerum noſtrarum, noſtrae gentis, noſtra. Ita acceptum convenit fere iis, quae idem apud Liv. XXVII. 51. dicit, *agnoſco fortunam Carthaginis*; hocque ad Neronis laudes ſatis ſplendidum foret, quod eius victoria Carthaginienſium regni ruinam traxiſſet. Vel ſic tamen praeſtare arbitror, *fortunam noſtri nominis*, de Hannibalis fortuna bellica cum Hasdrubalis exercitu extincta accipere. Atque hoc iubent anteced. v. 69. et *ſpes omnis*. Etiam Livius XXVIII. 12. *Poſt Hasdrubalis vero exercitum cum duce*, in quibus ſpes omnis repoſita victoriae fuerat, *deletum, cedendoque in angulum Bruttium caetera Italia conceſſum* caet. valde adpoſite.

v. 73. Tam inſigni edito opere maxima quaevis in poſterum ab ipſo hoc Claudio, eiusque poſteris, virtutum ſuarum heredibus (iuxta illa, *fortes creari fortibus*) perpetratum iri recte ominari licet. Exquiſitum poetae artificium eſt, quo ipſum Hannibalem futurae gentis Claudiae magnitudinis vatem ſert, ſicque orationem ad privignos Auguſti, primarium huius carminis argumentum, inflectit. Male nonnulli poetam iterum loqui autumant; quo totius tetraſtichi vis plane infringitur. *Nil*

non,

Defendit, et curae ſagaces
Expediunt per acuta belli.

non, omnia perficient *manus Claudiae*, gens Claudia, manu ſtrenua, fortis; omnia proſpere ab iſta gerentur. Docta reique apta periphraſis eſt *manus Cl.* in declaranda iſtius gentis fortitudine bellica; ut *manus Herculea* II. 12. 6. — 74. *Quas*, quandoquidem gentem iſtam *Iupiter benigno numine*, Deorum favor *defendit*, tutatur. *Sanctos inde acceptosque numinibus Claudios* dixit Tacit. Ann. IV. 64. Deſignatur feliciſſimus rerum ſtrenue ac prudenter inceptarum perfectarumque eventus. Adoptavit etiam Florus II. 6. *Nihil actum erat tanta virtute, tanto favore etiam Deorum.* — 75. *curae ſagaces*, conſilia ſagacia, ingenii ſagacitas prudentia in adminiſtrando bello ſpectata: Supra *conſilia* ſimpliciter dicta v. 24. — 76. *Expediunt per acuta belli*, docte et breviter pro, transmittunt incolumes per maxima belli diſcrimina, ex iisque adeo expediunt. *Acuta belli*, *pugna acuta*, ὀξὺς Ἄρης, ὀξὺς ἀγὼν, θοαὶ μάχαι (Pind. Pyth. VIII. 37.) de pugna ancipiti, atrociſſima. Similiter δι' ὀξείας δραμεῖν, ἐπὶ τῶν διακινδυνευόντων, quod proverbium eſt apud Zenob. Cent. III. 13. et ἐπὶ ξυροῦ εἶναι Theocr. XXII. 6.

CARMEN V.

ARGVMENTVM.

Magnum facile agnoſcas poetam in exquiſita ac plane perfecta Auguſti laudum, quas huius carminis argumentum fecit, pertractatione. Tantam enim Auguſti laudationi, adlatis idoneis rerum argumentis, conciliavit veritatis ſpeciem, ut nihil plane adulationis aut vanae oſtentationis ei adſperſum vereque, pectus poetam, quum iſta ſcriberet, diſertum feciſſe, dicere liceat. Tum artificium poetae in quaeſite laudando Auguſto haud unum animadvertas. Primum, quantis Auguſtum meritis inſignem tibi fingas neceſſe eſt, quem, diutius abſentem, univerſus populus Romanus impatientiſſime deſideret, ac paene ſuſpiret? quo ſane tenerrimi amoris ac pietatis, a felicitatis ei debitae ſenſu profectae, vix liquidius affectus oſtendi poterat. Deinde, ne in turpem adulationem prolapſus ac ſimulate loquutus videri poſſet, cauſſas quidem, quibus civium animos ſibi conciliaſſet, non ambitioſe adtexit, ſed docte ab effectis, ſuaviſſima felicitatis iſtorum temporum pictura declaratis, colligendas dat. Tandem, quo rectius de immortalibus eius in patriam meritis ſtatuatur, magnitudine eorum univerſum populum ita attonitum atque affectum ait, ut, quum humana ſorte paene altiora ſint, Auguſtum, publicae iſtius privatae-

que

que felicitatis auctorem, non possit, quin summa veneratione ac pietate, tanquam numen tutelare, prosequatur, utque diutissime inter se moretur, quotidie voveat. Ad libationes tam publicas quam privatas, quae iam a. V. DCCXXIV. Senatus Augusto decrevisset, ultima haec spectare, in proclivi est animadvertere. Atque ex his a me dictis, quae huius carminis summa, quamque artificiosa argumenti sit tractatio, satis expeditum esse arbitror. Caeterum quantum suavitatis atque hilaritatis vel ipsis huius carminis insit numeris, vix admonitione egere arbitror.

AD AVGVSTVM.

Divis orte bonis, optime Romulae
Custos gentis, abes iam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus Patrum
Sancto concilio, redi.

Lucem

v. 1. *Divis orte bonis* explicant, nate *Diis bonis*, absolute, θεῶν ἀγαθῶν, εὐμενῶν sc. ὄντων, θεῶν ἕκητι, Diis propitiis, Deorum beneficio terris date! fere ut IV. 2. 37. de eodem: *quo nihil maius meliusve terris fata donavere bonique Divi;* haud indocte quidem, neque indigna h. l. rei specie. Augustior tamen h. l. Augusti *Dei* compellatio, quatenus in gentem Iuliam adscitus ad Deos genus suum referret, ac meritorum magnitudine, dum adhuc in terris degeret, ita dici appellarique mereretur. Cf. III. 5. 2. Epp. II. 1. 15. Atque haec per totum fere carmen regnat idea. Thall. Milef. I. 2. (A. B. II. 164.) Καῖσαρ, ἀνικάτων ἔκγονε Ῥομυλίδων! αἰθερίην γένεσιν σέο μέλπομεν. Praestat adeo multo simplicior ratio, oriunde a Divis, *bonis*, qui tantum tamque beneficum Romanis numen ex se nasci voluerint. — 2. *Custos gentis Romulae*, Romuleae, itidem tanquam Deus ἐγχώριος, tutelaris, ut Neptunus *custos Tarenti* I. 28. 29. Infra idem Augustus *tutela praesens Italiae* IV. 14. 43. et *rerum custos* adiuncta divinitatis notione, audit. *Romulus*, adiective ut *Dardanus* et plurima alia vocabula. — *abes* a gente tua, *iam nimium diu*; quo admodum molliter desiderii impatientiam prodit. — 3. *pollicitus maturum reditum*, te multo maturius, brevi rediturum, *sancto*, augusto, *Patrum concilio*, ordini, Senatui. Similiter *sanctissimum gravissimumque orbis terrae consilium* Senatum appellat Cic. Cat. I. 9. *sanctum Senatum* Virg. Aen. I. 426. — *redi*, en votorum summam, uno verbo expositam!

v. 5. Exhilara iterum adventu tuo patriam, per longam absentiam moerore prostratam. Suavissima haec imagine extulit poeta. Obnubila omnia sunt (quae sollennis tristitiae imago est; expressa quoque a Virg. Aen. II. 92. *vitam in tenebris luctuque trahebam.* Cf. IV. 4. 40.) ab-

Lucem redde tuae, Dux bone, patriae:
Instar Veris enim voltus ubi tuus
Affulsit, populo gratior it dies,
Et soles melius nitent.

Vt

absente te; igitur *redde lucem patriae*, dispelle ista nubila *luce tua*, te reddito, quo se tanquam Solis luce recreatam patria sentit. Aeschyl. Pers. 298. ubi Atossa, postquam Xerxem dadi superstitem audisset: ἐμοῖς μὲν εἶπας δώμασιν φάος μέγα, καὶ λευκὸν ἦμαρ νυκτὸς ἐκ μελαγχίμου. Homer. Od. XVI. 25. in summi gaudii testificatione; ἦλθες, Τηλέμαχε, γλυκερὸν φάος. In aliis Homeri locis salutis primariam notionem habet, quae huc non faciunt. *Ducis* minus ambitiosa Augusti appellatio, etiam sub Impp. frequentata, quod regium nomen Romanis exosum esset. Exempla acervatim constipavit Markl. ad Stat. Silv. IV. 1. 46. Nonnulla quoque habet Burm. ad Propert. II. 13. 20. In *patriae* cave arguteris; dictum uti *pater patriae* et sim. — *tuae*, tibi penitus addictae, tantoque desideratius reditum tuum efflagitanti.

v. 6. Vide quam splendide *lucis* notionem exornaverit poeta; in quo iterum divinitatis Augusti subest idea. Scilicet benevoli numinis praesentia insolito fulgore (vid. ad III. 16. 1.) aut candida nube (uti irati caliginosa), qua amictum est (v. ad I. 2. 31.) prodi credita; unde adeo tota natura refulget, laetioremque faciem induit. Notissimus Lucretii (I. 6 sqq.) locus de Venere: *Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila caeli adventumque tuum: — — tibi rident aequora ponti, placatumque nitet diffuso lumine caelum;* quod phantasma varie exornatum est a poetis. Igitur Augusti *vultus instar Veris affulget*, resplendet, per naturam fulgor eius diffunditur, Veris (personam cogita, uti in splendidissima pompa apud Lucret. V. 736. Cf. IV. 7. 9.) adventantis instar, quod dispulsis nubibus serenitatem reducit. Dictum inde Ἔαρ χρύσειον, χρυσερῶν νεφέων ἐλατὴρ Oppian. Cyneg. I. 119. Hinc suaviter Theocr. VIII. 41. 45. παντᾷ ἔαρ — — ἔνθ' ἁ καλὰ παῖς ἐπινίσσεται, laudante Boettig.; et venustas, veris instar affulgens, Χαρίτων ἔαρ Iulian. LVII. 1. (A. Br. II. 506.) et Alexand. Aetol. V. 7. (A. Br. 497.) τρωθήβης, ἔαρος θαλερώτερος; secuti Theocr. XIII. 45.

cui

Vt mater iuvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora
Cunctantem ſpatio longius annuo
Dulci diſtinet a domo,

Votis

cui Νυχεία ἔαρ ὁρῶσα dicta. — 7. dies, menſes, anni *eunt*, procedunt, obvia ratione, poetis admodum frequentata. Vide ad IV. 7. 12. — 8. *Soles*, Φάεα, quatenus cuique diei ſuum ſolem adſignant. *Memini me condere Soles* ſimiliter Virg. Ecl. IX. 82. — *melius*, purius *nitent*, ſervata imagine pro, recreatur patria te praeſente.

v. 9. Molliſſimum deſiderii affectum, quo Patrem ſuum patria pie proſequitur, egregie poeta cum materna ſollicitudine comparat, quae per longiorem unici filii abſentiam vigorem atque incrementa cepit maxima. Comparationem per ſe dulciſſimam et ad movendos animos aptiſſimam vide quam ἐναργῶς expoſuerit, animaveritque poeta. Augetur deſiderii affectus itineris ſuſcepti difficultate atque periculo, vivideque ad coelum expanſis in litore matris, vota metu duplicantis, manibus oſtenditur. Acuant talibus locis humanitatis ſenſum homines invenuſti frigidiorisque ſanguinis. Profecit autem poeta ex Homeri Od. XVI. 17. comparatione, quamquam paullo aliter adornata: ὡς δὲ πατὴρ ὃν παῖδα φίλα φρονέων ἀγαπάζει ἐλθόντ' ἐξ ἀπίης γαίης δεκάτῳ ἐνιαυτῷ, μοῦνον, τηλύγετον, τῷ ἔπ' ἄλγεα πολλὰ μογήσῃ· ὡς τότε caet. Cum Noſtro certamen inſtituit Oppian. Hal. IV. 335 ſqq. ὡς δ' ὅτε τηλύγετον μήτηρ γόνον, ἢ καὶ ἀκοίτην εὐνέτις ἀλλοδαπὴν τῆλε χθόνα γαῖαν ἰόντα ἀχνυμένη στέλλῃσι· νόος δέ οἱ ἔνδον ἀλύει, ὅσσῃ οἱ μεσσηγὺς ἁλὸς χύσις, ὅσσά τε κύκλα μηνῶν· ἀκροτάτοισι δ' ἐπεμβαίνουσα θαλάσσης κύμασι δακρυόεσσαν ἐπὶ στόμα γῆρυν ἵησι, σπεύδειν λισσομένη· καί μιν πόδας οὐκ ἔτ' ὀπίσσω ἱεμένην φορέουσιν, ἔχει δ' ἐπὶ πόντον ὀπωπάς. Intellige autem iuvenem, adverſis ventis, quo minus e Bithynia, quo mercaturae cauſſa profectus fuerat, reditum parare poſſet, prohibitum ac detentum. Docte hoc Carpathii maris, quod ei transeundum erat, et *Noti*, redeunti Italiam adverſi mentione facta innuit poeta. — *Notus invido flatu*, flatus Noti invidi, Notus invidus, adverſus, matri filii reditum invidens; ornate. — *Carpathii maris aequora*, ſollenni copia poetica pro, Carpathium mare,

Votis ominibusque et precibus vocat,
Curvo nec faciem litore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quaerit patria Caesarem.

Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Paca-

mare, de quo vid. ad I. 35. 8. — *distinet*, seiunctum eum tenet *a domo dulci*, desiderata, ultra annum. Pro quo ornatius est, *cunctantem*, ita ut ei desidendum sit, a domo abesse cogatur *longius*, diutius *annuo spatio*, anno. Magis autem poeticum erit, si iungas *distinet trans aequora*, quam *cunctantem trans aequora*.

v. 13. Praeclare omnia cumulat poeta, quibus sollicitudinem matris, salvum filii reditum a Diis impetrandi ob oculos ponat. *Votis*, Diis pro incolumi filio nuncupatis, *vocat iuvenem*, Deos exorare studet, ut reddant sibi filium. *Precibus vocare imbrem* similiter Virg. Ge. I. 157. *Ominibus* faustis captandis, aut, si sinistra appareant, iis averruncandis. Vtrumque coniungi sollenne. Liv. praef. in fin. *Cum bonis potius ominibus, votisque ac precationibus Deorum libentius inciperemus* etc. — 14. *non demovet faciem*, fixis in mare oculis prospicit, unde eum venturum sperat. — 15. Eodem tui desiderio flagrat universus populus. — *desideriis icta*, πόθῳ βληθεῖσα, ἱμέρῳ πεπληγμένη, ut Aeschyl. Agam. 555. et 1215. *Desiderio perfixa iuvenci*, Lucret. II. 360. Omnino de quovis vehementiore animi affectu poetis adhiberi, in vulgus notum est. — *fidelibus*, fidem, amorem, pop. Rom. in te testantibus, pio animo profectis; significanter. — 16. *quaerit*, suaviter desiderii notionem exponit. Cf. III. 24. 32. Alia vide apud Markl. ad Stat. Silv. III. 5. 32. Omnino *desid. icta quaerit*, delecta copia est pro vulgari, desiderat *Caesarem* suum, quod ipsum quam auguste pro tenui, te.

v. 17 *sqq.* Vt omnem simulatae pietatis suspicionem excludat poeta, caussas subiicit, a quibus ardentissimum illud desiderium proficiscatur, insignia ipsius in remp. merita; quae docte ab effectis declarata statim sub-

Pacatum volitant per mare navitae:
Culpari metuit Fides:

Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos et lex maculosum edomuit nefas:

Lau-

subiiciuntur. Declarat autem ea ab summa omnium rerum abundantia, securitate, innocentia, morumque integritate; quibus quum auream aetatem fere designari constet, in promtu est artem poetae perspicere, qua Augusteum saeculum cum aureo composuerit. Bos *tutus*, tuto, secure *rura perambulat*, otiose in pratis pascitur. ' *Perambulare*, quod alias est errare, palare, vagari, de pastu gregum. Bovem aratorem intelligunt nonnulli, nescio quam commode propter seqq. et omnino suavior securitatis imago, grex libere per prata vagans, dum pascitur. — Venusta eximiae ubertatis imago: *Ceres* et *Faustitas*, quae alibi Abundantia, Copia (C. Saec. v. 60.) *nutriunt rura*, fecundant segetes, unde largus proventus existit. Consimilis imago apud Tib. IV. 1. 163. *Non illic* colit arva *deus Bacchusve Ceresve*. Nostrum ante oculos habuit Sil. XII. 375. *Arva coquit nimium* — — *caetera propensae Cereris nutrita favore*. — *alma*, benevola, in largiendis frugibus. Ad sententiam IV. 15. 5. *tua*, *Caesar*, *aetas fruges et agris retulit uberes*. — 19. *Nauitae*, speciatim mercatores, *volitant per mare*, secure maria traiiciunt, quippe *pacata*, non amplius infestata, compositis bellis civilibus. Apposite laudant, quae nautae Augusto sinum Puteolanum praetervehenti acclamarunt, *per illum se vivere*, *per illum navigare*, *libertate atque fortunis per illum frui*, apud Sueton. Aug. 98. *Volitare* praeclare lasciviam et audaciam nautarum in summa securitate depingit. Vide vel Ernesti Clav. Cic. h. v. — 20. *Fides metuit culpari*, cavet, ne culpetur, omnino non culpatur, sincera, incorrupta, integra est ab omni fraude; nota loquendi ratione.

v. 21. Per te restituta disciplina publica, reducti mores maiorum. Effectum maxime hoc Augustus voluit latis legg. Iuliis de adulteriis, quae omnis morum corruptelae fontem haberet. Cf. III. 6. 17. — *Nullis polluitur* caet. Matrimonia casta sunt, nullis stupris *polluta*, contaminata. Notae graecorum lo-

Laudantur ſimili prole puerperae:
Culpam Poena premit comes.

Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?
Quis, Germania quos horrida parturit

Fe-

loquendi formulae, μιαίνειν, αἰσχύνειν λέχος, hac de re. — 22. More priſtino reſtituto, latisque, quae adulteria compeſcerent, legibus. Sed nova ſententia ornate expoſuit poeta. — *edomuit*, coercuit, exſtirpavit *nefas*, flagitia, h. adulteria, quaeſito verbo. Nam *Licentia evagatur*, cui lex *frenum iniicit*, illam compeſcens, ut IV 15. 10. ubi vid. Not. — *maculoſum*, foedum, turpe, communi flagitiorum epitheto, quatenus νόμον μιαίνουσι (ut Incert. apud Stob. Grot. p. 119.) vel homini notam inurunt; tum ſollenne poetis, *labes adulterii* (ut Ovid. Am. III. 5. 44.) *libidine foedus et maculoſus* Tacit. Hiſt. I. 7. et ſimilia. Reſpondet igitur τῷ *polluitur*. — 23. Caſtitatis fideique uxoris in maritum maximum apud antiquos argumentum *proles* marito *ſimilis*. Laudatis iam ab aliis poetarum locis, Heſiod. Ἐργ. 233 ſqq. Theocr. XVII. 44. Catull. LVIII. 225. et Martial. VI. 27. 3. adde Athen. V. p. 190. Noſſidis ep. VII. 4. (A. Br. I. 195.) ᾗ καλὸν ὄκκα τέλει τέκνα γονεῦσιν ἴσα. Ovid. Triſt. IV. 5. 31. Alia habet Abreſch. ad Ariſtaen. Lectt. p. 120. — 24. *Culpam premit* pede, ſtatim ſequitur, inſtat ei *Poena*; flagitia ſtatim vindicantur; ne dilatione robur acquirant, latiusque ſerpant impunitatis illectamento.

v. 25 *ſqq.* Securitatem externam civitati Romanae ab Auguſto effectam vivide delineat poeta, commemoratis ſpeciatim, qui imperium Rom. antea infeſtaſſent, atrociſſimis hoſtibus, nunc partim edomitis, partim repreſſis. Vividum ſecuritatis ſenſum vivida pulchre prodit oratio. De *Parthis* domitis vid. ad III. 5. de *Scythis*, ultra Iſtrum repreſſis v. II. 9. 23. De *Germanis* v. IV. 4. denique de *Cantabris* v. II. 6. 2. et III. 14. init. — *gelidum Scythen*, *gelidae orae*, (I. 26. 4.) Septentrionis incolam. — 26. Quis *fetus Germaniae horridae*, docta epithetorum permutatione, pro *fetus Germ. horridos*, Germanos adſpectu truces, immani virium robore quantumvis feroces; ita enim accipi debere, docet oppoſitionis (τῷ *paveat*) elegantia,

Ar-

Fetus, incolumi Caesare? quis ferae
Bellum curet Iberiae?

Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores:

Hinc

Atque hoc sensu *feram Germaniam* dixit Ovid. Trist. IV. 2. 1. et ex P. II. 8. 39. (ubi eadem oppositio: *Sic fera quam primum pavido Germania vultu* caet.) *Germaniam atrocem* Prisician. Perieg. 275. *Germanos truces* idem 294. Infra V. 16. 7. *fera caerulea Germania pube.* Ad horridam, qua Taciti adhuc squalebat aetate, Germaniae faciem vix bene referas; quamquam *horrere* proprium hac de re verbum. Eadem virtute Valer. Fl. II. 645. *licet hinc saevas tellus alat horrida gentes*, ubi *saevus* τῷ *horrida* lucem suam affundit. Caeterum incolas telluris, in qua nati eductique sunt, *fetus*, subolem, atque alumnos dici, notum vel e Catull. LXIII. 50. *Patria o mea creatrix, patria o mea genetrix.* Avien. Descr. O. 311. de hac ipsa re: *Italidum vi moesta paludivagos Germania flevit alumnos.* Delecta autem h. l. in Germanorum atrocium descriptione imago, quasi γηγενῶν naturam ii referant, terra sati. *Fetus* autem adhibuit poeta, non quod instar catulorum ferarum essent, sed propter Germaniam matrem; cuius fetus est, quicquid intra eam gignitur. Caeterum orationis colorem e Nostro duxit Sil. I. 230. *atros chalybis fetus humus horrida nutrit*, satis feliciter. — 27. In *incolumi Caesare* magna δεινότης est, et ad totam ῥῆσιν spectat; hoc vivente, huius nominis terrore contremiscunt gentes! — *Iberia fera*, propter Cantabros feros, bellicosos.

v. 29. Succedunt suavissimae tranquillae atque inter iucundissimos labores actae vitae picturae, quibus animum post horridarum gentium enumerationem mirifice deliniri sentias. Ex opere autem rustico gratam tantum eius speciem repraesentat, vini culturam, atque ex hac ipsa genus quoddam, quod nec taedii nec defatigationis offensionem habet. Tum ipsam hanc impendi vides operam ad vitam genialiter agendam; quam statim exquisita ratione ad Augustum, felicitatis istius auctorem, relatam subiicit. — *Condimus diem*, dum inter opus, quo per totum diem occupati eramus, conditur, elabitur, occidit; quod de sole magis proprie dici, in

Hinc ad vina redit laetus, et alteris
 Te mensis adhibet Deum:

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris: et Laribus tuum

Miscet

in promtu est videre. Atque ita iam Callim. ep. II. 3. ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν, et inde Virg. Ecl. IX. 52. Paullo argutius Claudian. LII. 13. *Idem condit ager soles, idemque reducit,* pro, in eodem agro semper versatur. Saepissime autem solem cum temporis spatio, quod cursu suo efficit, h. die permutari, in vulgus notum. — *in collibus* vitiferis, vinetis. — *suis*, quorum nunc tuta possessio est; quae bellis civilibus admodum incerta erat. — 30. Et maritat arbores vitibus, alligat vites arboribus; nota loquendi ratione. Vid. ad V. 2. 10. — *viduas*, antequam iis alligarentur vites; ornat. Proprie autem *arbores viduae*, oppos. *vitibus maritis*, ut Iuvenal. VIII. 78. *Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos.* Catullus tamen *vitem viduam* appellat LXII. 49. — 31. *Hinc*, absoluto diurno opere, *redit* (nam quovis die hoc facit) *ad vina*, compotationem instituit, *laetus convivia curat*, ut de agricolis Virg. Ge. I. 301. — *mensis alteris*, secundis *te adhibet*, tanquam *deum* ἐπιτραπέζιον. Alludit poeta ad Graecorum morem, qui deorum tutelarium parva sigilla mensis suis adponerent, quibus post epulas libarent. Notissimus Alexandri Hercules ἐπιτραπέζιος, *Genius tutelaque mensae*, Lysippi opus unius pedis mensura, quem pulchre describit Stat. Silv. IV. 6. Cf. omnino quos laudat Barth. ibi ad v. 52. Orationis colorem Virgil. quoque inde duxit Aen. V. 62. *adhibete Penates et patrios epulis, et quos colit hospes Acestes.* Non igitur h. l. simpliciter est, tibi, ut deo, libat; nam hoc v. 33. demum subiicitur; quamquam libationes Augusto publice decretas transferendo huic graeco mori ansam poetae dedisse recte statuas. De iis Dio LI. 19. p. 457. ἐν τοῖς συσσιτίοις, οὐχ ὅτι τοῖς κοινοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰδίοις, πάντας αὐτῷ σπένδειν ἐκέλευσαν. Eundem apud Graecos regibus habitum honorem fuisse docet Luciani Catapl. I. p. 633.

v. 33. Te *prosequitur*, colit, honorat multis precibus, et

Miſcet numen, uti Graecia Caſtoris
Et magni memor Herculis.

Longas o utinam, Dux bone, ferias
Praeſtes Heſperiae! — dicimus integro
Sicci

mero pateris defuſo, libatione facta. Nam preces et libationes τιμαὶ θεῶν, unde *laticum libavit honorem* Virg. Aen. I. 736. et ſexcenties alibi. Factas autem fuiſſe preces inter libandum docet vel I. 31. 2. *quid orat, de patera novum fundens liquorem?* Ad ſententiam Ovid. Faſt. II. 637. *Bene nos, patriae, bene te, Pater, optime Caeſar, dicite ſuffuſo per ſacra verba mero.* Thall. Mileſ. I. 3. (A. Br. II. 164.) de eodem vel Tiberio: ἀμφὶ δὲ βωμοῖς γηθοσύνους (ſ. γηθόσυνοι) λοιβὰς σπένδομεν ἀθανάτοις (ſ. ἀθανάτῳ). — *Laribus miſcet* inter θεοὺς πατρῴους, gentis conſervatores refert *tuum Numen, uti Graecia* heroas ſuos, Dioſcuros et Herculem. Diis σωτῆρσι adnumerat. Hinc paſſim in numis Auguſtus *Parens* et *Conſervator P. R.* dictus. Iungi autem oportere: *uti Graecia* Caſt. et Herc. Diis ſuis miſcet, vix dubitandum. — *Memor* ornate docteque adiectum pro, propter ingentia ipſorum merita. Plenius ita Cic. Off. III. 5. *Herculem hominum fama*, beneficiorum memor, *in concilio Caeleſtium collocavit.* Ad rem conf. III. 3. 9 ſqq. De libatione Herculi fieri ſolita diſerte Ion II. 5. (A. Br. I. 162.) σπένδοντες δ' ἀγνῶς Ἡρακλεῖ τ' Ἀλκμήνῃ τε — ἐκ Διὸς ἀρχόμενοι πίνωμεν caet.

v. 37. Diu *praeſtes*, largiaris, concedas. *Heſperiae*, Italiae tuae has *ferias*, hanc tranquillitatem ac ſecuritatem, utinam hanc felicitatem diuturnam eſſe velis! quam ſplendide de Auguſto, tanquam deo, pro vulgari, diu vivas! Minus graviter, quamquam eodem divinitatis adſumto colore Thall. ep. l. v. 6. εὐχομένοις ἡμῖν πουλὺ μένοις ἐπ' ἔτος. Ornatum forte Noſter repetiit ab ἐπιδημίαις Deorum; nam iis praeſentibus feriatur tota regio, feſtis epulis, choreis caet. occupata; qualem vitam otioſam atque iucundam Auguſto Romani debeant. — *dicimus*, precamur te mane et veſperi. Vtrumque exornavit poeta. *Die integro* nulla dum parte ſui demta. — *Sicci* vino needum irrigati.
Vid.

Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano ſubeſt.

Vid. I. 18. 3. Cf. Plaut. Aſin. V. 2, 7. Pſeud. I. 2. 51. II. l. ſimpliciter ornat, et inſervit oppoſ. *uvidi*, madidi, βεβρεγμένοι, de quo conſule Villoiſ. Animadv. ad Long. p. 141. — 40. *Sol Oc. ſubeſt*, e poetica ratione; ſuaviter a compotatione nocturna tempus veſpertinum deſignatur.

CARMEN VI.

ARGUMENTUM.

Sollenne, quod ludis saecularibus, a. V. DCCXXXVII. magna religione celebrandis, in templo Apollinis Palatini a choro puerorum ac puellarum caneretur, carmen ab Augusto scribere iussus Horatius, quo augustiorem muneri isti, sibi admodum honorifico, speciem ac dignitatem conciliaret, Apollinem hoc carmine, quod quidem, respectu saecularis carminis, προοιμίου appellatione optime indigites, antea invocat, eumque, ut se, carmen illud meditantem, adiuvet, divinoque afflatu dignetur, rogat. Iam, quum maxima iam apud populares suos lyricae poeseos fama vigeret, id quod huius ipsius muneris iniuncti ratio abunde ostendit, satis poeta habet, Apollinem orare, ut, quam ei acceptam ferat laudem poeticam, nunc tueatur, integramque conservet. Tum, ut omnia recte peragantur, sumta chorodidascali persona ad chorum convertit se, monetque eum, ut gravissimis, quas in se tuendas receperit, ne desit partibus, proposita, qua studium eius acuat, iucundissima quondam rei bene gestae recordatione. Iam in tractando hoc argumento quomodo versatus sit poeta, paucis dispiciamus. Magnificum statim prorsus est, quod universo carmini antiquioris hymni habitum induerit. Cuius quum praecipua pars in laudibus exorandi numinis

nis posita sit, delecte admodum poeta eas Apollinis virtutes percenset, quae maximum ad futuram rem Romanam momentum haberent. Igitur exposita Apollinis a Niobe Tityoque sumta vindicta in Achille, ab eodem sagittis confosso, haeret, in exornandaque huius facti magnitudine sibi maximopere indulget; quod quidem, non tam nisum lyricum secutus, quam potius summo cum iudicii acumine fecisse videri debet, quandoquidem sola Achillis morte effectum est, ut Troiana gens, non plane deleta, laetioribus incrementis revirescere potuerit. Quae quam adposita ad carminis saecularis argumentum sint, facile quisque intelligat. Tum religioso, ut ita dicam, incessu gravitateque concinna ubique sententias procedere videas, masculo orationis vigore probe corroboratas.

AD APOLLINEM.

Dive, quem proles Niobea magnae
Vindicem linguae, Tityosque raptor
Sensit, et Troiae prope victor altae
Phthius Achilles,

Cae-

Vv. 1 — 25. Occupatur poeta celebrandis Apollinis laudibus, speciali insignium operum ab ipso editorum, quae maximam numinis eius potentiam arguunt, adtexto recensu; quo quidem priscorum hymnorum faciem plane repraesentari facile intelligas. De Niobe vid. loc. class. apud Hom. Il. ω. 602 sqq. Cf. intpp. ad Hygin. f. 9. ad Ovid. Metam. VI. 146. et ad Apollod. III. 5. 6. *Proles Niobea*, liberi Niobes; de quorum numero ad h. l. disquirere cum quibusdam parum fructuosum ad poetam foret. — *vindicem*, ultorem *magnae linguae*, μεγαληγορίας, iactantiae matris. *Magna lingua*, *magna loqui*, ut μεγάλη γλῶσσα, μέγα μυθεῖσθαι, apud Graecos. Sophocl. Antig. 128. *Ζεὺς μεγάλης γλώσσης κόμπους ὑπερεχθαίρει.* Theocr. X. 10. *μηδὲν μέγα μύθευ.* Μιλ. *οὐ μέγα μυθεῦμαι.* Tibull. II. 6. 11. *Magna loquor, sed magnifice mihi magna locuto excutiunt clausae fortia verba fores.* Ovid. Trist. 3. 29. *Illo nec levius cecidi, quem magna locutum repulit a Thebis Iupiter igne suo.* De Niobe Stat. Theb. III. 192. *magniloquos luit impia flatus Tantalis, innumeris quum circumfusa ruinis corpora tot raperet terra, tot quaereret ignes.* Dicta inde Niobe κακόγλωσσος Callim. H. Del. 96. ἀθυρόγλωσσος Theodoridae VII. 2. (A Br. II. 42.) χάλος Antipat. Thess. LV. 2. (A. Br. II. 123.) — *sensit*, cum vi, graviter expertus est, gravem maternae temeritatis poenam luit; ut saepius. Senec. Oedip. 472. *Sensere terrae te Dahum feroces.* Idem Agam. 829. *Te sensit Nemeaeus arcto pressus lacerto fulmineus leo.* — De *Tityo* vid. ad II. 14. 9. III. 4. 77. *Raptor*, qui vim Dianae inferre conaretur; sollenne hoc de stupro violento. Vid. v. c. Senec. Hippol. 627. et 726. — 3. 4. Achillem a Paride, tela Phoebo dirigente, confossum iri vaticinatur Hector moribundus apud Hom. Il. XXII. 359. 60. quem sequitur Virg. Aen. VI. 57.

So-

Caeteris maior, tibi miles inpar:
Filius quamquam Thetidos marinae
Dardanas turris quateret tremenda
Cuſpide pugnax.

Ille,

Sophocl. Philoct. 333. Τέθνηκεν ἀνδρὸς οὐδενὸς, θεοῦ δ' ὑπὸ τοξευτὸς, ὡς λέγουσιν, ἐκ Φοίβου δαμείς. Vid. Intpp. ad Hygin. f. 107. — *Phthius*, Φθιώτης, a Phthiotide, Theſſaliae tractu, cui imperabat. — *prope victor Troiae*, ſublato, qui Troiae excidium morabatur, Hectore. De eodem II. 4. 10. *Tradidit feſſis leviora tolli Pergama Graiis*, ubi vide Not. — *altae*, αἰπεινῆς, Homerico Troiae epitheto.

v. 5. In Achille haeret poeta, Homericis, quibus rem exponeret, invitatus imaginibus. Omnino lyricae rationi ſatis conſentaneum videtur, alia transmittere aut breviter attingere, alia vero copioſius tractare atque omni ſpiritus poetici ἐναργείᾳ inſtruere; cuius rei apud Pindarum et Noſtrum ſatis luculenta extant exempla. Hoc autem loco magnam tractationis artem hac ipſa amplificatione oſtendit poeta, quandoquidem mors Achillis maximum inſtaurandae in Latio Troiae momentum faciebat. Vid. vv. 21 ſqq. Caeterum Achillis virtutem inſigniter extollit poeta, quo maior inde Apollini gloria accederet. Iam vv. 5—8. vulgaris enuntiatio erat: quamquam heroum, qui ad Troiam veniſſent, fortiſſimus eſſet. *Caeteris* Graecis *maior*, μείζων (ut Aeſchyl. VII. adv. Theb. 427.) fortior, ἄριστος Ἀχαιῶν (Hom. Il. I. 412.), *tibi* ſoli *miles*, πολεμιστὴς ὢν, *impar* pugna, inferior tecum congreſſus, pugna decernens; haec notio ſubeſt τῷ *miles*. — 6. *Quamquam* ille ſummo virium robore polleret. Hoc admodum ἐναργῶς illuſtri eius rei documento deſignatur a poeta. Pro, ille, quanta cum vi, *filius Thetidis marinae*, utpote qui dea natus eſſet. In hoc plerique totius ſententiae vim ponunt, quod vix putem. Tum ſaltem ita ſententia conſtituenda foret: quamquam ſe Thetidis filium immenſo virium robore probaret; quod ad noſtram rationem proxime accedit. — 7. *turres*, proprie pinnae, propugnacula murorum, tum ipſi muri, ut πύργοι, στεφάνα πύργων Eurip. Hec. 910. πύργοι θεότευκτοι Troiae, Simmias Bip. 12. (A. Br. I. 210.) *Quatit* eas, convellit, labefactat Achilles *pugnax* tre-

Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut inpulſa cupreſſus Euro,
Procidit late, poſuitque collum in
Pulvere Teucro.

Ille non, incluſus equo, Minervae
Sacra mentito, male feriatos

Troas

tremenda cuſpide, oppugnans aggreſſus eas, infixa iis fortiter lancea, ſolo haſtae impulſu. Excelſiſſima imago, qua vaſtae vires Achillis magnifice repraeſentantur. Ad Noſtrum, *Achilleis infelix Troia lacertis quaſſata* dicta in Anthol. Burm. T. I. p. 654. Ad falaricam ornatum verborum transtulit Sil. VI. 215. *ſuetamque movere excelſas turres immenſae cuſpidis haſtam* et VII. 485. *Punica Romuleos quatient mox ſpicula muros.*

v. 9 — 12. Achillem πελώριον (Il. Φ. 527.), quo totius tetraſtichi vis redit, egregie poeta repraeſentat ab amplo ſpatio, quod cadens occupavit, Homerica ſpecie, comparationibusque uſus. *Procidit*, procubuit *late*, ἐκτετάνυστο ſ. ut de Achille Hom. Od. ω. 39. 40. σὺ δὲ στροφάλιγγι κονίης κεῖσο μέγας μεγαλωστί. Vaſtam corporis molem vivide declarant comparationes, et ipſae ex Homero ductae; veluti Il. V. 414. Vid. Cerd. et Heyn. ad Virg. Aen. V. 448. Adde Heſiod. Scut. 421. — *icta*, caeſa ferro. — *mordere* poetis res dicuntur invicem nexae (ut *fibula* Virg. Aen. XII. 274. Stat. Theb. VII. 659.) vel mole ſua (ut *ancorae uncus morſus* Aen. I. 169.) aut vi fortiter impactae ut h. l. — *impulſa Euro*, deiecta vento. — *poſuit collum*, collapſa cervice (ut apud Virg. Aen. IX. 434.) iacuit *in pulvere*, κάππεσεν ἐν κονίῃσι (unde κατεσποδημένοι, occiſi, apud Aeſchyl. Sept. c. Theb. 811.) *Teucro*, ad Troiam.

v. 13. Ille totam Troianorum gentem, quae inſita animo eius erat truculentia ac feritas, penitus exſtirpaſſet, ſicque omnem inſtaurandae aliquando in Latio Troiae ſpem intercepiſſet, ni caet. Acute poeta hanc de Achillis ſaevitia, quae nulli Troianorum parſura fuiſſet, coniecturam ducit ab animi eius ferocia atque immanitate, per totam Iliada conſpicua. Cf. Il. v. 407.

Troas et laetam Priami choreis
Falleret aulam:

Sed palam captis gravis, heu nefas! heu!
Nescios fari pueros Achivis
Vre-

467. sq. Praeclare autem ad Achillis brutam animi ferociam luce sua collustrandam attemperata ab Horatio omnia, adscitis ab Ilio per fraudem capto coloribus. Ille non *falleret*, sed *ureret*, *ni*, pro fefellisset, ussisset, nisi caet. nota graecitate. *Ille non* fraude Troianos oppressisset, Troiam cepisset, uti post mortem eius factum. De *equo* durateo h. l. exponere, nihil attinet; adeant, quibus opus est, Virg. Aen. II. 14 sqq. Q. Cal. XII. 66 sqq. — *Minervae sacra mentito*, qui mentiretur, se Minervae sacrum, ἀνάθημα, esse, docte pro, quem Graeci Minervae pro reditu votum (Virg. Aen. II. 17.) vel ad eam propter Palladium surreptum placandam exstructum simularent. — 14. *male* cum maximo infortunio suo, satis intempestive *feriatos*, ob simulatum Graecorum discessum feriantes, otio solutos, diem festum secure atque hilariter agentes. — 15. *laetam choreis*, indulgentem choreis. Suavior haec ad animum imago, quam si Priami *aulam* s. regiam somno vinoque sepultam exhibuisset poeta.

v. 17—20. Sed aperto Marte urbem expugnasset, incendioque absumsisset, omnesque ad unum Troianos occidisset. Agnosce poetam cum in connectenda artificiose sententia, tum in eadem graviter ac ornate enuntianda. — *palam* ἀμφαδὸν, ut Agath. LXIII. (A. Br. III. 58.) ἁ κλεινὰ Πριάμου πόλις, ἄν ἀλαπάξαι Ἑλλάνων δεκέτης οὐκ ἐπάλασσεν Ἄρης ἀμφαδὸν, ἀλλ' ἵπποιο κακὸν ξύλον. Magnifice Capaneus apud Stat. Theb. X. 477. *Nunc nunc mihi vincere pulchrum* teste die: *mecum* clamore et pulvere aperto *ite* palam *iuvenes*. — *gravis captis*, βαρὺς ἑαλωκόσι, crudeliter cum captae urbis incolis agens, immaniter in eos saeviens; cuius rei species statim subtexit poeta. Ita βαρὺς Πέρσαις Alexander dictus Theocr. XVII. 19. οἷς σὺ γένοιο βαρὺς Rhian. VII. 4. (A. Br. I. 481.). — 18. *Nescios fari pueros*, νήπια τέκνα, infantes, ac vel *latentem* adhuc *in matris alvo*, neque dum natos *ureret flammis*, igni Troiae ardentis iniecisset. Praeclare ita Troiae incendium involvit poeta. Postre-

 ma

Vreret flammis, etiam latentem
Matris in alvo:

Ni, tuis victus Venerisque gratae
Vocibus, Divom Pater adnuiſſet
Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.

Doctor

ma ex Agamemnonis oratione expreſſa apud Homer. Il. VI. 57 ſqq. τῶν (Τρώων) μήτις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον, χεῖρας θ' ἡμετέρας· μηδ' ὅντινα γαστέρι μήτηρ κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι· ἀλλ' ἅμα πάντες Ἰλίου ἐξαπολοίατ' ἀκήδεστοι καὶ ἄφαντοι.

v. 21. Niſi Achilles occiſus fuiſſet. Pro hoc ſuaviſſima ad Romani imperii origines, quae Achillem ante Troiae everſionem tollendum ſuaderent, converſione facta: niſi *Divum pater*, Iupiter non omnino delendos Teucros ſtatuiſſet, novam iis in Latio urbem condendam conceſſiſſet, quae caput orbis terrarum futura eſſet. Conceſſo autem hoc etiam in Achillis letum conſenſiſſe Iovem haud neceſſe erat, ut diſertius exponeret poeta. Caeterum antiquum, ut ita dicam, Horatius obtinet, quod a Diis gentis eius tutelaribus ſeſe Iupiter exorari patitur; quod cum ad maieſtatem Iovis recte aeſtimandam fieri neceſſe erat, tum quod abſque eius nutu, cui populorum fata alligaret antiquitas, ne caeteris Diis quidem in homines quidquam liceret. Acute hoc iam obſervavit Luctat. ad Stat. Theb. V. 276. quod epicis poetis, Homeri auſpicia ſecutis, paſſim frequentatur. Quae ſpecies etiam ad Romani imperii dignitatem ac ſplendorem auguſtior videri debet. — *victus vocibus*, motus precibus Apollinis et Veneris *gratae*, cuius ideo preces efficaciſſimae, *adnuit rebus Aeneae*, conceſſit Aeneae (noto graeciſmo) caeteriſque Danaum reliquiis, *muros*, novam urbem, Romam, *potiore alite*, melioribus, quam quibus Troia condita fuiſſet, auſpiciis, *ductam*, exſtruendam, verbo, quae aeterna foret. *Ducere muros* vel omnino eſt, educere, ſtruere, vel, quod malim, foſſa ducta locum exſtruendo muro definire, quod ipſum auſpicato fiebat. Ita plane reſpondet gr. ἐλαύνειν, veluti Hom. Il. IX. 349. ἐλαύνειν τάφρον. Atque hac virtute *ducere muros* accipere praeſtat pro-

Doctor Argivae fidicen Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crinis:
Dauniae defende decus Camenae,
Levis Agyieu.

Spi-

propter adi. *moliriquo arcem* et seqq. in defignandis rerum fundamentis occupata apud Virg. Aen. I. 413. De aufpiciis in condenda nova fede captis nota res vel ex Callimacho H. Apoll. 55. Φοίβῳ δ' ἑσπόμενοι πόλιας διεμετρήσαντο ἄνθρωποι, ubi vides διαμετρήσασθαι idem effe, quod fpecialius Nofter, *ducere muros*.

v. 25. Nova Numinis invocatione facta (quod et ipfum ad prifcorum hymnorum formam adcommodate fit) poeta ad preces tranfit. *Fidicen* λυροεργὲ (ut Apollo audit in Orphic. Argon. 7.) qui lyram pulfas, εὐφόρμιγξ, λύρας, ἀοιδάων μεδέων, Callim. H. Del. 5. — *doctor Thaliae*, h. l. Mufae lyricae, *Argivae*, (ut *Graiae Camenae* II. 16. 38.) qui docuifti Graecos lyrica carmina (λύρας ὤπασε θέσπιν ἀοιδὰν Φοῖβος, ἁγήτωρ μελέων Eurip. Med. 424.) qui lyricos poetas Graecos numine tuo afflafti. Cum delectu hoc; nam ad iftos exprimendos Horatium fefe compofuiffe fatis conftat, et ipfe paffim prae fe fert. — 26. *qui Xantho lavis amne crines*: doctius et quaefitius quam, εὐχαῖτα, ἀκερσεκόμα. Supra III. 4. 61. *Qui rore puro Caftaliae lavit crines folutos*. — 27. *Defende*, tuere, fuftenta *decus Camenae*, Camenam; fed alterum ἐναργῶς, quatenus Horatius magnum carminibus lyricis nomen inter Romanos (cf. III. 3. extr.) adeptus effet. Illud autem fplendide pro vulgari, adfis, praefto fis mihi canenti. — *Daunia* opponitur *Argivae Thaliae*, Appula, mea; nihil amplius. Ita *Romanae* fefe *fidicinem lyrae* Nofter fert III. 3. 23. — 28. *Agyiei* cognomento Apollinis Athenis per vias (ἀγυιὰς) religio erat, in quibus arae ipfi erectae erant. Ariftoph. Σφηκ. 870. Sollennis inde haecce in Graecorum hymnis compellatio. Adi, quos bene multos laudat Valken. ad Eurip. Phoen. 634. — *levis*, λεῖος ὑπήνην; vide, fi tanti putes, Ruhnk. ep. crit. I. p. 66. Spectat autem ad *aeternam Phoebi iuventam* (Tibull. I. 4. 37.) epitheton. Certatim laudant Callim. H. Apoll. 36. θηλείαις οὐδ' ὅσσον ἐπὶ χνόος ἦλθε παρειαῖς.

v. 29. 30. Senfus, quos his vv. explicuit poeta, unice profectos

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis, nomenque dedit poëtae.
Virginum primae, puerique claris
Patribus orti,

Deliae tutela Deae, fugacis
Lyncas et cervos cohibentis arcu,

Les-

fectus puta a verbis, *def. decus Camenae*. Nam illud *decus* se Apollini acceptum ferre, nunc iactanter subiicit. Atque haec arrogantia multum gravitatis habet in poeta, qui augusta χοροδιδασκάλου persona sumta chorum carminis saecularis modos edocturus est. Ita enim demum muneri poetae, ut ita dicam, saecularis se parem ostentare poterat. Enthusiasmum poetae plerique h. l. agnoscunt, quo se ab Apolline exauditum, canendoque carmini saeculari iam idoneum profiteatur; quod quam alienum ab h. l. sit, cum moderatior atque aequabiliter per totum carmen procedens spiritus, tum ipsa enuntiandi ratio (*artem carminis, nomen poetae*) satis manifestat. — *Spiritum*, excelsiorem ingenii nisum, vim lyricam, τὸ ἐνθουσιῶδες, εὐφαντασίωτον, ut II. 16. 38. *mihi — spiritum Graiae tenuem Camenae Parca non mendax dedit.* — *artem carminis*, τέχνην μουσικὴν, lyram scite pulsandi; modos, numeros carminis intellige. Vtroque designat facultatem suam poeticam Horatius. — *nomen poetae*, quod *ponar inter vatum choros*, IV. 3. 15.

v. 31. Asserta carminum suorum divinitate poeta ad chorum convertitur, ipsa eius splendida professione ad condiscendos modos iam excitatum atque praeparatum. — *Virginum primae*, natalium splendore, e clarissimis gentibus ortae, *puerique*, iuvenes eiusdem prosapiae. Ad rem vid. Argum. carm. Saec. — 33. *tutela*, qui in tutela estis *Deliae deae*, Dianae. Hanc solam tutricem chori appellat Horatius, quum et Apollini suae partes essent, tanquam poeta. Ad rem Catull. XXXIV. init. *Dianae sumus in fide, puellae et pueri integri.* — 34. *cohibentis arcu*, sistentis fugam, graphice pro, figentis sagitta, ferientis *lyncas* et *cervos*; plane ut apud Callim. II. Dian. 16. ὁππότε μηκέτι λύγκας, μήτ' ἐλάφους βάλλοιμι. — *fugaces*

prae-

Lesbium ſervate pedem, meique
Pollicis ictum,

Rite Latonae puerum canentes,
Rite creſcentem face Noctilucam,
Proſperam frugum, celeremque pronos
Volvere menſis.

Nupta

praeclare reſpondet τῷ *cohibentis.* Caeterum haec Dianae a muneribus eius deſignatio et ipſa priſcorum hymnorum naturam redolet — 35. *Servate,* obſervate, attendite ad *pedem,* menſuram, numeros *Lesbios,* metri Sapphici, quo Carmen Saeculare expreſſum eſt; cantum et inceſſum accommodate ad illud, et ad *ictum pollicis,* ad modos percuſſa a me lyra editos, ad modorum menſuram (*Takt*) in carmine ſaeculari canendo (arte enim iungendi vv. 37—40. antecedentibus). Pro carmine ſaeculari docte argumentum eius tanquam in tabula repraeſentat poeta. *Rite,* ex antiqua religione, ſeu ut Tibullus ait, *ritus ut a priſco traditus extat avo,* II. 1. 2. Male ad carminis leges referunt. — *Latonae puerum,* Λητοῦς παῖδα, auguſtiore appellatione, itidem hymnis frequentata. — 38. Dianam πολυώνυμον primo *Noctilucam* appellat, Romana religione; eo enim cognomine in Palatio cultam fuiſſe conſtat o Varr. de L. L. IV. 10. Luna *dicta Noctiluca in Palatio; nam illi noctu lucet templum.* Eadem ratione Graecis dicta νυκτιφαής, νυκτιλαμπής. Cf. Verheyk ad Anton. Lib. c. XXIX. — *creſcens face,* lumine, αὐξομένη (Orphic. H. 8. 4.) ad lunae auctus refer. — 39. *proſperam frugum,* quae fruges proſperas reddit, rore nocturno. Quo eodem nomine Ἠὼς ἀεξίφυτος audit Meleag. CX. 5. Οἱ δ' ἀταλὴν πίνοντες ἀεξιφύτου δρόσον Ἠοῦς. Dicta inde Φερέκαρπος, Orph. II. 8. 5. Catull. c. l. 19. *Ruſtica agricolae bonis tecta frugibus exples.* — *celerem volvere,* noto graeciſmo (ut I. 15. 18.) quae celeriter volvit, curſu ſuo celeri efficit, ut *menſes proni,* prono curſu decurrant; *curſu menſtruo metiens iter annuum* Catull. l. l.

v. 41 *ſqq.* Novum incitamentum, quo ſtudia puerorum ac virginum acuat, poeta a rei praeclare geſtae iucundiſſima aliquando recordatione ductum

ſub.

Nupta iam dices: ego Dîs amicum,
Saeculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

subiungit. Quo quidem ii sese erigant, quibus recte actorum laborum fructus aut plane intercipitur, aut longissime ostenditur. Trivialem cannam poeta prodidisset, si, quod intpp. volunt, simpliciter pueris puellisque praediceret, fore, ut magna cum voluptate aliquando recordentur, se carmen saeculare cecinisse, qui admodum ieiunus foret exitus. Vim igitur quantamvis habent illa *reddidi carmen*, et *docilis modorum*, de quibus statim. Puellas solas alloquitur poeta, tanquam poeta; in quo adeo non argutandum, uti nec in *nupta iam*, quo suaviter futurum tempus declaratur. *Carmen* Diis, Apollini et Dianae *amicum*, gratum, in eorum honorem compositum atque ritu religioso decantandum. — 42. Quando *saeculum* exactum *referret*, eo finito redirent *festas luces*, Φάεα, festi ludorum saecularium dies. — 43. *reddidi*, cantu gestuque plane expressi, *docilis modorum*, docilem me praebendo ediscendis reddendisque modis Horatii, illud voce, manu, gestu, incessu plane repraesentavi, uti dignum erat tanta sollennitate. — *vatis*, auctoris carminis; sed illud multo augustius.

CAR-

CARMEN VII.

ARGVMENTVM.

Qui diligentem huius carminis cum Nostri I. 4. comparationem instituere volet, facillimo ipsi constabit negotio, proprias utrique, quamquam in eodem argumento occupato, inesse dotes lyricas, fecundumque atque a sententiarum variatarum exornatarumque copia instructissimum iure habebit, quod in poeta suspiciat ingenium. Alterius enim quum incessus paullo laetior sit atque hilarior, a phantasmatum vigore mire adiutus; huic quidem poeta gravitatem quandam admiscuit, quo penitius sensuum, quos illud explicat, vis ac veritas in legentium animos descenderet. Iam ad fruendas vitae voluptates cohortaturus poeta, quamquam iisdem fere argumentis, a vitae brevitate, communique moriendi necessitate ductis, defungatur; eadem tamen nova plane ratione in nostro adornata tractataque videas. Quumque alterum ipsam veris amoenissimam tempestatem vitae hilariter agendae momentum faciat; ab eiusdem descriptione nostrum diverso plane consilio exordiri poeta putandus est. Scilicet a vere, quo quidem scriberet hoc carmen Horatius, ad reliquas anni partes progressus e continuis ipsarum vicibus velocitatem temporis ita colligit, ut deducta inde vitae humanae brevitate ad praesentis horae fructum capiendum notat

tanto acrius exhortetur, quo in certa hae vitae brevitate incertior dierum ſumma ſit, quam nobis Dii admenſi ſint, ut quibus ne craſtino quidem ſidere liceat. Tum moriendi conditionem ita mortalibus propoſitam ſubiicit poeta, ut ea ipſa, quum omnem ſpem reditus in vitam plane abſcindat; de fruendis vitae voluptatibus graviter admoneamur. Caeterum L. Manlium Torquatum nepotem eius, quo Cos. Horatius natus fuerit, ad quem etiam eſt Epp. I. 5. cum Sanadono optime accipias.

AD TORQVATVM.

Diffugere nives: redeunt iam gramina campis,
Arboribusque comae:
Mutat terra vices: et decrescentia ripas
Flumina praetereunt:

Gratia

v. 1. Cum initio conf. I. 4. init. — *diffugere*, liquefacta, soluta est, contabuit *nix*. Forte de caelo nivali (ut Colum. III. 1. vocat) cogitavit poeta, quod veris initio, pulsis nubibus nivem defundentibus, purum resplendet. Anacreon XXXVII. 7. ἀφελῶς δ' ἔλαμψε Τιτὰν, νεφελῶν σκιαὶ δονοῦνται. — *gramina redeunt*, iterum proveniunt in *campis*, pratis; praeclare verbum respondet τῷ *diffugiant*. *Comae*, *crines* de foliis ac frondibus, vulgari poetarum usu. Caeterum Baxterum in *redeunt* mire argutum deprehendas, qui scite illud a poeta adhibitum contendit, quod et barba et crinis redire dicatur; hocque in animo illi fuisse ostendere subiectum voc. *comae*. Sed amat Noster annuas vices, et quae per eas fiunt verbis cum *re* compositis declarare, quod passim fraudi fuit intpp. Vide v. c. II. 10. 15. III. 8. 9. III. 18. 10. III. 29. 20. C. Saec. 22.

v. 3. *Mutat terra vices*, variat faciem, colorem, novum ex nova anni s. veris vicissitudine (I. 4. 1.) vultum induit, mutatur per novas anni vices; docte. Nam *vices terrae* de colore eius, per annuas vices apparente, ac pro diversa anni tempestate variante, dictae. Igitur terrae iam facies laeta, hilaris; campis, in quibus unda per hiemem stagnaverat, exsertis ac viridantibus; quod statim subiicit poeta. E Nostro colorem mutuatus est Salei. Bassus ad Pis. (Wernsd. Poet. min. IV. 261.) 133. *Ipsa vices natura subit*, *variataque cursus ordinat*, *inversis et frondibus explicat annum*. — *flumina*, quae per hiemem in campos exundassent, iam *decrescunt*, detumuere, ac *ripas* suas *praetereunt*, intra eas, iam altiores factas, sese continent. De adultiore vere intelligi oportere, res ipsa clamat. Senec. Herc. Oet. 588. de Acheloo: *quum iam tumidas vere peracto poneret undas*,

Gratia cum Nymphis geminisque Sororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet Annus, et almum
Quae rapit Hora diem.

Fri-

undas, gracilisque gradu serperet aequo. Alii de veris ingressu cogitantes, totius loci faciem pervertunt, dum exponunt, flumina, exigua antea, nunc nivibus aucta ripas *praetereunt*, evagantur; quo sensu *praeterire* vix bene latinum videtur. Similiter Claudian. XVII. 234. *Acrior ac rapidus tacitas praetermeat ingens Danubius ripas.* Ad rem Noster IV. 12. 3. *nec fluvii strepunt hiberna nive turgidi.*

v. 5. 6. Verni temporis amoenitatem suavissimo Gratiarum cum Nymphis saltantium phantasmate explicat poeta, quo mirifice veris descriptio animatur. Conf. I. 4. 5 sqq. *Gratia cum geminis Sororibus*, Gratiae, *nudae*, recinctae, solutis zonis; vid. ad I. 30. 5. et III. 19. 17. H. l. docte mitem aëris temperiem innuit. Iungendum autem, quo maior ei vis accedat, τῷ *audet.* — *ducere choros* h. l. simpliciter pro, saltare.

v. 7. 8. Hae ipsae vices annuae quum graviter admoneant de veloci vitae decursu, age, fruamur praesenti, quod in nostra potestate est,, tempore, quum ne crastino quidem confidere liceat. Prius persequitur late poeta in seqq.; posterius vero, de vita in summa eius brevitate recte fruenda, leviter tantum attingit (v. 19. 20.), et Torquato inde colligendum relinquit; plane ut II. 14. — *Annus* praecipiti cursu praeterlabens, celerrima fuga sese proripiens, et, in quo multo magis velocissimam temporis fugam observare licet, *Hora*, dea vicissitudinis temporum; *quae rapit*, aufert, praecipitat quemque *diem*, quam ornate pro, diei cuiusque *almi*, cuius fruendi nobis copia data est, fuga pernicissima *monet*, *ne speres immortalia*, satis luculenter ostendit, vitam non aeternam duraturam, vitam citissime praeterlabi. Sed maiorem vim habet oratio, in gnomes formam redacta. Pind. Isthm. V. 20. θνατὰ θνατοῖσι πρέπει: et VII. 60. τὰ μακρὰ δ' εἴ τις παπταίνει, βραχὺς ἐξικέσθαι χαλκόπεδον θεῶν ἕδραν. Grot. Excerpt. Trag. p. 923. θνητὰ χρὴ τὸν θνητὸν, οὐκ ἀθάνατα τὸν θνητὸν φρονεῖν. Magis adposite Incert. ep.

Frigora mitescunt Zephyris: Ver proterit Aestas,
Interitura, simul
Pomifer Auctumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.

Damna

ep. DCLV. (A. Br. III. 290.) μὴ σύ γε, θνητὸς ἐὼν, ὡς ἀθάνατός τι λογίζου· οὐδὲν γὰρ βιότου πιστὸν ἐφημερίοις.

v. 9 — 12. Quo magis praeceps temporis transitus intelligatur, quatuor anni tempestates, ad quas facilis ab Hora, istarum praeside, transitus erat, poeta percenset, maxime continuae, qua sese invicem urgent s. excipiunt, vicissitudinis habita ratione. Ornatissime autem singula, et in *succedendi* exprimenda notione delectissima varietas. *Frigora*, frigus hiemale *mitescit*, solvitur flatu Zephyri, hiemi succedit ver, fere ut I. 4. 1. *Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni.* *Aestas* contra *proterit*, graviter, et quo caloris vehementia egregie adumbratur, pro, pellit, excipit Ver. Nam tempus, quod praeteriit, cedit sequenti (praeclare Sophocl. Ai. 675. νιφοστιβεῖς Χειμῶνες ἐκχωροῦσιν εὐκάρπῳ θέρει. Iuvenal. IV. 56. *iam letifero cedente pruinis Auctumno.*); hoc adeo instat, promovet, pellit proxime praeterlapsum. Salei. Bass. ad Pis. 138. *Ver fugit Aestates: Aestatum terga lacessit pomifer Auctumnus, nebulis cessurus et undis.* Ovid. Met. X. 164. *repellit Ver Hiemem, Piscique aries succedit aquoso.* — 10. Notetur elegans in brevitate concinnitas. — Ipsa etiam Aestas vicissim *interitura* est, ad occasum vergit, φθίνει; nam anni tempora certis spatiis atque intervallis poetico phantasmate pariter per caelum feruntur, atque annus, menses (hinc *menses caeli* Virg. Ge. I. 335.), dies, caelo *procedere* (Idem Ecl. IV. 12.) *volvi* (Idem Aen. I. 269.) ac deorsum agi dicuntur. Conf. Ovid. Met. II. 25. — 30. Vnde etiam Vertumno in caelo locum adsignat Tibull. IV. 2. 13. *Talis in aeterno felix Vertumnus Olympo mille habet ornatus.* Forte etiam alludit poeta ad graecam Auctumni appellationem, φθινόπωρον. — 11. Simulac *Auctumnus* in conspectum prodit. Pro hoc suaviter, *Auctumnus*, e sinu (ut *Pax* apud Tib. I. 10. 68. *praefluat et pomis candidus ante sinus*) vel ex Amaltheae cornu, quod gestat, *fruges effundit*, larga copia

omnium

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
Nos, ubi decidimus,

Quo

omnium generum fructus defundit, praebet. *Pomifer*, pomis incinctus caput, ut Bacchus (vid. ad III. 23. 8.). Noster V. 2. 17. *Vel cum decorum mitibus pomis caput Auctumnus arvis extulit.* — 12. *Bruma iners*, vel perpetuo frigoris epitheto (v. ad I. 22. 17.) quatenus per hiemem omnis procreandi vis cessat; vel, quod inertes reddit, cessante opere rustico, χεῖμα δύσεργον, Bion. VI. 5. *hiems ignava colono* Virg. Ge. I. 302. Priore significatu posuisse videtur Ovid. ex P. I. 2. 26. — *recurrit*, redordiens cursum suum, quem emensus fuerat. Vid. ad v. 1.

v. 13. Enimvero anni tempora, quae obire videmus, annuis vicibus redeunt; nos, semel peractum vitae cursum non redintegramus. Contrarium, scil. morte intermitti vitam, non eripi, Seneca inde cogit ep. 36. *Observa orbem rerum in se remeantium: videbis in hoc mundo nihil exstingui, sed vicibus descendere ac resurgere. Aestas abit, sed alter annus illam adducit: hiems cecidit, referent illam sui menses: Solem nox obruit, sed ipsam statim dies abigit* caet. Iam veris, aestatis, auctumni, hiemisque tempora vicissim recursantia luna in orbem suum redeunte docte atque apte satis (maxime si annos vett. lunares cogites) repraesentat poeta. Nam Sol et luna *ducunt caelo labentem annum*, (Virg. Ge. I. 6. quocum compone Aeschylea Agam. 5 Καὶ τοὺς φέροντας χεῖμα καὶ θέρος βροτοῖς λαμπροὺς δυνάστας, ἐμπρέποντας αἰθέρι ἀστέρας. et Theocr. XVI. 71. Οὔπω μῆνας ἄγων ἔκαμ' οὐρανός, οὐδ' ἐνιαυτούς) in comitatu adeo ipsorum sunt dies, menses, annus (vid. ad v. 10.). In luna autem manifestior anni revertentis observatio est; unde eam adsumsit poeta. *Lunae* igitur, h. menstruus lunae decursus (ut II. 18. 16.) *celer*, celeriter *reparat*, resarcit, restituit *damna*, iacturam, interitum anni partium, refert adeo, reducit revoluta in orbem anni tempora, quae perierant. — *caelestia*, quatenus eius interitus caeli s. siderum cursu efficitur; ornat. Minus apposite alii *damna* decrescentis lunae, quae eadem crescendo *reparet*, intelligunt; quamquam utrumque verbum proprie de hac re adhiberi poetis probe sciam. Ovid. Met. I. 11. *Nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe.* Manil. Astron. II. 93. *Et cum damna tuas*

Quo pius Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra ſumus.

Quis

tuas imitantur Delia vires. Petron. c. VI. 5. apud Wernsd. P. M. IV. p. 306. *lunaeque ſenectus, et reparatus honos.* Sidon. XV. 41. *quid menſtrua lunae incrementa parent, totidem cur damna ſequantur.* Denique in Anthol. Burm. I. p. 137. *reparatum Cynthia ſormat lucis honore iubar.*

v. 14. Sententia Catulliana: *Soles occidere et redire poſſunt: nobis, quum ſemel occidit brevis lux, nox eſt perpetua una dormienda.* *Nos ubi* eo *decidimus,* devenimus, deſcendimus, *quo Aeneas* caet. ſuaviſſimo euphemiſmo pro, ubi ſemel mortui ſumus, adiecta communis moriendi neceſſitatis, quae nec egregiis hominibus parcat, notione. E gentis ſuae antiquitate poeta memorat *Aeneam pium* (quod nec ipſi adverſus mortem profuerit. Nota Ovidii (Amor. III. 9. 37.) *Vive pius; moriere pius*) *Tullum Hoſtilium* et *Ancum Marcium*, utrumque (nam utrique τὸ *dives* accommodandum) *divitiis* ac potentia ſua a moriendi neceſſitate haud immunem. Praeiverat Lucret. III. 1038. *Lumina ſic oculis etiam bonus Ancu' reliquit, qui melior multis quam tu, ſuit, improbe, rebus: inde alii multi reges, rerumque potentes occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.* Conf. Epp. I. 6. 27. *Divites* autem dicti, temporum iſtorum, quibus viverent, habita ratione. Nam quod *Ancum pauperem* appellat Claudian. XV. 109. facit hoc Impp. poſt Caeſarem comparatione, ut bene ibi Geſn. Tum reſpicitur ipſorum, qua regum, potentia, tum temporis ſatis valida. Etiam Liv. I. 31. ait, *in magna gloria magnisque opibus regnum Tulli ac totam rem Romanam* fuiſſe, et c. 33. *non urbem tantum hoc rege* (Anco) *creviſſe, ſed etiam agrum ſinesque.* Caeterum ad totius loci ſententiam eiusque adornationem plane egregie facit fragm. Sotionis apud Athen. VIII. 3. p. 336. πίωμεν — — χαίρωμεν ἕως ἔνεστι τὴν ψυχὴν τρέφειν (*quae dederis animo*) — — — ἕξεις δ' ὅσ' ἂν φάγῃς τε καὶ πίῃς μόνα (*manus avidas fugient heredis*) σποδοὶ δὲ τἄλλα Περικλέης, Κόδρος, Κίμων, quae poſteriora plane reſpondent vv. 15. 16. — 16. *Pulvis et umbra ſumus*, fere proverbialiter, in nihilum redacti ſumus, unde Oreſtem adhuc vivum Soph. Electr. 1165. σποδόν τε καὶ σκιὰν ἀνωφελῆ vocat. Anacr. IV. 9. ὀλίγη κόνις κεισόμεσθα. Ad ſententiam

Quis ſcit, an adiiciant hodiernae craſtina ſummae
Tempora Di ſuperi?
Cuncta manus avidas fugient haeredis, amico
Quae dederis animo.

Quum

ſimul facit incertae trag. fragm. apud Grot. Exc. trag. p. 623. Πᾶσιν δὲ θνητοῖς βούλομαι παραινέσαι τοὐφήμερον ζῆν ἡδέως· ὁ γὰρ θανὼν τὸ μηδέν ἐστι καὶ σκιὰ κατὰ χθονός· μικροῦ δὲ βιότου ζῶντ' ἐπαύρεσθαι χρέων. Similiter epigr. in Muratorii Inſcr. T. I. p. 1321. ἡμεῖς δὲ πάντες οἱ κάτω τεθνηκότες ὀστέα τέφρα τε γεγόναμεν, ἄλλα δ' οὐδὲ ἕν.

v. 17. Anacreontea ſententiarum progreſſio (XV. 9 ſqq.): τὸ σήμερον μέλει μοι, τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν; ὡς οὖν ἔτ' εὐδί' ἐστὶ, καὶ πῖνε καὶ κύβευε, καὶ σπένδε τῷ Λυαίῳ. Palladas XXIX. 1. (A. Br. II. 413.) πᾶσι θανεῖν μερόπεσσιν ὀφείλεται, οὐδέ τις ἐστὶν, αὔριον εἰ ζήσει θνητὸς ἐπιστάμενος. Τοῦτο σαφῶς, ἄνθρωπε, μαθὼν, εὔφραινε σεαυτόν caet. Cf. Theocr. XVI. 24. Callim. ep. XV. 1. Novum autem hoc ad beate vivendum momentum, ex vitae incertitudine ductum. — *an Dii adiiciant*, adiecturi ſint *ſummae dierum hodiernae*, diebus, quos exegimus (cf. I. 4. 15.), vel *craſtina tempora*, diem craſtinum. E Noſtro profecit Seneca ep. 12. *Sic ordinandus eſt dies omnis, tanquam cogat agmen*, et conſummet *atque expleat vitam.* — Craſtinum ſi adiecerit Deus, *laeti recipiamus.*

v. 19. 20. Quocirca fruere vita, dum licet. Sed novum huic fruendae vitae praecepto, quo altius in Torquati animum penetraret, momentum implicuit, nimirum, omnia ei perire, quibus Genium ſuum defraudaverit, et pro hoc multo efficacius, omnia haeredi avido cedere, quae ſibi negaverit. Conf. II. 3. 20. II. 14. 25. — *Cuncta* ea *haeredis manus avidas*, avide ad ea, te adhuc vivo, iam exporrectas, *fugient*, elabentur iis, eripies iis; ſuavi phantaſmate. Id igitur tuum ſcito, *quod animo dederis*, quod tibi impenderis. *Animo dare* graecae elegantiae eſt, ψυχῇ δοῦναι, uti iam planius Aeſchyl. in Perſ. 843. 44. ψυχῇ διδόντες ἡδονὴν κατ' ἡμέραν· ὡς τοῖς θανοῦσι πλοῦτος οὐδὲν ὠφελεῖ. Simonides apud Stob. Grot. p. 407. ταῦτα μαθὼν βιότου ποτὶ τέρμα ψυχῇ τῶν ἀγαθῶν τλῆθι

χαρι-

Quum ſemel occideris, et de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria:
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:

Nec

χαριζόμενος. Adde Theocr. XVI. 24. *Sibi et ſuo Genio praeſtare* Senec. ep. 65. ubi notat, ganeones ita loqui. — *amico*, quod id ipſum, quod ei obſequitur, abunde declarat; appoſito epitheto.

v. 21. Vbi ſemel vita defunctus fueris; hoc ulterius exornatur a poeta. — *et* inferorum iudicium ſubieris, pro hoc docte atque honorifica ad Torquatum inflexione, ubi Minos *de te arbitria ſplendida fecerit*, honorificentiſſimam vitae laudabiliter actae a te ſententiam tulerit, praeclare de te ſtatuerit. Ita *arb. ſplendida* praeſtat h. l. accipere; de auguſta, quam iudicia, maxime infera, habeant, ſpecie cogitant nonnulli; neſcio quam bene. Pervulgatum autem, *arbitria* pro iudiciis univerſis poni. De inferis pariter habet Senec. Thyeſt. 14. Herc. Oet. 1007. et alii. — 23. Nihil te in vitam *reſtituet*, reditum in vitam haudquaquam impetrabis. Adornatum ſic a poeta, quaſi Torquatus cauſam ſuam apud Minoem agat, linguaeque ſuae facundia, qua excelleret, reditum ex inferis ſibi parare conetur, praetento ſummo *generis* ſplendore, ac *pietate*, vita probe transacta. Eadem haec alias tanquam avertendae mortis momenta adferuntur a poetis, veluti Prop. III. 16. 11. *Quid genus aut virtus, aut optima profuit illi mater*.

v. 25. Quandoquidem ne ipſi Dii quidem fatorum leges infringere ac reſolvere valent. Hoc ſtatim exemplis illuſtratum attexitur. De Hippolyti fabula adeant, quibus opus eſt, Euripid. et Senec. eiusdem nominis tragoedias, et Hygin. f. 47. ibique intpp. Noſter h. l. antiquiorem fabulae repraeſentat faciem, qua fruſtra Hippolytus a Diana ab inferis repetitus ſit. Nam reſuſcitatum eum ab Aeſculapio, aut a Diana ex inferis reductum, et in nemore Aricino abſconditum fuiſſe, haec ſeriorum, diverſis modis fabulam tractantium, commenta ſunt, quorum fidem ita clevat

 poeta.

Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

poeta. — *Non liberat*, haud eximere, eripere valet *Hippol. pudicum*, meliori sorte dignum *infernis tenebris*, Ἀΐδου σκότῳ, locis inferis. — 27. 28. De *Pirithoo* v. ad III. 4. extr. Etiam haec fabula diversis modis tractata est. Apud Homer. Od. λ. 650. Pir. et Theseus apud inferos sunt, quem sequitur Virg. Aen. VI. 601 et 617. H. l. ita adornata videtur fabula, ut Theseus tum demum vinculis constrictus fuerit, cum liberandi Pirithoi consilium cepisset. — *vincula abrumpere*, demere, solvere vinculis; omnino pro, in vitam reducere. — *Lethaea*, ornat.

CAR-

CARMEN VIII.

ARGVMENTVM.

Si Alcmanis carmen, cuius fragmentum servavit Eustathius (vid. ad v. 10.), quodque Nostro prima adornandi exordii stamina suppeditasse videtur, aetatem tulisset; rectius utique de pretio, huic carmini ab inventi laude dicendo, statuere liceret. Etenim si omnino argumenti rationem singularumque partium tractationem atque exornationem curatius expendas, haud vane maximam carminis partem e graecis fontibus fluxisse augureris; hocque adnotatione nostra, quoad eius fieri potuit, ostendere conati sumus. In quo ipso tamen admirari licet poetae artem, qua colores Graecos cum Romanis ita commiscuit, ut hosce flores plane sub Italo caelo natos, et circa nemus uvidique Tiburis ripas *a poeta fuisse lectos facile tibi persuadeas. Pertinet eo praeter exempla, ex historia Romana allata (vv. 15 sqq. et 22.) statim exordium, a more, qui Romae vigeret, deductum. Scilicet, ut tandem ipsius carminis argumentum expediam, quum Saturnalibus, aliisque statis diebus dona sibi invicem Romani missitare solerent, Horatius C. Marcio Censorino, quem carminibus delectari nosset, strenae loco hoc carmen mittit, quo ei obstrictum suum ostenderet animum, illudque munus suum verbis ita exornat, ut pretiosissimo cuique facile praeferen-*

 dum

dum iudicet. Ita ad splendidissimum de poeseos efficacia locum deductus poeta poetas solos esse adserit, qui rerum gestarum famam multo certius quam monumenta iis erecta ad posteritatis memoriam propagent, quid? quod viris immortalibus operibus editis immortalitate dignis coelo adlegant, et in Deorum numerum referant, laudatis in hanc rem Romulo, Aeaco, aliis. Caeterum quum duo Romae illustres fuerint Censorini, pater et filius, probabilius est, C. Marcium Censorinum qui a. DCCXLVI. cum C. Asinio Gallo Cos. fuit, quemque, „demerendis hominibus genitum" appellat Vellei. II. 102. *intelligere.*

AD CENSORINVM.

Donarem pateras grataque commodus,
Cenſorine, meis aera ſodalibus;
Donarem tripodas, praemia fortium
Graiorum: neque tu peſſima munerum
Fer-

v. 1. *Donarem commodus*, commodum, benignum, liberalem me praeberem in eo, quod donarem *ſodalibus meis* caet. Ita ſatis commode expediunt Lambinus, alii. Sed quaeſitior et ornatior iunctura exiſtit, *commodus meis ſodalibus*, ἄρμενος τοῖς ἐμοῖς φίλοις (fere ut Plato de Pindaro XXVIII. 1. (A. Br. I. 174.) Ἄρμενος ἦν ξείνοισιν ἀνὴρ ὅδε, καὶ φίλος ἀστοῖς (in animo haud dubie habuit Pind. Nem. VIII. 64.) Πίνδαρος, h. *aptus amicis*, ut Noſter II. Serm. 3. 45.) *donarem*, pro, *commodus*, liberalis forem erga ſodales, *donando* caet; eodem quidem ſenſu. Ex muneribus, die natali, Saturnalibus, aliisque feſtis diebus a beatioribus mitti ſolitis, memorat poeta *pateras*, *aera*, *tripodas*. Utrum *pateram* proprie ſumſerit poeta, ut ſit, qua libari ſollenne; an de poculo capaci amplique orificii (ut apud Virg. Aen. I. 739.) cogitaverit, vix definias. Si ſeqq., *praemia fortium Graiorum*, etiam τοῖς *pateras* et *aera* apponi dixeris, praeferendum utique erit poſterius. Nam in Graecorum certaminibus pocula quoque victoribus propoſita fuiſſe ſatis e Pindaro conſtat; v. c. Ol. IX. 137. Nem. X. 81. Iſthm. I. 28. — 2. Iungere quidem licet *pateras et aera*, noto loquendi uſu, pro, pateras aereas; ſed praeſtat h. l. copioſa munerum enumeratio, et *aera* docte vaſa aerea dicta, quibus maxima ab arte accedebat commendatio. Cf. v. 5. — *grata*, gratum animum teſtantia, quibus amicos remunerarer. Ita fere iam Schol. Cruq. multoque exquiſitius eſt, quam intelligere iucunda, expetita. — 5. *tripodes* quaevis ſupellex dicta, tribus pedibus fulta, ut menſae, vaſaque ampliora, tam ἄπυρα, ut crateres, quam quae igni admovebantur; vid. Torrent. ad h. l. Eos *praemia fortium Graiorum*, h. praemia fortitudinis in ludis gymnicis apud Graecos fuiſſe, ſatis liquet ex Homero (Il. XIX. 264. et inde Virg. Aen. V. 110.) Heſiodo (Scut.

Ferres, divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed

(Scut. 312.) Pindaro (Isthm. I. 27. τριπόδεσσιν ἐκόσμησαν δόμον καὶ λεβήτεσσιν φιάλαισί τε χρυσοῦ γευόμενοι στεφάνων νικαφόρων) et aliis. Hoc loco vel exornationi simpliciter inservit docte huius rei iniecta mentio, vel, quod satis probabile videtur, Romae sua tempestate talia subinde pro ipsis antiquis victorum praemiis habita ac venditata fuisse ita indigitat poeta. Nam antiqua omnino declarari artis opera, aperte docent seqq. Ad certamina autem funebria aetatis heroicae quidam ista referre malunt, epith. *fortium* illecti, et maioris dignitatis caussa; sed illustriora utique Hieronicarum praemia, et ipsa nonnisi *fortitudine*, ἀρετῇ (Pindarico usu) acquisita. — 4. non *pessima munerum*, exquisitum, egregium munus aliquod tu *ferres*, auferres, acciperes; ut *praemia ferre* et sim. — 5. Scilicet si *dives* essem *artium*, possiderem, domi meae haberem talia antiqua artis opera. *Artes* de opere affabre facto passim poetae. Vid. Broukh. ad Prop. III. 7. 59. Noster Epp. I. 6. 17. *marmor vetus, aeraque et artes suspice.* — 6. Pro, artium *antiquarum*, exquisito cum delectu *Parrhasii* et *Scopae*, maximorum artificum, opera ponit. *Parrhasius*, Ephesius, maximum arte pictoria nomen adeptus, ac propter certamen cum Zeuxi initum famigeratissimus, floruit circa Ol. XCV. De eo adi. Iun. Catal. p. 141. eundemque de *Scopa*, nobili statuario, p. 195. et Winkelm. Monum. ined. praef. p. 70. — *protulit*, eius ingenium extudit; exquisitum verbum, tanquam inventor artis fuerit, quam perfecisset. Eodem sensu apud Tib. I. 10. 1. *Quis fuit horrendos primus qui protulit enses*, ubi vid. intpp. — 7. 8. quam ornate pro, *hic*, Scopas, arte statuaria *ille*, Parrhasius, pictoria excellens. — *Sollers ponere*, graece, pro, ingeniosus, intelligens, mirus artifex in *ponenda*, efformanda e *saxo nunc Dei nunc hominis* (auget artificis peritiam) statua. *Ponere*, ἱστάναι, sollenne hac de re vocabulum. Cf. Toup. Em. ad Suid. T. III. p. 92. ed. II. Ad alterum generalius nota zeugmatis figura assumendum, *sollers* referre *liquidis coloribus*, ad vivum delineandi in tabula
Deos

Sed non haec mihi vis: nec tibi talium
Res eſt aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina poſſumus
Donare, et pretium dicere muneri.

Non

Deos hominesque. *Liquidi referunt miranda colores* Noſtrum iuxta dixit Valer. Fl. II. 467. Adde Sidon. c. XXIII. 505.

v. 9. *Sed haec* iſtarum rerum *vis*, copia, mihi haud ſuppetit. — *nec res tibi*, res tua familiaris talium operum *eget*, domum ſatis inſtructam habes iſtis artis operibus. Haec docte *delicias* appellat, quia ab elegantiae ac magnificentiae ſtudioſis cupide expetuntur; quo ſenſu etiam Ciceroni adhibitum videas Verr. IV. 23. Vide Erneſti in Cic. Clave h. v. Hinc Seneca Hippol. 210. *domos delicatas*, talibus refertas vocat. Sed ipſum locum apponere iuvat, ut turpem ei maculam detergamus: *non placent ſuetae dapes, non tecta ſani moris, aut vilis cibus. Cur in penates rarius tenues ſubit haec delicatas eligens peſtis domos?* De menda in vv. *aut vilis cibus* latente conſentiunt omnes, nemo tamen ulceri manum admovet. Tu lege quantocius, *aut vilis ſcyphus*, v. c. fagineus, qui memoratur Tib. I. 10. 8. *Faginus adſtabat quum ſcyphus ante dapes*, in ſimili deſcriptione. — 10. *neque animus* tibi *egens*, appetens eſt talium, qui in ſumma iſtarum rerum abundantia novis usque inhiet, numquam ſatietur. Nam homo cupidus ſe egere profitetur. Alcman. (apud Euſtath. Il. a. p. 414.) οὐ γὰρ πορφυρᾶς τέσσος κόρος, ὥστ' ἀμύνασθαι. Cf. Valk. ad Eurip. Phoen. Schol. p. 691.

v. 11. Praeclara oppoſitio: Minus te capiunt iſtae deliciae, quam carmina; his magis *gaudes*, delectaris. Suaviter autem excipiunt ſeſe *carminibus; carmina*, ut *muneribus; munera* III. 16. 15. et paſſim. — 12. *pretium dicere muneri*, de hoc munere recte ſtatuere, quanti aeſtimandum ſit, pronuntiare; quum res cupiditatis, quae iſtae ſunt deliciae, incertae admodum aeſtimationis ſint, libidine ſemper modum excedente. Facile perſpicitur, quantivis pretii illud ſuum munus poetam ita deſignare, longeque iſtis anteferre; id quod ſequentia ſole clarius oſtendunt.

v. 13 ſqq. Declarat iam poeta, quanti hoc muneris genus haberi debeat; ſcilicet ſola carmina immortalitatem nominis praeſtare, perenniora ea eſſe re-

rum

Non incisa notis marmora publicis,
Per quae spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugae,
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae,

Non

rum gestarum monumenta, quam reliqua, quibus virtutis famam homines ad posteros propagare annitantur, utpote quae temporis iniuriis obnoxia sint et angusta terrarum parte contineantur. Sed rem statim Scipionis Africani maioris, Ennii carminibus aeternum nomen adepti, exemplo illustratam subiecit poeta, quo magis eius veritas elucesceret. Omnino locus, qui sequitur, poetam magnae artis atque doctrinae tam in sententiarum conversione quam in singularum partium exquisita exornatione ostensae, prodit; qua ipsa tractatione eum haud vulgare pretium huic suo dono, Censorino mittendo, adiicere voluisse videri debet. Iam vulgarem rationem: Ennii carmina clarius indicant laudes Scipionis, quam monumenta publica, statuae, inscriptiones, in eius honorem positae, invertit, adpositisque laudum eius argumentis exornavit Horatius. — *Marmora*, monumenta marmorea, *incisa notis*, insignita, consignata literis, epigraphe, titulo, qui honoris habiti caussam, adeoque rei egregie gestae argumentum ostentat, in ipsorum basi inciso. *Marmor inciditur notis*, quae ei insculpuntur; quae minus pervulgata loquendi ratio est, quam, *notas incidere marmori*. *Notae* autem complectuntur omnia, quibus designatur aliquid, h. l. epigraphe in basi subiecta. Cf. III. 24. 28. — *publicis*, venuste *notis* adiicitur; nam hoc ipsum ostendebat nota s. inscriptio, veluti: *Scipionis virtuti posuit* S. P. Q. R. Neque tamen urgendum h. l. epitheton, sed sententia generaliter (quod etiam docet v. seq.) proponi a poeta putanda, quum publice Scipioni positi monumenti nulla extet memoria. Igitur orationem v. 15. demum ad Scipionem inflecti, sicque specialius cum generali a poeta docte contexi, dicendum. — 14. quam ornate pro, quae clarorum hominum memoriam servant, continent. *Spiritus et vita redit*, reviviscunt *boni duces* ἀγαθοὶ, qui res bello strenue gessere, in ore hominum versantur virtute ipsorum monumentis publicis condecorata; *post mortem*, quamquam ipsi desiere in vivis esse. Τῷ *ducibus* prona via ad Scipionem deferri poetam facile quisque sentit. — 15. Poetico iam

orna-

* Non incendia Carthaginis inpiae, *
Eius, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant

Lau-

ornatu explicat poeta argumenta notarum s. titulorum monumentis inciforum. Vulgare igitur erat: tituli qui Scipionis facta recensent, *non clarius* caet. Iam e Scipionis praeclaris facinoribus unum tantum, sed illustrius, quod quidem maximum componendo bello momentum faceret, pulsum ab eo ex Italia Hannibalem, adponit poeta. — *fugae Hannibalis*, quod traiecto in Africam exercitu Hannibalem Italia submoverit revertique in Africam coegerit. — *celeres*, propter subitum eius ex Italia, quam tot annos possedisset, excessum. Ouwens tamen Noct. Hag. III. 1. p. 353. pugnam ad Zamam factam respici existimat, unde Hannibal *biduo et duabus noctibus Adrumetum, quod abest a Zama circiter millia passuum trecenta, pervenisset*, iuxta Nep. in eius vita c. 6. parum probabiliter. Poetam enim generatim loqui, ostendit vel sequens versus. — 16. *Reiectae retrorsum Hannibalis minae* duobus modis expedire licet. Poteli esse: Hannibal minax retro reiectus, repressus, Italia eiectus; ut *Cimbrorum minae* Propert. II. 1. 24. Vel, quod utique praeferendum videtur tanquam significantius: *minae*, excidium urbis, eversioque imperii Romani, quam Hannibal minatus fuerat, (ut Epod. IX. 9. *minatus Vrbi vincla*, de Sex. Pompeio) animo conceperat, a Scipione *retrorsum reiecta*, in ipsum reiecta, ipsius regno vicissim intentata, Africam traiiciendo, ibique ferro atque igni grassando. Schol. Cruq. explicat *minas reiectas*, pro nihilo ductas; haud indocte quidem (v. ad III. 9. 20.) sed parum commode vel propter adi. *retrorsum*. — 17. Si hunc versum retinendum censeas, *incendia Carthaginis* vel generaliter et poetice pro, belli incendia (ut Virg. I. 556. Alia exempla pete a Klotz. ad Tyrt. p. 90.) per Carthaginem, h. Africam sparsa ac didita, accipienda; ut adeo incendii notione bellum latius serpens atque Africam adeo involvens declaret; vel bina castra Syphacis et Hasdrubalis ab Scipione incensa, (Liv. XXX. 5. 6.) cremataeque Carthaginiensium D. naves (Liv. XXX. 43.) a poeta innui putandae; quod minus probabile videtur, quamquam hanc maxime sententiam intpp. suffulciant. Vtraque tamen ratio quam dura sit, in promtu est videre. Vid.

Osll.

Laudes, quam Calabrae Pierides: neque,
Si chartae sileant, quod bene feceris,

Mer-

Obss. — *impiae*, perfidae, perpetuo Poenorum epitheto. — 18. Istis titulis *non clarius indicantur*, non magis celebrantur, minus innotescunt Scipionis laudes, κλέα (v. c. Theocr. XVI. 2.) res eius gestae (ut *laudes* Caesaris I. 6. 11.); minus adeo efficaces sunt inscriptiones ad famam Scipionis ad posteritatem propagandam, quam *Calabrae Pierides*, Musa, carmina Ennii Calabri (vid. Gronov. Obss. L. IV. p. 784. Lips.) Annales. Pro, laudes Scipionis, summo cum delectu est, *eius, qui ab Africa* a se *domita*, vectigalique facta *nomen lucratus rediit*, Africani cognomento condecoratus est, cui nomen Africano obtigit. Nam hanc ipsam appellationem virtute sua redemerat; hinc *lucratus*, quaesite, quia praemii instar ipsi ea cesserat. T. Fabro intemperias suas hic egestas nemo facile recti iudicii homo ei invidebit.

21. Connexuit poeta, quae pedestris ratio ita dispescuisset: quandoquidem virtuti soli carminibus honos suus aeternumque decus paratur, constat; sola haec immortalitatem praestant. Cui non in mentem veniunt illa Lucani IX. 980. *O sacer, et magnus vatum labor! omnia fato eripis et populis donas mortalibus aevum.* Sed propius huc spectant Pindarica (fr. Schneid. p. 5.) πρέπει δ' ἐσλοῖσιν ὑμνεῖσθαι καλλίσταις ἀοιδαῖς· τοῦτο γὰρ ἀθανάτοις τιμαῖς ποτιψαύει μόνον ῥηθέν· θνάσκει δ' ἐπιλασθὲν καλὸν ἔργον. Cf. Eiusd. Nem. VII. 18 sqq. et vid. ad IV. 9. 25. — *Si chartae sileant*, nisi litteris consignentur, h. carminibus celebrentur. *Chartas*, carmina sua indigitat etiam IV. 9. 31. ut *Maeonias chartas* Homeri carmina Ovid. ex P. IV. 12. 27. — *quod bene feceris*, praeclarorum facinorum *mercedem tuleris*, nullum fructum capies, frustra laboraveris. Manifeste Horatius expressit tam verba quam sententiam Pindar. Ol. X. 109. Καὶ ὅταν, καλὰ ἔρξαις (*quod bene feceris*. Idem Nem. IV. 155. vocat καλὰ ἔργματα loco simillimo, ad v. 28. ad partes vocando) ἀοιδᾶς ἄτερ (*si chartae sileant*) εἰς Ἀΐδα σταθμὸν ἵκηται, κενεὰ πνεύσαις (*neque mercedem tuleris*) ἔπορε μόχθῳ βραχύ τι τερπνόν. — — ἔχοντι δ' εὐρὺ κλέος Κόραι Πιερίδες Διός. Doctior autem iunctura est *merces* illius, *quod b. f.* quam, *si chartae s.* id, *quod b. f. Merces*, fructus laboris, rei bene

gestae,

Mercedem tuleris. Quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum

Vir-

gestae, gloria, aeternum nominis decus, carminibus conciliatum, ἄποινα μόχθων, ut Pind. Nem. VII. 23. et Isthm. IX. 1. λύτρον εὔδοξον καμάτων, uti ὕμνον s. hymnum ibi appellat.

v. 22 sqq. Sublecta etiam haec e Pindaro Pyth. III. 198. Νέστορα καὶ Λύκιον Σαρπήδον' ἀνθρώπων φάτις, ἐξ ἐπέων κελαδεννῶν, τέκτονες οἷα σοφοὶ ἅρμοσαν, γινώσκομεν. Tum subiicitur eadem generalis sententia, quam similiter Noster v. 28. inseruit: ἁ δ' ἀρετὰ κλειναῖς ἀοιδαῖς χρονία τελέθει. Sed suum plane fecit istum locum Horatius, felix imitandi artifex, et exemplorum delectu et comtiore orationis cultu ac variatione. *Quid foret* Romulus, multo ἐναργεστέρως quam, tantum abest, ut Romulum deum habituri fuissemus, ut ne nossemus quidem eum, quamquam Marte atque Ilia genitum. Facile ita perspicitur, quanta virtute a poeta Romulus designetur a natalibus eius, nihil ipsi ad immortalitatem profuturis, nisi vatum accessisset opera. — *Si* vatum *taciturnitas*, silentium, *meritis* eius (pro quo cum dignitate est, *Romuli*) *obstáret*, obstitisset, si merita eius silentio obducta fuissent, vate destituta. — *invida*, iniuria, iniqua, quatenus meritis praemia sua denegat, ea obliterat; ornate, ut *lividae Obliviones* IV. 9. 33. Caeterum Ennium potissimum a poeta respici, Romuli virtutis praeconem, nemo ambiget.

v. 25. Aeacus immortalis factus, vatum opera. Magnificum prorsus est, quod heroas divinis honoribus Musarum maxime beneficio mactatos pronuntiat, quos nominis tantum immortalitate ab iis ornari ostensurus erat poeta. Eadem excelsa notionum permutatio est III. 25. 5. 6. — *Virtus*, ingenii praestantia, ἀρετή. — *favent*, bene illi cupiunt poetae, quem carminum suorum argumentum faciunt, propter immortalitatem ei tributam. Hinc *favor*, ut τιμή (veluti Pind. Nem. VII. 46. vid plura ad I. 26. 10.) de poetae studio, in laudando aliquo occupato. — *lingua*, ἀοιδή, carmina vatum. — *potentium*, exquisite, quum de immortalitate carminibus concilianda agatur. Ista igitur va-

Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum divitibus conſecrat inſulis.
Dignum laude virum Muſa vetat mori:
Caelo Muſa beat. Sic Iovis intereſt
Opta-

vatum opera Aeacum *ereptum Styg. fluctibus conſecrat div. inſulis*, mori non paſſa eſt, ſed *conſecratum*, divinis honoribus condecoratum collocavit in *beatis inſulis*, Elyſio. *Fluctus Stygii*, de locis inferis, ſ. morte, ut κῦμ' Ἀΐδα, Pind. Nem. VII. 45. loco ſimili: κοινὸν γὰρ ἔρχεται κῦμ' Ἀΐδα — — τιμὰ δὲ γίνεται (effugit iſtos fluctus), ὧν θεὸς (Muſa) αὔξει ἁβρὸν λόγον, quem Muſa conſecrat. Simonides XXXIII. 3. (A. Br. I. 132.) Οὐδὲ τεθνᾶσι θανόντες· ἐπεὶ σφ' ἀρετὴ καθύπερθεν κυδαίνουσ' ἀνάγει δώματος ἐξ Ἀΐδεω. Alia vid. ad III, 3. 16. — *Conſecrant* poetae, quem carmine celebrant; ut I. 26. 11. *Hunc Leſbio ſacrare plectro* caet. Hoc loco, uti iam dixi, anguſtiore ſenſu accipiendum. De *divitibus* ſ. *beatis inſulis* vid. ad V. 16. 41. Hoc loco tenere ſufficiat, cum Elyſio campo ſaepius eas permiſceri, atque heroibus fere iſtam ſedem ab antiquitate adſignari, uti Menelao apud Eurip. Hel. 1693. (coll. Homer. Od. IV. 563 ſqq.) Achilli, Eurip. Androm. 1262. Diomedi in Calliſtrati Scol. 6. (A. Br. I. 155.) et aliis.

v. 28. Muſa *vetat mori*, haud interire ſinit, aeternum parat nomen *viro laude digno*, qui carmine celebrari meruerit. Τοιγὰρ ἀοίδιμος ἔργοις, ἀθάνατόν τε μιν αὔξουσι Μοῦσαι, Μναμοσύνας θύγατρες, Ariſtotel. Scol. 20. (A. B. I. 177.) — 29. Et vel *caelo*, caeli munere *beat*, divinos honores largitur, deum facit. Anguſtior haec rei ſpecies eſt, quam ſi dixiſſet Horatius, a poetis nos edoceri, homines inter deos fuiſſe receptos. In heroum, quos Muſarum beneficio caelum eſcendiſſe ait, enumeratione expende divitias poetae, quibus ἀποθεώσεως notionem variaverit. *Sic*, poetarum carminibus effectum, ut *Hercules epulis Iovis interſit*, cum Diis epuletur; quem quidem ſollennem deſignandae divinitatis modum de Hercule potiſſimum a poetis adhiberi patet, ad quietam eius exantlatis per univerſum orbem terrarum innumeris laboribus, otioſamque inter deos vitam declarandam. Vnde et Hercules ἀποθεώσεως *quieſcentis* ſtatum habet in anaglypho a Corſinio (Herculis quies et expiatio, ſ. a. et l.) illuſtrato; eandemque ob cauſſam

Optatis epulis inpiger Hercules:
Clarum Tyndaridae ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt aequoribus ratis:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

ſam ei ne τιμαὶ quidem ſ. munera, quantum ſciam, decreta, quae eius ἡσυχίαν turbatura fuiſſent. Πολυφαγίαν eius ita notari, vix equidem exiſtimem. Ad rem Lucian. DD. XXIV. 2. οἱ μὲν Ἀλκμήνης καὶ Σεμέλης υἱοὶ — — εὐωχοῦνται ἀφροντίδες. Alia vid. ad III. 3. 11. — *optatis* ad totam ſententiam ſpectat: optaverat Hercules, ut ſibi aliquando ab iſtis laboribus, quos *impiger*, impigre, fortiter, toleraſſet, reſpirare liceret; adeoque, iucundo iam otio fruitur in caelo. — 31. *Tyndaridae*, Dioſcuri, *clarum ſidus*, (v. ad I. 3. 2.) hoc divinum munus, τιμὴν, a poetis conſecuti ſunt, ut *rates quaſſas*, tempeſtate iactatas, in *infima aequora*, fundum maris detruſas, inde *eripiant*, extrahant, ſerventque; quam venuſte, pro, Dii σωτῆρες facti. Ad rem ac verba Eurip. Electr. 991. οἱ δὲ φλογερὰν αἰθέρ' ἐν ἄστροις ναίουσι, βροτῶν ἐν ἁλὸς τιμὰς σωτῆρας ἔχοντες, et Theocr. XXII. 6 ſqq. et 17. ὑμεῖς τε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νῆας αὐτοῖσι ναύταισιν ὀιομένοις θανέεσθαι. Adde Lucian. DD. XXVI. et ibi doctam Hemſterh. notam. — 33. Nova numinis deſignandi ratio, a Virgilio quoque adhibita Ecl. V. 79. *Vt Baccho Cererique, tibi ſic vota quotannis agricolae facient; damnabis tu quoque votis.* Etiam Homer. Il. χ. 364. de Hectore: ᾧ Τρῶες κατὰ ἄστυ θεῷ ὡς εὐχετόωντο, h. deum habuerunt Hectorem. *Liber vota bonos ducit ad exitus*, preces, ad ſe factas, ratas eſſe iubet, exaudit, adeoque divinos honores adeptus eſt. Intelligenda autem maxime vota agricolarum, uberem ruris proventum precantium. Nam Bacchus deus agreſtis, ut in vulgus notum; vid. ad III. 8. 6. Etiam verbis: *ornatus viridi tempora pampino* numinis notionem poeta ſubieciſſe videri poſſit, ut corona illa diadematis loco poſita ſit, Diis proprii. Eodem Herculem ἀποθεωθέντα redimitum repraeſentat laudatum anaglyphum.

CARMEN IX.

ARGVMENTVM.

Quod in praecedenti carmine tantum colligendum dedisset poeta, nimirum, carminibus suis immortalitatem paratam esse, generoso hoc spiritu initio statim huius carminis profitetur, certisque, quae eius rei fidem faciant, argumentis adserit. Quae quidem splendida professio, facile intelligitur, quantum ad encomii, Lollio dicendi, amplitudinem ac dignitatem recte aestimandam momenti habeat. Exposito igitur suo de aeternitate carminum lyricorum suorum sensu magnifice sese poetis graecis lyricis ingerit, atque tacite comparat, quos, etsi ad epicam Homeri gravitatem non adsurgant, haud minus tamen operibus suis immortalitatem esse consequutos in confesso esse. (Deprimi fere ab intpp. poetam animadvertas, rem suam ita agere opinantibus: habere quidem Romam poetas, quamquam alio in genere, se maiores; nihil tamen illud impedire, quominus carmina sua lyrica aetatem latura sint: uti nec poetarum graecorum lyricorum carmina illustrius Homeri epos obscuret. Sed altera ratio poeta dignior, ac verior; nam et alibi sese Lyricis graecis adiungere amat, v. c. I. 1. extr. IV. 3. 15.). Tum, quo illud spectet, quod de carminibus praedicasset, subiicitur, nimirum, aeternam nominis gloriam solis carminibus pro-

provenire, ſolum adeo eum poſt mortem vivere, qui talem virtutum ſuarum praeconem nactus fuerit, quum aliis, qui iſto deſtituti ſint, quamvis rerum geſtarum magnitudine haud minus conſpicui fuerint, memoria ipſorum penitus abolita, haec beneſactorum ſuorum merces intercipiatur. (Copioſe ac ſplendide, quod quidem facile exſpectari poterat, hic locus a poeta tractatus eſt; quocum contendere iuvabit carm. praeced. inde a v. 20.). Quos quidem, ſi poſteritatis ratio habeatur, ne hilum quidem ab iis, qui inertiae ſeſe per totam vitam dediderint, differre quum in aprico ſit; haud ego committam (pergit poeta), ut virtus tua, immortalitate digniſſima, oblivioni tradatur, ſicque laborum tibi tuorum fructus pereat. Delatus ita ad rem, quam ſibi propoſuerat, poeta in laudes Lollii effunditur, hasque ita tractat, ut facile appareat, Lollium tum temporis, quo haec de eo praedicaret Horatius, talem virum aut vere fuiſſe, aut certe magna cum ſpecie prae ſe tuliſſe.

AD LOLLIUM.

Ne forte credas interitura, quae,
Longe ſonantem natus ad Aufidum,
Non ante volgatas per artis
Verba loquor ſocianda chordis.

Non

v. 1. Sententiam, carmina ſua aetatem latura eſſe, immortalia fore, oratione ad Lollium, quem aeternitati conſecraturus eſſet, converſa poeta explicat, certisque argumentis communit, quo iuſtius laudationi ſuae ſtatui ab eo poſſet pretium. *Ne forte credas*, noli in animum inducere, ne exiſtimes, *interitura* eſſe lyrica mea carmina. Poſtrema haec praeclare exornavit poeta, adſumtà priſca κιθαρῳδοῦ idea. *Verba*, Pindarica ſimplicitate de carminibus, ut λόγοι Pyth. V. 63. ῥήματα Nem. IV. 10. — *ſocianda chordis*, aptanda citharae (ut II. 12. 4.) ad lyram canenda. Ovid. Met. XI. 5. *cernunt Orphea percuſſis ſociantem carmina nervis.* Εὐλογίαν φόρμιγγι συνάορον eadem plane ratione lyricum carmen indigitat Pind. Nem. IV. 8. — *quae* ego, *ad Aufidum natus*, Appulus (cf. III. 30. 10.) *loquor*, cano (ut λαλεῖν Theocr. XX. 29. cf. III. 25. 18.) meditor. — *longe ſonantem*, ἐπὶ μακρὸν ἀϋτέοντα (ut de Styge Hermeſian. 5.) κελάδοντα, rapidum. Cf. III. 30. 10. IV. 14. 25. — *per artes*, arte *non ante* inter Romanos *vulgata*, lyrica; princeps inter Romanos arte lyrica. Cf. III. 30. 13. IV. 5. 22.

v. 5. Etenim, ſi Homerus principatum inter poetas obtinet, hoc non impedit, quo minus poetae Graeci lyrici in honore ſint, immortalitatemque conſequantur. Generoſo ſpiritu poetam ſeſe lyricae Graecorum cohorti immiſcere atque aequiparare docta hac ſententiae converſione, facile quisque ſentit. In adornando autem toto hoc loco magna doctrina, elocutionis copia, inſignisque in ſumma brevitate, qua, quid cuique lyricorum poetarum proprium, deſignat, ars poetae apparet. Caeterum eadem ſententiarum progreſſione Antip. Theſſ. XXIV. 6 ſqq. (A. Br. II. 115.) εἰ δ' ὕμνων σκᾶπτρον Ὅμηρος ἔχει, καὶ Ζεύς τοι κρείσσων Ἐννοσίχθονος· ἀλλ' Ἐννοσίχθων τοῦ

Non, si priores Maeonius tenet
Sedis Homerus, Pindaricae latent,
Ceaeque, et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae:

Nec,

τοῦ μὲν ἔφυ μείων, ἀθανάτων δ' ὕπατος. Καὶ ναετὴρ Κολοφῶνος ὑπέζευκται μὲν Ὁμήρῳ, ἀγεῖται δ' ἄλλων πλάθεος ἡμιθέων. Homerus *priores sedes*, προεδρίαν, primum locum inter poetas tenet, unanimi antiquitatis calculo. Τοῦ πᾶσαι μετόπισθεν ἀριστεύουσιν ἀοιδαὶ, ut emblema Rhapsodi habet Hom. H. Apoll. 173. Leonid. XLIX. 3. (A. Br. I. 233.) ὑμνοπόλους ἀγεληδὸν ἀπημάλδυνεν Ὅμηρος λαμπρότατον Μουσῶν φέγγος ἀνασχόμενος. Λῷστον ἀοιδῶν Homerum refert Theocrit. XVI. 21. eundem inter *Heliconiadum comites unum sceptra potitum* Lucret. III. 1055. Propert. I. 7. 3. Adde Hermesian. el. 27 sqq. — *Non* ideo *latent*, obscuratae, ingloriae sunt, nimio Homeri fulgore praegravantur, atque obruuntur (ita Menander *omnibus eiusdem operis auctoribus fulgore quodam suae claritatis tenebras obduxisse* dicitur Quinctil. X. 1.) *Camenae* lyricae, carmina lyricorum poetarum. Ex his suo iudicio potiores percenset poeta. Agmen ducit Pindarus, *novem Lyricorum longe princeps* (unde *regnator lyricae cohortis* audit Stat. Silv. IV. 7. 5.) *spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, et velut eloquentiae quodam flumine*, ut vere de eo Quinctil. I. O. X. p. 219. Bip. — 7. *Ceae*, Simonidis Cei. Saepius idem simpliciter Κῷος ἀοιδὸς audit; veluti Theocr. XVI. 44. Moscho in Bionis epith. 92. quamquam idem natale solum haberet Bacchylides. Simonidis *praecipua virtus in commovenda miseratione* (hoc ad θρήνους eius spectat) *ut quidam in hac eum parte omnibus eiusdem operis auctoribus praeferant*, ut idem Quinctil. l. l. quod idem iudicium habet Dionys. Halic. in cens. SS. — *minaces* Alcaei, *quibus tyrannos insectatur*, ut Quinctil. l. l. quae eius carmina in praestantioribus idem habet. Eadem virtute Incert. ep. DXIX. 7. (A. Br. III. 260.) in recensu lyricae enneadis: Καὶ ξίφος Ἀλκαίοιο, τὸ πολλάκις αἷμα τυράννων ἔσπεισεν, πάτρης θέσμια ῥυόμενον. — 8. *Stesichorus, ingenio validus, epici carminis onera lyra sustinet. Reddit enim personis in agendo simul loquendoque dignitatem* caet. Quinctil. l. l Vnde *graves*

 eius

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit aetas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

Non

eius Camenae, propter μεγαλοπρεπές. Statio Silv. V. 3. 154. Stesichorus *ferox* audit, quatenus ferociam personarum oratione repraesentat. Eundem ζαπληθὲς ἀμετρήτου στόμα Μούσης vocat Antipat. Sid. LXXVII. 1. (A. Br. II. 27.) quod plane respondet iis, quae Quinctil. l. l. subiicit: *si tenuisset modum, videtur aemulari proximus Homerum potuisse; sed redundat, atque effunditur.* Nisi tamen ibi potius in laudem Stesichori est, ut IV. 2. 3. ubi vide notata. Nostrum expressit Sidon. IX. 217. *Non hic spectes — laesi Archilochi feros Iambos, vel plus Stesichori graves Camenas.*

v. 9. Nec *delevit*, abolevit, *aetas*, durat adeo, viget adhuc, *si quid*, quidquid *lusit*, levioris, amatorii argumenti composuit Anacreon. Notus τοῦ *ludere* de levioris argumenti tractatione usus. Similiter παίζειν, παίγνια Gr. eodem significatu. — 10. Extant adhuc Sapphus carmina amatoria. Mira haec suavitate extulit poeta. Exquisita imagine carmina, quae amores continent, eosdem *spirare*, iis incalescere dicuntur. Simonides LV. 3. (A. Br. I. 136.) de Anacreonte: ὃς Χαρίτων πνείοντα μέλη, πνείοντα δ' Ἐρώτων τὸν γλυκὺν ἐς παίδων ἵμερον ἡρμόσατο. Incert. ep. DXX. 1. (A. B. III. 260.) ἔπνεε τερπνὰ ἡδυμελιφθέγγου Μοῦσα Σιμωνίδεω. Carmina adeo adflant amorem, (προσπνείουσιν Ἔρωτα, ut de Berenice Theocr. XVII. 50.) amorem excitant legentibus. Iam vulgarius erat: leguntur adhuc carmina, amorem Sapphus *spirantia*, testificantia; pro quo inversa ratione est, *spirat adhuc* Sapphus *amor*, fere ut in Critiae fr. apud Athen. XII. p. 600. de Anacreonte: Οὔ ποτε σοῦ φιλότης γηράσεται, οὐδὲ θανεῖται. — 11. *Vivere*, βιοτεύειν, de carminum perennitate passim occurrit, veluti apud Pind. Nem. IV. 11. ἀειζώοι Χάριτες de carminibus. Argute Sidon. II. 313. *funera servat cantus, et aeterno vivunt in carmine mortes.* Hoc tamen loco multo venustius est, si ad caloris naturam accommodes: *calores Aeoliae puellae*, Sapphus, amoris eius flamma adhuc ardet (ut *vivus ignis*, *vivae lucernae* caet.)

nova

Non ſola comtos arſit adulteri
Crinis, et aurum veſtibus inlitum

Mi-

nova usque alimenta capit. — *commiſſi fidibus*, lyrae concrediti, tanquam arcanae curae pectoris, quas aliis fateri pudor eam prohiberet; pulcherrime pro, ad lyram cantati. E graeco fonte ductas has eſſe Veneres, colligas ex Porphyr. ad haec Noſtri Serm. II. 1. 30. *Ille velut fidis arcana ſodalibus olim credebat libris*, ubi haec notat: Hoc Lucilius ex Anacreonte graeco traxit et Alcaeo, quos ait Ariſtoxenus libris propriis vice amicorum uſos fuiſſe. Ita quoque Pind. Pyth. VIII. 40. *εἰμὶ δ' ἄσχολος ἀναθέμεν πᾶσαν μακραγορίαν λύρᾳ τε καὶ φθέγματι μαλθακῷ*, et Nem. III. 19. *ἐγὼ δ' ἐκείνων τέ μιν ὀάροις λύρᾳ τε κοινώσομαι.* Ad ſententiam Poſidippus apud Athen. XIII. p. 596. *Σαπφῷ, αἱ δὲ μένουσι Φίλης ἔτι καὶ μενέουσιν ᾠδῆς αἱ λευκαὶ φθεγγόμεναι σελίδες οὔνομα σὸν μακάριστον.*

v. 13. Aſſerta carminibus immortalitate poeta ad propoſitum ſuum ita progreditur, ut oſtendat, ſolis carminibus effici, ut rerum egregie geſtarum fama haud in obſcuro ſit, et ad poſteros pertingat; hocque ſole clarius inde perſpici ait, quod omnia, quantumvis egregia, iisque, quae a poetis celebrata aeternum nomen adepta ſunt, haud inferiora facinora obliterata, oblivionique tradita ſint, quibus laudator ſuus defuerit. Ab hac poſteriori ſententia, omiſſis prioribus, quibus tranſitus fieret, incipit poeta, eamque ſpeciatim aetate, ut ita dicam, Antehomerica ſplendide ita exornat, ut plane ſimilia iis, quae divinae Iliados argumentum conſtituant, pariaque fortitudinis exempla innumera ante Homerum extitiſſe pronuntiet, de quibus tamen, quum praecone ſuo deſtituantur, vel plane nulla, vel admodum tenuis famae aura ad nos perlapſa ſit. Iam „haud primum ad poſteros memorabile bellum Troianum fuit" vide, quam ſplendidis coloribus, ex Homero ductis, illuſtraverit poeta! Sed hic ipſe nimius colorum fulgor, quaeſitiorque ornatus, quem Ilias ſuppeditaret, praeſtrinxit intpp. oculos, ut has figurarum complexiones non unius argumenti tabulam ſed plurium ſibi a poeta obiici picturas exiſtimarent. Sic, ut in uno haeream, plures extitiſſe a poeta innui volunt, quae forma, amoribus caet. Helenae fuerint ſimiles; quas omnes ſane nemo facile oblivioni traditas

con-

Mirata, regalisque cultus
Et comites, Helene Lacaena;

Pri-

conquereretur. Sed memoratur Helena, tanquam belli Troiani caussa. — 13. *Non sola Helena* illicitis indulsit amoribus. Docte haec expressa a poeta. *Ardere aliquem*, nota structura poetica. Iam vulgarior ratio ferebat: Helena non sola arsit adulterum comtis crinibus, amore accensa est Paridis *adulteri*, amatoris (nihil amplius; vid. v. c. Senec. Med. 456.) *crinibus* promissis eleganterque *comtis* h. pulchri, laudata pulchritudinis parte pro universa. Qua quum in amorem Helena pellecta esset, hinc multo exquisitius est, *arsit crines ad.* Similiter Aristoph. Eccles. 950. πάνυ γάρ τις ἔρως με δονεῖ τῶνδε τῶν σῶν βοστρύχων. Paul. Silent. XXXIV. 3. (A. Br. III. 81.) ἐγὼ ξανθίσμασι χαίτης ἔκχυτον ἐκ στέρνων ἐξεσόβησα νόον. Hinc εὐπλόκαμον Τιμοῦς Φιλέρωτα κίκιννον vocat Meleag. LXVI. 1. (A. Br. I. 20.). Ad rem cf. I. 13. 14. — 14. *aurum vestibus illitum*, vestes operis Phrygionii, auro intextas, pictas; res nota. *Phrygianas auro spissas* vocat Seneca de Benef. I. 3. *Linere*, *illinere*, ut πάσσειν gr. de intextis filis aureis, vel auri bracteis vesti inductis, sollennia. Χρυσόπαστον ἐσθῆτα vocat Lucian. Necyom. 16. p. 479. Χρυσοβαφεῖς ἄνακτας Phrygiae reges Simmias in Bipenni v. 11. *Purpura atque auro illitas vestes* e Nostro duxit Senec. Hippol. 387. Similiter Paridem repraesentat Eurip. Iphig. Aul. 73. ἀνθηρὸν μὲν εἱμάτων στολῇ, χρυσῷ τε λαμπρὸν, βαρβάρῳ χλιδήματι, et, quem in animo forte habuit poeta, Troad. 991. ὃν εἰσιδοῦσα βαρβάροις ἐσθήμασι, χρυσῷ τε λαμπρὸν ἐξεμαργώθης φρένας. — 15. *mirata*, capta iis. Vid. I. 4. extr. III. 29. 7. et V. 3. 10. — *cultus regales*, pretiosum apparatum cuiuscunque generis. Ovid. Heroid. XVII. 221. *At fruar Iliacis opibus, cultuque beato.* — 16. *comites*, comitatum, qui magnificentiam luxuriamque Asiaticam prae se ferret. Ovid. Her. XIII. 60. *et sequitur regni pars quotacunque sui.* — *Lacaena*, forte cum vi, quae in Spartana regia nihil tale vidisset. Eurip. Troad. 996. οὐδ' ἦν ἱκανά σοι τὰ Μενέλεω μέλαθρα, ταῖς σαῖς ἐγκαθυβρίζειν τρυφαῖς.

v. 17. *Primusve*, neque primus *Teucer* fuit, qui *tela arcu direxerit*, collineaverit. Nota Teucri sagittandi dexteritas ex Hom. Il. XII. 350. (τόξων εὖ εἰδὼς) XIII. 313. (ὃς ἄριστος Ἀχαιῶν τοξοσύνῃ) et aliis. —

Cy-

Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus

Dicenda Musis proelia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus gravis
Ex-

Cydonio, Cretico, a Cydone, Cretae urbe; ornat. Nam Cretes sagittandi arte famigeratissimi. Cf. I. 15. 17. Callim. fragm. 284. — 18. *Non semel Ilios*, Ἴλιος ἱρὴ (ut saepius Homerus) Ilium *vexatum*, bello petitum atque expugnatum. De fortiori hoc h. verbi significatu v. ad II. 9. 3. Allusit ad h. l. Ovid. Trist. II. 318. *Cur non Argolicis potius quae concidit armis, vexata est iterum carmine Troia meo.* Caeterum Troiae bis captae frequentior narratio; vid. intpp. ad Hygin. f. 89. et Burm. ad illa Propert. III. 1. 32. *Troia bis Oetaei numine capta dei.* Τεικρίδα τρίπορθον refert Dosiades in Arae II. fundamento. — 19. *pugnavit proelia*, ut *pugnata bella sub Ilio* III. 19. 4. nota graecitate pro, pugnas gessit, strenue pugnavit. *Idomeneus*, Cretensium dux, *ingens*, bello inclytus (ut *ingens Paullus* Sil. XVII. 298. *ingentior armis* Aeneas Virg. Aen. XI. 124. et saepissime alibi) ἀγαυὸς, ἀγακλυτὸς, δουρικλυτὸς, quae Homerica eius sunt epitheta. Ad staturam corporis referunt nonnulli; in quo minor laus esset. *Sthenelus*, Capanei f. et ipse inter potiores Graecorum habitus. Vid. I. 15. 24. — *pr. dicenda Musis*, digna, quae a poetis celebrarentur, quae aeternitati consecrarentur.

v. 22. A Graecis ad Troianos transit poeta. *Hector ferox*, θρασύς, ut mox *acer*, pro, fortis, bellicosus. *Deiphobus*, Troianorum, excepto Hectore, fortissimus, θεοείκελος (Hom. Od. IV. 276.) Quint. Cal. XI. 340. Δηΐφοβός τε μενεπτόλεμος κρατερός τ' αἰχμητής. — 23. *graves excepit ictus*, fortissime pro patria dimicarunt, obiecere sese hostibus, gravia vulnera passi sunt. Illud, pro patria, quam exquisite, *pro pudicis coniugibus puerisque*, pro imbelli patriae ipsorum sexu et aetate. — *primus*, graviter claudit sententiam.

v. 25.

Excepit ictus pro pudicis
Coniugibus puerisque primus.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi; ſed omnes inlacrimabiles
Vrguentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate ſacro.

Paul-

v. 25 *ſqq. Sed quam multos clariſſimos ſuis temporibus viros ſcriptorum inops delevit oblivio!* ut Boethii verbis Conſ. Phil. II. 7. ſententiarum nexum declaremus. Omnes *urgentur,* premuntur (ſollenne hoc de ſpiſſis tenebris. Vid. ad I. 4. 16. *Iam te premet nox;* et I. 22. 20.) *longa,* aeterna *nocte* per longa ſaecula (ut apud Theocr. loco mox laud.) eorum fama in obſcuro eſt, oblivioni traditi ſunt; exquiſito ornatu, cuius auctorem habes Pind. Nem. VII. 18 ſqq. Ταὶ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι. Ornatius extulit Antip. Sid. XLVII. 3. (A. Br. II. 19.) μνήμης οὐκ ἤμβροτεν, οὐδὲ μελαίνης Νυκτὸς ὑπὸ σκιερῇ κωλύεται πτέρυγι. — *illacrimabiles*, indefleti, quia nemo ipſorum facta novit, neque infortuniis adeo, quibuscum ſubinde indignis modis conflictati erant, commovetur. — *ignoti,* deleta ipſorum memoria. Laudant Theocr. XVI. 42. ἄμναστοι δὲ, τὰ πολλὰ καὶ ὄλβια τῆνα λιπόντες δειλοῖς ἐν νεκύεσσι μακροὺς αἰῶνας ἔκειντο. Cf. ad II. 8. 21. — *carent quia vate,* nullum virtutis ſuae praeconem nacti. — *ſacro,* ſollenni vatum et poetarum epitheto.

v. 29. Praeclare tranſitum ad Lollium munit ſibi poeta conſectaria ſententia: homines rebus egregie geſtis ſua aetate vel maxime conſpicuos, neque tamen carminibus celebratos, ratione poſteritatis habita, nihil prorſus differre ab inertibus. Magna ἐνάργεια in brevitate eſt, qua hanc ſententiam elocutus eſt poeta. *Virtus*, oppoſ. *inertiae*, ea maxime intelligenda, quae rebus ſtrenue ac fortiter gerendis ſeſe exſerit, efficax, (tanquam Herculis V. 3. 17.) obeundis laboribus ac periculis exercita, glorioſa facta. — *celata*, quae occultatur poſteris, in oblivionem venit, vate deſtituta. In veteri gnome, quam laudat Pind. Nem. IX. 16. ſimiliter eſt, τετελεσμένον ἐσλὸν μὴ χαμαὶ σιγᾷ καλύψαι. —

paul-

Paullum ſepultae diſtat inertiae
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum ſilebo,
Totve tuos patiar labores

Inpune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Eſt animus tibi

Re-

paullum, minimum *diſtat inertiae*, h. ab inertia, parum diſfert ab ea. Nihil refert ad memoriam, utrum ſtrenuum an ignavum te geſſeris, ſi nemo te laudaverit. — *Sepultae*, in obſcuro latentis, nullo facinore ſeſe prodentis; praeclare. Proprie homo iners *ſepulto* ſ. mortuo ſimilis eſt (Sil. III. 145. *quantum etenim diſtant a morte ſilentia vitae?*) quatenus in tenebris (ἐν σκότῳ καθήμενος ut Pind. Ol. I. 132. Hinc Eurip. fr. apud Stob. Flor. Grot. p. 197. ἡ δ' εὐλάβεια, inertia laborem refugiens, σκότον ἔχει) vitam deſidem agit, lucem exoſus.

v. 30. Ego te haud ſilentio praetermittam, ita ut *meis chartis*, carminibus, *inornatus* ſis, haud celebreris. Poſtrema ornate adiecta. *Ornantur* res praeclare geſtae, carminibus expoſitae; ſplendida ac ſollenni poetarum profeſſione. Pind. Nem. IX. 23. ἐπασκήσω κλυταῖς ἥρωα τιμαῖς. Alcaeus Meſſ. VII. 5. (A. Br. I. 487.) de Homero: Θέτιν κύδηνε καὶ υἱέα (unde *honoratus Achilles* A. P. 120.) καὶ μόθον ἄλλων ἡρώων. Alia vid. ad I. 26. 10. — *labores*, ut κάματος, μόχθος ſaepius Pindaro de praeclaris facinoribus; veluti Ol. X. 112. loco valde adpoſito, Pyth. V. 62. Nem. VII. 23. — *Obliviones*, Oblivio, Λήθη tanquam perſona *carpit*, extenuat, deterit, abolet virtutis monumenta, rerum geſtarum memoriam; ſuavi phantaſmate. Λήθῃ μαραίνεσθαι haud diſſimiliter Antip. l. l. Senec. de Benef. III. 32. *eos iam* conſumſiſſet oblivio, *niſi illos filiorum gloria e tenebris eruiſſet.* — *lividas*, invidas magnitudini rerum geſtarum, quaeſito epitheto. Cf. III. 8. 24. — *impune*, ita ut nemo licentius graſſantes reprimat.

v. 34. Et ſane dignus es, qui carmine extollaris, cuius ad poſteros pertingat memoria; ut qui animum habeas *rerum prudentem*, rebus agendis idoneum, multo

Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus:

Vindex avarae fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniae:
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus

In-

multo rerum usu exercitatum. Spectat hoc ad Lollii σύνεσιν πολιτικὴν, imperatoriasque virtutes, quas partim fausto (v. Iul. Obsequ. 131.) partim minus prospero fortunae eventu (nota Lolliana clades vel ex Suet. Aug. 23.) explicuit. Nisi potius de recta agendi sentiendique norma, ad philosophiae regulas ac placita exacta, ob sqq. accipere praestat; uti fere Schol. Cruq. „vere es philosophus; quia *rerum prudentes* philosophi sunt ac dicuntur.„ Ita *rerum* otiose fere adiectum videri debet, ut saepe; vel ad rectam agendi normam referendum. — *secundis temp. dubiisque rectus*, in utraque fortuna aequus, qui neque in secundis temp. effertur (cf. III. 27. 74.) neque in *dubiis*, adversis, periculosis, deprimitur, adeoque *rectus*, erectus perstat. Cf. II. 3. 1.

v. 37. Laudes iustitiae atque temperantiae Lollii. Vulgare erat: Est animus tibi ab omni cupiditate liber, integer. Pro hoc gravius, *vindex*, qui vindicat, ulciscitur, poenae deposcit *fraudem avaram*, scelera ex avaritia orta; idemque *abstinens pecuniae*, minime appetens divitiarum, non augendae rei intentus, continens. *Pec. ducens ad se cuncta*, προςάγουσα, vel simpliciter, quae miras illecebras habet, nos sibi subiicit, ut non tam, quid virum iustum deceat, quam quod e re nostra sit, spectemus. Quod esset de Lollio iudice, nullis corruptelarum machinis labefactando; vel, quatenus pecuniosorum gratiam omnes sectantur, ut Schol. Cruq. Equidem prius praeferam. — 39 sqq. Sequuntur notiones *virtutis*, Stoicis formulis expositae. Scilicet e Stoae praeceptis in sapientem cadit regnum, summus magistratus, summae divitiae caet. quatenus neque honorum neque opum cupiditate animus eius ducitur, quatenus id solum, quod honestum est, sequitur, nulla utilitatis habita ratione. Iam quum consulatus Romae summus magistratus isque annuus

Iudex honestum praetulit utili, et
Reiecit alto dona nocentium
Voltu, et per obstantis catervas
Explicuit sua victor arma.

Non

nuus esset, poeta Lollium ob virtutem istam *non unius anni*, sed perpetuum declarat *consulem*. Plane ut III. 2. 19. *Nec sumit aut ponit secures arbitrio popularis aurae*. Illud *quoties* exornationi, quam a consulatu annuo repetiit poeta, unice debetur, minimeque urgendum. Est simpliciter: perpetuum animus tuus consulatum gerit, quandoquidem *honestum* τὸ καλὸν *praetulit*, praefert *utili*, rectum a pravo discernit, illudque sectatur. Specialem notionem pro generali virtutis posuit poeta, atque eam quidem, quae illustre eius documentum praebet, incorruptam animi integritatem, nullis muneribus expugnabilem. Iam quum alterum alteri praefert animus, de utraque statuit, *iudicat*. Docte igitur *iudex bonus* audit, dum recte statuit, honestum praeferendo; et *fidus*, dum ostensa utilitate a recti tramite haud deflectit, in recto, neglecta utilitate, perseverat. Facile intelligitur, haec exornandae ulterius sententiae adiici; nam severiores Stoici ne iudicium quidem de honesto et utili admittendum esse censebant. Adpone ad h. l. Cic. Off. III. 4. *Qui autem omnia metiuntur emolumentis et commodis, neque ea volunt praeponderari honestate, hi solent in deliberando honestum cum eo, quod utile putant, comparare: boni viri non solent. Etenim non modo pluris putare, quod utile videatur, quam quod honestum; sed haec etiam inter se comparare, et in his addubitare, turpissimum est.* — 42 — 44. exornant proxime praecedentem sententiam. *Reiecit*, aspernatur munera *nocentium*, hominum perditorum, caussae suae diffidentium, ideoque vim legibus facere conantium, *alto vultu*, qui animi magnitudinem prodit, magnifice ea contemnendo, διαφάμενος, quod comparat Toup. Em. in Suid. I. p. 94. Ob oculos habuit h. l. Sil. XVI. 281. Caeterum omnia ista animo Lollii attribuuntur, exquisita ratione; quatenus ab eius iudicio proficiscuntur. — 43. Nova amplificatur imagine sententia, a milite desumta, qui, pugnandi ardore in medios hostium acies provectus, ab iisque inter-

Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,

Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque leto flagitium timet,

Non

terceptus *arma sua explicat*, ferro se expedit, viam sibi aperit, *per obstantes*, oppositas sibi atque circumfusas hostium *catervas*, reditum morantes, feliciterque evadit. Vnde *victor* ornate adiectum. Sed docte ipsam comparationem sententiae involvit poeta, cuius nuda enuntiatio erat: muneribus expugnari nequit virtute adversus cupiditates munitus animus. Male seduli sunt, qui allegoricas catervarum armorumque notiones sigillatim adnumerant.

v. 45 *sqq.* Lollii αὐτάρκειαν laudaturus poeta in generalem sententiam orationem inflectit; quae plane lyrica ratio est, Pindaro frequentissima. Vulgaris continuatio erat: Est animus tibi, sorte sua qualicunque contentus. Sed iterum deflectitur oratio ad exprimendam Stoicae virtutis imaginem. *Non recte vocaveris*, non is vere dicendus est, est *beatus*, qui divitiis affluit, imo is *rectius nomen b. occupat*, sibi vindicat, vere beatus est. — 47. *qui callet*, novit *uti*, ut Claudian. III. 216. *natura beatis omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti.* — *sapienter*, ut sapientem decet; quod tu facis. *Munera D.* h. l. media significatione accipienda, quaecunque hominibus a Diis obtingunt, tam prospera, quam adversa δῶρα θεῶν. Vid. ad Hymn. in Cer. 147. H. l. ad paupertatem potissimum (quae explicative subiungitur v. 49.) praestat referre, et ipsam μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων, iuxta Hesiod. Ἐργ. 719. Eurip. Alc. 1074. Χρὴ δ' ὅστις εἶ σὺ, καρτερεῖν θεοῦ δόσιν. Is adeo beati nomine dignus, qui *pauperiem* divinitus datam *pati callet*, aequo animo sustinet, modica sorte contentus est, aequo animo iis caret, quae non possidet, verbo, αὐτάρκης. Male *mun. deorum* divitias explicant, quae opponantur *pauperiei* v. seq. — *duram*, cuius bene ferendae magno animo opus est, vel simplici-

Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

plicitet, σκληρὰν, χαλεπήν. Notum Stoicorum dogma: *Solus sapiens dives*, quamvis vere pauper. — 50. qui *peius*, magis *flagitium timet*, qui nulla vi, nullis minis, ne morte quidem proposita a recto demovetur, deduci potest. Cf. init. L. III. 3. — 51. *non ille timidus* ὢν, nec timet, haud cunctatur pro patria mori, duplici graecismo.

CARMEN X.

ARGVMENTVM.

Et argumenti ratio, et elocutio poetica, paullum quaesitior, ac graecis plane floribus contexta, facile fidem faciunt, Horatium graeci cuiusdam poetae lusum hoc carmine repraesentare voluisse. De quo tanto minus dubitari posse existimo, quo plura eius generis, per Anthologiorum libros dispersa Παιδικῶν *exempla satis luculenta suppetant. Cf. omnino, quae ad v. 2. epigrammata, de formae detrimento, accedente barba, pueros monentia, excitavimus, collato Theocriti* Παιδικῷ, *quod in Harlesii ed. p. 479. extat. Ligurinum, formosum puerum eundemque superbum, ita ad obsequium sui pellicere studet poeta, ut eum de caduco primae aetatis flore graviter admoneat, proposita simul certa quamquam nimis sera fastidii eius poenitentia. Ad iuvenilia Nostri meletemata poetica, quibus Graecos plane exprimendos sibi proponeret, hoc carmen referri debere, facile quisque cordatior sibi persuasum habebit.*

AD LIGVRINVM.

O crudelis adhuc, et Veneris muneribus potens,
Insperata tuae quum veniet pluma superbiae,
Et,

v. 1. *Crudelis adhuc*, qui superbe tractas, fastidis amatores, dum in flore aetatis constitutus es. Sed haud diu ei istam mentem fore, aetate ista ferocula cito avolante, praeclare τῷ *adhuc* innuit poeta. — *et Veneris muneribus potens*, propter eximiam tuam pulchritudinem. Formae venustatem et quae alia amoris illectamenta sunt, δῶρα Ἀφροδίτης multi post Homer. Il. III. 54. dixere, quos cum taedio lectorum hic percensere nihil attinet. Iam *potens* istis muneribus est, qui formae praestantia omnes in amorem sui raptat, cui nihil resistit. Propert. II. 4. 28. *Cynthia forma potens, Cynthia forma levis.* Idem III. 18. 7. *Est tibi forma potens, sunt castae Palladis artes.* Scilicet τὸ κάλλος τυραννίδα ἔχει, ut est apud Stob. Tit. LXIV. p. 410. et *imperium, regnum* satis frequentata in re amatoria. — 2 *sqq.* Vbi pulcherrimam istam formae speciem aetas abstulerit. Pro hoc venuste specialibus momentis defluentis pulchritudinis facies repraesentatur a poeta. Primum floris iuvenilis damnum, lanugo, genarum nitori infesta. Martial. I. 32. 5. *teneri sordent lanugine vultus.* Stat. Silv. III. 4. 65. *ne prima genas lanugo nitentes carperet* (praepostere Markl. reposuit *spargeret*) *et pulchrae fuscaret gratia formae.* Maximum autem illud formae detrimentum habitum in deliculis pueris; unde pleni hac de re Anthologiorum graec. libri. Cf. si tanti videtur, Automedontis II. (A. Br. II. 207.) Stratonis ep. XIII. 3. (A. Br. II. 362.) ei. XXVIII. 5. XXXIII. 1. Rufini XXXVIII. (A. Br. II. 399.) Eratosth. I. 3. (A. Br. III. 123.) Incerti ep. XIX. (ib. p. 155.). Lucian. Amor. 24. p. 424. in quibus paene omnibus locis iniecta cito promicantis lanuginis mentione ad obsequium pueros ab amatoribus compelli videas, ut h. l. Iam pro lanugine *plumam* adhibuit poeta, nova prorsus ratione, in poeta lyrico tamen facile ferenda, maxime si gr. πτίλα ei in animo fuisse me-

Et, quae nunc humeris involitant, deciderint
comae,
Nunc et qui color eſt puniceae flore prior roſae,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpi-
dam:
Dices, heu! quoties te in ſpeculo videris alte-
rum,

Quae

meminneris. — *inſperata*, ἡ ταχὺ φυομένη ut in Eratoſth. l. l. inopinato *veniet*, ἐπέλθῃ, ἐπανθήσῃ, creſcet, *tuae ſuperbiae*, tibi, dum adhuc ea cares, ſuperbo, ut *meae inſolentiae*, V. 17. 15. — 3. Comarum per humeros ſparſarum ſollennis vegetae ac formoſae aetatis ſignificatio; tum habitus is erat παιδαρίων. Theocr. XIII. 6. ἤρατο παιδὸς τῶ χαρίεντος Ὕλα, τῶ τὰν πλοκαμῖδα φορεῦντος. Magis huc ſpectat Ruſini ep. I. v. 3. νῦν μοι προσπαίζεις, ὅτε τὰς τρίχας ἠφάνικάς σου τὰς ἐπὶ τοῖς σοβαροῖς αὐχέσι πλαζομένους. Cf. III. 20. 14. V. 11. 28. — *humeris involitant*, in humeros dependent, promiſſae ſunt. — *deciderint*, defluxerint, rariores per aetatem factae fuerint. — Et quum *color*, qui *nunc prior*, praeſtantior, pulchrior eſt *flore roſae*, roſa *punicea*, purpurea, verbo color purpureus, roſeus *mutatus verterit Ligur.* docta brevitate pro, mutatus fuerit, evanuerit, et inde *Ligurinus* (quam venuſte pro, *tu*) h. Ligurini facies in *hiſpidam*, piloſam (τραχὺ ἀντὶ τοῦ πάλαι μαλακοῦ πυκασθὲν ἰούλοις τὸ γένειον, Lucian. l. l. p. 426.) verſa fuerit. Ad barbam potius, quam ad rugas, equidem traxerim.

v. 6. Sero tum tuae te poenitebit arrogantiae. Suaviter et ἐνεργῶς expreſſa iſta a poeta. — *te videris alterum*, prorſus immutatum. Theocr. XX. 20. ἐξαπίνας με θεὸς βροτὸν ἄλλον ἔτευξε. Lucillius XII. 5. (A. Br. II. 319.) ἢν ἐθέλῃς δὲ πρόσωπον ἰδεῖν ἐς ἔσοπτρον ἑαυτοῦ, οὐκ εἰμὶ Στρατοφῶν, αὐτὸς ἐρεῖς ὀμόσας. Similis luſus Epigoni II. 1. (A. Br. II. 506.) ἡ τὸ πάλαι Λαῒς πάντων βέλος, οὐκ ἔτι Λαῒς — — οὐ μὰ Κύπριν, γνώριμος οὐδ αὐτῇ Λαΐδι Λαῒς ἔτι. Cf. Auſon. ep. 55. quocum compone Iuliani ep. IV. in A. B. II. 494. — vv. 7. 8. e Terent. Hec. I. 1. 17. ſqq. *Eheu me miſeram! cur non aut iſthaec*

mihi

Quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genae?

mihi aetas et forma est, *aut tibi haec sententia*, expressos esse, monuere et alii. Iidem laudant Auson. ep. XIII. *Nunc piget, et quereris, quod non aut ista voluntas tunc fuit, aut non est nunc ea forma tibi.* — *cur eadem mens*, idem sensus, qui *hodie*, nunc est, non *puero* mihi, dum puer essem, *fuit?* — 8. *his animis*, hoc animi sensu, sc. fruendi amoris deliciis. — *genae incolumes*, integrae, imberbes, uti bene Cruq. schol.

CARMEN XI.

ARGVMENTVM.

Magnam hoc carmen virtutem habet a tractationis ſimplicitate, naturalique, quam orationis haud operoſus cultus mire adiuvat, venuſtate. Et ſane, quam accommodata iſta et argumenti rationi ſedatiorique, qui per totum carmen regnat, poetae ſint affectui, quum ipſa res vel hebetiori lectori fidem faciat; non opus eſt, pluribus oſtendere. Quum Idus Apriles, qui dies Maecenatis natalis eſſet, magna cum religione apparatiorique convivio celebrandas ſtatuiſſet; Phyllidem, quam huius ſacri vellet participem, ita rogat poeta, ut ſimul impedimenta, quae eam remoratura eſſe praevideret, occupet ac diſcutere conetur. Quum enim Telepho, iuveni nobili, oculos et animum illa adieciſſet, iſtique amori Venerem haud faventem experiretur, unde adeo animi aegritudinem contraxiſſet maximam, poeta conſolaturus atque ad vitam ac hilaritatem revocaturus illam, ſedulo hortatur, ut omni ſpe Telephi potiundi, alius quippe feminae, genere ac divitiis potentioris, amore beati, plane abiecta, in amore, qui ipſi conveniat, acquieſcat, ſeque, quem ad finem vitae conſtantem in iſto experturam ſpondet, ne aſpernetur. Lentum utique amatorem dixeris Horatium, qui ita cum amica, a ſe alienata, agat; ſed in provectiore aetate, in qua calor eius iuvenilis deferbuiſſet, carmen hoc ſcripſiſſe Noſtrum, ex

eius

eius exitu recte ſuſpiceris. — Caeterum quod parum docte Acron ad v. 21 notaverat, „utrum ad eamdem Phyllidem, an ad aliam loquatur, incertum eſt, quia nomen non prodidit" id cupide Sivrius arripuit, novamque ideo a verſu iſto exordiri oden ſtatuit. Denique plerique Phyllidem fidicinam ſtatuunt v. 34. inducti, parum probabiliter; et rectius inde cogas, fuiſſe puellam doctam, poeticisque ſtudiis deditam (quod etiam vv. 25—28. commonſtrant), atque etiam hactenus Horatii amori commodam.

AD PHYLLIDEM.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis;
Est ederae vis

Multa,

v. 1 — 12. Observa simplicem munditiis poetam in describendo sacri domestici conviviique apparatu; fere ut III. 29. init. quod cum nostro comparasse utile erit. *Albani* vini duas Athen. I. p. 26. refert species, illudque a XV. demum anno ἀκμάζειν perhibet. In pretiosioribus habitum fuisse, vel hic locus ostendit. Adde Serm. II. 8. 16. ubi in optimis recensetur. Tertium ei locum adsignat Plin. XIV. 6. qui idem Eugenias uvas, a Taurominitanis Siciliae montibus in Albanum agrum translatas fuisse tradit XIV. 2. laudante Torrent. Cf. Martial. XIII. 109. — *superantis* aetate, excedentis *nonum annum*, vetusti. — 2. *plenus*, non ante versus ut III. 29. 2. Docte effusiorem compotationem futuram innuit. — *est*, πάρεστι, parati sunt flores, *nectendis coronis*, ad nectendas coronas convivales. Ex his memorat poeta *apium* et *ederam*, ex quibus consertam coronam itidem habet Theocr. III. 23. στέφανον — — κισσοῖο φυλάσσω ἐμπλέξας καλύκεσσι, καὶ εὐόδμοισι σελίνοις. De apio hortensi (quod ex h. l. cognoscitur) coronis adhibito insigne est Anacreontis fragm. apud Athen. XV. 4. p. 674. ἐπὶ δ' ὀφρύσιν σελίνων στεφανίσκους θέμενοι νῦν θαλείαν ἑορτὴν ἀγάγωμεν Διονύσῳ. Neque negligendum, quod habent Scholl. „Alcaeus frequenter se dicit apio coronari." Vide Torrent. ad II. 7. 24. De *edera* res pervulgata. — *vis multa*, insignis copia. — 5. *qua*, quibus *religata*, implicita, crinibus *fulges*, resplendes, cum propter viridem colorem coronae in genere, tum quod hederae poeticae dictae fructus croceus est. Vid. Schreber ad Theocr. I. 30. Est adeo simpliciter pro: qua coronari soles; quae tamen paullo languidior sententia videtur. Erigere eam alii studuere hoc modo: qua *fulges*, venustior appares, mire places. Sed nec hoc satis, ut ingenue fatear, omnino facit.

v. 6.

Multa, qua crinis religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis, avet inmolato
Spargier agno.

Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mixtae pueris puellae:

Sor-

v. 6. *Domus ridet*, explicatiorem faciem habet, resplendet *argento*, vasis argenteis, ad huius diei sollennitatem purgatis. Noster Epp. I. 5. 7. *Iam dudum splendet focus et tibi munda suppellex.* Hinc proprium *ridere* s. *splendere* de apparatione convivio. Phaedr. IV. 24. 20. *Splendebat hilare poculis convivium.* Operosius iam Catull. LXIV. 44. *at sedes — splendent auro atque argento, candet ebur soliis, collucent pocula mensis; tota domus gaudet* (γελᾷ) *regali splendida gaza.* Cf. ad II. 18. 2. *Decorae aedis* eadem significatio est I. 30. 4. Laudant Alcaei, μαρμαίρει δὲ μέγας δόμος χαλκῷ apud Athen. XIV. 5. — *ara* sacrificio parata est. Pro hoc suaviter, *avet spargier*, adspergi cupit agni immolati sanguine. Catull. XIX. 15. *Sanguine hanc etiam mihi — — aram barbatus linit hirculus, cornipesque capella.* βωμοὺς διατέγγειν similiter Eurip. Iphig. T. 404. Intellige autem aram cespititiam, *vinctam*, munitam, redimitam *verbenis castis*, herbis sacris. Imitatus est locum Iuven. XII. 1. *Natali, Corvine, die mihi dulcior haec lux, qua festus promissa deis animalia cespes exspectat.*

v. 9. 10. Sollennis discursantium famulorum in instruendo convivio mentio. Vid. ad III. 29. 12. *Cuncta*, omnium manus *festinat*, intenta, occupata est apparandis epulis; quod statim verbis, *huc et illuc cursitant*, magis graphice subiicitur. — 10. *mixtae pueris puellae*, pueri et puellae; sed alterum rem oculis magis subiicit. — 11. 12. quam ornate pro, flamma densum fumum agit, maior hodie ignis accensus est. *Flammae trepidant rotantes* (ita iungere praestat), trepide h. celeri motu in altum agunt fumum, adeo, ut *rotetur*, turbinibus convolutus altum petat; auget luculentioris ignis ideam. — *Sordidum*, vel simpliciter nigrum, vel sordes tecti fastigio inferentem. Ita *culmen multo* lu-

Sordidum flammae trepidant rotantes
Vertice fumum.

Vt tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis: idus tibi sunt agendae,
Qui dies mensem Veneris marinae
Findit Aprilem:

Iure

lumine sordidum vocat Stat. Silv. IV. 5. 14. Martial. VII. 27. 5. *Pinguescant madido tetri nidore Penates, flagret et exciso festa culina iugo.* Caeterum de fumi receptaculis cave h. l. cogites, quae multo serioris sunt temporis. Vid. Beckmanni Geschichte der Erfindungen caet. Vol. 2. p. 591. ubi de hoc ipso loco dispexit.

v. 13. *Quibus advoceris gaudiis*, ad quae *gaudia*, ad quem festum diem hilariter agendum voceris. *Gaudia*, ut IV. 12. 21. *ad quae si properas gaudia.* — 14. Scito, *Idus* Apriles esse, quae *tibi agendae sunt*, quas te apud me celebrare oportet. *Agere* diem festum, vel pedestri orationi consentaneum. Pro Idus *Apriles* est, qui dies *findit*, iduat, dividit, medius est mensis Aprilis. *Iduum* etymon a poeta tangi, in promtu est intelligere. Macrob. Sat. I. 15. *Nobis illa ratio nominis vero propior aestimatur, ut Idus vocemus diem, qui mensem dividit. Iduare enim Etrusca lingua dividere est.* Veneri sacrum fuisse mensem Aprilem, satis constat. Caussam rei venuste designat poeta epith. *marinae* ἀναδυομένης, e mari isto mense exortae. *Tunc enim cruore de superno spumeo Pontus globo caerulas inter catervas, inter et bipedes equos fecit undantem Dionen de maritis imbribus.* Pervigil. Ven. 9 sqq. Idem innuere videtur Ovid. Fast. IV. 60. 61. *Veneris mensem Graio sermone notatum auguror: a spumis est dea dicta maris.*

v. 17. Idus Maecenatis natales. Sententiam, quae nullum paene ornatum admittere videbatur, vide quomodo nobilitaverit poeta, adsperso pietatis colore. — *sollennis*, in festis habendus mihi. — *sanctior*, maiori religione colendus, magis celebrandus proprio natali die. Tibull. IV 5. 1. *Qui mihi te, Corinthe, dies dedit, hic mihi sanctus, atque inter festos semper habendus erit.* Neque in-

Iure sollemnis mihi, sanctiorque
Paene natali proprio, quod ex hac
Luce Maecenas meus adfluentis
Ordinat annos.

Telephum, quem tu petis, occupavit,
Non tuae sortis iuvenem, puella
Dives et lasciva, tenetque grata
Conpede vinctum.

Ter-

iniucundum erit cum Nostro comparare Censorin. de Die nat. c. III. *Quum singuli homines suos tantummodo proprios colant natales; ego tamen duplici quotannis officio huiusce religionis adstringor. Nam quum ex te tuaque amicitia honorem, dignitatem, decus atque praesidium, cuncta denique vitae praemia recipiam; nefas arbitrer, si diem tuam, qui te mihi in hanc lucem edidit, meo illo proprio negligentius celebravero. Ille enim mihi vitam, hic fructum vitae atque ornumentum peperit.* — *ex hac luce*, inde *ordinat*, digerit, numerat *annos* aetatis suae. — *adfluentes*, succrescentes, deinceps accedentes. Sed alterum quaesitius propter adiunctam copiae notionem, quod ad Maecenatis, vitae cupidissimi, animum magnam vim habet. — *meus*, quanta in brevitate ἐνάργεια!

v. 21. Occupat poeta, quae forte Phyllidem detentura sint, quo minus commodam sese ei praebeat, adlatis, quae ei rem persuadeant, argumentis. *Telephum*, eius animum *occupavit*, in amorem sui pertraxit, ut tibi vacare nequeat. — *quem tu petis*, expetis, cuius amore flagras; ut I. 33. 13. *me melior quum peteret Venus*, et saepe alibi. In seqq. praeclare adornata omnia ad Phyllidem a vano isto capiendi Telephi conatu absterrendam. *Iuvenem non tuae sortis*, paulo acerbius, apposite tamen, quo incepti vanitatem penitius intelligat, pro, magnae fortunae, nobilitatis iuvenem; tum puella, quam amat, *dives* et *lasciva*, insignis protervitatis, quae per iuvenilem aetatem miras illecebras habet; ideoque *tenet*, detinet Telephum *grata compede vinctum*, irretitum amore sui habet, quo sibi

Terret ambuſtus Phaëthon avaras
Spes: et exemplum grave praebet ales
Pegaſus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem:

Sem-

ſibi beatiſſimus ille videtur. Vincula, compedes de amore frequenter admodum poetis in uſu. Tibull. I. 1. 55. *Me retinent vinctum formoſae vincla puellae.* Adde Ei. I. 9. 79. Δεσμὸς ἀλυκτοπέδης de eodem Incert. ep. XVIII. 2. (Anal. Br. III. 154.).

v. 25. Quam periculoſa res ſit, maiora, quam quae ſibi conveniant, expetere, Phaethontis ac Bellerophontis exemplo graviter declarat ſtatim poeta. *Phaethon ambuſtus*, τυπεὶς πρὸς στέρνα κεραυνῷ ἡμιδαὴς Φαέθων (Apollon. Rh. IV. 598.), κεραυνῷ καταιθαλωθεὶς, pro, exemplum Phaethontis, fulmine a Iove icti, *terret avaras ſpes*, abſterrere debet, ne immodicas ſpes concipiamus, ne nimia concupiſcamus. Ita *animum laudis avarum* dixit Noſter Epp. II. 1. 179. *caedis avarus* Claudian. XXVI. 606. — De Bellerophonte, a Pegaſo, quum rerum ſucceſſu elatus caelum affectaret, excuſſo et in campos Aleios deiecto adi quos laudant intpp. ad Hygin. f. 57. p. 122. Eadem fabula oſtendit Pindarus (Iſthm. VII. 60 ſqq.) vota temeraria haud impune fieri: τὰ μακρὰ δ' εἴ τις παπταίνει, βραχὺς ἐξικέσθαι χαλκόπεδον Θεῶν ἕδραν. ὅ τε πτερόεις ἔῤῥιψε Πάγασος δεσπόταν ἐθέλοντ' ἐς οὐρανοῦ σταθμοὺς ἐλθεῖν μεθ' ὁμάγυριν Βελλεροφόνταν Ζηνός. Pallad. LXII. 1. (A. Br. II. 420.) μηδὲν ἄγαν, τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὁ σοφώτερος εἶπεν· — — οὕτω Πήγασος ἵππος ἀπώλεσε Βελλεροφόντην, βουληθέντα μαθεῖν ἀστροθέτους κανόνας. — *exemplum grave praebet*, graviter admonet; ut Propert. IV. 1. 109. *Exemplum grave erit Calchas.* — *ales*, πτηνὸς, alatus, divinitatis eius (a Neptuno quippe et Meduſa procreati vid. Apollod. II. 3. 2.) argumentum; docte igitur ineſt oppoſitio τοῦ *terreni* equitis. — *gravatus equitem*, qui gravate ferret, ſeſſorem haud ſuſtineret Bellerophontem, excuteret eum, quum coelum petiturum intelligeret, *terrenum*, mortalis conditionis, quem coelum affectare nefas eſſet; ſumma vis in hoc epitheto. *Gravari dominos* ſimiliter Lucan. VII. 284.

v. 29. Illa te exempla admonent, ut *ſequare*, ſecteris, eligas

Semper ut te digna ſequare, et, ultra
Quam licet ſperare nefas putando,
Disparem vites. Age iam, meorum
Finis amorum, —

Non enim poſthac alia calebo
Femina, — condiſce modos, amanda
Voce quos reddas: minuentur atrae
Carmine curae.

gas *te digna*, quae te ſequi conſentaneum eſt, ſententioſe, pro *te dignos*, amatores, tuae ſorti convenientes; ὄφρα τὶς τᾶν ἐν δυνατῷ φιλοτάτων ἐπιψαύειν ἔραται, Pind. Pyth. IV. 163. in ſimili argumento. — *nefas putando ſperare*, neque ulterius ſpes tuas porrigendo, παπταίνειν τὰ πόρσω, μεταμώνια θηρεύων ἀκράντοις ἐλπίσι, Pind. Pyth. IV. 39. maiora concupiſcendo, *quam licet*, quam fas eſt, τὸ παρ' δίκαν γλυκὺ, ut in Bellerophontis exemplo Pind. Iſthm. VII. 67. — 31. *Diſparem vites*, non tuae ſortis iuvenes; φίλει δ', ὥςκε ζόῃς, τὸν ὅμοιον ἔχειν ἀεὶ, Theocr. XXIX. 20. — et in meo potius amore adquieſcas, quem perpetuum tibi polliceor. Praeclare hanc ſententiam ſeqq. intexuit poeta. *Age iam*, quapropter da te mihi, ades mihi in celebrando Maecenatis natali. — *meorum amorum finis*, cuius amorem non niſi morte deponam, in qua amores meos finiam. — *alia calebo*, alius amorem expetam, nota loquendi ratione. — 34. *condiſce modos* carminum, quae *reddas voce*, canas (ut IV. 6. extr. *ego Diis amicum — reddidi carmen docilis modorum v. H.*) feſto iſto die. Quo quidem *carmine*, cantu *minuuntur curae*, nos hilariter iſtum diem traducamus, agamus; nihil amplius. Sed per gnomen expreſſa ſententia, more Noſtro perquam familiari. Male *curas* nonnulli ad Phyllidis improſperum amorem Telephi trahunt. Ad rem Calpurn. XI. 19. *Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.* — *atrae*, triſtes.

CAR-

CARMEN XII.

ARGUMENTUM.

Admodum ſapere ſibi viſi ſunt nonnulli viri docti, qui ad Virgilium quendam myropolam vel omnino mercatorem, neutiquam autem ad ſacrum illum vatem, Horatium hoc carmen ſcripſiſſe contenderent, veriti ſcilicet, ne lucri ſtudio, a quo immunem eum eſſe negat poeta (v. 25.) ſacro illi vati macula quaepiam aſpergeretur. Sed huic metui quum iuſta interpretatione obviam ierimus, atque ipſa Bentleii ratio, quae omnia huius libri carmina ultra Virgilii aetatem reiicit, tam infirmo talo innitatur, ut nullum omnino rei momentum faciat; nihil ſane impedit, quo minus illud os ſacrum Phoebi, Virgilium poetam, ab Horatio hoc carmine compellatum nobis perſuadeamus. Quumque parum recte gravitatem in tam levi argumento deſideres; ita familiaritatem, quae Horatium inter atque Virgilium intercederet, in iocos, quos illa utique amat, effuſam, hoc carmine luculenter proditam recti quisque iudicii facile agnoſcet. De coena collatitia cum Virgilio ſuo ita tractat Horatius hoc carmine, ut, quum vinum ſe praebiturum ſpondeat, ab eo unguentum (at quantillam rem ad ingentem vini cadum!) conferri poſtulet, ſique conditio placeat, ſtatim ad ſe, miſſis omnibus, quae convivium moratura ſint, cum iſto advolet, adiectis, quae

quae ad illud compellant, argumentis, a ſicciore anni tempeſtate (1 — 12.) vitaeque brevitate (26 ſqq.) deſumtis. Propter v. 15. (iuvenum nobilium cliens) recte Sanad. hoc carmen ante a. DCCXXXV. collocat. Cf. Catull. c. XIII. eiusdem argumenti, hilariorisque inceſſus.

A D

AD VIRGILIVM.

Iam Veris comites, quae mare temperant,
Inpellunt animae lintea Thraciae:
Iam nec prata rigent, nec fluvii ſtrepunt
Hiberna nive turgidi.

Ni-

v. 1 — 12. Cum ſuaviſſima hac veris deſcriptione comparaſſe iuvabit Noſtri I. 4. init. et IV. 7. init. Procedit Ver cum pompa ſua (quam magnifice deſcriptam vide apud Lucret. V. 736. ſqq.); e qua poeta ſatis habet apponere *animas Thracias* Θρηκίας πνοὰς (Aeſchyl. Agam. 665.) Aquilonem. Alias in comitatu Veris eſt Zephyrus (unde *pater veris* Claudiano audit XXXIII. 240.) maxime ubi illud a mari pacato navigationique iterum patefacto deſignatur, ut h. l. Ita v. c. Meleag. CX. 9. ἤδη δὲ πλώουσιν ἐπ' εὐρέα κύματα ναῦται πνοιῇ ἀπημάντῳ Ζεφύρου λίνα κολπώσαντες. Cf. ad I. 4. init. Adde Marc. Agentar. XXIV. 3. (A. Br. II. 272.) in veris deſcriptione; ad Noſtrum plane attemperata: χειμῶνες ἀπέδραμον, ἄρτι δὲ κῦμα γλαυκὸν θηλύνει πρηΰγελως Ζέφυρος· ἤδη καὶ φιλότεκνος ὑπὸ τραυλοῖσι χελιδὼν χείλεσι καρφίτην πηλοδομεῖ θάλαμον· ἄνθεα δ' ἀντέλλουσι κατὰ χθόνα. Satyr. Thyilli epp. vide ad v. 5. Vnde eſt h. l. Zephyros plerique intelligendos ſtatuunt, quos etiam Homerus Θρήκηθεν ſpirare (Il. IX. 5.) perhibuerit. Sed indocta haec intpp. diſputatio, et recte alii Aquilones eos aſſumendos ponunt, qui veris initio flare incipiunt, ut diſerte Colum. XI. 2. 21. *X. Cal. Mart. venti ſeptentrionales, qui vocantur Ornithiae, per dies XXX. eſſe ſolent; tum et hirundo advenit.* Ariſtot. de Mundo c. IV. οἱ δὲ Ὀρνιθίαι καλούμενοι ἐαρινοί τινες ὄντες ἄνεμοι, βορέαι εἰσὶ τῷ γένει. Iam quod ſimpliciſſimum fuerat, iam ſpirant verni Aquilones, hoc poeta ſuaviſſima pictura animavit, quae ipſa in veris notatione ſollennis eſt. Vid. ad I. 4. 2. — *mare temperant*, mitigant, componunt, λειαίνουσι, hibernis fluctibus tumidum. — 2. *impellunt lintea*, λίνα, intendunt, κολποῦσι, vela, ſicque navem *impellunt*, promovent; graphice prorſus pro, mare navibus aperiunt. — 3. *Prata* non amplius *rigent*, horrent

Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, et Cecropiae domus
Aeternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.

Di-

horrent (quod proprium hiemis. Illustravit loquendi rationem Heinf. ad Ovid. Fast. I. 498.), gelu adstricta sunt; inversa ratione pro, virent, floribus amicta sunt, et hoc pro universo, iam germinant, flore se induunt omnia. Cf. I. 4. 4. — *nec fluvii strep. turgidi*, ornate pro non turgent, exundant *nive hiberna*, aquis ex nive soluta collectis aucti, decurrunt; quae adultioris veris significatio est. Vid. ad IV. 7. 3. *decrescentia ripas flumina praetereunt.*

v. 5. Hirundinis in veris adventu frequens poetis mentio. Eodem ornatu Antip. Sid. XXXVII. 3. (A. Br. II. 16.) *ἤδη δὲ πλάσσει μὲν ὑπώροφα γυρὰ χελιδὼν οἰκία, λειμώνων δ' ἁβρὰ γελᾷ πέταλα.* Satyr. Thyill. V. (A. Br. II. 277.) eadem veris adumbratione: *ἤδη πηλοδομεῦσι χελιδόνες, ἤδη ἀν' οἶδμα κολποῦται μαλακαῖς εἰς ὀθόνας Ζέφυρος. ἤδη καὶ λειμῶνες ὑπὲρ πετάλων ἐχέαντο ἄνθεα, καὶ τρηχὺς σῖγα μέμυκε πόρος.* Cf. eiusd. ep. VI. init. Docte autem poeta rem mythicis exornatam dedit coloribus. De fabula ipsa exponere huius loci non est; adeant, quibus opus est, Ovid. Met. VI. 212 sqq. et SS. mythographos, eorumque intpp. — *Ityn flebiliter gemens*, flebili cantu Ityos necem lugens, *παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον* (Homer. Od. XVI. 522.) ob vocem querulam. Splendide Aristoph. Avv. 210 sqq. *χύσον νόμους ἱερῶν ὕμνων, οὓς διὰ θείου στόματος θρηνεῖς, τὸν ἐμὸν καὶ σὸν πολύδακρυν Ἴτυν ἐλελιζομένη διεροῖς μέλεσι* Pamphilus I. 1. (An. Br. II. 258.) *κάμμορε κοῦρα, μυρομένα κελαδεῖς τραυλὰ διὰ στομάτων*, secutus Mnasalc. IX. 1. (A. Br. II. 193.) *Τραυλὰ μινυρομένα, Πανδίονι παρθένε, φωνᾷ* caet. — *Cecropiae domus aeternum opprobrium*, *κακὸν ἔλεγχος, ὄνειδος* (ut saepius Homerus; v. c. Il. II. 235. V. 787. et inde alii) pro, quae aeternam infamiae notam inussit, infamem reddidit *domum Cecropiam*, gentem Atticam, quod *male*, crudeli, immani scelere *ulta est libidines*, libidinem *barbaram*, infandam, cum immani crudelitate expletam. — *regum*, Terei, regis Thraciae. Vulgarius erat, regiam libidinem, quae nonnisi in re-

Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula,
Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiae placent.

Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.

Nar-

giam h. impotentem, saevam dominationem, quae suo omnia iure agit, cadere potest. Vnde *regum* generatim poeta extulit.

v. 9. Dulcissimum tetrastichon, quod suavissimos veris tabulae colores adspergit; quod mire adblandiri debuit Virgilio, poetae bucolico. Vide autem, quam docte variaverit illa: *Ac neque iam stabulis gaudet pecus* I. 4. 3. Pastores *dicunt carmina fistula*, canunt fistula, ut Theocr. XX. 29. κῆν αὐλῷ λαλέω, κῆν δώνακι, κῆν πλαγιαύλῳ et supra III. 4. 1. *dicere melos tibia.* — in *gramine tenero*, vere renato, quod suaviter hoc epitheto indigitatur. — Suavem pastorum cantum suavi Panis auscultantis adumbrat phantasmate. Pro Pane docte est *deus, cui pecus.... placent*, qui pecoris custodiam gerit, et *cui placent* (ut Callim. H. Dian. 187. πολίων δέ τοι εὔαδε Πέργη, Τηΰγετον δ' ὀρέων) qui libenter commorantur, cui sacri sunt *nigri*, umbrosi (ut *nigrae silvae* I. 21. 7.) *colles* Arcadiae, Lycaeus, Cyllene, alii, unde Πὰν Λυκαῖος, Ἀρκάς, Ταναγραῖος caet. dictus.

v. 13. A calore verno, qui sub Italiae caelo gravior est, suaviter potandi caussas derivat poeta, ut III. 29. 17 sqq. — *tempora*, anni tempus *adduxit sitim*, excitavit sitim, bibendi nos admonet; unde ὥρα δίψιος de aestate apud Graecos. — 14. *Sed*, enimvero, *si gestis ducere*, ἕλκειν (vid. ad III. 3. 34.), bibere *Liberum*, vinum *Calibus pressum*, Caleno praelo domitum (ut I. 20. 9.), Calenum. — 15. *Iuvenes nobiles* satis probabiliter intelligunt Tiberium et Drusum Nerones, Augusti privignos, quorum *clientem* lepide Virgilium poeta fert, quod iis familiariter uteretur. Est adeo honorifica appellatio Virgilii, apud sum-

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis adcubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.

Ad

summos reip. viros gratiosissimi, cui mollissima ambitionis eius adspersa est cavillatio. Sed mirifice intpp. argutari videas. — 16. Vinum *merebere*, redimes, Caleni bibendi tibi copia fiet, *nardo* vicissim data, allato *nardi* unguento; paria faciamus, ego vinum dabo, tu unguenta adferto. Facetior Catull. XIII. De nardo vid. ad II. 11. 16.

v. 17. Facete in collatitia hac compotatione haeret poeta, iocoseque Virgilio liberalitatem suam imputat, qui exiguo unguenti vasculo totum vini exquisitissimi cadum opponat. Suaviter igitur *parvum onychem* opponi vides ingenti vini *cado*. *Onyx factum aliquid ex onyche, ut vas unguentarium, potorium,* Plin. VIII. 2. Intelligendum autem marmoris genus, colorem unguis humani referens, alabastri appellatione frequentatum, e quo maxime vascula unguentaria confici solita, Συρίῳ δὲ μύρῳ χρύσει' ἀλάβαστρα Theocr. XV. 114. Cf. Plin. XXXVI. 7. Propert. II. 10. 30. Eiusdem nominis gemmam ad eundem usum (quamquam paullo rarius) adhibitam fuisse docet Plin. l. l. c. 8. laudante Boettig. quem omnino vide. Serioribus tempp. vitreis vasculis unguenta inclusa fuisse docet Antiphili epigr. VI. 6. (A. Br. II. 170.) νάρδον, ὑπὸ γλαύκης κλειομένην ὑάλου. — *eliciet*, efficiet, ut descendat *cadus*, demovebit eum; suaviter. Male vulgo, a me elicies. — 18. Qui nunc *adcubat*, repositus est in *horreis Sulpiciis*, in apotheca Sulpicii vinaria, unde eum mihi paraturus sum. Plurima talia Romae fuisse horrea, quae magnam vini, olei caet. copiam asservarent singulatim vendendam, satis probabile est; atque in his Sulpicii cuiusdam apothecam vinariam maxima fama floruisse, recte ex h. l. colligas. Memoratu digna est Porphyrionis ad h. l. nota, „Sulpicii Galbae horrea dicit; hodieque autem Galbae horrea vino et oleo similibusque aliis referta sunt.“ — 19. Cadus laetitiae dator! *largus donare*, graece, ad donandum *spes novas*, quo poto animus nova spe extollitur; *tu spem reducis mentibus anxiis,* de amphora III. 21. 15. — *efficax eluere*, ad eluendum ex animo, abstergendum, *amara* en-

Ad quae ſi properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego te meis
Immunem meditor tinguere poculis,
Plena dives ut in domo.

Verum pone moras et ſtudium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Miſce

curarum, amaras curas, ad exhilarandum animum. Senec. de Tranqu. An. XIV. *nonnunquam et usque ad ebrietatem veniendum* —; *eluit enim curas, et ab imo animum movet. Mala vino lavere* ſimiliter eſt III 12. 2. ubi plura notata vide.

v. 21. Si *ad haec gaudia*, ad hanc convivii laetitiam *properas*, eius particeps eſſe cupis, ſi haec conditio tibi placet, hanc legem accipis. Ad ſolam voluntatem ſpectat τὸ *properas*, per conſequens expreſſam, ne ineptum acumen ſententiae inferatur, ſi properas, propera, quod ſubiicitur. — 22. *velox veni*, advola cum tua *merce*, unguento nardino, e Syria miſſo. Cf. II. 11. 16. Alii unguentum mercem dici ſtatuunt, quatenus vinum eo Virgilius redempturus ſit; quod longius petitum videtur. — *non ego meditor*, animus non eſt, *plena dives ut in domo*, quod quidem divites facere ſolent, *te meis poculis tingere*, vino te meo irrigare, τέγγειν, inebriare, pro, vinum praebere tibi *immuni*, ἀσυμβόλῳ, ita ut nihil de tuo conferas. — *domus plena* de magna opulentia, ut *plenae Arabum domus* II. 12. 24. ubi vide.

v. 25. *Pone moras et ſtudium lucri*, duobus explicari modis poteſt, poeta haud indignis; vel, ne detinearis, lucri in emenda nardo faciendi ſtudio, ut lucreris aliquantulum, ſalubri eam emendo pretio, quo compotatio differatur neceſſe eſt; vel, quod praeſtat, ne diu expendas, uter noſtrum in hac collatione aliquid lucelli faciat. Reliqua, quae intpp. ad h. l. afferunt, futilia ſunt, ac prorſus ridicula. — 26. *Memor ignium nigrorum*, rogi, adeoque mortis. *Nigri*, quatenus ad res inferas pertinent, ut *inviſae cupreſſus* II. 14. 23. *Ignes atros* eodem ſenſu Ovid. Faſt. II. 561. Lucan. II, 29 Ad exſtinctas rogi favillas male referunt nonnulli. — 27. *Miſce* in

Misce ſtultitiam conſiliis brevem:
Dulce eſt deſipere in loco.

immiſce, *dum licet* (ita iunge), *ſtultitiam brevem*, paululum, in aliquod tempus, *ſtultitiam* h. hilaritatem, *conſiliis*, ſeverioribus ſtudiis; omitte aliquantiſper ſeria, atque luſibus, convivii-que hilaritati vaca. Inſania, dementia, μαίνεσθαι vocabula propria effuſioris laetitiae, quae h. l. ſtultitia eſt, ex opinione moroſorum hominum. — 28. *Dulce eſt deſipere*, inſanire, hilaritati ſe dare, genio indulgere, *in loco*, ἐν καιρῷ, aliquando, ſuo loco ac tempore. Callim. ep. XXXVII. 2. εὖ δ' οἴνῳ καίρια συγγελάσαι. Ducta vero ex Anacreonte (XIII. 12.) θέλω, θέλω μανῆναι, vel alio Graeco poeta ſententia; ut colligere eſt ex Seneo. de Tranqu. An. in fine: *Sive Graeco poetae credimus, aliquando et inſanire iucundum eſt.*

CARMEN XIII.

ARGUMENTUM.

Quum Lyce quaedam, quae amatores ſuos olim admodum ſuperbe habuiſſet, aetate in ſenium vergente ultro iam, depoſita arrogantia, iuvenum amores expeteret, puellaremque procacitatem ac laſciviam in ſumma deformitate anili prae ſe ferret; Horatius, et ipſius rei foeditate, in qua admodum difficile eſt, Satyram non ſcribere, et vero maxime, quod ipſe quondam faſtidia eius expertus eſſet (cf. III. 10.), ulciſcendi ſtudio commotus atque incenſus improbos laſcivae huius vetulae mores hoc carmine ita depexos dat, ut primarium omnino illud eius generis exemplum haberi debeat. Adeo omnes colores tincti ſunt felle plus quam Archilochio! Quam amarulentum ſtatim in exordio poetae gaudium a Lyces deformitate pariter atque impudenti laſcivia, quae ei olim imprecata eſſet, et propter quae iam contemtui riſuique iuvenibus eſſet, conceptum! quam acerba poſt laudatam Chiae floridam pulchritudinem turpitudinis iſtius, per partes expenſae, irriſio, priſtinaeque; cuius nullum ſuperſit veſtigium, formae recordatio! Illud denique, quod Lyce non tam propitiis quam iratis numinibus protecta hac ſola de cauſſa ad extremam ſenectutem perveniat, ut ridendam ſuam praebeat iuvenibus anilem libi-

libidinem, ecquam ad animi feminei impotentiam habere putes efficaciam? Neque vero hac argumenti tractatione inferiores habendae sunt elocutionis poeticae virtutes, a doctrina, copia atque ἐνεργείᾳ commendatissimae. Comparent autem cum Nostro Venerum graecarum cupidi Meleagri LXXVII. (A. Br. I. 22.)

AD LYCEN.

Audivere, Lyce, Di mea vota, Di
Audivere, Lyce. Fis anus; et tamen
Vis formosa videri,
Ludisque et bibis inpudens,

Et

v. 1. Initio statim exultat poeta, voti compos factus. Voti eius summa erat: ut Lyce cito defloresceret, atque in hac pulchritudinis iactura puellarum lasciviam atque protervitatem prae se ferret, iuvenumque fastum vicissim experiretur. Iam pedestre erat: Facta es, Lyce, quod voveram, petulans ac lasciva anus! Sed maior δεινότης in disiuncta sententia, ipsa verborum collocatione mirifice adiuta. Tum maxima erumpentis gaudii vis in geminato priore commate, maximaque in repetito Lyces nomine irrisio. *Audiunt* Dii *vota*, quae rata esse iubent, noto loquendi usu. Vid. ad I. 2. 27. — 3. *tamen*, quo summam omnium in te indignationem moves, *vis formosa videri*, formam adhuc tuam iactas, facis ea, quae tantum formosas puellas addecet. Haec exponit seqq. poeta. — 4. Etiamnum te comissationibus ingeris, in iisque *impudens ludis*, haud pudet te vetulam puellari lascivia iocari (ut III. 15. 5.), lusus procaciores puellarum imitari, *bibere* (vid. ad III. 15. 16.) et bene potam *cantare*. Postremum hoc exquisita prorsus acerbitate tinxit poeta! *Cantu tremulo*, fracta prae senio voce, *sollicitas Cupidinem*, permovere cupis, ut ad te veniat, h. canticis amatoriis iuvenes venaris, in amorem tui pellicere conaris, *lentum*, cunctantem, non audientem te, non obsequentem tibi; quatenus irriti Lyces in iuvenes assultus erant. *Cantum tremulum* fere διλέγως accipiunt, qui et per aetatem et per libidinem tremit; vix bene. Ad sententiam Tibull. I. 2. 89. *Vidi ego, qui iuvenum miseros lusisset amores, post Veneris vinclis subdere colla senem; et sibi blanditias tremula componere voce.*

v. 6. Praeclare continuatur Amoris lenti imago, novis, quibus Lycen acriter pungeret, coloribus illustrata. Enimvero *ille* desidet apud *Chiam* (nomen puellae

Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſollicitas. Ille virentis et
Doctae pſallere Chiae
Pulchris excubat in genis.

Inportunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Den-

puellae proprium puta), libenter ibi moratur. Venuſte admodum ac graeca plane ſuavitate morae iſtius cauſſas, Chiae pulchritudinem, expedivit poeta. — *virentis*, floridae aetatis puellae; vid. ad I. 25. 17. — 7. *doctae pſallere*, fides pulſandi, iisque accinendi. *Dulces docta modos et citharae ſciens* III. 9. 10. — 8. *excubat*, inſidet *genis pulchris*; ſuaviſſima deſignandae eximiae pulchritudinis, quae continuo oculos atque animum in ſe defigit, imagine, a Graecis deſumta. Sophocl. Antig. 796. Ἔρως — — ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς νεάνιδος ἐννυχεύεις. Simplicior Phrynichus apud Athen. XIII. p. 604. λάμπει δ' ἐπὶ πορφυρέαις παρῇσι φῶς Ἔρωτος. Plato VI. 2. (A. Br. I. 170.) de formoſa vetula: ἧς καὶ ἐπὶ ῥυτίδων δριμύλος ἕζετ' Ἔρως. Ariſtaenet. II. 1. ἀπηνθηκότι σώματι οὐ πέφυκε προσιζάνειν ὁ Ἔρως· οὗ δὲ ἂν εὐανθές τε καὶ εὐῶδες ᾖ, ἐνταῦθα καὶ ἐνιζάνει καὶ μένει. Oculos Amori ſedem attribuit Meleag. XCI. 10. (A. Br. I. 26.) οὔ με λέληθας, τοξότα, Ζηνοφίλας ὄμμασι κρυπτόμενος. Ita et Alcimus in Anthol. Burm. I. p. 546. *O blandos oculos* — — *illic et Venus et leves Amores, atque ipſa in medio ſedet Venuſtas.* Eandem imaginem ad *Horam* traduxit Pind. Nem. VIII. 3. ἅτε παρθενίοισι καὶ παίδων ἐφίζοισα βλεφάροις caet. Vnde Alciphron III. 65. πρόσωπον αὐτῷ τὰς Ὥρας αὐτὰς ἐπικαθημένας ἔχει. Ita et Gratias oculis ἐγκαθιδρυμένας fingit Ariſtaen. I. 1. easdemque ἐνορχουμένας ταῖς παρειαῖς Alciphr. III. 1. p. 274. at Strato XXIII. 3. (A. Br. II. 364.) σεῖο περισκιρτῶσι πρόσωπα τοξόβολοι, ψυχέων ἅρπαγες ἀλλοτρίων.

v. 9. Amor enim, aſpernatus vetulas, merito te, anile dedecus, faſtidit. Etiam in huius ſententiae enuntiatione graeca omnia. Pro tenui, ille, docte et cum irriſione eſt, *importunus*, quod verbo iungendum, *importuno*, inhumano more transv.

Dentes te, quia rugae
Turpant et capitis nives.

Nec

transv., parum commodum se praebet, morose, fastidiose *transvolat*, παρπέταται, praeterit, *aridas quercus*, annosas vetulas, eas contemnit. Quo sensu *praeterire* adhibuit Noster A. P. 342. et Ovid. Her. XXI. 179. Met. VIII. 299. *transire* Stat. Theb. V. 26. Quo eodem sensu Graeci παρέρχεσθαι, παραδραμεῖν (Theocr. XX. 31. τὰ δ' ἀστυκά μ' οὐκ ἐφίλασεν, ἀλλ' ὅτι βωκόλος ἐμμὶ, παρέδραμε) usurpant. Vid. Abresch. ad Aristaen. II. 16. p. 263. Hinc adposite Strato LXXI. 5. (A. Br. II. 375. νῦν δὲ τὸ (κάλλος) μὲν διόλωλεν· ἐπήλυθε δ' ἡ τριχάλεπτος δαίμων· χοἰ θέραπες νῦν σε παρερχόμεθα. Pro eo hoc loco est *transvolare*, utpote de Amore, puero alato. Callim. ep. XXXIII. 5. Χοὐμὸς Ἔρως τοιόςδε· τὰ μὲν φεύγοντα διώκειν οἶδε, τὰδ' ἐν μέσσῳ κείμενα παρπέταται. Simillima vero sententia atque ornatu est fragm. Anacreontis, quod Lucianus in Herc. 8. (T. III. p. 86.) orationi ita intermiscuit: καὶ ὁ Ἔρως σὸς, ὦ Τήιε ποιητὰ, εἰσιδών με ὑποπολιὸν γένειον, χρυσοφαέννων πτερύγων ἢ ἀετοῖς παραπετέσθω, καὶ ὁ Ἱπποκλείδης οὐ φροντιεῖ. — *aridas*, effoetas senio *quercus* γεράνδρυα, proverbialiter, de extrema senectute. Cf. Diogenian. Cent. III. 77. Apposite Aristaenet. II. 1. δίδου τοῖς σοῖς ὀπωρώναις τὴν ὥραν τρυγᾶν, μετ' ὀλίγον ἔσῃ γεράνδρυον. Myrinus II. 1. (A. Br. II. 107.) Τὴν μαλακὴν Παφίης, Στατύλλιον ἀνδρόγυνον, δρῦν εἷλκεν εἰς Ἀΐδην ἡνίκ' ἔμελλε Χρόνος caet. ad quem illustrandum Toup. (Emend. in Suid. T. III. p. 280.) docte laudat Artemid. II. 25. Δρῦς δηλοῖ καὶ πρεσβύτην διὰ τὸ πολυετές. Cf. et Abresch. ad Aristae. l. l. Similiter *aridas frondes*, mulieres vetulas opponit *hederae virenti puellaeque myrto* puellis floridis succique plenis Noster I. 25. 17. ubi nos vide. — *refugit*, cohorrescit foedo tuo aspectu, fastidit, contemnit te. In repetito *te* magna acrimonia est, uti et in speciali tetri vultus delineatione. Te *luridis*, nigris *dentibus te rugis* ac *canis* turpem, deformem. Pro canitie poeta *capitis nives*, caput nive conspersum posuit, graeca audacia. Diogenis Laert. in Bianta (quod Antipatro alii tribuunt) quod extat in Anthol. Brod. III. p. 422. τῇδε Βίαντα κέκευθα, τὸν ἀτρέμας ἤγαγεν Ἑρμῆς εἰς Ἀΐδην πολιῷ γήραϊ νιφόμενον, laudavit iam Lamb. Adde Antip. Thess. XXI. 5. (A. Br. II. 114.)

τίθει

Nec Coae referunt iam tibi purpurae,
Nec clari lapides tempora, quae semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris Dies.

Quo

τιθεῖ δέ μιν, ὡς πρό γε τοῖον, ὡς αὖτις πολιῷ γήραϊ νιφόμενον. Respexit hunc locum Quinctil. VIII. 6. *Sunt et durae translationes; i. e. a longinqua similitudine ductae*, *ut* capitis nives.

v. 13 *sqq.* Neque vero adscititius ornatus operosusque cultus, quod reris, iuventutem reparat, pulchritudinemque revocat. Venuste in hanc rem Lucian. VI. ⸗ (Anal. Br. II. 309.) τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὔποτε βάψεις, οὐδὲ παρειάων ἐκτανύσεις ῥυτίδας. μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ κατάπλαττε· — — οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστί. τί μαίνεαι; οὔποτε φῦκος καὶ ψίμυθος τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην, Ornatus duas ponit species poeta, vestem Coam et margaritas. Illa e subtilissima bombycum, quos Cos, Aegaei maris insula, aleret, lanugine conficiebatur, in summoque pretio habita erat. Vnde in munditiis muliebribus sollennis eius mentio. Tibull. II. 53. *Illa gerat vestes tenues, quas femina Coa texuit, auratas disposuitque vias.* Adde Ei. II. 4. 29. Nostrum Serm. I. 2. 101. Propert. I. 2. 2. II. 1. 5. IV. 5. 23. Ad rem cf. Plin. H. N. XI. 23. Pretiosiorem hanc vestem facit poeta purpura, qua tincta esset; quod subinde factum vel ex h. l. apparet. Forte aliam quoque tingendae vestis taugere caussam voluit poeta, nimirum, ne, quum esset pellucida (Serm. l. l. *Cois tibi paene videre est ut nudam*), exsucca atque senilia Lyces membra proderet. — *lapides clari*, pellucidi uniones, margaritae, *lucida concha* Tib. II. 4. 30. *lapidum fulgor* Virg. Cul. 64. *lapis* simpliciter vocatus Tib. I. 8. 39. — *tempora*, *quae semel* praeterierunt, aetatem iuvenilem. Proprie res per tempora gestae fastis *includuntur* s. designantur, quibus tamen notandis ipsum tempus praeterlapsum digeritur (unde Ovid. Fast. I. 1. *Tempora cum caussis Latium digesta per annum*) atque consignatur. Iam pro vulgari, quae fastis condita s. inclusa (nam alterutrum suffecerat) sunt, docte *Dies*, tempus ulterius provectum ea condit; quatenus hic ipse processus temporis facit, ut consignari praeteritum necesse sit. — *notis*, quatenus rerum antiquitus gestarum

Quo fugit Venus? heu! quove color? decens
Quo motus? Quid habes illius, illius,
Quae ſpirabat Amores,
Quae me ſurpuerat mihi.

Felix

rum memoriam ſervant, earum notitiam poſteritati tradit. — *volucris* v. III. 28. 6.

v. 17 *ſqq.* Amara irriſione, quam ſimulato dolore (*heu!*) exacerbat, continuat poeta vv. 20 ſqq. ſententiam, ita inflexam, ut ne tantillum quidem priſtinae formae in Lyce reſiduum apparere dicat. Quae ipſa priſcae pulchritudinis recordatio cum per ſe magnam ad urendam Lycen vim habet, tum gravior ad animum eſt, per partes diducta, maxime oratione ad ipſam Lycen converſa, atque interrogationibus praecipitata, plane ut in Rufini ep. XXXVII. 1. (A. Br. II. 399.) ποῦ σοι κεῖνα, Μέλισσα, τὰ χρύσεα καὶ περίοπτα τῆς πολυθρυλλήτου κάλλεα φαντασίης; etc. — *Venus*, formae venuſtas, gratia. — *Colorem* non ad genas tantum ſed omnino ad totius corporis florem (σῶμα εὔχροον) vegetamque formam referre praeſtat; etiam propter ſeqq. — *decens motus*, in habitu corporis atque inceſſu. Nam in hoc decus ſpectatur. Tib. IV. 2. 8. *Illam, quidquid agit, quoquo veſtigia movit, componit furtim ſubſequiturque Decor.* Ovid. A. A. III. 299. *Eſt et in inceſſu pars non temnenda decoris — — haec movet arte latus* caet. — 18. Nihil plane reliqui tibi eſt, quo olim in amorem tui rapiebar. *Quid habes illius, quae ſpirabat Amores facies?* doctiore ſtructura pro, *quid* amplius *habes*, quantulum reſtat *illius faciei*, *quae ſpirabat Amores*, amoris illectamento; graeca venuſtate. Heſiod. Scut. 8. Τῆς καὶ ἀπὸ κρῆθεν, βλεφάρων τ' ἀπὸ κυανεάων τοῖον ἄηθ' οἷόν τε πολυχρύσου Ἀφροδίτης. Hinc ſuaviter Anacr. (Steph. poett. lyr. p. 142.) παῖδα ἀπαλὴν vocat Κύπριν ὅλην πνέουσαν. Philodemus, Horatii deliciae, XVIII, 5. χρὼς ἀργυφέος ἔτ' ἀμβροσίην, ἔτι Πειθὼ, πάσας ἔτι στάζοι μυριάδας Χαρίτων. Eodem ſenſu Paulus Silent. IX. 1. ὄμματα dicit πόθου πνείοντα, A. Br. III. 74. — 20. quae me ita amore accenderat, ut mei vix compos eſſem; tralatitia vehementiſſimi amoris ſignificatione. Nota Sapphus: τό μοι τὰν καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόασεν, et inde Catulli: *miſero quod omnes eripit ſenſus mihi.* Archiloch. XXIV. (A.

Felix post Cinaram notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cinarae brevis
  Annos fata dederunt,
    Servatura diu parem

Cornicis vetulae temporibus Lycen:
Possent ut iuvenes visere fervidi,

Multo

(A. Br. I. 44.) Τοῖος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθεὶς πολλὴν κατ' ἀχλὺν ὀμμάτων ἔχευε κλέψας ἐκ στηθέων ἁπαλὰς φρένας. Apollon. Rh. III. 289. de Medea, amore saucia: καὶ οἱ ἄηντο στηθέων ἐκ πυκιναὶ καμάτῳ φρένες. Add. Strato XXIII. 4. (A. Br. II. 364.) Nostrum imitatus est Auctor ep. CCLXVI. L. III. Anthol. lat. Burm. T. I. p. 687. *Me mihi surripuit contraria flamma sororum, pulchra Theis oculis, ore nigella Melas.* — 21. *felix*, eximia prorsus *post Cinaram*, quae soli Cinarae pulchritudini cederet, inferior esset, hincque *nota*, fama hominum et carminibus celebratissima. — et *artium gratarum*, „quae oculis, nutu superciliorum, cervicis volubilitate, capitis gratia, totius denique corporis motu placet" ut satis liberaliter annumerat schol. Cruq. Verbo igitur, *artes gratae* sunt illecebrae, quibus in amorem rapimur. Propert. I. 4. 13. *Ingenuus color, et multis decor artibus.*

v. 22 *sqq.* Sed fata *breves annos*, breve vitae spatium *Cinarae dedere*, concessere; Cinara mature obiit; molle in hoc πάθος. — 24. Te contra ideo fastidit Orcus, ut in summum iuvenum contemtum adduceris, largam iuvenibus ridendi copiam praeberes; acerbe admodum. Observa doctam cum antecedentibus orationis connexionem: eadem fata *servatura Lycem*, vitam Lyces extentura, prolongatura, *parem temporibus cornicis vet.*, eo usque, donec aequaret annos cornicum. De cornicum longaevitate nota res. vid. III. 17, 13. Similiter γραῦν τρικόρωνον vocat Agath. VII. 1. (A. Br. III. 35.) et Lucilius XXXI. (A. Br. II. 323.) Λαΐδα κορωνεκάβην Myrin. IV. 2. (A. Br. II. 108.) — 26. Tibull. I. 6. 81. de tali vetula: *Hanc animo gaudente vident iuvenumque catervae commemorant merito tot mala ferre senem.* — *possent visere non sine risu*, ut riderent iuvenes *fervidi* aetate, perpetuo iu-

Multo non ſine riſu,
Dilabſam in cineres facem.

iuventae epitheto; uti frigus ſenio proprium. — 28. *Facem* pulchritudinis tuae, qua iuvenes olim accendebas, *in cineres dilapſam*, redactam, verſam, exuſtam. Eadem ſuavitate Meleag. XLIV. 2. (A. Br. I. 15.) πυραυγὴς πρίν ποτε, νῦν δ' ἤδη δαλὸς, Ἀπολλοδότος. Auxit rei ſpeciem Martial. III. 93. 19. *Virumque demens cineribus tuis quaeris prurire*; et X. 90. 2. *Quid buſti cineres tui laceſſis?* Hinc σβεννῦναι, de obſoleta forma. Rufin. VIII. 1. (A. Br. II. 392.) Οὔπω σου τὸ καλὸν χρόνος ἔσβεσεν, — — ἃ πόσσους κατέφλεξε τὸ πρὶν θεοείκελον ἄνθος. Vid. eruditam Ruhnkenii notam ad Tim. p. 40. Caeterum orationis colorem a Noſtro mutuatus eſt Lucil. Iun. Aetn. 421. *in cinerem putresque iacet dilapſus arenas.*

CAR-

CARMEN XIV.

ARGVMENTVM.

Quamquam in eodem fere, quod quarto huius libri carmini ſubiectum eſt, hocce occupetur argumento, neque tractationis plane diſſimilis ratio ſit, quandoquidem in utroque laudes Druſi ac Tiberii bellicas ad Auguſtum exquiſita ſenſuum converſione referri videas; diverſa tamen, qua ad eundem ſcopum contendat, via poetam incedere animadvertas. In altero enim, quum, praeter generis nobilitatem, inſtitutioni potiſſimum ac praeceptis Auguſti magnitudinem ac gloriam Neronum innixam oſtendiſſet; ſummam laudum hoc carmine in Auguſtum ducto ab auſpiciis h. iuſſu, copiis, conſiliis eius, quibus tantas iſti res confeciſſent, argumento, convertit. Quamquam autem noſtrum ad alterius maieſtatem non aſſurgat; ſatis tamen nervorum atque dignitatis omnino pro argumenti gravitate habet, tum maxime conſpicuum eſt elocutionis ornatu, numerisque, nunc rapidioribus, nunc remiſſis, prout argumenti poſtularet indoles. Iam, quo rerum ab Auguſto geſtarum magnitudinem ampliſſimaque in rempublicam merita quam ſplendidiſſime repraeſentaret poeta, a Senatus populique univerſi ſtudio, in excogitandis novis, quibus Auguſtum ornarent, honoribus occupato (de quo vid. Dio LIV.) excurſus, vix ullos reperiri poſſe contendit,

tendit, qui pares eius ſint virtutibus. Ita naturalis ad Auguſti laudes progreſſus erat, quas quidem ita deinceps explicat, ut expoſita, ampliſſimeque, ut quae proxima Auguſti extollendo materies eſſet, exornata recentiſſima eius, quam de Vindelicis per Tiberium reportaſſet, victoria, gentiumque ab eo devictarum recenſum acto, Auguſtum inde totius orbis terrarum pacatorem atque Deum ἐπόψιον magnifice repraeſentet. Ad a. V. c. DCCXLI. quo novis quaeſitioribusque Auguſtum rediturum Senatus ornandum decreviſſet honoribus, referendum eſſe hoc carmen, ipſum eius abunde adſerit initium.

AD

AD AVGVSTVM.

Quae cura Patrum, quaeve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum
Per titulos memoresque fastus
Aeter-

v. 1. Poetam rerum ab Augusto gestarum magnitudine attonitum intimeque percitum satis vivide exordium statim ostendit. Vulgarem sententiam: Augusti in remp. Romanam merita ampliora sunt, quam ut iis dignus parque honos haberi queat, per se splendidam, Augustoque honorificentissimam, vide qua ἐνεργείᾳ amplificaverit Horatius. Quanta autem cum vi, *quae cura* caet. pro, quantumvis *Patres* ac *Quirites*, h. Senatus populusque Romanus in exquirendis *honorum muneribus*, h. honoribus in Augustum conferendis laborent, omnemque ingenii sollertiam adhibeant, *plenos* tamen, h. eos, qui exacte respondeant Augusti *virtutibus*, exaequent eius merita, vereor ut reperturi sint. Facile perspicitur, τῷ *plenis* totius sententiae vim subiici oportere. Iam pro, honores in Augustum conferre, multo significantius et ad immortalia Augusti opera designanda delectius est, A. *virtutes in aevum aeternare*, h. ita celebrare, ut ipsarum memoria *in aevum* perduret, aeternitati consecrare, congerendis in eum *honoribus*, iisque (nam ἐπεξηγητικῶς haec subiici putanda) titulis s. *per titulos* ac *memores fastus* proditis; quae quidem fere honorum, quibus cives de patria optime meritos ornare solerent Romani, erant genera. Nam *tituli* h. l. complectuntur monumenta publica, statuas, arcus, numos caet. quibus incisae epigraphae memoriam eius, cui honor iste haberetur, ad posteritatem propagabant. Cf. III. 24. 27. *Fasti* autem (pro quo *fastus*, antiqua forma, adhibuit poeta, teste Prisciano VI. p. 711. quod antiquo verbo *aeternet* praeclare convenit) et rerum praeclare gestarum, et honorum publice ideo decretorum notationes continebant. Ad posterius h. l. retulerim, quum de praemiis Augusti virtuti decernendis hic agatur. Apposite Ovid. Fast. II. 15. *tua prosequimur studioso pectore, Caesar, nomina, per titulos ingredimur-*

 que

Aeternet? o, qua ſol habitabilis
Inluſtrat oras, maxime principum:
Quem legis expertes Latinae
Vindelici didicere nuper,

Quid

que tuos; et apertius, commemorato uno honoris genere, idem Faſt. I. 9. *Invenies illic et feſta domeſtica vobis: ſaepe tibi pater eſt, ſaepe legendus avus;* vid. et, qui ibi ſequuntur vv. 13 et 15. — *memores*, docte, ut III. 17. 4. Noſtrum reſpexit Symmach. Epp. X. 32. *Certe ille eſt Praetextatus, quem iure Conſulem feceratis, ut faſti memores celebre nomen extenderent.*

v. 5. *Qua* parte, quascunque *oras terrae habitabiles Sol illuſtrat*, per univerſum terrarum orbem, qua eſt habitabilis, τὴν οἰκουμένην; nam extremae terrarum partes *extra Solis vias* poſitae. Cf. Virg. Aen. VI. 797. et ibi Heyn. Iam ſi de ſententia loci, de qua tamen parum ſollicitos videas interpretes, curate quaeras; facile intelligas, nihil inſulſius cogitari poſſe hac Lambini explicatione: principum, qui terrarum partes habitabiles incolunt, maxime! Neque accipiam cum quibusdam, cui totus terrarum orbis ſubiectus eſt; ſed repraeſentatur Auguſtus princeps plane *egregius* (ut I. 6. 11. III. 25. 4.) *unicus* (III. 14. 5.), cui nemo per totum terrarum orbem par inveniatur, cuius adeo in remp. meritis par honos haberi vix queat. Principis igitur ſollennis appellatio Auguſti habenda, et ſumma vis ponenda in τῷ *maxime*. — 7. Qui modo Vindelicos ſubegiſti, *expertes* adhuc *Latinae legis*, non antea perdomitos a Romanis, iis primus pacis leges tamquam victor edixiſti. *Edicta Iulia* ita accipienda IV. 15. 22. ubi vid. notata. Adde Stat. Theb. I. 19. *adactum legibus* Romanis *Iſtrum*. *Didicere te, quid Marte poſſes*, graeca ſtructura, Noſtro paſſim frequentata (v. c. I. 17. 24.) pro, *didicere*, graviter experti ſunt, ſenſere, *quid*, quantum bello valeres, quae tua in bello virtus eſſet. *Diſcere*, ut *noſcere* I. 15. 27. *ſentire*, aucta verbi vi.

v. 9 — 13. Sub tuis enim auſpiciis Druſus egregie bellum adverſus iſtas gentes adminiſtravit. Quum auſpiciorum habendorum ius penes eum ſolum eſſet, qui cum ſummo imperio praeeſſet exercitui, huiusque adeo nomine a legato, cui mandatum bellum eſſet, omnia geren-

Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, inplacidum genus,
Breunosque velocis, et arcis
Alpibus inpositas tremendis,

Deie-

rerentur; facile perspicitur, in Augustum, qui summo in perpetuum imperio ornatus solus auspiciorum potestatem haberet, rerum a Neronibus egregie gestarum laudem recidere. Cf. v. 33. Potestatem istam docte designavit poeta *milite tuo*, sub tuis auspiciis adversus hostes ducto. — 10. Rhaetis et Vindelicis substituit poeta *Genaunos* et *Breunos*, gentes Cisalpinas, illis finitimas, bellique socias (Cf. Strabo IV. p. 316.) quo maior ex devictarum gentium multitudine victoriae esset species ac dignitas. — *implacidum genus*, quantumvis trucem ac ferocem gentem; fere ut Libyes, *genus intractabile bello* dicti Virgil. Aen. I. 339. Appositum igitur hoc ad augendam Drusi virtutem ac gloriam. Immanem istius gentis morem, quo (iuxta Strab. IV. p. 142.) οὐ μόνον ἀνδροφονοῦσιν, ἀλλὰ καὶ μέχρι νηπίων ἀῤῥένων προέρχονται, καὶ τὰς ἐγκύους γυναῖκας κτείνουσιν, ὅσας φαῖεν οἱ μάντεις ἀῤῥενοκυεῖν, a poeta respici statuit Lamb. et alii. — *Br. veloces*, qui pugnam statariam detrectantes subitis undique in hostes incursionibus factis in tuta montium sese continuo reciperent, qui adeo difficulter debellari possent. — *arces*, castella, *Alpibus tremendis*, summis Alpium iugis *impositas*, more istarum gentium. — *deiecit*, curiose delectum verbum; nam non solum *arces*, ad quas illud proxime spectat, sed et *Genauni* et *Breuni*, ad quos etiam referendum, pulchre *deiecti* dicuntur, h. ex Alpibus deturbati victique (*coniurato deiectos vertice Dacos* dixit Stat. Theb. I. 20. *Et periturorum deiecit tela Gigantum*, Petron. de mutat. R. R. 208.) vel simpliciter, prostrati; ut Claudian. XXVI. 164. *qualem Stilicho deiecerit hostem, Thraces et Aemonii poterunt Moesique fateri.* Haud opus igitur Zeugmate. — *acer*, acriter, fortiter eos aggressus. — *plus vice simplici*, ita ut non vicem tantum hostibus rependeret, sed multo gravius, quam accepisset, iis damnum infligeret. *Vices* enim, ἀμοιβή, illatae iniuriae compensatio, ultio. Vid. ad I. 28. 32. Bene Schol. Cruq. „quia plures hostium prostraverat, quam perdiderat. Drusus enim laesus pacari non poterat, nisi duplicem inferret in-

Deiecit acer plus vice simplici.
Maior Neronum mox grave proelium
Conmisit, inmanisque Rhaetos
Auspiciis pepulit secundis:

Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberae

Quan-

iniuriam." Inscite plerique, plus quam semel, quod nec latinum nec poeta dignum est. Alii ad seqq. trahunt, et, Virgilium Aen. II. 433. *nec ullas vitavisse vices Danaum* pro caussa sua allegantes, exponunt, non uno congressu, non una pugna. Sed Virgilii locus parum praesidii huic interpretationi suppeditat; nam et ibi est: copiam ipsis feci, caedem a me factam ulciscendi, pugnam haud defugiendo, obtuli me ipsorum ultioni: subiicitur enim: *et, si fata fuissent, ut caderem*, meruisse manu, h. strage inter hostes edita.

v. 14. *Mox* rem, ut plane gesta erat, indigitat. *Maior* enim *Neronum*, Tiberius, tum demum adversus Rhaetiae populos ab Augusto missus, quum a Druso ab Italia reiecti Galliae imminerent, Dio LIV. 22. Τῷ *grave* vulgarem locutionem *praelium commisit*, redemit nobilitavitque poeta. Est enim, gravi clade Rhaetos afflixit, ac *pepulit*, in fugam vertit, dispersit eorum copias, pugnam *secundis* Augusti *auspiciis*, quae felicissimum exitum spondereut, capessendo. — *immanes* corpore ac virium robore. Supra v. 10. *inplacidum genus*.

v. 17. *Spectandus*, egregium sui spectaculum praebens, cuius fortitudo mirationem faceret, *in certamine Martio*, pugna, ἔκπαγλος ἐν πόνοις Ἐνυαλίοιο, uti plane Pind. Isthm. VI. 79. 80. *Certamen, labor, opus Martis*, bella, pugnae; nota loquendi ratione. Vid. ad IV. 4. 45. Docta autem iunctura, *spectandus, quantis ruinis fatigaret d. m. pectora*, pro vulgari: admirabilis prorsus, quum maximis ruinis caet. seu, maxima virtute conspicuus, qua hostes contunderet. — quantis *ruinis*, cladibus *fatigaret*, infringeret, ad desperationem adigeret *pectora*, feroces hostium animos. — *devoti morti liberae*, qui in libertate mori mallent, quam servitutem pati.

Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas

Exercet Auſter, Pleïadum choro
Scindente nubis: inpiger hoſtium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignis.

Sic

pati, qui adeo pro libertate ad internecionem dimicarent; qua quidem hoſtium pertinacia Tiberii virtutem mirifice illuſtrari, quis non ſentit? Alludit autem poëta ad morem, Germanis populis communem, morti ſeſe pro patriae libertate, re in ſummum diſcrimen adducta, ſollenni ritu devovendi atque conſecrandi; cuius paſſim exempla commemorantur.

v. 20. Praeclare illuſtratur Tiberii in hoſtibus continuo perſequendis caedendisque oſtenſa virtutis ferocia Auſtri ſub ortum Pleiadum maximas in mari turbas excitantis imagine. *Qualis*, quanta rabie, vi, *Auſter* undas *exercet*, agitat, proturbat *indomitas*, ei reluctantes (ut I. 1. 15. *Luctantem Icariis fluctibus Africum* caet.) contra eum inſurgentes; nota tempeſtatis cum pugna (ut I. 9. 11.) in qua ſemper Auſtro victoria cedit (unde *arbiter*, *dux* maris Noſtro I. 3. 15. et III. 3. 5. dictus), imagine. Delectum autem epith. *indomitas*, quod hoſtium contra mortem obſirmato animo egregie reſpondet. *Pleïadum choro ſcindente nubes*, exquiſito ornatu pro, ſub ortum Pleiadum. *Pleiadum chorus*, Pleiades, propter ſtellarum, quae iſto nomine inſigniuntur, poſitum, choreae ſpeciem referentem. Cf. Propert. III. 3. 58. De aſtrorum choreis per caelum agitari creditis (de quibus Tib. II. 1. 88. quorum contendere iuvabit Eurip. fr. Pirith. n. II. p. 468. Lipſ. et Dionyſ. H. Apoll. 17. in A. Br. II. 254.) parum commode cogitant h. l. nonnulli. Iam quum ortus Pleiadum, qui X. Cal. Mai. incipit, laetiorem caeli faciem reducat, ac mare iterum aperiat, nihil ſane ad declarandas res hoſtium penitus conciſas aptius Auſtri imagine excogitari poterat, ſub illud tempus in fluctus debacchantis, eosque ita *debilitantis* (ut I. 11. 5.), ut plane ſubſidant, rebellandi animo plane abiecto. Signate igitur *ſcindente nubes*, ortu ſuo nubes,

Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni praefluit Appuli,
Quum ſaevit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris:

Vt

nubes, per hiemem collectas, diſpellente, pro vulgari, in conſpectum prodeunte. — *impiger vexare*, in vexando, impiger vexans, inſtando conturbans atque affligens *hoſtium turmas*, κλονέων φάλαγγας (Hom. Il. V. 96. et inde Mimnerm. in An. Br. I. p. 522. v. 3.) De huius verbi vi vide ad III. 2. 4. — 24. et *equum* immittere, concitare, *per medios ignes*, qua pugna ferventiſſima eſt, qua acerrime depugnatur. Ita fere Acron. h. l. expedit, recte utique ad ſenſum; praeſtat tamen proverbialiter dictum accipere, *per ignem ire*, διὰ πυρὸς μολεῖν, in re periculi plena. Vid. ad II. 1. 7.

v. 25. Cumulat comparationes poeta. Tiberii virtutem ſua luce colluſtrare geſtiens. Exquiſita autem ac ſplendida imago eſt, qua Tiberius hoſtium cuneos perrumpens, lateque ſtragem edens torrenti, omnia vaſtanti, aſſimulatur. Iam Homer. Il. V. 87. de Diomede: Θῦνε γὰρ ἀμπεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς χειμάῤῥῳ, ὅς τ᾽ ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας — — πολλὰ δ᾽ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἔργα κατήριπε κάλ᾽ αἰζηῶν· ὣς ὑπὸ Τυδείδῃ πυκιναὶ κλονέοντο φάλαγγες Τρώων. Hoc ſpeciali *Aufidi*, fluvii *violentis* (III. 30. 10.) ac rapidi, exornavit imagine poeta. — *tauriformis*, ταυρόμορφος, taurino capite, vel capite cornuto; nam utrumque de fluviorum Diis perhibent poetae et monumenta antiqua, veluti in Cabinet d' Orleans T. I. p. 129. Sic ταυρόμορφον ὄμμα Κηφισοῦ πατρὸς Eurip. Ion. 1261. Rationem figmenti optime expedit Schol. ad Eurip. Oreſt. 1378. ὅτι παραπλησία τῷ μυκήματι τῶν ταύρων ἡ ἀπήχησις τοῦ ὕδατος ποιεῖ ἐν τοῖς σφοδρῶς ῥέουσι ποταμοῖς, quod Homeri locus comprobat, Il. XX. 237. ubi de Scamandro: μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος. Vnde et Neptunus ταύρεος Ἐννοσίγαιος et Oceanus ταυρόκρανος dicti Heſiod. Scut. 104. et Eurip. Or. l. l. — 26. Ornatius quam, Apuliae fluvius. — *praefluit*, alluit. Vid. IV. 3. 10. — 27. *ſaevit*, θύει, exaeſtuat, tumet. Nam *ira* ſollenne de intumeſcente fluvio. Vid. Barth. ad Stat. Theb. V. 393. — *diluviem meditatur*, praeclare de fluvii Deo,

Vt barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit inpetu,
Primosque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor:
Te

Deo, stragem per campos immissis iis aquis edituro, undas per agros explicante. Forte antiquum poetam, qui de Clanio idem dixerat, sequutus est poeta; unde sua hausit Vib. Sequ. p. 21. *Clanius, Acerrae in Campania, qui, quum creverit, meditatur pestem terras.*

v. 29. Eodem *vasto*, immani, praecipiti *impetu* hostes adortus *diruit*, disiecit, turbavit *eorum agmina*, confertos hostium globos. — *ferrato*, ferro praecincta, armata; docte. Σιδηρείην μάχην simili ornatu dixerat Anyte XX. 2. (A. Br. I. 201.). — 31. 32. Maximamque stragem edidit inter eos. Caesorum hostium copiam exquisitis coloribus repraesentavit poeta. *Messuit*, demessuit, prostravit hostes, *a primis*, proximis ad *extremos* usque caedem continuans. Virg. Aen. X. 513. *Proxima quaeque metit gladio, latumque per agmen ardens limitem agit*, laudavit iam Schol. Cruq. Idem usus τοῦ ἀμᾶν apud Graecos; veluti Aeschyl. fr. apud Stob. Grot. p. 199. ἀλλ' Ἄρης φιλεῖ γ' ἀεὶ τὰ λῷστα πάντ' ἀμᾶν στρατοῦ, uti praeclare locum sanavit Valken. Diatr. Eurip. p. 225. quem omnino vide sis. Ingentes autem stragis acervos innuit hoc verbum, a messoribus translatum; unde elegans caedentium cum iis comparatio apud Homer. Il. XI. 67 sqq. quocum contenderunt Viri docti Catulliana LXIV. 354. de Achille: *Namque velut densas prosternens cultor aristas sole sub ardenti flaventia demetit arva, Troiugenum infesto prosternet corpora ferro.* Adde Eurip. Eurysth. fr. II. p. 446. Lips. de Hercule, Hydrae capita resecante: πάντας δ' ἐξεθέρισεν, ὡς στάχυν πύριμον, σπάθῃ κολούων φασγάνου μελανδέτου. — 32. *stravit humum*, constravit, operuit terram caesorum corporibus. — *sine clade victor*, ἀναιμωτί; incruentam Drusi Tiberiique victoriam, de gentibus reportatam, tradit quoque Vellei. II. 95. *Vterque Rhaetos Vindelicosque — maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine perdomuerunt.*

v. 33. Iterum praeclara inflexione poeta Tiberii laudes cum

Te copias, te consilium et tuos
Praebente Divos. Nam, tibi quo die
Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,

Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,

Lau-

cum Augusto communicat; de qua vid. ad v. 9. Hoc enim summam rerum obtinente gesta omnia erant *copiis*, *consilio*, quo bellum istud administraretur, et *auspiciis* eius felicissimis. Pro hoc poeta: *te Divos tuos*, quos constanter propitios expertus es, h. auspicia, quae felicissimum eventum sponderent, *praebente*. Docte autem ita auspicia designantur a poeta, quatenus iis futura mortalibus Dii manifestant. *Sui* autem, propitii, ut passim poetae. Vid. v. c. Tib. III. 3. 28. et ibi Heyn. Nostrum ob oculos habuit Ovid. Trist. II. 173. *Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas, auspicium cui das grande Deosque tuos.* Adde eund. A. A. I. 191. *Auspiciis animisque patris, puer, arma movebis, et vinces animis auspiciisque patris.*

v. 34. Declarat iam *suos* Augusti *Divos*, h. constantem Numinum erga eum favorem, captamque ab eo Alexandriam in hanc rem allegat poeta, quod eodem ipso die, quo cum Rhaetis ac Vindelicis debellatum esset, Augustus, XV annis ante, Alexandriam cepisset; quem quidem IV Cal. Sept. intpp. ad h. l. et ad Dionem LI. 19. statuunt. *Fortuna* igitur (quam explicative *Diis suis* substituit poeta) *prospera* eodem die *reddidit*, iterum praebuit, eosdem dedit Augusto *secundos belli exitus*, subactis Vindelicis, *lustro tertio*, XV annis post, quam Alexandriam eidem aperuisset, capiendam praebuisset. Convenit hoc plane cum temporum ratione; capta a. V. DCCXXIV. Alexandria, finitoque a. V. DCCXXXIX. bello cum Vindelicis gesto. Alexandriam captam admodum augusta repraesentat species: Cogitanda *Alexandria* mulier (uti passim genius urbis in numis exhibetur) *supplex*, ad Augusti genua advoluta, eique victori sese submittens ac dedens; qui habitus passim in monumm. antiquis occurrit. Iam pro, victori sese tradidit, signatius est, patefecit classibus tuis *portus* suos, et

Laudemque et optatum peractis
Inperiis decus adrogavit.

Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae:

Te,

et *aulam vacuam*, regiam desertam, Antonio et Cleopatra in Mausoleo, in quod confugerant, exspirantibus.

v. 39. 40. Atque ita *adrogavit*, adiecit, addidit *peractis imperiis* (tertio casu) rebus, quas olim imperator bello gessisti, pristinae tuae gloriae bellicae, *laudem*, novam gloriam ex victoria Vindelica, et *decus optatum*, eximium, exquisitum. Nonnulli *imperiis peractis* sexto casu accipiunt, ut sit, bello, quod Tiberius auspiciis tuis gereret, peracto, finito; parum docte. Caeterum Nostri verba sublegit Phocas grammaticus de Hist. 22. (Wernsd. Poet. min. III. 412.) de Virgilio: *perenne Romulae voci decus arrogavit carmine sacro.*

v. 41. Ad reliquas terrarum gentes ab Augusto perdomitas poeta, tumens eius laudibus, progreditur, quo *fortunam* eius *prosperam* illustriorem reddat. De *Cantabria* ab Augusto demum in provinciae formam redacta v. ad II. 6. 2. et III. 8. 22. De *Medis* s. Parthis v. III. 5. init. — *Indus*, v. ad IV. 15. 23. — *Scythes*, v. ad II. 9. 23. et III. 8. 23. — *profugus*, ob erraticum eius vivendi morem, ut I. 35. 9. — 43. *miratur*, maiestatem hominis tui reveretur, splendide pro, se tibi submittit, abiecto rebellandi animo, ut mox v. 52. *venerari*. — *tutela praesens*, numen tutelare, quod praesens venerari datur, quum Iovis absens sit. Vid. III. 5. 2. et I. 12. extr. — 44. *Italiae*, totiusque terrarum orbis; pro hoc docte *Romae dominae*, quae orbi terrarum dominatur; perpetuo eius epitheto, v. c. Ovid. Rem. 291. vid. Wernsd. ad Calpurn. IV. 161. p. 133. Explicatius Rutil. Itin. 193. *Nec locus ille mihi cognoscitur — — qui dominas arces et caput orbis habet.*

v. 45 *sqq.* Admiscet iam colores suos poeta, ne in Geo-

 grapho

Te, fontium qui celat origines,
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis:

Te non paventis funera Galliae
Duraeque tellus audit Iberiae:

Te

grapho te versari putes, easdemque fere gentes ab ipsarum fluviis indigitat. Aegyptum adeo declarat *Nilus*, *qui celat origines fontium*, cuius fontes ignorantur; quos nostris demum temporibus, indefessis studiis apertos esse constat. De ignoto Nili capite v. Plin. V. 9. Ovid. Amor. III. 6. 40. (qui fere ut Noster: *qui patriam tantae tam bene celat aquae*) Tibull. I. 7. 24. Lucan. X. 190. Martial. de Spect. III. 5. Auson. ep. IV. 8. et Sidon. VII. 44. — Istri fontes et ipsos vett. ignoratos fuisse iunctura *Nilusque et Ister* indicari iudicabat Gesner. Quod quamquam verum sit (Senec. Quaest. nat. IV. 1. *Danubium* (Nilo) *similem natura philosophi tradiderunt*, quod et fontis ignoti, *et aestate quam hieme maior sit*. Auson. Epigr. IV. 1. *Danubius penitis caput occultatus in oris*) hoc tamen loco ita statuere minime necessarium arbitror. Intellige autem Istri accolas, Dacos et alias ab Augusto devictas gentes. — *Tigris*, Armeniae fl. ita ob *rapiditatem*, sagittae similem, Medis dictus; ad Tigranem regem Armeniis a Romanis constitutum hoc refer. — 47. 48. Ad legationem a Britanniae regulis ad Augustum a. V. DCCXXXIV. (cf. Strabo l. IV. p. 138.) missam spectant hi vv. Vid. ad III. 5. 3. Britanniam insulam docte declarat poeta per *Oceanum, Britannis obstrepentem*, alluentem, circumfluentem ipsorum insulam. Idem ornatus II. 18. 20. — *belluosus*, belluis scatens (ut III. 27. 26.) μεγακήτης; verbo a Nostro cuso; cuius auctoritatem secutus est Avien. Or. mar. 204. (Wernsd. P. min. p. 1201. T. V.).

v. 49. *Tellus Galliae*, Galli, *funera*, mortem *non paventes*, feroces, fortes. Lucan. I. 460 sqq. *quos, ille timorum maximus, haud urget leti metus; inde ruendi in ferrum mens prona viris, animaeque capaces mortis, et ignavum rediturae parcere vitae.* — 50. *Iberiae durae*, ferae supra

Te caede gaudentes Sygambri
Conpositis venerantur armis.

pra IV. 5. 27. — *audit* ἀκούει. tibi obtemperat. — 51. Denique *Sygambri*; de quibus v. IV. 2. 36. — *caede gaudentes*, efferi, torvi, ut Iuven. IV. 147. eos indigitat. — 52. *Compositis armis*, reconditis telis, laxoque arcu, ut de Scythis III. 8. 23. adeoque nihil hostile amplius prae se ferentes. Alii, compositis bellis, vel quatenus ipsi Sygambri compositi, h. quieti erant; male utrumque. Observa divitias poetae in varianda *devictarum* gentium notione conspicuas; item delectum epithetorum, victoriae gloriam mirifice iuvantium.

CAR-

CARMEN XV.

ARGVMENTVM.

Auguſtum, belli pariter atque pacis artibus inclytum, celebraturus noviſſimo hoc carmine Horatius, belli quidem laudibus ſplendidiſſime ita abſolutis, ut iis digne canendis ſeſe plane imparem profiteatur, in Auguſto pacificatore ornando haeret, eiusque merita in rempublicam ample magnificeque extollit. Quorum quidem quo illuſtrior eſſet ſpecies, Auguſtum poeta repraeſentat tanquam Numen Romanorum tutelare, cuius ἐπιφάνεια civitatem, internis externisque malis graviter afflictam proſtratamque recreaverit, et ad ſummam magnitudinem ac felicitatem provexerit. Frui enim iam per eum populum Romanum ſumma ſecuritate, atque omnium rerum abundantia, converſis civium ad colendas pacis artes, maxime agrorum cultum, quem quidem metus hoſtilis ac rei bellicae cura ſufflaminaſſet, ſtudiis; debellatum ab eo Parthum, pacatumque omnino totum terrarum orbem; revocatam porro ſaluberrimis latis legibus priſtinam morum integritatem ac ſanctitatem. Non minus igitur ſplendide quam vere Vellei. II. 89. *Nihil Dii hominibus praeſtare poſſunt, quod non Auguſtus populo Romano repraeſentaverit. Finita bella civilia, ſepulta externa, revocata pax; reſtituta vis legibus; rediit cultus agris, ſacris honos, ſecuritas homi-*

homi-

hominibus; leges emendatae utiliter, latae salubriter caet. Vnde quam carus acceptusque populo suo Augustus sit, praeclara prorsus, quaque intimum amoris ac pietatis affectum prodit, imagine ostenditur inde a v. 25. — Regnat omnino per totum carmen sedatior spiritus, composita gravitas, aequabilisque sententiarum progressio; accedit oratio comta ac decora magis, quam nimio fulgore sensuum vim hebetans; quae quidem quantam ad carminis argumentum vim habeant, in promtu est animadvertere. Caeterum post a. DCCXLIV. illud scriptum esse, Ianus tertium clausus (v. 9.) manifeste prodit. Cum nostro autem comparasse utile erit c. V. huius libri, ut poetae copiam in eiusdem fere argumenti tractatione pernoscas.

AVGVSTI LAVDES.

Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbis, increpuit lyra,

Ne

v. 1—4. Augusti res bello strenue gestas carmine extollere conantem absterret ingenii tenuitas. Pro hoc augustior et ad Augusti laudes bellicas magnificentior imago est, qua ab ipso Apolline se ab isto nimis calide capto impetu audacique conatu revocatum esse pronuntiat. *Me loqui volentem*, canere aggressum *proelia et urbes victas*, Augusti victorias, subito adstans Phoebus *increpuit lyra*, lyra tacta admonuit, *ne* caet. Super ordine verborum magnum inter VV. DD. est dissidium. Scholl. cum Torrent. Baxt. et aliis iungunt, me volentem *loqui lyra* Phoebus increpuit. Expeditissima sane haec ratio, et *loqui lyra* satis commode dicitur ut IV. 12. 9. ubi vide Not. Dura tamen haec, si quid iudico, propterque ambiguitatem vitiosa verborum traiectio! Praestat igitur multo simplicior, concinnior itemque doctior iunctura, *increpuit lyra*; quod tamen cave cum Dacer. et Sanad. de lyra Horatio impacta accipias, quae parum liberalis fuisset admonitio, et, si loquendi usum sequaris, non tam cohibitum quam potius ita excitatum ad canendum poetam dicas. Ita de Baccho Ovid. Am. III. 15. 17. *Corniger increpuit thyrso graviore Lyaeus*, et passim. Neque assentiar iis, qui interpretantur, vehementiore tactu lyrae obiurgavit, admonuitque me, *ne;* quam sententiam a Iano potissimum exornatam videas. Is Phoebum cogitandum existimat tanquam choragum (imo χοροδιδάσκαλον), qui cantum meditanti poetae adstat, aberrantemque *increpat*, h. corrigit, legitimum sonum lyra, quam manu tenet, praeeundo. Speciosa sana haec; quae tamen si severius exigas, haud scio an displicitura sint. Nam *increpare lyra* s. *lyram* simpliciter est, pulsare fides, nulla vehementiae aut indignationis adiecta notione. Ovid. Her. III. 118. *Threiciam digitis increpuisse lyram.* Adde Am. II. 11. 32. Tum manifesta dilogia est in v. *increpare*, quod est et obiurgare, et pulsare lyram; cum quo posteriori non apparet, quomodo concilientur verba *me volentem*. Ego quidem h. l. agnoscam Apollinem orationi suae, cuius tan-

Ne parva Tyrrhenum per aequor
Vela darem. Tua, Caesar, aetas

Fruges et agris retulit uberes,
Et signa nostro restituit Iovi,

De-

tantum argumentum satis habet apponere poeta, προοιμιάζοντα; desumta a veterum praeludiis, sollenni cantui praeiri solitis, imagine. Audito igitur bellico, ut ita dicam, poetae cantu, subitus adstat vati Apollo, audientiamque sibi facturus lyram tangit, atque tum demum oratione commonefacit poetam, ne tenuis grandia conetur. En idem prorsus phantasma Ovidio A. A. II. 493. usurpatum: *Haec ego quum canerem, subito manifestus Apollo* movit inauratae pollice fila lyrae. — — *Is mihi, lascivi* dixit, *praeceptor amoris* caet. ubi similiter mota prius lyra vatem alloquitur. In Nostro igitur est, *lyra* prius tacta, *increpuit*, docta brevitate pro, obiurgavit, admonuit me, *ne* caet. Eadem fere rei species, uti acute animadvertit Heynius, in Tibull. III. 4. 39 sqq. de Apolline: *Hanc primum veniens plectro modulatus eburno felices cantus ore sonante dedit. Sed postquam fuerant digiti cum voce loquuti* (h. absoluto prooemio) *edidit haec dulci tristia verba modo:* ubi eius oratio subiicitur, quam quam Phoebo parum digna. In Virgilio Ecl. VI. 3. alia rei imago in eadem re: *quum canerem reges et praelia, Cynthius aurem vellit, et admonuit* caet. — 3. Ne maiora viribus meis aggrederer. Pro hoc docte poeta, *ne parva vela darem*, ne exigua rate *per aequor* navigarem, altum peterem. Scilicet grande atque vastum argumentum tractaturus profundioris oris poeta *pelago dat vela patenti*, ut simillime, qua verba, qua sententiam Virg. Ge. II. 41. tenuis contra venae, atque in tenui materia occupati *cymba in exiguo lacu ludit*, Ovid. Trist. II. 330. Vtrumque coniunxit Propert. III. 7. 3. *Quid me scribendi tam vastum mittis in aequor, non sunt apta meae grandia vela rati.* — *Tyrrhenum* pro quovis vasto mari.

v. 4. Magna ἐνέργεια in eo cernitur, quod, ad quas eum Augusti virtutes Apollo tractandas convertisset, ipsas earundem tractatione statim subiecta praecipiat atque manifestet. Vulgaris transitus erat: igitur contineam me in celebrandis Augusti

Derepta Parthorum ſuperbis
Poſtibus, et vacuum duellis

Ianum Quirinum cluſit, et ordinem
Rectum evaganti frena Licentiae
Iniecit,

guſti pacis artibus. Iam pedeſtrem enuntiationem ſententiae, tu pacem terrarum orbi reddidiſti, vide qua arte nobilitaverit amplificaveritque poeta. Pacem reſtitutam exquiſite deſignant bona atque commoda eius, propter quae maximopere expetitur, frugum ubertas, abundantia; eaque ad auguſtam aureae aetatis ſpeciem revocantur a poeta, ad quam repraeſentata ab eodem morum iſtius aetatis ſpectat ſanctitas vv. 10 ſqq. Conf. omnino IV. 5. 17 ſqq. *Tua aetas retulit*, vidit referri, tua aetate *relata*, reddita eſt *agris*, frugum ubertas, revocato a te (quae vis τῷ *tua* ineſt) ipſorum cultu. Rediit cultus *agris*, effectore Auguſto, diſerte Vellei. l. in argum. laudato. — 6. Signa a Parthis recepta a. V. DCCXXXIV. Quam rem, glorioſiſſimi inſtar triumphi ab Auguſto habitam et a poetis iſtius aevi ideo ſplendidiſſimis verbis extolli ſolitam, etiam hic primo fere loco commemorari vides. Pacata autem per Auguſtum externa innuere putandus poeta devicti ſubiugatique Parthi, acerrimi Romanorum hoſtis facta mentione. — *reſtituit Iovi*, templo Iovis Capitolini intulit, tanquam ſpolia imperii Romani Conſervatori conſecravit Auguſtus triumphator; quae auguſtior imago eſt, quam ſi, ſidem hiſtoricam ſequutus, Marti Vltori ea dedicata poeta perhibuiſſet. Qua de re vid. Dio LIV. 8. Ovid. Faſt. V. 585 ſqq. — 7. *derepta*, detracta templorum *poſtibus*, quibus Parthi adfixerant. Mos ſpolia Diis conſecrandi, ſuſpendendique eorum templis notus vel e Virg. Aen. VII. 183. Ad rem Noſt. Epp. I. 18. 56. *templis Parthorum ſigna refigit.* Repraeſentari autem ea tanquam vi erepta, Parthis bello perdomitis, quae iis tantum metus extorſiſſet, vix opus eſt monere. — *ſuperbis*, tam egregio anathemate ſuperbientibus; venuſte.

v. 9. Sueton. Aug. c. 22. *Ianum Quirinum, ſemel atque iterum a condita urbe ante memoriam ſuam clauſum, in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta clauſit. Ianum*, h. Iani templum *cluſit.* an-

Iniecit, emovitque culpas,
Et veteres revocavit artis:

Per

antiqua verbi forma, de hac re sollenni. Vid. Oudend. ad Suet. l. l. Omnino amant poetae ritus antiquos ipsis antiquis verborum formis (ut hic *duella* et *clusit*) vetustisque Deorum indigitamentis (Ianum *Quirinum*) referre atque designare. Ianum *Quirinum* optime illustrat Macrob. I. 9. *In sacris quoque invocamus Ianum Quirinum — quasi bellorum potentem, ab hasta, quam Sabini curim vocant.* Potestatem huius verbi reddidisse videtur Lucanus, *Ianum belligerum* appellando, I. 62. — *vacuus duellis*, s. vacare bello docte Ianus dictus, quatenus clausus signum est imperii bello vacui. — 10 sqq. *et* reduxit disciplinam veterem, latis salubriter legibus. *Frena iniecit*, compescuit, edomuit morum *licentiam*, usitata imagine, ab equo indomito desumta. Supra III. 24. 29. *indomitam audeat refrenare licentiam.* Iam Plato de Legg. III. p. 591. ὁ τρίτος σωτὴρ, ὑμῖν ἔτι σπαργῶσαν καὶ θυμουμένην τὴν ἀρχὴν ὁρῶν, οἷον ψάλιον ἐνέβαλεν αὐτῇ τὴν τῶν Ἐφόρων δύναμιν. Leges autem frena eleganter dictae, quatenus in ordinem cogunt hominem ac reprimunt, quominus praescriptos legg. terminos excedat. Antiquus poeta apud Cic. de Orat. III. 41. *exsultantem te et praefidentem tibi repriment validae legum habenae.* — *evaganti*, migranti, excedenti, non servanti *rectum ordinem*, rectam agendi normam, recti s. *virtutis viam deserenti*, ut III. 24. 44. — 11. *emovit*, funditus exstirpavit, excidit *culpas*, adulteria, severissime in ea animadvertendo, et mores publicos emendando. Hinc supra IV. 5. 22. *Mos et lex maculosum edomuit nefas. Emovere* docte adhibitum de vitiis cum ipsorum fundamentis evulsis atque abolitis. — 12. *revocavit*, reduxit *artes veteres*, maiorum instituta, continentiam, parsimoniam, verbo, antiquam Romanorum disciplinam; de qua passim Noster.

v. 13. *Per quas* Roma *pulcherrima rerum facta est* (Virg. Ge. II. 535.), in immensum excrevit, orbis terrarum imperium adepta. *Latinum nomen*, non est simpliciter h. l., res Romana, populus Romanus; sed

Per quas Latinum nomen et Italae
Crevere vires, famaque et imperi
  Porrecta maieſtas ad ortum
    Solis ab Heſperio cubili.

Cuſtode rerum Caeſare, non furor
Civilis aut vis exiget otium,

Non

ſed reip. dignitas, ſplendor, ut apud Cic. Or. pro Sex. Roſc. 18. loco valde appoſito: *non alienos* (agros) *cupide appetebant; quibus rebus — — rempublicam*, atque hoc imperium et populi Romani nomen *auxerunt*, eadem fere cumulatione. — *Italae vires crevere*, Romana civitas incrementa cepit, robur nacta eſt. — *Imperii maieſtas*, ſplendide pro, imperium, adiecta notione amplitudinis, quae illud ab omni iniuria tutum praeſtat. — *porrecta*, extenta *ab Heſp. cubili*, Solis occaſu *ad ortum* eius; terrarum orbem amplexa. Tibull. II. 5. 57: *Roma tuum nomen terris fatale regendis — — quaque patent ortus, et qua fluitantibus undis ſolis anhelantes abluit amnis equos.*

v. 17 *ſqq. Cuſtode rerum Caeſare*, dum Auguſtus terrarum orbi proſpicit, ei imperat; ſed alterum magnifice de Auguſto, tanquam deo. Vid. ad IV. 6. 2. Simplicius III. 14. 14. eadem ſententia: *ego nec tumultum, nec mori per vim metuam tenente Caeſare terras*; et IV. 5. 27. *Quis Parthum paveat. — — incolumi Caeſare?* — *non furor* caet. haud metuenda erunt bella civilia. *Furor* et *vis civilis*, ardor civium (III. 3. 2.) ſeditio, legum refractis repagulis, violenter graſſans, bellum inteſtinum. — *exiget*, exturbabit e tranquilla ſede ſua *otium*, pacem, evertet tranquillum reip. ſtatum. — 19. 20. Vlterius exornatur belli civilis notio, ab eius cauſſa, diſſidiis civilibus. *Ira*, inimicitiae civium, odia, *quae procudunt enſes*, quae ad vim procedunt, unde bella et caedes enaſcuntur; ſuaviter. Aἰσαν Φασγανουργὸν dixit Aeſchyl. Choeph. 645. — 20. Et totas civitates communi belli incendio

Non ira, quae procudit enſis,
Et miſeras inimicat urbis.

Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Iulia, non Getae,
Non

dio involvit; quod ſaepius in bellis Romanorum civilibus factum conſtat. — *inimicat*, fortiore ſignificatu, exaſperat, ut infeſtis animis inter ſe confligant, ad arma capeſſenda excitat. Ita fere Statius Theb. II. 419. *hoſtiles inimicant claſſica turmas*, h. excitant, ut arma rapiant, pugnae ſe parent. Male fere: *ira inimicat urbes*, inimicas inter ſe reddit; quod idem per idem eſſet. Praeclare autem decet hoc antiquum verbum poetam lyricum, quod et alii monuere. *Amicare* inde novavit Stat. Theb. III. 470.

v. 21. Neque ab externo hoſte quidquam timendum erit, imperante Auguſto. Cf. IV. 5. 25 ſqq. et IV. 14. 41 ſqq. Pro, externi populi bello haud laceſſent remp. Romanam, ſplendidius eſt, iugum imperii, ab Auguſto iis iniectum, haud excutient, non rebellabunt, Auguſti maieſtatem reveriti. Docte enim hac ſententiae converſione terrarum orbem Auguſti victoriis peragratum ſimul declarat poeta, eos potiſſimum populos memorando, qui nuper demum Romano ſeſe iugo ſubmiſerint. — *qui Danubium bibunt*, Iſtri accolae, Rhaeti, Pannones, maxime Daci; quos ſpeciatim memorat poeta, *Getarum*, finitimi ipſis populi, appellatione eos complexus. Nam Getas ultra Dacos verſus Pontum Euxinum ſedes habuiſſe tradit Strabo VII. p. 467. Sed Dacos Romanis Getas dictos diſerte ait Plin. IV. 12. *Ab eo* (Iſtro) *in plenum quidem omnes Scytharum ſunt gentes* — — alias Getae, Daci Romanis dicti, *alias Sarmatae* caet. Repreſſi autem Daci ultra Iſtri ripam a Lentulo a. V. DCCXXXIV. mox rebelles a Tiberio perdomiti. Vid. ad II. 9. 23. III. 8. 18—22. *Non rumpent* pacis conditiones, foedera cum iis inita ſervabunt; pro hoc magnificentius, *edicta Iulia*, leges devictis populis ab Auguſto impoſitas; ut IV. 14. 7.

Non Seres, infidive Perfae,
Non Tanain prope flumen orti.

Nosque et profeftis lucibus et facris,
Inter iocofi munera Liberi,

Cum

7. *Vindelici legis expertes Latinae*, necdum domiti. Inepte leges Iulias de adulteriis et alias cogitant Lamb. et Torrent. — 23. Nota *Serum* legatio, Augufti amicitiam petere iuffa, et a Romanis pro obfequii confeffione accepta. Vid. Propert. III. 3. 5. et ibi Burm. — Parthi *infidi*, quantumvis antea perfidi, non amplius imperium Romanum detrectabunt. — 24. Nec Scythae, *Tanais* accolae; res notiffima.

v. 25. Suaviffima oppofitio: Exterae gentes nominis tui majeftatem reverentur; nos, maximo felicitatis cumulo a te beati ornatique, tenerrimo te amore profequimur, et tanquam numen beneficum veneramur. Eft omnino locus, qui fequitur, dulciffimi affectus plenus, id quod fuo quisque fenfu facile cognofcet. *Nos* beatiffimi otio atque fecuritate fruentes auctorem tanti muneris, tanquam Deum falutarem, libatione atque hymnis veneramur. De libationibus Augufto a Senatu decretis vid. ad IV. 5, 33. — *profeftis lucibus, et facris*, quovis die pietatem tibi noftram approbamus. *Luces*, dies *profefti*, h. l. omnes non fefti, (ἀναλόγως τῷ *profanus*) qui tamen fefta conviviorum hilaritate fub Augufto traducerentur Romanis. Privatum igitur cuiusque domi fuae Augufto habitum honorem defignat poeta, oppofitum publicae religioni, *facris* diebus eidem inftitutae. — 26. Inter convivia hilariter agitata, menfis fecundis; nam tum demum bibi libarique Diis coeptum. Docte igitur libationem Augufto fieri folitam declarant *munera Liberi*. — *iocofi*, ἐγερσιγέλωτος, iocos excitantis; cf. III. 21. 2. — 27. Cum liberis coniugibusque noftris; praeclare haec exornant domefticae felicitatis picturam. Idem praecipit Cic. Catil. III. 10. in fupplicatione ob fervatam a fe remp. publice decreta, *celebratote illos dies cum* con-

Cum prole matronisque noſtris,
Rite Deos prius adprecati,

Virtute functos, more patrum, duces,
Lydis remixto carmine tibiis,

Troiam-

coniugibus ac liberis veſtris. — 28 *ſqq. rite*, ritu ſollenni *deos prius adprecati*, libatione cum precibus caeteris Diis facta, *canemus* laudes gentis Iuliae. Hoc admodum docte ac ſplendide poeta, priſtinum *patrum* ſ. maiorum *morem*, Graecis maxime frequentatum ad partes vocando, quo fortia patrum facta ad tibiam ſuper epulis canerentur. Laudant Cic. Tuſc. I. 2. *Eſt in* Catonis *Originibus*, *ſolitos eſſe in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* — *virtute functos*, qui magnas res patrare ſuſtinuerunt, qui graviſſimos labores atque aerumnas virtutis cauſſa tolerarunt, maxima facinora edidere. *Virtus* enim, ἀνδρεία, ſtrenue agendo, ac perſeverando maxime ſpectatur; ea adeo *fungimur*, edentes virtutis ſpecimina. Laudant et explicant Noſtri locum e Cic. Tuſc. I. 45. *Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectae functus eſt munere;* neſcio quam recte. — 30. *carmine*, hymno *remixto*, ἀναμεμιγμένῳ, admoto, attemperato ad *tibias*, ὀμφᾷ μελέων συναύλοις, ut in Pind. fr. p. 68. Heyn. Idem fere ornatus apud Val. Fl. V. 100. de Orpheo: *mixtoque ſonantem percutit ore, lyram.* Niſi forte poeta innuerit harmoniam τὴν μιξολυδιστὶ, Sapphus inventum, iuxta Ariſtoxenum apud Plutarch. de Muſ. p. 2082. Ita *carmen* ſimpliciter eſſet cantus, ſonus, modus (Tonart) *remixtus tib. Lydiis* vel compoſitus cum modo Lydio, vel qui certis intervallis cum altero permutaretur. Sed hoc reconditius, atque quaeſitius. *Tibiae Lydae*, quibus canitur ad modum Lydium, qui vigoris plenus erat, conviviisque adeo aptiſſimus. Lucian. Dial. Mer. XV. p. 322. ἤδη δὲ προχωροῦντος τοῦ πότου, ἐγὼ μὲν ὑπέκρεκόν τι τῶν Λυδίων caet. — 31. *Troia* tanquam Romanorum metropolis, ad partes vocatur a poeta propter oriundos inde *Anchiſen*, et *Veneris progeniem*, gentem Iuliam,

Troiamque et Anchisen et almae
Progeniem Veneris canemus.

liam, ab Iulo, Anchisae et Veneris nepote descendere creditam, in quam Augustus adoptatus esset; quem exquisite plane ita tangi, in promtu est videre. Nam ipsum a poeta *progeniem Veneris* dici vix putem, quamquam *clarus Anchisae Venerisque sanguis* in C. S. v. 50. audiat.

Q. HORATII FLACCI

EPODON LIBER.

Q. HORATII FLACCI

EPODON LIBER.

CARMEN I.

ARGUMENTUM.

Quamquam ex hoc carmine sole clarius patescat, Maecenatem a. U. DCCXXIII. quum imminente pugna Actiaca Senatores equestrisque dignitatis viri Brundusium evocarentur (Dio L. 11.) eodem proficisci in animo habuisse; in tanto tamen scriptorum historicorum pariter atque poetarum, si auctorem el. in obitum Maecen. (v. 45. 46. *Quum freta Niliacae texerunt lata carinae, fortis eras circum, fortis et ante Ducem*), incertae aetatis hominem, excipias, silen-

tio, recte utique dubites, an res eventum habuerit, nedum, quod tam affirmate cum Scholl. ponit Meibomius, eundem Liburnis, quae maximum victoriae momentum fecissent, ab Augusto praepositum fuisse existimes. Quum vero multo probabilius sit, quod Massonius (vit. Hor. p. 143 sqq.) satis idoneis adstructum argumentis ivit, Maecenatem, dum Augustus abesset, Vrbi praefectum constitutum fuisse; carmen hocce ante, quam illud profectionis consilium ab Augusto, demandata ei Vrbis praefectura, discussum fuisset, scriptum esse optime statui arbitror. Horatius igitur, quum discessuro Maecenati comitem se professus domi manere iussus esset, tenerrimum amicitiae suae affectum hoc carmine ita testatum facit, ut, quum aegritudinem ex absentia eius se nimis molliter laturum intelligat, obniti ei, propositumque suum in subeundis fortiterque perferendis militiae laboribus adprobare conetur. Quam ne a lucri cupiditate, qua fere mortales ducantur, profectam existimet pertinaciam, abunde iam sibi, intra naturae fines viventi, ab eodem prospectum gratus affirmat. Quae uti haud ambitiose quaesita videri debet accepti beneficii commemoratio; ita animi sui sordes proferunt, qui ampliora Horatium a Maecenate extorquere voluisse aliis persuadere conantur. Caeterum mollissimum amoris affectum inprimis esse, qui insigne huic carmini pretium faciat, admonitione vix egere arbitror.

AD MAECENATEM.

Ibis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,

Para-

v. 1. Pedestris connectendae orationis forma erat: quum tibi constitutum sit, ad bellum navale proficisci; *quid nos* caet. Multo gravior autem atque ad Maecenatis animum periculis obeundis paratissimum declarandum efficacior est sententia, ita enuntiata, quam, quod Bentleius volebat, dubitanter, seu interrogative proposita. Iam pro generali: profecturus es ad bellum navale; speciales poeta adsumsit colores, quos diversa certaminis suppeditaret ratio, quibusque periculorum, Maecenati subeundorum, magnitudo illustraretur. Quo maior enim periculi animo obiiceretur species, ex Augusti navalibus copiis solas Liburnas naves commemorat, iisque immanes Antonii naves opponit. Sed videndum prius, quam tenere praestet orationis structuram, verborumque sensum. Sunt qui, auctoritatem vet. Schol. secuti, Maecenatem Liburnis ab Augusto praepositum a poeta declarari statuant, explicentque: *ire inter alta nav. propugnacula*, discurrere inter maiores Octaviani naves, ad ordinandum navale praelium, caeteraque ad pugnam necessaria expedienda; quae ducis munia obeat *Liburnis*, quippe celerrimis. Ita partim Scholl. et Barth. Advv. LVII. 14. Sane τὸ *ire inter n.* ita acceptum, satis signate dictum, et *propugn. nav.* maiores naves, unde Octaviani milites pugnarent, recte posse dici, nemo facile dubitet. Sed si vel maxime de re ipsa constaret, multo tamen et ad historiae fidem exactius, et vero etiam ἐναργέστερον erit, si *Liburnas* delecto pro universa Octaviani classe, quatenus *Actiaco praelio cum Liburnorum auxiliis praecipue victus esset Antonius* (Veget. de Re mil. IV. 33.), et *alta nav. propugnacula*, h. naves altis propugnaculis munitas pro Antonii classe a poeta poni statuas. Huius enim naves, praeter *novenos remorum ordines, turribus atque tabulatis allevatae, castellorum et urbium speciem* prae se ferebant, iuxta Flor. IV. 11. Unde de his potissimum Virg. Aen. VIII. 691. *pelago credas innare revulsas Cycladas* caet. Cf. Dio L. 18. Hinc facile perspicitur, fortiori signi-

Paratus omne Caesaris periculum
Subire, Maecenas, tuo.
Quid nos, quibus, te, vita, si superstite,
Iucunda; si contra, gravis?
Vtrumne iussi persequemur otium,
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non molles viros?

Fere-

significatu accipienda esse illa, *ibis inter a. n. p.* h. immiscebis te audacter, paratus es aggredi exiguis Liburnis Antonii naves ipsa mole horribiles; in quo adeo magna Maecenatianae virtutis laus est. Longius petita magisque pedestris ratio est, si ita iungas: Ibis Liburnis, paratus subire periculum — inter alta n. p. — 3. *Paratus*, promtus, omnia cum Caesare subeundi pericula, in periculi societatem cum Caesare venire.

v. 5. Quae igitur nostrae in re tam ancipiti partes erunt, *quid nos* capiemus consilii, *quibus vita*, ita demum *iucunda* atque expetenda videtur, si *superstite te* fuerit, contigerit, quae contra, non superstite te, *gravis* futura est. Eadem tenerrimi amoris testificatio II. 17. 5—8.

v. 7—10. Vtrum te sequemur, an domi remanebimus? Sed praeclare ita instruxit orationem, ut facile intelligeretur, se illud secuturum, quod bono civi, maxime vero amori suo erga Maecenatem consentaneum foret. — *persequemur otium*, perseverabimus, perstabimus in otio. *Otium* h. l. oppositum belli aerumnis ac laboribus, est adeo vita desidiosa, otiosa, domi exacta. Minus commode Schol. Cruq. carmina intelligit, quae ab otiosis scribantur. — *iussi* a te remanere. Sublesta sunt, quae tradunt Scholl., Horatium, Maecenate agente, ab Augusto meruisse militiae vacationem, quum solos Equites et Senatores Augustum ante pugnam Brundusium evocasse satis constet e Dione LI. 11. — 8. 9. *an laborem* militiae, μόϑον, ἔργα Ἄρηος, belli molestias, *mente*, animo *quo decet non molles*, h. strenuos, fortes *viros*, fortiter, uti par est, laturi sumus, tecum tolerabimus.

v. 11.

Feremus; et te vel per Alpium iuga,
  Inhoſpitalem et Caucaſum,
Vel occidentis usque ad ultimum ſinum,
  Forti ſequemur pectore.
Roges, tuum labore quid iuvem meo,
  Inbellis, ac firmus parum?
Comes minore ſum futurus in metu,
  Qui maior abſentes habet.

Vt

v. 11. Inſurgit cum poetae affectu oratio. Magna vis in repetito *feremus*, certum eſt, ſtatutum eſt mihi, te ſequi, ſi vel longinquiora ac vel maxime periculoſa loca peteres. Tralatitia haec apud poetas ſummi amoris ſignificatio. Vid. ad II. 6. 1. Hoc loco tanto appoſitior, quo opportunior eius in parando itinere mentio. Ex inviis ac periculoſis regionibus poeta poſuit *Alpium iuga*, Alpes, quarum immenſa altitudo longe porrigitur, et *Caucaſum inhoſpitalem*, ἄξενον. Vid. ad I. 22. 6.; ex longinquis autem *ultimum ſinum*, extremum verſus Occidentem maris ſinum, Oceanum, et hunc pro terrarum ultima, ei adiacente, Iberia. Sinu quidem proprie fretum Gaditanum poetam deſignare voluiſſe videri poſſit, quod ipſum pro Oceano eſſet; ſed et Oceani ſinus cum virtute eſt, quatenus terras ambit, claudit.

v. 15. Quamquam parum in me tibi periclitanti praeſidii fore probe intelligam, id quod facile tibi conceſſerim; hoc tamen inde conſequar commodi, quod praeſens minori angar ſollicitudine quandoquidem, iuxta Ovid. Her. I. 12. *res eſt ſolliciti plena timoris amor*, et Senec. Troad. 515. *Levius ſolet timere, qui propius timet.* Quaeras forte, *quid tuum laborem*, te laborantem, cum laboribus ac periculis conflictantem *iuvem*, ſublevem, quam tibi opem afferre queam, *meo lab.* ſi periculorum particeps fiam? — 16. Vt qui ſim *inbellis ac firmus parum*, ἀπτόλεμος καὶ ἄναλκις, Homerica cumulatione. — 18. quam abſens. Hoc generali gnome extulit. *Maior metus*, ſollicitudo magis *habet*, ἔχει, tenet, inſinuat ſeſe abſentibus.

v. 19—22. Vltima delecta comparatione, ab avibus, pullis ſuis

Vt aſſidens inplumibus pullis avis
Serpentium adlapſus timet
Magis relictis; non, ut adſit, auxilî
Latura plus praeſentibus.

Liben-

ſuis timentibus, ducta, exornavit poeta. Senſus quidem comparationis ſatis expeditus, ſed elocutio et ſtructura verborum paullo impeditior. Quod primum ſeſe offert, eſt: *ut avis, aſſidens impl. pullis*, dum aſſidet, adeſt, praeſens eſt pullis, *timet* quidem *ſerpentium allapſus,* metuit quidem ſerpentes; *magis* tamen timet, ſollicita eſt, *relictis* iis, (vel dandi caſu, quos reliquerit, vel auferendi, ubi nido avolaverit), quamquam abſens: *ut adſit*, ſi vel maxime praeſens ſit, iis (pro quo ornate et copioſe eſt, *praeſentibus*, quatenus ipſa praeſens iis facta) *non plus auxilii* allatura ſit, non magis eos praeſentia ſua tueri poſſit. Forte tamen concinnior (nam hiulci quid ineſt verbis *timet* et *magis relictis*), certe doctior haec altera ratio, huic interpunctioni ſuperſtructa: Vt, aſſidens inplumibus pullis, avis ſerp. allapſus timet magis relictis, hoc ſenſu: ut avis, quae aſſidere ſolet, incubat, fovet pullos, dum implumes ſunt (naturam adeo avis ſimpliciter his ad exornandam ſententiam adiectis exprimi putandum) magis ſerpentium allapſus timet relictis (tertio caſu), adeoque eos non deſerit, iis, quantum licet, incubat, metuens ne per abſentiam ſuam ſerpentes nido inſidientur: *non,* neque tamen, licet adſit, praeſentia ſua quidquam iis profutura. In qua tamen quum facile offendat ambiguitas, quae τῷ *aſſidens* ineſt, equidem amplectar hunc tertium modum: ut aſſidens timet, adſidet pullis, timens magis relictis, quoniam maius iis a ſerp. periculum fore credit, ſe abſente. Caeterum maternam avium ſollicitudinem multae poetarum illuſtrant comparationes, inde deſumtae. Aeſchyl. Theb. 293 ſqq. Δράκοντά δ' ὥς τις τέκνων ὑπερδέδοικε λεχέων δυσευνάτειρα πάντροφος πελειάς. Claudian. R. P. III. 141 ſqq. *Sic aeſtuat ales, quae teneros humili fetus commiſerit orno, allatura cibos, et plurima cogitat abſens; ne fragilem ventus diſcuſſerit arbore nidum, ne furtum pateant homini, neu praeda colubris.* Adde Stat. Achil. I. 212 ſqq. et, quae Lamb. laudat, Theocrit. XIV. 39 ſqq. Oppian. Halieut. V. 579.

v. 23 *ſqq.* Atque hoc equidem facio non quaerendarum opum

Libenter hoc et omne militabitur
  Bellum in tuae spem gratiae;
Non ut iuvencis inligata pluribus
  Aratra nitantur meis:

Pe-

opum caussa, sed sola spe promerendae tuae hoc obsequio benevolentiae, amicitiae. Illud respicit militiae praemia, veteranis bello isto civili ab Octaviano promissa, ac, finito eo, distributa. Hinc divitiarum notio ad agrorum possessiones, quae militibus assignabantur, revocata a poeta. Errant igitur, qui ista munificentiae Maecenatianae faciunt, quae Augusti essent. — *hoc bellum militabitur*, socium me tibi in hoc et omnibus, quibuscunque tu interfueris bellis, adiungam, tecum belli pericula prompto animo capessam, *in spem tuae gratiae*, tui solius gratia, vel potius, sperans me ita gratiam apud te initurum, tibi ita placiturum; ex oppositione praemiorum publice propositorum. — 25. Neutiquam vero, ut amplas agrorum possessiones, latifundia, mihi inde quaeram. Latifundiorum notionem, quo vividius sensibus subiiceret, docta partium enumeratione vivide repraesentavit, tum singulas partes mire exornavit poeta. Pro, possidere iugera, est, colere, arare ista, sollenni ratione. V. v. c. III. 1. 10. Tum pro, ut arem iugera, quae sitius est, *ut nitantur*, innitantur, infigantur, premant, proscindant sc. terram *aratra mea*. Quod quum paullo durius sit supplere, vide an probabilior haec altera sit explicandi ratio: *aratrum nititur*, obnititur *iuvencis*, quatenus aegre ac difficulter ab iis promovetur, vomere in terram depresso, iucunda et ad sensus veritatem composita imagine. Denique fundi amplitudinem docte designant *plures* iuvenci (Boeth. Cons. Ph. III. metr. 3. *ruraque centeno scindat opima bove*), aratro s. iugo aratri *illigati*, pro quo inversa ratione aratra iuv. illigata dicuntur. — 27. Rem pecuariam, haud contemnendam fundi partem, nobilissimis Calabriae et Lucaniae pascuis, indigitat. Cum enim Calabria per aestatem nimio calore gravaretur, Lucania contra propter montes ac saltus temperatior esset, in utraque regione divites Romani pascua habebant, ut gregibus ipsorum aestiva in Lucania, et hiberna in Calabria essent. Ita enim appellat ista Varro III. 9. 16. Noster Epp. II. 2. 177. *Quid vici prosunt,*

aut

Pecusve Calabris ante ſidus fervidum
Lucana mutet paſcua:
Nec ut ſuperni villa candens Tuſculi
Circaea tangat moenia.

Satis

aut horrea, quidve Calabris ſaltibus adiecti Lucani? Iam pro: pecus Calabra paſcua Lucanis mutat, perpetua ſtructurae inverſione eſt: Calabris Lucana mutat, h. e. e Calabria in Lucaniam agitur. Vid. ad I. 17. 2. — *ante ſidus fervidum*, ante ortum Sirii, ſub menſem Iulium. *Calabri populator Sirius arvi* Val. Fl. I. 683. — 29. 30. Tertia fundi ruſtici pars, *villa*, cuius amplitudinem ac magnificentiam his vv. a poeta deſignari vix dubitandum. Sed elocutionis ratio paullo obſcurior. Barth. Advv. IV. 15. verba: *villa tangat moenia Circaea Tuſculi* explicat, pari cum illis aeſtimetur pretio, par ſit ſtructura et aequabilis, parum commode. Acron: nolo continuare agros Tuſculanos usque ad Circaeum ſc. promontorium, ſ. Circeios. Disiunxit adeo villam Tuſculi a Circaeis moenibus, itaque ambiguitatem vix ferendam orationi intulit, et villam non de aedificiis ſed de fundi agris capiendam ſtatuit. Quod poſterius Cruquii Schol. quoque amplexum eſſe video. Ait enim: ut dilatentur termini agrorum meorum usque ad Circaeum oppidum T. ſ. Prave uterque. Nam agrorum ſpatioſos tractus iam admenſus eſt poeta vv. 25. 26. et *candens v.* non niſi de aedificiis ſplendidis h. l. agi ſole clarius oſtendit. Omnibus ſollicite perpenſis, equidem poetam hoc velle ſtatuo: neque id quaero, ut villa mea Sabina Tuſculum attingat, h. aedificia eius adeo dilatentur, ut ad Tuſculi ſuburbia continua ſerie porrigantur. De villis multarum urbium faciem praeſtantibus vid. ad II. 15. 1. Hinc facile perſpicitur, *moenia Circaea Tuſculi* eſſe pro, m. Tuſculi *Circaei*, h. a Telegono, Circes et Vlyſſis filio, conditi. Vid. ad III. 29. 8. — *candens*, marmore expolita; omnino aedificiorum magnificentiam declarat. — Tuſculum *ſupernum*, abſolute accipiendum, in colle ſitum, ratione adiacentium camporum depreſſiorum habita.

v. 31. Satis *tu me feciſti locupletem* (Epp. I. 7. 15.) Sabino donato. Similiter II. 18. 12. *nec — largiora flagito, ſatis beatus unicis Sabinis.* — 32 — 34. Ego, ab avaritia pariter atque luxuria, praecipuis acer-

Satis ſuperque me benignitas tua
Ditavit: haud paravero,
Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

acervandarum opum cauſſis, alieniſſimus, nihil amplius deſidero, in agello meo acquieſco. *Haud paravero*, comparabo, meum non eſt, congerere divitias, quas aut *terra premam*, abſcondam, defodiam, avari inſtar, aut luxurioſe *perdam*, disperdam, profundam. Avarum docte Chremetis perſona illuſtrat, e Menandri Theſauro (uti docte Boettig. e Donato ad Ter. Eun. Prol. 10. colligit) adducta. Nam Terentiani Chremetis ingenium h. l. importunum eſt, quamquam ita Scholl. — *Nepotes* homines luxurioſi atque guloſi dicti; res notiſſima. Vid. Caſaub. ad Perſ. VI. 71. et Dorvill. ad Charit. VII. 1. Hinc *diſcincti*, ſoluta, laxa veſte conſpicui, quod molliorum erat ac luxu diffluentium. Vnde *otia diſcincta* docte vocat Ovid. Am. I. 9. 41. Cf. Lamb. Caeterum rem univerſe intelligendam eſſe, facile apparet; quum tamen Maecenatem fere diſcinctum fuiſſe ſatis conſtet, extitere nonnulli, inficeto rure inficetiores illi, qui tacite ei ab Horatio opprobrium factum contenderent.

CARMEN II.

ARGVMENTVM.

Quam parum sibi constent hominum, quos sua cupiditas ducit, vota atque consilia, adeo quidem, ut quemque fere sui poeniteat, luculenter admodum Alphii foeneratoris exemplo ostendit hoc carmine poeta. Confectus ille enectusque innumeris, quas res foenebris habet, curis ac molestiis, vitam rusticam, otiosam illam, eandemque maximis utilitatibus iucunditatibusque refertam, summis extollit laudibus; itaque potiorem habet, ut amplectendam eam rusque commigrandi certissimum consilium capiat: idemque tamen paullo post, victus lucri studio, ad ingenium pristinamque vitae consuetudinem redit. In praestantioribus haud dubie ingenii Horatiani monumentis hoc carmen habendum est, cum ob naturalem argumenti, in vitae rusticae adumbrandis deliciis copiosi, suavitatem, tum ob insignes Veneres poeticas, imaginum varietate, orationis comta munditie, delectaque epithetorum proprietate ei adfusas. Fuere, qui cum v. 66. carmen finitum, illudque totum intra vitae rusticae laudes contentum mallent, quandoquidem percepta ex eo voluptas extremis versibus, Alphium sordidum hominem, ista loquentem prodentibus, admodum infringatur ac deleatur; ita vero haberemus congeriem imaginum rusticarum poetice tractatarum, sed anima, ut ita dicam, prorsus

ſus deſtitutam, nulloque certo conſilio factam, quod quidem ne idyllii quidem luxuriantius in ſe deſiderari patitur ingenium, nedum lyrica ratio, quae hactenus tantum talia lenocinia haud refugit, atque anquirit adeo, quatenus viam, qua ad ſcopum aliquem ſibi propoſitum tendit, amoeniorem efficiunt; Cuius generis plures apud Noſtrum carminum ingreſſus ſunt; veluti I. 4. et 9. IV. 7. init. Quumque ab imaginum potiſſimum veritate venuſtatis ſenſus exiſtat, veri autem ſummam ſpeciem habere neceſſe ſit, quod invito quaſi cuiquam excidit; neſcio, an hac ipſa adornatione iucunditatis aliquid rei accedat; qua eadem poeta conſequutus eſt hoc, ut probabile, quod de vitae ruſticae praerogativa proferret, videretur iudicium, Alphio quippe inditum, homini delitiarum, quas vita urbana proprias habet, ſatis gnaro. Adpoſita adeo inde a v. 49. victus urbani ac ruſtici comparatio, in qua illud mirae venuſtatis eſt, quod iſte lautitiis ſe urbanis haud aegre cariturum profiteatur, quarum tamen quam molliter ferat deſiderium ipſo earum apparatius facto recenſu abunde oſtendit. Caeterum eiusdem Alphii meminit Colum. I. 7. 2. ubi hoc eius dictum refert: vel optima nomina non appellando mala fieri, e quo hominem iſtum abunde cognoſcas. Cum vitae autem ruſticae deſcriptione comparent humanitatis ſtudioſi Virgil. Ge. II. 458 ſqq. Martial. I. 56. Claudian. c. 52. et e Graecis Ariſtoph. fragm. apud Stob. Floril. p. 213. et Liban. Progymn. p. 88. ed. Morell.

Beatus ille, qui procul negotiis,
Vt priſca gens mortalium,

Pa-

v. 1. Quo certius de vitae ruſticae praerogativa conſtet, poeta, antequam ad ipſas, quas in ſe habet, enarrandas voluptates atque iucunditates progreditur, cum aliis quaeſtuoſis, quae ſua tempora ſuppeditarent, eam componit generibus, notatis ſimul, a quibus illa immunis eſt, aerumnis ipſorum atque moleſtiis. Delectus in ſingulorum recenſu, loquentisque perſonae rationis a poeta habitae obvia animadverſio eſt. Iam illud *beatus* magna ἐνεργείᾳ initio ſtatim poſitum, et expreſſum potius Alphio, homini, in rei foenebris exercitio ſibi beatiſſimo viſo, ſed eiusdem curis tunc temporis miſere confecto, quam ex animi eius ſententia prolatum. — *procul negotiis,* haud diſtrictus vitae negotioſae moleſtiis. Negotia enim ad omne vitae genus pertinent, quod et moleſtias et periculi metum ſecum fert, maxime quaeſtuoſum: cui opponitur vitae ruſticae *otium* (ut I. 1. 16. *otium et oppidi laudat rura ſui*; adde Virg. Ge. II. 468. *latis otia fundis* et Cul. 72. *Otiaque invidia degentem ac fraude remota*) quippe ſuis contentae, neque adeo augendae aut amittendae rei cura ac ſollicitudine vexatae. Diſertius mox, inde a v. 5. talia negotioſae vitae genera exponuntur a poeta. Vnde facile apparet, minus commode h. l. de ſolo foenoris exercitio a quibusdam accipi. Optime iam Schol. „negotia dicit moleſtias urbanae vitae. — 2. *Vt priſca gens mortalium*, qualis vita antiquiſſimorum hominum fuit. Illud in genere a poeta tempus deſignari putem, quo homines in ſocietatem primum collecti ad agros colendos unice ſtudia ſua conferrent, nullo necdum habendi ardore, per cupiditates demum excitato, vexati; quam quidem ſimplicitatem atque frugalitatem in unaquaque gente aliquando extitiſſe manifeſtum eſt. Arateam hanc aureae aetatis notionem, ad rei veritatem magis deſcriptam, recte dixeris; Phaenom. 108 ſqq. Οὔπω λευγαλέου τότε νείκεος ἠπίσταντο, οὐδὲ διακρίσιος περιμεμφέος, οὐδὲ κυδοιμοῦ· αὔτως δ' ἔζωον, χαλεπὴ δ' ἀπέκειτο θάλασσα· καὶ βίον οὔπω νῆες ἀπόπροθεν ἠγίνεσκον, ἀλλὰ βόες καὶ ἄροτρα (quocum cf. Hygin. P. A. XXV.) expulſo τῷ τερατώδει de frugibus ſponte naſcentibus, vini ac mellis fluentis, quae protritae aetatis iſtius ſunt poetarum exornationes. Senec. Hippol.

Paterna rura bubus exercet suis;
Solutus omni foenore.

Neque

483 sqq. *Non alia magis est libera, et vitio carens*, ritusque melius, vita, quae priscos colat, *quam quae relictis moenibus silvas amat* caet. Maiorem autem δεινότητα (adde et dignitatem ac veritatem) sententia habet, ita accepta, quam si ad priscam Romanorum vivendi normam illam adstringas; apud quos quidem etsi *cura rusticationis* (ut Colum. Praef. ad I. 13. ait) *gloriae esset* (Cato de R. R. I. 1. *Maiores nostri — virum bonum quum laudabant, ita laudabant, bonum agricolam bonumque colonum. Amplissime laudari existimabatur, qui ita laudabatur.*); cum eorundem tamen bellicoso finesque dilatandi animo cupido reliqua vix concilies. Tum omnino obstare videtur elocutionis ratio. Signatius certe Virg. Ge. II. 532. *Hanc olim veteres vitam coluere Sabini, hanc Remus et frater* caet. — 3. *exercet rura bubus*, occupatur in versanda, subigenda vomere terra, arat rus, agricola. Similiter *exercere collem vomere* Virg. Aen. VII. 798. Ge. II. 356. *presso exercere solum sub vomere*, et 418. *sollicitare tellurem*. Agrum *exercitatum ac multa aratione resolutum* dixit Pallad. X. 10. 2. Χϑόνα ταράσσειν ἀλκᾷ χερῶν iam Pind. Ol. II. 113. — *paterna*, a maioribus haereditate transmissa, nullis accessionibus in regni speciem amplificata, qualia divitum Romanorum latifundia Horatii aetate erant. Cf. III. 16. 31. Eandem continentiae laudem exhibet Noster I. 1. 11. *Gaudentem patrios findere sarculo agros* caet. Similiter villulam suam celebrat Auson. Id. III. 1. *Salve, herediolum, maiorum regna meorum, quod proavus, quod avus, quod pater excoluit.* Nostrum expressit Claudian. LII. 1. *Felix, qui patriis aevum transegit in agris.* — *suis*, cum vi. Aristoph. l. in argum. l. κεκτημένον ζευγάριον οἰκεῖον βοοῖν. — 4 sqq. Nullis, quae reliquos rei quaerendae modos comitantur, curis districtus; colit adeo agellum suum animo otioso ac tranquillo, hanc ipsam ob rem beatissimus ab Alphio iudicatus. E praecipuis autem divitiarum parandarum modis foenus primo loco ponit, satis obvia ratione. Reliquos, qui sequuntur, complectitur Claudiani c. l. v. 7. 8. *Non freta mercator tremuit, non classica miles; non rauci lites pertulit ille fori.* — *Solutus omni foenore*, nihil omnino rei habens, haud implicitus rei foenebris negotiis, *animo gaudens ac foenore liber*

Neque excitatur classico miles truci,
  Neque horret iratum mare;

Forum-

liber Martialis inde IV. 89. 6. *Impediunt* curae, negotia, animum; quibus *solvitur*, iis liber. Vid. ad I. 22, 11. Prave utique nonnulli explicant: nihil prorsus debens alteri, ab aere alieno liber. — 5. Neque *miles*, dato militiae nomine, labores atque aerumnas, quas militia habet, experitur, perpetitur. Erat illa istis temporibus maxime quaestuosa, cum propter aucta militibus stipendia, constitutaque finita militia praemia, tum propter immanem praedandi licentiam. Vid. Heyn. ad Tib. I. 1. 1. Iam aerumnosam militiam per turbatos *classico* h. signo capessendae pugnae in repentino hostili incursu edito, somnos declarare, sollenne poetis. Tib. c. l. 4. *Martia cui somnos classica pulsa fugent*, ubi vide eiusdem viri Not. Atque ita acceptum maiorem sententiae vigorem conciliat, quam si de signo primo quovis diluculo, ad milites somno excitandos dari solito (*κοιμωμένους τὸν ὄρθρον ἐν τῷ πολέμῳ διεγείρουσιν αἱ σάλπιγγες*, Polyb. XII. p. 666. Casaub. Vnde in pacis commodis refert Bacchyl. apud Stob. T. LIII. *χαλκέων δ' οὐκέτι σαλπίγγων κτύπος, οὔτε συλᾶται μελίφρων ὕπνος ἀπὸ βλεφάρων*, certatim a VV. DD. cum Tibullianis collatus) h. l. cogites. — *truci*, minaci, (ut *minax murmur cornuum* II. 1. 17.) vel cuius sonus horrorem ciet, unde *classicus horror* novo dictus Salei. Bass. in Pis. 129. ubi v. Wernsd. — 6. Neque periculis, quae mercaturae propria sunt, obnoxius est. Cato R. R. init. *Est interdum praestare mercaturis rem quaerere, ni tam periculosum fiet; — at ex agricolis quaestus stabilissimus consequitur, minimeque invidiosus.* Mercaturam docte poeta per navigationem in longinquas terras designat, ut III. 1. 26. et alibi. Alii militiae descriptionem h. v. continuari autumant; parum commode: quamquam maris in eadem rationem habitam a Nostro videas II. 6. 7. — *iratum mare*, tumidum, tempestuosum, timens inde vitae ac mercibus suis. Cf. I. 1. 16. et III. 1. 26. et 29. 60. — 7. *forum vitat*, non caussas in foro agit, tanquam patronus, inclarescendi atque honorum divitiarumque inde consequendarum studio. Ita accipere praestat, quam de litibus, quas ipse sectetur. Martial. V. 20. 5. *Nec nos atria, nec domos potentum, nec litas tetricas, forumque triste nossemus.* Senec. Herc. fur. 172. *Hic clamosi rabiosa fori iurgia vendens,* im-

Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos,

Inuti-

improbus irat et verba locat. — *vitat limina*, non adit, frequentat atria *civ. potentiorum*, patronorum, salutandi eos ac deducendi caussa. *Lim. superba* proprie possunt accipi de atrio superbo, splendido; nam hoc curiosa magnificentia veteres exornasse satis constat. Vid. III. 1. 45. Multo tamen magis appositum erit, si intelligas ea, quae clientes superbe habent, communicata cum iis dominorum superbia. Senec. trag. laud. 164. *Ille superbos aditus regum, durasque fores, expers somni colit.* Atque ita hunc locum cepit Columella I. Praef. 7 sqq. qui omnino initium huius carminis in rem suam vertit, unde, quum Nostro aliquid inde lucis adfulgeat, potiora delibanda statuimus: *Caetera* (praeter agriculturam) *diversa et quasi repugnantia diffident a iustitia. Nisi aequius existimamus, cepisse praedam ex militia* (v. 5.) — *an bellum perosis maris et negotiationis* (v. 6.) *alea sit optabilior, ut se fluctibus audeat credere, semperque longinqui litoris peregrinus ignotum pererret orbem? An foeneratio* (v. 4.) *probabilior sit, etiam his invisa, quibus succurrere videtur? Sed ne caninum quidem, sicut dixere veteres, studium praestantius locupletissimum quemque adlatrandi et contra innocentes et pro nocentibus* (v. 7.) — *concessum intra moenia et in ipso foro latrocinium? An honestius duxerim mercenarii salutatoris mendacissimum aucupium circumvolitantis limina potentiorum* (v. 8.) *somnumque regis sui rumoribus augurantis? neque enim roganti, quid agatur, intus respondere servi dignantur.*

v. 8. Sequuntur parvae vitae rusticae tabulae, in quibus eam rerum faciem repraesentari vides a poeta, quae vitam illam otiosam omnibusque curis vacuam sensibus nostris subiicit, quaeque in tenui animique potius recreandi causa suscepto labore uberrimos cultori fructus suppeditat. Adiecta inter haec amoenissimi ruris descriptio; dies festi genialiter acti, et sic porro. — *Ergo*, οὖν, γὰρ, καὶ γὰρ οὖν, ut itaque, quae vitae eius partes sunt, persequar, enarrandi initium faciam, rusticus agit hoc, ut caet. nota inchoandi formula, veluti Colum.

Inutilesque falce ramos amputans
  Feliciores inſerit;
Aut in reducta valle mugientium
  Proſpectat errantes greges;

Aut

X. 55. Tum ſollenne Noſtro, res, quae deinceps diverſisque temporibus fiunt, per *aut* — *aut* copulatas enunciare. Iam ex operibus ruſticis primo loco ponit vitium culturam; quam quidem una eius ſpecie, propaginibus per agros diſponendis, ordinandisque, deſignat. Hanc docte et ornate extulit. *Populos vitium propagine*, novellis vitibus *maritat*, vites adiungit, copulat populis, ſollenni ac propria fere SS. ruſticis hac de re locutione. Plin. XIV. 1. In Campano agro *populis nubunt, maritasque complexae* atque per ramos earum procacibus brachiis geniculato curſu ſcandentes cacumina aequant. Colum. XI. 2. 79. *Vlmi quoque vitibus recte maritantur. Vlmo coniuncta marito* vitis Catull. LXII. 54. Supra IV. 5. 30. *Et vitem viduas ducit ad arbores*, et paſſim alibi. Propagatio autem fiebat *propaginibus* ſ. ramis in terram curvatis ac defixis (unde *preſſos propaginis arcus* Virg. Ge. II. 26.) ut cum ea coaleſcerent; unde, quum radicibus actis convaluiſſent (*adultae*), quod tertio anno fieri tradit Colum. de Arbor. 7. in arbuſta transferebantur. Rem tradit Plin. XVII. 23. Colum. de Arbor. VII. Optimum hunc vitium proventum aſſerit Virg. Ge. II. 63. *melius propagine vites reſpondent. Populis* etiam, praeter ulmos, vites adiunctas fuiſſe, diſerte memorat Plin. XVI. 37. idque propter altitudinem, quia vites *naturaliter in ſublime procedunt, tum et materias ampliores creant, et fructum aequaliter percoquunt*, Colum. de Arb. 6. Adde eund. de R. R. V. 6. 4. *Vitem maxime populus videtur alere, deinde ulmus* caet. Claudian. XIV. 20. *lento premitur palmite populus.* — 11. 12. Eadem imago in Ariſtoph. l. c. ἔπεστ' ἀκούειν προβατίων βληχωμένων. *Mugitusque boum mollesque ſub arbore ſomni non abſunt.* Virg. Ge. II. 470. et Martial. III. 58. 10. *Truces in alto valle mugiunt tauri, vitulusque inermi fronte prurit in pugnam.* — *Greges mugientium*, mugientes greges, βοῦς ἐριμύκους, ut *balantum grex* Virg. Ge. I. 272. — *errantes*, paſcentes in valle *reducta*, ſinuoſa, ut I. 17. 17. — 13. 14. Inſitio, de qua Virg. Ge. II. 73 ſqq. Non ad vites tan-

Aut pressa puris mella condit amphoris;
Aut tondet infirmas oves;
Vel, quum decorum mitibus pomis caput
Auctumnus arvis extulit,

Vt

tantum, sed ad reliqua etiam arborum genera referenda. Amputat ramos *inutiles*, steriles, resecat sarmenta, quae nec ipsi fructus ferunt, et aliis impedimento sunt, inseritque *feliciores*, felicioris proventus, fertiliores ramos. Virg. Ge. II. 81. *ingens exiit ad caelum* ramis felicibus *arbos*. Adde Grat. Cyneg. 442. Potest etiam insitio arborum silvestrium intelligi, quae vel infecundae sunt, vel feros tantum fructus proferunt, quibus fecunditas ac mitior natura felicioribus ramis inseratur.

v. 13. Mellatio. *Mella pressa*, mel favis *in saligneum qualum vel tenui vimine rarius contextum saccum* (Colum. IX. 15. 12. *sabanum* vocat Pallad. Iun. 8.) congestis expressum, eliquatum. *Spumantia cogere pressis mella favis*, Virg. Ge. IV. 140. Transfertur inde atque reconditur in amphoras, s. *vasa fictilia*, iuxta Colum. l. l. 13. — *puris*, ne mel corrumpatur. — 16. *Oves infirmae*, e natura earum, *imbelle*, *molle pecus*, uti passim audiunt. Alii: quae morbis sunt obnoxiae; quod quidem magis ferendum, quam, quod Baxterus affert: fluore alvi laborantes, quem propter ovium clunes detondere necesse sit; quod sane inter voluptates rusticas vix commode locum suum tueretur.

v. 17—22. Vel, Auctumni tempore, poma et uvas legit. Auctumnale tempus splendida imagine repraesentatur a poeta. *Auctumnus*, Genius istius anni temporis, *effert arvis caput*, e terra exsurgit, suaviter et habita fructuum e terra provenientium ratione pro, in conspectum venit, apparet, procedente suo anni tempore, sollenni phantasmate. Vid. IV. 7. 11. Iam ἐπιφάνειαν eius, ut omnino Deorum ruralium (cf. Virg. Ge. II. 590 — 2.) quum largissimus naturae proventus sequatur; facile perspicitur, summam omnium rerum ubertatem hac imagine simul declarari. — *decorum*, revinctum *mitibus pomis*, ramis pomiferis. Vid. ad IV. 7. 11. — 19. *Vt gaudet decerpens*, decerpere, vivide et ornate pro, magno cum voluptatis sensu decerpit *pira insitiva*, quae ipse inseverit; quod ipsum est, quo exultat. Delecte

 adeo

Vt gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpurae,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
Siluane, tutor finium.
Libet iacere, modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.

La-

adeo haec poeta pro universis pomis posuit. — 20. *certantem* colore *purpurae*, *βότρυν πορφύροντα*, *πορφύρεον* (Maec. X. 3. Zonae III. 3. in A. Br. II. p. 80. et 239.) quae *purpureum colorem ducit*, Ovid. Met. III. 485. Cf. II. 5. 12. — 21. Primitiarum Diis agrestibus oblatarum mentio suaviter iniecta in hominis rustici probitate ac pietate adversus Deos adumbranda. *Munera*, *munerari* de sacrificiis passim. Tib. I. 1. 19. *Vos quoque felicis quondam, nunc pauperis agri custodes, fertis munera vestra, Lares.* E Diis agrestibus speciatim poeta commemorat *Priapum*, hortorum, et *Silvanum*, ruris Deum praesidem: Pro quo in specie h. l. audit *tutor finium*, quatenus finibus regundis praeerat, lapide terminali religione eius sancito. Dictus inde *Orientalis ὅριος, cui est in confinio lucus positus, a quo inter duos pluresve fines oriuntur*, iuxta vet. auct. de Limit. p. 294. Goes. Cf. Bronzi d'Hercul. T. I. p. 262. — *Pater*, communi Deorum epitheto.

v. 23. Suavissima otiantis rustici in amoenissima regione imago! Desidiam eius praeclare depingunt duae enuntiationes *modo* — *modo*, ut I. 1, 21. — *antiqua*, annosa, adeoque patula, umbrosa. — 24. gramen *tenax* densitate sua, densum; vel, quod recens actis radicibus terrae firmiter adhaeret, novum, viridissimum. Illud tamen praeferam. Longius petitum videtur, quod Torrentius affert: quod recubantem virore suo oblectat ac detinet. Sanadoni explicatio: quod vestigia impressa servat, minus suavem infert ideam. — 25. *Interim*, dum lentus in umbra aut in toro gramineo recubat, delectatur aquarum lapsu. *Labuntur altis ripis*, intra alveum suum, ita ut ripae altiores sint. Forte tamen profundos amnes innuit hoc epitheto, quibus v. 27. tenuiores rivos opponit. Cui opinioni robur additur Senecae loco Hippol. 508 sqq. e Nostro ducto: *hic aves querulae fremunt* — — *iuvat aut amnis vagi pressisse ripas, cespite aut nudo leves duxisse*

Labuntur altis interim ripis aquae;
Queruntur in silvis aues;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod inuitet leves.
At quum Tonantis annus hibernus Iovis
Imbres nivesque conparat,

Aut

duxisse somnos, sive fons largus citas defundit undas, sive per flores novos fugiente dulcis murmurat rivo sonus. — 26. Inter dulcissimos avium concentus. *Queri, querelae* sollennia de cantu avium, ut μύρεσθαι, μινυρίσματα Graecis poetis. — 27. *fontes lymphis manantibus,* aquarum suarum lapsu, cursu, aquae fontium *obstrepunt*, ἀντιαχεῦσι, obmurmurant sc. avium querelis, cum leni strepitu profluunt. Propert. IV. 4. 3. *Lucus erat felix hederoso consitus antro, multaque nativis obstrepit arbor aquis.* Lene autem murmur docte poeta *l. manantibus,* designat. Nam *manare* de leni cursu aquarum sollemne. — 28. *Quod* murmur fontium. Ad posterius retulit membrum poeta, quod omnium esset. Vulgaris sententia erat: inter quae somno indulgere volupe est, quae suavissimum accersunt, conciliant somnum. Ovid. Met. XI. 604. *Invitat somnos crepitantibus unda lapillis.* Cf. Virg. Ecl. I. 54. Stat. Theb. I. 585. *suadetque leves cava fistula somnos.* — *leves*, molles, utpote hominis curarum expertis. Cf. II. 16. 15. et III. 1. 21. Comparent cum toto hoc loco humanitatis studiosi Theocr. Epigr. IV. 5 sqq. Virg. Cul. 144 sqq.

v. 29 sqq. At instante hieme venationi et aucupio vacat. *Annus hibernus*, anni tempus hibernum, hiems, ut *frigidus annus* Virg. Aen. VI. 311. *horrens annus* Stat. Theb. IV. 1. *pomifer annus* Noster III. 23. 8. vid. Intpp. ad Grat. Falisc. p. 58. Burm.) *comparat*, colligit, adducit *imbres* et *nives*, quatenus per illud tempus ingruunt, ac defunduntur. Annus *Iovis* dicitur, antiqua notione, quatenus horarum anni arbiter est ac moderator; nihil amplius. Vid. ad I. 12. 15. 16. Invertunt alii orationem, et Iovi istas partes attribuunt hoc modo: Iupiter per hiemem imbrem n. comparat, commoda quidem sententia, cui tamen vereor, ut linguae leges addicant. — *Tonantis*, perpetuo Iovis epitheto.

Ad

Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
Apros in obstantes plagas;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumque leporem, et advenam laqueo gruem,
Iucunda captat praemia.

Quis

Ad rei tamen descriptionem trahi vult Toup. in Suid. T. II. p. 164. comparato Aristoph. fragmento: Καὶ ξυννένοφε, καὶ χειμέρια βροντᾷ μάλ' εὖ. Caeterum imbrium mentio hiemi illata Italici soli ingenio satis consentanea, et frequentata poetis. Infra XIII. 1. *imbres nivesque deducunt Iovem.* — 31. 32. *Aut — aut* pro et — et. *Apros hinc et hinc*, undique, *trudit*, compellit, cogit *in plagas obstantes*, oppositas, praetentas, immissa *multa cane*, *multis canibus*. Amant in canibus venaticis feminina poetae, utpote sagacitate praepollere credita, v. c. Lucret. I. 400. *canes ut montivagae persaepe ferai naribus inveniunt intectas fronde quietes.* — *acres*, ἀγρίους, ἀγριώδοντας. Ad rem cf. I. 1. 28. — *Aut tendit amite*, suspendit amitibus, *retia*, *dolos turdis*, quibus turdis insidietur, eos capiat. — *rara*, ornat simpliciter. *Amites* „hodieque appellari furculas, quibus retia in venatione vel in aucupio suspendantur" notat Porphyr. ad h. l. *leves*, laevigati, in hunc usum expoliti. *edacibus*, apposito epitheto, quibus ideo facile imponitur. Martial. l. l. v. 26. *Sed tendit avidis rete subdolum turdis.* Ad sententiam Seneca tr. l. 500. *aperto aethere innocuus errat, callidus tantum feris struxisse fraudes novit.* — 35. *grus advena*, e genere adventicio, ut Varro vocat III. 5. 7. qui, instante hieme, ex septentrionalibus plagis tepidiores regiones commigrat. *Captat* praeclare utrique accommodatum. — *iucunda praemia*, dulcissimam insidiarum structarum mercedem, praedam. Ovid. Rem. Am. 208. *Lenius est studium, studium tamen, alite capta, aut lino aut calamis praemia parva sequi.* Propert. III. 11. 46. *Pana tibi comitem de rupe vocato, sive petes calamo praemia, sive cane.*

v. 37. 38. In expedienda horum versuum sententia interpretes

Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?

Quod

pretes mire fluctuare ac diversa amplecti videas, quae tamen omnia impediti quid ac salebrosi habent. Alphii potissimum rationem habent, qui *amorem* de habendi cupiditate, augendarumque opum studio explicant, quod quidem molestiis suis haud careat, quas tamen in tot ac tantis vitae rusticae commodis, illarum taedia longe exsuperantibus, facile ferendas iudicet Alphius. Sed, ut taceam, amorem nusquam absolute de avaritia dici, quis non videt, tabulas, a poeta scitissime adornatas, illata vitae rusticae rei foenebris cura, plane confundi ac misere perturbari? Quod si vero poetae mentem esse velint: rusticum amoris s. opum coacervandarum studii inter has delicias rusticas plane *oblivisci* h. e. ne cogitationem quidem in animum admittere, adeoque nec eius aerumnis affici, videant, quam opportunam h. l. sententiam inferant, quantamque omnino vim poetae verbis faciant. Alii Alphium amores suos, quos parum prosperos in urbe expertus esset h. l. professum volunt; quo ipso tamen vitae rusticae et urbanae colores permisceri manifestum est; tum multo magis consentaneum erat, aerumnas, quas ei plurimas res foenebris obiiceret, commemorari. Equidem, quod simplicissimum atque ante pedes est, amplector hoc: In tanta, inquit poeta, utilitatis, quam vita rustica praebet, ubertate, delectationisque varietate quis non leviora, quae omnino humanae naturae propria sunt, ferenda existimet incommoda? pro quibus poetam amoris cruciatus in specie ponere putandum est. Hos autem cum ipso amore opere faciundo venandique studio optime discuti abigique satis locuples auctor est Ovid. Rem. A. 199. *Vel tu venandi studium cole; saepe recessit turpiter a Phoebi victa sorore Venus. Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci* ——. *Aut his aut aliis, donec dediscis amare, ipse tibi furtim decipiendus eris. Inter haec* adeo venationis studia atque oblectamina facile quisquis *curarum, quas amor habet*, quae amori insunt, obliviscatur. Graecam plane, quae in hoc v. regnat, orationis structuram, passim obviam, facile animadvertas. Curae *malae*, quae animum affligunt, macerant. Mire argutatur Lamb.

v. 39. Quod si agricolae tam felici esse contigerit, ut pudicam et laboriosam uxorem habeat,

Quod si pudica mulier in partem iuvet
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli,
Sacrum et vetustis exstruat lignis focum,
Lassi sub adventum viri:

Clau-

beat, sane tum nemini felicitatem suam invideat. Docte posterius comma atque ἐναργῶς poeta ita enuntiat, ut commissis inter se urbanae ac rusticae vitae deliciis, palmam hisce, ipsius Alphii iudicio, decernat. Mulier *in partem iuvat domum ac liberos*, partem eam laborum, quae curandae rei domesticae educandisque liberis prospicit, τὰ ἔνδον ἔργα καὶ ἐπιμελήματα, quae Xenoph. Oecon. IV. 4. vocat, in se recipiendo. Praeclare ad sententiam Electra Euripidea v. 71 sqq. Δεῖ δὴ κἀμὲ λευστον, εἰς ὅσον σθένω, μόχθου ἐπικουφίζουσαν, ὡς ῥᾷον φέρῃς, συνεκκομίζειν σοι πόνους. ἅλις δ' ἔχεις τἄξωθεν ἔργα· τἀν δόμοις δ' ἡμᾶς χρεὼν ἐξευτρεπίζειν.

v. 41. 42. Appularum maximeque Sabinarum mulierum castitas, frugalitas, laborumque tolerantia passim vett. laudata exemploque proposita, quoniam in his populis diutius vigeret antiqua disciplinae domesticae severitas. Cf. III. 5. 9. Ita Numam Livius Hist. I. 18. *instructum* refert *non tam peregrinis artibus, quam disciplina tetrica ac tristi Sabinorum, quo genere nullum quondam incorruptius fuit.* E Nostro fluxit pulcherrimus Statii locus, Silv. V. 1. 122 sqq. *velut Appula coniux agricolae parci, vel sole infecta Sabino, quae videt emeriti iam prospectantibus astris tempus adesse viri, propere mensasque torosque instruit, expectatque sonum redeuntis aratri.* — *perusta solibus*, ἡλιόκαυστος, praeclare in laborum patientia eius, per aestatem ostensa, notanda. Appulus *pernix*, propter frequentes montium ascensus in ista Italiae parte. Pernicitas enim propria populis monticolis. Cf. IV. 14. 11. Forte tamen aptior h. l. significatus erit, si *A. pern.* interpreteris, impigrum, strenuum. — 43. Non epulis paradis, quod nonnulli volunt, quippe fere ἀπύροις, quibus rusticus fruitur, sed balneo, quo virum laboribus fessum recreet, faciendo ignem ab uxore eius excitari puta; id quod epith. *lassi* abunde adstruit.

Claudensque textis cratibus laetum pecus,
  Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
  Dapes inemptas apparet;
Non me Lucrina iuverint conchylia,
  Magisve rhombus, aut scari,

Si

struit. Tibull. I. 10. 42. *Et calidam fesso comparat uxor aquam.* — *exstruat lignis focum* exquisitiore forma pro, ligna in foco exstruat, quam nec pedestris oratio reformidat. *Mensae conquisitissimis cibis exstruebantur*, Cic. Tusc. V. c. 21. Cf. Ovid. Met. XI. 120. Docte autem τῷ *exstruere* ligna super foco large reposita innuit poeta. — *sacrum*, ob Larium religionem; res nota. Vide vel v. 65. — *vetustis*, aridis. Ad sententiam Eurip. El. 75. εἰσιόντι δ' ἐργάτῃ θύραθεν ἡδὺ τἄνδον εὑρίσκειν καλῶς. — 47. Pecus *laetum* aspectu, pingue, ut *laeta armenta* Virg. Aen. III. 220. et passim. Praeclare respondet uberibus *distentis* sc. lacte (uti plenius Virg. Ecl. IV. 21.), σφριγῶσι. Cf. infra XVI. 50. Serm. I. 1. 110. — *siccet*, emulgeat. Lucan. IV. 314. *distentas siccant pecudes.* — 47. Bene Schol. Cruq. „hoc ad idioma rusticae simplicitatis pertinet, hornum vinum bibere.“ Scilicet mustum veteres in dolia defundebant, ut ibi deferviscerет ac liquesceret (Colum. XII. 28. 3.), unde statim homines tenuiores bibere solebant, quod vinum inde doliare dictum, h. de dolio haustum, quum lautiorum palatum vina in amphoras diffusa, atque in apothecis recondita, utpote limpidiora atque vetustate ac fumo amariora, praeferret. Hinc *dolium dulce*, quippe quod *horna*, novella *vina* continet, musti adhuc servantia dulcedinem. — *promens apparet*, promit atque apparat *dapes inemtas*, ruri natas, quas fundus praestat. Virg. Ge. IV. 132. *seraque revertens nocte domum dapibus mensas onerabat inemtis.*

v. 49 *sqq.* Omnes facile cupedias hisce posthabuerim, multo magis delectarer coenae agrestis frugalitate ac simplicitate, quam mensae urbanae deliciis; pro hoc utriusque apparatus recensum subiungit poeta. Lautiorum dapes instruxit *conchyliis* pretiosisque piscibus, *rhombo* et *scaro*, tum et avibus transmarinis, quae in triclinium gaue-

Si quos Eois intonata fluctibus
   Hiems ad hoc vertat mare;
Non Afra avis descendat in ventrem meum
   Non attagen Ionicus
Iucundior, quam lecta de pinguissimis
   Oliva ramis arborum,

Aut

ganearium introierunt, gallina Numidica et attagene. E conchyliis s. ostreis apposuit *Lucrina*, e lacu Lucrino arcessita, prae caeteris cupide expetita, atque optimi saporis habita, iudice Sergio Orata apud Plin. H. N. IX. s. 79. *Rhombus* e nobilioribus piscibus, a magnitudine maxime commendatus. Cf. Serm. I. 2. 116. Iuven. XI. 121. A Columella quoque inter eos pisces refertur, *quorum pretia maxime vigerent*, L. VIII. 17. 9. *Scaro* autem *principatum datum fuisse* tradit Plin. H. N. IX. 17. ἁπαλόσαρκος καὶ γλυκὺς audit Diphilo apud Athen. VIII. p. 355. C. *Visceribus* maxime *bonum* praedicat Martial. XIII. 84. — 51. *Si quos* scaros forte *hiems*, χειμὼν, tempestas, *intonata*, nove pro, quae cum fragore incussa, immissa est, incubuit *Eois fluctibus*, mari Eoo: quae in eo fluctus excitat, cum iisdem propellat, et *ad hoc* nostrum mare *vertat*, agat; si qui forte maris, cuius indigenae sunt, tempestatibus acti ad has oras deferantur. *Maxime frequentatum* eum *mari Carpathio* (unde *ultimis ab oris attractus* audit Petron. c. 93.), *neque promontorium Troadis Lecton sponte unquam* (h. nonnisi tempestate compulsum) *transire* tradit Plin. IX. 17. Adde Colum. VIII. 16. 9. qui *totius Asiae Graeciaeque litoribus Sicilia tenus frequentissimum exire, nunquam in Ligusticum, nec per Gallias ad Hibericum mare enare* auctor est. Claudii tempp. demum scaros inter Ostiensem et Campaniae oram ab Optato, liberto eius, disseminatos fuisse tradit Plin. l. l. — 53. *Non iucundior descendat*, non iucundioris saporis sit, suavius sapiat, magis in deliciis sit, quam caet. *Afrae aves*, gallinae Numidicae, *guttatae* (Martial. III. 58. 15.) de quibus accurate disputantem vide Schneid. ad Colum. VIII. 2. 2. — *attagen Ionicus*, prae reliquis Asiaticis sapore praestans. Martial. XIII. 61. *Inter sapores fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum*. Cf. Ovid. Fast. VI. 175. Caeterum cum hoc lautitiarum

Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Maluae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus,
Vel hoedus ereptus lupo.

Has

tiarum elencho conf. Petronii locus, de Mut. R. 33 sqq. *Ingeniosa gula est: Siculo scarus aequore mersus ad mensam vivus perducitur, inque Lucrinis eruta litoribus vendunt conchylia coenas, ut renovent per damna famem. Iam Phasidos unda orbata est avibus* caet. — 55. *quam*, quae fundus suppeditat edulia. *Olivas* quidem *legi* h. manu decerpi oportere commune antiquitatis praeceptum erat, *quod eae, quae vapulassent, inarescerent, nec tantum olei, quantum manu stricta, darent* (Varro I. 55.); hoc tamen loco pinguissimas ac grandiores, quae conditui (Colum. II. 22. 4.) adeoque mensis reponerentur, curiosa diligentia nudisque digitis lectas (Varro l. l.) a poeta innui facile fidem facit *pinguissimorum* ramorum, unde decerperentur, adiecta mentio. Similiter ἀπολέκτους τῶν φοινίκων βαλάνους, quae magnitudine sua mirationem facerent, vocat Xenoph. Anab. II. 3. 15. — 57. De *Lapatho* v. Ind. ad SS. R. R. h. v. — *prata amantis*, pratensis; in udis maxime locis eam provenire tradit Plin. XX. 21. Ventrem mollire credita. Noster Serm. II. 4. 27. *si dura morabitur alvus — pellent obstantia conchae et lapathi brevis herba*. Vnde lubrica dicta Colum. X. 373. — Eandem virtutem *malvis* asseruere veteres. Vid. ad I. 31. 16. Vnde salubres corpori *gravi*, languenti, aegro ex adstricta alvo.

v. 59. 60. Frugalitatem rusticam vel in apparatu epularum paullo lautiori servatam praeclare adiecta ostendunt, quibus raro admodum ac nonnisi festis diebus rusticum iis indulgere ait; in quo et pietatis rusticae rationem habitam videas. Pro diebus festis Terminalia in specie commemorat poeta, tanquam religiosius culta. Incidebant ea in a. d. VII. Cal. Mart. Ovid. Fast. II. 639. Sacrificia, Termino deo a Numa instituta erant antiquitus ἀναίμακτα (Plutarch. in Num. c. 16. Adde Dionys. Hal. Ant. II. 466.); mox agnae ac porcae immolatione cruentata. Ovid. Fast. II. 655. *Spargitur et caesa communis Terminus agna, nec queritur, lactens quum sibi porca datur.* — 60. *ereptus lupo*, qui adeo alioqui periturus fuisset, ut recte Gesn.

Has inter epulas, ut iuvat paſtas oves
  Videre properantes domum!
Videre feſſos vomerem inverſum boves
  Collo trahentes languido!
Poſitosque vernas, ditis examen domus,
  Circum renidentes Lares!

Haec

Geſn. Martial. X. 48. 14. *Hoedus inhumani raptus ab ore lupi*, in frugalis coenae apparatu. Intempeſtiva ad h. l. eſt Mureti ac Lambini doctrina, hoc ideo ab Horatio adiici monentium, quod caro pecudum a lupis admorſarum tenerior ac delicatior ſit, iuxta Plutarch. Sympoſ. II. p. 831.

v. 61. *Vt iuvat*, magnam voluptatem affert, (contemplando divitias ſuas ruſticas et fructus ex agricultura percipiendos animo praecipiendo) *oves* bene *paſtas*, ſaturas h. e paſtu domum properantes videre, textis cratibus includendas, v. 45. — 62. 63. Sollennis veſpertini temporis deſcriptio. Vid. ad IV. 6. 42. Addo Oppian. Cyneg. I. 138 ſqq. iisdem coloribus utentem: ἢ πάλιν ἑσπερίησιν, ὅτ' ἠέλιος ζυγὰ κλίνῃ (*Sol iuga demeret bobus* l. l.), ὁππότε σημαίνουσιν ἑαῖς ἀγέλῃσι νομῆες, εὖτε καταστείχουσι ποτὶ σφετέρους πάλι σήκους βριθόμεναι μαζούς τε καὶ οὔθατα κυμαίνουσαι. Operis diurni abſolutionem copioſe adumbrant *b. feſſi*, collum *languidum*, et ipſum verbum *trahentes*. Vom. *inverſum*, h. aratrum vomere inverſo, ſ. ſuſpenſo, ut Virgil. Ecl. II. 66. *Verſa iugo* h. inverſo iugo *aratra* Ovid. Faſt. V. 497. — *Vernae*, *ditis examen domus*, vernarum examen, copia, turba opulentiae ruſticae argumentum. Tibull. II. 1. 23. *turbaque vernarum, ſaturi bona ſigna coloni.* — *poſiti*, diſcumbentes circa *Lares*, ambientes focum, epulisque indulgentes. Cruqu. laudat Colum. XI. 1. 19. *conſueſcat ruſticos circa Larem domini focumque familiarem ſemper epulari.* — *renidentes*, refulgentes a foco luculento. Ad hunc enim poſitas fuiſſe Larium icunculas, ſatis conſtat. Primaria autem τῷ *renid.* ignis in foco lucentis ineſt notio, foci puri ac purgatorum Larium (quod idem Cato 143. praecipit: *Focum purum circumverſum quotidie priusquam cubitum eat, habeat*) omninoque munditiei ruſticae tantum ſecundaria. Evincit hoc Martialis imitatio, III.

58.

Haec ubi loquutus foenerator Alphius,
  Iamiam futurus rusticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam;
  Quaerit Kalendis ponere.

58. 22. 23. *Cingunt serenum lactei focum vernae, et larga festos lucet ad Lares silva.*

v. 67 — 70. Vid. Argum. Alphius ista secum *loquutus* (male nonnulli Horatium ista loquutum autumant, interpunctione post hanc vocem insulse facta), reputansque vitae istius commoda, certus iam, rus commigrare (*iamiam futurus rusticus*), *omnem pecuniam*, in foenore collocatam, *redegit Idibus*, h. edixit debitoribus, quum Idus essent, pecuniam s. sortem cum usuris proximis Calendis pernumerandam; eandem tamen, quum eae advenissent, iterum *ponit* foenori, abiecto rusticandi consilio. Ex h. l. recte poni posse arbitror, capitis s. pecuniae in foenore positae solutionem Calendis faciendam, *Idibus* indici solitam fuisse; nam his vere coactam fuisse parum probabile videtur, quum usurae cuiusvis mensis initio persolvi consuevissent. Atque in hanc sententiam forte Cic. Catil. I. 6. *Praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere proximis Idibus senties. Ponere*, proprium hac de re verbum, ut βάλλειν, καταβάλλειν, τιθέναι gr. Vid. Tayl. ad Lys. p. 580.

CARMEN III.

ARGUMENTUM.

Quum Horatius, coenae a Maecenate adhibitus, alium seu potius moretum, edulii rustici genus, serpyllo aliisque acribus herbis, maxime allio (unde moretum alliatum vocat Donat. ad Terent. Phorm. II. 2. confectum, atque inter exquisitiores dapes per iocum (id quod praeter v. 20. res ipsa arguit) a Maecenate mensae adpositum, degustasset, tetrosque illud stomachi cruciatus cieret; percitus atque commotus inde, quo scilicet dignam ei gratiam rependeret, omne bilis suae virus in pestem istam hoc carmine evomit, illudque dirissimis venenis aequiparat. — Levitati huius argumenti miram gravitatem ac tragicum fere spiritum poeta admiscuit, quo scilicet Maecenati, auctori istius tragoediae, risum exprimeret: atque haec propria huius carminis virtus habenda est. Accedit sententiarum enuntiatio elaboratissima ac vere lyrica.

AD

AD MAECENATEM.

Parentis olim ſi quis inpia manu
 Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
 O dura meſſorum ilia!
Quid hoc veneni ſaevit in praecordiis?
 Num viperinus his cruor

In-

v. 1. Allium nulli venenorum generi ſecundum oſtenſurus, primo cicutae comparat, eique adeo anteponit poeta. Quae quum apud Athenienſes publica capitis damnatorum poena eſſet, poeta, augendae rei cauſſa, colores inde exornandae ſententiae admiſcuit, ita quidem, ut allium utique cicutae ſubſtituendum cenſeret. Iam pro generali: ſi quis ſcelus capitali animadverſione dignum commiſerit, huic allii edendi poena ſtatuitor, cicuta quippe efficacioris; ſpeciem ſceleris, idque, quo atrociori poenae locus eſſet, immaniſſimi, parricidii, poſuit. Igitur *ſi quis olim*, poſthac, aliquando (minus commode ad praeteritum tempus nonnulli referunt) *impia manu*, *ἀνοσίᾳ χειρὶ*, *ἀνοσίως*, eo usque impietatis proceſſerit, ut *guttur parentis ſenile*, patris ſenis, *frangat*, elidat, eum occidat (at quam ἐναργέστερον alterum! cf. II. 13. 6.); auctor ſim, ut is *edit allium*, ut allii huic edendi poena irrogetur atrociſſima, cicuta quippe dirioris. — 4. Quam *dura*, fortia, robuſta credere par eſt meſſorum eſſe *ilia*, quibus nihil inde noxae inferatur, quae allio minime laedantur. De allio cum aliis herbis contrito, ſ. moreto, conſueto meſſorum edulio Virg. Ecl. II. 10. *Theſtylis et rapido feſſis meſſoribus aeſtu allia ſerpyllumque, herbas contundit olentes.*

v. 5. *Quid hoc veneni ſaevit*, quid hoc veneni eſt, quod hoc venenum dicas, quod adeo *ſaevit*, tam rapide agit, tantos cruciatus ciet *in praecordiis*. Doctus ac frequens apud poetas eſt uſus verbi *ſaevire* de rebus, quae cum vehementia agunt. Ita *amor et libido ſaevit circa iecur* I. 25. 15. Petron. c. 17. *maior dolor ſaevit in praecordiis.*

Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Vt Argonautas praeter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris inligaturum iuga,
Perunxit hoc Iasonem:

Hoc

Praecordia, Φρένες, membrana s. musculus, qui medius est inter thoracem et abdomen, et respiratione tollitur, h. l. propter irritabilitatem suam cum delectu ad partes vocatus. — 6. Num venenum his herbis *incoctum me fefellit*, h. incoctum, admixtum fuit, quod *me falleret*, lateret, fugeret: omnino pro: num forte veneno herbae istae infectae sunt? Pro veneno speciatim est *cruor viperae*, in acutissimis olim venenis habitus. Vid. I. 8. 9. — 7. 8. Ex adfusi veneni suspicione eo statim defertur poeta, ut hoc scelus a Canidia designatum dicat. Cf. infra XVII. 61 et Serm. II. 8. extr. — *tractavit*, delecte pro, apparavit; adiectam enim illud verbum habet veneficii notionem, ut II. 13. 10. adde Senec. Med. 719. — *malas*, noxias, veneno infectas, ut *mala gramina* Virg. Aen. III. 471. Tibull. I. 2. 51. *malae herbae*, et passim.

v. 9 — 14. Neque alio veneno Medeam usam esse crediderim. Duobus statim exemplis illustratam proposuit hanc sententiam, quae artis eius maxima essent documenta, poeta. In primo spectanda unice τοῦ φαρμάκου efficacia, quae Iasonem adversus taurorum violentiam igneumque spiritum tutum praestaret; alterum φάρμακον vere δηλητήριον. Notandum hoc propter morosius Scaligeri iudicium Poetic. VI. p. 342. Medea, *ut*, ὡς, postquam *praeter o. Argonautas mirata est*, oculos et animum deposuit in *duce candido*, pulchro, Iasone, pulchritudine eius capta est, hincque servandi eius consilium cepit. *Mirari* ut I. 4. 19. IV. 9. 15. cf. I. 36. 18. *Candor* de pulchritudine passim. — *hoc* allii succo Iasonem *perunxisse*, ἐγχρίσασθαι, credere consentaneum est. Parum consulunt Horatio, qui veri quid huic poeticae rei exaggerationi subesse, ad alliique naturam, quae venena praesentiora efficiat, respici contendunt. Ad rem cf. Pind. Pyth. IV. 393. Apoll. Rhod. III. 1041. et Val. Fl. VII. 465. — *iuga ignota*, quae

Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosae Apuliae:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius.

At,

quae nondum experti essent tauri, a Iasone primum domandi. — 13. 14. *Hoc* allii succo eadem inunxit dona nuptialia, pallam et coronam, quae Glaucen s. Creusam, novam Iasonis nuptam, ad quam missa essent, magica vi sua perurerent atque exstinguerent. Sed variavit orationem poetà, adiecta fugae eius, re perpetrata statim factae, mentione; plane ut infra V. 63. — *dona delibuta* φαρμάκῳ κεχρισμένα. — *fugit serpente alite*, curru alatis serpentibus iuncto Athenas petiit. Res nota ex Euripidis Medea et vel Apollod. I. 9. 28.

v. 15. 16. Nec *vapor*, fervor, aestus *siderum*, sideris, h. Sirii, eius exortu excitatus, *tantus insedit Ap.*, tantus unquam per Apuliam fuit ferventissimo aestatis tempore, quanto viscera torrentur. *Sedere*, *insidere*, *premere*, *incubare* sollennia de caeli intemperie, vel frigidiore, vel calidiore. Lucan. X. 251. *Phoebus pressit Meroen, tellusque perusta* caet. Val. Fl. I. 683. *populator Sirius agri incubuit*. Senec. Oed. 47. *gravis et ater incubat terris vapor.* De crasso aëre Idem Herc. fur. 704. *immotus aër haeret, et pigro sedet nox atra mundo*, et Lucan. VI. 649. *non Taenareis sic faucibus aër sedit iners.* — *siticulosae*, aridae, torridae, πολυδίψιον, Homerico epitheto. Cf. III. 30. 11.

v. 17. 18. *Munus*, vestis, Nessi cruore tincta, quam Deianira Herculi misit, quo constantiorem eius amorem experiretur, *humeris eius non aestuosius*, maiore cum aestu, vehementia, magis *inarsit*, artus eius invasit, adedit; non maiore aestu correptus est Hercules. De fabula adeant, quibus opus est, Sophocl. Trachin. 581 sqq. Ovid. Metam. IX. 130 sqq. — *efficacis*, impigri, strenui, invicti, perpetuo Herculis epitheto.

v. 19 — 22. Allii foetorem extremo loco notat poeta, facetissima ad Maecenatem conversione facta. *Si concupiveris*, comederis, *tale quid*, allium; sed illud praeclare prorsus, quasi ipsum allii nomen exhorreat,

 ut

At, si quid unquam tale concupiueris,
Iocose Maecenas, precor,
Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

nt bene Gesn. *Iocosum* Maecenatem appellari vult Porphyrion, „cui velit iocos suos commendatos esse" inscite prorsus. Ita tamen Schol. quoque Cruqu. Reliqui fere omnes ad iocos Macc. amatorios, de quibus statim verba faciat poeta, referunt: haud incommode. Mihi tamen multo probabilius videtur, rem ipsam, quae huic carmini occasionem dedisset, a poeta designari. Scilicet iocos fecerat Maecenas, inter exquisitas dapes alliatum, vilissimum rusticorum edulium, apponendo. — 21. Manu opposita prohibeat, arceat te osculari se volentem puella. Propert. II. 22. 39. *opposita propellens suavia dextra prosilit in laxa nixa pedem solea.* — 22. Et in *extrema sponda*, diversa lecti parte extrema *cubet*, longe a te discumbat in lecto, sc. ne acri foetore offendatur.

CAR-

CARMEN IV.

ARGVMENTVM.

Temere eos agere arbitror, qui satis affirmate de homine, quem virulentis his iambis proscindit poeta, pronuntiant, quum oppido multi infimae plebis atque servilis adeo conditionis extiterint, qui inter extremi belli civilis furores in nobilissimarum familiarum, quae per factiones aut extinctae aut proscriptae essent, amplissimas possessiones involassent, perditissimisque moribus suis ad summos honorum gradus evecti essent; quos quidem importuno fastu suo, quo novi isti homines efferentur, maximam bonorum omnium, quibus factionum insania pepercisset, in semet indignationem concitasse, ipsa rei natura fidem adstruit. Ex ipso carmine discimus, hominem, quem notat Noster, fuisse natum servili genere, quod flagitiosissimae insuper vitae inquinasset labe, mox, ubi maximas divitias tribunique militaris potestatem adeptus fuisset, insolentissimum mortalium factum esse: quae quidem quomodo in Maenam, Cn. Pompeii libertum, congruant, adeo quidem, ut iustam morum eius imaginem exhibeant, ii viderint, qui nimis cupide Scholl. auctoritatem, in talibus non admodum gravem, amplectendam statuunt. Ac gravissimam perfidiae infamiam, qua laborabat Maenas, quis non in homine, quem ex suis ornatum vellet virtutibus poeta, silentio praetermissam

missam iure cum Gesnero miretur? Neque enim, quod opponunt quidam, timendum erat poetae, ne, si vel maxime hos iambos tum temporis evulgatos fuisse statuas, Augusti gratia excideret, quem solum proditionis fructum in proditore amasse satis constet; in cuius tamen notitiam ne adductus quidem tum erat, quum hos scriberet poeta. Vt taceam, multo ampliores tribunicia potestate (quam eum tenuisse ne memoratur quidem ullibi) Maenae honores contigisse, quorum commemoratio multo graviorem ei excitatura fuisset invidiam, et alia, quae Scholl. fidem admodum sublestam faciunt. Vid. Sanad. et Boettig. ad h. l. Caeterum, quod iam Toupius vidit (Epist. crit. p. 180.), Anacreonteis coloribus (in fragm. XXVII. Fisch.) nonnulla ab Horatio adumbrata esse, admodum probabile est. En Teii poetae verba:

Ὁ παμπόνηρος Ἀρτέμων
Κίβδηλον εὕρισκεν βίον,
Πολλὰ μὲν ἐν δουρὶ τιθεὶς
Αὐχένα, πολλὰ δ' ἐνὶ τροχῷ,
Πολλὰ δ' ἐν νώτῳ σκυτίνῃ
Μάστιγι θωμιχθεὶς —
Νῦν δ' ἐπιβαίνει σατινέων
Χρύσεα φορέων καθέρματα
Παῖς Κύκης,
Καὶ σκιαδίσκην ἐλεφαντίνην
Φορεῖ γυναιξὶν αὔτως.

Lu-

Lupis et agnis quanta ſortitò obtigit,
  Tecum mihi diſcordia eſt,
Ibericis peruſte funibus latus,
  Et crura dura compede.

Licet

v. 1. Archilochia libertate initio ſtatim acerrimum adverſus hominem, quem petit, profitetur odium poeta, illudque, ut, quale ſit, probe intelligatur, per comparationem oſtendit. Pedeſtre erat: quam diſcordes natura lupi et agni ſunt, tanto tui flagro odio. *Sortito* iſtis animalibus diſcordia *obtigit*, ſortiti eam ſunt; ἔλαχον, h. e. naturae lege ita comparatum eſt, ut mutua exerceant odia agni et lupi. Sors enim μοῖρα, τὸ εἱμαρμένον, quod fatali quadam neceſſitate conſtitutum eſt, ad quod natura facti ſumus, quod nobis attributum eſt. Plaut. Merc. I. 2. 25. Ac. *Periimus.* Ch. *Principium inimicis dato.* Ac. *At tibi ſortito id obtigit*, h. tibi deſtinatum eſt malum. Senec. Phoeniſſ. 245. *ſata quis tam triſtia ſortitus unquam!* De naturali luporum et ovium odio Homer. Il. XXII. 263. οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν.

v. 3. 4. Acerbe admodum priſtinam, quae ei excidiſſe videbatur, conditionem ſuam in animum revocat, neque ſolum, quod ſervus fuerit, exprobrat, ſed etiam, quod nequam. Hoc poenis ſervilibus, quas perpeſſus ſit, poeta innuit. Anacr. l. in argum. loco: πολλὰ δ' ἐν νώτῳ σκυτίνῃ μάστιγι θωμιχθείς. *Peruſte latus*, cuius tergum (pro quo ſignificantius eſt *latus*, quatenus funis, tergo impactus, lateri ſe applicat, inſinuat) *funibus* ſ. loris *peruſtum* eſt, h. laceratum, notatum, in cuius tergo adhuc ſervilium flagrorum ſigna conſpicua ſunt. *Vrunt verbera*, quae altius ſedent; exquiſite. Noſter Epp. I. 16. 47. *loris non ureris aio* et Serm. II. 7. 58. *uri virgis ferroque necari.* Catull. XXV. 10. *ne laneum latuſculum — inuſta turpiter tibi flagella conſcribillent*, h. καταγράφωσι, ut Lucian. Catapl. I. p. 649. — *Ibericis*, e ſparto Iberico tortis; nam Iberia ſ. Hiſpania ſparti feraciſſima. Cf. Plin. XIX. 2. Vnde *herbas Ibericas* ſpartum orator quidam, quamquam ridicule atque inepte, iudice Quintil. VIII. 2. 2. dixerat. Ornat adeo ſim-

Licet ſuperbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, Sacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum toga,

Vt

ſimpliciter h. l. et auget rei ideam. Quod enim inde cogunt nonnulli, hominem in Pompeii claſſe, quum Hiſpaniam tenderet, remigem fuiſſe, hoc paullo reconditius arbitror. — 4. *crura peruſta*, attrita, *στιγματισθέντα* (v. Obſſ. miſc. II. p. 242.) *dura*, ferrea *compede*. Cf. Tib. I. 7. 42. II. 6. 25. Servum ex ergaſtulo deſignat, qui opus in compedibus faceret, adeoque infimae ſortis mancipium. Niſi potius ad poenam ſervilem referas. Terent. Phorm. II. 1. 19. *Molendum usque in piſtrino, vapulandum, habendae compedes.* Res notiſſima.

v. 5. Licet *ambules*, magnifico gradu te inferas, incedas, ſis *ſuperbus pecunia*, divitiis efferaris, omnino quaeſito ornatu, ac graphice prorſus de homine divitiis ſuperbiente, *quales fere ſunt, quos ex humili magna ad faſtigia rerum extollit, quoties voluit Fortuna iocari*, Iuven. III. 39. Vulgare utique erat, utcunque opulentus ſis. *Ambulare* praeclare de ſtatu ac greſſu baſilico, ut Plautus loquitur. Ad Noſtrum Claudian. XVIII. 305. *erecto pectore dives ambulat.* Commode comparat Boettig. gr. *σοβαρῶς βαδίζειν*. — 6. *Fortuna*, opes, et, quos hae largiuntur, honores, *non mutant genus*, non abolent, delent generis ignobilitatem, illud efficere nequeunt, ut ſordidos natales tuos, conditionem tuam priſtinam illuſtrem reddant. Aliter de divitiarum vi Menander apud Stob. Grot. p. 867. *τοῦτο μόνον ἐπισκοτεῖ καὶ δυσγένειαν, καὶ τρόπου πονηρίαν, τὸ πολλὰ κεκτῆσθαι.*

v. 7. Illud *ſuperbus ambules* admodum *ἐναργῶς* iam ab effectu declarat poeta, nimirum publica, quam inde in ſe concitet, indignatione, quam populus rei indignitate commotus prae ſe ferat, atque palam ipſo effundat. Multum amaritudinis habet, quod huius rei veritatem ipſi extorqueat. — *te metiente viam*, gradu magnifico atque ad gravitatem compoſito incedente per viam Sacram, cum delectu, pro te prodeunte in publicum. *Metiri viam*, *διαμετρήσασθαι*, alias ſimpliciter eſt, conficere iter, curſum; h. l. de gradu ad aequabilem menſuram deſcripto (*μετὰ ῥυθμοῦ βαίνειν*), qualis iacta-

Vt ora vertat huc et huc euntium
  Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus,
  Praeconis ad fastidium,

Arat

iactabundi hominis esse solet. Ovid. A. A. III. 301. *Haec movet arte latus, tunicisque fluentibus auras excipit, extensos fertque superba pedes.* *Viam Sacram*, delecte ponit poeta; nam ea maxime otiosorum trita atque obsessa erat hominum turba, cui adeo se spectandum iste ingereret. — 8. Cum toga sex ulnas ampla, quae divitum ac delicatulorum hominum erat. Vnde *velis non togis amictos* Cicero tales appellat Catil. II. 10. laudante iam Schol. Cruqu. Tib. I. 6. 40. *Effluit effuso cui toga laxa sinu.* Vid. Brouckh. ad Tib. I. 9. 70. Arcta contra tenuiorum. Noster Epp. I. 18. 30. *Arcta decet sanum comitem toga.* — 9. 10. Vt omnes, *huc et huc euntes*, praetereuntes, commeantes ista via, *ora* in te *vertant*, convertant, te oculis, manu, designant, signent, neque dissimulate, sed liberrime indignentur, quod, quum olim servus nequam fueris, opes et honores amplissimos consecutus sis, insolentissimeque te geras. Pro hoc ipsas indignabundi populi voces refert atque apponit poeta; in quo summa ἐνάργεια est. Alii, ut iam Porphyr., *ora vertat*, volunt esse, detorqueat a te aspectum, male vel propter *liberrimam* indignationem; tum talis demonstratio non usquequaque honorifica erat. Ovid. Amor. III. 6. 77. *Quid moror? en digitis demonstror adultera vulgi.* — Indignatio *libera*, non obscure aut dissimulanter prodita, sed *erumpens animo ac pectore* (Vellei. II. 66.), ac palam professa. Ita *libera verba animi* Iuven. IV. 90. et *libera bilis* infra XI. 16.

v. 11. Hic, inquit praetereuntium turba, servorum quondam nequissimus, summaque ideo ignominia notatus, iam vero in summa opum affluentia constitutus, et tribunus militum factus, vide ut insolentius se effert, ut luxu diffluit! Pristinam eius nequitiam atque ignominiam declarant *flagella Triumviralia*, h. flagra a Triumviris rerum capitalium tergo eius inflicta. Nam hos in sceleratos servos etiam animadversionem habuisse, satis constat. Vid. Pignor. de Servis p. 13. Ad poenae atrocitatem designandam spectat *sectus* h. plane concisus, laceratus flagris (ut Martial.

Arat Falerni mille fundi iugera,
Et Appiam mannis terit;
Sedilibusque magnus in primis eques,
Othone contemto, ſedet.

Quid

tial. X. 5. 14. *ſeveri. ſectus Aeaci loris.* Adde Iuvenal. X. 316. Tib. I. 9. 22.) et ad eius diuturnitatem, *praeconis ad faſtidium*, h. eo usque caeſus, ut praeco clamando defetiſceretur, vox eum deficeret. Praeconi enim hoc datum erat negotii, ut, quamdiu lictor virgis expeditis in tergum malefici ſaeviret, poenae cauſſam praedicaret. — 15. Generatim quidem accipi poteſt: fundum mille iugerum, ampla latifundia in Campania, fertiliſſimo et amoeniſſimo Italiae tractu, *arat* h. poſſidet (ut Serm. II. 1. 35.); ſignificantius tamen ad notandam eius luxuriem (etiam propter epith. *Falerni*) erit, ſi ſpeciatim vineas, per Campaniae partem, vini optimi feraciſſimam, longe porrectas intelligas. Neque obſtat *arat*, quum ſatis conſtet, vineas inter vitium ordines arari conſueviſſe. — 14. *Manni*, equi Gallici paullo brevioris ſtaturae (unde et *mannuli* dicti Plin. Epp. IV. 2. Martial. XII. 24. 8.) beatioribus Romanis, ob velocitatem ipſorum, in deliciis habiti. Cf. Lucret. III. 1076. et Senec. Ep. 87. — *Appiam terit*, voluptarium iter iſta via inſtituit, Appiam frequentat; quam notionem v. *terit* forte adiunctam habet h. l. ut apud Virg. Ge. I. 380. *Anguſtum formica terens iter.* Alias terere iter, viam, τρίβειν ὁδὸν ſimpliciter, ire, incedere via. Ad velocitatem vix bene referas. Caeterum *Appiam* (ut paullo ante *viam Sacram*) delecte poſuit poeta, utpote commeantium turba celebratiſſimam.

v. 15. L. Roſcius Otho a. V. DCLXXXVI. legem tulerat, ne quis in XIV. Ordinibus, orcheſtrae proximis, ſederet, niſi qui eques eſſet, aut equeſtrem cenſum (quadringenta ſeſtertium. Cf. Epp. I. 1. 57.) haberet, atque ideo in iſtum Ordinem adſcriptus eſſet. Parem equitibus dignitatem habebant Tribuni militum, quibus adeo in iſtis gradibus ſedendi ius erat. Martial. III. 95. 9. *vidit me Roma tribunum, et ſedeo, qua te ſuſcitat* h. proturbat deſignator *Oceanus*. *Othonem* igitur *contemnebat* ille, h. non metuenda ipſi erat lex Othonis theatralis, audacter invadebat iſtos gradus, cuius divitiae

Quid adtinet tot ora navium gravi
Roſtrata duci pondere
Contra latrones atque ſervilem manum,
Hoc hoc tribuno militum?

vitiae equeſtrem cenſum longe ſuperarent, et qui tribunus militum equeſtri dignitate gauderet. Sed invidiae metum ſubterfugere haud poterat, quod infimae conditionis homo tantam potentiam, tantasque opes ſibi acquiſiſſet, iisque tam arroganter uteretur. Summam enim arrogantiam prodebat, dum in *primis* iſtorum graduum *ſedilibus* ſeſe tanquam *eques magnus*, ſplendidus, illuſtris, iactaret, ſemper primos gradus occuparet. Totius igitur ſententiae vim in *primis* et *magnus* verti, in promtu eſt animadvertere. *Contemni* res eleganter dicuntur, a quibus nos ſatis tutos putamus, unde nihil periculi timemus. Tibull. I. 3. 37. *Nondum caeruleas pinus contemſerat undas.* Bentl. laudat Iuv. X. 123. *Antoni gladios potuit contemnere, ſi ſic omnia dixiſſet.*

v. 17 — 20. Nos claſſi, quam adverſus piratas atque collectam ſervorum fugitivorum manum paramus, hominem praeficimus, qui ipſe piraticam exercuerit, ſervusque fuerit, quo quidem nihil magis praepoſtere ac monſtroſe cogitari poteſt. Spectat iſta Octaviani expeditio, magna mole apparata, ad a. V. DCCXVIII. quo Sex. Pompeium, qui infelicis belli reliquias armatis ergaſtulis contractisque piratis adauxerat, perſequendum opprimendumque ſtatuit. Cf. Dio XLVIII. 20. Flor. IV. 8. et infra IX. 9. 10) Eaque res exitum habuit, pugna navali ad Mylas, in Siciliae ora, commiſſa. *Quid attinet*, ſtomachabundi eſt, quid expedit, quid commodi inde in remp. redundaturum credas? — *tot ora* caet. tam apparate bellum navale adverſus *latrones* ſ. piratas inſtruere. Naves bellicas deſignant *ora gravi pondere roſtrata*, h. ora roſtris gravis ponderis, aeratis, inſtructa, roſtratae; cum virtute, quatenus roſtra figendis mergendisque hoſtium navibus inſerviebant. — 20. *hoc*, *hoc*, maxime ἐναργῶς repetitum, tam flagitioſo ſervo regendae claſſi admoto.

CARMEN V.

ARGVMENTVM.

Parum utique vim huius carminis adſequuti mihi videntur ii, qui, quum illud omnino in traducenda diffamandaque artis magicae diſciplina occupari viderent, hoc primarium poetae conſilium fuiſſe opinarentur, quae quidem Venuſina lucerna parum digna fuiſſet materies; ſed utitur tantum iis poeta ad maiorem Canidiae, quam contumelioſiſſime tractandam ſibi propoſuiſſet, conflandam invidiam, inurendamque infamiam. Quam quum eam in finem magicas artes tam diro apparatu aggreſſam poeta fingat, ut inſulſi ſenis animum a ſe alienatum recuperet; ſatis probabiliter inde colligas, fuiſſe mulierem propudioſae libidinis atque eius quidem aetatis, quae ipſam, explendae iſtius cauſſa, viliſſimos homines expetere (infra XVII. 20. de eadem: amata nautis multum et inſtitoribus) et ad huiusmodi artes, avolante formae iynge, confugere cogeret. Iam quum eas potiſſimum puellas exagitet, omneque acerbitatis ſuae in illas virus evomat poeta, quae, quum vegeta ac florente aetate faſtuoſo amatores aſpernatae fuiſſent ſupercilio, obrepentibus annis ultro, incitatae importuna libidinis prurigine, viros adſcitis omnibus, quibus formae damnum reſarciretur, lenociniis aliisque artibus venarentur, ſicque acerbas arrogantiae priſtinae poenas luerent; ſatis probabiliter ſtatui poſſe exiſtimo, Canidiam iisdem praeditam fuiſſe moribus, graviſſimamque inde Horatio, qui

qui ipſe quondam faſtidium atque arrogantiam eius expertus fuiſſet, bilem in ſe commoviſſe. Quo acriores igitur contumeliarum, quibus inſequendam eam ſtatuiſſet, aculei eſſent, non ſatis habet, libidinoſas eius intemperias exagitare, ſed rumore, qui forte de magicis Canidiae conatibus increbuerat, in rem ſuam verſo flagitioſiſſimi, quod aliquando per magicas artes patratum innotuerat, eam inſimulat ſceleris, in puero ingenuo, ab iſta ſubrepto atque crudeliſſima morte affecto, deſignati. Quod quo maiorem haberet veritatis ſpeciem, operis adminiſtras ei adiungit veneficas, per univerſam Italiam, maxime Neapolin, artis ſuae exercitio famigeratiſſimas, Saganam, Veiam, Foliam. Ipſa repraeſentatio iſtius maleficii, omninoque ſacri, inter quod patrabatur, magici, plane conſummatae artis eſt: Inducitur puer, obteſtans Canidiam, a qua truci ſe vultu defigi animadvertebat, ne mali quid, quod quidem animus eius inde augurabatur, in ſe ſtatuat: quas tamen illa preces aſpernata veſtes ei caeteraque ingenuitatis ornamenta deripit, ſcrobique mento tenus indit, ut deſiderio cibi ſaepius mutati contabeſceret. Inter haec parantur omnia, quae ad rem magicam pertinent; accenditur ignis, eique cumulate imponuntur, quae Varum, de quo laborabant, attractura putarentur, luſtratur domus, inſtructisque rite omnibus Canidia incantationem peragit, ſed fruſtra: hinc ad philtrum ex areſacto iecinore ac medulla pueri parandum, utpote caeteris efficacius, accingitur. Sequuntur dirae pueri, atrociſſima mala ſceleſtis iſtis veneficis imprecantis.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

At, o Deorum quicquid in caelo regit
Terras et humanum genus!
Quid iste fert tumultus? aut quid omnium
Vultus in unum me truces?

Per

v. 1. In summam statim expectationem adducit lectorem abruptum orationis initium, quo aestum pueri, rei novitate perculsi, et ex sagarum, per domum tumultuantium in se converso vultu dirissima quaeque sibi augurantis, explicat ac plane repraesentat poeta. Apposita statim exclamatio in summo eius timore ac stupore: *O quicquid Deorum*, quicunque Dii *regitis terras et humanum genus*, ἐπόψιοι τῶν κατὰ γῆς, rerum humanarum curam geritis, ἐναργῶς, iniecto Deorum, scelera graviter vindicantium, metu, pro tenui: in caelo estis; quod omnino est pro, o Dii magni (ut Catull. XIV. 12.), ὦ μεγάλοι Θεοὶ, sollenni, tragicisque maxime, *mare caelo confundentibus*, ut Iuvenalis VI. 284. (unde et Plautina: *mare, terra, caelum, Dî vostram fidem!*) ait, frequentata exclamationis formula. Male de obtestatione nonnulli capiunt, quae v. 5. demum subiicitur. *Quicquid deorum*, quaesite, ut Liv. XXIII. 9. *iurantes per quicquid Deorum est, dextrae dextras iungentes, fidem obstrinximus*, laudante Lamb. Adde Iuven. XIII. 83. *iurat per — — quidquid habent telorum armamentaria caeli.* — 3. *Quid fert*, sibi vult *iste tumultus*, ista discursatio, ista intentior apparatio; nam utrumque innuit hoc vocabulum. — *aut* praeclare turbatam cum animo linguam arguit (Vid. infra ad VII. 1.); quod et praecipitata oratio ostendit. — *quid omnium vultus truces* sunt, efferantur, coniecti sunt *in me unum?* quid me tam torvo vultu signatis, destinatis?

v. 5 *sqq.* Quum apud veteres obsecratio fieret per res, quas scirent alteri esse carissimas, aut omnino sanctas; utriusque rationem habuit poeta, quo efficaciores pueri preces forent. Iam dubitanter de Canidiae liberis, per quos obtestantem inducit puerum, poeta pronuntiando, subreptique adeo partus eam insimulando, quamquam omnem

Per liberos te, si vocata partubus
  Lucina veris adfuit,
Per hoc inane purpurae decus precor,
  Per inprobaturum haec Iovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
  Petita ferro bellua?

Vt

omnem precum vim perverti probe intelligeret poeta; sugillandi tamen lacerandique eam vel hanc datam occasionem arripuit, ut evidentissime ostenderet, Canidiae sibi omnibus probris atque contumeliis proscindendae, declarandaeque artis eius in summa vanitate crudelissimae primarium fuisse carminis consilium, reliqua vero, quae proposito isti substerneret, secundarum partium. Alii, ut Torrentius et Dacer., generatim accipiunt: si modo mater es, liberos enixa es, non adoptivos tantum habes; quo sane vix dilutius quidquam cogitari potest. *Si vocata adfuit*, praesto fuit (vid. ad III. 23, 8.) *veris partubus*, tibi vere parienti, si vere peperisti, non subripuisti, quos habes liberos. Cf. Infra XVII. 50—53. — 7. *Per hoc purpurae decus*, hanc purpuram, hanc purpureo limbo praetextam togam, ingenuitatis ornamentum (ut Cic. Verr. I. 44. vocat) atque argumentum. Maximam ita Canidiae invidiam a poeta concitari, quod tam atrocem iniuriam in puero ingenuo ac nobili committat, facile perspicitur. Tum praetexta erat res sacra, qua adeo impuberem aetatem adversus iniurias munitam vellent. Commode Dac. laudat Quinctil. Declam. CCCXL. extr. *Ego vobis allego etiam ipsum sacrum praetextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus, quo infirmitatem pueritiae sacram facimus ac venerabilem.* — *inane*, quamquam te parum isto commotum iri intelligo. — 8. *improbaturum haec*, sceleris, quod paratura es, vindicem. — 9. Quid *novercali* h. maligno, saevo vultu *me intueris*? Famigeratissima novercalis in privignos odii infamia; unde cuiuslibet immanis saevitiae processit notatio. Ad Nostrum Seneca Excerpt. Controv. IV. 6. *Hic tuus est: quid alterum novercalibus oculis intueris?* — 10. *ferro petita*, lacessita, vulnerata, omnino pro, exasperata. Ad rem Virg. Aen. XII. init. *Poenorum qualis in arvis saucius ille gravi venantum* vul-

Vt haec tremente questus ore constitit
Insignibus raptis puer,
Inpube corpus, quale posset inpia
Mollire Thracum pectora;
Canidia brevibus inplicata viperis
Crines et incomtum caput,

Iubet

vulnere pectus tum demum movet arma leo.

v. 11. Paullo impeditior horum vv. structura, ac sententiarum ordo. Primum, quod se offert, est: *ut haec tremente questus ore*, vixdum haec effatus erat, eo ipso momento *constitit insignibus raptis*, derepta ei praetexta erat, nudus stetit puer, *impube corpus*, per appositionem, pro puer impubes, vel, ut sqq. melius adnectantur, puer, cuius denudatum impube corpus vel Thracas movisset. Ita vero parum commode procedit narratio: *Canidia brevibus caet.* Igitur praestat ab hisce verbis apodosin exordiri, et sententiam ita constituere: ubi puer ita conquestus esset, et insignia ei a sagis detracta essent, ita, ut nudo corpore consisteret, quo vel impios Thracas ad misericordiam perduceret; *Canidia caet.* Iam intelligis, poetam maximam orationi virtutem a concisa rei gestae narratione quaesivisse, sagarum in puerum involantium, eodemque momento corpus, dereptis insignibus, nudum statuentium impetum verbis exprimendo. Omnino pedestris narrationis ordo erat: Vix ista eloquutum puerum sagae corripiunt, detractaque uno impetu praetexta nudum constituunt, vel Thracibus hoc statu miserabilem: tum Canidia reliqua, quae opus erant, exsequi pergit. — *Insignia*, praetexta cum bulla, collo appendi solita, quam Cicero quoque *ornamentum pueritiae, indicium atque insigne fortunae* appellat Verr. I. 58. — *impii* h. saevi, immites Thraces; quorum nota immanitas.

v. 15. Progreditur iam poeta ad ipsam sacri magici apparationem, quod, ut in genere de hac anili superstitione quaedam moneamus, a νεκυομαντείᾳ exortum, quum inferis Diis, quorum praesentia et auxilium a sagis exposceretur, potissimum fieret, satis consentanea erat ratio, cur eae maxime res, quae coniunctionem aliquam cum rebus

Iubet ſepulchris caprificos erutas,
Iubet cupreſſus funebres,
Et uncta turpis ova ranae ſanguine,
Plumamque nocturnae ſtrigis,

Her-

bus inferis haberent, a ſepulcris adeo, tumulis ac triviis petitae, ſacrificio adhiberentur, vique aliqua pollere crederentur. Quumque antiquiſſimae de rebus inferis notiones ad animos horrore quodam imbuendos comparatae eſſent, deſcripta ad ſummam deformitatem ac ſqualorem Inferni facie, hoc ipſum ad ſacrificia magica translatum eſt, in quibus adeo omnia, quae tetri aſpectus. infauſtique ominis eſſent, expoſcendae Deorum inferorum paci atque auxilio profutura putarentur. Neque tamen in his ſubſtitit paullo rudior haec ſuperſtitio, ſed ex allegorica loquendi ratione, qua animi affectiones repraeſentarent, e rerum natura ſuccrevit ſeges, ob ſimilitudinem, quae cum iis intercederet, ad partes vocata et vi quadam, ut ita dicam, ſymbolica in corpus atque animum, agere credita; unde tandem difficilibus nugis ac luſibus plena ars effecta eſt. — Quo foedior Canidiae adſpectus eſſet *implicata eſt crines*, implicitos habet *crines et incomtum caput*, h. incomtos, horridos crines *viperis*, inſtar Furiarum (unde eandem et Saganam *Furias* appellat Serm. I. 8. 45.) tum ad potentiam eius ſpectat, quod viperas impune tractet. — *brevibus*, tantoque magis venenoſis. Incomti autem crines non tam horroris, quamquam et huius, cauſſa memorati, quam potius ex artis iſtius diſciplina, quae nihil adſtricti patitur. *Canidiam pedibus nudis, paſſoque capillo* noſter exhibet Serm. I. 8. 24. Ovid. Met. VII. 182. de Medea, ſacris magicis operatura: *Egreditur tectis veſtes induta recinctas, nuda pedem, nudis humeris infuſa capillos.* Adde Virg. Aen. IV. 518. Senec. Med. 752. Lucan. VI. 654. de Erichto: *vario Furialis cultus amictu induitur, vultusque aperitur crine remoto, et coma vipereis ſubſtringitur horrida ſertis.* Ex apparatu magico primo loco poeta ponit ligna infelicia, quibus ignis excitetur alaturque, *caprificos ſepulcris erutas*, iis innatas, quarum ſolus in ſacris infernalibus, qualia erant magica, uſus erat. Efficaces eae habitae, quod vi ſua monumenta ſinderent (Martial. X. 2. 9.) ac convellerent. Infauſtis arboribus adnumerabantur propter ſterilitatem ſuam,

tum

Herbasque, quas Iolcos atque Iberia
Mittit, venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunae canis,
Flammis aduri Colchicis.

At

tum quod e sepulcris sponte provenirent. Cf. Propert. IV. 5. 74. Radicem ipsarum potissimum adhibitam fuisse, haud inepte colligas ex *erutas*: nisi omnino artis magicae leges eas caedi prohiberent. — *cupressus funebres*, funeribus adhibitas, et tumulo imponi solitas; unde *ferales*, *atrae*, *funestae* poetis dictae. Cf. II. 14. — 19. 20. Tum *ova* et *plumam strigis ungi*, conteri ac misceri iubet cum *sanguine* s. veneno (nam in sanguine eius, ut in viperae, venenum contineri creditum. Iuven. VI. 659. *At nunc res agitur tenui pulmone rubetae*) *ranae turpis*, rubetae. Simile intrimentum magicum habet Senec. Med. 731 sqq. *Mortifera carpit gramina, ac serpentium saniem exprimit, miscetque et obscenas aves, moestique cor bubonis et raucae strigis exsecta vivae viscera. Strix*, inauspicatissima avis, e noctuarum genere, *quae quondam in bustis aut culminibus desertis nocte sedens, serum canit importuna per umbras*, ut Virg. Aen. XII. 863. *funerea* inde dicta, cuius ideo maximus in re magica usus. Cf. Ovid. Fast. VI. 139 sqq. Plumae eius in sepulcris inventae maxime praesentaneae. Propert. III. 4. 27. eadem fere enumeratione: *Illum turgentis ranae portenta rubetae et lecta exsertis* (ita omnino legendum. Noster Serm. I. 8. 22. *quin ossa legant* — — *et scalpere terram unguibus*. Vnde mox *irresecti v.* 47.) *unguibus ossa trahunt: et strigis inventas per busta iacentia* (h. in cinerem collapsa) *plumas*. Ovid. Met. VII. 268. *Addit et exceptas Luna pernocte pruinas, et strigis infames ipsis cum carnibus alas. Rana* turpis, foeda aspectu, ideoque in inferis quoque paludibus collocata a veteribus, veluti Aristoph. Ran. 211. et inde Iuven. II. 150. *Esse aliquos Manes*, — *et Stygio ranas in gurgite nigras* caet. Multifariam eius vim optime cognoscas ex Plin. VIII. 31. et XXXII. 5. — *Herbas, quas Iolcos atque Iberia mittit*, Thessalas ac Ponticas, quibus Medea usa est (unde *venena Colcha* II. 8. et infra v. 62. simpliciter *Medeae venena* appellat; nam *Iberia* Ponti regio, Colchis vicina), adeoque efficacissimas. Virg. Ecl. VIII. 95. *Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena*

At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, asperis,
Echinus, aut currens aper.

Ab-

nena ipse dedit Moeris. Tibull. II. 4. 55. *Quidquid Medea veneni, quidquid et herbarum Thessala terra gerit. Feracissimae* autem *venenorum* proventu (Virg. l. c. *nascuntur plurima Ponto*) hae regiones habitae, quoniam ibi superstitio ista maxime viguit. *Mittit* suaviter, tanquam mercem istas exportans: ut *India mittit ebur* et passim. — 23. *Ossa* combusti cadaveris *rapta*, erepta, extorta *ori canis ieiunae*, famelicae, quae adeo in cineres redacta, ardentissimum amoris desiderium excitatura putabantur, a cane quippe cibi appetentissimo admorsa. Lucan. VI. 550. *Et quaecunque iacet nuda tellure cadaver — — nec carpere membra vult ferro manibusque suis, morsusque luporum expectat siccis raptura a faucibus artus.* Eadem de caussa *extorta dentibus ferarum trunca calvaria* adhibet saga apud Apulei. III. p. 55. Pric. — 24. Medicamina haec bene trita atque commixta imponi *flammis* iubet, quibus *adurantur*: ut scilicet Varus eodem aestu correptus ad se recurrat. — *Colchicis*, incantatis, seu omnino rei magicae adhiberi solitis, puta cupressi, caprifici caet.

v. 25. At Sagana, Veia, et Folia, operis administrae, promtissimo animo partes suas exsequuntur. Sed has speciatim statim adnumerat poeta. Ad ritus magicos pertinebat etiam lustratio, quae h. l. *aqua Avernali*, h. quae Acheronticam repraesentabat, absolvitur. Virg. Aen. IV. 512. *Sparserat et latices simulatos fontis Averni.* Alias taedae et sulfura adiecta. Vid. Broukh. ad Tib. I. 2. 61. et I. 5. 11. *Sagana expedita*, succincta, vel omnino, alacri cum studio, nihil cunctata. — *spargens horret capillis*, docta inversione pro, horrens cap. asperis spargit aquas per totam domum, lustrat eam aqua Avernali. *Horret capillis asperis*, φρίσσει ὀρθὰς τρίχας (ut Hesiod. Sc. Herc. 391. de apro), hirtam, erectam comam habet, echini aculeati instar. Calpurn. Ecl. VI. 13. *hirsuta spinosior histrice barba.* Enatum inde proverbium ἐχίνου τραχύτερος, de quo adi Erasm. Adag. p. 474. — *Aper currens*, a canibus latibulo exagitatus, atque in venatores

Abacta nulla Veia conſcientia,
  Ligonibus duris humum
Exhauriebat, ingemens laboribus;
  Quo poſſet infoſſus puer
Longo die bis terque mutatae dapis
  Inemori ſpectaculo:
Quum promineret ore, quantum extant aqua
  Suſpenſa mento corpora:

Ex-

natores obiectos ſubſidentesque incurrens, Stat. Theb. XI. 530. *Fulmineos veluti praeceps quum cominus* egit *ira ſues, ſtrictisque erexit pectora ſaetis* caet. Sil. Ital. I. 421. *Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus, quum ſilvam occurſu venantum perdidit, hirto horreſcit ſaetis tergo et poſtrema capeſſit proelia.*

v. 29. Veia ſcrobem fodit, cui puer indatur. *Abacta nulla conſcientia,* tantum abfuit, ut ab opere tam inhumano, ſceleris, cui illam pararet, conſcientia abſterreretur, ut potius *ingemeret,* inſudaret *labori,* ſummis viribus ad maturandum opus incumberet, impigre ei ſeſe accingeret. Forte tamen poſterius ſimpliciter de duro labore accipiendum, cui vetulae iſtius vires haud ſufficerent. Similiter *ingemere agris, illaborare domibus,* Tacitus Germ. 46. extr. — *lig. duris* naturali ferri epitheto, ut *bipennes durae* IV. 4. 57. et paſſim. Mire argutantur intpp. — 32. Quo defoderetur puer, ut *dapis bis terque mutatae ſpectaculo inemori poſſet,* h. ut dapum exquiſitiſſimarum, quae apponerentur, ac per momenta, acuendae cupiditatis eius cauſſa, cum aliis permutarentur, deſiderio lente conficeretur; miſerrimaque morte periret. *Inemori ſpectaculo dapis,* ἐνθανεῖν τῇ ὄψει, pro mori defixis in dapes oculis, ſpectando dapes enecari. — *poſſet,* otioſa περιφράσει, ut ſaepiſſime. — *die longo,* qui puero fame excruciato longiſſimus videbatur; ut I. 25. 7. Contortior iunctura foret: *longo ſpectaculo.* — 35. *promineret ore,* extaret terra, mento tenus; pro hoc ornatius poeta: *quantum corpora* natantium *aqua extant mento ſuſpenſa,* elevata, ſurſum erecta; ſed alterum plane ex oculorum ſenſu. Hebetiorem tamen viſum prodidit Scalig. Hypercrit. p. 342. patibulum circumſpiciendo, quum

Exsucta uti medulla, et aridum iecur
Amoris esset poculum:
Interminato quum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam,

Et

quum de poetica ratione quaerendum fuisset. — 37. 38. Breviter pro, ut medulla et iecur exsugeretur, aresieret fame ac siti, sicque temperando amoris poculo idonea essent. *Medulla exsucta*, retorrida, exsiccata, succo per famem subducto. *Amoris poculum*, φίλτρον, potio, amorem iniiciens alteri; paranda h. l. e medulla et iecinore, tanquam amoris sede. Vid. ad I. 13. 4. Arefactis autem, idque e longo desiderio, opus erat, ut alter, qui peteretur, similiter amore consumeretur. Apud Theocr. II. 58. lacerta ξηρανθεῖσα (ut Schol. notat) cumque farina contrita philtro adhibetur, eadem ratione. Pervulgatissimum autem, de gravi amore dici, *exedere cor, animum, medullas, Amorem exsugere sanguinem* et sim. Hinc facile perspicitur, omnem huius philtri efficaciam in metaphorico loquendi usu verti. — 39. 40. Quum semel *pupulae cibo intabuissent*, h. quum oculi defixis in cibum pupulis defecissent atque obriguissent. Τάκεσθαι ὀφθαλμὼς Theocr. I. 91. *Pupulae*, κόραι, interior oculi tunica, quae lucis radios excipit, per quam adeo cernimus. Cf. Lucret. III. 409. *interminato*, interdicto, cuius potiundi copia non erat. — *semel* arcte τῷ *fixae* iungendum; sunt adeo pupulae, quae immota acie cibis inhaerent prae nimio desiderio. Male Torrent. et alii.

v. 41 *sqq.* Ex rumore tantum, qui Neapoli eiusque vicinia percrebuerit, poeta ponit, Foliam detestando huic sacro magico interfuisse; in quo summa amaritudo est. Inde enim colligendum dat, Foliam maxima apud Neapolitanos maleficiorum, quae per artis suae exercitium ibi fecisset, infamia notatam perustamque fuisse, adeo quidem, ut facile in animum inducerent, eidem in exsecrando hoc facinore partes suas fuisse. — *Non defuisse* forte cum vi, gnaviter, strenue se in isto negotio gessisse. — *masculae libidinis*, τριβάδα, de qua

Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:
Quae sidera excantata voce Thessala,
Lunamque caelo deripit.
Hic inresectum saeva dente livido
Canidia rodens pollicem,

Quid

qua prodigiosa Venere Martial. I. 91. et Iuven. VI. 310. Neapolis *otiosa*, quo secedere solebant Romani, amoenitate regionis invitati. Vnde *in otia natam Parthenopen* appellat Ovid. Metam. XV. 711. Ad docta otia Musarum, quae ibi viguerint, a nonnullis referri videas; sed h. l. utique et in Ovidio, generatim accipere praestat. Ornat adeo simpliciter h. l. Paullo enim argutius fieri existimem, si ad sententiam accommodare velis: quae vacat magicarum artium praestigiis, delectatur iis. — 45. 46. Folia, potentissima pharmaceutria. Pro hoc, declarandae eius potentiae caussa, *quae lunam et sidera excantata caelo deripit* h. cantu movet ac in terram deducit, tralatitia teratologia. *Excantare*, ἐκσοβεῖν, ἐκκρούειν, proprium artis verbum inde a XII tabulis: *qui fruges excantassit* caet. Cf. Broukh. ad Prop. III. 2. 49. — *voce Thessala*, carmine magico, ut saepius.

v. 47. *Hic*, rebus omnibus rite praeparatis, Canidia incantationem peragit. Habitum animi eius, ira atque indignatione, quod amorem Vari alio conversum animadverteret, aestuantis praeclare atque ἐναργῶς exprimunt adiecta: *rodens pollicem irresectum*, ungues irresectos admordens *dente livido*, vel proprie ad notandam eius deformitatem, vel caussam furoris continet, ex Zelotypia excitati. Martial. IV. 26. 5. *Ecce iterum nigros corrodit lividus ungues. Pollicem* ira furentis *usque ad periculum rosum* e Petronio laudat Cruquii Schol. Adde Propert. II. 3. 3. *Et saepe immeritos corrumpas dentibus ungues, et crepitum dubio suscitet ira pede* et III. 23. 24. *Vngue meam morso saepe querere fidem.* Hinc *saeva*, furibunda, animi impotens; vel, si ad rem trahas, atrocia meditans; apposito, utrovis modo accipias, epitheto. — *irresectum*, ex more veneficarum. Cf. Serm. I. 8. 26. — 49. *Quid dixit? aut quid tacuit?* paullo quaesitius pro, fanda, nefanda, ῥητὰ καὶ ἄῤῥητα h. horrenda, atrocia eloquuta est;

Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitrae,
Nox, et Diana, quae silentium regis,
Arcana quum fiunt sacra,
Nunc nunc adeste: nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.

For-

est; omnino pro, carmen dirum, incantationem exorsa est. Inest simul furoris, quo illam peragit, notatio.

v. 49 *sqq.* Cum hac invocatione conf. Ovid. Met. VII. 192 sqq. Senec. Med. 740 sqq. et Lucan. VI. 695 sqq. Noctem et Dianam invocat, utpote sacri nocturni praesides. Vnde *arbitras*, testes, conscias, praesentes appellat *rebus suis*, quae moliatur, *non infideles*, vel, quae fidem praestent in tacendis, quae videant, taciturnas; ut Ovid. l. l. *Nox*, ait, arcanis *fidissima tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris adiutrixque venis*, vel, quod doctius, quae certam mihi opem fertis, quae auxilio me vestro numquam destituistis; hocque appositius videtur v. 53. — *Silentium regis*, efficis: dum per noctem, cuius proprium est silentium, luces, appares, *arcana cum fiunt sacra*, quo tempore sacris magicis operamur, fere ut Senec. Med. 6. *tacitisque praebens conscium sacris iubar Hecate triformis;* ita simpliciter ornans esset epitheton, Luna νυκτιφαής, noctiluca: quo eodem ornatu Statio Theb. X. 365. *arcanae moderatrix Cynthia noctis* audit. Forte tamen concinnior altera est haec ratio: quae silentium praestas, ut arcana sacra rite peragi possint; ut alludat poeta ad εὐφημίαν, in sollennibus sacris a praecone indici solitam. — 53. *nunc in hostiles domos iram atque numen vertite*, ex antiquo precandi ritu (vid. ad I. 21. extr.) pro, mihi propitiae sitis, ira vestra in hostes ablegata. Male plerique cum Schol.: in Varum vestram iram effundite.

v. 55 *sqq.* Agedum efficite, ut Varus intempesta nocte ad me compellatur. In enuntianda hac sententia affectui loquentis praeclare accommodata a poeta oratio, Varum *senem adulterum*, h. meretrices Suburanas sectantem (quod docte *canibus Suburanis* innuit poeta) idque *nardo perunctum* seu unguentatum indigitando, in quo utroque, in

sene

Formidolosae dum latent silvis ferae,
  Dulci sopore languidae,
Senem, quod omnes rideant, adulterum
  Latrent Suburanae canes,
Nardo perunctum, quale non perfectius
  Meae laborarint manus. —

Quid

sene deprehenso, summum dedecus. Nota Ovidii: *Turpe senex miles, turpe senilis amor.* Cf. Tib. I. 2. extr. Ad alterum Plaut. Cas. II. 3. 22. *vix teneor, quin, quae decent te, dicam. Senecta aetate unguentatus per vias, ignave, incedis?* Ad haec igitur spectant verba: *quod omnes rideant*, quo importuna eius libido palam fiat atque derideatur; quamquam ipsam Canidiam, quae talem pusionem tam effflictim periret, traducere voluisse Horatius putandus est. Alterum, quod Canidiae iram mirifice decet, in eo est, quod canum latratu atque insectatione Varum ad se agi cupiat. Ita enim accipienda verba, *latrent* h. latrando persequantur (ut in illo Petronii (Poet. min. IV. p. 286.): *canis in somnis leporis vestigia latrat*) abigant e Suburra *canes*, et ad me compellant; quod ex adornatione rerum suppleri debere arguit v. 60. ubi redeuntem Varum opperiens Canidia inducitur, quamquam frustra. *Suburra*, Romae regio, meretricibus ibi quaestum facientibus famosissima. Laudant Pers. V. 32. Pessime autem Cruqu. Schol. iungit: quod omnes rideant, *et* (haud dubie post *adulterum* inserto) latrent S. canes, hoc sensu: cum eo iocentur, eum derideant canes Suburanae, i. e. meretrices de Subura. Noctem intempestam suaviter designant; *dum ferae, dulci sopore languidae*, oppressae, fessae (ut in Homerico: ἀδδηκότες ὕπνῳ; vid. ad III. 4. 11.) *silvis latent*, in latibulis suis quiescunt. *Quum tacet omnis ager, pecudes, pictaeque volucres*, similiter in mediae noctis descriptione Virg. Aen. IV. 525. Mire argutantur Schol. Cruqu. et Baxt. — 59. 60. *nardo, quale* ἀπὸ κοινοῦ, structura Graecis familiari, pro, cuius generis s. quale unguentum *nec meae manus perfectius*, melius, *laborarint*, ἐκπονήσαιντ᾽ ἄν, adeoque exquisitissimum; auget ridiculi speciem. Male de philtro cum Cruqu. Schol. cogitabat Gesn. Dacer. autem venenum intelligebat, quod Canidia Vari ima-

Quid accidit? cur dira barbarae minus
  Venena Medeae valent,
Quibus ſuperbam fugit ulta pellicem,
  Magni Creontis filiam,
Quum palla, tabo munus imbutum, novam
  Incendio nuptam abſtulit?

At-

imagunculae, quam in manibus teneret, adſperſiſſet; haud magis probabiliter.

v. 61 *ſqq.* Ante hunc verſum Canidia incantationem, qua Varum cum ſummo dedecore eius ex meretricum luſtris exagitatum ad ſe revocare conabatur, ſiſtere, Varique adventum exſpectare putanda; quae ubi longe ſecus, quam ab venenorum efficacia ſperari poterat (vv. 61—68.) rem procedere animadvertit, de fraude alius veneficae, cui Varus obnoxius eſſet, nonnihil ſuſpicata, ad maiorem incantationem accingitur, quam nulla oppoſita vis magica infringat ac deſtruat. Eadem fere rei adornatio in Virg. Ecl. VIII. 101. ubi fortiſſima remedia itidem extremo loco adhibita videas. — *Quid accidit* caet. Quid cauſſae eſt, cur praeſentiſſima venena efficaciam ſuam in Varo perdiderint, Varum non arceſſant? Venena ſua *Medeae* vocat h. Medeae venenis aequipollentia, ac iis quidem, quae maximam vim exſeruerint (63 ſqq.), plane ut ſua praedicat Theocritea pharmaceutria II. 15. Φάρμακα ταῦθ' ἔρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκης, μήτε τι Μηδείας, μήτε ξανθᾶς Περιμήδας. Tibull. I. 2. 51. de ſaga: *Sola tenere malas Medeae dicitur herbas.* In tanta luce mireris utique, interpretes contortam hanc et ad ſenſum ineptam rationem ſequi potuiſſe: cur mea venena minus valent, efficacia ſunt, quam Medeae? Ita Rutgerſ. quoque Lectt. Ven. X. p. 286. ut Scaligeri (Poet. VI. 342.) praepoſteras cavillationes mittam. — *dira*, vel omnino ornat, φάρμακα λοίγια, οὐλόμενα, qualia Circes Homerus vocat, vel effectus reſpicit, quos diriſſimos Medeae venena in Creuſa habuere. — *barbarae*, Colchicae, notiſſima appellationis ratione. — 63 ſqq. *quibus* pallam, Creuſae muneri mittendam, infecit. — *ulta fugit pellicem*, plane ut c. III. 14. *Hoc delibuta donis ulta pellicem ſerpente fugit alite.* — *ſuperbam* ad generis quidem regii nobilitatem haud inepte referas,

Atqui nec herba, nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum. —
Ah!

feras, etiam propter adi. *magni Creontis filiam;* praestat tamen, respectu Medeae a Iasone reiectae, dictum accipere pro, praelatam sibi, ideoque se susque deque habentem; quod ipsum acuebat ultionem Medeae. — 65. *palla, tabo,* h. veneno *munus imbutum,* ornate pro, palla, quam novae nuptae dono misisset, veneno infecta, tincta, *incendio* eam *abstulit,* consumsit; conflagravit ea induta Glauce s. iuxta alios, Creusa. — 67. 68. Atqui nullum in velocissimis venenis conquirendis laborem defugi, omnia tentavi. — *me non fefellit,* οὐκ ἔλαθε, non fugit, rimata sum herbas ac radices *in locis asperis,* inter rupes *latentes,* nascentes. In his enim virtus praecipua. Lucan. VI. 438. *Thessala quin etiam tellus herbasque nocentes rupibus ingenuit* caet. Ad aconita in specie refert Lambinus, *quae nascantur dura vivacia caute,* iuxta Ovid. Met. VII. 418.

v. 69. 70. Sententia esse videtur: neque tamen quidquam promoveo, mei ille plane oblitus est, *nihil ille deos, nil carmina curat,* Virg. Ecl. VIII. 103. Pro hoc poeta seu Canidia, adiecta morae eius caussa: *indormit pellicum cubilibus,* detinetur aliarum feminarum amoribus districtus, mei prorsus immemor. Pro hoc cubilia *uncta,* perfusa dicit *oblivione,* inducentia oblivionem; quatenus Varum ita tenent, ut medicamine, oblivionem *omnium* aliarum rerum (adeoque etiam Canidiae) inducente irrigata videantur. In qua ratione nihil plane est, quod recte offendat, nisi forte τὸ *omnium,* quod, absolute acceptum, nimis ambigue a poeta positum videri possit. Si igitur *omnium pellicum* iungas, generatim accipiendum erit: omnium aliarum feminarum cubilia perambulat (ut de Caesare Catull. XXIX. 8.), illarum amore flagrat, me neglecta, mei solius oblitus. Alii cum Scholl. iungunt: indormit cubilibus, omnium pellicum oblivione unctis, quod Klotzius maxime hac satis speciosa interpretatione exornavit: omnia tentavi, omnes radices et herbas adhibui: indormit Varus cubilibus, unctis succis et herbis, quae reliquarum omnium pellicum, praeterquam mei, oblivionem indu-

Ah! ah! solutus ambulat veneficae
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus
O multa fleturum caput!
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.

Maius

inducere valent et debent. Tamen nil prosunt nunc caet. Sed veneficii ratio, quae ita infertur, inaudita prorsus atque importuna h. l., Varo in lustris Suburanis degente; tum elocutio sententiae obscura admodum est ac dura. Quod Scholl. habent: dormit oblitus omnium pellicum, suique adeo, hoc refragatur vv. 57. 58. et mire languet.

v. 71. Etiam haec, interposita aliqua mora, subiici putanda a Canidia, impedimenti caussam anquirente; quam animo subito obiectam τῷ *ah! ah!* declarat poeta. Dolentis vocem statuit Schol. Cruqu. — *solutus ambulat*, ornate et ad notandam Vari incuriam praeclare pro, solutus est, veneficia mea repelluntur, ipsorum vim retundit *carmen* s. incantatio efficacior veneficae cuiuspiam *scientioris*, quae se peritiorem iactat; gravior incantatio Varum tutum praestat a mea, qua hactenus usus sum: igitur (pergit Canidia v. 73.) potentiore opus esse intelligo, quâ istam destructum iri Varumque mihi obsequentissimum fore certa sim. *Solvi* ac *defigi* verba propria in re magica. Vid. ad I. 27. 21. Hoc loco notatu dignum est, quod saga adversus sagam artis suae experimentum facit, alterius vim inhibitura.

v. 73. Duobus fere, quae sequuntur, accipi possunt modis. Alter continuat orationem: Alia te exsolvit meo carmine venefica, video adeo, te non usitatis his potionibus ad me recursurum, *neque* caet.; ergo *maius parabo* caet. Sed ἐναργεστέρη, ac propter interiecta, *o multa flet. caput*, verior haec altera ratio: *Non usitata potione*, quaesitiore, potentiore incantationis genere *ad me recurres*, efficiam, ut ad me redeas (sed delecto *recurres*, ad vim istius potionis declarandam), *nec vocata* caet. adeo quidem, ut, ubi semel ad me recurreris, *mens tua*, tu, quamquam *voceris*, avocerîs a me *Marsis vocibus*, quamquam te iterum saga quaepiam a me alie-

Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque caelum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super,

Quam

alienare, meo carmine exsolvere cupiat, non rediturus sis, ut nulla iterum a meo te amore saga expeditura sit. *Maius enim parabo* caet., quae ultima ἐπεξηγητικῶς adiecta, loquentis affectui mirifice accommodata. Posterius comma: *nec vocata mens tua redibit*, ita fere accipi video: mens tua, magico carmine semel a me evocata, nunquam redibit h. sana mens, ubi semel tibi carmine meo exciderit, semel alienata erit, nunquam tibi reddetur, amore semper insanies; quod quidem adstruere licet Ovid. A. A. II. 106. *philtra nocent animis, vimque furoris habent*: sed expeditior atque concinnior altera ratio videtur. *Marsae voces* ut *Marsa naenia* infra XVII. 29. *Marsus cantus* Ovid. Med. Fac. 39. vid ad Sil. VIII. 496. — *o multa fleturum caput*, qua quidem potione misere excruciaberis, sollenni apud Graecos comminationis formula, πόλλ' οἰμώξεις. Vid. Lamb. Rem eventum habuisse apparet ex c. XVII. init. ubi Varus animi angorem atque cruciatus, quos Canidiae incantatio sibi conciverit, ipse expedit. Male nonnulli: pessime te tractabo, ubi te iterum potestati meae subiecero. — 77. *maius poculum*, maioris efficaciae *infundam*, miscebo, temperabo tibi poculum. — *fastidienti*, venuste admodum adiectum, qui priora pharmaca fastidieris, aspernatus sis, ipsis vim abiudicaveris. Minus docte Lamb. fastidienti me.

v. 79—81. Priusque omnis rerum per naturam ordo confundetur, adeo quidem, ut, quod ex naturae legibus effici nequit, levissima imum, gravissima contra summum locum occupent; *quam non* caet. Ἀδύνατον hoc docte et ornate extulit poeta. Caelum *sidet, inferius* subsidet, ita ut inferius sit *mari*, mare ei superfundetur, *tellure porrecta super*, et huic tellus superinsternetur, plane inverso ordine; nam ex antiqua opinione caelum summum, terra medium et aqua ultimum locum possidere credita. Cf. Ovid. Met. I. 26—31. — 81. 82. Nisi *meo amore* sic flagres, mei desiderio ita incendaris, consumaris, *uti bitumen* his *ignibus*, comparatione a re praesenti desumta,

Bitu-

Quam non amore ſic meo flagres, uti
  Bitumen atris ignibus.
Sub haec puer, iam non, ut ante, mollibus
  Lenire verbis inpias;
Sed dubius, unde rumperet ſilentium,
  Miſit Thyeſteas preces:

Ve-

Bituminis enim uſus in his ſacris notus vel e Virg. Ecl. VIII. 82. idque propter ſpiſſum fumum, quem illud egerit (hinc *fumans bit.* Ovid. Met. XIV. 792.), tali ſacro, quod ad inferos pertinet, accommodum. Vnde *atros i.* appellat, h. craſſo fumo circumvolutos; ut *atro lumine fumantes taedas* Virg. Aen. VII. 457. Alii aliter. Caeterum his reſpondent Vari verba (XVII. 30.): *o mare et terra! ardeo, quantum neque* caet.

v. 83 *ſqq.* Inter funeſtum hunc apparatum furoremque Canidiae, ultima experiri ſtatuentis, puer, ſalutis ſpem prorſus decollatam, ſeque ad extremas lineas admotum animadvertens, ne ſua mors impune Canidiae eſſet, iam ad imprecationes, quae ſola miſeri ſui fati reliqua videbat ſolatia, convertitur, quas quidem imbecillis adverſus atroces fortioris iniurias munimentum eſſe volebat priſca religio, Diis ultionem demandando, quam ipſi obtinere haud poſſent. Ita Druſus, *exſpes vitae, meditatas compoſitasque diras imprecatur Tiberio* apud Tacit. Ann. IV. 24. *Sub haec*, debacchante ita Canidia, puer non amplius *mollibus verbis lenire*, μειλιχίοις ἔπεσι καθάπτεσθαι, μαλακοῖς λόγοις θέλγειν (Hom. Od. I. 56. XXIV. 392.), h. precibus, quibus pertinacem iſtarum ſaevitiam frangeret, eas ad miſericordiam perduceret, aggredi ſtatuit *impias*, ſceleſtas, graviter pro, illas mulieres. — 85. 86. *Dubius*, praepeditus irae impotentia, prae ira neſcius, *unde rumperet ſilentium*, unde loquendi initium faceret, quid primum in maleficas iſtas mulieres evomeret, animo atrociſſima quaeque, quae iram ſuam explicarent, circumſpiciente. Sicque ſtatim diriſſimis exſecrationibus agere conſtituit. *Preces Thyeſteae*, ἀραὶ, exſecrationes horrendae, atroces; quales Thyeſtae in Atreum fuere. *Mittere preces*, ut *mittere vocem*, ἱέναι φωνὴν, adeoque precari, devovere h. l.

Venena magnum fas nefasque; non valent
Convertere humanam vicem.

Diris

v. 87—90. Vix ullum Horatianum locum dari arbitror, in quo magis tumultuati hariolatique sint interpretes, suum quisque sensum secuti, quam hic. Nec mirum utique, quum sententiae paullo obscurior sit enuntiatio, neque uno modo verborum iunctura institui possit. Quod primo utique loco sese offert, est, ut *magnum fas nefasque* appositio τοῦ *venena* habeatur; sed quo idoneo sensu (Schol. enim Cruqu. ineptas argutias nihil moror) venena magnum fas dici queant, quae semper nefas putata sint, nec liquet, et, si vel maxime liqueret, vix dicas, quae huius appositionis esset vis ad totam sententiam, quae et ipsa inde laborat. Igitur praestat ista verba ad sententiam trahere hac interpretatione: *Venena*, φάρμακα, veneficia, incantationes, *valent*, hoc quidem efficere possunt, ut *fas nefasque convertant*, commutent, commisceant, confundant; atrocissima quidem facinora patrare possunt: *non* item *humanam vicem* ἀμοιβὴν, *convertere*, immutare possunt, ita ut ultionem s. vindictam istorum scelerum effugiant. — Γνωμικῶς haec a poeta elata, ad sensum ita revocanda: Vos veneficae atrocissimum iam in me scelus designaturae estis, cuius tamen poenam nullis incantamentis, nullis herbis, avertere potestis, cuius vos certissima vindicta manet. Quam quo minus effugiatis, diris vos defigam caet. Iam intelligitur, cur τὸ *valent* ad posterius comma, ad quod proximo spectat, reiecerit poeta. Atque haec demum sententia videtur commoda, pueroque atque poeta adeo digna. Restat, ut quae enuntiatae e linguae legibus sententiae ratio sit, doceatur. *Fas nefasque convertere*, conturbare pro, nefanda perpetrare, sollenne ex usu loquendi poetico. Vid. ad I. 18. 10. *Fas magnum*, venerandum, quod non impune laeditur, conculcatur; apposito epitheto. Ita *magni Dii* infra 15. 3. *Iustitia potens* II. 17. 15. et sim. *Vices humanae*, poenae (vid. ad I. 28. 32.) quibus homines obnoxii sunt, quae fato s. divinitus constitutae sunt in homines, idque, quod contextus ratio docet, improbos, scelestos. Longius petitum est, si *v. humanas* explices poenas, quas homines a Diis infligendas ex imprecationibus poscunt, quas quidem subterfugere haud liceat, quum aliae precibus, victimis, καθαρμοῖς averti possint; quamquam apposite ad sqq. — 89. 90. *Diris*

rii

Diris agam vos: dira deteſtatio
Nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire iuſſus exſpiravero,
Nocturnus occurram Furor,

Pe-

vos *agam*, quaeſite dictum videri poſſit pro: invocabo Diras ſeu Furias excitabo, quae vos agitent, perſequantur (uti Clytaemneſtra Furias Oreſtae ἐπισείειν dicitur Eurip. Or. 941.); quarum ſollennis in devotionibus invocatio: v. c. Catull. LXIV. 192 ſqq. Sed obſtant ſequentia. Igitur ſimpliciter accipiendum; diris vos devovebo, exſecrabor vos. *Agunt* dirae, quatenus poena, diris expetita, ſontem perſequitur, urget; vel, quod ſimplicius, quatenus certus poenarum, diris intentatarum, eventus reum agit, h. inquietat, excruciat, angit; unde mox *inquieta praecordia.* Liv. XL. 56. *umbrae inſontis interemti filii eum diris agitabant.* — *dira deteſtatio* caet. Simplicior continuatio erat: diris a. v., nulla victima expiandis. Sed ornatior et explicatior poeta. — *Dira deteſtatio*, dirarum imprecatio (nam *deteſtatio* fit, quando deos ultores vindicesque iniuriae teſtamur comprecamur. Plenius Plin. Epp. II. 20. *iram deorum in caput pueri deteſtari.*) h. ira, deorum diris excitata, *nulla victima*, nullis ſacrificiis *expiatur*, averruncari poteſt. Cf. omnino I. 28. 31 ſqq.

v. 91. *Quin*, neque his contentus, exſatiatus, ipſe, ubi *exſpiravero* animam, vitam (ita ἐκπνέειν ſimpliciter Eurip. Electr. 1220. et paſſim), *perire iuſſus*, cuius quidem miſerandae necis vos auctores eſtis, adeoque poſt mortem omnibus vos excruciabo modis, poenas a vobis exigam. Has ſpeciatim adnumerat poeta, revocatis ad Furiarum miniſteria coloribus. *Nocturnus occurram Furor*, noctu me vobis obiiciam, vos exterrebo Furiali habitu: ſed *Furorem* poſuit poeta, quum de puero agatur. Apte ad rem Torrent. laudat Suet. Ner. 34. de Nerone: *neque ſceleris conſcientiam — ferre potuit, ſaepe confeſſus exagitari ſe materna ſpecie, verberibus Furiarum ac taedis candentibus.* Similiter moribunda Dido apud Virgil. Aen. IV. 384. *Sequar atris ignibus abſens, et, quum frigida mors anima ſeduxerit artus, omnibus umbra locis adero.* Noſtrum reſpexit Quinctil. Decl. 314. *Sunt illa vera, quae extremo miſeri ſpiritu dicebantur, Dabis*

 mihi,

Petamque vultus umbra curvis unguibus,
Quae vis Deorum est Manium;
Et inquietis adsidens praecordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
Contundet obscenas anus.

Post

mihi, scelerate, poenas: persequar quandoque et occurram. — *Nocturnus*, nam *nocte vagae feruntur* (Propert. IV. 7. 89.) umbrae; tum maior terroris species inest. — 93. *petam*, impetam, involabo in vultus vestros, eosque dilacerabo *unguibus*. Ovid. in Ibin 146. *Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum, insequar et vultus ossea forma tuos.* — 94. *Quae vis Deorum Manium est*, qua potestate gaudent Manes, sc. ut insectentur eos, a quibus peremti fuerint. Insignis in hanc rem locus est Valer. Flacc. III. 386. *patet illis* (misere necatis) *ianua leti, atque iterum remeare licet: comes una Sororum additur — — quisque suos sontes inimicaque pectora poenis implicat, et varia meritos formidine pulsat.* Enata inde Φάσματα f. terriculamenta nocturna, quae Ἐριννύων πρόσωπα appellat Aelian. H. V. L. IX. 29. *Dii manes* apposita appellatione, in declaranda eorum potentia. Male totum locum cepit Dac. — 95. *Adsidens* non, quod alias est, fovendi, solandique caussa, sed ut continue vexet, angat *praecordia*, animum, quod alias de Cura, Amore caet. dicitur. — *pavore* iniecto *somnos auferam*, excutiam, abigam. Cf. II. 16. 15. Caeterum ultimis h. vv. totius figmenti rationem respici ac tangi, in promtu est animadvertere. Luculentus in hanc rem extat Ciceronis locus (Pro Rosc. c. 24.): *Nolite putare, quemadmodum in fabulis saepenumero videtis, eos, qui aliquid impie scelerateque commiserint, agitari ac perterreri Furiarum taedis ardentibus; sua quemque fraus et suus terror maxime vexat: suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit: suae malae cogitationes conscientiaeque animi terrent. Hae sunt impiis assiduae domesticaeque Furiae, quae dies noctesque parentum poenas a consceleratissimis filiis repetant.*

v. 97. Praeclare *contundet — differant*, tanquam de re, certissimum eventum habitura;

pro.

Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinae alites.
Neque hoc parentes, heu mihi superstites!
Effugerit spectaculum.

pro, precor ut caet. Ad execrationem hos vv. pertinere, vix opus est monere. *Turba*, concitata scelerum vestrorum atrocitate multitudo hominum vos *vicatim*, per omnes vicos insectata *hinc et hinc*, undique *saxis potens contundet*, lapidibus obruet, ad necem usque lapidabit. — *obscenas*, abominandas, detestandas, scelestas anus. — 99. *Post*, ubi lapidibus peremtae fueritis, corpora vestra *insepulta* iacebunt, proiicientur in monte Esquilino, *lupis*, atque *alitibus differenda*, discerpenda, iis praedae relicta; quod utrumque extremae miseriae habitum, ut in vulgus notum. Similis imprecatio apud Martial. X. 5. 10. *Et, quum supremae fila venerint horae, diesque tardus, sentiat canum litem;* quod *differendi* notionem plane repraesentat. In aggere autem s. colle extra portam Esquilinam „locum sepulcrorum, ad corpora pauperum, aut sceleratorum comburenda aut canibus proiicienda, fuisse" monent Schol. ad h. l. et ad Serm. I. 8. 15. Hunc docte poeta indigitat *Esquilinis alitibus*. — 101. 2. *Non effugerit parentes hoc spectaculum*, fruentur, exsatiabunt sese parentes mei hoc miserabili exitii vestri spectaculo; utinam hoc ex vestrum supplicio solatium iis contingat! In *heu mihi superstites* magnum πάθος; non tam miserandum fatum suum, quamquam et hoc dolet puer, quam quod, turbato naturae ordine, parentes suos immatura morte sua graviter affligat.

CARMEN VI.

ARGVMENTVM.

Invehitur Horatius hoc carmine in hominem, qui integrae famae homines, maximeque eos, a quibus nihil sibi periculi metuendum esset, maledictis laceraret, quique ostenso aliquo lucello statim obmutesceret, atque a convitiando absisteret. Quae ne impune ei essent intemperiae, utque aliquando pravae isti libidini modum figeret, ultro eum aggreditur, exprobrataque acerbe ignavia ac timiditate eius in se his iambis irritare conatur poeta. Quod quidem ἀλληγορικῶς ita instituit, ut eum cum cane, latratu praetereuntes quosque territante, obiectaque offa conticescente comparet, se contra animosissimum atque acerrimum canem ferat, qui non nisi in ferociori quocunque animali virtutis suae experimentum faciat. Cassium Severum, hominem sordidae originis vitaeque maleficae (Tacit. Ann. IV. 21.), qui viros ac feminas illustres procacibus scriptis diffamaret (Id. Ann. I. 72.), adeo quidem, ut Augustus, istac libidine commotus cognitionem de famosis libellis tractandam decerneret, a poeta designari notarique tradunt Scholl. idemque nomen plerique Codd. et edd. vett. praeferunt; quos quidem quo minus sequendos statuamus, quamquam nihil impediat; quae enim Gesnerus contra monuit, adulationem, quae v. 9. 10. ei obiicitur, in hominem

nem vix cadere, qui, quod idem Tacitus refert, ob improbam linguam Cretam amotus ſit, et in Seriphiis ſaxis conſenuerit, neminem facile morabuntur, qui Caſſium non adulando h. blanditiis atque obſequiis ſed dicacitate ſua invitis fere munera iſta extorſiſſe reputaverit, quum tamen plures, Caſſio ſimiles, canina iſta facundia infames Romae iſta aetate extitiſſe haud abſurdum ſit credere, conſultius videtur, rem in medio relinquere.

Quid inmerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis.

Nam

v. 1. Quid *vexas*, incessis latratu, allatras *hospites*, homines tibi plane ignotos, obvios quosque, adeoque *inmerentes*, nulla te iniuria lacessentes, ab iis non irritate? h. quid convitiaris, maledictis insectaris, quemquem aspicis? *Latrare*, ut gr. ὑλακτεῖν, βαΰζειν, sollenne de convitiandi libidine, contumeliosaque insectatione. Aristoph. Thesmoph. 902. βάΰζε τοὐμὸν σῶμα βάλλουσα ψόγῳ. Id. Vesp. 1393. Αἰσώπου — *θρασεῖα καὶ μεθύση τις ὑλακτεῖ κύων* sc. ἀρτόπωλις. Vid. Valken. ad Phalar. Epp. p. XV. et ad Ammon. p. 231. Martial. II. 61. 5. *Vteris ore aliter, nimiaque aerugine captus allatras nomen quod tibi cunque datum est*. Id. V. 60. 1. *Allatres licet usque nos et usque, et gannitibus improbis lacessas — — nos hac a scabie tenemus ungues*. Facundia inde *canina* rabulis forensibus tributa. Colum. praef. 9. *ne caninum quidem studium praestantius locupletissimum quemque allatrandi, et contra innocentes et pro nocentibus — — concessum intra moenia et in ipso foro latrocinium*; et κύων κατήγορος constitutus in Aristophanis Vespis. Cf. Cic. pro Rosc. Am. 1. 20. — *hospites* obvios quosque vocat, canis domestici, qui omnes, qui extra familiam sunt, allatrat, ratione habita. — 2. *Ignavus*, imbellis, timidus, *adversum lupos*, adversus fortes, audaces, promtos paratosque ad propulsandas iniurias, ubi haud impune te laturum intelligis. Apprime huc facit Pind. Pyth. II. 154. Φίλον εἴη φιλεῖν· ποτὶ δ' ἐχθρὸν ἅτ' ἐχθρὸς ἐὼν λύκοιο δίκαν ὑποθεύσομαι.

v. 3. *Quin* est exhortantis, age vero, quidni potius *huc*, in me, *si potes*, sustines, andes, *vertis minas*, mihi malum minitaris latratu tuo, *me allatras*. — *inanes*, utpote canis timidi et ignavi. — 4. et me impetis satis animi habentem tecum congredi; pro quo fortius est, *remorsurum*, qui vanas tuas minas morsu graviter vindicaturus sum. Verbi compositi vis in oppositione sola quaerenda; audacter resistam tibi; nam morsus alterius canis inanes eius minae excla-

Nam, qualis aut Molossus, aut fuluus Lacon,
  Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nives,
  Quaecunque praecedet fera.
Tu, quum timenda voce complesti nemus,
  Proiectum odoraris cibum.

Cave,

excludunt. Nisi ad mordacia eius dicta referre malis, quo tamen poetae parum consulas. Comparat autem poeta se fortiori animosiorique cani, hancque comparationem ἀλληγορικῶς in seqq. persequitur.

v. 5 — 8. Acerrimorum enim canum instar cuicumque ferae fortiter instabo pertinacique eam alacritate persequar. Est adeo oppositio v. 2. *ignavus adversum lupos*. Pro acerrimis canibus sunt Molossi s. Epirotici, *amica vis pastoribus*, robore suo pastoribus commendatissimi. Virg. Ge. III. 406. *Nunquam custodibus illis* (Spartae catulis acrique Molosso) *nocturnum stabulis furem, incursusque luporum — horrebis. Genus est audax avidumque ferae* de Spartanis Senec. Hippol. 35. Cf. Varro II. 9. 6. — 7. 8. *Agam, quaecunque praecedet fera*, graeca structura et ornate pro, quamcumque feram insectabor. *Per altas nives* et *aure sublata*, ὀρθῇ, praeclare ad studii pertinaciam et alacritatem declarandam adiecta. Callim. H. Del. 230. οὔατα δ' αὐτῆς ὀρθὰ μάλ'; nam timidorum est, aures demittere.

v. 9. 10. Tu contra sola lucri spe maledictis tuis homines incessis. os tibi obturari vis. Pro hoc, servata allegoria, *ubi voce tim. complesti nemus*, omnino pro, ubi ingentes clamores, latratus, edidisti (nam alterum de cane venatico, quod in hunc proprie non cadit propter v. seq.), *odoraris* statim, investigas, circumspicis, si quis tibi cibus obiectus sit, quo mansuetior fias. Similis sunt coloris illa Martialis (IV. 53. 6.): *Cui dat latratos obvia turba cibos, esse putas Cynicum, deceptus imagine falsa. Non est hic Cynicus, Cosme: quid ergo? canis.*

v. 11. 12. *Cave, cave* sollennis huius de vitando malo admonendi formulae iteratio. Vid. Intpp. ad illa Petron. c. 35. *Cave, cave canem.* — namque in *malos*, qui imme-

 rentes

Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua;
Qualis Lycambae spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiuerit,
Inultus ut flebo puer?

rentes vexant, *asperrimus* sum, efferatissima ira odioque feror, insurgo, adversarios mihi eos deposco ac destino. Παροιμιακῶς haec poeta, desumta a tauro feroci ac petulco imagine: *parata tollo cornua*, promtissimus sum, cornibus impetere, tauri instar efferor, εἰς κέρας θυμοῦμαι. Idem usus τοῦ ταυροῦσθαι apud Graecos, veluti Aeschyl. Choeph. 272. Eurip. Med. 92. Plaut. Pseud. IV. 3. 5. *ne nunc mihi obvortat cornua*, h. obnitatur, adversetur.

v. 13. Archilochi instar, Lycamben quod pactam sibi filiam, Neobulen, alteri collocasset, iamborum contumelia ad laqueum compellentis. Initium istorum extat apud Hephaest. p. 70. Adposita adeo appellatione h. l. audit *gener Lycambae*, a Lycambe repudiatus; ob hoc ipsum enim rabiosum iambum in socerum strinxerat. Cf. Epp. I. 19. 25. Rem passim attigere poetae in Anthologiorum fascem collecti, veluti Meleag. LI. 3. Cn. Lentulus Gaet. c. VI. in Anal. Br. II. 167. — 14. Aut veluti Hipponax, acerrimis in Bupalum et Athenimum iambis invectus, quod imaginem suam, foeditate notabilem, ridentium circulis proposuissent, Plin. XXXVI. 5. De eo est Philippi c. LXXXIII. (Anal. Br. II. 235.).

v. 15. 16. An impune mihi obtrectari patiar, aliorum contumelias patienter feram? Archilochia sententia apud Suid. v. καταπροίξεται· ἐμεῦ δ' ἐκεῖνος οὐ καταπροίξεται, ex emendatiore Toupii (ad Suid. II. p. 76.) lectione. — *Ater dens* maledicentiae obtrectationisque proprius. Martial. V. 28. 7. *Rubiginosis cuncta dentibus rodit*, et passim. — 16. *ut puer inultus*, qui, quum illatam iniuriam ulcisci nequeat, inani fletu dolorem suum solatur.

CAR-

CARMEN VII.

ARGVMENTVM.

Devicto atque occiso S. Pompeio, Lepidoque armis exuto, quum respublica, diutinis bellis civilibus fessa, respirandi aliquando tempus nacta esse videretur, haud multo post (a. V. DCCXXII.) simultates, quae aliquamdiu Octaviano cum Antonio intercesserant, impatiente consortis imperio, prorumpere et ad vim spectare coepere: unde, maxime quum intentiore cura bellum, quandoquidem ultima experiundi animus esset, utrimque appararetur, in summum temp. discrimen adductum iri in promtu erat perspicere. Contactus igitur hac miseranda patriae suae vice poeta Romanos hoc carmine ab insano integrandi belli civilis consilio avocare annititur, proposita sceleris, cui se obstricturi essent, atrocitate atque vel belluinam feritatem excedente immanitate, certissimoque, quod in ipsos inde redundaturum sit, exitio. Animatur totum carmen dramatica rerum adornatione, affectui poetae perquam accommodata. Rapi nos sentimus in medium discursantium atque arma deposcentium tumultum, poeta instat graviter increpando, summaeque dementiae eos accusando: illi sceleris pudore confundi neque tamen arreptum cupide ferrum dimittere; unde tandem funestissi-

mœstissimam hanc cladem ex fatali Deorum ira pristino scelere, quod posteris luendum sit, contracta reip. impendere pronuntiat. Hoc quidem satis prudenter poeta, ne alterutri parti invidiam faceret.

AD POPVLVM ROMANVM.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?

Non

v. 1. Initio statim poetae erumpit indignatio, atrocitate facinoris, quod in se admissurus esset populus Romanus, plane conturbati; quod ipsum vegeta ac praecipitata oratio insigniter ostendit. Inest simul vivida civilis tumultus ὑποτύπωσις. *Quo ruitis*, quanto fortius quam, quid molimini, quid struitis? Nam alterum praeclare praecipitem civium furorem impotentiamque animi adumbrat, qua ad mutuam ipsorum caedem impelluntur. Qua temeritatis notione hoc verbum nec pedestris oratio ponere reformidat. Vid. Ernesti Clav. Cic. h. v. *Furor* autem, *rabies*, *insania* obvia ratione bellum civile moventibus adscripta, v. c. Lucan. I. 8. Iidem eadem de causa *scelesti* ἐναγεῖς, dicti, scelus gravissimum, bellum civile, adorti. Cf. I. 2. 29. et 35. 53 qq. — *aut* egregie confusum poetae animum manifestat; tanquam diversae enuntiationis sit, quae sequitur sententia, quum perspicuitatis caussa tantum τοῖς *quo ruitis* subiecta sit. — *cur* iterum enses stringitis? cur novo bello civili accingimini? — enses *conditi* non παρέλκει, sed docte et graviter, qui modo vagina conditi sunt, vixdum finito bello civili. Vltimum, quod respicit poeta, erat inter Octavianum Caesarem et Sex. Pompeium, cuius finem pugna ad Mylas commissa attulerat. — 3. Tanquam parum adhuc *Latini*, nostri, civilis (ut II. 1. 29.) *sanguinis* fusum sit, re Romana multis bellis civilibus iam satis attrita; ut adeo vel hac de caussa a novo abstinere oporteat. — *campis atque Neptuno super*, terra marique. Cf. omnino II. 1. 29 — 36.

v. 5—10. Armis accingimini, quibus non exteras nationes, sed vosmet ipsos perditum itis. Eadem adeo sententia, quae I. 2. 21 sqq. Pro hostibus in genere delecte posuit Carthaginienses, Britannos, et Parthos, quos Romano nomini infestissimos eleganter de-

Non ut superbas invidae Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via:

Sed

designat v. 9. In sqq. observa divitias poetae in varianda *perdendi* notione effusas. — ut *arces Carthaginis*, Carthago *ureretur*, incendio vastaretur, exscinderetur, regnum Carthaginiensium everteretur. — *invida Romani imperii aemula* (ut Sallust. Cat. 10.), de principatu contendens cum Roma, infesta Romanis. Quo eodem arrogantiae sensu arces eius *superbae* dictae, Romanum iugum dedignantes, sibique imperium asserentes. Pro quovis autem graviori hoste Carthaginienses ad partes vocari putandi a poeta, quandoquidem nullum capitaliorem hostem olim experta esset respublica, cuius adeo belli internecini memoria Romanis inusta esset. Nam multo post eversam Carthaginem bella civilia exarsisse, Africamque Augusti tempestate in provinciae formam redactam et in colonos divisam fuisse, satis constat. — 7. 8. Aut ut Britanni perdomarentur, de iis triumpharetur. Aggressus quidem fuerat Iul. Caesar Britannos, ignotos antea, superatisque pecunias et obsides imperavit, iuxta Sueton. c. XXV.; speciem tamen magis, quam veram deditionem praestitit ista expeditio. Recte adeo *intactus*, bello quidem tentatus, necdum tamen victus ac perdomitus. — *descenderet Sacra via*, in triumpho duceretur per sacram viam, sed alterum signate, nam ubi pompa triumphalis Clivum Capitolinum adscenderet, triumphati in carcerem *deducebantur*, ibi necandi. Rem expedit Ciceronis locus, a Torr. et Gesn. iam ad partes vocatus, Verr. V. 30. *At etiam qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces servant, ut, his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum fructumque victoriae populus Romanus percipere possit: tamen quum de foro in Capitolium currum flectere incipiant, illos duci in carcerem iubent, idemque dies et victoribus imperii, et victis finem vitae facit.* — *catenatus*, ex more. Cf. II. 12. 11 sq. — 9. 10. Sed ut *haec urbs*, cum virtute, hoc *imperii at gloriae domicilium* (ut Cic. de Orat. I. 105. vocat), hoc splendidissimum imperium suamet manu eversum concideret. Infra XVI. 2. *Suis et ipsa Roma viribus ruit.* — *secundam*

rota

Sed ut, ſecundum vota Parthorum, ſua
Vrbs haec periret dextera.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,
Nunquam, niſi in diſpar, feris.
Furorne caecus, an rapit vis acrior?
An culpa? reſponſum date. —
Tacent;

vota Parthorum, acerbe admodum, ut votis Parthorum, vos aliter atteri haud poſſe probe intelligentium, ſatisfaciatis. Lineae ductae iam ab Hom. Il. I. 255. ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ, εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν.

v. 11. 12. *Hic*, tam immanis *mos* ne in ſaeviſſimis quidem beſtiis *fuit*, ἀορίστως, eſt, deprehenditur, ſc. ut in ſuum ipſae genus ſaeviant. Poſtrema docte invertit et cum antecedentibus copulavit poeta: *nunquam feris*, efferari ſolitis, non pugnantibus *niſi in diſpar*, niſi adverſus feras diſparis naturae. Sententia ipſa paſſim frequentata vett., quamquam, quod iam Geſn. animadvertit, nec ſatis vere ſit, nec ſubtiliter ſatis ad rem accommodata. Cf. quos laudat Boettig., Plin. Praef. l. VII. extr. et Iuven. XV. 159 ſqq. Ad tyrannos tranſtulit Senec. de Clem. I. 26. *Illa rationis expertia et a nobis immanitatis crimine damnata abſtinent ſuis, et tuta eſt etiam inter feras ſimilitudo: horum ne a neceſſariis quidem rabies temperat ſibi* caet.

v. 13. 14. Quae cauſſa ſubigit vos, tam perverſe agere, impellit vos, in mutuam caedem cum ſummo dedecore veſtro ac ſcelere tam cupide graſſari? num *caecus furor*, temerarius animi impetus, vos *rapit*, praecipites agit? an exſtimulat vos *vis acrior*, gravior, cui reſiſti nequeat, h. divina, fatalis quaedam neceſſitas, an *culpa*, an pro magno flagitio, ἄτη, qua obſtricti eſtis, hoc (ſc. ut male in vos conſulatis) tanquam poena vobis inflictum eſt? In plura membra diſpertivit, ac tamquam diverſa ſeiunxit poeta; quae, ſi curatius examines, unius ſententiae ſunt. Vide enim pedeſtrem enuntiationem: num ſceleris vindicandi cauſſa divinitus vobis hic furor, haec animis veſtris iniecta eſt amentia; num ἄτῃ quapiam tenemini, qua offenſi Dii mentem vobis eripiunt?

Tacent; et ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsae stupent.
Sic est; acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternae necis:

Vt

piunt? Ita enim accipiendum esse locum docent vv. 17. 18. Sed altera ratio incitato ac perturbato indignatione poetae animo multo accommodatior. Caeterum quemcunque insolentiorem animi habitum, ut h. l. emoti atque a se alienati, a rudioris aetatis hominibus ad deos auctores referri, vel ex Homero satis constat. Etiam Eurip. Ion. 520. Εὖ φρονεῖς μὲν, ἤ σ' ἔμηνε θεοῦ τις, ὦ ξένε, βλάβη; Iam ista animi amentia homines praepediti quum ad nefaria quaevis, ipsis exitium allatura, praecipites ruant, satis consentanea ratio est, cur illam a Deorum ira, scelere quopiam, quod ita ulturi sint, provocata, profectam iidem statuant. Vt poetarum loca omittam, Cic. Mil. 31. *Est, est profecto illa* vis (plane ut h. l. de numine divino) — — *ea ipsa huic primum mentem iniecit, ut vi irritare ferroque lacessere fortissimum virum auderet.* — *Nec vero non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiam* caet. et mox: *Hic Dii immortales mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut huic faceret insidias. Aliter perire pestis illa non potuit.* Vide omnino doctissimam Ruhnkenii observationem ad illa Vellei. II. 57. *Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cuiuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Caeterum simillimi coloris locus est apud Aristoph. Lysistr. 125 sqq.

v. 15. 16. Praeclara atque ἐναργεστάτη ὑποτύπωσις hominum scelerum suorum conscientia agitatorum atque oppressorum! *Tacent*, tacendo loquuntur, silentio confitentur scelus. Eiusdem index *pallor*, qui *ora* ipsorum *inficit*, tingit, mutato pristino colore: nota loquendi ratione. — *albus*, ut *luteus* infra X. 16. ornat. — 16. mentes *perculsae stupent*, fortius, quam, perculsae, attonitae sunt, sc. sceleris atrocitate; fatentur illud animi aestu, stupore.

v. 17. 18. Magnum πάθος in exitu. Poeta intelligens se frustra a bello civili revocare rempublicam, scelus confessam, Deorumque adeo ira ad illud compulsam, cum desperatione subiicit: *Sic est*, in confesso, palam est, Romanos ἐναγεῖς Deo-

Vt inmerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Deorum ira premi, et ad exitium suum cogi. *Fata et scelus agunt Romanos*, docte pro, fatorum, s. Deorum iratorum decreto *aguntur* h. ita agere coacti sunt, ad civile bellum praecipitantur Romani, ut scelus fr. necis luant, s. ob parricidium, ἄγος, Remo occiso contractum. — *acerba*, funesta, interitum reip. allatura. — 19. 20. Scelus *fraternae necis*, occisi Remi parricidium *sacrum nepotibus*, cui expiando nepotes addicti, devoti sunt, posteris luendum, in posteris vindicandum. Sed diductius poeta: *ut ex quo*, postquam *cruor Remi in terram fluxit*, Remus caesus est. — *immerentis*, auget facinoris diritatem. Caeterum quum magnae calamitates antiquitatis sensus ad deos auctores, gravi aliquo scelere irritatos, referat, invidiae amoliendae caussa sollenne fere poetis, a maiorum delictis, ac iis quidem, quae etiam in posteris vindicari putarent, irarum caussas repetere, ut h. l. belli civilis mala a parricidio Romuli: quae adeo minime ieiuna aut absona videri debet ratio. Vlterius progressus est Virgilius Ge. I. 502. *Laomedonteae gentis periuria* praetexendo. Sed non ex nostro sensu talia diiudicari debent.

CARMEN VIII.

ARGUMENTUM.

Praeclarum utique sui generis nec vulgaris artis carmen, si ad solam tractationem animum adtendas; sed ea ipsius argumenti ratio est, ut, quum humanitatis atque honestatis sensus illud plane reformidet atque exhorreat, magnopere dolendum sit, poetam virtutem suam in hocce genere spectari voluisse, illudque prae tot aliis antiquitatis operibus, quae temporis iniuria interciderunt, aetatem tulisse. Sed peccavit haud dubie poeta Archilochi exemplo, cuius rabiem in idem argumenti genus effusam fuisse, facile ostendi posset, si omnino in talibus cum nostro ac lectorum taedio curiosi esse vellemus. Hoc autem potissimum agit poeta, ut frigoris sui, quod in se puella experta fuisset, ac de quo graviter conquesta esset, caussas expediat, easque ab ipsa repetendas esse pronuntiet, adeo quidem, ut quaesito rerum ac verborum delectu in summum eam contemtum ac fastidium adducere udeat. Puellam fuisse divitem, nobilem, doctam, docet posterior pars carminis. Impense hariolantem si audire vis, adi Sivrium.

Rogare

Rogare longo putidam te saeculo,
Vires quid enervet meas!
Quum sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;

Hiet-

v. 1. Plenior oratio erat: Eho tune sustines, te haud dispudet, *rogare, quid* caet. Sed mirifice abruptum hoc loquendi genus animo quocunque vehementiore affectu, ut h. l. indignatione percito convenit. Ita Iuno iram suam in Troianos evomitura apud Virg. Aen. I. 37. *Mene incepto desistere victam, nec posse* caet. Terent. Eun. II. 1. 3. *satne hoc mandatum est tibi?* P. *Ah rogitare!* Cf. infra XI. 11. et Lamb. ad h. l. Male nonnulli supplent; non me pudet rogare. — *te putidam,* rancidam, effoetam *longo saeculo,* longa aetate, senectute, graviter pro, te vetulam, anum decrepitam. Similiter pruriens anus indigitatur in Priapeis c. LVII. 1. *Cornix et caries vetusque bustum, turba et putrida facta saeculorum.* Pacuv. in Teucro (apud Scriv. p. 72.): *quamquam annisque et aetate hoc corpus putret. Trecentorum Coss. Vetustillam* eadem virulentia facit Martial. III. 93. 1. idemque *saecula Lesbiae* tribuit X. 39. 3. Alii aliter idem exornarunt. Vid. ad IV. 13. 16. — *quid enervet,* debilitet, frangat *vires meas,* cur adeo enervis, segnis sim ad Venerem, nullo voluptatis sensu tangar. Basilius de Venere et vino, (in Scalig. Catal. p. 174) v. 3. *Venus enervat vires et copia Bacchi. Voluptatis enervationem* dixit Arnob. III. p. 105.

v. 3. Quum languoris istius caussae tam manifestae sint, atque a temet ipsa repetendae, anu quippe deformi ac foeda. Sed amarior partium singularum adnumeratio. Cf. IV. 15. 10 sqq. Ad sententiam Martial. VI. 23. 3. *Tu licet et manibus blandis et vocibus instes: contra te facies imperiosa tua est.* Iuven. VI. 196. *Ut tamen omnes subsidant pennae — facies tua computat annos.* h. hoc inde fit, quod vetula es. *Dentem atrum* singulari numero forte cum virtute posuit poeta, tanquam caeteros iam exspuisset, uti saepius Martialis. *Senectus frontem rugis exarat,* persulcat, faciem rugosa pelle induit. Mira vis compositi *exaret,* ente prorsus immutata. — *vetus,* ad

extre-

Hietque turpis inter aridas nates
  Podex, velut crudae bovis.
Sed incitat me pectus, et mammae putres,
  Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
  Exile furis additum.

Esto

extremas lineas admota; auget. Terent. Eun. IV. 4. 21. *Hic est vetus, vietus, veternosus senex.* *Veteres senes* pariter Tibull. I. 8. 50. Ad rem Martial. III. 93. 4. *Rugosiorem quum geras stola frontem;* et ad verba Virg. Aen. VII. 417. *obscenam frontem rugis arat.*

v. 5. 6. Et plane arida atque exsucca sis. Depygem, quam designat h. l. poeta, Martialis III. 93. 12. ita describit: *et anatis habeas orropygium macrae, senemque Cynicum vincat osseus cunnus.* Idem XI. 100. 4. *Habere amicam nolo, Flacce, subtilem, cui serra lumbis, cuspis eminet culo.* Paullo honestius in Priapeis c. XXXII. init. *Uvis aridior puella passis* caet. — *hiet*, pateat, propter *aridas nates*. Anum flagitiosa libidine εὐρύπρωκτον factam intelligunt Lamb. et Dacer. putida atque aliena ab h. l. doctrina. — *bovis crudae*, cruditate laborantis, atque ita macilentae.

v. 7—10. *Sed*, enimvero tale pectus habes, quod incitare, ad libidinem exstimulare possit. Εἰρωνικῶς haec accipienda esse, et elocutionis ratio, et quae perspicuitatis caussa, ne quis erret, subiecta sunt, abunde ostendunt. — *mammae putres*, resolutae (ut *gleba putris* Virg. Ge. I. 44.) flaccidae, pendulae, quales equarum sunt; pro quo doctiore structura est, *Equina quales ubera.* *Putrida pectora* similiter Catull. LXIV. 352. *Aranearum cassibus pares mammas* vocat Martial. III. 93. 5. Id. III. 72. 3. *tibi pannosae pendent a pectore mammae.* *Inclinatas* easdem Propert. II. 15. 21. iuxta Agathiam XIII. 5. μαζὸς ὑπεκλίνθη, πέσον ὀφρύες caet. — 9. Venter *mollis*, non adstrictus, laxus rugis; *sulcos uteri* vocat Martial. III. 72. 4. — *femur exile*, gracile, iunceum (*cuius iacentos anuuli mei cingant* Martial. XI. 100. 2.) *additum*, quod epimetri loco *tumentibus*, crassis *suris* adiectum videtur; quaesita enormitate. Τὸ *additum* optime similis illustrat Petronii locus, c. 91. *Habebat inguinum pondus tam grande, ut ipsum*

homi-

Eſto beata, funus atque imagines
  Ducant Triumphales tuum;
Nec ſit marita, quae rotundioribus
  Onuſta baccis ambulet;

Quid?

*hominem laciniam faſcini credere*s. Hoc idem haud dubie voluit Schol. Cruqu. „eleganter dicit additum, quaſi applicitum et appoſitum ſit; quia nihil deformius, quam pedes genibus et femore craſſiores. Caeterum totum hunc locum mutuatus videtur Horatius a graeco poeta, cuius fragmentum habet Schol. Ariſtoph. Avv. 1619. παρὰ σφυρὸν παχεῖα, μισητὴ γυνή. Obſerva in his vv. concinnam epithetorum collocationem.

v. 11—14. At es dives, nobilis, quaeſiteque culta, quibus formae detrimentum ſatis bene redimi repararique opinaris: quibus tamen minime tangor. — *Eſto beata,* iactes opes tuas, placeas tibi divitiis tuis; nihil equidem moror. — eſto generoſiſſima ſtirpe oriunda. Delecte pro hoc poeta: *imagines* maiorum tuorum *triumphales,* triumphalibus ornamentis inſignes, in quibus adeo triumphatores extitere, *ducant funus tuum,* praeferantur funeri tuo; in quo amara admodum amorum, quos praeter aetatem anus iſta ſectetur, irriſio ineſt. Bene iam Schol. Cruquii „Videtur latenter illi exprobrare intempeſtivos amores, praecipue quod morti eſſet proxima." Caeterum de more imagines maiorum in funeribus gentilitiis praeferendi, pervulgata omnia. Ad feminas quoque hunc honorem pertinuiſſe docet vel Cic. de Orat. II. 55. *quid illam anum patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci vides?* iam Lamb. laudatus. Imagines *ducunt* funus, quatenus praecedunt illud, praeferuntur. Ita accipienda verba hiſtrionis apud Suet. Ner. 39. *Orcus vobis ducet pedes.* Ovid. Faſt. VI. 668. *Ducit ſupremos naenia nulla toros.* Similiter *Lucifer diem ducere* dicitur Virg. Aen. II. 802. atque ita paſſim. Atque hanc potiorem habuerim rationem prae altera, qua orationem ita invertere neceſſe eſt: ducantur in funere tuo triumphales imagines, quamquam *ducere* ſollenne de quavis pompa, maxime funebri. — 13. Cultu porro ſeu mundo muliebri exornes te magnificentiſſimo. Pro hoc comte et quaeſite eſt: non ſit *marita,* matrona Romana, quae plures pretioſioresque gerat *baccas* ſ. margaritas.

Quid? quod libelli Stoici inter sericos
Iacere pulvillos amant:
Inliterati num minus nervi rigent?
Minusve languet fascinum?

Quod

Multitudinem baccarum invicem iunctarum docte designat *onusta* (Petron. c. LV. *Quo margarita cara tribacca Indica? an ut matrona, onerata phaleris pelagiis* caet. Claudian. XXVIII. 528. *colla monili circuit, et baccis onerat candentibus aures.* *Oneratas aures* simpliciter Senec. Const. Sap. c. 14. Boeth. Cons. Ph. III. 3. *oneretque baccis colla rubri litoris.*) et ipsarum pretium epith. *rotundioribus*: Nam a rotunditate commendatissimas fuisse docet Plin. H. N. IX. 35. — iis onusta *ambulet*, quam delecte pro, tenui, sit. Propert. I. 2. 1. *Quid iuvat ornato procedere, vita capillo.* Cf. supra IV. 5. 17.

v. 15. 16. Quid? quod philosophicis te studiis delectari simulas, ut viros, iisdem deditos, hac iynge illectes. Vetulam libidine indomitam, luxuque ac mollitie perditam, quum philosopham dicere vellet, Stoicam facit poeta, non quod ipse Stoicus esset, sed quod mores eius ab severa horridaque Stoicorum disciplina immane quantum discreparent. Hinc facile perspicitur, quam venusta irrisione *libelli Stoici*, horridi illi, *inter sericos pulvillos*, in culcitis sericis, mollissimis adeo ac delicatissimis, iacere dicantur. Qua eadem virtute poni a poeta puta: *amant*, volupe ipsis est, novo quasi voluptatis sensu perfruuntur, quibus tam molliter cubare liceat. Nihil tamen contra moverim, si quis graeco significatu *amare* pro, solere, φιλεῖν, positum contendat, quum neque sic vi omni prorsus destituatur.

v. 17. 18. Enimvero ista omnia talia non sunt, quae vel tantillum tui desiderium proritent, amoris tui fruendi cupiditatem iniiciant. Pro hoc, relata ad proxime antecedentia sententia: *num ideo minus rigent*, torpent, frigent nervi mei, num libris istis Stoicis effici putas, ut nervi libidine inflammentur, *illiterati* illi, ad ista litterarum, quae non intelligunt, illectamenta hebetes, doctis istis illecebris haud arrigentes; venuste admodum. Perimunt hanc venustatem, totiusque loci sensum pervertunt, qui *illiterati* gignendi casu, et *rigere* de vigore salaci accipiunt.

Ner-

Quod ut ſuperbo provoces ab inguine,
Ore adlaborandum eſt tibi.

Nervus et mox *faſcinum* de ea dici parte, qua viri ſumus, e Petronio et Priapeiis ſatis notum. — 19. 20. Vt illud *provoces*, excites, commoveas ab inguine, quo latet, vegetum reddas, ore morigerari (ut eſt apud Suet. Tib. 44.) te oportet. *Superbum* inguen dixit, quod proprium faſcini erat, quod minus obſequioſum ſe praebet, iſtis haud movetur, ſc. divitiis, nobilitate ac ſtudiis tuis philoſophicis.

CARMEN IX.

ARGVMENTVM.

Carmen hocce post primam statim famam, de victoria, qua Caesar apud Actium potitus esset, Romam perlatam, scriptum esse, plura ipsum in se habet indicia, quae extra omnem dubitationem ponant (vide mihi v. 21 sqq. 29 sqq. qui diserte ostendunt, de Antonii fuga, quorsum facta esset, necdum quicquam tum temporis Romae constitisse), utque adeo, si temporis, quo carmina, ut ita dicam, Actiaca composita sint, rationem ineas, hoc post Epod. I. et ante I. 37. collocari debeat. Exponit isto Maecenati laetitiae suae sensus poeta, quos primus iste nuntius in se commoverit vividissimos, adeo quidem, ut victoriam istam apparatissimo statim convivio, non expectata triumphali pompa, eidem celebrandam iniungat, in eaque cogitatione ita defixum habet animum, ut ipsas istas epulas mente occupet, seque convivantium turbae immixtum ferat. Qua quidem vegeta rei adornatione, ad effrenem animi affectum plane descripta, totum carmen mire animari, vel hebetior quisque animadvertat. Vt autem Romanum suum, ut ita dicam, sensum poeta ostenderet, Antonianae partis militem, a Caesare devictum, omni contumeliarum genere obruit, quod externam sub femina et spadonibus militiam, ignavam illam, luxuque infamem, sequi sustinuerit; atque hactenus

haetenus metro suo eiusque indoli satis respondet hoc carmen, quod quidem, si argumenti tractationem spectes, a naturali simplicitate; si elocutionem, a munditie; non operosa quidem, satis tamen concinna ac iusta, maximopere se commendat.

AD MAECENATEM.

Quando repostum Caecubum ad festas dapes,
Victore laetus Caesare,
Tecum sub alta, sic Iovi gratum, domo,
Beate Maecenas, bibam,
Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis Barbarum?

Vt

v. 1 *sqq.* Morae impatientia, quam praefert exordium, exultanti ob victoriam Augusti mire poetae animo adcommoda! Pro vulgari: ecquando Augusti victoriam celebrabimus? docte poeta convivii apparatius instruendi partes ponit, cantum et vinum, idque, pro diei sollennitate, *Caecubum*, h. optimae notae, nobilissimum; unde *repostum ad festas dapes*, nonnisi festis conviviis adhiberi solitum. Idem eidem Actiacae victoriae celebrandae depromendum indicit I. 37. 5. Cf. III. 28. 3. — 2. *victore laetus Caesare*, ornatius et significantius, quam: propter victoriam Caesaris. — 3. *sub alta domo* suaviter indicat, se illud convivium a Maecenate velle instrui. Ita enim appellat turrem Maecenatianam in Esquilinis hortis sitam, quam III. 29. 14. *molem propinquam nubibus* vocat. Atque huius, omninoque opulentiae eius, apparatu isto convivali explicandae, respectu Maecenatem *beatum* (uti Sestium I. 4. 14) appellat, apposito ad rem epitheto. — *Sic Iovi gratum*, οὕτω Διὶ φίλον, ad totam sententiam refer: quandoquidem ita Iovi placuit, Dii prosperum hunc rerum eventum dederunt. — 5. 6. Inter festos lyrae ac tibiae cantus. Lyra *sonante carmen*, edente sonos, cantus, *mixtos tibiis*, una cum tibiis, lyra ac tibiis resonantibus, *hac* quidem *Dorium* modum, severam ac gravem (nam ἴδιον τῆς Δωρίου ἁρμονίας τὸ σεμνὸν Lucian. I. 851.), illis *Barbarum* s. Phrygium, effrenem ac bacchico furore tumultuantem (ἔνθεον Lucian. l. l.) edentibus. Admodum probabile est, poetam Dorio modo grave Martis opus h. ipsum pugnae conflictum, (τὴν Δωριστὶ ἁρμονίαν τοῖς πολεμικοῖς ἀνδράσι ἁρμόζουσαν diserte vocat Plut. de Mus. p. 1136. E.), Phrygio autem, eventum eius, victoriam Caesaris, atque adeo laetitiam,

Vt nuper, actus quum freto Neptunius
Dux fugit, ustis navibus,
Minatus Vrbi vincla, quae detraxerat
Servis amicus perfidis.

Ro-

tiam, qua inde efferretur, exprimi repraesentarique voluisse. Vnde apparet, lyram ac tibiam per vices, non mixtim et una, adhibitas intelligi oportere; hocque ut statuamus, ipsae Harmoniae leges postulant.

v. 7—10. Quod idem (sc. ut sollenne convivium agitaremus) nuper fecimus, devicto ad Siculum litus S. Pompeio. Factum illud a. V. DCCXVIII. Praeclare poeta, quasi aliud agens, recentem hanc Augusti laudum materiem intexuit, in quam obvium erat eum incidere, quum par fere ignominia, quam novissima victoria avertisset, ista a populo Romano propulsata fuisset; id quod enuntiatae rei ratio abunde ostendit, servis fugitivis in altero bello, in hoc muliere externa cum spadonibus Romanos sibi subiicere connisis. Quum S. Pompeius, mari feliciter usus (Conf. Dio XLVIII. 19.) *Neptunius* h. Neptuni filius ipse dici haberique vellet, facile perspicitur, quam quaesitae acerbitatis ista h. l. appellatio sit in exponenda eius, quam mari expertus esset, gravissima clade, miserabilique cum sex septemve navibus, quum modo trecentarum quinquaginta dominus fuisset (Flor. IV. 8.); fuga. — *actus*, exactus, expulsus *freto* Siculo *fugit*, fuga sibi consulere opus habuit. Asiam eum, perditis omnibus, petiisse, ibique ab Antonio devictum, sub percussore, ab eodem immisso, mortuum esse, ex historia satis constat. Quae eadem cum Nostro, nimirum naves eiusdem, litori allisas, ab Octaviano combustas fuisse tradit Dio XLIX. 10. p. 576.

— 9. 10. Qui armatis in supplementum classis et exercitus ergastulis collectisque piratis remp. Romanam servitii iugo subdere in animo habuerat. Hoc cum summo invidiae acumine, quod rei indignitas suppeditabat, eloquutus est poeta, Pompeium ea ipsa vincula, quibus servitia exsolvisset, civibus Romanis *minatum*, h. iis Romanos oneraturum professum, adversus adeo hos crudelissimum, *amicum* contra ac benevolum *servis* idque *perfidis*, h. fugitivis, detrahendo iis vincula, donandoque libertatem, perhibendo. *Servitia eum fugitivosque in numerum exercitus sui recipiendo magnum modum legio-*

Romanus, eheu! posteri negabitis,
 Emancipatus feminae,
Fert vallum et arma miles, et spadonibus
 Servire rugosis potest;

Inter-

legionum effecisse diserte tradit Vellei. II. 73. adde Dio XLVIII. 19. Quamquam omnino perfidia servili indoli genuina fere vett. habita.

v. 11—16. Persequitur iam, amareque exagitat poeta ignominiam, quam Antonii exercitus, Aegyptiae mulieris et spadonum imperiis parere haud dedignatus, pertulerit. Nam cum hoc flagitiosum Antonii dedecus a poeta communicari, ipsa elocutionis docet ratio. Vide autem, quam exacuerit vulgarem sententiam: Romani sub femina militant, et imperia a spadonibus accipiunt. *Romanus* civis, oblitus pristinae libertatis ac dignitatis, *emancipatus* est, se addixit, in potestatem ac dominium tradidit *feminae*, Cleopatrae, in eiusque gratiam, *miles fert vallum et arma*, graves militiae labores impigre tolerat, militat. Male de Antonio plerique cogitant, quamquam illud (*emanc. feminae*) proprie ad eum spectat, qui *patriae oblitus*, *totus in monstrum illud ut mente*, *ita animo quoque et cultu desciverat*, iuxta Flor. IV. 11. Militiae aerumnas declarant *valli* et *arma*, a gregario milite ferenda. Adposite laudant Cic. Tusc. II. 16. *Militiae nostri exercitus qui labor, et quantus agminis, ferre plus dimidiati mensis cibaria; ferre, si quid ad usum relint: ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus: arma enim membra militis esse dicunt.* — et *spadonibus servire potest*, quam invidiose pro, ductores eos patitur, sustinet. Ex eunuchis Mardionem potissimum belli auctorem memorat Plut. Ant. p. 345. D. — *rugosis*, rugis ante tempus deformatis; quod quidem proprium truncati corporis perhibetur infortunium. Vid. ad I. 37. 9. Illa, *Eheu* et *posteri negabitis* h. vix credent posteri, Romanos olim sese hoc dedecore maculasse, graviter indignationem poetae, rei indignitate incensam, produnt. — 15. 16. Inter *signa militaria*, aquilas Romanas. *Sol adspicit*, conspicitur (sed alterum ἐνεργῶς, ob indignum spectaculum, quod Soli ita obiiceretur. Huius enim vultum καθαρώτατον res pudendas aversari, notum vel e Thyestea fabula.) conopium.

Conc-

Interque ſigna turpe militaria
Sol aſpicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Caeſarem;

Hoſti-

Conopium, κωνώπιον, velum apud Aegyptios ad arcendos culices, ex Nili illuvie abundantes, lectis praetendi ſolitum, mox inter luxus inſtrumenta habitum, intextis ei filis aureis, adſperſisque tenuiſſimis maculis. Cf. Plut. Ant. p. 927. et Schol. Iuv. VI. 80. Hinc cauſſa intelligitur, cur illud, extremae mollitiei Aegyptiae argumentum, tanto *turpius* Romanis videri debuerit, quod inter aquilas Romanas conſpiceretur. Ex hac ipſa autem adornatione colligas, pro militari Aegyptiorum ſigno illud aut omnino a Romanis habitum fuiſſe, aut certe invidioſe h. l. a poeta deſignari. Ita et accipi poſſit in Propert. III. 9. 45. *Foedaque Tarpeio conopia tendere ſaxo*, tanquam vexillum ibi ſtatuere, caſtra in Capitolio collocare. Eadem laſciviae ac mollitiae nota ſiſtro claſſicum cantum fuiſſe perhibent idem el. l. v. 43. et Virg. Aen. VIII. 696.

17 — 20. Ex Antonii copiis, quae in continenti ſtabant, quibusque Canidius praeerat, Gallograecos ſ. Galatas Deiotaro et Amynta ducibus, ante pugnae discrimen ad Octavianum transmiſiſſe, diſerte tradunt Plut. Anton. p. 945. et Vellei. II. 84. qui addit, Amyntam *numquam reginam niſi nomine ſalutaſſe*. Hoc exaggeravit poeta, quo magis degeneres Romanorum, Antonio adhaerentium, animos argueret, Gallograecos hac ſola de cauſſa Antonium deſtituiſſe, quod caſtra iſta, femineo luxu marcida, averſarentur, id quod Romanos facere par fuiſſet, ſignificando. Ita iam optime Porphyrion: Gallorum ideo mentio facta eſt, ut Romanos, qui ſub praepoſitis ſpadonibus aequo animo militarent, magis oneraret per comparationem Gallorum, qui hoc dedignati ad Caeſarem ſe contulerunt. Igitur Galli *frementes*, aegerrime ferentes, indignantes *ad hoc* conopii ſpectaculum *verterunt*, averterunt *equos*, averſati ſunt eius aſpectum (ſed alterum ſignate de equitatu) deſeruère iſta caſtra; *canentes*, laudantes clamore bellico *Caeſarem*, potiores eius partes rati, pro vulgari, transeuntes ad Caeſarem. Illud autem

poſuit

Hoſtiliumque navium portu latent
Puppes ſiniſtrorſum citae.
Io Triumphe, tu moraris aureos
Currus, et intactas boves;

Io

poſuit poeta, ex more iſtius gentis, cum cantu pugnam ciere ſolitae; quamquam etiam de acclamatione Romana, v. c. Salve, Imperator, haud abſurde intelligas. — 19. 20. Iam navales copias poeta memorat, quae eadem indignatione, quod feminae et eunuchis parendum eſſet, motae pugnam detrectaſſent, et in portum, dum confligeretur, receſſiſſent. Facile intelligitur poetam in rem ſuam vertiſſe, quod ex ignavia atque timore factum eſſet. Exaggeraſſe autem poeta putandus eſt, quod tradunt Hiſtorici, male omnia ante pugnam in Antonii claſſe adminiſtrata fuiſſe (τὸ ναυτικὸν ἐν παντὶ δυσπραγοῦν, καὶ πρὸς ἅπασαν ὑστερίζον βοήθειαν Plut. Anton. p. 1729. Steph.) aut utique primum, qui rem ita geſtam expoſuiſſet, nuntium ſecutus eſſe, id quod e vv. 29 — 32. de Antonii fuga, quum hoc carmen ſcriberet, necdum certi quid conſtitiſſe prodentibus, ſatis probabiliter ſtatuas. Iam pars iſta navium, quae poſt primam congreſſionem in portum refugeret, quo minus diſceſſio iſta animadverteretur, *puppes ciebat*, h. ita retrorſum agebatur, ut puppes praecederent, prorae ſequerentur (Gr. πρύμναν κρούσασθαι, *remis inhibere*); idque *ſiniſtrorſum* fieri oportebat, acie Antonii dextrorſum Italiam verſus directa atque explicita. Alienam ac prorſus incommodam ſententiam inferunt, qui de fuga Antonii et Cleopatrae cogitant, quod vel vv. 17. 18. docent, et adiecta *portu latent*, quae, quominus de Alexandrino portu interpreteris, vetat v. 29 ſqq.

v. 21 — 26. Vix primo allato victoriae nuntio pompam ſtatim triumphalem expectat poeta, quod effreniori eius laetitiae affectui apprime convenit. Vulgaris enuntiatio erat: Ecquando ducetur triumphus, vel ſplendidiſſimis Marii et Scipionis anteferendus? Pro hoc ad Triumphum Deum orationem convertit poeta, queriturque, quod Vrbem non illico intret, pompamque adeo triumphalem ac ſollenne ſacrificium moretur. Nam pompae iſti praeeſſe, eam ipſe ducere creditus. Quae eadem acclamationi ſollenni, *io triumphe*, (ut *io Bacche*) ad quam alludit

Io Triumphe, nec Iugurthino parem
 Bello reportasti ducem;
Neque Africanum, cui super Carthaginem
 Virtus sepulchrum condidit.
Terra marique victus hostis, Punico
 Lugubre mutavit sagum.

Aut

alludit poeta, subest ratio. — *currus aureas*, currum triumphalem, auro et ebore ornatum; omnino pro pompa triumphali. Sacrificium Iovi Capitolino a triumphatore faciendum declarant *boves intactae*, iugum haud passae; ex more, ut notissimum. Vid. Intpp. ad Petr. c. 105. — 23. Pulchre continuatur conversae orationis ingenium pro: non tam magnificus triumphus fuit, quem Marius de Iugurtha reportavit. *Triumphus reportat ducem*, quatenus cum eo Vrbem intrat, eum antevolat, ut Victoria. — 25. Quaesitum est, quod Scipionem simpliciter *Africanum* indigitat, quandoquidem hac ipsa appellatione virtus eius bellica, de qua hic agitur, condecorata fuit. — *cui super Carthaginem* caet. Vulgare utique erat, qui Carthagine, virtute sua eversa, aeternam sibi nominis famam acquisivit, excidio isto immortalis factus est. Pro quo ornatius erat, si dixisset: qui eversam Carthaginem virtutis suae monumentum fecit, uti plane de eo Vellei. I. 12. Sed vividior augustiorque species est, qua animavit sententiam poeta, a Virtute dea monumentum ei super Carthaginem, cuius eversione proruisset, conditum perhibens.

v. 27 *sqq.* Triumphi magnitudinem praeclare poeta miserabili Antonii fuga, quam cum summa omnium rerum desperatione, deletis quippe navibus, copiisque eius terrestribus ad deditionem compulsis, capessere coactus fuit, illustratam subiicit. In verbis *Punico lugubre* caet. gravis luxus eius prioris notatio atque irrisio est. Ita enim de cultu eius Flor. IV. 11. *Aureum in manu baculum; ad latus acinaces; purpurea vestis ingentibus obstricta gemmis; diadema aderat* caet. Quamquam etiam *Punicum sagum* simpliciter accipere licet de paludamento, φοινικίδι, Impp. insigni, quod abiecisse eum dicit poeta, non tam ut lateret in fuga, quam quo se imperio deiectum regnoque, quod affectaret,

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
Ventis iturus non suis;
Exercitatas aut petit Syrtes Noto;
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia,

Vel,

ret, exutum ipse fateretur. Sollennis autem v. *mutare* structurae inversio; ut passim vidimus. Sagum *lugubre*, pullum, sordidum, vile; ex opposit. *Punici* s. purpurei. Iunge autem: *mutavit s. iturus* quod docte est pro, mutato sago fugit, iturus caet. — 29 — 32. Cretam aut Africam petiturus. Vid. Argum. — *centum urbibus nobilem*, ἑκατόμπολιν. Vid. III. 27. 33. — 30. *Ventis non suis*, sibi faventibus. Ovid. Met. XIII. 106. *Orba suis essent etiamnum lintea ventis.* Martial. X. 104. init. *I nostro comes — — longum per mare, sed faventis undas; et cursu facili tuisque ventis Hispanae pete Tarraconis arces.* Senec. Quaest. nat. I. Praefat. *Quantum est, quod ab ultimis litoribus Hispaniae usque ad Indos iacet? Paucissimorum dierum spatium, si navim suus ventus implevit*; et ita passim. — 31. Syrtes Noto *exercitatas*, agitatas, turbatas. Cf. Sallust. Iug. 78. — 32. *fertur incerto mari* vel est, ipse incertus consilii mari fertur, errat, animo ista clade penitus perturbato; vel simpliciter, mari procelloso agitatur, Diis Augusti victoriam persequentibus; malim tamen prius, ut exquisitius, quod etiam Scholl. habent.

v. 33 *sqq.* Ad propositum suum redit poeta, confususque impotenti laetitiae affectu futuram convivii hilaritatem animo praeceptam repraesentat; discumbunt convivae, maioribusque poculis, quae istius diei sollennitas poscat, celebrandam indicit. Quo quaesito ad rem oculis subiiciendam artificio passim poetam usum vidimus, v. c. II. 7. 21. et III. 19. 9. II. 18. Eadem extollendae ex merito victoriae caussa cumulate adponi iubet vina *Chia*, *Lesbia*, *Caecubum*, h. generosissima. — *metire*, infunde Caecubum; sed alterum signate: quoniam cyathi, quibus infundebatur, vel pocula quae replebantur, certi, cuiuscunque demum, moduli erant. Possis etiam ad vini certis aquae partibus temperandi modum referre; illud tamen

potius-

Vel, quod fluentem nauſeam coerceat,
Metire nobis Caecubum.
Curam metumque Caeſaris rerum iuvat
Dulci Lyaeo ſolvere.

στομαχικώτερον. — *quod nauſeam*, infirmioris ventriculi indicem, *coerceat*, tollat, ventrem adeo corrigat, roboret, vinum εὔτονον, uti audit Athen. I. 21. — *fluentem*, alvum ſolventem. Proprie ſtomachus laxatur, languet, fluit. — 37. 38. Par utique eſt, animum a vino exhilarare, Caeſare victori potito. Cura et metus *Lyaeo ſolvitur*, vino diluitur, abſtergetur (ut *cadus amara curarum eluere efficax* IV. 12. 20. unde Bacchus λυσιμελὴς et ſimilia provenere loquendi genera), animo expellitur; qui iſtis tenebatur, conſtrictus erat, dum nondum de praelii exitu conſtaret. — *rerum Caeſaris*, ob res Caeſaris, eius victoriam; graeca prorſus ellipſi ac locutione. Si proximis curam et metum iungas, erit: metum, quem propter Caeſarem ſuſtinuimus. Sed alterum dignius poeta, ſi quid iudico.

CARMEN X.

ARGVMENTVM.

Quum in omnibus fere, quae contumeliosa prostant, Horatii carminibus caussas ac rationes, quae acuendi ipsi styli evomendaeque bilis occasionem dederint, satis diserte expositas, saltem haud obscure proditas animadvertas; tanta utique Maevium quendam, quem petit hoc carmine, apud omnes bonos infamia laborasse credibile est, ut omnino legentium fastidio, tacendis iis, poeta consuluisse videri debeat. Quae quidem etsi nos plane fugiant, haud difficulter tamen eas e versu Virgilii (Ecl. III. 90. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi) expediri posse arbitror. In quo quum inficetissimi aetatis istius poetae notam ferat, isti autem homines non solum iactantius fere arrogantiusque induant ingenium (quod ipsum iam boni cuiusque stomachum moveat), sed etiam, ut insipidae scilicet plebi sapere videantur, bonorum ingeniorum famam bonamque existimationem arrodere soleant; recte mihi colligere videor, Maevium non solum insulsum versificatorem sed praestantiorum quoque poetarum, Virgilii, Horatii et aliorum obtrectatorem fuisse acerrimum, ideoque a Nostro hoc carmine misere habitum. Vt enim bonorum omnium risum captaret, tragica quadam gravitate ei, peregre, forte Athenas, ituro, naufragium, mortemque miserrimam imprecatur, lautissimumque, si precum suarum

ſuarum rationem habiturae eſſent, Tempeſtatibus ſacrificium vovet. Atque hoc ipſum, ne inhumanum poetae pectus incuſes, praeter inceſſum totius carminis, abunde comprobat, Noſtrum ludum potius Maevium dare voluiſſe, quam veros animi ſenſus protuliſſe. Caeterum acerbitatem, qua ſententiae tinctae ſunt, terribilium, Maevio impendentium, apparatu haud parum adiutam facile ſentias, quamquam in hoc paullo luxuriantius poetae ingenium animadvertas.

IN MAEVIVM POETAM.

Mala ſoluta navis exit alite,
Ferens olentem Maevium.
Vt horridis utrumque verberes latus,
Auſter, memento, fluctibus.

Niger

v. 1. Vtinam Maevius, iter mari ingreſſus, tempeſtatem graviſſimam experiatur, eaque obruatur! Votum hoc, vide qua colorum ἐναργείᾳ adumbraverit, quantaque virulentia acerbaverit poeta. — Navis *ſoluta* retinaculis *exit* e portu, altum petit, ſolvit, (quod proprium hac de re verbum) *mala alite*, ἀπαισίῳ ὄρνιθι, inauſpicato, infauſto omine, infelix iter factura eſt (contra in Prop. IV. 1. 40. *O quali ducta eſt Dardana puppis ave*, eſt, quam proſpera navigatione uſa eſt D. p.), quandoquidem (improſperae enim navigationis cauſſa a poeta ſubnecti putanda) *fert*, vehit *Maevium*, ob Maevium, quem vehit; in quo ſtatim magna amaritudo ineſt. — *olentem* hircini odoris hominem. Alii tanquam Rutgers. lectt. X. 10. carmina Maevii notari volunt, obſoletis verbis, quae affectaret, putentia ac ſordida. Quod etſi loquendi uſus ferat, (Auctor de cauſ. corr. Eloqu. c. XXII. *quaedam vero procul arceantur ut iam oblitterata et olentia* caet.), acerbior tamen videtur vitii corporis exprobratio, quamquam illud a nimia pinguedine (quod plerique v. 21. innui autumant) ortum ſtatuere nolim. Sed ipſo poeta iniquiorem Maevius expertus eſt Cruquium, qui hoc epitheto ſe inſulſum poetam, libidinoſum (propter v. 23.) timidum denique atque inſipidum (propter agnam v. 24.) hominem ab Horatio notatum argueret.

v. 3 — 8. Conflictus plurimorum ventorum (μισγόμενοι ἄνεμοι Hom. Od. II. 315.) ſollennis poetis in gravioris tempeſtatis deſcriptione, quod ad naturae leges non exigendum. In hac autem, quum res ad ſpeciales notiones revocanda erat, cum variata per apoſtrophen ſtructura plurimum ſuavitatis habet, tum, quod cuique fere vento, quas quemque partes tueri velit, iniungit. Maiorem quoque vim habet praecipiendi formula, *memento*

memento

Niger rudentes Eurus, inverſo mari,
Fractosque remos differat;
Inſurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices;

Neo

mento, tui officii putato, tibi curae ſit, hoc ſedulo ages, quam optandi, *utinam*. — *utrumque navis latus*, navem utrimque *verberes*, pulſes, labefactes, convellas excitatis atque alliſis *fluctibus*, attolle fluctus, qui laterum compagem diſſolvant. Val. Fl. I. 939. *Illam hac atque illuc nunc torquens verberat Eurus*. Noſter ornatior, quod Burmannum fugit. — *horridis*, tumidis, appoſito epitheto. — 5. 6. Ornatiſſimi verſus! Eurus mare conturbet, remosque ac rudentes auferat. Eurus *niger*, nubes conglobans, δυςφορὴ Θύελλα (Orph. Argon. 1180.) Val. Fl. II. 565. *Inſequitur niger, et magnis cum fratribus Eurus intonat Aegaeo*. Forte tamen magis poeticum erit, ſi iungas *niger inverſo mari*, ab inv. mari, inter nigros maris tumultus invectus, tenebris involutus. Pro mari commoto, turbato gravius eſt *inverſum*, a fundo verſum. *Imis ſtagna refuſa vadis* Virg. Aen. I. 125. Id. II. 419. *imo Nereus ciet aequora ſundo*. Philipp. Theſſ. XII. 2. (A. Br. II. 214.) ἐν ζαοῖς Νότου συνεζοφώθη πόντος, ἐκ δὲ νεάτων μυχῶν βυθῖτις ψάμμος ἐξηρεύγετο, ἱστὸς δὲ πᾶς ὤλισθεν εἰς ἅλα πτύσας caet. loco valde appoſito. Boeth. Conſ. Ph. IV. 3. 11. *Saepe ferventes Aquilo procellas verſo concitat aequore*. Cf. III. 17. 10. — 6. *fractos differat*, ornate pro, frangat, detergeat (quod propium hac de re. Vid. ad I. 14. 4.) ac *differat*, diſſipet, per fluctus ſpargat. Ennius apud Non. II. 880. *Alia fluctus differt, diſſupat viſceratim membra*. διαχεύειν eadem de re adhibuit Q. Cal. XIV. 503. Cf. Lambin. — 7. 8. Aquilo ſumma vi in navem impetat. *Inſurgat* poteſt ſimpliciter eſſe, exoriatur; nam ſurgere venti dicuntur, qui flare incipiunt, notiſſima loquendi ratione. Sed ſuavior et exquiſitior imago exiſtet, ſi Aquilonem hoſtili impetu navem invadere, aggredi cogites, verbo a lucta petito. Cf. Virg. Aen. V. 443. Simili phantaſmate Africus Icariis fluctibus *luctatur* I. 1. 15. Vividius adeo ac fortius eſt quam gr. ἐπιχράειν, ἐπισκήπτειν, quod ſollenne de ventis. Summam Aquilonis violentiam ἐναργῶς explicant ac repraeſentant ſqq.: *quantus frangit il.*, h. quantus

Nec sidus atra nocte amicum appareat,
  Qua tristis Orion cadit;
Quietiore nec feratur aequore,
  Quam Graia victorum manus:
Quum Pallas usto vertit iram ab Ilio
  In inpiam Aiacis ratem.

eius impetus est, quum frangit, convellit, eruit *ilices*. Exornandae rei imagini augendaeque Aquilonis vehementiae inserviunt adiecta: *altis montibus*, quandoquidem firmioribus radicibus arbores iis inhaerere, fortiusque ibi surgere creditae (vid. ad V. 12. 20.) tum *trementes*, nutantes pondere ac proceritate sua, altas, proceras. Possis quoque iungere, *trementes altis montibus*, quod quaesitius esset pro, stantes in montibus. Sed alterum appositius. Languidius quoque foret, si *trementes*, concussas, commotas acciperes, τῷ *frangit* subiectum. Cf. Catull. LXIV. 105 sqq.

v. 9. 10. *Nec sidus* Dioscurorum *appareat*, in conspectum veniat, *amicum*, quod navi *atra nocte*, nocturna tempestate deprensae subveniat, quod quassam ratem naufragio eripiat. Cf. I. 3. init. IV. 8. 30. *Optati* inde *Tyndaridae* dicti Propert. I. 17. 18. Procellosam noctem ulterius declarant, *qua tristis Orion cadit*, ad occasum vergit, nota ratione. Vid. ad I. 28. 21. III. 27. 17. Orion *tristis* στυγνὸς (Anacr. 15. 9.), ob tempestates, quas ciet.

v. 11 — 14. *Nec quietiore*, pacatiore, turbulentiori adeo aequore *feratur*, iactetur, eandem tempestatem experiatur, quam *Graia victorum manus*, docte pro, victrix Graecorum manus, Graeci eversa Troia domum redeuntes pertulere, a Pallade, Aiacis ulciscendi gratia, excitatam. Haec ultimi vv. 13. 14. splendide et ornate a poeta exposita. Pallas *iram*, qua in Troianos ferebatur, eum ipsorum excidio (*usto Ilio*) exsatiatam, convertit in *Aiacis impiam ratem*, fluctibus immergendo classem Aiacis *impii*, propter illatum Cassandrae in eius templo stuprum. De naufragio Graecorum ad cautes Euboicas facto, et, quam eius caussam poetae epici graeci faciunt, intempestiva Aiacis Oilei libidine pervulgata omnia. Vid. Heyn. ad Virg. Aen. I. 39.

v. 15 — 20. Miram ἐνάργειαν habet animo praecepta ac specialibus

O quantus inſtat navitis ſudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis eiulatio,
Preces et averſum ad Iovem;
Ionius udo quum remugiens ſinus
Noto carinam ruperit!

Opima

cialibus coloribus vivide atque cum tragico vaticinantis ſpiritu repraeſentata naufragii facies, in qua maximum momentum habet animi eius abiecti exprobratio. Maevius pallet, ciulalatur, ad preces confugit, dum nautae, ſervandae navi intenti, ſudore diffluunt. Idem plane color I. 15. 9. *Eheu quantus equis, quantus adeſt viris ſudor!* caet. — *quantus ſudor inſtat nautis,* quantum ſudabunt, laborabunt remiges tui! — pallor *luteus*, ſubflavus, color buxeus, qualis arquatis eſt. Tib. I. 8. 52. *nimius luto corpora tingit amor.* — 17. *illa non virilis*, virum dedecens, muliebris (ut *muliebris luctus* infra XVI. 39. *querelae muliebres* Claudian XVI. 270.) illa eiulatio. Spectat huc Cic. Tuſc. II. 23. *Ingemiſcere nonnumquam viro conceſſum eſt, idque raro: eiulatus vero ne mulieri quidem.* — 18. Quantis precibus obtundes, fatigabis, Iovem *averſum*, conciſe pro, qui tamen nullum tui rationem habebit, preces tuas aſpernabitur, nota loquendi ratione. Vid. Brunkh. ad Tib. III. 3. 28. — 19. 20. *ſinus Ionius*, h. mare Ionium in ſinus curvatum (ut *Calabri ſinus* I. 33. 16.) turbatum, procelloſum, fluctus maris Ionii *Noto* agitati, pro quo ornatius eſt, *remugientis*, reſonantis Noto. Cf. III. 10. 6. *udo*, ὑγρὸν ἀέντι (Q. Cal. IV. 486.); ὀμβρου γενάρχῃ (Orph. H. LXXXI. 3.), δροσερῷ (Oppian. Cyneg. III. 497.), epitheto pro rei atrocitate minus efficaci. — *carinam ruperit*, navis compagem ſolverit, navem diffregerit, ut ῥήσσειν gr.

v. 21. Quod ſi naufragio iſto interieris, voti compos factus lauto ſacrificio me exſolvam. Sententiam amaritudinis affatim habentem vide quomodo acuérit poeta! Non ſimpliciter optat mortem eius, ſed ut corpus eius, in litus eiectum, avibus marinis praedae ſit, Si *praeda opima mergos iuveris, porrecta in litore*, docte pro, ſi corpus tuum porrectum, in litus eiectum, ibi iacens, iucundam

 mergis

Opima quod si praeda curvo litore
Porrecta mergos iuveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna Tempestatibus.

mergis escam praebuerit, praedae iis fuerit, ab iis devorabitur. Ornatum *opima* et *iuverit* fere ad Maevii pinguedinem trahunt, quod sane vim aliquam sententiae addit. Simplicius tamen fuerit, de lautiore pabulo, quod raro mergis contingat, accipere. — *porrecta in lit.*, ornatius quam proiecta in litore, quatenus extensum cadaver iacet. Caeterum quum Maevium tristissimo mortis genere poeta affectum vellet, in mergos, qui sepulturae cadaver eius subducerent, incidit, in littoralibus plagis commorantes; quamquam eos cadaverina abstinere constet. — 23. 24. Tempestates religiose cultas fuisse satis ex Ovid. Fast. VI. 193. constat. Vid. ibi intpp. et ad Virg. Aen. V. 772. Adde Fabrett. Inscr. VI. p. 461. *Agnae*, quam et Virg. l. l. ponit, *caprum* immolandum adiungit poeta, quo consummatior votis suis exitus esset; nihil amplius. Argute alii, epitheto capri perpetuo (*libidinosus*) in transversa rapti.

CAR-

CARMEN XI.

ARGVMENTVM.

Et argumenti ratio ludicra, affectatiorque atque obscurior subinde sententiarum enuntiatio facile fidem faciunt, graecum poetae, quod nunc presse nunc liberius exprimeret, hoc carmine exemplum ante oculos fuisse, omninoque illud inter prima eius, graecos latinis redhibendi numeris, referenda esse conamina. Lycisci (quod ipsum statim graecum nomen est, a Lyco forte, Alcaei amasio, deminutum) pueri delicati, quem amaret, arrogantia ac superbia (v. 26.) intime commotus poeta incusat, dolenterque apud Pectium, sodalem suum, profitetur miseram sortem suam, quae ipsum, discussis, quae vel ipse fortiter ceperit, vel amici suggesserint, sanioribus consiliis atque obiurgationibus, continuo amoris, idque parum prosperi, laqueis irretiat. Explicat adeo poeta hoc carmine aestum animi sui, amoris igne incensi, incertisque consiliis perturbati; atque in hoc, egregie prorsus descripto, maxima horum vv. laus continetur. De Pectio egregie, ut solet, hariolatur Sivrius, homo putide doctus.

AD PECTIVM.

Pecti, nihil me, ſicut antea, iuvat
Scribere verſiculos Amore perculſum gravi:
Amore, qui me praeter omnes expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.

Hic

v. 1. Cum exordio compara Noſtri I. 19. 9 ſqq. et infra XIII. 6 ſqq. Adde Propert. II. 15. 55. *me nec cura theatri, nec tetigit Campi, nec mea Muſa iuvat. Nihil me iuvat*, οὐδὲν μέλει μοι, taedet iam (ut IV. 1. 31.) poeticis ſtudiis vacare, non amplius delector iis, *Amore perculſus*, Ἔρωτι ἐκπληγεὶς (veluti Eurip. Med. 8. et paſſim), attonitus, κάτοχος ἐξ Ἔρωτος, pro vulgari, amore correptus, diſtrictus. Multo enim magis poeticum eſt, ſi Amorem Deum cogites, hocque ſequens verſus poſtulare videtur. Amor *gravis*, δεινὸς, βαρὺς θεὸς (ut Theocritus et alii), graviter inſtans, urgens. *Sicut antea*, quum ab amore immunis eſſem. Monendum hoc propter Cruquii ineptias. *Scribere verſiculos*, contemtim de ſuo ſtudio poeta, quod iam nihili faciat. Saltem probabilius hoc Geſneri commento, *verſiculos* ad metra lyrica breviora trahentis. — 3. *Amore* graviter repetitum ut infr. XIII. 6. — *me praeter omnes*, unum omnium, ſolum *expetit*, ex omnibus deligit, quem petat, invadat, quo collineet, Meleagro aliisque frequentato phantaſmate. — 4. *urere*, ut urat, pectus meum amore puerorum ac puellarum incendat, eos me amare cogat. *Vrere* pro, amore incendere, ſatis pervulgatum; ut Tibull. IV. 2, 11. Ovid. A. A. I. 23. et paſſim. Sed virtutem locutioni conciliavit ſtructura poetae. Ovid. Met. VII. 22. *Quid in hoſpite regia virgo ureris.* Similia ſunt ardere, ſuſpirare in aliqua, de quo loquendi genere multi ſunt Paſſerat. et Burm. ad Propert. I. 13. 7. — *mollibus*, ἁπαλοῖς, delicatis.

v. 5 *ſqq.* Ex continuis amoribus ſuis Inachiam poeta ponit maximam fundi calamitatem, graviſſimorumque cruciatuum cauſſam; unde vix expeditus in Lyciſci denuo caſſes deciderit. Hic *tertius December*, tertia hiems, annus eſt, ex quo Inachiam amare deſii. Pro *eſt*,

quam

Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere, silvis honorem decutit.
Heu! me, per urbem, nam pudet tanti mali,
Fabula quanta fui! conviviorum et poenitet,
In

quam delecto ornatu, ratione hiemis habita: *silvis honorem*, ornamenta sua, folia *decutit*, privavit iis. Virg. Ge. II. 404. *Frigidus et silvis aquilo decussit honorem.* Senec. Med. 715. *Aut rigida quum iam Bruma decussit decus nemorum, et nivali cuncta constrinxit gelu.* — *Inachia furere*, ἐπιμεμηνέναι (ut Lucian. Dial. mar. I. p. 288.), efficax verbum in summo amoris aestu declarando. Caeterum furere, insanire aliqua, non minus frequens structura est, quam ardere in aliqua, aliquam.

v. 7. Animo ab insano Inachiae amore recepto castigat iam se ipsum atque dementiae accusat poeta, qui indigno isti amori (erat enim Inachia avara puella, quae auro amorem venderet), succubuerit, indeque, quum celare haud potuerit, se amicis ac toti adeo populo deridendum traducendumque praebuerit; quod animi humani naturae, saniora sequentis, consentaneum est. Iam vulgaris sententiarum ordo erat: Pudet iam, fabulam totius urbis fuisse (nam amor, dum viget, placet, minime ista curat. Tibull. IV. 7. 9. *peccasse iuvat; vultus componere famae taedet; cum digno, digna fuisse ferar*), pudet, amorem in conviviis prodidisse atque evulgasse. Vtrumque similiter coniungit Propert. III. 23. 16. et 21. *Nunc demum vasto fessi resipiscimus aestu — — risus eram positis inter convivia mensis, et de me poterat quilibet esse loquax.* — *quanta fabula fui!* quantam apud populum infamiam subii, quam sinistros pudendo isto amore rumores de me excitavi! Ovid. Am. III. 1. 21. *Fabula, nec sentis, tota iactaris in urbe, dum tua praeterito facta pudore refers.* Propert. I. 5. 25. *Quod si parva tuae dederis vestigia culpae, quam cito de tanto nomine rumor eris.* Idem II. 16. 21. *Septima iam plenae deducitur orbita lunae, quum de me et de te compita nulla tacent.* *Al popol tutto favola fui gran tempo*, mellitus Petrarcha p. 11. Plura vide apud Lamb. — *pudet tanti mali*, potest esse: pudet, Inachia insaniisse, eam deperiisse; rectius tamen videtur: fabulam Vrbis fuisse, pudet tantae infamiae.

In queis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus.
Contrane lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium querebar, adplorans tibi;
Simul

famiae. — *Poenitebat* Horatium non tam *conviviorum* ipsorum, quam quod amorem suum variis modis detegerent, a convivis exagitandum ac deridendum. Vim igitur sententiae quaere in adiectis: *in queis amantem* me *arguit*, amorem meum manifestis signis prodidi, idque *languore*, aegritudine animi, omnem convivii hilaritatem a se repellente (Ita *languens cor* Ariadnae tribuit Catull. LXIV. 99.); quo et pertinet *silentium*; maxime quod medium sermonem abrumpit. Cf. IV. 1. 35. *cur facunda parum decoro inter verba cadit lingua silentio?* Denique *spiritus imo latere petitus*, suspirium alte ductum. Callim. Ep. XLV. 1. ἕλκος ἔχων ὁ ξεῖνος ἐλάνθανεν· ὡς ἀνιηρὸν πνεῦμα διὰ στηθέων, εἶδες, ἀνηγάγετο. Apposite ad totum locum Plaut. Cistell. I. 1. 56., *quid cedo, te obsecro tam abhorret hilaritudo? — hoc sis vide: ut petivit suspirium alte! et pallida es:* unde mox (v. 70.) concludit: *amat haec mulier.* Spectat etiam huc Asclepiadae c. X. (A. Br. I. 213. οἶνος ἔρωτος ἔλεγχος. ἐρᾶν ἀρνεύμενον ἡμῖν ἤνυσαν αἱ πολλαὶ Νικαγόρην προπόσεις. Καὶ γὰρ ἐδάκρυσεν, καὶ ἐνύστασε, καί τι κατηφὲς ἔβλεπε, χὠ σφιγχθεὶς οὐκ ἔμενε στέφανος.

v. 11 sqq. Repraesentat iam animi sui, qualis tum fuerit, faciem poeta, amoris aestu pariter atque indignatione perciti. Vigorem ac venustatem huic tabulae addit rei tractatio, ad vivum h. ad animi humani naturam plane delineata. Generalius erat: Fatebar tum meum tibi amorem, bene potus. Sed speciali, quem amor suus infelix ipsi suggereret, colore poeta: *querebar adplorans tibi*, cum multis lacrimis apud te conquerebar, indignabar, *candidum pauperis ingenium nil contra lucrum valere*, hominem pauperem cum animi sui candore, probitate, maxime fide, constantia in amore ostensa, nihil prorsus valere, nullam eius rationem haberi *contra lucrum* quod e beatioribus amatoribus Inachia faceret, contra divitias, munera rivalium suorum, h. me pauperem at fidum amatorem locupletioribus posthaberi. Sed acuit orationem exclamatio, et *nil valere* pro, nil valeat, praeclare commotum poetae animum

Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promorat loco.
Quod ſi meis inaeſtuat praecordiis
Libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
Fomen-

mum decet. Vid. ſupra ad VIII. 1. Notatur autem Inachia tanquam avara, rapax puella. Ad ſententiam laudant Anacreontea: σοφίη, τρόπος πατεῖται, ἄργυρον μόνον βλέπουσιν. Alia, quae pauperes amatores prae divitibus commendent, adnumerat commoda Tib. I. 5. 61—6. — 13. Simulac plus paullo adbiberam, vino incenſus. Haec ornatiſſime poeta. *Bacchus* ſ. vinum *arcana calentis* amore, h. mea, amorem meum, quo iam ſatis calerem, *mero fervidiorem* factum, auctum, incenſum, *loco* ſuo, quo tegi oportuerat, h. ex intimo pectoris *promoverat*, proturbaverat, propalaverat, h. me eum eloqui coegerat. Hinc *inverecundus*, qui verecundiam abſtergit, tacenda proloqui iubet. Aliter idem *verecundus* audit I. 27. 3. Achill. Tat. II. 3. Ἔρως δὲ καὶ Διόνυσος — ψυχὴν κατασχόντες ἐκμαίνουσιν εἰς ἀναισχυντίαν, ὁ μὲν καίων αὐτὴν τῷ συνήθει πυρὶ, ὁ δὲ τὸν οἶνον ὑπέκκαυμα φέρων. Hinc οἶνος ἔρωτος ἔλεγχος in Aſclepiadae c. l. De vino arcani prodigo Eratoſth. I. 3. (A. Br. I. 477.) τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα φαίνει βυστόθεν, ἐκ δ' ἀνδρῶν πάντ' ἐτίναξε νόον. Appoſite ad ſententiam Meleag. LVII. 3. (A. Br. I. 18.) de Baccho: ἐν πυρὶ γενναθεὶς στέργεις φλόγα τὰν ἐν Ἔρωτι —. ἢ προδότας ἔφυς, τία δ' ὄργια κρύπτειν αὐδῶν, ἐκφαίνειν τἀμὰ σὺ νῦν ἐθέλεις.

v. 15—18. Sententia horum vv. paullo impeditior, maxime propter *ingrata fomenta*, quae qualia h. l. ſint, quum tam amplae notionis ſit vocabulum, vix explorate dicere habeas. Scholl. *fomenta* explicant, querimonias, ſatis docte, et τῷ *haec*, quod manu quaſi ad ſuperiora, querelarum plena, ducit, admodum convenienter. Nec dubitandum, querimonias fomenta dici poſſe, utpote quae, altero in doloris ſocietatem vocato, aegritudinem minuant, vel quod omnino animus, dolore oppreſſus, evulgando eo ſe levari ſentit. Exemplum vide in Propertio de Cynthia querente I. 18. Nec impediunt adiecta: *ingrata* vel per ſe, vel, quibus nihil proficitur, et: *vulnus nil malum levantia*, quae amoris cruciatus parum levant, quae miſerum ſolatium praebent. Unde

Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet inparibus certare submotus pudor.
Vbi

Vnde sententia totius loci satis concinna evadit: Si aliquando ira ita abripiar, ut queri amplius taedeat, quandoquidem istis nihil promoveo, *desinet imparibus* caet. h., non amplius pugnabo cum rivalibus meis, deseram puellam. Cruqu. in omnes partes se, Protei instar, vertit, neque tantillum sani extricat. Paullo meliora, quamquam haud magis probabilia, habent Lamb. ac Torrentius, quae ideo afferre nihil attinet. Equidem *fomenta* latiore sensu h. l. accipi oportere existimem, et quidem de omnibus iis, quae amorem nutriunt, excitant, amori novos stimulos subiiciunt. Iam quum Horatii amor in puellam avaram incidisset, quae divites amatores potiori loco haberet, ipse adeo eam in se superbam experiretur, hoc ipsum erat, quod novos ei insistendi proposito suo subdere stimulos, et ad fastum puellae expugnandum, rivalesque, a quibus vinci pudor erat (v. 18.), amoliendos eum instigaret. Fomenta adeo eum acumine h. l. indigitat iniurias puellae, quae poeta excluso (v. 31. 32.) alios amatores admitteret, quae ipsi tamen pro fomite atque incitamento essent, ulteriora tentandi, adeoque in amore perseverandi. Noti satis graeci vv.: ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε· μάτην ὅδε μῦθος ἀλᾶται· ὕβρις ἐμὴν ἐρέθει μᾶλλον ἐρωμανίην. *Quod enim datur ex facili, longum male nutrit amorem.* Ovid. A. A. III. 579. cuius omnino praecepta hac de re vide sis. Hinc *ingrata*, molesti amoris aculei, quatenus non ex mutuo amore proveniunt, sed ex obiectis potiundi eius difficultatibus: ideoque ἐπεξηγητικῶς subiungi puta *vulnus malum*, infelicem amorem *nil*, κατ' οὐδὲν, minime *levantia*, iuvantia, nihil omnino ad leniendos amoris cruciatus afferentia, quod alias a fomentis exspectari solet. Egregie huc facit Lucretii locus (IV. 1054 sqq.), unde Horatium profecisse admodum probabile est: *Sed fugitare decet simulacra et pabula amoris absterrere sibi, atque alio convertere mentem — — nec retinere semel conceptum unius amorem*, et servare sibi curam, certumque dolorem. Vlcus enim vivescit, et inveterascit alendo, inque dies gliscit furor, atque aerumna gravescit, *si non prima novis conturbes vulnera plagis — — aut alio possis animi traducere motus*: quorum ultima itidem cum exitu huius carminis plane conveniunt. Atque ita tandem de sen-

Vbi haec severus te palam laudaveram,
Iussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad

sententia loci tutius statuere licet, quae haec est: Quod si aliquando ira excandescam, adeo quidem, ut aerumnis atque difficultatibus, quibus hactenus me ad amorem persequendum excitari passus sum, non amplius movear, iniurias ulterius perferre pigeat; certo apud me constitui, amorem istum missum facere. Conf. omnino infra XV. 12 — 16. Restat ut de orationis ornatu, qui non uno loco in transversum VV. DD. abripuit, paucis dispiciamus. Pro, si ira mea exarserit, docte est, *bilis inaestuat*, ζέει, ὑπερβλύει, exundat *praecordiis*, cor tumet bile; vid. ad I. 13. 4. Adde Davis. ad Cic. Tusc. I. 9. p. 18. — *libera*, quae sibi non temperat, omnem animi moderationem excludit, non amplius graviori amoris affectu retinetur. — *ventis dividat*, a ventis diripi sinat, non curet. Vid. ad I. 25. 20. et I. 26. init. — *vulnus*, de amore, pervulgato loquendi usu. Vid. ad I. 27. 12. — *malum* cum vi, propter parum prosperos eius successus. — 19. *Desinet imparibus certare summotus pudor*, ego, submoto pudore, desinam cum *imparibus*, h. rivalibus quibus impar sum, me potentioribus, contendere, ego haud erubescam, palmam ipsis concedere, adeoque priores partes eos apud te habere sinam, quod ipsam mollius atque urbanius est, quam, te relinquam. *Pudori* antea erat Horatio, rivalibus cedere, se, omisso certamine, victum fateri. Possit etiam *submoto pudore* accipi, victa verecundia, animi moderatione, qua rivales hactenus tulerim. *Impares* quoque interpretari licet, amorem haud convenientem, haud mutuum, ut generali sententia poeta usus sit pro: desinam eam amare, me non redamantem. Sic *par* est XV. 14. *et quaeret iratus parem*. Sed praestat ad impar L. iniquum cum rivalibus certamen referre.

v. 19 — 22. *Vbi haec palam*, coram *te laudaveram*, hoc consilium ceperam, hoc sequendum statueram, *severus*, serio, animo ad id obfirmato. *Laudamus*, quae ex duobus eligimus, praeferimus, noto loquendi usu. Vid. ad I. 1. 17. adde Pind. Ol. 9. 73. Male ad laudabile poetae propositum trahunt. — 20. *iussus*, admonitus a te, ut huius rei experimentum darem, re, quae dixissem, comprobarem, itaque e commissatione (nam inde ad amicarum domus se con-

Ad non amicos heu! mihi postes, et heu!
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc, gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitia, amor Lycisci me tenet:
Vnde

conferebant bene poti, quod e Propertio et aliis satis constat. Plerique Horatium e Pectii domo prodeuntem fingunt) *domum* recta *abirem*, ecce! animo statim fluctuabam, et in ista haesitatione, animo quantumvis reluctante *ferebar* ad Inachiae aedes. *Pes incertus*, quatenus ipse animi incertus, dubius erat. Virg. Cir. 171. in eadem re: *Multum illi incerto trepidant vestigia cursu*. Ita quoque a Propert. II. 4. 4. *Et crepitum dubio suscitat ira pede*, pedem *dubium* dici sibi persuadebat Broukh. cum aliis. Sed ibi est pes instabilis, utpote hominis irati, prae ira terram pulsantis, ac toto corpore contremiscentis. Possis quidem pedem incertum pro instabilem hactenus accipere, ut pro amoris signo habeatur (Rufin. XX. 1. in A. Br. II. 395. ἀρνεῖται τὸν ἔρωτα Μελισσιάς, ἀλλὰ τὸ σῶμα κέκραγεν — καὶ βάσις ἀστατέουσα καὶ ἄστατος ἄσθματος ὁρμή), sitque sensus: ferebar *incerto pede*, trepido, qui redintegratum meum amorem argueret; sed alterum simplicius. Ad *ebria* poetae *vestigia* (ut Propert. I. 3. 9. vocat), quae non suum officium faciant, a plerisque trahi videas, parum venuste. Ad sententiam Tib. II. 6. 13. *Iuravi quoties, rediturum ad limina nunquam. Cum bene iuravi, pes tamen ipse redit*. Et Prop. I. 19. 59. *Vltro contemtus rogat, et peccasse fatetur laesus et invitis ipse redit pedibus*. — *postes non amici*, et *limina dura*, amori meo parum faventia, difficilia, propter dominam asperam ac difficilem, quae Horatium non admitteret, e consuetudine poetarum eroticorum loquendi usu. — 22. Ad quae iacui. Haec signate poeta. *quibus infregi*, in quibus attrivi *l. et latus*, de duro cubili, et quod saepius hoc infortunium ipsi accidisset.

v. 23. *Nunc*, amore isto vix expeditum me *Lycisci amor tenet*, ἔχει, amore eius teneor, ἐνδέδεμαι; cui respondet *expedire* v. 25. Notae amoris *compedes*, *vincula*, *laquei*, *retia* et sic porro. — *Lycisci*, pueri mollissimi, delicatuli. *Gloriatur*, ex victoriae notione, pro, qui vincit mollitia, mollior est muliercula. Forte tamen cum vi, qui iactat se, superbit ista mollitie; unde arrogantia eius adver-

Vnde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliae graves;
Sed alius ardor aut puellae candidae,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

adversus sui cupidos; apposite ad *contumelias* v. seq. Cf. III. 20. extr. — *muliercula* auget mollitiae notionem. Sic Verrem Cicero *impuram inter viros mulierculam* appellat Or. II. 192. — *Vnde*, ex cuius laqueis *expedire*, liberare, me nequeant *amicorum libera consilia*, h. amici, quantumvis satis libere ac graviter castigent istum amorem, me inde severiori admonitione revocare conentur. — *expedire* ut I. 27. 24. — *libera* cons. ut *liberrima indignatio* h. libri c. IV. 10. *liber amicus* Serm. I. 4. 132. Ad sententiam Menander apud Stob. Grot. p. 265. Φύσει γὰρ ἐστ' Ἔρως τοῦ νουθετοῦντος κωφόν. Cf. Propert. I. 1. 25. — *contumeliae graves*, ὕβρις fastus, fastidium pueri acerbum, molestum. *Nec me contumeliae lassant*, eadem de re Petron. c. 138. Fere cum proxime antecedentibus coniungunt, et contumelias amicorum intelligunt, quas tamen ab Horatii amicis vix exspectares. — 27. 28. *Sed*, πλὴν praeterquam, nisi *alius ardor*, novus amor. Vide Lucretiana ad v. 16. — *pueri teretis*, τερεινοῦ, teneri, mollis. Male Scholl. obesuli. — *longam comam renodantis*, nodo non adstringentis, cuius *coma humeris involitat*, ut de Ligurino IV. 10. 3. τῶ τὰν πλοκαμῖδα φορεῦντος, de Hyla Theocr. XIII. 7. Sollennis autem comae longae, idque solutae in puero delicato mentio. Cf. III. 20. extr. Male de coma in nodum collecta cogitant Scholl. et intpp.

CARMEN XII.

ARGUMENTUM.

Virulenta, Archilochioque felle amariori maledicendi petulantia, quam genuinam Nostro in insectandis vetulis dixeris, anum quandam (Canidiam praefert Cod. Bland. parum probabiliter: nam huius nomen, quod ponere amat, sicubi in eam insurgit, etiam hic haud desiderari passus fuisset) pudendae ab ea mollitiei accusatus poeta hoc carmine proscindit, in summamque cum fastidio plenae turpitudinis, tum flagitiosae atque prodigiosae libidinis infamiam quaesitissimis verbis ac sententiis adducere laborat. Atque in hoc ipso, in quo ulciscendi studio abreptus peccavit Horatius, praecipua carminis virtus quaerenda est. Caeterum cum Quinctiliano, ab Horatii quibusdam interpretandis refugiente, libenter in hoc carmine fecissemus, si animo nostro obsequi licuisset, quamquam omnino intemperantiorem hanc licentiam minus insidiosam castitati existimem, quam mellitis verborum globulis conditas nuptasque talium descriptiones.

Quid

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo iuveni, neque naris obesae?
Namque sagacius unus odoror,
Poly-

v. 1. Gravissima statim obiurgatio: *quid tibi vis?* quae te intemperiae agitant, satin sana es? ex sollenni formula. Noster Serm. I. 2. 69. Prop. I. 5. 3. *Quid tibi vis, insane?* Iam Varro Atac. apud Non. I. 186. *Quid est, quod latras? quid rabis? quid tibi vis?* Τί σὰς ταρήιρε φρένας; in Archilochi fragmento apud Hephaest. p. 70. Minus bene Gesn. „perdis operam: nam nihil proficies. — *mulier*, contemtim, ut Propert. III. 23. 1. *Falsa est ista tuae*, mulier, *fiducia formae*, et passim. — *dignissima barris*, digna quae rem habeas, subiiciaris elephantis, cum ob formae, qua eos aequas, foeditatem (uti recte Scholl. Cruqu.), tum maxime, quod animali isti luculenta admodum natura sit. De barris elephantis h. l. cogitari debere dubitare non sinunt *barrire, barritus*, quae propria soni ipsorum vocabula sunt. Monboddo tamen de Orig. et progressu LL. T. I. p. 276. ed. 2. et nuper Goldson on the Passage between the Atlantic and pacific Ocean. p. 116. genus simiorum intelligunt, qui quidem barri Buffono audiunt; in quo adeo libidinis esset notatio. Sed ignota Romanis ista appellatio. Caeterum eadem vi Priap. LII. 9. *Ad partem veniet salax asellus nihilo deterius mutoniatus.* — *nigris*, cinerei coloris, foedis aspectu. Turnebus tamen inde *Barros*, h. homines intelligendos statuit, qui Barro sunt similes, quem deformem et nigrum fuisse cogit ex Serm. I. 7. 8. parum docte. — 2. Sequi debebat: quod meos amplexus expetas, me sollicites, iuvenem nec firmum nec caet. pro hoc statim, quibus pelliceret anus Horatium, ponuntur *munera* (vid. v. 20.) et *tabellae*, quas missitaret, ardoris eius interpretes. Cf. Iuven. IX. 36. — 3. *nec firmo*, satis valido ad praestanda tibi opera, ad explendam tuam insatiabilem libidinem. — *naris obesae*, quae prae pinguedine odorandi vi destitutae sint, quae foetore tuo non graventur. Pinguedo enim sensuum aciei obesse credita. Ita *aures obesas* Calpurn. Ecl. IV. 148. opponit *acutis* v. 12. eiusd. carminis h. delicatis, subtilibus, uti *nares*

Polypus, an gravis hirſutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat ſus.
Qui ſudor vietis et quam malus undique membris
Creſcit odor! quum, pene ſoluto,
In-

acutas Noſter, quamquam metaphorice, dixit Serm. I. 3. 29. Pervulgata inde ad ingenium obtuſum translatio. — 4. Namque *unus* omnium, *ſagacius* magis *odoror*, multo ſagacior ſum in odorando, tam ſagax ſum, ut facile deprehendam, me non lateat, utrum *polypum* an *hircum* oleas. Igitur utraque hac naſorum peſte anum laboraſſe credi vult poeta. De polypo nares maxime infeſtante vid. Celſ. VI. 8. Athen. VIII. 349. et Pollux VII. 15. *Hircus cubat in alis*, ſuaviter pro, alae hircinum odorem emittunt, inſtar hircorum foetent: qui odor ſimpliciter *hircus* poetis dictus. Catull. LXIX. 5. *Laedit te quaedam mala fabula, qua tibi fertur Valle ſub alarum trux habitare caper*, ad quem locum vid. Doering. Adde Intpp. ad Petron. 128. — 6. *canis acer* naribus (uti plenius habet Ovid. Met. VII. 806.), ſagax. — *ubi lateat ſus*, latibulum ſuis. Cf. III. 12. 10.

v. 7 — 12. Importuniſſimae libidinis anum, vide quam ἐναργῶς repraeſentet poeta! *Qui ſudor et quam malus odor creſcit membris*, docte pro, quantum ingraveſcit odoris foeditas, diſſluentibus ſudore artubus! quantum foetorem exſudant membra eius, quum caet. — *vietis*, ſenio putridis, flaccidis. — 8. Quum illa *pene ſoluto*, συνουσίᾳ ad finem perducta, opere peracto, necdum tamen ſatiata *ſedare*, reſtinguere cupit *indomitam rabiem*, libidinem ſuam inexplebilem. Deſcribit anum καθιππάζουσαν ſ. κελητίζουσαν poeta, ſecutus Archilochum, cuius fragmentum habet Schol. Eurip. Med. 679. καὶ πέσει δρηστὴν ἐπ' ἀσκὸν h. ἐφιππάζει, μηρούς τε μηροῖς — —. Soſipater II. 3. (A. Br. I. 504.) ἡ γὰρ ὑπερφυέεσσι μέσον διαβᾶσα μὲ ποσσὶν ἤνυεν ἀκλινέως τὸν Κύπριδος δόλιχον. Epigr. CXCII. 9. (Anthol. Burm. T. I. p. 653. *lecto pendeat illa meo; nec pudeat quicquam; ſed me quoque nequior ipſo exultet toto non requieta toro.* Cf. Priapei. XXV. 3. 4. Multo autem efficacius ad denotandam anus rabioſam libidinem eſt,

Indomitam properat rabiem ſedare; neque illi
Iam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili; iamque ſubando
Tenta cubilia, tectaque rumpit.

Vel

eſt, ſi p. *ſolutum* intelligas reſolutum, languidum, quam paratum, expeditum πρὸς τὰ ἀφροδίσια, quod Lamb. et Dacer. volebant, laudantes hanc in rem oraculum Aegeo ab Apolline datum apud Eurip. Med. 679. ἀσκοῦ μὲ τὸν προύχοντα μὴ λῦσαι πόδα. Schol. Cruqu. eviratum interpretatur, haud male. — *Rabies indomita*, libido quae ſedari, ſatiari nequit. Petron. c. 55. *Tollat pedes indomita in ſtrato extraneo.* Male ad iſtum locum Wernsd. in Poet. min. III. 68. — 9 ſqq. adeo quidem, ut totum σμῆγμα, quo facies incruſtata eſt, defluat. Quo minus quaeſita haec rugoſae eius pellis notatio videtur, tanto acerbior atque aptior eſt ad propudioſae vetulae imaginem omnibus numeris abſolvendam. *Creta* inducebant faciem mulieres, ut rugas abſconderent, et candorem genis conciliarent. Ovid. A. A. III. 199. *Scitis et inducta candorem quaerere creta;* et Martial. VIII. 33. 17. *Craſſior in facie vetulae ſtat creta Fabullae.* Adde eiusd. VI. 93. 9. et paſſim alibi. Cf. Plin. XXXV. 16. Iam fundamento cretaceo illini ſolebant fuci, a quibus genae colorem ducerent. Ex his poeta memorat *crocodili ſtercus; moleſtias in facie enaſcentes tollens*, iuxta Plin. XXVIII. 8. Cf. Clementis Paedag. III. 240. a Victorio V. L. XI. 4. et Lamb. laudatum. Sententiam illuſtrat Petron. c. 23. *Super inguina mea diu multumque fruſtra moluit. Perfluebant per frontem ſudantis acaciae rivi et inter rugas malarum tantum erat* (f. effluxerat) *cretae, ut putares detectum parietem nimbo laborare.* Lamb. et Douſa commode laudant Plaut. Moſt. I. 3. 117 ſqq. *iſthaec veteres, quae ſe unguentis unctitant, interpoles, vetulae, edentulae, quae vitia corporis fuco occulunt; ubi ſe ſudor cum unguentis conſociavit, illico itidem olent, quaſi quum una multa iura confundit coquus.* — *creta humida*, humefacta, liquefacta ſudore, *non illi manet*, defluit. — *color fucatus*, fucus confectus e ſt. crocodili. — 11. *ſubando*, κατρῶσα, libidinando, h. l. ſupra virum ſe agitando, uti recte Cruqu. ſchol., rumpit *tenta cubilia*, lectum funibus tentum, funes lecti, eiusque *tecta*, integumenta, veſtes ſtragulas. Forte tamen ſatius

 erit

Vel mea quum saevis agitat fastidia verbis:
Inachia langues minus, ac me:
Inachiam ter nocte potes; mihi semper ad unum
Mollis opus: pereat male, quae te, Lesbia,

erit tecta cubiculi intelligere, ut sententia sit: ita sese commovet, ut lecti atque tecti cubiculi ruina timenda sit, satis ἐναργῶς. Prius tamen tuearis Catulli loco (VI. 9): *Pulvinusque peraeque et hic et illic attritus, tremulique quassa lecti argutatio inambulatioque. Concutere lectum* in eadem re Iuven. VI. 22.

v. 13. Quae sequuntur, ita fere ab intpp. cum antecedentibus connecti videas: *Qui sudor — cum properat — vel cum agitat* caet. Sed vix intelligas, quomodo obiurgatione (*agitat saevis verbis fast.*) novi sudoris rivi eliquentur; nam obscenum sensum quem Cruqu. schol. verbis: *agitat fastidia*, subiicit, ut sit: sollicitat, ciet incumbendo penem languescentem et illam fastidientem, fastidiunt adiecta, *saevis verbis*. Omnino imposuit VV. DD. hians oratio, quae animum indignatione commotum mirifice decet. Indignationem enim prodit e secunda in tertiam personam mutata oratio cum partic. *vel*, maximam ex indignitate rei mirationem inferente, inchoata. Sententiae autem ita sese excipiunt: Insana atque importuna es, quandoquidem te putidam atque importunae libidinis anum, meos amplexus cupere, atque adeo languorem meum, in tanta oris tui foeditate, incusare haud pudet. Simillime Turnus ad Drancem apud Virgil. Aen. XI. 400 et 406. *Proinde omnia magno ne cessa turbare metu* — vel quum *se pavidum contra mea iurgia fingit artificis scelus* caet. Est igitur *vel cum*, quid? quod, tam impudens es, sustines, *agitare*, exagitare, exprobrare *verbis saevis*, contumeliosis, acerbis, *fastidia mea*, languorem meum, ex tui fastidio ortum. — 14. Mire animatur oratio repraesentata ipsius vetulae verbis exprobratione. *Minus langues*, fortior es in Inachia quam apud me. *Languere* ut Ovid. Am. III. 7, 27. et passim. De Inachia vid. praeced. carmen. — 15. *Inachiae* nomen cum summa acrimonia repetitum. Cf. I. 13. init. — *ter nocte potes*, suppresso

Lesbia, quaerenti taurum, monſtravit inertem;
Quum mihi Cous adeſſet Amyntas,
Cuius in indomito conſtantior inguine nervus,
Quam nova collibus arbor inhaeret.

Muri-

preſſo, ex verecundiae ſenſu, ſubagitare. Strato X. 1. (A. Br. II. 361.) ἐχθὲς ἔχων ἀνὰ νύκτα — —, οὐκ ἐδυνήθην, κείνου, πῶς εἴπω; πάντα παρασχομένου. Martial. III. 33. 1. *Num poſſim* vetulam, *quaeris Metrinia?* poſſum et vetulam: *ſed tu mortua, non vetula es.* Idem l. l. 76. 4. *Cum poſſis Hecubam, non potes Andromachen.* Id. XI. 97. *Vna nocte quater poſſum: ſed quatuor annis ſi poſſum, peream, te, Teleſilla, ſemel.* — *mihi mollis es*, viribus deficis, defetiſceris, langues. *Mollem maritum* eiusdem conditionis vocat Martial. VII. 58. 5. *Mollem in officio* Gratius Cyneg. 277. — *ad unum opus*, vix uno decurſo amoris ſtadio. Opus, ἔργον, ſenſu obſceno paſſim. Priapei. III. 4. Martial. X. 55. *Idem poſt opus et ſuas palaeſtras loro quum ſimilis iacet remiſſo.*

v. 16—20. Ad declarandam furioſam anus libidinem mire efficax eſt haec execratio Lesbiae, quae luculentioris, quam Amyntae, etſi valentiſſimi iuvenis, conditionis quaerendae negotium, ab ea ſibi mandatum, parum ex eius animi ſententia confeciſſet. Lesbiam, feminam perductricem intelligi oportere, in promtu eſt videre. — 17. *quaerenti taurum*, deſideranti fortem ac validum ſeſſorem. Vid. ad II. 5. 17. Valken. ad Ammon. p. 41. et Intpp. ad illa Petronii c. 25. *Poſſe taurum tollere, quae vitulum ſuſtulerit.* — *te inertem*, frigidum, infirmum ad Veneris palaeſtram, *monſtravit*, adduxit. — 18. Quum iam Amyntam haberem, te longe robuſtiorem. Graviter hoc ad pruriginem eius, in lauta ſatis conditione lautiorem usque circumſpicientis, notandam. Amyntam, graecum hominem obiter perſtringit, qui Romae vetulas beatas ſectando breviſſima ad divitias via contenderet. — 19. *nervus*, vid. ad h. libri c. 8. v. 17. — *conſtantior in inguine*, firmior ab inguinibus erigitur, protenditur, iis inhaeret, quam arbor *nova* ac vegeta, cuius adeo radices firmiſſimae ſunt, *inhaeret collibus.* Hoc quaelite pro, terrae: nam in editioribus locis arbores altiores radices agere, omninoque firmiores creditae. Cf. ſupra X. 7. Seneca de Pro-

vid.

Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
Cui properabantur? tibi nempe;
Ne foret aequales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier ſua, quam te.
O ego infelix, quem tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreaeque leones.

vid. IV. *Non eſt arbor ſolida nec fortis, niſi in quam frequens ventus incurſat: ipſa enim vexatione conſtringitur, et radices certius figit. Fragiles ſunt, quae in aprica valle creverunt.* — *indomitum* inguen dixit, quod *nervi* erat proprium, ſpectatae virtutis atque indefeſſi.

v. 21. In hac munerum, quibus poetam illaqueare ſtuduiſſet, exprobratione ineſt ſimul amara turpitudinis eius irriſio, quae, explendae libidinis cauſſa, eo deſcendere neceſſe habuerit, evanidis formae ſuae illecebris. Eccui *vellera lanae*, lanam *iteratam muricibus Tyriis*, bis tinctam, veſtem dibapham (vid. ad II. 16. 56.) *properabam*, texebam, parabam, muneri mittebam? Sed alterum quaeſite, ut ſuum ipſi placendi ſtudium approbaret. Nota ſatis huius verbi ſtructura graeca. Virg. Aen. IX. 488. *veſte — tibi quam noctes feſtina diesque urgebam.* Cf. II. 7. 24. — 23. Tibi utique tam pretioſum munus miſi, *ne inter aequales*, ὁμήλικας, ſodales tuos quispiam eſſet, quem *mulier*, amica ſua *magis diligeret*, h. qui pretioſius amoris pignus, ab amica ſua acceptum, oſtentare poſſet, ne quis magis in compotatione, uti fieri aſſolet, amica ſe ſua iactare poſſet, quam tu tua: omnino pro, quo ardentiſſimum meum tibi amorem teſtatum facerem. *Mulier* de amica Catull. LXX. 1. et paſſim. — 25. 26. Vel ſic tamen meum amorem averſaris, naturali quaſi odio commotus. Theocriteo verſu hanc ſententiam expreſſit: Φεύγεις δ' ὥσπερ ὄϊς πολιὸν λύκον ἀθρήσασα, XI. 24. Cf. ad 4. 1.

CAR-

CARMEN XIII.

ARGVMENTVM.

Ab hieme, tristiorisque per eam coeli facie sodales ad diem genialiter agendum exhortatus poeta, ad generalem vitae iucunde traducendae praeceptum progreditur, argumentis a iuvenilis aetatis flore, cito marcescente, vitaeque omnino brevitate desumtis, hocque, quo gravius ad animum accideret, Chironis, sapientissimi ultimae antiquitatis viri, idem Achillem, ad bellum Troianum profecturum monentis, sententia eloquitur atque confirmat. E v. 7 sqq. imminentes turbas civiles occasionem huic carmini scribendo dedisse odorantur nonnulli; forte ut haberet illud, quod suum ei in Epodis locum faceret: sed temere arbitror. Caeterum quam barbarae atque insipidae subinde Horatii carminibus praefixae inscriptiones sint, grave luculentumque hoc carmen exemplum suppeditat, in nonnullis, quos Torrentius inspexit, Codd. hoc lemmate insignitum: Ad Amicos Comicos, h. Como, comissationum Deo praesidi litantes, comissantes; cuius inscriptionis sensum quod Torrentianum acumen, ad comicam hanc, ut barbaris nobis in barbaro hoc loquendi modo esse liceat, latinitatem obtusum, extricare haud potuerit, hoc nemo maligniori eius ingenio imputabit.

AD AMICOS.

Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Iovem; nunc mare, nunc siluae
Threïcio

v. 1. Cum hacce hiemis descriptione comparanda Anacreontica apud Eustath. ad Hom. Od. XIV. p. 1012. Μεὶς μὲν δὴ Ποσιδηϊὼν ἕστηκεν· νεφέλαι δ' ὕδει βαρύνοντο καὶ ἄγριοι χειμῶνες παταγοῦσιν. Etiam illa Alcaei, superius (Argum. I. 9.) laudata: ὕει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐν δ' ὀρανῷ μέγας χειμών. *Tempestas*, χειμῶνες, procellae *contrahunt caelum*, quatenus nubes conglomerant, cogunt, caelum nubibus obducunt; suavi phantasmate. Virg. Aen. V. 20. *Consurgunt venti atque in nubem cogitur aer.* Nescio tamen an ποιητικώτερον sit, si imaginem a vultu tristitia contracto (v. ad v. 5.) repetas, ut adeo caelum nubibus obductum tristitiae prae se ferat speciem. Ita Auster Virgilio *pluvio frigore* h. nubibus *caelum contristare* dicitur Ge. III. 279. uti contra frontem laetitia expansam ad caelum traduxisse videri debet Lucret. I. 9. *placatumque nitet diffuso lumine* (h. diffuso vultu) *caelum*, quod patet ex eiusdem III. 22. *innubilus aether integit et largo diffuso lumine ridet*, quod ipsum verbum ut gr. γελᾶν, eadem vi adhiberi passim notatum est VV. DD. Vtrique rationi accommodus est Claudiani locus XXVI. 378. *qualis in atram sollicitus nubem maesto Iove cogitur aer.* — *horrida*, quatenus caelum nubibus asperat, inaequale reddit. Ita sunt aequora horrida, inaequales procellae et sim. Vid. ad II. 9. 3. Gravem, vehementem alii intelligunt, minus docte. — *imbres nivesque deducunt Iovem* h. Iupiter s. aether in imbres ac nives resolutus decidit, h. maxima nivis imbriumque cōpia defunditur; deorsum ruit. Lucret. VI. 289. *sequitur gravis imber et uber omnis uti videatur in imbrem vertier aether.* Virg. Ge. I. 322. *immensum caelo venit agmen aquarum, et foedam glomerant tempestatem imbribus atris collectae ex alto nubes; ruit arduus aether.* Iam hanc *coeli ruinam* (Virg. Aen. I. 129.), quod ipsum iam antiquum sermonem redolet, eadem animabat, atque ab effectis ita designabat antiquitas, ut Iovem s. Aetherem cum imbri in terram descendere, eam secun-

Threïcio Aquilone ſonant; rapiamus, amici,
Occaſionem de die; dumque virent genua,
Et

ſecundare etc. perhiberet. Enata inde Aetheris et Telluris, Iovis et Iunonis connubia aliaque figmenta poetica, de quibus docte diſpexere Duumviri principes, Heyn. ad illa Virg. Ge. II. 325. *Tum pater omnipotens fecundis imbribus Aether coniugis in gremium laetae deſcendit* caet et Wernsd. ad Pervig. Ven. vers. 4. et 59. in Poet. min. T. III. p. 537 ſqq. Caeterum imbrium commemoratio in hiberna tempeſtate ſatis uſitata poetis Romanis, habita ſui caeli, ob hoc ipſum triſtioris, ratione. — Aquilonis vehementiam praeclare ab effectu h. a fragore per ſilvas ac maria excitato deſignat poeta. Vulgarius erat: Aquilo mare ac ſilvas percellit, turbat. Cf. II. 9. 6. 7. — *Threïcio*, v. ad I. 25. 11.

v. 3—5. *De die*, ab hac ipſa inclementiore anni tempeſtate *occaſionem* vitae iucunde agendae *rapiamus*, ſumamus, hoc triſte caelum in rem noſtram vertamus, utamur occaſione, quam anni tempus praebet; ſatis commodo ſenſu. Forte tamen conciſe dictum pro: triſtis caeli opportunitatem rapiamus; *de die*, ne tantillum quidem cunctantes, hoc ipſo die genio litantes, craſtino haud confiſi; quod τῷ *rapiamus* et v. 6. accommodatiſſimum eſt. Poſſis etiam *de die* ad tempeſtiviora convivia (v. ad I. 20.) trahere; quod tamen paullo durius videtur. Vtraque ſaltem ratio magis poetica vulgari interpretatione, quam inſuper vereor, ut latinitas commode ferat. *Rapere*, delecte poeta, omnis morae impatiens, ac metuens, ne elabatur. Ennius apud Cic. de Or. III. 40. *vive, Vlixes, dum licet; oculis poſtremum lumen radiatum rape*, eadem efficacia. Similiter *gaudium ſatis properantibus rapere* Petron. c. 114. *luxum rape*, Senec. Hipp. 449. et paſſim alibi. — *dum virent*, vigent (v. ad I. 9. 17. et I. 25. 19. Adde μέλεα χλωρὰ Theocr. XXVII. 66.) vegeta, agilia ſunt *genua*, h. dum in flore aetatis conſtituti ſumus. Genua, vigoris ſedes, pro ipſo vigore paſſim. Cf. Homer. Il. XXII. 388. Od. XVIII. 132. Noſtrum praeivit Theocr. XIV. 70. ποιεῖν τι δεῖ, οἷς γόνυ χλωρόν. Vid. plura apud Klotz. ad Tyrt. p. 68. Ab athletis loquendi hoc genus traductum putabat Stanl. ad Aeſch. Agam. 64. male. Oppoſ. *genua* ſenectute *tarda* (Virg. Aen. V. 431), γυῖα βαρύθοντα, Apoll Rh. I. 43. Apollonid. I. 4. (A. Br. II. 132.)
ἄχρις

Et decet, obducta ſolvatur fronte ſenectus.
Tu vina Torquato move Conſule preſſa meo.
Caetera mitte loqui: Deus haec fortaſſe benigna
Reducet in ſedem vice. Nunc et Achaemenia
Per-

ἄχρις ἐπὶ σφαλεροῦ ζωροποτεῖ γόνατος. Disiunxit autem poeta *dum vir. genua et decet*, quod pedeſtris oratio ita copulabat: dum per aetatem decet. — *obducta ſolvatur fronte ſenectus*, quam ornate pro, frontem exporrigamus, hilaritati nos demus, iucunde vivamus, imagine a caeli turbida facie petita. Proprie poetae dicendum erat: nubes detergeantur fronte, quibus obducta eſt, ſeu, frons nubibus ſolvatur obducta, explicetur, explanetur, quatenus nubibus caelum contrahi, iisdemque pulſis expandi dicitur. Frons adeo *obducta* non eſt, in rugas adducta, ſed nubila, συννεφὴς (Eurip. Phoen. 1318.), triſtis, aegri animi index. Ita νεφέλη ὀφρύων dicta Sophocl. Antig. 532. στυγνὸν ὀφρύων νέφος Eurip. Hippol. 173. Bacchus *nubilus* Stat. Theb. V. 270. *nubila vultu* Id. Silv. III. 5. 11. et Maerori νεφέλην μέλαιναν ſuaviter attribuit Homer. Il. XVII. 591. quod et aliis affectionibus, mentem turbantibus (cf. Virg. Aen. XII. 669. Catull. LXIV. 207.), affinxere poetae, tanquam irae (Stat. Theb. III. 230. *Mars nubilus ira* Claudian. XXXIII. 81. *ſublime caput maeſtiſſima nubes aſperat.*) timori (Claudian. XXVI. 41.) et aliis. *Solvitur* nubes, fronte expanſa. Senec. Hippol. 449. *triſtem iuventam ſolve* h. triſtitiae nubem, a iuventa tua alienam, diſpelle. Similiter χαλᾶν, λύειν τὸ μέτωπον Graeci, veluti Ariſtoph. Veſp. 653. Iam pro nube docte h. l. eſt *ſenectus*, inimica iuvenili hilaritati, adeoque moroſitas, ſeveritas, iocos, luſusque omnes exoſa. Seneca Hippol. 799. vocat *pondus* veteris *triſte ſupercili*, et mox 915. *Vbi vultus ille — morumque* ſenium *triſte et adſpectu grave?* Ita *priſca ſupercilia* Virg. Cop. 34. et *priſcum Catonem* Noſter dixit III. 21. 11. Caeterum ſententiam h. l. vide quomodo perverterit Barth. Adverſ. XLI. 21.

v. 6 — 10. Age, miſſis curis, hilare agitemus convivium. Magnam ἐνάργειαν habet, quod illico apparari vel potius celebrari iubet convivium poeta. Cf. II. 11. 13. Adornatur illud vino, unguentis, cantu, ex more. Haec vide quam viride atque ornate adnumeraverit Hora-

Perfundi nardo iuvat, et fide Cyllenea
  Levare diris pectora sollicitudinibus.
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno,
  Invicte, mortalis Dea nate, puer, Thetide,

Te

Horatius. Vigorem statim, quo ipse contactus est, spirat oratio ad unum e convivis (male Schol. Cruqu. puerum intelligit) conversa: tu *move*, deripe vel verte, inverte (ut III. 29. 2. *cadus inversus est*) *vina*, cadum vini. Potior tamen prior ratio propter III. 21. 6. 7. — *moveri digna bono die descende* caet.: Male idem Schol. „misce" — *pressi*, praelo expressi, adeoque diffusi ac reconditi L. Manlio Torquato, *Consule meo*, quo ipse natus sum; ut III. 21. 1. *O nata* (testa) *mecum consule Manlio.* — 7. 8. *Caetera* τὰ ἄλλα, res, quae te angunt, a compotatione alienas (vid. ad I. 9. 9.), *mitte loqui*, ne cures, ne cogites, Diis istarum cura demandata; ut l. l. *permitte Divis caetera*, ubi vid. Not. Deus *reducet in sedem* pristinam, ordinem pristinum restituet *benigna vice*, grata vicissitudine, *in melius referet*, ut Virg. Aen. XI. 426. eadem sententia. *Sedes* delecte de composito, tranquillo secundae fortunae statu; uti contra adversa turbat ac miscet. Virg. l. l. *in solido rursus Fortuna locavit.* Augustus apud Suet. c. 28. *Ita mihi liem-publicam sistere in sua sede liceat* caet. ἐπὶ χώρας ἕσσαι πόλιν similiter Pind. Pyth. IV. 485. — 9. *perfundi* fortius quam inungi *nardo*, unguento pretiosissimo. Vid. III. 11. 16. — *Achaemenia*, vid. ad III. 1. 44. — *Lyrae parens* (I. 10. 6.) Mercurius; unde *fides* f. lyra *Cyllenea*, a Cyllene, monte Arcadiae, Mercurii natali solo. Iam pro, *lyra canere*, appositius ad priora et sqq. est, *levare pectora sollicitudinibus*, animum curis soluere, exhilarare. Nam curae premunt, urgent animum. *Vrgeris multis miser undique curis* Lucret. III. 1064. Noster Epp. I. 5. 18. *sollicitis animis onus eximit* et sexcenties alibi. — *diris*, infestis, animum exedentibus.

v. 11 *sqq.* Iam ad praeceptum generale de vita iucunde agenda procedit poeta, idque, quo fortius animum percelleret, Chironis effato communit. Idem incessus ingenii Horatiani est I. 7. 21 sqq. In adornando autem toto hoc loco vix dubitandum, quin antiquum Noster poetam respexerit, cyclicum puta, h. qui omnes de Achille

narra-

Te manet Aſſaraci tellus, quam frigida parui
Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois;
Vnde

narrationes carmine epico complexus eſſet, quod idem Statium Achilleide ſua aggreſſum fuiſſe conſtat. Ipſa ſententiarum, quae orationis ſummam efficiunt, ſtamina in Homero quoque obvia; veluti praedictio de vitae Achillis brevitate (Il. ι. 410 ſqq) et inde admonitio fruendae iſtius, Il. ω. 129 ſqq. Caeterum vaticinii formam orationi induit poeta, quum priſca vatis notione (vid. ad I. 15. 4.) cummaxime in Chironem, δικαιότατον κενταύρων (Homer. Il. XI. 831.), βαθυμήτην (Pind. Nem. III. 92.) σώφρονα (Idem Pyth. III. 111.) caderet. Tum erat θεῖος φὴρ, Pind. ib. IV. 211. Etiam apud Pindarum idem vaticinium edit ipſi Apollini Pyth. IX. 88 ſqq. — *Vt cecinit*, qualia vitae preaecepta dedit *Centaurus nobilis*, Centaurorum praeſtantiſſimus, Chiron, *alumno*, Achilli, quem educaſſet, *grandi*, magno, forti heroi. Male ad adultam eius aetatem referunt. — 12. *Mortalis dea Thetide nate*, quamquam Dea Thetide, tamen mortalis nate, idque ὠκύμορος. μινυνθάδιος, quaeſita antitheſi, verborum collocatione ſublevata. — *invicte puer*, θεοείκελε, fortiſſime, ſoli Apollini impar. Gſ. IV. 6. 5. ſqq.

v. 13. 14. *Te manet*, debita tibi fatis eſt Troia, fatale eſt tibi (vid. ad I. 28. 33. infra XVI. 41.) ad Troianum bellum proficiſci. Pro Troia eſt *tellus Aſſaraci*, regio ab Aſſaraco olim regnata, poſſeſſa, nota deſignatione. Vid. II. 6. 11. III. 29. 8. *Domus Aſſaraci* Virg. Aen. I. 284. — *quam findunt* τέμνουσι, dividunt, ſecant, praeterfluunt *Scamandri flumina frigida*, Σκαμάνδρου ψυχρὰ ῥέεθρα, Scamander. — *parvus*, tenuis, anguſto alveo, ſc. ubi ab Ida deſcendit in primo eius curſu, qui fontis potius (unde et *frigidus*, quod proprium de fontana aqua) quam fluvii ſpeciem habet, cum Simoente necdum commixtus. Non repugnat adeo Homericis huius fluvii epithetis, μέγας ποταμὸς βαθυδίνης, δινήεις caet. — *Simois lubricus*, tortuoſus, ſinuoſus, inſtar anguis ſeſe provolvens (Virg. Aen. II. 474.), docto epitheto. Ita *acanthus hinc inde lubricus et flexuoſus* dicitur Plin. Epp. V. 6. Forte tamen ſimpliciter de lapſu aquarum accipiendum. Caeterum ſignate hoc πεδίον Σκαμάνδριον (Il. II. 465.) Aſſaraci telluri adiectum, propter praelia ibi facta.

v. 15.

Vnde tibi reditum certo subtemine Parcae
 Rupere; nec mater domum caerula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
 Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis.

v. 15. 16. Vnde tibi reditus non datur, ubi occumbes, ex immutabili fatorum decreto. *Parcae rumpunt*, abscindunt (ut infra XVI.35. *reditus abscindere dulces*) intercludunt *reditum* (uti *rumpitur iter*, obiecto impedimento, veluti amni ut Ovid. Am. III. 6. 88. Cf. III. 27. 5.), *subtemine certo*, inevitabili, quod spectat ad totam sententiam: certa tibi mors ibi imminet, constitutum est a Parcis, te ibi mortem oppetere. Iam fatum cuiusque pendet a subtemine s. filo, quod Parcae nent, legunt; unde ipsum subtemen certum. — *nec mater te domum revehet*, variatio prioris sententiae, mollissimi affectus plena. Sic Achillem Thetis ad Lycomedem defert, Delphinis invecta apud Stat. Achill. I. 221 sqq. Alii Thetidem mare intelligunt, ut sit: non iterum domum navigabis, parum venuste. — *caerula*, communi Deorum marinorum epitheto. Vid. ad I. 17. 20. III. 28. 10. *Caerula mater* de eadem Propert. II. 7. 57.

v. 17. 18. Illic vino cantuque te exhilarato, memor brevis aevi. Pro, exhilarare se vino docte est, *omne malum deformis aegrimoniae* (haec enim iungenda), omnem aegritudinem, omnes malas curas *levare*, h. animum iis oppressum levare (v. ad v. 10.) πάσας ἐκ κραδίας ἀνίας ἀλαπάζειν (Panyasis apud Athen. II. p. 37.) adhibito *vino cantuque*, *dulcibus alloquiis* optimo istarum remedio. *Alloquia*, ut παραμύθια gr., pro quovis levamento dicta, felicis audaciae lyricae est; in quo Bentleium offendisse iure mireris. Plane ad Nostrum Val. Flacc. I. 255. *Hanc vero, o socii venientem in litore laeti dulcibus alloquiis ludoque educite noctem*, h. mero ludoque, uti ipse exponit v. 294. — *deformis*, vultum deturpans, contristans, ut *luctus turpes* II. 20. extr. perpetuo tristitiae epitheto.

CAR.

CARMEN XIV.

ARGVMENTVM.

Instanti Maecenati, acerbaque desidiae exprobratione iambos, quos dudum promisisset, efflagitanti poeta, quo crimen istud dilueret, moramque suam purgaret, amorem allegat, quo vehementissimo correptus ab opere isto ad umbilicum perducendo detineatur, excusationemque istam, quo gravior videretur, egregie ita adornavit, ut Amorem Deum, qui omnino id fieri vetaret, praetenderet. Atque hunc ipsum Epodon librum, quem Horatius premeret, intelligi oportere quum extra dubitationem positum sit, longe alias, easque satis graves morae ac tergiversationis caussas Horatium habuisse, ex ipsarum argumenti ratione atque indole abunde cognoscitur. Illam tamen Maecenati satis idoneam visum iri, huius rei rationem ab ipso, amoris vim cum maxime experto, venuste colligit.

AD MAECENATEM.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Can-

v. 1. Generalis sententia erat: rogitas, cur Iambos, affectum opus, non absolvam? cur promissi mei prorsus immemor sim? Sed quaesite pro hoc ipsam statim caussam, nimirum desidiam, quam Horatio, quo minus inchoatum opus detexeret, a Maecenate obiectam fuisse admodum probabile est, orationi intexit; tum rem ipsam, iamborum absolutionem, excusationi demum suae (v. 7. 8.) inserit. — *Occidis*, enecas, molestus es (v. ad II. 17. 1. Adde A. P. 475.) crebris tuis interrogationibus, instas, obiurgas me rogando, cur adeo desidiosus factus sim, ut omnem promissi memoriam animo eiecerim, de solvendo isto non amplius cogitem. Ornatissime haec poeta. Inertia oblivionem parit, animo iniicit, quatenus prae inertia, quae agenda sunt, omittimus, negligimus. Iam summam inertiam arguit oblivio *diffusa*, didita *per imos sensus*, per intimos animi recessus, quae penitius se insinuavit, totam mentem occupavit. — *mollis*, quae est mollium hominum, vel ab effectu, quatenus otio animus ac corpus relaxatur, diffluit, languet. *Desidias molles* ac *marcida luxu otia* pariter Claudian. VII. 40. et passim. — 3. 4. Adeo quidem, *ut si*, tanquam largo Lethaeae aquae haustu me proluerim, ingurgitaverim. Pro Lethe docte sunt *pocula Lethaeos somnos ducentia*, adducentia, conciliantia, h. aqua Lethaea, torporem animo offundens. *Arente*, h. sicca *fauce* et *traxerim* praeclare aviditatem atque nimios adeo haustus innuunt. Nam *trahere* h. l. cum vi, ut Eurip. Cycl. 416. ἔσπασεν ἄμυστιν ἑλκύσας. — 5. *Candide*, amice, familiari appellatione, argumento carminis apta. Mire tricantur Dac. et Baxt.

v. 6 *sqq.* Excusationi suae, satis levi: se amore impediri, quo minus ultimam operi manum admoveat, vide quantam speciem ac dignitatem praetendat,

Candide Maecenas, occidis ſaepe rogando:
Deus, Deus nam me vetat
Inceptos, olim promiſſum carmen, iambos,
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arſiſſe Bathyllo
Anacreonta Teium;

Qui

dat, reiecta in Amorem deſidiae ſuae cauſſa. Conf. I. 19. 9 ſqq. Magna vis in repetito. *Deus, Deus*. Amor, at quantus Deus! vetat hoc fieri. *Nam*, ut γὰρ pro δὴ, graviter aſſeverantis h. l. eſt. In *vetat* maxima vis eſt, quaſi nefas atque ἀδύνατον ſit, Deo obniti. — 7. Iambos inceptos, *olim promiſſum carmen*, ac dudum promiſſos. Perinde fere eſt, utri *olim* iungas. Si τῷ *promiſſum c.*, cauſſam continet, cur Maecenas ſaepius flagitaverit iambos. — 8. Bacillus e ligno, ebore aut oſſe confectus, qui extremae voluminis orae apponebatur (nam ex adverſa parte ſcribendi initium fiebat), et involvendae membranae inſerviebat, *umbilicus* dicebatur, quoniam in media libri circumvoluti parte erat. Plurali fere numero efferunt poetae, quoniam in utraque parte bacillus extabat; quae prominentiae *cornua* quoque paſſim indigitantur. Haec fere ſunt, quae de re, nondum ſatis explorata, e poetarum locis probabiliter ſtatui poſſe putem. Cf. Heyn. ad Tib. III. 1. 13. A loco, quem tenebat umbilicus, obtinuit loquendi uſus, ut opus *ad umbilicum adducere*, eſſet, finire, conſummare. Martial. IV. 90. 1. 2. *Ohe iam ſatis eſt, ohe libelle: Iam pervenimus usque ad umbilicum.*

v. 9 — 12. Ad declarandam amoris ſui vehementiam, quae animum ab intentiore meditatione, quam poeticum ſtudium requirat, avocet, praeclare Anacreontis exemplo utitur, idem experti, animo eius Bathylli amoribus diſtricto. Forte idem de ſe profeſſus erat Anacreon, in aliquo carmine, temporis iniuria dicam, an beneficio nobis erepto. De Bathyllo agit c. XXIX. Samon eiusdem patriam innuit v. 45. eiusdem carminis. Vid. omnino Leſſing. Schriften P. III. p. 47. — *ardere aliquo*, nota ſtructura. — *cava teſtudine*, lyra (v. I. 10. 6.) *flevit amorem*, amores ſuos cecinit, amatoria ᾄσματα compoſuit *non elaboratum ad pedem*, parum accuratus, paulo negligentior in

Qui perſaepe cava teſtudine flevit amorem,
    Non elaboratum ad pedem.
Vreris ipſe miſer; quod ſi non pulchrior ignis
    Adcendit obſeſſam Ilion,
Gaude

in ſervanda metri lege, ita ut ſaepius Iambum cum Anapaeſto, Tribrachy, Spondeo caet. permutaret. Suaviter hanc Anacreontis ἀφέλειαν vehementiori amoris eius aeſtu excuſat poeta. — *Flere*, *queri*, de amatorio carmine ſollennia. Dom. Marſus (in calce Tib. IV. 15. 3.): *ne foret*, aut elegis molles qui fleret amores, *aut caneret forti regia bella pede*, et paſſim.

v. 13 *ſqq.* Sententiarum progreſſio ita apud animum informanda videtur: Atqui, inquis, ab iſto amore cavere tibi debuiſſes. Enimvero *ureris ipſe miſer*, in eodem luto haeres. Vel, quantam vim amor ad animum habeat, probe intelligis, qui ipſe amori gravi ſuccubueris. In utroque excuſatio ſui amoris eſt. Amorem gravem arguunt *ureris* et *miſer*, nota loquendi ratione. Niſi potius condolentis h. l. eſt: miſer tu amorem mihi obiicis, quo ipſe cruciaris! — *quod ſi* caet. quamquam felicior tua ſors mea eſt; te formoſiſſimam ac fidam (quod oppoſitionis vis poſtulat) puellam: me libertinam, idque multiviram nacto. Priora miro acumine expreſſit poeta. Si *ignis*, *qui accendit Ilion*, qui incendii Troiae cauſſa fuit, *non pulchrior fuit*, h. ſi puella, qua ureris (nam ab hoc verbo ad hanc ſententiae elocutionem deductus ſeu potius delapſus eſt poeta), quam deperis, tam pulchra eſt, quam Helena, incendii Troiae cauſſa. Facile intelligitur, ignem ſatis ἀμφιβόλως hic a poeta poni. Nam primum Helenam indigitat, quae recte Troiam incendiſſe dici poterat, quatenus incendii iſtius cauſſa extitit; tum alteri, *accendit obſ. Ilion*, veri ignis notionem ſubiicit. Excuſatior tamen h. l. poeta, quod hac ipſa notionum confuſione Maecenati animum ſuum amore confuſum teſtatum facere vellet, vel quod eidem, curioſo talium (vid. ad II. 12. 21.), hoc acumen probatum iri ſciret. Hoc quidem probabilius altero ſubtiliori. — *obſeſſam*, poſt decem annorum obſidionem a Graecis expugnatam. — 15. *gaude*, hanc tibi ſortem obtigiſſe quod in talem amorem incideris; ſuaviter opponitur τῷ *miſer*.

Gaude ſorte tua; me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

miſer. — *neque uno contenta amatore* (Terent. Eun. I. 2. 42. *Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit*), multorum appetens; hinc delecte ad infelicem amorem ſuum declarandum, *macerat*, amoris curis conficit. Cf. ad I. 13. 8.

CAR

CARMEN XV.

ARGVMENTVM.

Et ſententiarum quaeſita gravitate, et affectuum, ad vivum plane delineatorum varietate ac veritate, maximeque modulatioribus numeris excellens ac Tibullianae prorſus ſuavitatis carmen! Neaerae, quae amatorem divitem amplexa eſſet, perfidiam graviter incuſat poeta, iniectaque iurisiurandi, quo ſuam quondam amoris fidem ſanctiſſime alligaſſet, religione ac neglecti eius divina vindicta, minatusque, ſe diſcidium, ubi ſemel perdoluiſſet, bene ac fortiter laturum, ad ſaniora eam conſilia revocare annititur. Tum ad rivalem ſuum converſus, ſuo ipſum exemplo edocet monetque, quam fallax aura iſta ſit, quam iam experiatur faventiſſimam. Exordium mirae artis eſt in adumbrando periurii horrore, tum quos in ſumma indignatione, qua iniuria iſta commotus aeſtuat poeta, animi amore exardeſcentis motus ac ſigna haud obſcura animadvertas ipſa veritate ſua ad animi ſenſum iucundiſſima accidunt. Caeterum ſitne eadem haec Neaera, quae Tibullo adamata, eiusque carminibus celebrata, neque negare nec affirmare licet; neque omnino ſcire quidquam intereſt.

AD NEAERAM.

Nox erat, et caelo fulgebat Luna ſereno
Inter minora ſidera,
Quum tu, magnorum numen laeſura Deorum,
In verba iurabas mea,

Arctius,

v. 1. Sollenne poetis, *Noctem, Lunam, Sidera*, in teſtimonium rei noctu absque conſciis geſtae, ut h. l. iurisiurandi in nocturno duorum amantium congreſſu facti, advocare. Ne longius evager, Meleag. LXXI. 1. (A. Br. I. 21.) de eadem re: Νὺξ ἱερὴ, καὶ λύχνε, συνίστορας οὔτινας ἄλλους ὅρκοις, ἀλλ' ὑμέας εἱλόμεθ' ἀμφότεροι. Χὼ μὲν ἐμὲ στέρξειν, κεῖνον δ' ἐγὼ οὔ ποτε λείψειν ὠμόσαμεν· κοινὴν δ' εἴχετε μαρτυρίην. Propert. III. 19. 5. *Foedera ſunt ponenda prius, ſignandaque iura — —; haec Amor ipſo ſuo conſtringet pignora ſigno: teſtes ſidereae tota corona Deae.* Val. Flacc. VIII. 48 ſqq. *ſerva hanc profugae — ſidem: Dii noſtris vocibus adſunt, ſidera et haec te meque vident.* Nocturnum autem tempus delegit poeta, tum quia illud Amori ſacrum, tum maxime, ad augendum rei horrorem. — *Sidera minora*, lunae appoſita. Cf. I. 12. 47. — 3 ſqq. *Cum tu* ſollenni iureiurando *numen laeſura Deorum*, quod tamen, ut iam eventus docuit, ruptura eras, te obſtringebas, *hunc amorem*, hoc amoris foedus, quod pacti inter nosmet eramus, *mutuum fore*, te illud ſancte ſervaturam eſſe, me conſtanter amaturam. Tibull. I. 9. 1. *Quid mihi, ſi fueras miſeros laeſurus amores, foedera per Divos, clam violanda, dabas?* Sollenne iusiurandum fiebat *conceptis verbis*, h. ut alter verba praeiret, quod h. l. eſt *in verba iurare*. Doctius tamen erit ſi *in verba mea iur.* explices, poſtquam egomet iurei. me obſtrinxeram, tu viciſſim iurabas. — *laedere Deos*, ſc. periurio, peierare, noto loquendi uſu. Cf. Tibull. I. 9. 6. — ibi Broukh. *magnorum D. numina*, pro, magna numina Deorum (ut Virg. Aen. II. 623.), cum vi, unde graviſſima vindicta metuenda erat, Tibull. III. 6. 22. *Qui timet irati* (Bacchi) *numina magna, bibat.* Coll. eiusd. III. 4. 16. De Venere cogitabat Torrent., quae ſane eadem vi ita dicta eidem

Tib.

Arctius, atque hedera procera adſtringitur ilex,
  Lentis adhaerens brachiis;
Dum pecori lupus, et nautis infeſtus Orion
  Turbaret hibernum mare,
Intonſosque agitaret Apollinis aura capillos,
  Fore hunc amorem mutuum.

O

Tib. I. 2. 79. *Num Veneris magnae violavi numina verbo.* Inepte ad Deos maiorum gentium referebat Lamb. — 5. 6. Arctiſſime me complexa, inter arctiſſimos amplexus hoc iurabas. Ad ſententiam trahit Schol. Cruquii: iurabas te arctius mihi coniunctam fore, quam ilex edera aſtringitur; male. De comparatione vid. I. 36. 20. — edera *adſtringit ilicem*, applicat ſe ilici. Claudian. XIV. 18 ſqq. *tam iunctis manibus nectite vincula, quam frondens edera ſtringitur aeſculus, quam lento premitur palmite populus.* — 6. Brachiis *lentis*, arcte implicitis, corpori, ambitioſis, tenacibus, noto loquendi uſu. — 7. 8. Te eo usque conſtantem fore, dum naturae leges fixae manerent, h. ſemper. Ex his in ſpecie naturale ovium ac luporum diſſidium, et tempeſtates ſub Orionis occaſum in mari excitari conſuetas commemorat. Ad illud conf. huius libri c. IV. initio; ad hoc I. 28. 21. et paſſim. Alia in eadem re commemorat Propert. II. 12. 31 ſqq. quem locum omnino vide. Obſerva poeticam rationem in enuntiatione ſententiae. Debebat eſſe: dum pecori lupus infeſtus eſſet, ſed verbum incluſit atque accommodavit alteri membro; unde etiam ſupplere poſſis: dum lupus infeſtus turbaturus eſſet pecus. — *nautis infeſtus O. turbaret hibernum mare*, abundanti ornatu pro, dum nautis infeſtus foret, mare conturbando, illud hibernum ſ. procelloſum reddendo. — 9. Ornate admodum pro, dum Apollo iuventute gauderet; hanc deſignat poeta iuventutis decore, promiſſa coma, Apollini propria. Tibull. I. 4. 37. *Solis aeterna eſt Phoebo Bacchoque iuventas, nam decet intonſus crinis utrumque deum*, h. propter intonſos crines, quibus uterque conſpicuus eſt. Iam, quod vulgarius erat, dum ſol promiſſam comam haberet, ornatiſſime poeta extulit: dum coma eius aura ſ. vento agitaretur; quod ſollenne de crinibus ſolutis (III. 4. 61. de Apolline: *qui rore puro Caſtaliae lavit* crines ſolutos).

Pp 4 Clau-

O dolitura mea multum virtute Neaera,
Nam, ſi quid in Flacco viri eſt,
Non feret aſſiduas potiori te dare noctes,
Et quaeret iratus parem,

Nec

Claudian. XXXV. 30. *levibus proiecerat auris indociles errare comas.* Vid. ad III. 20. 13.

v. 11 — 16. Propoſitae divinae periurii vindictae iam minas, quibus alienatam a ſe Neaerae mentem iterum convertat, quasque haud leve in puella arroganti ac ſuperba pondus habituras ſperare poſſit, poeta ſubiicit, quas ne vanas exiſtimet, ut fere amantium ſint (vid. v. c. I. 25. 9 ſqq.), Neaeram curate monet. Cf. III. 10. extr. Inepte quaerunt, cur *dolitura* ſit Neaera, amiſſo eo, quem haud magni faciat; tanquam gravius quid feminae accidere poſſit, quam amatoribus deſtitui, ſeque aliis poſthaberi. Catull. VIII. 14. *At tu dolebis, quum rogaberis nulla, ſceleſta, nocte.* Tib. I. 9. 79. *Tunc flebis, quum me vinctum puer alter habebit, et geret in gremio regna ſuperba tuo.* — *mea virtute*, ἀρετῇ, ἀνδρείᾳ, conſilio, propoſito meo, virili ſ. forti animo capto, ſc. deſerendi te, quod ex ſqq. patet. De animi conſtantia, ſ. perſeverantia in propoſito capiunt plerique: ſed de hac v. 15. demum agitur. — Nam, *ſi quid viri*, animi virilis, fortis in me eſt. Optime huc faciunt Terentiana (Eun. I. 2. 74.): *Heu noſter, laudo: tandem perdoluit, vir es,* in eadem re. Pro, *in me* cum virtute eſt, *in Flacco*, quem non impune talia ferre probe ſcis. Animi cauſſa lubet adponere, quae Cruq. ad h. l. habet, „alludit ad adiectivum *flaccus*, quaſi Horatius flaccidis et demiſſis auribus in re Venerea illi non ſatisfeciſſet; nam cognomen *Flaccus* ab auribus flaccidis mobilibusque deductum eſt" ohe! — 13. *Non feret* aequo animo, patietur, te continuo alteri vacare, alium a te admitti, ſe excluſo. *Noctem dare*, ſignate pro, copiam ſui facere. Propert. II. 12. 37 ſqq. *Quod mihi ſi ſecum tales concedere noctes illa velit, vitae longus et annus erit.* Si dabit haec plures, *ſiam immortalis in illis.* — *potiori*, rivali, mihi praelato, ut ſaepius. Vid. ad III. 9. 2. — 14. teque miſſam faciet, deſeret. Pro hoc, quo magis ureret puellam: *iratus* ob has iniurias *quaeret*, eliget, expetet *parem* puellam, quae amori ſuo reſpondeat, quae amore ſe mutuo amplectatur.

Pro-

Nec ſemel offenſae cedet conſtantia formae,
Si certus intrarit dolor.
At tu, quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo,
Sis pecore et multa dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat,

Nec

Propert. I. 1. 31. *Sitis et in tuto ſemper amore pares.* — *Conſtantia mea non cedet formae* docte pro, conſilium meum haud labaſcet, vincetur formae tuae potentia, conſtanter perſeverabo in propoſito, nullis pulchritudinis tuae illecebris labefactando. Pro *tuae* eſt ornate et appoſite ad ſententiam: *ſemel offenſae*, ubi me ſemel offendiſti, ſemel accepta a te iniuria. Si paſſive ſumas, erit: Vbi ſemel te offendero, quaeſita ac praelata alia tibi puella, ubi adeo ſemel mihi propoſuero, te derelinquere, conſtans ero in hoc, nunquam tua me forma reducet. Ita τὸ *ſemel* maiorem vim habet et concinnius eſt ad totam ſententiam. Simplicius tamen fuerit, *form. offenſam* accipere: inviſam, odioſam ex perfidia. — 16. Si *dolor*, ira *intraverit*, penetraverit pectus meum, ſi indignatione commovear. — *certus*, qui eſt animi certi, obfirmati.

v. 17 — 24. Eadem admonitio Albiana (I. 5. 69.): *At tu, qui potior nunc es, mea fata timeto; verſatur celeri Fors levis orbe rotae*, extremi remedii loco, propoſita puellae levitate, a reiectis amatoribus ad partes vocari ſolita. — *felicior*, potior, prior. Nam *felix* de amore ſecundo, ut pervulgatum. — 18. *ſuperbus incedis*, ſignantius quam, ſuperbus es (vid. ad IV. 5.), ſuperbis, laetaris *meo malo*, te mihi a Neaera praeferri, *qui laetus rides mala noſtra* ſimiliter Tib. I. 2. 87. — 19 ſqq. quantumvis opibus, ingenio, forma excellas; eandem tamen puellae levitatem aliquando experiere. Singula ornatiſſime. Opum vim declarant *greges* (ut II. 16. 33.), et *multa tellus*, magnae agrorum poſſeſſiones, latifundia; tum, quod colore poetico adiicitur, *aurum*, quod Pactolus, Lydiae fl., vehit. *Tibi fluat Pactolus*, in tui gratiam flumina Pactoli ſint aurea, tantum auri habeas, quantum Pactolus fert. Dictus inde χρυσοῤῥόας εὔχρυσος Sophocl. Philoct. 393.; res notiſſima. — 21. Ingenii ac doctrinae lau-

Nec te Pythagorae fallant arcana renati,
 Formaque vinças Nirea;
Eheu! translatos alio maerebis amores:
 Ast ego vicissim risero.

laudem speciatim a philosophiae Pythagoricae interiori scientia, qua imbutus sit, repetit poeta. *Arcana*, abstrusa Pythagorae dogmata, vel quatenus cuique sectae sua quasi *mysteria* sunt, h. praecepta ac dogmata propria, ut Pythagoricae μετεμψύχωσις, quam h. l. adiecto *renati* h. in nova usque corpora commigrantis (vid. ad I. 28. 11.), tangit poeta, quibus adeo *initiantur* adseclae eius, — *non te fallant*, lateant, probe teneas; bene respondet τῷ *arcana*. — Sis Nireo pulchrior. Cf. III. 20. extr. — 23. *maerebis* cum intimo tuo dolore (unde praeclare adiectum *eheu!*) senties, *alio amores transferri*, te ab ea deseri, alium tibi praeferri. Idem orationis color in Propert. II. 12. 35 *Terra prius* — *quam possim nostros alio transferre calores* — 24. *risero*, laetabor malo tuo. Cum sententia Toup. Emend. in Suid. T. II. p. 52. confert Asclepiadea (A. Br. I. 214. c. XVIII. 3.): ταῦτά ποθοῦσα μέμψεαι ἡμετέροις στᾶσα παρὰ προθύροις, Nostro parum similia.

CAR-

CARMEN XVI.

ARGVMENTVM.

Carmen hocce tum, quum inimicitiae inter Octavianum et Antonium ad bellum spectarent, a poeta scriptum esse, satis affirmate poni posse existimo. Quo quidem, quum maxima utrimque mole appareretur, rempublicam, pluribus bellis civilibus fundamentis suis iam emotam labefactamque, in summum discrimen adductum iri quum facillimum ad augurandum esset, Horatius, quo intimo erga patriam suam amoris affectu contactus erat, impendente eius ruina gravissime commotus non, quod alias facere solet, populares suos ab immani isto scelere dehortari conatur, sed aegritudine animi oppressus indeque, uti fert animi humani natura, in reipublicae, quam, etsi multoties isto modo periclitatam, sanioribus consiliis ab interitu revocari posse, plane desperaret, taedium adductus, deserendae eius, longissimeque ab inauspicata ista regione fortunarum suarum sedem transferendi consilium saniori civium parti proponit, Phocaeorumque exemplo egregie communit. Saepius hoc factum, intestinis flagrantibus discordiis, abunde historia docet. Sic Leptin a Sidoniis conditum *memorat Sallust. Iug.* 78. qui profugi ob discordias civiles navibus in eos locos venerint, *ut alia taceam. Quo propensiorem autem melioris partis voluntatem experiretur, Fortunatas Oceani insulas petendas monet, clementissima coeli tem-*

temperie, peoventuumque omnis generis ubertate commendatissimas. In quas pronum erat poetam incidere, quum Sertoriani consilii, easdem, desperatis rebus, spectantis, recens tum extaret memoria. Rem iam Acro attigit ad v. 41. „In quo (Oceano) sunt insulae Fortunatae, ad quas Sallustius in historia dicit victum voluisse ire Sertorium" Vid. omnino Plutarch. in Sertor. p. 520. Reisk. — Ad argumenti tractationem quod attinet, vere de hoc carmine pronuntiare licet, pectus poetam, quum illud scriberet, fecisse; adeo vigent omnia, indignationis taediique sensu acerbissimo animata, ac plane repraesentata (inde a v. 15.), sententiarum denique robusta gravitate, orationis praecipitatae fervore, imaginumque felici copia mire adiuta.

AD POPVLVM ROMANVM.

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit.

Quam

v. 1. Quum *aetatem* XXX annorum spatium, tanquam medium humanae vitae terminum, ponere licet, proprie poeta loquutus videri debet, *alteram* iam *aetatem bellis civilibus teri*, h. inter bella civilia consumi, ad finem vergere professus; quandoquidem, quod a Sulla cum armis Vrbem ingresso (erat is a. V. DCLXVI. unde omnino bellorum civilium initia repetenda sunt) usque ad *extremum Antonii*, ut Florus vocat *furorem* (a. V. DCCXII.) effluxit tempus, LVI. annis circumscribitur. Quod ut non moverim, ita multo efficacius in bellorum civilium detestatione erit, sententiam ita acuere, ut *iam alteram aetatem* h. homines alterius aetatis (uti *aetas* infra est v. 9. et passim apud Nostrum) bellorum civilium rabie *attritos*, detrimentum passos, rarefactos (ut I. 2. 23. *vitio parentum rara iuventus*) a poeta designari existimem; unde gravissimum in remp. damnum redundet; quod quidem sequ. versus disertius exponit. Nisi omnino disiungi a poeta dicendum, quod pedestris scriptor ita construxisset: altera iam aetas inter b. c. agitur, quibus res Romana periclitatur. — 2. Argute Gesnerus: *et ipsa* posuit ad emphasin; significat enim nil praeter ipsam Romam stare: iam enim Romanis viribus ruerant caetera. Potius esset, accipere; *ipsa Roma*, splendidum illud imperii terrarum domicilium; qua emphasi est supra VII. 9. 19. *Sed ut — sua* urbs haec *periret dextera*. Sed praestat, ad sententiam trahere; Romam suis ipsam h. ipsius, viribus ruere, pervulgatissima loquendi ratione. *Ruit*, pessum it, ad interitum vergit (ut I. 2. 25.) labefacta *viribus suis*, ἐναργῶς de *populo potenti, qui in sua victricem convertit viscera dextram* ut fere Lucan. I. 3. Praeclare et adposite, qua verba, qua sententiam, Liv. XXX. 44. *Nulla magna civitas diu quiescere potest. Si foris hostem non habet, domi invenit: ut praevalida corpora ab externis caussis tuta videntur*, sed suis ipsa viribus onerantur. Idem in praefat. init. *Iam pridem praevalentis populi vires se ipsae conficiunt*. Propert. III. 11. 60.

Fran-

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenae manus,
Aemula nec virtus Capuae, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox;

Nec

Frangitur ipsa suis Roma *superba bonis*, a nimio luxu exitii caussas repetens.

v. 3 *sqq*. Sententia praeclare ad exaggerandam criminis invidiam adornata: Romam ab externorum hostium periculis acerrime defensam in summum nos ipsimet discrimen adducemus, perdemus. Iam generalem externi periculi notionem speciali delectaque bellorum, quibus resp. Romana periclitata est, enumeratione, quod facile exspectari poterat, explicuit ac repraesentavit poeta. Primum, utpote reip. calamitosissimum, memorat bellum *Marsicum* s. sociale, a *finitimis* populis, *Marsis*, Latinis, Vmbris, Samnitibus Lucanisque, ius civitatis postulantibus, infensissimis animis motum gestumque. Vid. Flor. III. 18. *Marsos* ex iis ponit, nam hi potissimum duce Popaedio reliquos Italiae populos concitaverant; etiam ob spectatam ipsorum in bello virtutis ferociam. — 4. Bellum Etruscum cum rege Porsena, et ipsum Vrbi paene exitiosum, uti vel e Livio notum. Adde Flor. I. 10. *minacis Porsenae Etrusca manus* quaesite pro, manus *minax* h. ferox, fortis, Porsenae Etrusci, regis Etruscorum. — 5. *Virtus Capuae* Romae *aemula*, non simpliciter est, quae de principatu cum Roma contenderet, urbs potentissima (quam in rem Cic. in L. Agr. I. 6. *Maiores nostri Capua — — omnia insignia reip. sustulerunt, non crudelitate, sed consilio; quod videbant, urbem ipsam imperio domicilium praebere posse*. Idem in L. Agr. II. 32. *Maiores vestri — tres solum urbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuam, statuerunt posse imperii gravitatem ac nomen sustinere*, laudante Lamb.): sed fortiori sensu accipiendum, quae post Cannense damnum imperium Romanum totiusque adeo Italiae affectaret, uti diserte tradit Liv. XXIII. 6. — De *Spartacio*, ut Florus vocat, bello vid. ad III. 14. 9. — 6. *Allobroges*, populus Galliae, Rhodani a lacu Lemano ad Isaram usque accola, *nulla Gallica gente opibus aut fama inferior* (Liv. XXI. 31.) idemque, postquam a Cn. Domitio Ahenobarbo a. V. DCXXXI. devictus, et in provinciae formam redactus esset, ab imposito iugo, ut cete-

teri

Nec fera caerulea domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Annibal:
Impia perdemus devoti sanguinis aetas;
Ferisque rursus occupabitur solum.

Bar-

teri Galli, resiliendi pertinax. Hinc *rebus novis*, quas subinde moliretur, *infidelis*, perfidum animum ostendens, rebellis dictus; perpetuo magis Gallorum, animi levitate insignium, quam efficaci ad rem epitheto. Complexus autem Allobrogibus universos Gallos poeta videri debet, quos rem Romanam per plures aetates graviter adflixisse constat. — 7. Germania *fera caerulea pube*, Germani caeruleis oculis truces, terribiles. Cf. IV. 5. Ad rem Tacit. Germ. IV. *Habitus corporum — idem omnibus; truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora.* Respicit potissimum effusam per Italiam immanem vim Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris et Teutonis erat, quae Caepionem, Manlium, et ante Carbonem Silanumque fugavit, castrisque exuit, donec a Mario tandem repressa maximaque clade afflicta est. Vid. Vellei. II. 12. Flor. III. 5. — 8. Graviter claudit agmen *Hannibal*, teterrima illa, ut ita dicam, Italici fundi pestis ac calamitas. *Abominatus parentibus*, matribus, ob caesos multis praeliis filios, (unde *bella matribus detestata* I. 1. 24. et *proelia coniugibus loquenda* IV. 4. 68.) dirus, ut II. 12. 2. Extenuant vim loci, qui maiores omnino parentum nomine declarari volunt.

v. 9. Pro, nosmet, quam graviter: *Aetas*, γενεὰ, homines, *devoti sanguinis*, oriundi a maioribus *devotis*, ἐναγέσι, piaculo, posteris, adeoque nobis, luendo, obstrictis. Potest etiam esse: quorum sanguis devotus est, quibus sanguine suo culpa, ἄτη, maioribus contracta redimenda est, quos bellis civilibus atteri fatale est; hocque tenere praestat. Ita *cruor Remi sacer nepotibus* supra VII. extr. Cf. ad I. 2. Argum. — 10. *solum feris occupabitur*, nota vastae solitudinis imago. Cf. ad III. 3. 40. — *rursus*, quae facies Romae ante Romulum fuit; de qua passim poetae Romani. Nota Propertiana (IV. 1. 1.): *Hoc quodcunque vides, hospes, qua maxima Roma est, ante Phrygem Aenëam collis et herba fuit*; et Ovidii (Fast. V. 95.): *Hic, ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor et herbae, et paucae pecudes, et casa rara fuit.*

v. 11—14. Generalem sententiam: externos hostes, Vrbe civibus

Barbarus, heu! cineres insiſtet victor, et urbem
Eques ſonante verberabit ungula;
Quaeque carent ventis et ſolibus, oſſa Quirini,
Neſas videre, diſſipabit inſolens.

Forte

civibus vaſtata, potituros eſſe, ſpecialibus notionibus diſpeſcuit poeta, ad acerbiorem rei invidiam commovendam delectis. *Victor barbarus*, barbarae copiae, Daci, Aethiopes et reliqui, qui in Antonii eſſent exercitu. Cf. III. 6, 14. — *inſiſtet cineres*, doctius quam, cineribus ſc. urbis, urbi in pulverem verſae; quod ex ſqq. patet, perſpicuitatis cauſſa adiectis. Declarat ferociam et inſolentiam victoris, urbis ruinis, tanquam buſtis (unde rei imago ducta eſt. Vid. ad III. 5. 41.) religioſe cultis, inſultantis, atque inequitantis, in quo poſtremo acerbiſſimae ad animi ſenſum contumeliae ineſt ſpecies. Ovid. ex Pont. I. 2. 111. *Nec male compoſitos — — Biſtonii cineres ungula pulſet equi.* Seqq. graphice admodum et ornate. *Vrbem* h. ſolum, quo Vrbs ſteterat, *eques verberabit*, pulſabit, equo ferociter perſultabit. Vigórem atque ἐνάργειαν imagini addunt v. *ſonante ungula*, quam quidem pro equo ipſo a quibusdam accipi video, incommode prorſus vel propter adi. *ſonante.* Tum equi notionem praebet *eques* h. barbarus equo invectus; cui adeo a poeta tribui poteſt, quod equi proprium erat. Ita *eques glomerat greſſus ſuperbos* apud Virg. Ge. III. 117. ubi vid. Heyn. quamquam ibi ad oculorum potius ſenſum rationem poeticam adſtringam. — 13. 14. Quum ſepulcrorum violatio, iure pontificio inexpiabili religione apud Romanos ſancita eſſet (Cic. Tuſc. I. 12. ad quem l. vid. Daviſ. et Guther. de Iur. Man. III. 25.) tum infauſtiſſimi prodigii inſtar habebatur, ſi vel fortuito conditorum urbium atque imperiorum oſſa detegerentur (cuius rei illuſtre exemplum affert Suet. Iul. LXXXI. de Capye), nedum ſi contumeliae ac ludibrii cauſſa eruerentur, ut h. l. Romuli. Accedit, quod eadem haec inter pignora, quae Romanum imperium tenerent, haberentur; atque haec potiſſimum ratio eſt, cur hoſtem in ea ſaeviturum praedicat poeta, ut ſcilicet omnem inſtaurandae Vrbis imperiique ſpem praecludat. Illud quidem probabiliter ſtatuas ex Claudian. XXVI. 100 ſqq. *procul arceat altus Iupiter, ut delubra Numae, ſedemque Quirini barbaries oculis ſaltem*

Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars
Malis carere quaeritis laboribus.
Nulla ſit hac potior ſententia; Phocaeorum
Velut profugit execrata civitas

Agros

tem temerare profanis poſſit, et *arcanum tanti deprendere regni*, laudante iam Torrent. Pro roſtris Romuli ſepulchrum fuiſſe e Varrone tradunt Scholl. ad h. l. Oſſa, quae *carent ventis*, quae ventorum iniuriis ſubducta ſunt, quae alte ſub terra recondita ſunt, immota iacent. Cinerum condendorum cauſſam hac enuntiatione innuiſſe poeta videri poteſt; ſimplicius tamen fuerit ſtatuere, poetam, ex alterius membri verbo, *diſſipabit*, in illam incidiſſe. Quumque *Soli oſtendi*, ἠελίῳ δειξάσθαι, poetis res dicitur, quae aſpectui patet, viſui obiicitur; oſſa *ſole carentia* itidem eſſe humata, terra penitus defoſſa, in promptu eſt videre. Sed quaeſite ita poeta eloquutus eſt, in re ſacra, quam *nefas* eſſet *videre*, quae ſolo aſpectu profanaretur. Atque ita plane Pſeudo-Phocylides, antiquioris poetae veſtigia ſecutus, v. 94. 95. μὴ τύμβον φθιμένου ἀνορύξῃς, μήτ' ἀθέατα δείξῃς ἠελίῳ, καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρσῃς. — *inſolens*, ὑβρίζων.

v. 15 *ſqq.* Iunge: *forte communiter*, et univerſi, *aut* ſaltem *melior pars* veſtrum, qui bella civilia deteſtamini, *quaeritis* deliberatis, *quid expediat*, quid optimum factu ſit, quodnam ſatius conſilium ſit, quid facto opus ſit, *carere malis laboribus*, ut diutius belli civilis aerumnis ac miſeriis aliquando careamus, iis liberemur. De graeca hac ſtructura nemo facile dubitaverit; et *expediendi* verbo uſus eſt poeta in re ſpinoſiſſimae deliberationis, in qua plures ſententiae proponuntur, e quibus illa, quae conſultantibus optima viſa eſt, eligitur, praefertur, quae adeo expedit. Eodem redit, quamquam paullo abſtruſiore via, ſi explices: quid expediat τὸ carere malis lab., quid illam quaeſtionem expeditam reddat, quae in medium afferri oporteat, quod conſilium in impedito hoc negotio efficiat, ut careamus iſtis laboribus — *malis*, funeſtis, ob interitum civium.

v. 17—22. Agite, deſeramus inauſpicatum hoc ſolum, Phocaeos imitati. Hos quidem, quum ab Harpago, Cyri duce, graviſſima obſidione premerentur,

Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis:
Ire, pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.

Sic

tur, conceſſo unius diei ad deliberandum de rebus ſuis ſpatio, commune mutandi ſoli patrii conſilium cepiſſe, cumque coniugibus ac liberis primo Chium, mox, negata ipſis in iſta inſula ſede, Cyrnum ſ. Corcyram appuliſſe ibique conſediſſe, ante autem, quam patria cederent, publicis exſecrationibus iuramentoque, ne quis remaneret, neu quis prius reverteretur, quam maſſa ferri, quam mari immerſiſſent, in eius ſuperficie apparuiſſet, ſanxiſſe, ſeque obſtrinxiſſe, poſt Herodot. I. 165. plures tradiderunt. Eandem fere devotionis formulam Noſter ſententiae ſuae de fugienda patria adiecit v. 25 ſq. Orationis ordo eſt: *nulla ſit ſent. potior hac*, in hanc omnes diſcedamus ſententiam, omnibus placeat, *ire, pedes* caet., *veluti Phocaeorum civitas, exſecrata*, poſtquam omni exſecratione ſe devinxiſſet, diris eos, qui remanſuri eſſent, devoviſſet (*ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας τῷ ὑπολειπομένῳ ἑωυτῶν τοῦ στόλου*, Herod. l. l.), *profugit agros* (ita iunge) *atque Lares proprios*, quaeſitiore ſtructura (ut Homer. Il. ζ. 502. *προφυγόντα μένος καὶ χεῖρας Ἀχαιῶν*) pro vulgari, ex agris atque Laribus patriis, h. patria, eamque deſolavit; pro quo ἐναργῶς admodum eſt, eadem v. 10. vaſtiſſimae ſolitudinis imagine ad partes vocata: *apris et lupis*, omnino feris, *reliquit habitanda*, habitulo ipſis permiſit *fana*, graviter pro, totam iſtam regionem. — 21. 22. Iſthinc aufugere ac commigrare, quocunque nos caſus terra marive tulerit, dummodo longe ab infauſta hac regione disiuncti ſimus. Vividiſſime ita taedii ſui, quo erga temp. affectus eſſet, ſenſum exponit poeta, ut ubivis terrarum degere ſatius ducat, quam Romae. Nota autem loquendi ratio, *quo pedes ac venti ferunt*, quae fere in proverbium vertit, de itinere temere ſuſcepto. Vide ad illa III. 11. 49. *I, pedes quo te rapiunt et aurae. Notum* et *Africum* poſuit pro quibusvis ventis, quod ipſa ſententiae ratio docet. Ventus eo *vocare* dicitur, quo navem impellit. Hinc *vocantes* venti, dicti faventes poetis, quatenus navem eo dirigunt, quo ei curſus eſt. —

Afri-

Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in haec: Simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas;
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina;
In

Africus protervus, vehemens. Vid. ad I. 26. 2.

v. 23. Praeclara ὑποτύπωσις deliberantis de communibus rebus suis populi ad Senatus Romani speciem, in quo perrogarentur sententiae, plane conformata; tum indignationem, qua poeta percitus omnem cunctationem impatientissime fert, mirifice ostendit praecipitata oratio. Itane censetis? *an quis melius* in rem consulere potest? quin igitur abimus? — *secunda alite*, αἰσίῳ ὄρνιθι, bono omine, quod istud suum consilium saluberrimum optimumque eventum habiturum iudicaret. Contra *mala avi* (I. 15. 5. coll. III. 3. 61.) suscipi creduntur, quae funestum exitum habent. Mirum, hoc non vidisse interpretes.

v. 25 *sqq.* En exemplum iusiurandi, conceptissimis verbis facti, in quo illud singularis artificii est, quod factum, sanciendo iuramento inserviens, ipsa oratione repraesentetur a poeta. Acumen quaesivit idem in conversione vulgaris sententiae: ante tamen, quam hinc aufugiamus, iureiurando nos obstringamus, nos haud prius redituros, quam saxa, in mare deiecta, in eius superficie iterum apparuerint. *Ne nefas sit*, tum demum in patriam, quam relicturi sumus, redire fas sit, simulac saxa *imis vadis* ab imo maris fundo *levata renarint*, delecta copia pro, in summam aquam emerserint; nam v. *renarint*, animo statim ἀδυνάτου obiicit speciem. Caeterum totam rem ad Phocaeorum exemplum adumbratam esse a poeta, in hoc tantum diverso, quod massae ferri saxa substituerit, obvium est videre. Vid. Herod. l. l. — 27. *Lintea*, vela *dare*, navigare (ut I. 34. 4. et passim) cursu *domum converso*, h. pristinam sedem repetere. — *quando* caet. Sequuntur plura diversique generis ἀδύνατα physica: quo magis obfirmaret discef-

In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus;
Novaque monſtra iunxerit libidine
Mirus amor, iuvet ut tigres ſubſidere cervis,
Adulteretur et columba miluo;

Cre-

diſceſſum, quem inſtitui decreviſſet poeta. Sane rem, quam Horatius vellet, admodum ἐναργῶς ita exprimi, nemo facile dubitet; neque omnino grandem ei dicam impegerim, quod in profundendis copiis ſuis modum exceſſerit; quam quidem ingenii luxuriem in omnibus fere poetis, ad tractanda haec ἀδύνατα, poeticae exornationi maximopere congrua, delatis, animadvertas: ſed hoc legentis animum male habet, quod iſta omnia non ex ſua poetae perſona, ſed tanquam oratoris, qui publicam cauſſam agat, populumque in haec iurisiurandi verba adigat, ab Horatio ludibunde magis quam preſſe ac graviter, quod perſonae ſuſceptae poſtularet dignitas, proferantur. Peccavit adeo poeta affectu abreptus, rem, quo certius, quod vellet, aſſequeretur, ſub varias imaginum ſpecies revocante. — quando *Padus*, citerioris Galliae fluvius, curſu mutato *Matina cacumina*, Matinum, montem Calabriae (ſed alterum delecte, ad augendam ἀδυνάτου ſpeciem) *lāverit*, inundaverit, percurrerit, Lucretiana voce (V. 948. *exibant humore fluenta lubrica, proluvie larga* lavere humida ſaxa). — 28. Seu ubi mons Apenninus, qui longo tractu Italiam dividit, moverit ſe atque *in mare procurrerit*, promontorium maris factus ſit.

v. 30 *ſqq.* Inverſas naturae leges ſollenne poetis animalium diſparis indolis naturalique odio diremtorum coniunctione atque connubio adeo repraeſentare. Vid. ad I. 33. 7. 8. *Amor iungit*, copulat, *nova libidine*, facit, ut libidinentur invicem, mutuo coitus deſiderio flagrent *monſtra*, diſparis prorſus naturae animantia. Vulgare utique erat: ubi diſparia animalia mutuo amore exarſerint. *Mirus* et *nova*, quoniam praeter naturam iſta fiunt. — 31. Adeo quidem, ut *iuvet ſubſidere*, delectius ac gravius quam, *ſubſidant*, h. ineantur tigres a cervis. Lucretianum eſſe verbum (IV. 1191. *Nec ratione alia volucres, armenta, feraeque, et pecudes, et equae maribus ſubſidere poſſent*) notarunt iam alii. — 32. *Adulteretur*, ineatur (ita τράγος μοιχεύει αἶγα Lucian. DD. XXII. 1.) ſubſidat *miluo*. Sed alterum ſignate de colum-

Credula nec ravos timeant armenta leones;
 Ametque ſalſa laevis hircus aequora.
Haec, et quae poterunt reditus abſcindere dulces,
 Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege; mollis et exſpes
 Inominata perprimat cubilia.

Vos,

columba, caſtitatis laude celebri Propert. II. 15. 27. — 33. et armenta audacter inter leones erratura ſint. — *credula*, ipſis ſidentia, nihil inde ſibi periculi metuentia. — *ravos*, ravis oculis, χαρόπους, βλοσυρούς. Vid. ad III. 27. 3. — 34. Vbi hircus aequor *amet*, praetulerit, in mari degerit. — *laevis* factus, inſtar piſcis, qui natura hirtus eſt. Vltima conveniunt cum Archilochi XVI. 7 ſqq. (Anal. Br. I. 44.) μηδ' ἵνα δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νόμον εἰνάλιον, καί σφι θαλάσσης ἠχήεντα κύματα φίλτερ' ἠπείρου γένηται, τοῖσι δ' ἡδὺ ἦν ὄρος.

v. 35 — 38. Vbi haec aliaque, quae omnem reditus ſpem *abſcindere poterunt*, nobis adiment, *exſecrati* erimus, ſanciendae ſententiae cauſſa pronuntiaverimus, ubi in haec verba iuraverimus. Latius adeo ſumenda h. l. *execrationis* notio, omnes eas complexa formulas, quae firmando foederi, iuriiurando (ut h. l.) adhibentur. Reditus *dulces*, quatenus antiquam patriam ſpectant. — 37. *pars indocili melior grege*, quae ſupra gregem ſapit, ſanioribusque his conſiliis aures advertit. Aſſumendum hoc ex adi. *grege indocili* h. qui perſuaderi nequit, ut, relicto ſolo patrio, novas ſedes exquirat. Contemtim autem et ſignate hac *gregis* appellatione poeta utitur, quoniam ſere imperitorum ac deteriorum maior modus eſt, ut bene vet. Schol. — *mollis* etc. Pedeſtris utique orationis iunctura et enuntiatio erat: Fugiamus iſthinc omnes, aut ſaltem cordatiores civitatis viri; reliqui, grex mollis et exſpes, ideoque indociles, domi remaneant. Vltima mira acerbitate tinxit poeta, flagitioſiſſimam, qua retineantur, ignaviam ipſis exprobrando. *Mollis*, prae mollitia iners fugaeque pericula ac labores ſubterfugiens, *exſpes*, adeoque abiecti animi, ut de ſalute prorſus deſperet, viliſſima turba iſta *perprimat cubilia*, graviſſime pro, domi deſideat. Sollenne hoc poetis de hominibus, *nil magnae laudis egentibus*. Delecte *cubilia*, utpote quae a *grege* premantur.

— *in-*

Vos, quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
Etruſca praeter et volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus arva: beata
Petamus arva, diuites et inſulas;

Reddit

— *inominata*, inauſpicata, infauſta, ſceleſta, ob continua bella civilia. Etiam in *perprimat* magna vis eſt: ulterius perſeverent deſides eſſe, perſiſtant in inertia ſua.

v. 39. *Vos* melioris partis, *quibus eſt virtus, ἀνδρεία,* generoſior ac fortior animi ad ſubeunda pericula, linquendamque patriam indoles. — *muliebrem tollite luctum* inverſa ſententia pro, forti animo capeſſite iter; quae inverſio tamen parum apta h. l. videri poſſit vel propter antecedentia: quibus eſt virtus, in quos adeo vix luctus muliebris cadat. Sed quum virtutem ſuam hoc ipſo, quod deſideratiſſimam patriam ſuam derelinquant, abunde comprobent, tum molliorem affectum iſtum in diſceſſu ex ea, quam nunquam reviſuri ſint, etiam in fortiore naturae humanae excuſat imbecillitas. Orationis colorem Noſter duxit ex Archilocho (in Stob. Flor. Grot. p. 513.): τλῆτε, γυναικεῖον πένθος ἀπωσάμενοι. — 40. Et mare Tyrrhenum ingreſſi Oceanum verſus navigemus, Fortunatas inſulas, illic ſitas, petituri. *Volare*, ut πέτεσθαι de navigatione ſollenne. H. l. adiunctam alacritatis notionem habet, qua iter inſtitui capit poeta. — 41. Haec tanquam *μάντιν*, qui fatorum decreta aperit, poetam eloqui putandum. Cf. ad v. 66. — 41. *Nos manet Oceanus*, fata nos petere iubent Oceanum (ut ſupra XIII. 13. *Te manet Aſſaraci tellus* caet. et paſſim) *circumvagus arva*, qua arva ambit, adeoque inſulas in Oceano ſitas. Circumſcribit adeo atque definit curſum epitheton, qui in Oceano tenendus ſit, tum ipſas inſulas accuratius deſcriptas ſubiicit. Vulgatior adeo loquendi ratio ferebat; nos manent arva, Oceano circumflua. Iam quo deſideratiores iſtae *inſulae divites* (Μακάρων νῆσοι) eſſent, in commoditatibus ac iucunditatibus earum adnumerandis paullo longius exſpatiatur poeta, ipſa tractationis poeticae, quam locus admittebat, facilitate invitatus, easque a ſoli inſigni fertilitate, mitiſſimaque aeris temperie ita laudat, ut Homericam Elyſii, ab eodem in iiſdem locis collocati (Od. IV. 563 ſqq.), ſpeciem.

Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
  Et inputata floret usque vinea;
Germinat et nunquam fallentis termes olivae,
  Suamque pulla ficus ornat arborem;
Mella cava manant ex ilice, montibus altis
  Levis crepante lympha desilit pede.

Illic

ciem, adiunctis tamen aureae aetatis notionibus, quibus illud fere a poetis exornari solet, Noster repraesentasse videri debeat. Vid. Heyn. ad Virg. Aen. VI. 637. et in Opusc. T. I. p. 395 sqq. Insulas, quae hodie *Canariae* audiunt, designari, monuere iam alii. Neque huc nonnulla transferre pigebit, quae de iisdem apud Plutarchum in Sertor. p. 520. Reisk. traduntur: ὄμβροις δὲ χρώμεναι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀροῦν καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν, ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκότητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον. ἀὴρ δ' ἄλυπος ὡρῶν τε κράσει, καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. — 43. Vbi omnia sponte et sine cultu (44 sqq.) uberrima copia proveniunt. Terra *Cererem reddit*, proprio vocabulo de semente terrae concredita cumque foenore reddenda poeta usus est, quod minime urgendum. Est enim h. l. simpliciter, ex se dat, profert, fundit fruges. Quodsi propriam verbi vim h. l. retinendam censeas, sementem tantum ibi faciendam, absque caetero agrorum molestiore cultu (*inarata*), victumque adeo facillimum (τῇπερ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν Hom. l. l.) innuere poetam dicendum. Sed hoc parum commode in descriptione, aureae aetatis colores adumbrante. Igitur nec vis quaerenda in *reddit*, quasi nunquam fallat, semper fidelis sit ager, ut III. 16. 30. De re ipsa, in quavis aureae aetatis descriptione obvia, exempla congerere nihil attinet. — 44. *Vinea*, vites *imputatae*, speciatim pro genere, nulla cura impensa, *florent usque*, per consequens, semper fecundae sunt, haud unquam intermittunt fructus ferre. — 45. Ornate pro, ubi oleae felicissimis ramis (nam *termes* proprie ramus oleae cum fructu) exuberant. Olea non *fallit*, quae spem flore ostensam haud destituit, fecunda; ut passim. —

 46.

Illic iniuſſae veniunt ad mulctra capellae,
Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec veſpertinus circumgemit urſus ovili;
Nec intumeſcit alta viperis humus.
Nulla nocent pecori contagia, nullius aſtri
Gregem aeſtuoſa torret inpotentia.

Plura-

46. Vbi *ficus pullae* h. maturae ex *ſua* h. nativa arbore dependent, ubi in ſua arbore ad maturitatem perveniunt. Commode Schol. Cruqu. „ficus, quae ſponte et ſine inſitione aut cultura naſcuntur, durae eſſe ſolent et fatuae ac cito decidere; ibi, inquit, tales naſcuntur, ut etiam pullae ornent ſuam arborem, nec decidant, antequam ſint maturae." *Ornant* ſollenne hoc poetis de fructu et foliis. Vid. I. 17. 16. et huius libri II. 6. — 47. Mel quercubus cavis defluit, absque hominum cura ab apibus ibi congeſtum. Pervulgata ac propria haec aetatis aureae. — *montibus altis* caet. Ad ubertatem ſoli pariter atque regionis amoenitatem hoc refer. Ornatum poeta petiit e Lucret. V. 273. et VI. 658. *ſuper terras fluit agmine dulci, qua via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.* Vnde etiam Virg. Cul. 17. *Caſtaliaeque ſonans liquido pede labitur unda.* Adde III. 13. extr. — *crepante*, ſonoro. Vid. Burm. ad Prop. II. 23. 49. — 49. 50. Etiam haec ex aurea aetate depromta ſunt. Virg. Ecl. IV. 21. *Ipſae lactae domum referent diſtenta capellae ubera*; et Tib. I. 3. 45. *altroque ſerebant obvia ſecuris ubera lactis oves.* — *iniuſſae*, αὐτομάται, ſponte. — *veniunt ad mulctra* ut Virg. Ecl. III. 30. — *grex amicus*, hominum commodis inſerviens; appoſito ad *ubera tenta* ſc. lacte, epitheto. — 51. Omnia ibi pacata ſunt, ut in aurea aetate. Virg. l. l. *nec magnos metuent armenta leones.* Vrſus *circumgemit ovile* ſuaviter pro, circumit ovile, aditum explorat, adiecta aſperitatis eius notione. — *veſpertinus*, δειλινὸς, ἑσπέριος, veſperi, noctu, ut ſaepiſſime, v. c. Theocr. XIII. 33. Ad verba ac ſententiam Virg. Ge. III. 537. *Non lupus inſidias explorat ovilia circum, nec gregibus nocturnus obambulat.* — 52. Abſunt ibi noxia animalia. Virg. l. l. *Occidet et ſerpens, et fallax herba veneni. Humus alta intumeſcit viperis*, felici audacia in declaranda viperarum copia pro, non alit viperas veneno tumidas.

Pro-

Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
Aquofus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec ficcis urantur femina glebis;
Vtrumque rege temperante Caelitum.

Non

Proprium enim veneni *tumere.* Senec. Her. fur. 936 *nulla nocituro gravis fucco tumefcat herba*, et paffim. Ad cavernas ac latebras ferpentum, quibus terra egeratur ac elevetur, fere referri videas, quod nec verum, nec poeta dignum eft. — 53. 54. Vid. Obff. *Nulla nocent p. contagia*, omnino pro, neque morbis infeftantur pecora. Sed peftilentiam pofuit, fubiecturus cauffam eius, *aeftuofam aftri inpotentiam* quod docte eft pro, *impotentem* h. nimium *aftri* h. Sirii aeftum, quo grex torretur, verbo, fiderationem. Vid. ad III. 1. 31. et Senec. Oed. 59.

v. 55 *fqq.* Nova fubiecturus felicitatis momenta poeta variavit orationis ftructuram, ne fcilicet nimis protracta videretur defcriptio. Plurima alia infuper ibi *mirabimur*, cum voluptate (unde appofito ornatu adi. *felices*) cognofcemus commoda, quibus noftra regio deftituitur (nam hoc ipfum eft, quod mirationem facit); veluti, *ut neque . . . . . femina glebis* h. aequabilem ac mitem anni tempeftatem. Homer. l. l. οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἄρ χειμὼν πολὺς, οὔτε ποτ' ὄμβρος· ἀλλ' αἰεὶ Ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας Ὠκεανὸς ἀνίησιν, ἀναψύχειν ἀνθρώπους. Hoc vide quam comte exornaverit poeta. Hiemem declarant *procellofi imbres* ex Italicae regionis natura, uti fupra XIII. 1. et paffim. Hi *radunt*, verrunt arva, dum nimia copia defufi (*largi*) terram diluunt ac provoluunt maxime in locis clivofis; graphice. Ita flumina radunt ripas, atterendo ac detrahendo terrae, quam alluunt. Euro illud tribuit poeta, quatenus omnino *vis venti nubes contrahit, et e fupero premit ac facit effluere imbres*, Lucret. VI. 511. Cf. III. 17. 11. Hinc *aquofus* dictus, aquofas nubes cogens. — 57. Neque nimio Solis aeftu torretur regio. *Semina pinguia* fecundo fucco turgida *uruntur*, exuruntur, arefiunt, *glebis* nimio calore *ficcis*, terra fole exufta, prae nimia ficcitate. — 58. Iove moderante *utrumque*, et aeftatem et hiemem. Similiter II. 6. 17. *Ver ubi longum tepidasque praebet Iupiter brumas.*

v. 59 — 62. Homines ibi degunt ab omni hominum commercio

Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque inpudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torſerunt cornua nautae,
Laborioſa nec cohors Vlixei.
Iupiter illa piae ſecrevit litora genti,
Vt inquinavit aere tempus aureum:

Aerea

mercio integri ac ſinceri, ad quos adeo non penetrarunt vitiorum contagia, navigationibus per terrarum orbem disſeminata, adeoque probi, pudici, cupiditatibusque liberi. Iam quum commercium cum iſtis maritimum eſſe debuerit, delecte poeta ex longinquis antiquiſſimorum hominum navigationibus expeditionem Argonautarum, Vlyſſis errores, et Phoenicum itinera commemorat, quos omnes Oceanum intraſſe fama erat. Vid. vel Geſneri Praelectt. de Phoenicum extra columnas Herculis navigationibus. Non huc *pinus Argoo remige contendit*, pinus Argoa, navis Argo adremigavit, appulit, Graeciam repetens, in qua adeo vehebatur *Colchis*, Medea *impudica*, proiecto pudore externum virum ſequuta, ſceleſta, impia. — 61. Neque *Sidonii nautae*, Phoenices *cornua* ſc. antennarum, antennas, vela, *huc torſerunt*, iſti obverterunt litori, ſignate pro, appulerunt. Vide praeter rei nauticae ſcriptores Miſcell. Obſſ. II, 381. Contrarium eſt in Virg. Aen. III. 549. *Cornua velatarum obvertimus antennarum* in diſceſſu e portu. — 62. *Cohors laborioſa Vlyxei* docte pro, Vlyſſes *laborioſus*, πολύτλας, cum ſuis ſociis. Cf. 17. 16.

v. 63 — 66. Iupiter *ſecrevit haec litora*, diſcretas has a caeteris hominibus ſedes habitandas aſſignavit *piis*, ab aetatis ſuae labe integris, qui in feraciſſimo ſcelerum proventu innocue vixiſſent. Facile perſpicitur, commiſceri h. l. colores cum Elyſio, piorum ſede, quod et ipſum cum Hade in extremo Occidente ab Homero collocatur. Sequutus autem Noſter videri debet, etiam quoad verba, Heſiod. Ἐργ. 167 ſqq. Τοῖς δὲ δίχ᾽ ἀνθρώπων βίοτον καὶ ἤθε᾽ ὀπάσσας Ζεὺς Κρονίδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης — — καί τοι μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες ἐν μακάρων νήσοισι παρ᾽ Ὠκεανὸν βαθυδίνην. — 64. 65. Ornatiſſime pro, poſtquam aureae aetati deinceps ſucceſſit aerea ac ferrea. Tres

igitur

Aerea dehinc ferro duravit ſaecula; quorum
Piis ſecunda vate me datur fuga.

igitur tantum ab Horatio aetates numerantur, quam alii plures, duas tantum Virg. Ge. I. 125 ſqq. commemoret. Sed in talibus figmentis conſtans ac propria poetis diverſitas. Aurum *inquinatur*, corrumpitur, deterius fit, adulteratur *aere* admixto, iuxta gr. *μιαίνειν*, quod omnino de quavis admixtione dici pervulgata res eſt. H. l. fortiori ſenſu accipiendum: aurum plane permutavit aere, auream aereae cedere iuſſit aetati. — 65. Mox aerea *ſaecula ferro duravit*, e duro ferro procudit (*de duro eſt ultima ferro* Ovid. Met. I. 127.), ferrea fecit. — *quorum*, cuius ferreae aetatis *fuga datur*, ex quo ferreae aetatis conſortio aufugere licet *piis*, meliori noſtrum parti (v. 15.), quae bella civilia deteſtatur, *me vate*, delecto pro me auctore ac ſuaſore; quandoquidem vetuſtiſſimis temporibus coloniae a vatibus, conſulto prius oraculo, deducebantur. *Piis* poteſt etiam explicari, id piorum ſedem, ad piam hominum *γενεὰν*; quamquam hoc paulo durius. — *ſecunda*, ſecundo omine, ſub fauſtiſſimis auſpiciis. Nam et haec ante, quam illae educerentur, capta fuiſſe, ex hiſtoria Romana abunde conſtat.

CAR.

CARMEN XVII.

ARGVMENTVM.

Non diu animi dubius fui, an Varo, insulso Canidiae amatori vetulo (de quo Ep. V.), partes suas in hoc carmine restituerem bonique Horatii, quod male feriati intrusissent librarii, nomen expungerem. Tanta enim huius cum epod. V. est coniunctio, mutuaque rerum ac sententiarum inter se relatio, ut telam, isto scitissime inchoatam, hoc demum detexi absolvique facillimum sit intellectu. Scilicet, quo mordacior vanissimae artis magicae irrisio esset, virulentissima ironia poeta efficaciam eius in Varo postrema, quam Canidia V. 13. se paraturam minata fuerat gravissimam, incantatione supra fidem ita comprobatam ostendit, ut, quo certior rei fides esset, eundem Varum miserias suas, aestumque animi, in quem devotione ista coniectus esset, Aetnaea flamma saeviorem, oratione explicantem, eiusque levamen ac finem flebilibus modis a Canidia exposcentem inducat. Precibus laudes eius subtexit Varus, si forte blanditiis istis emolliatur, sibique tandem ignoscat; quibus tamen Palinodiae Archilochiae formam plane induit, ut haud difficile ad iudicandum sit, mulierem istam iis omnibus probris, maleficiis, sceleribus, a quibus puram eam praedicat, fuisse inquinatissimam. Quas quidem laudes quum Varus versibus exponat, recte in eum cadere videre debent illa: sive mendaci lyra voles sonari v. 39. quae ipsa verba Hora-

Horatiani nominis praefigendi ansam dedisse suspicor. Iam v. 52. carmen absolutum videri poterat; sed rem ad summum produxit poeta, inducta Canidiae, respondentis Varo, semetque ipsam risum facientis persona. Haec enim Varum animi verba loquutum, sequi adeo, quae voluisset, adsequutam rata, omnibus sese laetitiis efferens ita insultat Varo, ut sancte ei vitam ipsa spe sua longiorem polliceatur, quo diuturniores scilicet cruciatus essent, ac tales quidem, ut violenta morte, frustra tamen, iis sese subducere tentaturus sit. — Atque ex hac ipsa argumenti delineatione et exquisitam poetae artem in traducenda Canidia effusam ipsamque vividam rerum adornationem facile est adsequi; accedit ad has dotes sententiarum facetissima gravitas, orationis delectus et ornatus haud vulgaris ac subinde quaesitus, ac doctrina reconditior.

IN CANIDIAM.

VARVS.

Iam iam efficaci do manus ſcientiae
Supplex, et oro regna per Proſerpinae,
Per et Dianae non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium

De-

v. 1 — 52. Varus loquitur. Summa exordii: Tandem, idque maximo infortunio meo, fateri cogor, *ſcientiam* artis magicae, artes magicas, quas hactenus vaniſſimas habui, eſſe efficaciſſimas, veneficiorum vim eſſe praeſentiſſimam, in me ipſo potentiam eorum expertus. Sententiae igitur vis in epith. *efficaci* quaerenda; *do manus* efficaciae *ſcientiae*, quod exquiſite dictum pro, concedo, largior, veneficiis vim ineſſe aliquam. *Supplex* originem proverbialis τοῦ *dare manus* locutionis a victis, hoſtique ſeſe dedentibus deſumtae, tangit, cruciatusque arguit, quibus confeſſio iſta extorta eſt. — 2. Oramus atque obſecramus alterum per res, quas ei ſcimus cariſſimas eſſe atque ſanctiſſimas. Appoſita igitur obſecratio eſt apud Canidiam, pharmaceutriam, per res inferas (*regna Proſerpinae*), quibuscum magiae arctiſſima coniunctio eſt (vid. ad 5. 52.) *Dianam* ſ. Hecaten, iſtarum omninoque magici ſacri Deam praeſidem (c. I. v. 51.) et ipſa *magica carmina* (v. 3.), ut ab incantatione deſiſtat, inſtituta. *Numina Dianae*, quaeſite, in potentia huius Deae declaranda, ut XV. 3. et centies alibi. — *non movenda*, ἀκίνητα, quae flecti nequeunt, proprio Deorum inferorum attributo. Magis tamen ad ſententiam loci appoſitum videtur, ſi cum plerisque intelligas Dianae numen non irritandum, exaſperandum, reſpectu immenſae eius potentiae (unde σεμνὴ, δεινὴ θεὸς, uti v. c. Apollon. Rh. III. 1213. audit) et quod dea iracundior habebatur ob phaſmata (δασπλῆτις Theocr. II. 14.) ac phrenitidem, qua lunatici laborant, ab ea immitti credita. Noſter A. P. 454. *fanaticus error et iracunda Diana*, h. a Diana iracunda menti iniectus. — 4. 5. *Per artem tuam* efficaciſſimam. *Libros carminum* vocat, ob infinitam formularum magicarum multitudinem, quas in libros digeſtas fuiſſe, ſuperſtitione iſta tum temporis robur nacta, ad-

modum

Defixa caelo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,

In

modum probabile est. Forte tamen simpliciter magnam Canidiae in arte sua scientiam magna hac formularum copia declarare voluit poeta. Iam generalem magicae potestatis notionem declarant subiecta: *valentium devocare sidera*, quae ipsam lunam cum sideribus deducere possunt, quaesita specie; quandoquidem hoc inter summa fere virtutis magicae miracula refertur. Virg. Ecl. VIII. 69. *Carmina* vel *caelo possunt deducere lunam*, et passim. Cf. supra V. 46. Sidera *defixa* vel proprie, quae coelo affixa sunt, ex antiquissima opinione, a poetis passim expressa (v. ad Virg. Aen. IV. 482.), ad augendam h. l. magiae potentiam satis efficaci; vel sunt *incantata*, δεδεμένα, obligata incantamentis, proprio artis vocabulo. Vid. ad I. 27. extr. Illud tamen accommodatius h. l. — 6. *parce vocibus sacris*, ἐπῳδῇ, siste incantationem. *Sacris*, quoniam inter sacra, Diis inferis facienda, incantatio peragebatur. Male nonnulli cum Cruqu. schol. exponunt: nefariis, execrabilibus. — 7. *retro solve turbinem*, docta brevitate pro, retro age turbinem, ῥόμβον, ita ut resolvantur licia, inter rotandum ei innexa. Simplicior quidem ratio fuerit, exponere: remitte, inhibe cursum rhombi, *retro* agendo, revolvendo eum: sed altera doctior et ad rem magis apposita videtur. De rhombo h. l. dicere nihil attinet. Adeant, quibus opus est, intpp. ad h. l. et ad Ovid. Fast. II. 575. ad Propert. II. 21. 35. et III. 4. 26. et ad Lucan. VI. 460. primo autem loco Pind. Pyth. IV. 380. Superstitiosae huius molitionis, et rhombi celerrima rotatione (unde *citus turbo* h. l. dictus) circumagendi, et licii ei implicandi, caussas a metaphorica loquendi ratione unice repetendas esse, in promtu est videre. Sollennia enim de amoris vehementia, animum angente ac perturbante, δονεῖσθαι, *agi* (apposita comparatione Tib. I. 5. 3. *Namque agor, ut per plana citus sola verbere turbo*), *versari*, *agitari amoris fluctibus* et sim.; tum ἐνδεδέσθαι ἔρωτι, *illaqueari*, *irretiri*, amore caet. quod adeo filo implicito, illud contra torto rhombo repraesentabatur. Caeterum illud *tandem* et repetitum *solve* animi aestum, quo misere cruciaretur Varus, egregie adumbrant.

In quem ſuperbus ordinarat agmina
Myſorum, et in quem tela acuta torſerat.
Vnxere matres Iliae addictum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem,
Poſt-

v. 8 — 18. Magnam irriſionis vim habent placatae maximorum heroum, nominatim Achillis, irae exempla, quibus Canidiam ad miſericordiam perducere conatur poeta, in quibus ipſam orationem, maieſtatis plenam illam ac baſilico gradu ſeſe efferentem, ad illudendam Canidiam egregie comparatam animadvertas. De Telepho, Myſorum rege, in pugna cum Achivis, ad oram ſuam, quum ad oppugnandam Troiam proficiſcerentur, appulſis, ab Achille vulnerato ab eodemque ſanato adi Hygin. fab. CI. ibique Munck. Sollenne hoc placabilis irae exemplum poetis. Propert. II. 1. 65. *Myſus et Haemonia iuvenis qua cuſpide vulnus ſenſerat, hac ipſa cuſpide ſenſit opem*, ubi plura congeſſere intpp. Adde Meziriac. ad Ovid. Her. III. p. 235 ſq. *Nepotem Nereium*, Nerei f., auguſtiore appellatione Achillem indigitat, quo gravius illud exemplum ad animum Canidiae accideret. — 9. Adverſus quem iſte (pro quo eſt *ſuperbus*, μεγαλοφρονέων, confidens viribus ſuis, ferox, ornatu e re ipſa petito) *agmina Myſorum*, copias ſuas, *ordinarat*, in aciem eduxerat, quem proelio aggreſſus fuerat, *et in quem t. a. torſerat*, non exornant antecedentia, quaſi eſſet, quocum proelium geſſerat; ſed proprie accipienda, in quem ipſe tela direxerat, quem ipſe telis petierat. Deſumtum hoc haud dubie e tragoedia aliqua deperdita, quorum plura adhuc extantia fragmenta abunde comprobant, Telephum non minus, quam Oreſtem, ſcenis agitatum fuiſſe. Contra Vlyſſem eum ſtetiſſe memorat Tzetz. ad Lycophr. 209.

v. 11 — 14. Idem Achilles Hectoris corpus ſuis ſepeliendum reddidit, a Priamo exoratus. Quaeſito haec ornatu inſtruxit poeta. Sepulturam docte declarat unctio, eam cum lotione corporis praegreſſa, aque mulieribus peragi ſolita. Homer. Il. σ. 350. Καὶ τότε δὴ λοῦσάν τε καὶ ἤλειψαν λίπ' ἐλαίῳ, et alibi. Laudant Ennii: *Tarquinii corpus bona femina lavit et unxit.* — Hectoris corpus *addictum*, deſtinatum ab Achille *alitibus atque canibus*. Reſpexit poeta minas Achillis apud Homer. Il. χ. 345. μή με, κύον, γούνων.

Poſtquam relictis moenibus rex procidit,
Heu! pervicacis ad pedes Achillei.
Setoſa duris exuere pellibus
Laborioſi remiges Vlixei,
Volente Circa, membra; tunc mens et ſonus
Relapſus, atque notus in vultus honor.

Dedi

γούνων γουνάζεο — ὡς οὐκ ἔσϑ' ὃς σῆς γε κύνας κεφαλῆς ἀπαλάλκοι, et ψ. 183. Ἕκτορα δ' οὔτι δώσω Πριαμίδην πυρὶ δαπτέμεν, ἀλλὰ κύνεσσιν. — *homicidam*, ἀνδροφόνον, Homerico epitheto, v. c. Il. α. 242. ω. 509. Ita et ἀνδροκτασίαι de pugnis paſſim Homerus. — 13. Poſtquam Priamus *relictis moenibus*, Achivorum caſtra ingreſſus, Achilli ſupplex factus eſt. Cf. I. 10. 13 ſqq. Signate *regis* appellatione uſus eſt poeta, in notanda iniqua eius conditione, ad quam pietas ipſum deſcendere coegiſſet, quam eandem τὸ *heu* repraeſentat, quod ad totam ſententiam referri debet. — *ad pedes procidit*, προπάροιϑε ποδῶν Ἀχιλῆος ἐλυσϑεὶς Homer. Il. ω. 510. — *pervicacis*, cedere neſcii, quantumvis duri. Eadem virtute Claudian. XXXIX. 13. *Manibus Hectoreis* atrox *ignorit Achilles.*

v. 15—18. De *remigibus* ſ. ſociis Vlyſſis a Circa in ſues aliasque beſtias immutatis, ab eademque, Vlyſſe deprecante, priſtinae formae reſtitutis vid. Odyſſ. L. X. — *membra ſetoſa duris pellibus*, doctius quam, dura h. amicta ſetoſis pellibus, omnino pro, formam ſuillam exuere. Homer. l. d. v. 393. τῶν δ' ἐκ μὲν μελέων τρίχες ἔῤῥεον, ἃς πρὶν ἔφυσε φάρμακον οὐλόμενον, τό σφι πόρε πότνια Κίρκη. — 17. *Volente*, annuente Circa Vlyſſis precibus *laborioſi*, ταλασίφρονος, perpetuo eius epitheto; ſed alterum quaeſite de Circa, tanquam dea. — *tum* priſtina ipſis forma reddita eſt. Sed vividior ad animi ſenſum eſt per partes facta metamorphoſeos iſtius deſcriptio, ut II. 20. 9. Atque ita conſtanter Ovidius. — *Sonus*, vox humana antea *dilapſa* erat, h. evanuerat; iam *relabitur*, dum corpori ſeſe iterum inſinuat, ei redditur; pulchre. Hinc facile perſpicitur, ſoni proprium h. l. verbum eſſe, per auram diditi ac diſperſi. — *notus honor*, proprium oris decus, priſtina humana facies. Ita *noti vul-*

Dedi ſatis ſuperque poenarum tibi,
Amata nautis multum et inſtitoribus.
Fugit iuventas, et verecundus color
Reliquit oſſa pelle amicta lurida;
Tuis capillus albus eſt odoribus,
Nullum a labore me reclinat otium.

Vrget

tus Virg. Aen. I. 684. Cf. I. 2. 10.

Vv. 19 *ſqq.* opponi putandi a poetá Canidiae profeſſioni ac minis c. V. vv. 73—82. proditis. Exponit adeo Varus, noviſſimam incantationem, ad quam ibi accingeretur Canidia, exſpectationem ſuam iniectis diriſſimis amoris cruciatibus, quibus plane pereundum ſibi videat, egregie ſuſtinuiſſe, ſeque adeo nimis acerbas iam pervicacis contumaciae ſuae poenas dare. Sponte intelligitur, vanitati iſtius artis atque ipſi adeo Canidiae adſtructa ſeu potius adficta hac efficacia eius miſerrime a poeta illudi, hocque, ne quis ambigat, interiecta honorifica, ſi Diis placet, Canidiae appellatio diſerte innuit. Vrbaniſſimam contumeliam, quae v. 20. ineſt, Schol. Cruqu. ſatis commode ita expoſuit: videtur eam laudare, quaſi tam pulchra ſit, ut mereatur habere tot amatores, ſed revera magis illam vituperat. Scilicet, ſi ſententiam urbanitate ſua denudes, erit: O propudioſae libidinis mulier, quae viliſſimis et proſtituis hominibus, quaeſtus gratia. Noſter III. 6. 30. *ſeu vocat inſtitor, ſeu navis Hiſpanae magiſter, dedecorum pretioſus emtor.* — 21. Effectus amoris vehementiſſimi. *Fugit iuventas*, vigor iuvenilis, *et color verecundus*, roſeus, floridus, vegetus *reliquit* corpus meum, macie plane confectum, tabidum. Pro corpore macilento ἐναργῶς poſuit *oſſa pelle amicta lurida* h. cutem rugis obſitam, ipſisque oſſibus admotam. Appoſite, qua verba ac ſenſum, Plaut. Captiv. I. 2. 30. *Ego qui tuo maerore maceror, maceſco, conſeneſco, et tabeſco miſer; oſſa atque pellis ſum miſera macritudine.* Iam Theocr. II. 88. de amore: *καί μευ χρὼς μὲν ὁμοῖος ἐγίνετο πολλάκι θαψῷ, ἔῤῥευν δ' ἐκ κεφαλῆς πᾶσαι τρίχες· αὐτὰ δὲ λοιπὰ ὄστε' ἔτ' ἦς καὶ δέρμα.* Sil. II. 466. *iam lurida ſola tecta cute et venis male iuncta trementibus oſſa extant, conſumtis viſu deſur-*

Vrget diem nox, et dies noctem, neque eſt
Levare tenta ſpiritu praecordia.
Ergo, negatum, vincor, ut credam miſer,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marſa diſſilire naenia.
Quid amplius vis? O mare et terra! ardeo,
Quan-

formia membris. — 23. Capillus meus albus factus eſt, incanuit tuis *odoribus*, Φαρμάκοις, veneficiis, incantatione tua; non quod noxiis unguentis, quibus feſtinentur cani, Canidia Vari caput tinxerit, ut Geſn. hariolabatur, ſed quod ex amoris iniecti diritate tantam animi aegritudinem contraxiſſet, ut crines albeſcerent. — 24 — 26. Continua animi anxietate opprimor. *Nullum otium reclinat me a labore*, docte et ornate pro, ne tantillum quidem temporis datur, quod vacuum ſit, quo reclinare me, requieſcere poſſim, animus relaxetur a *labore*, cruciatu, angore. *Labor, laborare* de amoris aeſtu animum conturbante paſſim poetae. Cf. I. 17. 19. — 25 ſq. Dies noctesque *urgent* ſeſe, h. ſuccedunt ſibi invicem (eadem imagine qua IV. 7. 9. *Ver proterit aeſtas.* Vid. ad II. 18. 15. *truditur dies die*), oriuntur occiduntque, *neque* tamen *eſt levare* caet., datur levamen *praecordiis ſpiritu* ſuppreſſo *tentis*, diſtentis, h. neque interdiu neque noctu reſpirare licet, animus vacat aliquantiſper anxietate. Proprie praecordia h. l. poſuit: nam ea reſpiratione levantur ſ. tolluntur.

v. 27 *ſqq.* Sane effeciſti, quod volueras; ecce me *victum*, eo iam adductum, ut credam *negatum*, quod antea mihi perſuadere haud potueram, nimirum *Sabella* caet. artes magicas eſſe efficaciſſimas, *miſer*, meo ipſius exemplo edoctus, in me ipſo earum vim expertus. Varus hactenus negaverat vim iſtam, quod Canidiae amorem aſpernatus eſſet, leviorem eius incantationem ſusque deque habuiſſet. Pro, carmina magica efficacia eſſe, duas ſpecies poſuit, eas *pectus increpare* h. commovere, conturbare, mentem eripere, iisque *caput diſſilire*, diffindi, diſrumpi; re feſtive ad hominem translata, quae de anguibus fere a poetis memoratur. Virg. Ecl. VIII. 71. *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.* Ovid. Am.

Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Furens in Aetna flamma. Tu, donec cinis
Iniuriosis aridus ventis ferar,

Cales

Am. II. 1. 25. eodem verbo usus: *Carmine dissiliunt, abruptis faucibus, angues.* Idem Met. VII. 203. *Vipereas rumpo et verbis et carmine fauces.* Male nonnulli de amentia atque insania iniecta cogitant. Iam observa divitias poetae in varianda carminis magici notione. *Odores* v. 23. appellat, ornamento ex adiunctis arrepto, et v. 29. *naeniam*, de quavis carminis formula adhiberi solitam. Similiter Ovid. A. A. 102. *Mixtaque cum magicis naenia Marsa sonis.* Tum a Marsis ac Sabinis illas artes designat, populis istarum exercitio quondam infamibus, ut notissimum. — 30. *Quid* ulterius saevis in me, amoris tui flammis perustum ac maceratum, quod quidem veneficiis tuis effectum dare volueras? Magnam orationis ἐνάργειαν, qua amoris aestum explicuit exaggeravitque poeta, vel hebetior facile adsequatur. Mirae statim festivitatis est paratragoedians exclamatio (*o mare et terra!*), quae, qua mente ista a Varo proferantur, optime aperit. *Ardeo* amoris igne, quanto neque Hercules, *cruore Nessi delibutus* h. veste Nessi cruore infecta indutus, conflagravit; apposita comparatione, quandoquidem idem ipsum Deianirae mittendae exitiosae istius vestis caussa fuit, nimirum, ut Herculem ab aliarum feminarum amore avocaret, sibique devinctiorem redderet. — *atro*, perpetuo veneni epitheto. — 32. quanta nec Aetnae flamma est. Augendae suaque luce collustrandae imagini apposita sunt *furens*, quod proprium poetis de ignis vehementia (v. Bentl. h. l.) et *fervida*, effervescente, exundante igneis globis (ut *undans Aetna* Virg. Ge. I. 472. ubi vid. Cerdam); ita enim accipiendum h. l., ne vim descriptae rei destituat epitheton. Senec. Hippol. 101. *aliter et crescit malum, et crescit intus, qualis Aetnaeo vapor exundat antro*, de amore Phaedrae. Iam Catull. LXVIII. 53. *Cum tantum arderem, quantum Trinacria rupes* caet.

v. 33 *sqq.* Sententia satis expedita videtur: Tu, nihil mei miserata, urges opus tuum, nec prius desistis a coepta incantatione, quam plane absumtus

atque

Cales venenis officina Colchicis.
Quae finis? aut quod me manet ftipendium?
Effare: iuffas cum fide poenas luam;
Paratus expiare, feu popofceris
Centum iuvencos, five mendaci lyra
Voles fonari; tu pudica, tu proba
Peram-

atque in cinerem redactus fuero; fed prioris commatis enuntiatio confragofa admodum ac dubiae lucis. Forte locum ita expedias: *tu cales venenis*, tu nova usque igni magico, quo torreor, alimenta fuggeris; ut plane inde calefcas, colluceas, officinae inftar; unde eo devenit poeta, ut ipfam Canidiam feftiva translatione *officinam* diceret. Ita tamen minus efficax ifta videri poffit defignatio, ideoque Canidiam *calidam venenorum officinam* dictam putem, quatenus magicarum rerum apparatum, quo inftructiffima eft, digerit, et ufui adhibet, ad Varum excruciandum converfa. *Cales* adeo ab officinae notione pendere puta. Excufatior autem metaphorae iftius audacia ob apparationem magicam, igne accenfo officinae fpeciem animo obiicientem. Illa autem, donec in cinerem redactus fim, ornatiffime poeta. *Ferar ventis*, a ventis diffiper, per auram iacter. — *iniuriofis*, protervis, appofito ad rem epitheto. Vid. ad I. 26. 2. — 36. *quod me manet ftipendium*, quid tibi a me praeftari vis, quid mihi faciundum eft, ut placeris, ut cruciatibus iftis exfolvar. *Stipendium* adeo h. l. eft opus, negotium, poenae loco, quo alteri, tanquam victori, fatisfiat, iniunctum. Ita Euryftheo XII. *ftipendia Herculem debuiffe* dicit Iuftin. II. 4. Translatum adeo eft a mulcta, victis a victore imponi folita, quae tralatitio loquendi ufu, ad quem v. fq. alludit, ftipendium appellatur. Si fimpliciter, quamquam docte fatis, *ftip.* explices, ποινήν, ἀντίποινον, *mercedem*, h. poenam; incommoda per fe erit fententia (non enim de poena, quam gravem fatis iam perpeffus effet Varus, fed de fine eius hic quaeritur) neque cum feqq. (vv. 38—41.) bene conciliianda. — 37. *poenas iuffas*, imperatam mulctam exfolvam *cum fide*, fideliter, ita ut imperatis fatisfaciam; omnino pro, minifterium, quodcunque mihi iniunxeris, curate ac fide-

Perambulabis aſtra ſidus aureum.
Infamis Helenae Caſtor offenſus vice,
Fraterque magni Caſtoris, victi prece,
Ademta vati reddidere lumina.
Et tu, potes nam, ſolve me dementia,
O nec paternis obſoleta ſordibus,

Nec

fideliter exequar. — 38. *Expiaturus*, redemturus culpam meam vel Hecatombe adeo, aut carmine, quo tuas virtutes ſcilicet aeternitati conſecrem; utrumque ad Canidiam illudendam mire efficax ac mera amaritudo. Primum enim veneficae iſti deae potentis ſpeciem tribuit, cuius defendendae averruncandaeque irae victimas caedi neceſſe ſit, in altero mendacii plenum iſtud carmen futurum *mendaci lyra* liberrime profeſſus. *Lyra ſonari*, κελαδεῖσθαι, cani, celebrari. — *Tu*, quod pudicitia ac probitate tua mereris, effereris in caelum laudibus, refereris a me inter ſidera; plane ut *Caeſaris decus ſtellis inſerere* III. 25. 6. Delecte autem *perambulabis*, quatenus Canidia, novum ſidus Horatii ope facta, per caelum ſeſe cum reliquis movebit, idque cum ſuperbia quadam (huius enim adiunctam notam habet fere hoc verbum), ob partum iſtud decus. — *aureum*, χρυσοφαής, ſplendidum.

v. 42 *ſqq.* Multae artis et locus, qui ſequitur, in Canidia placanda eademque mordaciſſimis contumeliis proſcindenda ad Archilochi exemplum plane elaboratus. Excoecatus fuerat Himeraeus ille Iambographus ob Helenam carmine a ſe traductam (κατηγορίαν vocat Plato in Phaedr. T. III. p. 243. A.) a Dioſcuris, fratribus eius, ab iisdemque viſum recuperarat, Palinodia facta; de qua fabula adeundi Pauſan. III. 19. Lucian. T. II. p. 493. Iſocr. in Helenae Encom. p. 320. et Conon Narr. XVIII. p. 15. ed. Kann. Propoſito igitur ad mitigandam Canidiam aptiſſimo hoc placabilis Deorum irae exemplo, ſubtexit ſtatim Palinodiam (vv. 46—52), Steſichoreae, cuius, quod reliquum eſt, fragmentum in Argum. c. 16. l. I. laudavimus, ſimillimam. *Caſtor cum fratre*, Dioſcuri *magni*, in Deorum numerum relati, communi Deorum ac proprio Dioſcurorum indigitamento. Vid. Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 283. — *offenſi*

vice

Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novendiales dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus, et purae manus:
Tuusque venter Pactumeius; et tuo

Cruo-

vice, forte *Helenae*, per Stesichorum vatem *infami* factae, irati Archilocho, quod Helenam sororem suam carmine infamasset, *ademerunt* ei *lumina*, visu privarunt eum, eundemque ei *reddiderunt*, restituerunt, *prece* eius *victi* ac placati. Observa doctam brevitatem, qua ista exposuit poeta. Caeterum praeter Palinodiam hymnum etiam Stesichorum in Dioscuros fecisse haud absurde ex hoc loco colligas. — 45. Preces hae ad Canidiam fiunt, tanquam Deam, quo facilius placetur, Dioscurorum exemplo adducta; id quod docte declarat formula *potes nam*, δύνασαι γὰρ, precibus ad Deos factis interiici solita. Vid. ad I. 28. 28. — solve me *dementia*, μανίᾳ, amoris insania, cruciatibus, mentem mihi eripientibus; quod sollenne poetis, in amore graviori. — Preces sequuntur laudes, blande palpantis speciem habentes, sed mordacissimo felle suffusae. Eἰρωνικῶς enim eas accipiendas esse, quis non videt? *O quae nec obsoleta*, foeda, immunda abiecta, es propter *paternas sordes*, natales sordidos, humiles, quae adeo nobilissimo genere oriunda es. Adulterio prognatam intelligunt Scholl. vix commode per loquendi usum. *Sordibus obsolescere* dixit etiam Cic. Or. pro Sext. 28. — 47. Nec per artes magicas nefaria perpetras. Pro hoc speciatim poeta: haud *prudens*, gnara, docta *anus* (satis amare hoc adiectum) es, *dissipare*, haud dissipas *pulveres*, eruis, furaris cineres *novendiales*, nono postquam corpus mortuum aut crematum esset, die reconditos, adeoque recentes, vixdum repositos, tepidos adhuc. Hos enim cum ossibus expetebant sagae, utpote ad praestigias magicas tanto efficaciores, quo tepidiores adhuc ab igne rogi essent. Ovid. Heroid. VI. 90. *Certaque de tepidis colligit ossa rogis.* Lucan. VI. 535. *ardentiaque ossa e mediis rapit illa rogis.* In *sepulcris pauperum* impune grassabatur Canidia, nam haec nec custodita, nec muro, ut ditiorum, septa erant. Delecte autem *dissipare*, de cineribus, qui curiose a propinquis collecti religioseque conditi fuerant, loco motis ac surreptis; in quo atrocissimi faci-

Cruore rubros obſtetrix pannos lavit,
Vtcunque fortis exſilis puerpera.

CANIDIA.

Quid obſeratis auribus fundis preces?
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus ſalo.

Inul-

facinoris atque ſacrilegii adeo notatio eſt: tum naturam cineris illud verbum depingit, inter eruendum vento commoti ac ſparſi. — 49. Tibi *pectus hoſpitale*, mite, miſericors; a tuis veneficiis abeſt ſaevitia, crudelitas. — *manus purae*, ἁγναὶ, καθαραὶ, ſcelere gravi haud pollutae; tu non ſurripis pueros, quos lenta fame neces. Vid. carm. V. — 50. *Pactumeius tuus venter eſt*, h. „tuus partus et filius. Nam hoc nomen Pactumeius eſt nomen ſuppoſititii, quem ſibi filium eſſe dicebat: ſupra enim (V. 5 ſq.) ſuppoſititii partus ipſam ream fecit. Venter autem hic pro partu ponitur" ita optime Schol. Cruquii, in quo utique acquieſcendum cenſeo. Cf. Bentl. — *pannos rubros*, tinctos *tuo cruore*, non aliunde adſperſo, quo fraudem ſcilicet faceres. Facile perſpicitur, totius ſententiae vim verti in *tuo*. — 52. *Vtcunque*, quotiescunque puerpera facta es. Sed amare ita adornavit ſententiam poeta, ut ſtatim appareat, fraudem feciſſe, ac puerperium ſimulaſſe Canidiam. Nam *fortis* e lecto ſurgit, integris viribus, puerperio haud affecta, quod et ulterius v. *exſilis* declaratur.

v. 53. Exquiſitae artis et ironia, in ipſam Canidiae orationem invecta, qua eam cupide credentem, quae Varus per cavillationem de potentia artis eius conqueſtus eſſet, ſtolideque inde ferocem inducendo, turpiter ludos facit poeta. Irriſionis aliquam ſpeciem habet ſententia interrogative enuntiata: *quid obſ. a. fundis preces?* pro, vanae preces tuae ſunt. Aures *obſeratae*, clauſae (ut Cic. de Amicit. 92.), obſtructae (Virg. Aen. IV. 440.) hominis ſunt preces non admittentis, aſpernantis ſupplicem. — 54. 55. *Saxa non ſurdiora navitis Neptunus tundit ſalo*, h. non ſurdiora *ſunt* ſ. quae Neptunus *alto ſalo tundit*, quibus altos fluctus impingit, allidit; anguſtiore ſpecie pro, quae fluctibus pulſantur, ἁλίκτυπα,

θαλάσ-

Inultus ut tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini Pontifex venefici
Inpune ut urbem nomine inpleris meo?
Quid

θαλάσσια, scopuli marini; adposito ad rei descriptionem (*nudis navitis*) ornatu. Vnde et N. *hibernus*, hiemem, χειμῶνα, h. tempestatem ciens. Omnino pedestris ratio ferebat: haud magis moveor precibus tuis, quam saxa marina *nudis navitis*, naufragorum eiulatibus. Proverbialis autem maris (veluti Ovid. Met. XIII. 804.) eiusque scopulorum surditas. Vide ad illa L. III. 7. 21. *scopulis surdior Icari voces audit adhuc integer*.

v. 56 *sqq.* Plenior oratio erat: egone feram, *ut tu inultus*, impune *riseris*, deluseris, contemseris incantationem meam, qua amorem tuum iterum ad me convertere parabam? Sed incantationem istam fellea amaritudine *sacra Cotyttia*, utpote ad quaerendos viros, explendaeque inde furiosae libidinis caussa institutam appellat. *Cotyttus* enim sacra, a Thracibus profecta (Strabo X. p. 324.) nocturna erant, atque omni lasciviae et impudicitiae genere infamia. Vnde *sacrum* appellat *Cupidinis liberi*, effrenis, quod adeo omni pudore prostituto libere ac lascive agitatur. Similiter γραίαν Κοτύτταριν sagam Theocritus VI. 40. appellat, conciliandis amoribus inservientem. Vid. Heins. Lectt. Theocr. c. XI. p. 334. et Warton ad istum locum., — *vulgata*, prosanata, tanquam mysteria, quo utique Cotyttus omninoque Veneris πανδήμου sacra nomine veniunt. Priapi *nocturnas religiones*, *secreta*, eiusque sacerdotes *mystas* vocat Petron. c. 17. — 58. 59. Vtque impune *urbem meo nomine impleris*, me traduxeris per ora hominum, urbis fabulam feceris, tanquam tibi hoc de arte magica statuendi datum esset negotii. Pro hoc poeta, *pontifex Esquilini veneficii*, quasi tu pontificatum geras, pontificis partes tibi arrogans in damnando hoc meo sacro. Pontificis enim scitis quum omnia publica privataque sacra subiecta essent (Liv. I. 20.), festive admodum atque opportune satis propter *Cotyttia*, peregrina sacra, Varus *pontifex* audit, quod nocturna ista sacra sinistris rumoribus diffamasset, sicque, ne adsciscerentur, cavisset. — *Esquilini*, h. magici

 ab

Quid proderat ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent:
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.

Optat

ab Esquilino monte, ubi artis suae instrumenta, idque a pauperum sepulcris, conquirere solebat Canidia. Vide vel Serm. I. 8.

v. 60. Quemnam fructum artis meae, a Pelignis sagis ingenti data mercede mihi traditae, ferrem, si hoc tibi sic abire paterer, nisi ea te ulciscerer, ut ne impune in me illuseris. Ita equidem sententiam h. v. constitui debere existimo. Habet vero amari salis ut plurimum, quod Canidiam ad Pelignas anus confugisse perhibeat, unde artes magicas, ut amatores sibi conciliaret, magno pretio addisceret. Alii, ac Bentleius adeo, Pelignas anus, Saganam et Veiam intelligunt, quarum auxilium in defigendo Varo magno sibi pretio Canidia conciliaverit; parum probabiliter. Pessime autem Torrentius ad Varum refert, hoc sensu: Nihil tibi profuerit, sagas conduxisse, quae te a peste ista liberent; quae eadem fere Lambinus habet. — 61. Docte pro, ac dixisse, quomodo venena velocissima h. efficacissima paranda sint. Neque tamen magnopere refragabor, si quis ad ipsam rem trahere velit, ut sit: ita vero omnem meam perderem operam, in te defigendo collocatam. Sollennia autem *miscere venena*, *pocula*, de arte magica ac veneficiis. — Opponi fere putant *velocius* et *tardiora*, hoc sensu: noli tamen, quia *velocius* dixi, brevem vitae exitum sperare, qui cito te a tormentis eripiat. Vita tibi etiam invito producetur, ut diutius crucieris, uti Bentl. expedit. Sed uti ab interpretatione v. 61. priore loco proposita standum existimo; ita satius arbitror, complexum hunc sententiarum animo informare: Irritae tuae preces sunt, quibus finem cruciatuum quaeris; quos quidem ita intendam ac protraham, ut vitae diuturnitatem incusaturus sis, quam tamen, vel invito tibi, unice in hunc finem servabo, ut novis usque doloribus *suppetas*, cruciatibus vaces, ut habeam, quem cruciem. *Sed*

igitur

Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignae Tantalus ſemper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti:
Optat ſupremo conlocare Siſyphus
In monte ſaxum; ſed vetant leges Iovis.
Voles

igitur apodoſin facit prioris membri: petis laborum levamen: *ſed* caet., reliqua autem (vv. 56—61.) pro interiectis habenda. Finem adeo miſeriarum non ſperandum eſſe, Canidia ex ſua comminatione ſatis acerbe Varo colligendum dat. Euripideam ſententiam (Hippol. 1045.): ταχὺς γὰρ ᾅδης ῥᾷστος ἀνδρὶ δυστυχεῖ accurate Noſtrum expreſſiſſe putabat Valken. ad iſtum locum. — *in hoc*, ἐς τοῦτο, ideo.

v. 65. Mortem, aerumnarum finem, exoptabis, ſed fruſtra. Docte hanc ſententiam Tantali, Promethei ac Siſyphi, aeternis poenis a Iove alligatorum exemplis deſignat poeta. Tantalus, Pelopis pater *infidus*, qui, quae ſibi a Iove inter epulas concredita erant arcana, eloquutus eſt (ἡ τοῦ Ταντάλου φλυαρία, Lucian. Salt. 53. Eurip. Oreſt. 9.) *Fides* enim ſpectatur taciturnitate. Cf. I. 18. extr. et III. 2. 25. — 66. Dapis *benignae*, benigne, copioſe appoſitae (argutatur Geſn.), ſemper *egens*, in media rerum copia fame miſere cruciatus. De ſupplicii eius genere, diverſe tradito vid. ad II. 13. 37. — 67. Prometheus, *obligatus aliti*, eſt vel, alligatus, ut aliti obnoxius eſſet, ut cor eius ab aquila velleretur, vel, implicitus, innexus aliti, quatenus ei ſemper adeſt ales, vel denique, hocque potius habeo, damnatus, devotus aliti h. poenae ſ. noxae ab alite perferendae. De re vid. ad II. 13. 37. — 68. Quietem in Siſyphi exemplo e natura ſupplicii eius declarat poeta. Eſt adeo pro vulgari: a ſaxo in montem volvendo aliquando reſpirare cupit S. — *in monte ſupremo*, in montis vertice, ne revolvatur. — 70. *Sed vetant leges Iovis*, cum epica dignitate pro, fruſtra, fata ipſorum immutabilia ſunt. Plutonem intelligit Schol. Cruqu. male.

v. 70—73. Ac ne maturare quidem fatum tuum poteris, quantumvis voles. Diverſa maturandi fati, quae enumerat, genera

Voles modo altis desilire turribus,
Modo ense pectus Norico recludere;
Frustraque vincla gutturi nectes tuo,
Fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques,
Meaeque terra cedet insolentiae.

An,

genera praeclare anxietatem animi repraesentant, qua Varum ad id compulsum iri Canidia praedicit. — *altis desilire turribus*, praecipitem te dare ex altissimis aedibus. — 71. Modo ense pectus *recludere*, perfodere, ut passim Virgilius. — *Norico* ornat, ut I. 16. 9. — 72. Docte pervertit sententiarum ordinem poeta, ita ad leges suas revocandum: modo vincula g. n. tuo: sed frustra; nam hoc universae sententiae apodosis est, ut illa: *sed vet. l. Iovis.* — *nectes vincla gutturi* doctius quam, innectes guttur s. collum vinculis, te suspendere voles. — 73. Animi aegritudine *tristis*, oppressus, victus. — *fastidiosa*, vitae taedium afferente, vitae fastidio.

v. 74. 75. Tunc insolentissime me efferam, superbissime tibi misero illudam. Naturalis orationis ordo erat: *terra cedet* mihi, suaviter ad oculorum sensum pro, repellam terram (plane ut Ovid. Met. IV. 710. *iuvenis pedibus tellure repulsa arduus in nubes abiit*), levabo me, assiliam in te, et *humeris inimicis* h. tuis *eques vectabor*, inequitabo, insidebo; extrema haec insolentiae atque contumeliae, quam victor exercet, imago, a Graecis ducta. Aeschyl. Eumen. 145. νέος δὲ γραίας δαίμονας καθιππάσω, et 728. ἐπεὶ καθιππάζῃ με πρεσβῦτιν νέος. Apud Lucian. III. p. 289. similiter meretrix ait: ἐπιβέβηκά σοι, καὶ ὑπεράνω εἰμὶ, et in Gnomicis apud Brunk. p. 228. μὴ 'μβαινε δυστυχοῦντι· κοινὴ γὰρ τύχη. Ducta autem ista omnia a sensu victorum, victis *insultantium* (ἐπιθρωσκόντων, λὰξ ἐπιβάντων), more, Homero, Virgilio, aliis memorato. Pro mihi quam quaesite poeta: *meae insolentiae*. Caeterum ignoratus τοῦ *terra cedet* significatus poeticus omnes fere interpretes in errorem impegit, adeo quidem, ut Canidiae totum terrarum orbem subiicerent. Inepte quoque Schol. Cruqu.: terra in

hac

An, quae movere cereas imagines,
Vt ipſe noſti curioſus, et polo
Deripere Lunam vocibus poſſim meis,
Poſſim crematos excitare mortuos,

Deſi-

hac vindicta non capiet meum gaudium.

v. 76 *ſqq.* Impeditiſſimus exitus. Sententia eſſe videtur: An artem meam in te ſolo vanam, nihil contra te valere conquerar, qua multo maiora effecerim; pro, an exiſtimas, mihi plorandum eſſe ob artem meam in te inefficacem, an dubitas me iſta efficere poſſe, quam multo maiora feliciſſimo cum ſucceſſu aggreſſam ipſemet videris? Demta adeo interrogatione, affectui loquentis accommodata, erit: atque iſtud artis meae documentum me in te ſtatuere poſſe tutemet ipſe fateberis, mihi largieris, ut quae longe potentiora, inſpectante te, patraverim. Iungendum adeo, an *plorem*, plorandi, dolendi cauſſam habeam, *artis*, (graeca compage, ſeu potius ellipſi τοῦ ἕνεκα in verbis affectuum uſitata) *nil κατ' οὐδὲν, nullum exitum in te habentis*, quod arte mea in te deſtituar, quod ars in te inefficax futura ſit. Iam illud „longe maiora“ quo vividius ad animum accideret, ſollennibus teratologiis magicis explicuit poeta. — 76. Cerearum imaginum in re magica uſus vel e Theocr. II. 28. et Virg. Ecl. II. 80. notus. Repraeſentabant ita ſagae abſentem, quem incantarent, ut effectus incantationis ſuae, mutato vultu effigiei eius et colore proditos, obſervarent ac dignoſcerent. Atque hanc ſagarum poteſtatem *imagines* quantumvis *cereas movendi* h. efficiendi, ut animi motus, quos in abſente artibus magicis cient, in cerea eius effigie appareant, a poeta h. l. deſignari putandum. Male h. l. tractat Cerda ad Virg. Ecl. 8. 75. — 78. *Vt ipſe noſti curioſus*, vel quod Canidia hoc artis ſuae experimentum ei dediſſet, vel quod interveniſſet Canidiamque iſta operantem oppreſſiſſet; quod verius arbitror. Reſpici aiunt I. Serm. 8. quod vix putem. — 78. *polo deripere Lunam* ut V. 46. — *vocibus*, formulis meis magicis. — 79. *Excitare*, in vitam revocare *mortuos* vel *crematos*, in cinerem redactos, atque in urna compoſitos; cum vi adiectum. De re Stat. Theb. IV. 507. ubi

Desiderîque temperare poculum,
Plorem artis, in te nil habentis exitum?

ubi *Colchis* s. saga *attollere bustis corpora*, et *plenas antiquis ossibus urnas egerere* perhibetur. — 80. *Poculum desiderii*, φίλτρον, *temperare*, miscere, parare, gravissimum amorem iniicere, homines in amoris insaniam vertere. Cf. V. 38.

CARMEN SAECVLARE.

CARMEN SAECVLARE
PRO
INCOLVMITATE IMPERII.

ARGVMENTVM.

Quum libri Sibyllini praeter caeteras dierum saecularium sollennitates Hymnum in Apollinem et Dianam, ad quos ii potissimum spectarent, a choro puerorum ac virginum canendum praeciperent, Horatio honorificentissimum hoc munus ab Augusto, qui a. V. DCCXXXVII. apparatius eas adornandi cepisset consilium, demandatum fuisse, diserte in vita Nostri tradit [1]) *Suetonius. Hoc*

1) In Vita Horatii §. 10. *probavit, mansuraque perpetuo* *Scripta eius* Augustus *usque adeo* *opinatus est, ut non modo sae-*

Hocque carmen, quod bona fortuna nobis servavit, ipsum illud insigne Romanae pietatis monumentum esse cum res ipsa prudenti abunde fidem facit, tum locupleti Censorini (de die nat. c. XVII.), particulam ex eo, tanquam saeculari carmine, laudantis, testimonio comprobatur. Cuius insignis praestantia etsi multa alia[2] *eiusdem generis, quae nobis fatum invidit, minus desiderari patiatur; ipsorum tamen iactura praeter comparationis, qua carendum nobis est, iucunditatem vel ideo gravis ac molesta nobis accidit, quod aliquantum inde lucis in Nostrum transfundere, rectius saltem de tractationis inventionisque laude iudicium ferre licuisset. Bene tamen actum, quod ii ipsi librorum Sibyllinorum versus, qui instituendorum Saecularium dierum normam praescribunt, evulgati ad nos transmissi sunt, quorum adeundorum solis Quindecimviris apud Romanos potestas esset. Ad hos quum se totum in scribendo carmine Saeculari componere deberet, et vere, ut res docet, composuerit Horatius; maximo sane nos ad penitius intelligendam eius indolem beatos esse adiumento, in promtu est perspicere. Quum igitur ii pro fundamento interpretationis haberi debeant, in gratiam lectorum integros eos subiungam, ubi paucula quaedam generaliora, quae quidem pro fundo*

culare carmen componendum iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam caet.

[2]) Vtinam saltem Livii poetae carmen in Iunonem reginam, et ipsum a ter novenis virginibus sollemni pompa decantatum, historiae suae intexere haud gravatus fuisset Livius (XXVII. 37.)! sed omisit illud, *illa tempestate forsitan laudabile rudibus ingeniis*, ideo, quod *nunc abhorrens et inconditum* esset, si *referretur*.

3) Qui

do omnis disputationis hac de re habenda esse putem, ne plane ἀσυμβόλως discessisse arguar, praemisero: nam singula momenta persequi neque otii mei est, neque vero huius loci esse arbitror, tum ab [3]) aliis id iam copiose factum est.

Omnino si, quae de sacrorum saecularium primordiis [4]) traduntur, curatius expendas, ab iisdem ea, unde omnis fere processit religio ac Deorum cultus, profecta esse caussis haud temere colligas ex iis; quae, utcunque diversa, ultima Romana de iis prodit antiquitas. Sacra enim ista initio fuisse [5]) ἀπευκτικὰ, h. averruncandae Deorum irae vel prodigiis nuntiatae vel immissis calamitatibus explicitae instituta, cum narrationis cuiusque ostendit ingenium, tum e Deorum, quibus ista fierent, attributa natura ac indole multo manifestius apparet. Quum enim omnes Ditem Patrem ac Proserpinam, penes quos

[3]) Qui plenius rem cognoscere volent, adeant, praeter *Zosim.* II. 5. et *Phleg. Trall.* c. IV. *Politian.* Cent. I. c. 58. *Alex. ab Alexandro* Gen. D. V. 26. VI. 19. *Onuphr. Panvin.* de Ludis saecul. (in Graevii Thes. Ant. IX. p. 1067.) *Pet. Taffin.* de veterum Romanorum anno et ludis saecul. (Thes. Ant. VIII. 474.) *Io. Alph. Turretin.* de ludis saecul. Gen. 1701. *Chr. Fr. Ayrmann* de ludis Rom. saecul. Vitemb. 1717. et *Io. M. Gesner.* de annis ludisque saec. Vinar. 1717. — E numis eam illustrarunt *Spanhem.* de Pr. Num. II. p. 123 sqq. Turretin. l. l. III. et IV. *Flor. de Bruin* de Euwfpelen der oude Romeinen. *Rainssant* super XII. num. lud. saecularium, Brix. 1687. *Gesner.* de opinatis saecularium lud. notis in numis Rom. gentium. 1745. et alii.

[4]) Cf. Zosim. II. init. Valer. Max. II. 4. 6. Varro apud Censorin. l. l. et Fest. Pompei. apud Fulv. Vrsin. p.

[5]) Diserte Zosim. l. l. συντελεῖ δὲ (ἡ ἑορτὴ) πρὸς λοιμῶν, καὶ φθορῶν, καὶ νόσων ἀκέσεις.

quos mortis esset arbitrium, iis propitiatos ferant, haud obscura ratio est, cur horum potissimum pacem sollemnibus ritibus antiquitus populus Romanus, in gravioris cladis periculo constitutus, vel peste vel quacunque lue mortifera attritus exoratam voluerit. Mox, quum superstitiosa hac procuratione periculum vel luis diritas levata videretur, mirandum non est, ad eandem iterum prioris mali metu contactos confugisse animos, repetitosque fuisse istos ritus, quotiescunque vel eiusdem vel similis mali timor ingrueret. Nec raro accidisse credibile est, ut sacra ista plus semel anno, urgente necessitate, instaurarentur, interdum per longius tempus intermitterentur, donec tandem imminentis alicuius mali magnitudo animos hominum acueret, maioremque Deorum curam iniiceret, adeo quidem, ut ista certis temporis intervallis repetenda voverentur. Atque ita tandem factum esse suspicor, ut sacra ista, ad certas hominum γενεὰς *adstricta ac revocata, saecularium inde nomine insignirentur. Haec si animo teneas, iudicatu haud difficile est, cur in temporum, quibus priora sacra saecularia peracta fuerint, constituendis rationibus scriptores adeo inter se dissideant, et quam vana omnis sit* [6]) *VV. DD. de iis conciliandis instituta disceptatio, in tantis maxime tenebris, quibus priora reip. Romanae saecula involuta sunt.*

Iam,

[6]) Praeter auctores superius laudatos in temporum rationibus excutiendis desudarunt *Scalig.* de Emend. Temp. L. II. p. 246 sqq. *Petavius* de D. T. II. 75. *Voss.* ad Catull. c. XXXIV. p. 81. et *P. Th. Vinc. Moniglia,* qui diss. suae de utriusque Philippi Augusti religione (Rom. 1741.) tabulam chronol. ludorum saecularium adiecit.

Iam, quae a tenuibus admodum initiis profecta essent sacra, aliam paullatim, eandemque auctis imprimis Romanorum opibus, luxuque gliscente laetiorem accepere faciem, accommodatis ad genium saeculi priscis ritibus, ascitisque novis, veluti sollennis pompae ad aras Deorum ducendae, carminis a choro virginum et puerorum ibidem decantandi, edendorum ludorum scenicorum caet. hocque ideo fieri necesse erat, quod, posteaquam statis temporum intervallis celebrari coepissent, preces non tantum pro avertendis malis, sed etiam pro largiendis, quae rei Romanae salutaria essent, bonis et commodis fundebantur, istaque adeo sacra ad omnes, quos rerum suarum custodes Romani venerarentur, Deos πατρῴους ac πολιούχους transferebantur. Hactenus tamen eorundem originis habita fuit ratio, quod illorum Deorum praecipua in iis manebat religio ac cura, qui malorum physicorum, maxime pestilentiae agrorumque sterilitatis ἀποτρόπαιοι itemque ubertatis ac sanitatis auctores et conservatores haberentur. Quorum caussas quum a sole ac luna paullo subtilior rerum physicarum cognitio arcessendas esse doceret, imminuto antiquo Ditis ac Proserpinae honore, Apollini et Dianae primas in iis dare partes, admodum consentaneum erat.

Vti autem omnes antiquiores populi in constituendis ritibus ac caerimoniis, ad placandos Deos institutis, vatum, qui commercia cum Diis iactarent, monitus sequebantur, ita nec Romanis defuere oracula, quae prodigiis territi aut graviore calamitate afflicti, consulerent, et quorum praecepta sanctissime observarent, a fatidicis

mulieribus, Sibyllarum nomine inſignitis, ut antiqua fama ferebat, accepta, paullatimque, quum rudiorem ferocioremque populum ſuperſtitionis frenis atque habenis alligatum facillime regi ac flecti poſſe intelligerent, in quandam diſciplinae formam redacta ſancteque [7]) *cuſtodita. Quae oracula quum agendorum ludorum ſaecularium normam, ab Auguſto, qui hos pro rei Romanae in ſummum a ſe faſtigium evectae dignitate ac maieſtate celebrandos ſtatuiſſet, haud dubie refictam, diſerte exponant, eademque prima carminis noſtri Saecularis ſtamina contineant, quo rectius de poetae arte in detexendo eo fiat iudicium, utque rerum, quae in eo vel leviter ſtricta, vel uberius expoſita ſunt, illuſtratio inde peti poſſit, emendatiora hic ſubiicere placuit:*

Ἀλλ᾽ ὁπόταν μήκιστος ἴκῃ χρόνος ἀνθρώποισι
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων,

Μεμνήσθω

7) Inſpiciundis libris Sibyllinis primum *Duumviri* dati, tum *Decemviri* inſtituti a. V. CCCLXXXVII. poſtea XVviris, penes quos omnino ſacrorum faciundorum cura erat, cuſtodia eorum tradita; res nota. Vid. Tiraqu. ad Alex. ab Alex. III. 16.

ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων) Taſſin. ſubſtituit ἑκατοστὸν κ. ὁ. Gallaeus autem Diſſ. de Orac. Sibyll. I. 6. corr. ἑκατοντάδα. Ita quoque legendum coni. Salmaſ. Exercit. Plin. T. I. p. 54., profertque e Phlegonte Oraculum, in quo Sibyllam mortuam ἐν δεκάτῃ γενεᾷ dicitur, cui ſubiicit Phlegon, διὰ τούτου τοῦ χρησμοῦ ἀποδείκνυται δέκα γενεὰς αὐτὴν κατ᾽ ἀνθρώπους γεγενέναι. Si igitur γενεὰ eſt CX. annorum, MC. annos vixiſſet Sibylla. Sed Phlegon ſibi conſtabit, ſi Sibyllam initio γενεᾶς X. mortuam dicas. In noſtro autem oraculo ἑκατὸν δέκα recte habere, et Horatii et Cenſorini XVII. 14. inde ducti numeri oſtendunt, a Quindecimviris ita forte reficti, Auguſti iuſſu.

Μεμνήσθω

Μέμνησ' ὦ Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λήσεαι αὐτὸς
Μεμνῆσθαι τάδε πάντα· Θεοῖσι μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν Πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ,
Ὅππῃ στεινότατον, Νὺξ ἡνίκα γαῖαν ἐπέλθῃ,
Ἠελίου κρύψαντος ἑὸν φάος· ἔνθα σὲ ῥέζειν
Ἱερὰ παντογόνοις Μοίραις ἄρνας τε καὶ αἶγας

Κυα-

Μέμνησ' ὦ Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λήσεαι αὐτὸς) Mira in hoc verſu diverſitas. Politiani antiquiſſimus et optimae notae liber: καὶ εἰ μάλα λήσεαι αὐτοῦ. Vulg. καὶ οὐ μάλα λήσεαι ἑαυτούς, pro quo Steph. coni. ἑαυτόν. Phleg. c. IV. habet ἑαυτοῦ. Nos prius μεμνῆσθαι, quod omnes libros obſidet, in μέμνησ' ὦ mutavimus, et αὐτὸς reſcripſimus, ut aliquam orationi conciliaremus concinnitatem. Caeterum eadem περιττολογίᾳ Catull. LXIV. 231. 2. *Tum vero facito*, ut memori tibi condita corde haec vigeant mandata, neque ulla obliteret aetas.

Ὅππῃ στεινότατον) Vbi anguſtiſſimi ſunt, ubi non leniter decurrunt fluvii, ſed omnium rapidiſſime feruntur. Quum igitur Valer. Max. II. 4. 6. et Zoſim. II. init. Terentum ita deſignent, ut leniſſimum ibi aquarum decurſum eſſe dicant, malui τὴν στενότητα ad tenuitatem, ut ita dicam, et paucitatem aquarum, quam ad riparum anguſtias referre. Turretinus (de ludis ſaec. p. 30.) probat, ῥοπῇ στεινότατον, vertitque, *nox brevior tenebris terras, ubi texerit atris*, indeque efficere vult, circa aeſtivum ſolſtitium actos eſſe ludos. Sed neque τῇ ῥοπῇ quis hic ſit locus intelligo, neque qui verſus in capite tempore uno deficiens fulciri queat. Idem de ῥιπῇ aliorum ſentio. Haec Geſn. Sane ὅππῃ feliciter coni. Steph. pro eo quod vulgabatur: ῥοπῇ, obvia corruptelae cauſſa, ultima ſcilicet τοῦ ὕδωρ ad ſeq. vocabulum traducta. Steph. coniecturam plane firmant Phleg. Trall. libri. Ex ῥοπῇ Leunclav. excluſit ῥιπῇ στεινοτάτῃ. Sed de στεινότατον adhuc laboro. Quid? ſi legatur, ὅππῃ λειότατον, ubi plana adeoque placida aqua defluit.

παντογόνοις Μοίραις) Vitioſe vulg. et Phleg. Trall. παντογόνοις, quod a nupero Zoſimi editore ſervatum mireris. παντογόνοι dictae Parcae, tanquam Lucinae πάρεδροι; res nota. Vid. Spanhem. ad Callim. H. Dian. 22.

 Κυα-

Κυανέας, ἐπὶ ταῖς δ' Ἐλειθυίας ἀρέσασθαι
Παιδοτόκους θυέεσσιν, ὅπῃ θέμις. Αὖθι δὲ Γαίῃ
Πληθομένῃ χοῖρός τε καὶ ὗς ἱεροῖτο μέλαινα.
Ζάλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων
Ἤματι, μηδέ τε νυκτί. Θεοῖσι γὰρ οὐρανίοισι
Ἡμέριος πέλεται θυέων τρόπος. ὧς δὲ καὶ αὐτοῖς
Ἱρεύειν· δαμάλης δὲ βοὸς δέμας ἀγλαὸν Ἥρης
Δεξάσθω νηὸς παρὰ σεῦ. Καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων,
Ὅς τε καὶ Ἥλιος κικλήσκεται, ἶσα δεδέχθω

Θύμα-

Κυανέας) Phleg. Tr. ita cum feqq. iungit: Κυανέας δ' ἐπὶ ταῖς δ' E. Sed nemo facile Ilithyias, Iunonis filias (Hom. Il. λ. 270. Etym. M. Εἰλειθυῖαι, θεαὶ τῶν τικτουσῶν ἔφοροι, Διὸς καὶ Ἥρας θυγατέρες) κυανέας dixerit. Contra *capras nigras* Parcis, Deabus inferis, immolari iuberi quis miretur. Mox v. 10. παιδοκτόνοις, ridicula aberratione P. — ὅπῃ θέμις, *rite*.

Πληθομένῃ χοῖρός τε καὶ ὗς) Mira lectionis depravatio in Phleg. Tr. libris: Πληθογένῃ χωροῖς ὄϊς ἱερεύοιτο μέλαινα, quae faltem, ut verfus ftet, ita refingenda funt: Πληθογένει (feu potius πληθομένῃ) χωροῖσιν ὄϊς ἱέροιτο μέλαινα. Terra adeo πληθ. χωροῖς effet εὐρύχορος, ἀπείρων· neque ὄϊς μέλαινα ab eius facris aliena putanda. Homer. Il. γ. 103. Οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν, Γῇ τε καὶ Ἠελίῳ. Praeftare tamen arbitror, quod vulgatur, Γαίῃ πληθομένῃ, h. omnium rerum copiam gignenti ac fuppeditanti, perfona cum re fignificata permixta.

Ζάλευκοι — — μηδέ τε νυκτὶ) Πάνλευκοι Phleg. Tr. Idem μηδέ τε νυκτί. Reliqui: μηδ' ἐπὶ νυκτί.

ὧς δὲ καὶ αὐτοῖς caet.) Ita utique interpungendus hic locus. Senfus eft: *Sane ita facra curare confentaneum eft* (omiffo χρὴ, θέμις ἐστὶ). *Bovem autem iuvencam* (Δαμάλης βοὸς δέμας pro, δαμάλη βοῦς, ut *corpora magna boum* Virg. Ge. III. 369. Aen. XI. 197.) *accipiat Iunonis aedes*, Iunoni immoletur. Peffime ubique editur atque interpungitur: ὡς δὲ καὶ αὔτως ἱρεύειν δαμάλεις τε. βοὸς δέμας caet.

ἶσα δεδέχθω θύματα) αἰεὶ δέχθω Phleg. Tr. minus commode, ac refragante Noftri v. 49. *Quique vos bubus veneratur albis*.

Kai

Θύματα Λητοΐδης· καὶ ἀειδόμενοί τε Λατῖνοι
Παιᾶνες κούροις κούρῃσί τε νηὸν ἔχοιεν,
Ἀθανάτων· χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς, ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων, τοῖς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.
Αἳ δὲ γάμου ζεύγλαισι δεδμημέναι ἤματι κείνῳ
Γνὺξ Ἥρας παρὰ βωμὸν ἀοίδιμον ἑδριόωσαι
Δαίμονα λισσέσθωσαν. Ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξὶ, μάλιστα δὲ θηλυτέρῃσι.
Πάντες δ' ἐξ οἴκοιο φερέσθων, ὅσσα κομίζειν
Ἐστὶ θέμις θνητοῖσιν, ἀπαρχομένοις βιότοιο,
Δαίμοσι μειλιχίοισιν ἱλάσματα, καὶ μακάρεσσιν
Οὐρανίδαις· τὰ δὲ πάντα τεθησαυρισμένα κείσθω,

Ὄφρα

καὶ ἀειδόμενοί τε Λ. Παιᾶνες κ.) Ita correxi duce Phleg. Tr. et Politiani libro. Vulgo καί omittunt, metri pernicie, et Παιᾶνας. Sensus: *Paeanes Latini a pueris puellisque cantati templum compleant, iis templum resonet;* noto τοῦ ἔχειν et ἔχεσθαι usu. Caeterum quum ἔχοιεν statim recurrat, Heyn. in Zosim. Reitem. p. 633. secundo loco corr. ἄγοιεν, sollenni hac de re verbo. Sed in hoc carmine talia forte non ad vivum resecanda. Mox v. 21. poeticam vocem στάχυς a Gesn. in στίχος mutatam nollem.

ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι) Ita omnes libri, quos deseruit Sylb. substituendo: θελήματα, *quae quisque precatur*, indocte ac parum graece. De his piaminibus ipse Zosim. II. 5. 2. πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων τοῦ τὴν θεωρίαν ἀχθῆναι, ἐν τῷ Καπετωλίῳ καὶ ἐν τῷ νεῷ τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον, οἱ δεκαπέντε ἄνδρες ἐπὶ βήματος καθήμενοι τῷ δήμῳ διανέμουσι τὰ καθάρσια. Ταῦτα δὲ ἐστὶ δᾷδες καὶ θεῖον καὶ ἄσφαλτον. Antiquissimum haud dubie hoc institutum fuit luis arcendae corrigendaeque caussa.

ἀπαρχομένοις βιότοιο) Gesn. rescribere gestiebat: ἀπαρχομένοις βιότοιο, hoc sensu: *ferant, quae ferre fas est mortalibus, qui, postquam e vita excessere, inter daemonas relati sunt.* Sed de ἀπαρχαῖς, Diis offerendis, capiendum.

τεθησαυρισμένα κείσθω) κεῖσθαι Phleg. Tr. non omnino

male;

Ὄφρα τελῇ θυμέλῃσι, καὶ ἀνδράσιν ἑδριόωσιν
Ἔνθεν πορσύνῃς μεμνημένος. Ἤμασι δ' ἔστω
Νυξί τ' ἐπασσυτέρῃσι θεοστέπτους παρὰ θώκους
Παμπληθὴς ἄγυρις· σπουδὴ δὲ γέλωτι μεμίχθω.

Ταῦτά τοι ἐν φρεσὶ σῇσιν ἀεὶ μεμνημένος εἶναι,
Καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνη
Αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ὑπαυχένιον ζυγὸν ἕξει.

Quum Sibyllinis his versibus leges quasi quaedam dictae essent, quae poetae, carmini Seculari pangendo admoto, intentoque semper sequendae essent; magnae utique artis erat atque ingenii, iis ita satisfacere, ut ne vinculis constrictus et in ordinem coactus videretur, simulque carmen

male; nam et infinitivos amat Sibylla, omisso χρή.

Ὄφρα τελῇ θυμέλῃσι) Recepi hanc Phleg. Tr. lectionem, suffragante Gesn., qui ita ad hunc locum: Placuit hanc lectionem praeferre alteri, ὄφρα τε θηλυτέρῃσι, tum quod paullo est obscurior, quae caussa mutationis esse potuit; tum quod plenius indicat, quem in usum congerenda esset illa, de qua sermo est, copia. Confirmat me in hac opinione Zosimus, qui artificibus ludorum et spectaculorum donaria ex frugum primitiis data ait. Verba adscribam (II. 5. 9.): θεωρίαι τε ἱεροπρεπεῖς ἄγονται. Κομίζονται, δὲ οἱ ταῦτα ποιοῦντες μισθὸν τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν, σίτου, καὶ κριθῆς καὶ κυάμων. Et vel ideo distribuebantur populo ab Impp. per XVviros fruges, ut eas deinde scenicis artificibus ferrent. Haec ille. Male tamen habet hoc, quod ἄνδρες simpliciter illi artifices audiant; quamquam alterius lectionis multo molestior sensus. Quid enim? Conferre unumquemque iubet Sibylla, quae habeat, ut scilicet inter ipsosmet iterum distribuantur.

θεοστέπτους παρὰ θώκους) h. *pulvinaria*, *Deorum simulacris ornata*. Ita quidem e coni. Sylb. reposui. Angeli Politiani liber cum aliis habet θεοπρέπτους unde Gesn. coni. θεοσέπτους. Phleg. Tr. θεοπροπίους, felici aberratione.

8) ἄσματα

carmen exiret, quod nec Phoebo, cui dicendum eſſet, h. dierum iſtorum ſollennitate, neque muneris, quod tuendum ornandumque ſuſcepiſſet, gravitate indignum eſſet. Quibus quidem ſi Horatium inſigni hoc atque unico ſui generis ex Romana antiquitate monumento abunde ſatisfeciſſe dicam, neminem, qui adverſus me contendat, fore arbitror rei intelligentem. Non illa artis Muſicae emblemata dico, quamquam ipſa haud vulgaria atque illuſtria: nam talia vel aridioris poetae vena inſpergat; ſed illam orationis gravitatem ac dignitatem, illum ſacrum maieſtatisque plenum carminis inceſſum dico, ad priſcorum hymnorum κλητικῶν atque εὐκτικῶν formam, ad quam quidem verſus Sibyllini quaſi manu ducebant, plane deſcriptum. Neque enim copioſus exundat, aut nubes captat poeta, ſed aequabiliter decurrens ſatis habet pios ac religioſos ſenſus eloqui, animumque ad eosdem perducere. Laudes autem Apollini et Dianae ita dicit, ut diverſas ac multiplices eorum virtutes ac poteſtates variis ipſorum appellationibus indigitet; in qua ipſa tamen πολυωνυμίᾳ ſummus delectus apparet, laudatis ampleque exornatis iis potiſſimum virtutibus, quae rei Romanae ſtatum integrum florentemque praeſtarent, caeteris transmiſſis, vel verbo tantum indicatis. Ad artem autem poetae quod attinet, maximam ſane, et in ſumma operis et in ſingulis partibus ab eo adhibitam quisque vel minus ſagacior facile deprehendat. Primum, quod ipſa Sibylla iubebat, carmen ad chori plane [8] *leges adſtrinxit; quae ratio, lyricae poeſi adcommoda*

8) ᾄσματα ἐπιπομπευτικά, h. a choro decantandos Graecis hymnos in ſollennibus ſacrificiis perquam uſitatos, et προσῳδιῶν no-

commoda prorſus ac fere propria, dici vix poteſt quam auguſtam ſpeciem quantumque vigoris ac ſanguinis carmini adſuderit. Tum ſingulare artificium in eo prodidit, quod, quum carmen ad Apollinem et Dianam maxime referendum eſſet, tertio quippe ludorum die in Apollinis Palatini aede canendum, hos quidem potiori loco habebat, caeteros tamen Deos, ut ſaecularis hymni appellatione dignum hoc carmen evaderet, veluti aliud agens, ſcite intexebat. Denique, quae maxima eius virtus eſt, bellicas ac togatas Auguſti laudes tam artificioſe immiſcuit, ut iis non tam locum quaeſiviſſe, quam ducente ipſo rerum tractandarum ordine ad eas delatus videri debeat. Quae quidem omnia ſi recte expendantur, in pretioſiſſimis utique totius antiquitatis divinae hoc artis carmen habendum eſſe monumentis, Horatiumque, ut Romuleae apotheoſeos formula concludam, immortali hoc edito opere ſummum vatem dici haberique fas eſſe, lubens volensque quisque largietur.

nomine inſignitos fuiſſe ex Proclo apud Phot. p. 523. ſatis conſtat. Neque minus explorata res eſt, chori duas partes fuiſſe, ita ut nunc haec, nunc illa caneret (unde ἀντηχεῖν, veluti Eurip. Alc. 423.), nunc utraque voces iungeret, hocque ipſum in hoc carmine ſaeculari obtinuiſſe haud obſcure colligas e Sibyllae praecepto, chorum puerorum a virginibus ſeiungentis (adde C. S. v. 54.); ſed quaenam C. Saecularis inde diſtributio facienda ſit, nunc temere quaeri arbitror. Periculum tamen fecere Sanad. Iones, Ancherſen, alii; partim probabilia, partim ſatis futilia.

Phoebe,

Phoebe, ſilvarumque potens Diana,
Lucidum coeli decus, o colendi
Semper et culti, date, quae precamur
Tempore ſacro:

Quo Sibyllini monuere verſus,
Virgines lectas, puerosque caſtos,

Dis,

v. 1—8. Exorditur carmen poeta ſollenni antiquiſſimorum hymnorum formula: κλῦτέ μου εὐχομένου, in exitu fere repeti ſolita. — Diana *ſilvarum potens*, graeca ſtructura, Noſtro familiari (v. c. I. 3. 1. I. 6. 10. III. 25. 14.) et docte pro, cui ſilvae ſacrae ſunt. Vid. ad I. 21. 5. *Nemorum potentes Silvanos* inde dixit Lucan. III. 402. — 2. *Lucidum coeli decus*, qui inter ſidera exſplendeſcis, ἔξοχε ἀστρῶν (Bion. XI. 3.), ἀστρῶν ἄγαλμα. Eadem Dianae attributa cumulavit Virg. Aen. IX. 405. *Aſtrorum decus et nemorum, Latonia, cuſtos.* Infra eadem v. 35. *ſiderum regina bicornis* audit. Bacchum inde ob *vultum ſiderum* (Senec. Oedip. 409.) ſ. perpetuam iuventutem *lucidum coeli decus* indigitavit Senec. Oedip. 404. Caeterum ad utrumque, Phoebum et Dianam, verba iſta ab Intpp. referri videas, Virgilii (Ge. I. 5.) *clariſſima mundi lumina* Solem et Lunam itidem dicta comparantibus; ſed haec ratio et contortior eſt, et poetam in ordinem cogit, quem ſuo iure uti licebat. — *O colendi ſemper et culti*, quos ſemper maxima religione proſequuti ſumus; ineſt Deorum ἐγχωρίων, πατρῴων, notio. Forte etiam alluſit poeta ad veterum morem, ex Iliade ſatis notum, Deos per ſacra ipſis facta in precationibus obteſtantium, et certiorem inde precum ſuarum eventum ſperantium. Vnde et h. l. ſtatim ſubiicitur: *date quae precamur*, εἰ ὑμᾶς ὀρθῶς ἐσεβήσαμεν, τόδε κρηήνατ' ἐέλδωρ. — 4. *Tempore ſacro, quo Sibyllini* caet., ſtato ludorum ſaecularium die, carmine, quod a XXVII. virginibus totidemque pueris canatur, e praeſcripto librorum Sibyllinorum, celebrando. — 5. *Sibyllinos* hac de re *verſus* vide in Argum. laudatos. — *monuere*, praecepere; v. proprium oraculorum ac vatum. Vid. Broukh. ad Tib. I.

7.

Dis, quibus ſeptem placuere colles,
Dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Naſce-

7. 56. — 6. Chorum virginum ac puerorum *lectum* (nam utrisque hoc accommodandum epitheton,) praeſcribebant libri Sibyllini, h. qui ex ingenuis conſtaret, idque ex confarreatione ſuſceptis, et qui ἀμφιθαλεῖς eſſent, h. patrimi ac matrimi. Etiam numerum ternovenum cuiusque ſexus τῷ *lectas* deſignari putandum. — *caſtos* quoque ad utrosque pertinet, ut in Catulliano Hymno (XXXIV. 5. 4.): *Dianam pueri* integri, *puellaeque canamus*. Spectat autem ad teneram aetatem epitheton, caſtam i. integram adhuc h. necdum ſcelere quopiam contaminatam, Diisque ideo acceptiſſimam: Conf. Noſtri Epp. II. 1. 132 ſqq. De caſtimonia qua ad Deos lex adire iubebat, importunum foret hic cogitare. — 7. *Dii, quibus ſeptem placuere colles*, qui Romam ſedem ſibi deſtinarunt (ut IV. 12. 11. de Pane: *cui nigri colles Arcadiae placent*), Dii urbis Romae tutelares, cuſtodes, πολιοῦχοι. Igitur ad hos quoque pertinebat ludorum ſaecularium religio. Vid. Argum.

v. 9. Sequuntur ipſae preces, quas ita diſpertivit poeta, ut munerum (τιμῶν, v. ad I. 12. 20.) utriusque Numinis habita ratione nunc Apollinem, nunc Dianam, ut vacivas iis aures praebeant, invocet; ſit tamen, ubi unius tantum meminit, quum uterque ponendus fuiſſet: ut in primis ſtatim precibus ſuper augenda conſervandaque imperii Romani magnitudine ac ſplendore factis. — *Sol almus*, Φερέζωος, ζωογόνος, Φερέσβιος, calore nutriens omnia. — *curru nitido* caet. Suavis rei imago: Sol in caelum evectus diem ſecum vehit (*Flava pruinoſo quae vehit axe diem* Aurora apud Ovid. Amor. I. 13. 2. Similiter Virg. Aen. II. 802. *Iamque iugis ſummae ſurgebat Lucifer Idae ducebatque diem*) Splendide Dionyſ. II. 15. 16. (A. Br. II. 254.) ποταμοὶ δὲ σέλας πυρὸς ἀμβρότοιο τίκτουσιν ἐπήρατον Ἀμέραν. — *promit*, effert (ut de Aurora Virg. Aen. V. 64.) retegit (Ovid. Met. VIII. 1.); eundemque curru deorſum acto *celat*, componit (Virg. I. 374.) abſcondit, ſuccedentibus

Naſceris; poſſis nihil urbe Roma
Viſere maius.

Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres:

Sive

bus in eius locum tenebris. — 10. Sol *alius idemque naſcitur*, quotidie nitorem ſuum reparans, renovato usque ſplendore exſurgens. Solem enim, diurno curſu hebetatum ac languidum, vires reparare ſicque alium ſemper naſci, antiqua erat perſuaſio, ab Epicureis maxime exornata. Lucret. V. 659. *conveniunt ignes et ſemina multa confluere ardoris conſuerunt tempore certo* (ante ortum Solis), *quae faciunt Solis nova ſemper lumina gigni*; et 665 ſqq. *Nec tamen illud in his rebus mirabile debet eſſe, quod haec ignis tam certo tempore poſſint ſemina confluere et ſolis reparare nitorem.* Vnde etiam Phoebi *ἀκερσεκόμου, ἀεὶ νέου* proceſſit notio. *Idem* adeo Sol naſcitur, nihil imminuto priſtino ſ. heſterno ſplendore eius, eodem vigore quotidie exoriens. Quae intpp. ad h. l. adtulere, nec referre nec refellere attinet. — 11. *Poſſis*, quamvis terrarum opera omnia luſtres, *nihil viſere maius Roma*, quod Romani imperii magnitudinem exſuperet, ſac Roma ſit *princeps urbium* (IV. 3. 13.), imperiique totius terrarum orbis ſedes. Ad Noſtrum alluſit Claudian. XXIV. 131. de Roma: *qua nihil in terris complectitur altius aether* caet. et Rutil. Itin. I. 81. (Wernsd. P. M. V. 92.): *Omnia perpetuos quae ſervant ſidera motus nullum viderunt pulchrius imperium.*

v. 13 *ſqq.* Preces ad Dianam Εἰλειθυίαν (13 — 16.) et Κουροτρόφον (17 — 20.), quas Orphicus H. I. 13. breviter ita eloquitur: δίδου δὲ γονάς, ἐπαρωγὸς ἐοῦσα, καὶ σῶζ'. *Lenis aperire*, graeca ſtructura (ut I. 24. 17. *lenis recludere*) pro, quae *lenem*, propitiam, benignam, facilem te praebes in *aperiundis* h. in lucem proferendis (Nemeſian. inde Cyneg. 132. *Fecundos aperit partus matura gravedo*) *partubus*, quae praeſto es, opem fers parturientibus, ὠδίνων ἐπαρωγέ, λυτήρια, λόχεια, ὠκυλόχεια, quae Orphica huius Deae epitheta. *Aperiendi* notionem ipſum Dianae προθυραίας epitheton habet, in Orphicis H. I. 4. παροῦσα νέαις θνητῶν προθυραῖα. — *tuere matres*, puerperas. —

15.

Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

Diva, producas ſubolem, Patrumque
Proſperes decreta ſuper iugandis

Fe-

15. 16. Sive Latina potius huius tuae virtutis appellatione, *Lucina* ſeu *Genitalis* vocari gaudes. Opponit adeo poeta Graecae *Ilithyiae* v. 14. appellationi Latinas ſuae gentis *Lucinam* et *Genitalem*. Ad quod ſolum ſi animum advertiſſet Bentleius, *Graecae Genetyllidi* ſuae haud decedere iuſſiſſet *Genitalem* Romanam, h. partuum praeſidem, obſoleto aut novato prorſus antiquae vocis ſignificatu a poeta, ſuo iure hac in re uſo. Vide quae ipſe hac de re praecipit Epp. II. 2. 115 ſqq. et A. P. 56 ſqq. Reddere adeo voluiſſe poeta putandus eſt Sibyllae Εἰλειθυίας παιδοτόκους. — *Sive probas vocari*, εἴτ' αἰνεῖς καλεῖσθαι, h. praefers, mavis appellari. Sollenne haec interiici in commemoratione plurium nominum, diverſas virtutes adeoque etiam diverſas laudes Deorum complectentium. Euripid. fr. incert. n. CLV. p. 491. σοὶ — πέλανον φέρων, Ζεῦ, εἴτ' Ἀΐδης ὀνομαζόμενος στέργεις, σὺ δέ μοι caet. Nota Catulli (XXXIV. 21.) de eadem Dea: *Sis quocunque placet tibi Sancta nomine.* Apuleius (Metam. XI. init.) magnam nominum pompam Lunae praeferens: *Regina caeli, ſive tu Ceres* — —: *ſeu tu caeleſtis Venus* —: *ſeu Phoebi ſoror* — *ſeu horrenda Proſerpina* —: *quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas eſt invocare; tu* caet. In Noſtro notatu dignum hoc eſt, quod non diverſis Deae virtutibus, ſed uni eidemque blandiendi haec interponat formulam, diverſa tantum lingua, graeca nimirum (Εἰλειθυῖα) et Romana (*Lucina* et *Genitalis*) enuntiatae. — 17. *Producas ſubolem* poteſt eſſe, in lucem proferas; melius tamen ac poeta dignius arbitror, hanc ſententiam τῷ *tuere matres* includere et alterum explicare: ſerves, ad adultam aetatem pervenire iubeas. Ita in Sil. I. 112. *partus producere* non eſt *edere* (nam hoc recuſare matribus haud liberum eſt) ſed nutrire, educare, *liberos producere* Plaut. Capt. IV. 1. 105. Vulgarius utique poetis eſt *educere* pro educare, quod nec pedeſtris reformidat oratio. Vid. Drakenb. ad Liv. I. 4. — 18. *Proſperes decreta Patrum*, Senatus

Feminis, prolisque novae feraci
Lege marita.

Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos,
Ter die claro, totiensque grata
Nocte frequentes.

Vos-

natus consultum *super iugandis*, matrimonio iungendis *feminis ac lege marita* docte pro, super lege de maritandis ordinibus ab Augusto lata factum. Perlata quidem haec lex de marit. ordd. fuit anno demum DCCLVII. Sed saepius hoc antea Augustus agitaverat, primum a. DCCXXVI. deinde ipso hoc ludorum saecularium a. DCCXXXVII. obstante iterum recusantium multitudine ac tumultu. Signate igitur poeta, huius ipsius impedimenti obiecti respectu, *prosperes*, prosperum, faustum eventum habere iubeas, rata esse velis *decreta P.* Non autem generatim est, salutaria reip. esse velis ista decr. Ad rem vid. Dio. LIV. p. 745. Sueton Aug. c. 34. ubi vid. Torrent. Adde Heinecc. ad leg. Iul. et Pap. Popp. I. 3. et eiusd. Antiqq. Rom. ad Inst. I. tit. 25. Bach. Hist. I. R. III. 1. §. 2. — *Lex marita*, maritalis, maritandorum ordd. caussa lata, et inde *ferax novae prolis*, augendae proli inserviens.

v. 21 — 24. Vt et inposterum respublica civium multitudine sit florentissima, novis usque auctibus incolumis perstet. Quo blandiore vi preces istae mentem Deorum tangerent, venuste sententiam ita convestit poeta, ac si ipsorum res agatur, ob quam adeo faciles se iis praebituros esse spes esset. Vulgaris enuntiatio erat: Novam usque prolem date, ut decurso CX. annorum spatio, sollennia ista sacra saecularia in vestrum honorem magna civium frequentia iterum celebrari possint. Iam sacrorum saecularium notionem signatius exhibent explicantque *cantus*, carmen saeculare, a choro virginum ac puerorum in Apollinis Palatini aede canendum, et *ludi*, *ter die totiesque nocte*, trinis diebus ac noctibus *frequentes*, celebra-

Vosque, veraces cecinisse, Parcae,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servat, bona iam peractis
Iungite fata.

Fer-

lebrati, agitati; sed delecto alterum, ad designandam civium multitudinem, a qua recurrens illud sacrum celebrari cupit. Tum *orbis per annos* CX circumvolutus *refert* ludos, quatenus redeunt exacto isto CX annorum *orbe* κύκλῳ, spatio *certo*, a Sibyllinis libris ita praefinito; ornat simpliciter. — *grata*, ludis quippe impensa.

v. 25 — 28. Preces ad Parcas intexit poeta e Sibyllae praescripto, sacra iis per ludos istos fieri iubentis; vid. Argum. Magnas intpp. molitiones, super his versibus varia fortuna tentatas, subruendi aut fulciendi aut omnino ad bonae rationis regulam explorandi non est animus; apponam potius, qua structura, quoque probabili sensu locum expediendum existimem. *Vosque, o Parcae, veraces cecinisse*, graece pro, veraces in canendo, quae *veridicos cantus* (ut Catull. LXIV. 307. de iisdem) editis, quarum decretum verum, ratum, immutabile est, (haec, quae sequuntur, ἐπεξηγητικῶς adtexi a poeta puta) *quod semel dictum est*, quod semel eventurum statuistis ἀμετάτροποι (Orph. H. LVIII. 17.) quodque *terminus*, finis, exitus, eventus *stabilis servat*, ornatius quam, stabilit, confirmat; quod certo eventu confirmatur, quod exitu ratum fit (sunt Parcae τελεσσιδώτειραι Eurip. Heracl. 899. τελεσφόροι Aeschyl. Prometh. 619.) *iungite bona fata peractis* h. praeteritis, futura quoque populi Romani fata fausta esse ac prospera velitis iubeatis. — *rerum*, τῷ *stabilis* iungendum, παρέλκει, ut saepius.

v. 29 — 32. Telluri Deae sacrum faciendum itidem praecipiebant libri Sibyllini; sed precum formam vide quam docte ac venuste hoc tetrasticho variavit poeta! Vulgaris enuntiatio erat: Tellus largum frugum pecudumque proventum praebeat, seu ut Schol.: sit frugum ubertas et prospera pecudum fetura. Iam absoluta satisque docte enuntiata videri poterat sententia, si dixisset poeta: *Tellus fertilis frugum pecoris-que*

Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant fetus et aquae, ſalubres
Et Iovis aurae.

Con-

que ſit, benigne largiatur fruges et pecora; ſed admiſcuit imaginem, ad ſenſum iucundiſſimam, et ipſam ubertatis indicem, *ſpicea donet Cererem corona*; haec enim Deae iſti in magna frugum copia offerri ſolebat. Tibull. I. 1. 15. *Flava Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona ſpicea, quae templi pendeat ante fores. Pecoris* autem *fertilis* terra dici poteſt, quatenus φερέσβιος, φυσίζοος et inde παμμήτειρα, ut in Hom. H. XXXIII. 1. Quam in rem paullo explicatius Lucret. II. 992. *Humorum guttas Mater quum terra recepit, feta parit nitidas fruges, arbuſtaque laeta et genus humanum* et parit omnia ſaecla ferarum, pabula quum praebet, quibus omnes corpora paſcunt, *et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant. Quapropter merito* maternum nomen *adepta eſt.* Hom. H. l. v. 9. 10. ὃν κε σὺ τιμήσεις· — — βρίθει μέν σφιν ἄρουρα φερέσβιος, ἠδὲ κατ' ἀγροὺς κτήνεσιν εὐθηνεῖ. — 31. 32. *Fetus* h. omnem proventum (etiam Cic. de Legg. I. 25. *profundantur nobis terrae fetus*) tam agrorum quam animalium (nam etiam feturae nocent *pluvii venti* I. 17. 4.) *nutriant*, incrementa iis praebeant *aquae*, ὄμβροι καρποτρόφοι (Orph. H. LXXXI. 7. quandoquidem *ſine certis imbribus anni laetificos nequeat fetus ſubmittere tellus.* Lucret. I. 143) et *aurae*, afflatu ſuo vitam ac vires ſufficientes, ζωογόνοι (Orph. H. XXXVII. 3.) Cf. I. 22. 18. *Iovis* iſtas *aquas* et *auras* (nam ad utrumque referre praeſtat) dicit poeta, antiqui ſermonis uſus epitheto, quatenus nimirum Iupiter tempeſtatum auctor et arbiter. Ita ὄμβρον Διὸς dixit Hom. Il. XII. 2. 86. Pind. Iſthm. V. 63. et Quint. Cal. I. 415. ὄμβρον θεουδῆ idem I. 695. Niſi tamen potius oratio inverti debet: Iupiter praebeat mitem temperiem ac tempeſtivos imbres. — *ſalubres* utrique ſatis commode iungere licet. Si *aquis* iungas, erunt imbres tempeſtivi neque nimii; ſi *auris*, ad aeris temperiem, animalibus ac frugibus commodam, ſpectat.

Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas.

Roma si vestrum est opus, Iliaeque
Litus Etruscum tenuere turmae,

Iussi

v. 33 — 36. Iterum ad Apollinem et Dianam convertitur chorus, ut preces suas ratas esse velint, antiquissimorum, qui theologici erant, hymnorum, formulam κλῦθι μου saepius interserentium, morem sequutus. Distribuit invocationem poeta, ita ut chorus puerorum Apollinem, puellae Dianam implorent; unde magna cum veri specie colligas, nonnulla huius carminis alternis decantata fuisse. Vid. Argum. *Mitis placidusque* εὐμενῶς, benigne, placide audi, o Apollo, *supplices pueros*, nos, preces nostras. Notionem τοῦ *mitis* exornant adiecta, *condito telo*, telis reconditis, laxatoque arcu, quem iratus tendit, pestem immissurus. Vid. II. 10. 19. 20. Eadem autem περιεργία supra V. 53. 54. *Nunc, nunc adeste, nunc in hostiles domos iram atque numen vertite.* — *Siderum regina*, προφερεστάτη ἀστρῶν; vid. ad v. 2. — *bicornis*, δικεραῖα, qualis est primis novilunii diebus. Cf. IV. 2. 57. Iungendum autem epith. *reginae*, id quod suadet lyrica ratio.

v. 37 — 48. Si Troiani vestro hortatu ac monitu, relicto Ilio, Italiam Aenea duce petiere, hancque Vrbem, sedem ac fundamentum amplissimi imperii posuere: conservate istam civitatem, omnibusque, quae privatam cuiusque felicitatem publicamque universi populi incolumitatem ac maiestatem tueri, ornare, augere possint, cumulatissimam praestate. *Si Roma vestrum opus est*, si novi in Italia regni condendi, cuius domicilium Roma futurum esset, Troianis auctores fuistis. Oracula ab Apolline accepta, quibus Troiani Italiam, qua considerent, quaerere iuberentur, a poeta respici, per se patet, idque seqq. disertius adstruunt.

Cf.

Iuſſa pars mutare Lares et urbem
Soſpite curſu:

Cui per ardentem ſine fraude Troiam
Caſtus Aeneas patriae ſuperſtes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:

Di,

Cf. Virg. Aen. III. 94 ſqq. VI. 59. maxime IV. 343. 46. *Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo, Italiam Lyciae iuſſere capeſſere ſortes.* Cf. Heyn. Diſqu. II. §. 6. — Si *Iliae turmae*, auguſtiore ſpecie epicaque gravitate pro, Troiani, everſae patriae ſuperſtites, *iuſſa pars*, iuſſi, oraculi Apollinis monitu (ſed illud proprie, ut in Virg. l. l. et ſaepius alibi) *mutarunt Lares et Vrbem*, patriis ſedibus migrarunt, ac *ſoſpite curſu*, proſpera navigatione *litus Etruſcum tenuere*, Italiam provenere. Sed doctior haud dubie iunctura eſt: *mutare urbem curſu*, fuga navibus ſ. mari inſtituenda, *ſoſpite*, ut ſervarentur, incolumes ac ſoſpites evaderent. Nam proſpera navigatio, ſi Virgilii auctoritatem ſequaris, ne vera quidem eſt. *Litus Etruſcum* omnino pro Italiae ora, litore. Etiam in *parte* argutantur nonnulli, quaſi hos, qui Aeneam ſequuti eſſent, ab aliis Troianis, qui direpta Troia alio dilapſi eſſent, dirimere voluiſſet poeta. — 41 — 43. *Cui per ardentem — — munivit iter*, pro tenui, deductore Aenea. *Sine fraude*, ſine noxa, ut II. 19. 20. Aeneas, *iter liberum munit*, quatenus ducem ſe praebet, partemque ſuam per flammas ac tela hoſtium expedit. Notiſſimum Virgilii Aen. II. 632. *ducente Deo flammam inter et hoſtes expedior; dant tela locum flammaeque recedunt. Caſtus*, pius erga ſuos, hoc ipſo, quod eos in tanto diſcrimine incolumes praeſtaret, fugaeque auctor eſſet; etiam quod *plura daturus* eſſet *relictis*. Poſſis etiam epitheton ad obſequium eius trahere, quo, reſponſa Deorum ſequendo, pietatem ſuam adverſus eos oſtenderit; utrumque fatis commode, prius tamen facilius ac probabilius. — 44. *Plura*, ampliora *relictis*, maius

Tt 3 regnum,

Dî, probos mores docili iuventae,
Dî, ſenectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque prolemque
Et decus omne.

Quique vos bubus veneratur albis,
Clarus Anchiſae Venerisque ſanguis,

Im-

regnum, quam quod amiſiſſent, imperium totius terrarum orbis.

v. 45. Non Apollinem ac Dianam, ſed generatim Deos Romanorum *πατρῴους* hic intelligunt intpp., parum intelligentes, haec antecedentibus annecti debere. Vid. ad v. 37. — *mores probos*, ſolida quippe fundamenta, quibus innitatur ſalus ac ſplendor civitatis. Auguſto hoc dedit poeta, qui Romanos ad priſtinam morum ſanctitatem pluribus ſaluberrimis legg. latis reducere conaretur. *Iuventam* ſpeciatim commemorat, quod ea maxime ſit *docilis*, tractabilis, ad probitatem caeterasque bonas artes fingi poſſit; delecto epitheto. — 46. Tranquillitatem ac ſecuritatem internam ſuaviter depingit *ſenectus quieta*, in otio conſtituta. Senectuti *τὸ placidum* docte tributum a poeta videri poteſt, quod *quietis* proprium erat; ſed et ſenibus *τὸ ἤπιον* proprium, iuvenili ferociae oppoſitum. Vnde forte Neptuno *placidum caput* tribuit Virg. Aen. I. 127. ut deo marino, quos quidem ſenili habitu, utpote vetuſtiſſimos, fingebat antiquitas. Vid. ad I. 15. 5. — 47. *Genti Romulae*, Romuleae, univerſae civitati largimini, *rem*, opum affluentiam, *prolem* copioſam et *decus omne*, quidquid gloriam ac maieſtatem imperii promovere poſſit.

v. 49—52. Summum iam atque *τὸ ἄωτον decoris* proximo v. 48. Romano populo expetiti, ſubiicit poeta, imperium totius orbis terrarum, Auguſti virtute partum ac tuendum. Summa adeo precum eſt: Auguſti imperio totus terrarum orbis ſubiectus ſit, *latum regat orbem*, ut Noſter itidem vovet I. 12. 57. Pro Auguſto auguſtiore appellatione eſt *Clarus Anchiſae*

Ve-

Imperet, bellante prior, iacentem
Lenis in hoſtem.

Iam mari terraque manus potentes
Medus, Albanasque timet ſecures:

Iam

Venerisque ſanguis: divina ſtirpe editus, *Divis ortus* IV. 5. 1. et paſſim. — *Veneratur*, colit vos *bobus albis*, lautiſſimo ſacrificio; praeclare adiecta huius rei (de qua vid. Argum.) mentio, quo blandiores iſtae preces eſſent. — 51. *imperet*, non, ut fere accipiunt, populo Romano, quod, ne quid gravius dicam, ſatis invidioſum foret, ſed toti terrarum orbi; quo eodem ſenſu III. 6. 5. *Dis te minorem quod geris, imperas*, et *regnare* I. 12. 52. Cuius rei ignoratio genuinae lectioni atque inde VV. DD. fraudi fuit. Vid. Obſſ. — *bellante prior*, hoſte ſuperior, ſpectatiſſimae in bello virtutis, at idem, quo divinam originem ſuam adſerit, *lenis in hoſtem iacentem*, non acerbe victoria utens, parcens devicto hoſti. Facile perſpicitur, Auguſto ſpeciatim nunc tribui, quod ſibi univerſus populus Romanus arrogaret. Notiſſima Virgilii: *Tu regere imperio populos, Romane, memento: hae tibi erunt artes; pacisque imponere morem, parcere ſubiectis, et debellare ſuperbos*, Aen. VI. 852. qui locus tetraſtichi huius vim plane repraeſentat.

v. 53—56. Iam terra marique hoſtes a populo Romano victi ſubactique ſunt, terrae marisque dominium, aſſertore Auguſto, Romanis ceſſit. Ad generalem enim ſententiam revocanda illa, *mari terraque*, quandoquidem cum nullo populorum, qui a poeta commemorantur, mari certatum fuiſſe ac ne certari quidem potuiſſe conſtat. In altero autem, quod navales Auguſti victorias de Sex. Pompeio Antonioque reportatas non diſerte exponit, magnam in poeta agnoſce iudicii ſubtilitatem, male ominatam bellorum civilium mentionem inter ſacra refugientis. De Auguſto pariter Noſter Serm. II. 5. 62. *iuvenis Parthis horrendus, ab alto demiſſum genus Aenea, tellure marique magnus erit*. Ad anteriora bella Romano-

Iam Scythae responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.

Iam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus

Au-

manorum maritima cum Carthaginiensibus aliisque populis gesta quominus referas, vetant sequentia, in populis, ab Augusto devictis, percensendis unice occupata. *Medus* h. Parthi (v. I. 2. extr.) *timent* potentiam Romanam, abiecto plane rebellandi animo. Cf. III. 5. 4. IV. 14. 42. Potentiam declarant *manus potentes*, virtus bello spectata et *secures* h. fasces, imperii insignia. — *Albanas*, Romanorum, coloniae Albae Longae; res notissima. — 55. De *Scythis* v. II. 9. 23. III. 8. 23. IV. 14. 42. et 15. 24. — *responsa petunt*, leges sibi imponi patiuntur, imperata accipiunt. *Edicta Iulia* similiter dicta IV. 15. 22. Omnino *victi* populi notionem variavit poeta. — *nuper superbi*, feroces, incursione in fines populi Romani facta. Vid. ad II. 9. 23. — 56. De *Indorum* legatione Suet. Aug. c. XXI. *Qua virtutis moderationisque fama Indos etiam et Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam*, laudante iam Cruquio.

v. 57 — 60. *Felicitatem seculi Augustei* praeclare poeta ulterius exornat, aureaeque aetatis coloribus repraesentatam subiicit. Cuius integritatem innocentiamque quum ita efferret antiquitas, ut ipsos Deos in terra versatos, cumque hominibus vixisse diceret, id quod ipsorum numinum delectus a poetis hac in re factus (ut h. l. *Fides* caet.) abunde ostendit; satis consentaneum erat, generis humani in deterius mutati, s. ferreae aetatis notionem eorundem e terra discessu notare. Cf. Catull. LXIV. 584 sqq. Ovid. Fast. I. 247 — 50. Met. I. 149. 50. quibus praeiverat Hesiod. Ἐργ. 197 — 200. Revisunt igitur iam terras Numina, reddita ab Augusto orbi terrarum pristina facie, tranquillitate, morum integritate, rerumque omnium copia. *Fides*, Πίστις, μεγάλη θεός, ut Theogn. 2093.

Audet: apparetque beata pleno

Copia cornu.

Augur, et fulgente decorus arcu

Phoebus, acceptusque novem Camenis,

Qui

1093. in eadem re; laudante doctissimo Boettig. Eadem sententia simplicius exposita IV. 5. 20. *Culpari metuit fides.* — *Pax*, Εἰρήνη, καλλίστη θεῶν, Eurip. Or. 1685. Cf. Tib. I. 10. 67. et ibi Intpp. Ianum ab Augusto clausum respici, in promtu est videre. Cf. IV. 15. 9. — *Honor*, Virtutis comes, cum eaque contigua aede Romae cultus; ut ex Liv. XXVII. 25. constat. Aliud eiusdem sacellum extra Portam Collinam erat; vid. Cic. de Legg. II. 23. — *Pudor*, Αἰδὼς (ut Pind. Nem. IX. 79. Cf. ad I. 24. 6.), iusti reverentia. Apud. Hesiod. l. l. eius discessus diserte memoratur. Vnde forte cum vi huic numini adi. *priscus*, olim, aurea aetate in terris commoratus. — 58. *Virtus neglecta*, οὐ σεβομένη, nullo honore culta, omnino pro, contemta. — 59. 60. *Copia* s. abundantia iterum in conspectum venit, *beata*, ὀλβία, dives, cornu instructa, ornata, gestans *cornu plenum*, Ἀμαλθείας κέρας; res pervulgatissima. Cf. I. 17. 16. Simplicius rem extulit Noster IV. 15. 4. 5. At Epp. I. 12. 28. eadem imagine: *aurea fruges Italiae pleno defudit Copia cornu.*

v. 61 *sqq.* Nova iterum Deorum invocatione novas preces, ut rem Romanam incolumem servent amplientque, exorditur poeta, ex priscorum hymnorum ingenio. Vnde etiam ducta epithetorum cumulatio, diversas eorundem virtutes complectentium. Apollo *augur*, μάντις, ut I. 2. 32. Idem *decorus* gestans *arcum fulgentem*, aureum, χρυσότοξος, Pind. Ol. XIV. 15. et passim. Cf. I. 21. 11. 12. — 62. *acceptus novem Camenis*, φίλος Μούσαις, ob idem Musicae artis studium, Μουσαγέτης (Orph. H. XXXIII. 6.), ἡγήτωρ μελέων (Eurip. Med. 426.), ἀοιδάων μεδέων (Callim. H. Del. 5.). — 63. 64. Apollo ἰατρός. *Levat artus fessos*, languidos, aegros, vigorem pristinum restituit *arte salutari*

Qui ſalutari levat arte feſſos
Corporis artus,

Si Palatinas videt aequus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in luſtrum, meliusque ſemper
Proroget aevum.

Quae-

lutari ſua iis medendo. Dictus inde ἀκέσιος, ἤπιος (v. Spanh. ad Callim. Del. 214.), σωτὴρ etc. Quatuor has Apollinis inſigniores artes recenſet Schol. ad Hom. IV. 101. Τεσσάρων γὰρ τεχνῶν εὑρετής ἐστιν ὁ Ἀπόλλων, τοξικῆς, ἰατρικῆς, μουσικῆς καὶ μαντικῆς. Ad artis ſalutaris ſcientiam evexit eum antiquiſſima medendi ratio, ἀοιδαῖς peragi ſolita. — 65 — 68. Si grata tibi Romae ſedes eſt, ſi digno tuum numen templo venerati ſumus; nota precum concipiendarum formula. Reſpicit autem poeta templum Apollini ab Auguſto in monte Palatino magnificentiſſime exſtructum; quo pertinet I. 31. *Aequus*, εὐμενῶς, ἱλέως, placide (ut III. 18. 4.) deſpectat *arces Palatinas*, montem Palatinum, propter templum ſuum in eo ſitum; delectatur tam inſigni ſibi honore habito. Ineſt adeo blanda Auguſti, effectoris iſtius operis, palpatio. — 66. Apodoſis: Rempublicam Romanam et, quod copia poetica adiectum eſt, Latium (ut in Enniano verſu: *qui rem Romanam Latiumque augeſcere vultis*) *felix ac melius ſemper proroget*, h. felicitatem, incolumitatem, proſperitatem rei R. *proroget*, ſartam tectamque *in alterum luſtrum*, e Romanorum tempus definiendi ratione dictum pro, in futurum tempus conſervet, novisque ſemper incrementis auctet amplificetque. Ita ſimpliciſſimum fuerit, hunc locum, ab intpp. miſere habitum vexatumque, explicare. Omnino parum perſpexere VV. DD. *felix meliusque ſemper* coniungi oportere. Caeterum paullo modeſtiora vota nuncupavit Scipio Africanus, quum luſtrum conderet, precatus: *Satis magnae ac bonae ſunt: itaque precor, ut*

eas

Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Adplicet aures.

Haec Iovem ſentire, Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus

eas perpetuo incolumes ſervent, apud Valer. Max. IV. 1. 10.

v. 69—72. Etiam Dianam obteſtatur chorus per religiones in Latio ei inſtitutas. Ita enim v. 69. acceptus maiorem vim habet, et praeclare reſpondet v. 65. In Aventino colle et Algido monte Dianam cultam fuiſſe, niſi aliunde conſtaret (Cf. I. 28. 6. Zoſim. II. 5.), vel ex hoc loco ſatis liqueret — 70. Diana *preces*, vota XVvirorum inter ſacra ipſi nuncupata *curet*, curae cordique ei ſint, rata eſſe iubeat; ex oppoſ. *negligere preces* et ſim. De ſacrorum ſaecularium cura, XVviris demandata a Sibylla vid. Argum. — 71. 72. Votis *puerorum*, h. noſtris, parte chori tantum poſita, quod utique liberum poetae erat facere. — *amicas*, benevolas *aures applicet*, praebeat, benevole audiat, exaudiat. Ita *advertere aures* Propert. I. 1. 37. Contra Tib. III. 3. 28. *Audiat averſa non meus aure Deus*, et paſſim.

v. 73—76. Epilogus. Chorus, edoctus, Quindecimviros pulcherrime litaſſe (forte oſtento aliquo, divinitus dato, monitus; nam tale quid omnino cogitandum h. l.) iam in ſpem *bonam*, vel magnam, vel, quod potius habuerim, reip. commoda reſpicientem, de ſalute reip. conceptam, erigitur, certiſſimus ſpei eſt, *haec Iovem* caeteroſque Deos *ſentire*, velle, ſancire, rata iubere vota, pro reip. incolumitate a ſe facta. Ita *ſentire* paſſim, veluti Catull. LXIV. 26. Atque nunc demum oratio ad omnes Deos convertitur. Vid. Argum. — 75. *Doctus* caet. qui hymno ſaeculari laudes Ap. et Dianae decantavi. Sed altero forte Horatius ſe auctorem

Doctus et Phoebi chorus et Dianae
Dicere laudes.

ctorem carminis et χοροδιδάσκαλον modeste infert, instar Phidiae, imaginem suam in aversa Minervae, a se efformatae, clypei parte exprimentis. Apertius idem fecit IV. 6. extr. *Ego Dis amicum, saeculo festas referente luces, reddidi carmen, docilis modorum* vatis Horati.

ANALECTA

AD

HORATII CARMINA.

I. 1.

v. 7. *Quirites* in comitiis *mobiles* mire illuſtrat locus Ciceronis pro Muraena c. 35. *Quod fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes et quantos aeſtus ratio comitiorum? Dies intermiſſus unus aut nox interpoſita ſaepe et perturbat omnia, et totam opinionem parva nonnumquam commutat aura rumoris.*

v. 10.

Quidquid de Libycis verritur areis

Imitatus eſt Stat. Silv. III. 3. 90.

Dalmatico quod monte nitet, quod meſſibus Afris
Verritur, *aeſtiferi quidquid terit area Nili.*

I. 2.

v. 19. *Iove non probante,* indignante; declarat ſimpliciter facinoris diritatem, ut Epod. V. 8. Per improbaturum haec Iovem. Sil. III. 1. 2.

Poſtquam rupta fides Tyriis, et moenia caſtae
Non aequo Superum genitore, *everſa Sagunti.*

v. 38.

Quem iuvat clamor, galeaeque leves

Apponendus erat Statii locus Theb. II. 710. unde ſole clarius apparet, *galeas leves* dictas eſſe telorum ac gladiorum ictibus detritas. Deſcribit tropaeum poeta,

— — *meritae* pulchrum *tibi, Pallas*, honorem

a Tydeo paratum:

Huic leves *galeas*, perfoſſaque *vulnere crebro*
Inſerit arma furens: huic truncos ictibus *enſes*
Subligat, et fractas *membris ſpirantibus haſtas.*

Vides

Vides hic iungi *galeas leves*, *arma perfossa*, *enses truncos ictibus*, et denique *hastas fractas*. Simili habitu Furorem exasperat Petron. c. CXXIV.

Quas inter Furor, abruptis ceu liber habenis,
Sanguineum late tollit caput, oraque mille
Vulneribus confossa cruenta casside velat.
Haeret detritus *laevae Mavortius umbo.*

v. 50.
Hic ames dici Pater atque Princeps

Romanam Principis notionem optime declarat Ovid. Fast. II. 142. de eodem Augusto cum Romulo comparato:

Vis tibi grata fuit: florent sub Caesare leges;
Tu Domini nomen, Principis *ille tenet.*

Dominus Romulus: Augustus *Princeps* oppositi.

I. 3.

v. 9.
Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui caet.

Suaviter Aristoph. Βατρ. 1048. 9.

Ἀλλὰ πνέοντας δόρυ καὶ λόγχας καὶ λευκολό-
φους τρυφαλείας
Καὶ πήληκας, καὶ κνημῖδας, καὶ θυμοὺς ἑπτα-
βοείους.

Pag. 52. col. 1. post verba: *imminentem tempestatem significant*, adde Alciphronis locum Epist. X. libri I. p. 38. Bergl. ἀλλὰ καὶ οἱ Δελφῖνες ἀνασκιρτῶντες καὶ τῆς θαλάσσης ἀνοιδουμένης λείως ἐφαλλόμενοι, χειμῶνα καὶ τάραχον ἐπιόντα μηνύουσι.

Ad *monstra natantia* apposite Avien. Descript. O. T. 789 sqq.

Ah

Ah ne monſtrigenis hoſtem licet, inferat aeſtus
Fluctibus: immodici late patet oris hiatus
Quippe feris, antro panduntur guttura vaſto;
Protinus hac ipſas abſorbent fauce carinas
Involvuntque ſimul mox monſtra voracia nautas.

Balaenas ultra ſpatia quatuor iugerum memorat Solin. c. LII. ad quem locum vid. Salmaſ. p. 712.

v. 21.

Nequidquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras caet.

Columella, noſtri loci forte memor, Praef. ad L. I. §. 8. *An bellum peroſis maris et negotiationis alea ſit optabilior, ut rupto naturae foedere terreſtre animal homo ventorum et maris obiectus irae ſe fluctibus audeat credere, ſemperque, ritu volucrum, longinqui litoris peregrinus ignotum pererret orbem?*

v. 29—31.

Poſt ignem aetherea domo
Subductum Macies et nova Febrium
Terris incubuit cohors.

Horatium in his Heſiodum et Sappho potiſſimum ſequutum docet Servii nota ad Virg. Ecl. VI. 46. „Prometheus poſt factos a ſe homines dicitur caelum aſcendiſſe et adhibita facula ad rotam Solis, ignem furatus, quem hominibus indicavit. Ob quam cauſſam irati Dii duo mala immiſerunt terris, febres, maciem et morbos, ſicut et Sappho et Heſiodus (100. 1.) memorant:

Ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται·
Πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα.

Quod tangit et Horatius dicens: *Poſt ignem* caet.

I. 4.

v. 13.

Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

Pulsat, ἀράσσει. *tabernas*, graeca locutione. Theocr. II. 6.

Οὐδὲ θύρας ἄρραξεν ἀνάρσιος — —

et eiusdem Idyllii v. 160.

αἰ δ' ἔτι κἠμὲ
Λυπῇ, τὰν 'Αΐδαο πύλαν, ναὶ Μοίρας, ἀραξεῖ.

Callimachi locum H. in Apoll. 3.

Καὶ δή που τὰ θύρετρα καλῷ ποδὶ Φοῖβος ἀράσσει

Horatio admovit iam doctissimus Heinrich. Obss. in Auct. Vet. P. I. p. 24. Sequentem versum:

Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam

expressit Silius III. 141.

— — — *stant arae atque horrida sacra*
Ante oculos, brevitasque vetat mutabilis horae
Prolatare diem.

I. 5.

v. 1.

Quis multa gracilis te puer in rosa caet.

De humo rosis constrata Incert. in Obit. Maecen. 94 seq.

Victor odorata dormiat inque rosa
Victus aret — — — —
Membra nec in strata sternere discat humo.

Alteri rationi favet Martial. VIII. 72. 2.

Liber, in aeterna vivere digne rosa.

imitatus Propert. in Notis laudatum:

Et caput in verna semper habere rosa.

Vii

Vti autem Pyrrhae in isto carmine *fallacem placidi ponti pellaciam* attribuit poeta, ita Aeschyl. Agam. 748. Helenae φρόνημα νηνέμου γαλάνας, simillima imagine.

I. 6.

Init.

Scriberis Vario — —
— Maeonii carminis aliti.

Ales pro *cycno* occurrit in Inscript. apud Fletwood p. 196.

ὁ πάντα σοφὸς, Μουσῶν ὁ χάριστος,
Ἀλκιβιάδης Βυζάντιος ἐνθάδε κεῖμαι
Ἑλλήνων πάντων ὄρνις ἀοιδότατος.

Cycnus enim avis maxime canora Vett. habita, unde κύκνου ᾠδικότερος in proverbium abiit. Vid. ad IV. 3. 20. Atque non sola hac de caussa (adductis in hanc rem ad IV. 2. 25. locis adde Leonidae LXXX. 1. Alcmanà ὑμνητῆρ' ὑμεναίων κύκνον appellantis) sed etiam propter sublimen volatum poetae cum cycnis comparati. Ita enim sublimiorem poesin adumbrari sollenne. Frequentata haec imago potissimum Pindaro, veluti Pyth. V. 152. ἐν Μοίσαισι ποτανός. Pyth. VIII. 46. χρέος τρέχον ἐμᾷ ποτανὸν ἀμφὶ μηχανᾷ. Nem. VII. 32. ποτανὰν μαχανὰν Homeri figmentis tribuit. Vnde de ipso Pindaro Noster IV. 2. 25. *Multa Dircaeum levat aura cycnum, tendit, Antoni, quoties in altos nubium tractus.* Cf. II. 20. init. Mox *navibus aut equis* prave ex hoc loco adsumsit Flor. II. 2. De navali Agrippae victoria vid. Vellei. II. 81. 3. et ibi intpp.

I. 7.

v. 2.

Laudabunt alii
— — bimarisve Corinthi
Moenia

 Flo-

Florus II. 16. *Corinthus — Achaiae caput, Graeciae decus, inter duo maria, Ionium et Aegaeum quasi spectaculo exposita.* Ἑλλάδος ἄστρον vocat Polystrat. ep. II. 1. in Anal. Br. II. 1. ad quem locum Iacobs commode laudat Alciphr. III. p. 426. Πελοποννήσου προπύλαια καὶ ἡ δυοῖν θαλάσσαιν ἐν μέσῳ κειμένη πόλις χαρίεσσα ἰδεῖν καὶ ἀμφιλαφῶς ἔχουσα τρυφημάτων.

v. 12.

Quam domus Albuneae resonantis.

Propertii loco I. 20. 14.

Hic erat Arganthi Pege sub vertice montis
Grata domus *Nymphis* humida *Thyniasin.*

adde Philipp. IX. 3. (Anal. Br. II. 213.)

— — Νύμφας — αἳ πυριπνόου
Αἴτνης παρωρείῃσι Συμαίθου πατρὸς
Ἔχουσι δινήεντος ὑγρὸν οἰκίον.

Coll. Hermocr. I. 3. in An. Br. II. 252.

I. 9.

Cum initio carminis comparandus Longi locus, Pastor. III. 2. λάβροι μὲν οἱ χείμαῤῥοι κατέῤῥεον· ἐπεπήγει δε κρύσταλλος· τὰ δένδρα ἐῴκει κατακλωμένοις caet.

Ibid. v. 9.
Permitte Divis caetera: qui simul
Stravere ventos caet.

Sententiam Archilochi Horatium reddidisse indicabat Iacobs Animadvv. in Anthol. I. p. 159. Vv. Archilochi sunt (XV. 1.);

Τοῖς θεοῖς τίθει τὰ πάντα. πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν
Ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί·

I. 11.

I. 11.

v. 4. 5.

Seu plures hiemes, seu tribuit Iupiter ultimam,
Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum

Ex physicis rationibus lucem his vv. affundere conatus est Cel. *Voigt*, qui cum maxime Academiam Ienensem ornat. Is haecce olim ad Heynium perscripsit, a quo benevole mecum communicata sunt:

Von der Insel Stromboli, sonst Strongyle, sagt Strabo L. VI. Ipsa quoque *ignita* ac *fulgore excellens*, in qua habitasse Aeolum ferunt. und Solin. c. 12. Strongyle, Aeoli domus, vergit ad solis exortus minime angulosa, quae *flammis liquidioribus* differt a caeteris: haec caussa hinc efficit, quod eius fumo potentissimo incolae praesentiscunt, quinam flatus in triduo portendantur: Welches auch Plinius fast in denselben Ausdrücken sagt. Dolomieu in seinen Reisen nach den Liparischen Inseln ist sehr ausführlich bei Beschreibung des Vulkans von Stromboli; ich führe daraus folgende Stellen nach der Lichtenbergischen Uebersetzung an. S. 118. „Ich hatte die ganze Nacht hindurch an ihren absetzenden Bränden das reizendste Schauspiel in der Natur. — — Der Feuerschlund befindet sich an der *nordwestlichen* Seite auf dem *Abhange* des Berges. Ich habe die ganze Nacht hindurch nach genau abgemessenen Zwischenzeiten von 7 bis 8 Minuten glühende Steine auf mehr als 100 Fuss in die Höhe treiben gesehen: die Steine flogen zwar in verschiedenen Richtungen aus dem Schlunde, allein der gröfste Theil fiel doch in den Krater zurück, die übrigen *rollten über den Abhang herunter in die See.* Ein jeder solcher Auswurf war von einer auflodernden rothen Flamme begleitet — — — ein dumpfer Knall, gleich einer Mine, die wenig Widerstand findet, liess

ſich jedesmal hören. — — Die aus dem Schlunde ausfahrenden Steine glühen hellroth und ſprühend, und geben das ſchönſte Feuerwerk. Ich konnte nicht müde werden, dieſes ſeltſame und zugleich prächtige Schauſpiel mit aller Aufmerkſamkeit zu betrachten. — — Der Berg iſt beynahe dem auf Salini gleich, das iſt, faſt 1000 Schritte hoch: nur iſt der Abhang nicht ſo ſteil — — der Krater hat kaum 50 Schritte im Durchmeſſer. Der Vulkan war zu der Zeit, da ich ihn beobachtete (den 19. Iul.) *in dem Zuſtande der Ruhe*, denn es giebt Zeiten, wo er gleichſam *aufgebracht* zu ſeyn ſcheint, wo die *Gährung wirkſamer*, *die Ausbrüche häufiger und heftiger* ſind. Die Steine fliegen alsdenn viel höher, ihre Richtungen ſind mehr *divergirend*, und werden auf *gröſsere Weiten in das Meer* geſchleudert. *Ueberhaupt iſt die Entzündung dieſes Vulkans im Winter heftiger* als im Sommer, auch bei Annäherung eines Gewitters und böſer Witterung, und, ſo lange dieſe dauren, immer ſtärker, als wenn ſie vorüber ſind. Vor 15 Jahren bin ich zweymal zur Nachtzeit und zwar während eines heftigen Sturms ohnweit Stromboli vorbeigekommen, wo er viel ſchneller hinter einander und nach Zwiſchenzeiten von 2 oder 3 Minuten ſeine Auswürfe bewirkte. *Die Steine flogen auf 200 Schritte weit in die See*, eine rothe ſchimmernde Flamme loderte unaufhörlich aus dem Krater, und erleuchtete *die See weit umher*. — — Ich ſahe, daſs der ganze Berg aus nichts als Aſche und Schlacken beſteht, die in ſehr regelmäſsigen Schichten über einander liegen, und ſich mit dem Abhange des Berges vollkommen gleich abſenken. — — Stromboli iſt der einzige gekannte Vulkan, der unabläſſig arbeitet und keine Ruhe hält. — — Alle Laven, die man unter ſeinen Aſchen in den Schluften und an den ſteilen Abhängen findet, ſind *ſehr alt*. Es wäre überflüſſig, eine beſondere Beſchreibung der auf dieſer Inſel befindlichen Laven und vulkaniſchen Materien hier anzu-

anzuhängen, da sie von den *Produkten anderer Vulkane nicht verschieden* sind." — So weit Dolomieu.

Bey Lesung dieser Stellen fiel mir ein, ob sich nicht die schwierige Horazische Stelle Od. I. 11. 5. „quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare Tyrrhenum" sehr leicht daraus erklären liesse. Horaz, der hier den Winter tropisch für ein ganzes Lebensjahr setzt (vielleicht weil er die Ode im Winter verfertigte, oder das nachfolgende Bild darin anbringen wollte) schildert diesen Winter dadurch, dass er ihn dem Tyrrhenischen Meere durch entgegengesetzte Bimssteine in seinen Drängen Einhalt thun lässt. Nach der besten mir bekannt gewordenen Erklärung soll dies überhaupt nichts anders heissen, als dass in der stürmischen Jahrszeit, welche in Italien der Winter ist, die Wellen des Tyrrhenischen Meeres an die Klippen schlagen, von denen sie aber aufgehalten werden, so dass sie nicht im Stande sind zu thun was sie wollen, d. i. dass sie diese Klippen nicht wegreissen können. Bei dieser Erklärung finde ich mancherley zu bedenken. Erstlich ist die Begebenheit, dass Meeresfluthen an Felsen schlagen, etwas so sehr gewöhnliches, dass sie in allen Meeren zu allen Zeiten, und bey jeder Art des Gesteins sich ereignet; warum hat also Horaz dieselbe so bestimmt vom Tyrrhenischen Meere, blos von der Jahrszeit des Winters und vom Bimsstein erwähnt? ja warum hat er ihrer überhaupt gedacht, da ihn der Gegenstand seiner Ode doch so wenig dazu zu nöthigen scheint, und sie seiner Leuconoe und jedem Leser eben wegen ihrer Gewöhnlichkeit so gleichgültig seyn muss? So wird auch pumex meines Wissens anderswo weder vom Horaz noch von sonst Jemanden für Seeklippen gebraucht. Es ist zweitens hart, wenn man sagen will „der Winter setzt die Klippen dem Drängen des Meeres entgegen„ der Winter macht eigentlich, dass die Wellen gegen die Klippen stossen, und wenn sich nun diese nicht forttreiben lassen, sondern jene vielmehr

zum Wiederumkehren nöthigen, so liegt freylich der Grund des Umkehrens mit in dem Anprellen, und sofort auch mit in der Idee des Winters; denn wären die Wellen nicht angeprallt, so hätten sie die Felsen nicht zum Umkehren nöthigen können —; aber wer wird glauben, dass ein Horaz solche kühne Figuren werde auf einander gehäuft haben? Hiems debilitat mare, dum opponit ei pumices gibt also nach dieser Construction gar keinen wahren Sinn, denn im Winter liegt gar nicht der Grund, dass Klippen den Meereswellen entgegengesetzt werden. Da also Herr Schmidt bey seiner Uebersetzung des Horaz nicht anders construiren zu müssen glaubte, so sah er sich genöthiget, zur Steuer der Wahrheit aus pumices Eisfelsen zu machen, und dies gäbe auch den natürlichsten Sinn, wenn nur nicht die Rede vom Tyrrhenischen, sondern von irgend einem andern Meere die Rede wäre, welches im Winter zum Theil zufriert. Construirt man nun so: Hiems debilitat mare, dum oder quia ei opponuntur pumices, so sieht man nicht, wie man der obigen Critik ausweichen will, denn der Winter gäbe sonach erstlich dem Meere die Kraft, dass es gegen Etwas nicht ausweichendes drängen kann, und schwächte sodann auch wieder eben diese Kraft dadurch, dass er es gegen so Etwas fest widerstehendes treibt — Dies hiesse wirklich mit Worten gespielt, welches man aber vom Horaz eben nicht gewohnt ist. Was wäre also hier anzunehmen? Ich will meine Gedanken sagen. Da die Ode, worin diese Stelle vorkommt, so kurz ist, und überhaupt nur eine blosse Epikurische Lebensregel enthält, so wollte sie vermuthlich der Dichter durch ein Einschiebsel etwas heben, und dies konnte auf keine füglichere Weise geschehen, als dadurch, dass er seiner Leuconoe eine der prachtvollesten Naturscenen vor die Einbildungskraft brachte; dass er sich aber auf das Detail derselben nicht näher einläst, setzt voraus, dass sie allgemein bekannt gewesen seyn muss,

mufs, und fo keiner umftändlichen Ausmahlung bedurft hat. Ich glaube demnach, Horaz hat mit diefem Wintergefchäfte nichts anders als das von Dolomieu befchriebene majeftätifche Schaufpiel, das der Vulkan von Stromboli darftellte, gemeint; wenigftens pafst auf diefe Weife alles aufs befte zufammen; denn nach Dolomieu ift der Winter, oder die ftürmifche Witterung derjenige Zeitpunkt, wo das Auswerfen des Vulkans am häufigften und heftigften gefchieht; die Infel Stromboli und ihre nordweftliche Küfte liegen fo, dafs fie gerade das Tyrrhenifche Meer, welches beftändig auf die Sicilifche Meerenge losdrängt, und vielleicht an ihrem Dafeyn den gröfsten Antheil hat, vor fich haben. Der Auswurf von glühenden vulkanifchen Schlacken wälzt fich wüthend gegen das herzudringende Meer, und macht fowohl durch feine Maffe, als durch feine Glut eine natürliche Diverfion in dem Theil des Waffers, das auf diefe Stelle trifft, und bricht, oder debilitirt alfo ganz eigentlich diefe Fluthen. Die Auswürfe der Vulkane auf den übrigen Liparifchen Infeln beftehen nach eben des angeführten Dolomieus Zeugnifs aus wahren Bimsftein, fo dafs er deshalb die Infel Lipari die Vorrathskammer von Bimsftein für ganz Europa nennt; und wiewohl die Strombolifchen Laven kein wahrer Bimsftein find, fo haben fie doch eine folche Gleichförmigkeit mit demfelben, dafs fie mit weit mehrerem Recht als die gewöhnlichen Seeklippen können pumices genannt werden. Obgleich Stromboli itzt auch im Sommer etwas auswirft, fo kann es doch gar wohl feyn, dafs zu Horazens Zeiten diefes Auswerfen im Winter blos, oder doch fo vorzüglich gefchehen ift, dafs man das zu den übrigen Jahreszeiten gefchehene gar nicht in Betracht gezogen hat, zumal da es fich auch nur in den längern und dunklern Winternächten gut beobachten läfst. Dafs aber überhaupt Stromboli damals Feuer ausgeworfen hat, beweifen die oben angeführten Stellen des Strabo und Solin.

Stromboli lag übrigens auch ſo vortheilhaft, daſs die Bewohner der weſtlichen Küſte des untern Italiens ſeine Auswürfe, wenigſtens den damit vergeſellſchafteten und ſich weit erſtreckenden feurigen Schein leicht beobachten konnten, und die ganze Begebenheit war ſonach eine Sache, die Horaz als Etwas, das ſeinen Landsleuten gleich einfiel, wenn ſie nur mit einem Wort darauf aufmerkſam gemacht wurden, vorausſetzen konnte. Ich würde alſo die Stelle im Horaz ganz wörtlich und ohngefähr ſo überſetzen „oder es mag dieſer Winter der letzte ſeyn, der itzt den Drang des Tyrrheniſchen Meeres durch glühende Lavaſtröme zu brechen ſtrebt." Haec ille, ſatis docte atque ingenioſe; quamquam ex poeticis rationibus locum Horatii ſatis commode expediri poſſe arbitror. Scilicet, quod iam ad iſtum locum notavi, exornare voluit poeta nimis pedeſtre, *hiemem, quae nunc eſt*, *ultimam* hanc *hiemem*. Iam, quod paullo ornatius erat, *h. quae nunc ſaevit*, nobilitavit poeta imagine, ad litoralem Italiae plagam accommodata: *quae iam maximos fluctus in mari Tyrrheno ciet*. Hoc, quo vividius ad ſenſum eſſet, recte ita efferri poterat: *quae magnos maris Tyrrheni fluctus ad Italiae oram advolvit;* pro quo eſt, naturae rei et litori Italico, qua ſaxoſum eſt, convenienter: *quae Tyrrhenos fluctus ad Italiae litora frangit*. *Debilitat* adeo fluctus hiems, quatenus pumicibus *oppoſitis* (delecte ut Virgilii: rupes immota *reſiſtit*) illidit, ibi frangendos. Eadem ornatus ſpecies in Orphico verſu (Hymn. XXI. 4.) de Tethye:

Θραύουσ' αἰγιαλοῖσι πέτρῃσί τε κύματα μακρά.

omnino pro: *mare conturbans*, *commovens*. Neque vero quemquam morari debebat, quod *hiems* iſta efficere dicatur, quum conſtanter fere poetae res illas phaenomeni cuiuspiam cauſſam conſtituant, quas cum eo ſimul fere exiſtere, in conſpectum prodire ſeu illo apparente decedere meminerint. Ortus et occaſus quorundam ſiderum

rum

rum tempeſtates ciere a poetis tradi quis neſcit? Ita h. l. *hiems* turbat mare, quatenus per eam procelloſiſſimum eſt. Quaeſite quoque apteque novata vocabuli poteſtate *pumices* de ſaxis undarum appulſu adeſis et extritis, adeoque maritimis. Schmidtii *Eisſelſen*, ut pleraque illius viri, quae ex ſe depromſit, inepta ſunt atque deridicula.

Paullo ante v. 3. *Vt melius, quidquid erit, pati*, graeca plane ſunt, ut plura huius carminis:

βέλτιον ὡς, ὅ, ττι κεν ᾖ, παθεῖν

eadem metri ratione. Mox v. 6. *Sapias, vina liques* caet. ut Martial. VIII. 77. 3.

Si ſapis, Aſſyrio ſemper tibi crinis amomo
Splende[illegible]

v. 7.

— dum loquimur, fugerit invida
Aetas.

Ad verba ac ſententiam Auctor Eleg. in Pithoei Epigr. p 421.

Heu male, crede mihi, ſi quis (ſ. quisquis) *ſua gaudia differt;*
Dum loquimur, nox eſt, mortis et umbra ſubit.

Coll. Ovid. ex P. IV. 3. 58.

I. 12.

Ad v. 19. p. 132. col. 1. poſt verba: proximum a Iove in Deorum concilio locum occupat, adde Pindari fr. apud Plutarch. Quaeſt. Conv. I. 2. p. 617. C. (Heyn. p. 119.) de Minerva:

Πῦρ πνέοντος ἅτε κεραυνοῦ ἄγχιστα ἡμένῃ.

v. 57 — 60.

Te minor latum reget aequus orbem:
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parum caſtis inimica mittes
Fulmina lucis.

At-

Archelaus in aeneam Alexandri ſtatuam, Lyſippi opus, Anal. Br. II. p. 58.

Τόλμαν Ἀλεξάνδρου καὶ ὅλαν ἀπεμάξατο μορφὰν
    Λύσιππος· τίν' ὁδὶ χαλκὸς ἔχει δύναμιν;
Αὐδασοῦντι δ' ἔοικεν ὁ χάλκεος ἐς Δία λεύσσων·
    Γᾶν ὑπ' ἐμοὶ τίθεμαι, Ζεῦ, σὺ δ' Ὄλυμπον ἔχε.

Venuſte! Conf. Ovid. Faſt. II. 138.

I. 13.

v. 9. in nota poſt Tibulli locum adde Ovid. Met. IX. 867.

Vror enim, laeſusque exaeſtuat [illegible]ius ignis.

v. 15.

— — *oſcula, quae Venus*
Quinta parte ſui nectaris imbuit.

Eadem rei ſpecie Anacreon uſus eſt in roſae venuſtate declaranda Carm. LIII. 39.

Μακάρων θεῶν δ' ὅμιλος,
Ῥόδον ὡς γένοιτο, νέκταρ
Ἐπιτέγξας, ἀνέτειλεν
Ἀγέρωχον ἐξ ἀκάνθης
Φυτὸν ἄμβροτον Λυαίου.

Catull. XCIX. 1.

Surripui tibi, dum ludis, mellite Iuventi,
    Suaviolum dulci dulcius ambroſia.

I. 15.

v. 3.

Ingrato celeres obruit otio
    Ventos.

Eadem ſpecie Aeſchylo (Agam. 201.) πνοαὶ ἀπὸ Στρυμόνος μολοῦσαι dictae κακόσχολοι, *impatientes otii, quibus moleſtum eſt otium.*

v. 12.

v. 12.

— Iam galeam Pallas et aegida
Currusque et rabiem parat.

Cum poſtremis componi debebat Homer. Il. IX. 304. de Achille:

Νῦν γάρ χ' Ἕκτορ' ἕλοις, ἐπεὶ ἂν μάλα τοι σχεδὸν ἔλθῃ,
Λύσσαν ἔχων ὀλοήν.

v. 22.

Non Laërtiaden, exitium tuae
Genti, non Pylium Neſtora reſpicis?

Non reſpicis, poſſit accipi: non cogitas nunc, neſcis, fore aliquando, ut fortiſſimi Graeci in te invehantur. Sed teneo alteram rationem, in Notis propoſitam de intentiore Paridis fuga τὸ *reſpicis* expedientem.

v. 31.

Quem tu — — ſublimi fugies mollis anhelitu

Sublimem anhelitum optime explicat Stat. Theb. XI. 239.

Nuntius examimi ſuſpenſus pectora curſu
Aepytus ad regem — — tendit.

I. 16.

v. 22 ſqq.

Compeſce mentem: me quoque pectoris
Tentavit in dulci iuventa
Fervor et in celeres iambos
Miſit furentem.

Theognideis adde Homer. Il. IX. 255.

σὺ δὲ μεγαλήτορα θυμὸν
Ἴσχειν ἐν στήθεσσιν.

Poſteriora forte fluxere ex Archilocho, quantum ex eius fragm. XXX. coniicere licet;

Ἤμβλα-

"Ημβλακον καί που τιν' ἄλλον ἤδ' "Ατη κιχήσατο.

coll. Epod. VII. 13. — *Celeres iambos* egregie expedit epigr. ἀδέσποτον in Collect. Pithoei p. 151.

Adesto Iambe praepes et tui tenax
Tenoris adde concitum celer pedem
Adulta felle qualis ante carmina
Dabas amarus, ultor impetus tui.

Vbi posteriora respiciunt πικρόχολον Archilochi στόμα

ὅς ποτε πικρὴν
Μοῦσαν ἐχιδναίῳ πρῶτος ἔβαψε χόλῳ.

iuxta Lentulum Gaetul. VI. 1. (Anal. Br. II. 167.).

I. 17.

Vv. 5—12. *Impune tutum per nemus . . . laevis personuere saxa.* Anyte VIII. (A. Br. I. 198.) eadem imagine:

Τίπτε κατ' οἰόβατον, Πὰν ἀγρότα, δάσκιον ὕλαν
ἥμενος, ἀδυβόᾳ τῷδε κρέκεις δόνακι;
"Οφρα μοὶ ἑρσήεντα κατ' οὔρεα ταῦτα νέμοιντο
Πόρτιες, ἠϋτόκων δρεπτόμεναι σταχύων.

v. 25 sqq.

— — *ne male dispari*
Incontinentes iniiciat manus
Et scindat haerentem coronam
Crinibus immeritamque vestem.

Eadem calidioris e zelotypia amoris signa exhibet Lucian. Dial. Meretr. VIII. init. "Ει τις δὲ μήτε ζηλοτυπεῖ, μήτε ὀργίζεται, μήτε ἐῤῥάπισέ ποτε, ἢ περιέκειρεν ἢ τὰ ἱμάτια περιέσχισεν, ἔτι ἐραστὴς ἐκεῖνος ἐστίν;

I. 18.

v. 4.

— — — — *neque*
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

En-

Euripid. Bacch. 278 sqq.

— — ὁ Σεμέλης γόνος
Βότρυος ὑγρὸν πόμ' εὗρε, κεἰσηνέγκατο
Θνητοῖς, ὃ παύει τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς
Λύπης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς,
Ὕπνου τε λήθην τῶν καθημέρων κακῶν
Δίδωσιν, οὐδ' ἔστ' ἄλλο φάρμακον πόνων.

v. 10.

Quum ſas atque neſas exiguo fine libidinum
Diſcernunt avidi.

exiguo fine, omnino nullo. Pindar. Ol. I. 57. μείων γὰρ αἰτία, i. ὀλίγη pro οὐδεμία, uti optime Heyn. Infra II. 6. 18. *Aulon minimum* h. omnino non *invidet Falernis uvis.*

Ad v. 15. plenior adducendus erat Rhiani locus, nam in verbis laudatis non latet, quod cum *tollens verticem* comparari poſſit; nimirum:

Ἀλλ' ὑπεροπλίῃ καὶ ἀμαρτωλῇσι νόοιο
Ἶσα Διῒ βρομέει, κεφαλὴν δ' ὑπὲρ αὐχένας ἴσχει.

Mox ad v. 16. Pauſaniae locus de vitrea phiala forte paullo ſubtilius a me explicatus.

I. 19.

v. 14. *Hic*
Verbenas, pueri, ponite, turaque
Bimi cum patera meri
Mactata veniet lenior hoſtia.

h. apparate quantocius ſacrificium, quo Venerem placem. Facile perſpicitur, orationem ad pedeſtrem formam ita revocandam eſſe: ponite hic verbenas, tura, merum, victimam; quae vivida partium enumeratio eſt pro, inſtruite ſacrum: *quo peracto* leniorem experiar Venerem. Sed docte hoſtiam poeta in priore commate omittit, et in poſteriore generalem ſacrificii notionem ea involvit.

Eadem

Eadem, ne quis de hoſtia Veneri mactata amplius dubitet, enumerat Martial. IX. 91. 16. in ſacro *Divae Paphi* facto:

Et cum ture meroque victimaque
Libetur tibi candidas ad aras
Secta plurima quadra de placenta.

I. 21.

V. 5.

Vos laetam fluviis et nemorum coma,
Quaecunque caet.

Orph. H. XXXI. 4. 5.

Ἡ διάγεις ὄχθους ὑψαύχενας ἀκρωρείους
Ἠδ' ὄρεα σκιόεντα νάπαισί τε σὴν φρένα τέρπεις.

de Diana haud dubie, iudice quoque Ruhnk. Cum exitu huius carminis comparandum Philippi Epigr. XLVII. (Anal. Br. II. 224.):

Ζηνὸς καὶ Λητοῦς θηροσκόπε τοξότι κούρη,
Ἄρτεμις, ἣ θαλάμους τοὺς ὀρέων ἔλαχες,
Νοῦσον τὴν στυγερὴν αὐθημερὸν ἐκ βασιλῆος
Ἐσθλοτάτου πέμψαις ἄχρις Ὑπερβορέων.

I. 24.

v. 2.

— — *Praecipe lugubres*
Cantus Melpomene.

Iubet Muſam προοιμιάζειν, quo dignius exiſtat carmen. Similiter Steſichorus Muſam ἀρχεσίμολπον, Πίνδαρος δὲ (Pyth. I. 7.) ἀγησίχορα τὰ προοίμια lyrae Apollinis dixit, iuxta Athen. IV. p. 180. E. Adde Dionyſ. H. I. 1. 2. in Anal. Br. II. 253.

v. 6. p. 233. col. 2. poſt verba: *numina iſta* (Veritas, Fides, Iuſtitia) — *eum comitari priſco ſermone dicuntur:* adde Martial. X. 78. 1.

Ibis

Ibis littoreas, Macer, Salonas,
Ibit rara Fides, amorque recti,
Et ſecum comitem trahet Pudorem.

De *vana* mortuorum *imagine* v. 16. vid. Davlſ. ad Cic. Tuſc. Quaeſt. I. 16.

v. 19. 20.
Durum! ſed levius fit patientia
Quidquid corrigere eſt nefas.

Aeſchyl. Prom. 103.

— — τὴν πεπρωμένην δὲ χρὴ
Αἶσαν φέρειν ὡς ῥᾷστα, γιγνώσκονθ᾽ ὅτι
Τὸ τῆς ἀνάγκης ἔστ᾽ ἀδήριτον σθένος.

Apollodorus apud Stob. Flor. Grot. p. 453.

Χαλεπὸν τὸ Τύχης πρᾶγμα, χαλεπόν· ἀλλὰ δεῖ
Αὐτὴν φέρειν κατὰ τρόπον, ὥςπερ φορτίον.

Iacobs Horatio obverſata fuiſſe putabat Archilochi I. 6. ubi κρατερὴν τλημοσύνην vocat φάρμακον hominibus divinitus datum.

I. 25.

v. 11. 12.
Thracio bacchante magis ſub inter-
lunia vento.

Eadem vehementioris amoris cum impetuoſiſſimo vento comparatio apud Max. Tyr. p. 297. (Vrſin. in Carmin. IX. ill. fem. p. 18.) τῇ δ᾽ ὁ Ἔρως ἐτίναξε τὰς φρένας ὡς ἄνεμος κατ᾽ ὄρος δρυσὶν ἐμπεσών.

I. 27.

v. 19.
Quanta laborabas Charybdi

Eadem fere rei imago apud Catull. LXVIII. 107. 8.

— *tanto te abſorbens vortice amoris*
Aeſtus in abruptum detulerat barathrum.

ducta e Theocr. III. 42.

Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλλετ' ἔρωτα.

Sed *Charybdin* posuit Horatius, in rapacitate mulieris notanda. Alciphr. I. 6. p. 24. de Galene: κωμάζουσι πρὸς αὐτὴν ἢ πρὸς θάλασσαν νεολαία καὶ ἄλλος ἄλλο δῶρον ἀποφέρει· ἡ δὲ εἰςδέχεται καὶ ἀναλοῖ Χαρύβδεως δίκην.

I. 28.

v. 5.

Aerias tentasse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum —

h. de Diis ac mundo philosophatum. Nostrum et Lucretianum locum, in Notis adpositum, illustrat Cic. de Fin. II. 31. *Haec non erant eius* (Epicuri), *qui innumerabiles mundos, infinitasque regiones, quarum nulla esset ora, nulla extremitas, mente peragravisset.*

In vv. 9 — 13. *habentque Tartara Panthoiden* caet. forte subtilior fui, quam opus erat. Multo enim simplicius et ad verba accommodatius erit: Pythagorae moriendum fuit, etsi iam antea semel mortuus esset. Hoc ornavit *rogi* notione advocata, quo corpus crematum erat: supervixit tamen rogo, in novam vitam transgressus; adeoque nihil rogo dedit praeter nervos et cutem. Pededris adeo ratio erat: quamvis, quod quidem clypei argumento probabat, iterum revixerat.

v. 14. *Non* sordidus *auctor naturae verique.* — In animo forte habuit poeta Lucilianum, quod est apud Cic. de optimo gen. orat. 17. Aeschines tanquam Aeserninus, ut ait Lucilius

— — non spurcus *homo, sed doctus et acer*
Cum Pacidiano hic componitur, optimu' longe
Post homines natos.

non sordidus igitur *auctor naturae verique* audit Pythagoras, h. doctus et acer philosophus.

I. 33.

Ad vv. 11. 12. *cui placet impares formas atque animos sub iuga aënea saevo mittere cum ioco*, perperam duas diversas loquendi formas statui, inductus potissimum III. 9, 18. *Quid si prisca redit Venus*, diductosque iugo *cogit aeneo;* sed h. l. diserte poeta ait, Venerem *saevo cum ioco* duo diversissima ingenio sub unum iugum, amore non mutuo, sed diversis affectibus, dum alter amat, alter odit, mittere. Vulgaris adeo sententia erat: Dura haec amoris conditio proposita est hominibus, ut ament, a quibus non redamentur.

I. 34.

v. 9—12.

Quo bruta tellus et vaga flumina
Quo Styx et invisi horrida Taenari
Sedes Atlanteusque finis
Concutitur.

Cum Horatio (et Virg. Ge. I. 328 sqq.) certasse videtur Sil. V. 385.

Sic ubi — — molitus Iupiter altas
Fulmine nunc Alpes nunc mixta Ceraunia coelo
Intremuere simul tellus et pontus et aether
Ipsaque commoto quatiuntur Tartara mundo.

v. 14.

— — Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet.

Eadem rei imago, quamquam minus exornata in Stat. Theb. XI. 649.

Res Amphionias alio, sceptrumque maligna
Transtulerat Fortuna manu.

De *stridore* metaphorice accepto Flor. IV. 3. extr. *Quod in annua caeli conversione fieri solet, ut mota sidera*

tonent, ac suos flexus tempestate significent; sic cum Romanae dominationis,, i. e. humani generis, conversione penitus intremuit, omnique genere discriminum, civilibus, terrestribus ac navalibus bellis omne imperii corpus agitatum est.

I. 35.

v. 4.

— — *vel superbos*
Vertere funeribus triumphos.

Illustre humanorum casuum documentum suppeditat Paulli triumphus duorum filiorum morte funestatus. Liv. XLV. 41. ita eum loquentem inducit: *Postquam omnia secundo navium cursu in Italiam pervenerunt, neque erat, quod ultra precarer; illud optavi, ut cum ex summo retro volvi* (vid. ad III. 10. 10.) *fortuna consuesset, mutationem eius domus mea potius, quam respublica sentiret. Itaque defunctam esse fortunam publicam mea tam insigni calamitate spero*, quod triumphus meus velut ad ludibrium casuum humanorum duobus funeribus liberorum meorum est interpositus. Triumphus *superbus*, ut *laurus superba* Sil. XV. 119.

Vv. 5 — 8. Valesi. Emendatt. II. 24. Fortunae effigiem a poeta respici opinabatur, altera manu Cornucopiae, altera gubernaculum tenentis, atque hoc *domina aequoris*, illud *ruris colono* innui. Quo eodem trahebat Dionis (Orat. II. p. 595.) descriptionem Fortunae, quae τῇ μὲν τεταμένων τῶν χειρῶν μηχανωμένῃ τε πλοῦν καὶ κατιθύνουσα, τῇ δὲ τοὺς καρποὺς ἀφθόνως διδοῦσα· hoc quidem verius arbitror.

v. 13.

Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam —

Aeschyli adducto loco adde Pausan. III. 7. ὁ πόλεμος οὗτος εὖ τὴν Ἑλλάδα ἔτι βεβηκυῖαν διέσεισεν ἐκ βάθρων.

v. 21.

v. 21.

Te Spes et albo rara Fides colit
Velata panno —

Raram Fidem ex h. l. dixit Martial. X. 78. 2. et candidum Fidei amictum Noster forte mutuatus est ab Hesiod. Ἔργ. 198. ubi Αἰδὼς καὶ Νέμεσις

Λευκοῖσιν φαρέεσσι καλυψαμένω χρόα καλόν.

v. 27. *diffugiunt amici*
Ferre iugum pariter dolosi.

dolosi ferre graece pro, quam ut ferant. Succurrit nunc locus Pindari Isthm. VII. 61.

— — — τὰ μακρὰ δ' εἴ τις
Παπταίνει, βραχὺς ἐξικέ-
σθαι χαλκόπεδον θεῶν
Ἕδραν.

βραχὺς ἐξικέσθαι h. ἀσθενέστερός ἐστιν, ἢ ὡς caet. uti optime Heyn. Ad rem ac verba Ovid. Trist. V. 2. 39. 40.

Me miserum! quid agam, si proxima quaeque relinquunt!
Subtrahis effracto tu quoque colla iugo.

Eadem gnome apud Plaut. Stich. IV. 1. 16.

Vt quoique homini res parata est, firmi amici sunt: si res labat
Itidem amici collabascunt; res amicos invenit.

Ἀνδρὸς κακῶς πράσσοντος ἐκποδὼν φίλοι in Grot. Excerpt. p. 945.

II. 3.

v. 4 sqq. — — moriture Delli,

Seu maestus omni tempore vixeris
Seu te — — —
— — — bearis
Interiore nota Falerni.

Incertus ep. DXXVII. Anal. Br. III. 262.

Πολλὰ πιὼν τέθνηκας, Ἀνάκρεον· ἀλλὰ τρυφήσας·
Καὶ σύ γε μὴ πίνων ἵξεαι εἰς Ἀΐδην.

Mox ad *umbram hoſpitalem* v. 10. cf. Virg. Ge. IV. 24.

Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.

Vterque expreſſit Anacreontis καταγώγιον c. XXI.

καλὸν τὸ δένδρον
Ἁπαλὰς σείει δὲ χαίτας
Μαλακωτάτῳ κλαδίσκῳ.
Τίς ἂν οὖν ὁρῶν παρέλθοι
Καταγώγιον τοιοῦτο;

II. 6.

v. 17.
Ver ubi longum tepidasque praebet
Iupiter brumas.

Imitatus eſt locum Auſon. de Burdigala (de clar. Vrb. XIV, 8—10.):

clementia coeli
Mitis ubi, et riguae larga indulgentia terrae
Ver longum, brumaeque novo cum ſole tepentes,

uti legit Heinſ. Adverſ. III. 13. p. 492.

II. 9.

v. 22. Cantemus Niphaten et Medum flumen
minores volvere vortices.

Eadem imago in Sil. III. 599.

Compeſcet ripis Rhenum, *reget impiger Afros.*

h. Rhenum exundantem intra alveum ſuum coget, h. Germanorum ferociam contundet, eos domabit.

II. 10.

v. 2. In τῷ *ſemper* cum reliquis conciliando forte argutatus ſum, neque tali molimine opus erat, ut illud ſen-

ſententiae perſpicuitati ac veritati congrueret. *Altum non ſemper urgendo* puto eſſe ſimpliciter: ſi non hoc agas, ut altum ſemper urgeas, continuo enixeque curſum eo dirigas; ſeu, demta allegoria: ut altiora ambitioſe ſecteris, enixiſſimo ſtudio adſequi coneris. Habet adeo *ſemper* notionem pertinacis ſtudii, ut altius proveharis, inſumti.

II. 11.

v. 18 — 20.

— — *Quis puer ocius*
Reſtinguet ardentis Falerni
Pocula praetereunte lympha.

Meleag. CXIII. 3. (Anal. I. 32.)

— — σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος· ἢν δέ νιν εἴργῃς
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Et inter Aenigm. apud Brunk. T. III. p. 323. aen. XVIII.

Νῦν δὲ νέμιων πύρινόν με τρισὶ Νύμφαισι μιγῆναι
Δέρκεαι ὑελίνῳ κείμενον ἐν δαπέδῳ.

Mox v. 21.

Quis devium ſcortum eliciet domo
Lyden?

Anacr. IV. 14.

Ἐμὲ μᾶλλον, ὡς ἔτι ζῶ,
Μύρισον, ῥόδοις δὲ κρᾶτα
Πύκασον, κάλει δ' ἑταίρην.

eadem ſententiarum progreſſione.

II. 16.

De vv. 5 ſqq. forte paullo durius ſtatui, resque e lyrica ratione ita expedienda: Generalis ſententia, quam animo informatam habebat poeta, erat: *Otium tam corporis quam animi in votis habemus omnes:* huius priori commati (*otio corporis*) explicando exornandoque inhae-

ſit (vv. 1—6), ſuppreſſo altero, *otio animi, tranquillitate*, e vv. 7. 8. demum eliciendo; atque in hoc haeret ac defigitur poeta in ſeqq. *Non enim gazae* ſqq. omiſſo plane altero priore, ab argumento, quod ſibi tractandum propoſuerat, alieno. Apodoſis igitur eſt: *ſed otium hoc* (animi) *non paratur divitiis nec honoribus*.

II. 17.

v. 5.

Ah! te meae ſi partem animae rapit
Maturior vis? caet.

Eodem acumine epigramma ἀδέσποτον in Pithoeanis p. 41.

Ablatus mihi Criſpus eſt, amici;
Pro quo ſi pretium dari liceret,
Noſtros dividerem libenter annos.
Nunc pars optima me mei reliquit.
Criſpus praeſidium meum, voluptas,
Pectus, deliciae: nihil ſine illo
Laetum mens mea iam putabit eſſe.
Conſumtus male, debilisque vivam,
Plus quam dimidium mei receſſit.

Vv. 17 ſqq. Magnam apud Viros doctos et humanitatis ſtudioſos me initurum gratiam ſpero, ſi, quae *Reimerus*, Vir doctiſſimus mihique amiciſſimus, Regiae Societatis Scientiarum, quae Gottingae floret, Adſeſſor digniſſimus, idemque *Hiſtoria problematis de Cubi duplicatione* detexta nominis claritatem adeptus, ſuper vv. 17 ſqq. ex aſtrologica diſciplina rite expediendis mecum perhumaniter communicavit, hic adpoſuero. Ita vero ille diſſerit:

Quae iam a primis inde Aſtronomiae originibus hominum animos implevit ſuperſtitio, qua in multas naturales res et eventus, quam animadvertiſſe ſibi perſuaderent ſiderum inſignem vim, eandem his in omnes omnino res

res humanas pariter vindicandam esse suspicarentur: peperit ea peculiarem aliquam et temporis successu, observationibus sedulo adhibitis, in iustas disciplinae formas redactam doctrinam, Astrologiam; quae, quasi altera pars Astronomiae, ex mutua siderum eo momento, quo quisque nasceretur, in coelo constitutione accurate observata, eius indolem, mores, vitae casus, mortem caet. ad certas leges regulasque adstringeret; quam etiam Augusti temporibus apud Romanos in magno honore fuisse, notissimum est. Est autem haec ars s. disciplina pro summa eorum, quae in habitu et positura siderum accidere possunt, multitudine et varietate, quae simul singulis rebus humanis sunt accommodanda, tot complicatis perplexisque praeceptis se invicem varie vel confirmantibus, vel restringentibus, vel prorsus tollentibus, referta, (accedit et ipsorum astrologorum in multis rebus gravissimis repugnantia) ut eius omnem et veram indolem, quoad quidem leges generaliores, paucis simul et perspicue exponere, perdifficile sit.

Ex ingenti eorum, quae in lato coeli campo conspiciuntur, inerrantium siderum multitudine, quibusque omnibus pro singulari cuiusque in ipso natali momento situ singularis aliquis in hominem nascentem effectus, maxime ex ipsius signi, quo singula astra sibi exhibere placuit humanae sollertiae, natura desumtus, tribuebatur; inprimis duodecim illa, in quae Zodiacus dividitur astra, maximam habere vim et virtutem credita sunt, atque eorum unicuique, ut et singulis cuiusque regionibus, vel benigna vel noxia vindicata est potestas. Primum autem et ante omnia diligenter et accurate explorandum erat, quodnam signum, et quota eius pars (*Grad*) eo momento, quo quisque nasceretur, emergeret. Ibi *horoscopus* dicebatur esse constitutus, i. e. locus, ex quo caetera omnia in coelo essent ordinanda et definienda. Ab ea igitur coeli parte exorsi Zodiacum in duodecim, quas vocabant *stationes* computando dividebant, earum unicuique triginta

 par-

partes adsignantes. Ex his inprimis *quatuor coeli cardines*, *ortus*, *occasus*, *medium* et *imum coelum*, erant definiendi; quorum quidem *ortus* erat pars ipsius horoscopi, quae in uniuscuiusque momento natali primum emergeret, ac deinceps per triginta partes in coelo produceretur; *occasus* autem ea coeli pars, quae in septimo ab horoscopo signo posita, aeque triginta partes in coelo sibi vindicaret. Similiter *medium coelum* in decimo vel interdum etiam in undecimo, *imum coelum* autem in quarto ab horoscopo signo constituebatur. Maxime autem insignis erat, ut illarum duodecim stationum, ita inprimis horum quatuor coeli cardinum, uniuscuiusque quidem in diversas vitae humanae res, vis et virtus, eaque ex signorum et planetarum in illis coeli stationibus et cardinibus situ temperanda. Caeterum e quatuor illis cardinibus is, qui medium coelum teneret, reliquos et dignitate et effectu superabat; cui proxime accedere existimabatur imum coelum; tertium autem dignitatis locum occupabat ortus, quartum denique occasus. Hisce duodecim stationibus per duodecim Zodiaci signa ita constitutis, duodecim *Athla* (quo vocabulo graeco opera, labores, studia, certamina, artes, et omnino quaecunque res aut quicunque casus in vita humana contingere possunt, intelliguntur) per eas adhuc erant distribuenda; et quidem ita, ut, invento fortunae loco, in proximum incideret militia et peregrinatio, in tertium negotia civilia, et sic porro reliqua per duodecim stationes certo ordine sequerentur. Ad inveniendum autem fortunae locum pro diurna vel nocturna genitura diversa tradebantur praecepta. Quare necesse erat, ut solis et lunae in coelo situm (in quonam quidem signo, et in quota eius parte invenirentur positi) accurate cognitum haberent.

Sed de reliquis etiam stellis errantibus s. planetis eadem omnino erant investiganda. Cum enim, ut singulis Zodiaci sideribus, ita quam maxime singulis planetis singularis aliqua in res humanas vis et virtus tribueretur, vel

vel benigna vel noxia: hanc ipſam ſigna, in quibus collocati eſſent, varie moderari poſſe putabant. Sic etiam cum duodecim ſignorum unumquodque planetae cuidam prae caeteris maxime proprium eſſe haberetur (unde is planeta huius ſigni vocabatur *dominus*, ſignumque ipſum eius *domus*); cumque inſuper quodvis ſignum, tum in tres partes, quas *decanos* dicerent, tum in triginta partes, quibus *fines* ſigni conſtituerentur, eſſet diviſum, iſtique decani et fines ſingulis planetis etiam vindicarentur: varie inde comparata exiſtimabatur alicuius planetae virtus, prout in ſua domo, vel in ſuo decano, vel in ſuis finibus eſſet conſtitutus (ubi vis eius maior credita eſt et vehementior), vel in alius planetae domo, vel decano, vel finibus. Quod autem mutuum planetarum inter ſe ſitum attinet, maximi erat momenti quaeſtio, num *diametra*, an *trigona*, an *quadrata*, an denique *hexagona radiatione* ſe invicem aut horoſcopum reſpicere invenirentur. *Diametra* autem radiatione horoſcopum vel planetam reſpicere dicebatur planeta, qui in ſeptimo inde ab horoſcopo vel a planeta ſigno eſſet conſtitutus; *trigona*, qui quintum ab horoſcopo vel a planeta teneret ſignum; *quadrata*, qui quartum; *hexagona* denique, qui tertium. Quod horoſcopum attinet, diametra et quadrata radiatio omnino infelix habita eſt et maligna, trigona autem fauſta et ſalutaris, hexagona minoris poteſtatis. Planetae autem ſi aliqua radiatione planeta inveniretur oppoſitus, atque eorum uterque eiusdem, ſive benevolae ſive malignae, haberetur naturae: uniuscuiusque vis et virtus, ſive in hominis ſalutem ſive perniciem, maxime augeri credebatur. Si vero beneficus alter, alter noxius declararetur, is, qui dextrum ſ. ſuperius in coelo latus teneret, eum, qui in ſiniſtro ſ. inferiore latere eſſet poſitus, vincere dicebatur.

Erant denique adhuc innumera alia diligenter inveſtiganda, v. c. ad definiendum vitae ſpatium, quis planetarum *vitae* eſſet *dator* (ſ. *geniturae dominus*), quis conſtitue-

ſtitueretur *temporum dominus* caet.: quae quidem omnia tantam contortorum praeceptorum ſuggerebant farraginem; ut aſtrologis, aſtra ex ipſorum commodis (prout uniuscuiusque hominis deſideriis gratificari cuperent) interpretandi, libera relicta eſſet poteſtas.

Sed ut iam ad ipſum Horatii carmen accedamus, et de iis, quae in eo aliquam ex Aſtrologia lucem et explicationem admittant vel requirant, videamus: verſuum illorum (17 ſqq.), *Seu Libra, ſeu me Scorpius* caet. ſenſus in univerſum ita ſane eſt concipiendus: *Quaecunque fuerit genitura mea, licet diverſa a tua: tamen mea cum tua* (quoad quidem vitae caſus in utraque praefinitos) *quam maxime conſentiat, neceſſe eſt.* Hanc ſententiam Horatius, prout quidem hactenus eius verſus interpretati ſunt viri docti, in hunc modum (quamvis ornatius) expreſſit: *Quodcunque ſidus in hora mea natali emerſerit, licet diverſum a tuo;* vel, ut propriis vocabulis aſtrologicis utamur: *In quocunque Zodiaci ſidere horoſcopus meus fuerit inventus, licet diverſo a tui horoſcopi ſidere: tamen horoſcopus meus cum tuo quam maxime conſentiat, neceſſe eſt.* Stellae hominem naſcentem *adſpicere* dicuntur, quae in eius hora natali in coelo ita collocatae inveniuntur, ut in eum vim aliquam habere credantur. Sic ſidus, in quo eſt horoſcopus, hominem naſcentem adſpicere ſine dubio dici poteſt. Ex doctrina aſtrologica etiam bene fieri potuit, ut, quamvis, quae in duorum hominum diverſa hora natali emergerent ſigna, eſſent vel maxime diverſa; reliqua tamen in utriusque genitura in coelo ita inter ſe invenirentur conſtituta, ut quoad valetudinem, mortem, omnesque vitae caſus, prorſus eadem praeſagiret utriusque horoſcopus. Definitur enim valetudinis mortisque conditio maxime diſtribuendis duodecim illis athlis, quorum ſupra mentio facta eſt, per duodecim Zodiaci ſigna; quae diſtributio non inde ab horoſcopi ſigno inſtituitur, ſed ex Solis vel Lunae ſitu, prout genitura eſt diurna vel nocturna, vario modo pendet.

Quod

Quod etiam vitae ſpatium attinet, maxime a domino geniturae derivatur, cuius inveniendi ratio (licet unam eandemque non omnes aſtrologi ſequantur) cum ſigno horoſcopi minime cohaeret. De iſtis autem vitae caſibus hic tantum ſermo eſt; non autem de moribus, operibus, artibus, dignitate, coniugio, prole, caet.: quae omnia, cum in Maecenate et Horatio admodum diverſe fuiſſent comparata, in utriusque genitura etiam multa aliter collocata, atque fere ipſa ſigna natalitia diverſa ex aſtrologiae praeceptis ſine dubio poſtularunt.

Scorpionem Horatius epitheto ornavit e doctrina aſtrologica, ut videtur, penitus deſumto, *partem violentiorem horae natalis* appellans. Violentius autem ſignum non incommode vocari opinor Scorpium, quatenus habitus eſt eius naturae, ut homines ſub eo nati, ad omnem violentiam et ſaevitiam proni, bellorum, caedis, rapinaeque ſtudio tenerentur, ut bellatores, venatores, gladiatoresque. Quod et declarant verſus Manilii, lib. IV, 217 ſqq.

Scorpius, armata violenta *cuſpide cauda,*
Qui, ſua cum Phoebi currum per ſidera ducit,
Rimatur terras et ſulcis ſemina miſcet,
In bellum ardentes animos, et Martia caſtra
Efficit, et multo gaudentem ſanguine civem:
Nec praeda, quam caede magis; cumque ipſa ſub armis
Pax agitur, capiunt ſaltus, ſilvasque pererrant:
Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta *ferarum:*
Nunc caput in mortem vendunt, et funus arenae:
Atque hoſtem ſibi quisque parat, cum bella quieſcunt.
Sunt quibus et ſimulacra placent, et ludus in armis,
(Tantus amor pugnae eſt,) diſcuntque per otia bellum,
Et quodcunque pari ſtudium producitur arte.

Ingenioſiſſimae et doctiſſimae Editoris celeberrimi mihique amiciſſimi horum verborum interpretationi ideo adſentiri dubitabam, quoniam ſignum in hora natali ſurgens

gens reliquis ſignis vi et effectu praevalere, nemo Aſtrologorum facile concedet. Habetur enim hocce ſignum eo tantum ſenſu primarium, nomineque ſideris natalitii inſignitur, quatenus ex ipſo invento reliqua ſigna conſtituantur et ordinentur, ipſumque, ut Firmicus ait, reliquis quaſi aditum praebeat. Vi autem atque effectu et ei ſideri, in quo medium, et ei, in quo imum invenitur coelum, poſthabendum eſt.

Sequuntur verſus: *Te Iovis impio Tutela Saturno refulgens eripuit* caet. Saturnum omnino noxium, Iovem vero ſalutare ſidus habitum eſſe, res eſt notiſſima. Fieri igitur potuit, ut, ſi hi planetae in genitura radiatione aliqua ſibi invicem invenirentur oppoſiti, alter alterius vim ſeu proſperam ſeu perniciosam infringeret et mitigaret. In Maecenatis genitura Saturni vim noxiam vi Iovis ſalutari mitigatam eſſe, apparet. Hoc autem varie accidere poteſt, dummodo Iupiter ſit in dextro, Saturnus autem in ſiniſtro ſidere collocatus; quod quidem neceſſe eſt, ut Iupiter in ſuperiore parte poſitus Saturni in inferiore conſtituti vim malignam ſuperare poſſit. Si igitur, quod admodum veriſimile eſt, quae modo commemoravit ſidera Horatius, Libram, Scorpionem, et Capricornum, iu genitura Maecenatis praecipua occupaſſe ponamus loca, cardines certe coeli quosdam, atque v. c. in Capricorno horoſcopum concipiamus eſſe inventum, et in eodem ſigno ſimul Saturnum, Iovem autem in Libra vel in Scorpione: quae de Maecenatis valetudine vitaeque caſibus alias nota ſunt, ex hac ſiderum conſtitutione ſecundum aſtrologiae praecepta ſatis accurate praedici videbimus. Tum enim in Libra vel Scorpione medium invenitur coelum, Iupiterque, ut ipſa verba Firmici (ex lib. VI. cap. 10.) adhibeamus, dextrum quadrati latus poſſidens quadrata radiatione reſpicit Saturnum, eiusque, in ſiniſtro quadrati latere et in Capricorno conſtituti, ideoque aegritudines et graviſſima vitae pericula et diſcri-

diſcrimina (ex Firmici lib. V, cap. 3.) praeſagientis, vim peſtiferam mitigat et infringit.

Quaecunque autem alia adhuc iniri poſſit harum ſtellarum diſponendarum ratio, non aeque bene procedet; certe in hac propoſita ratione multa alia etiam Maecenati ita poſſunt accommodari, ut, eius genituram revera ita comparatam fuiſſe, dubium vix relinquatur. Sic v. c. Saturnus in horoſcopo poſitus (vid. Firm. lib. III. cap. 3.) multorum malorum et periculorum adventum, aegritudines et languores ſignificat, Iupiter autem in Libra vel in Scorpione conſtitutus (vid. eiusd. lib. V. cap. 4) iungit homines potentibus viris aut ducibus vel regibus, eorumque res et ſecreta iis committuntur; pariterque in medio coelo (vid. eiusd. lib. III. cap. 4.) magnos decernit honores, publicorum negotiorum facit principes, necnon imperatorum negotia tractantes. Horoſcopus denique in Capricorno et medium coelum in Libra (vid. eiusd. lib. V. cap. 1) homines faciunt pios, honeſti gratia ſermonis ornatos, doctos, et diis vota reſtituentes ex quibusdam neceſſitatibus vel periculis liberatos; ita ut Horatius, cum ſub finem carminis munera ex voto diis perſolvere hortetur Maecenatem, ipſius etiam horoſcopi decreta videatur eſſe ſequutus. Caeterum in genitura Maecenatis in Scorpium aeque ac in Libram cadere potuiſſe medium coelum, neminem doctrinis aſtrologicis imbutum offendet; cum, interiectis inter horoſcopum et medium coelum 270 partibus, medium coelum inde a parte 271 inciperet, atque deinceps per 30 partes produceretur, ita ut undecimum aeque ac decimum ab horoſcopo ſignum occupare poſſet.

Quae de Maecenatis genitura cum iam ſint expoſita, in promtu eſt et alia verſus Horatianos interpretandi ratio; quae eo fit probabilior, quatenus omnia, quae de aſtris adfert poeta, ex Maecenatis genitura omnino deſumta eſſe videntur. Quod enim de loco horoſcopi ſ. ortu nequaquam licuit, ut eum violentiorem horae natalis partem

tem diceret Horatius, de superiore coeli cardine s. medio coelo omni iure licebat. Itaque cum astrologos istam Iovis et Saturni constitutionem tanquam rem gravissimam in Maecenatis genitura saepius commemorantes, atque, ut meticulosum huius viri, de ea forsan altius indagantis, (de signorum enim istorum decanis et finibus, in quibus hi planetae invenirentur positi, et de multis aliis rebus adhuc poterat disquiri) animum confirmarent, vim Iovis salutarem noxiae Saturni praevalere demonstrantes audivisset noster: quam proprie proferre volebat sententiam, *quaecunque fuerit genitura mea*, hanc genitur ae Maecenatis indolem respiciens, sic expressit: *Seu Libra, seu me Scorpius adspicit Formidolosus*, (tanquam) *pars violentior Natalis horae, seu tyrannus Hesperiae Capricornus undae*, i. e. seu in Libra, seu in Scorpione, seu potius in Capricorno sit cardo coeli superior in genitura mea caet. Vocabulum *adspicere* de stella in medio coelo posita aeque adhiberi potest. Reliqua etiam, quae supra de horoscopi signo sunt observata, ex eo quidem solo astrologicas de valetudine, morte, aliisque vitae casibus disquisitiones minime pendere, pariter de medio coelo sunt monenda.

III. 3.

v. 13 — 16.

Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres — — —
— — hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit.

Priora expressit Ovid. Trist. V. 3. 19.

Ipse quoque aetherias meritis invectus es arces
Qua non exiguo facta labore via est.

de Baccho. Posteriora concinunt modis Pindaricis apud Plutarch. de Superstit. p. 167. E. fr. Heyn. p. 94.

κεῖνοι

κεῖνοι γὰρ ἄνοσοι καὶ ἀγήραοι
πόνων τε ἄπειροι βαρυβόαν
πορθμὸν πεφευγότες Ἀχέροντος.

de Diis.

III. 5.

v. 35.
Tendens Venafranos in agros
Aut Lacedaemonium Tarentum.

Parum probabile est, Romanos Reguli aetate praedia in Campania atque in Tarentino tractu habuisse. Igitur Horatius aut suae aetatis rationem habuit, aut, quod probabilius videtur, omnino amoenissimas regiones designare voluit.

III. 6.

v. 37.
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas caet.

Locum optime illustrat Columella de Re R. L. I. Praef. §. 17. *At mehercules vera illa Romuli proles assiduis venatibus nec minus agrestibus operibus exercitata, firmissimis praevaluit corporibus, ac militiam belli, quum res postulavit, facile sustinuit durata pacis laboribus, semperque rusticam plebem praeposuit urbanae.*

III. 8.

P. 114. de Baccho, hortorum, maxime pomorum Deo primo loco memorandus erat Pindari locus apud Plutarch. Sympos. quaest. IX. 14. p. 745. A. (fr. Heyn. p. 96.):

δενδρέων δὲ νομὸν Διόνυ-
σος πολυγαθὴς αὐξάνει
ἁγνὸν φέγγος ὀπώρας.

v. 10.

Corticem adstrictum pice dimovebit
Amphorae

Eadem ornatus ratio in Archilocho V. 2.

Ἀλλ' ἄγε, σὺν κώθωνι θοῆς διὰ σέλματα νηὸς
Φοίτα, καὶ κοίλων πώματ' ἄφελκε κάδων.

III. 16.

v. 42 sqq.

Multa petentibus
Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

Conveniunt haec cum aureis γνώμαις (forte Syri vel Laberii) apud Senec. Ep. 108.

Desunt inopiae multa, avaritiae omnia.
Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.
Quod vult, habet, qui velle, quod satis est, potest.

III. 20.

P. 201. col. 1. extr. Statii loco adde Ovid. Met. XIII. 547.

Vtque furit catulo lactente orbata leaena
Signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem.

et ad v. 3. *fugies inaudax praelia raptor* Martial. VIII. 26. 1.

Non tot in Eois timuit Gangeticus arvis
Raptor, in Hyrcano qui fugit albus equo.

ubi *albus*, χλωρὸς τῷ *inaudax* respondet.

v. 13. 14.

Fertur et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis.

De

De vento flabellis facto nondum muto sententiam, etiam propter adi. epitheton *leni*. Dioscorid. XII. 1. (Anal. Br. I. 495.):

Ῥιπίδα τὴν μαλακοῖσιν ἀεὶ πρηεῖαν ἀήταις
  Παρμενὶς ἡδίστῃ θῆκε παρ' Οὐρανίῃ,
Ἐξ εὐνῆς δεκάτευμα· τὸ δ' ἠελίου βαρὺ θάλπος
  Ἡ 'ταίρη μαλακοῖς ἐκτρέπεται Ζεφύροις.

Vbi cave mutes ἡ 'ταίρη. Sensus: Iam Zephyri refrigerio permulcetur ἑταίρα, tabellis Veneri dedicatis.

III. 21.

Cum toto comparandum epigr. Ionis I. in Anal. Br. I. 161. maxime vv. 9—12.

Νέκταρ —— πότον ὄλβιον, ἀνθρώποισι,
  Ξυνὸν τοῦ χαίρειν φάρμακον αὐτοφυές.
Τοῦ θαλίαι φίλα τέκνα, φιλοφροσύναι τε, χοροί τε·
  Τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος ἔδειξε φύσιν.

v. 13.
  Tu lene tormentum ingenio admoves
  Plerumque duro.

Iacobs hunc locum admovit Asclepiadeis (Anal. Br. I. 213. c. X. 1.):

Οἶνος ἔρωτος ἔλεγχος. ἐρᾶν ἀρνεύμενον ἡμῖν
  Ἤτασαν αἱ πολλαὶ Νικαγόρην προπόσεις.

uti locum emendavit Alberti ad Hesych. v. ἤτασεν. Horatium expressit Sil. XI. 287.

Donec pulsa fames, et Bacchi munera duram
Laxarunt mentem.

Mox

Mox

— et arcanum iocoso
Consilium retegis Lyaeo

forte nihil amplius est, quam: arcana pectoris retegis, *promoves loco* (ut Epod. XI. 14. ubi plura vide), efficis, ut homines secreta animi eloquantur. Lyaeum iocosum expedit Xenoph. Sympos. p. 127. Bach. ὁ οἶνος, ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας — κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα, ἐγείρει.

v. 17.

Tu spem reducis mentibus anxiis
Viresque et addis cornua pauperi caet.

Primo loco commemorandum erat splendidissimum Pindari fragmentum, quod in Excerpto L. XI. Athenaei apud Casaub. Animadvv. XI. c. 4. p. 782. legitur: αὔξει γὰρ καὶ τρέφει, μεγαλύνει τε τὴν ψυχὴν ἡ ἐν τοῖς πότοις διατριβὴ, ἀναζωπυροῦσα νοῦν, ὥς φησι Πίνδαρος·

ἀνίκ' ἀνθρώπων καματώδεες οἴχον-
 ται μέριμναι στηθέων ἔξω, πελάγει
δ' ἐν πολυχρύσοιο πλούτου
πάντες ἴσα νέομεν ψευδῆ πρὸς ἀκτάν.
ὃς μὲν ἀχρήμων, ἀφνει-
ὸς τότε, τοὶ δ' αὖ πλουτέοντες ἀέξον-
ται φρένας ἀμπελίνοις τόξοις δαμέντες.

ubi φρένες ἀμπελίνοις τόξοις δαμέντες felici audacia dictae *ebriae*. Similiter Martialis III. 68. 5. 6.

Hic iam deposito post vina rosasque pudore,
Quid dicat, nescit saucia *Terpsichore.*

Daphnen mero sauciam plenius appellat Apulei. Met. IX. p. 601. Oud. Noster Serm. II. 1. 24.

— — *Saltat Milonius, ut semel* icto
Accessit fervor capiti, *numerusque lucernis.*

III.

III. 28.

v. 9. 10.

Tu curva recines lyra
Latonam et celeris ſpicula Cynthiae

Callimachi loco adde Eurip. Hec. 462.

Σὺν Δηλιάσι τε κούραις
Ἀρτέμιδός τε θεᾶς
Χρυσέαν ἄμπυκα
Τόξά τ' εὐλογήσω.

Coll. Noſtri I, 21. 11. 12.

IV. 1.

v. 32 — 35.

Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua ſilentio?

Cum prioribus Noſtri vv. Iacobs compoſuit Dioſcoridis XXIV. 3. (Anal. Br. I. 499.)

Τερπνότατε Μούσῃσιν, Ἀνάκρεον, ὦ 'πὶ Βαθύλλῳ
Χλωρὸν ὑπὲρ κυλίκων πολλάκι δάκρυ χέας.

Poſterioribus concinunt Valerii Aeditui (Catal. Scal. p. 205.):

Dicere quum conor curam tibi, Pamphila, cordis,
Quid mi abs te quaeram, verba labris abeunt.
Per pectus miſerum manat ſubito mihi ſudor;
Si taceo ſubitus, *duplo iterum pereo.*

Si taceo ſubitus explicant Horatiana: *inter verba cadit lingua.*

IV. 2.

v. 45.

Tum meae (ſi quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars caet.

Vt verba: *tum meae vocis* etc. ad Augusti triumphum referri possent, in antecedentibus aliquid esse debebat, quod eo duceret. Igitur *ludus publicus* latiore sensu esset accipiendus: laetitia publica e triumpho, non ludi publice voti. Sed satius erit, hoc tetrastichon omnino ad hilaritatem publicam, e Caesaris reditu conceptam, referre, non ad pompam triumphalem, quam seqq. demum exponunt.

v. 49.
Tuque dum procedis, Io triumphe,

Ratio grammatica utique postulat, ut *tu* ad *Triumphus* referatur. Erit adeo Triumphus Deus, persona indutus, plane ut Epod. IX.

Io Triumphe tu moraris aureos
Currus et intactas boves.

Atque haec ratio lyrico poeta satis digna videri debet: *Et, o Triumphe, dum tu procedis,* interposito *Io* sollenni acclamandi formula. Triumphus adeo ducit pompam suam, antevolat eam, cui acclamat spectatrix turba, *Io Triumphe.* Maiori adeo litera Triumphi nomen scribendum.

IV. 5.

v. 5.
Lucem redde tuae, Dux bone, patriae;
Instar Veris enim vultus ubi tuus
Adfulsit populo, caet.

Proiectioris adulationis est Martial. VIII. 21. 11. 12.

Iam Caesar vel nocte veni: stent astra licebit,
Non deerit populo, te veniente, dies.

De vultu Veris speciem praeferente vide loca Iacobsio ad Anthol. I. p. 310. allata.

IV.

IV. 9.

v. 13 sqq.

Non sola comtos arsit adulteri
Crines et aurum vestibus illitum
Mirata regalesque cultus
Et comites Helene Lacaena.

Eurip. Cycl. 180 sqq. de Helena

Ἐπεί γε πολλοῖς ἥδεται γαμουμένη,
Τὴν προδότιν, ἣ τοὺς θυλάκους τοὺς ποικίλους
Περὶ τοῖν σκελοῖν ἰδοῦσα, καὶ τὸν χρύσεον
Κλοιὸν φοροῦντα περὶ μέσον τὸν αὐχένα
Ἐξεπτοήθη, Μενέλεων ἀνθρώπιον
Λῷστον λιποῦσα.

Epod. VIII.

v. 5. 6.

Hietque turpis inter aridas nates
Podex velut crudae bovis.

Aliter eandem rem exhibuit Antipat. Thess. IV. (Anal. Br. II. p. 110.)

Τὴν ξηρὴν ἐπὶ νῶτα Λυκαινίδα, τὴν Ἀφροδίτης
Λώβην, τὴν ἐλάφου παντὸς ἀπυγοτέρην caet.

Carmen Saeculare.

v. 61—64.

Augur et fulgente decorus arcu
Phoebus, acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus.

Forte obversabantur Horatio Pindarica Pyth. V. 80 sqq. easdem Apollinis virtutes repraesentantia:

'Ο

Ὁ δ' ἀρχαγέτας ἔδωκ' Ἀπόλλων
Θῆρας αἰνῷ φόβῳ
— — — —
Ὁ καὶ βαρειᾶν νόσων
Ἀκέσματ' ἄνδρεσσι καὶ
Γυναιξὶ νέμει, πόρεν τε κίθαριν,
Δίδωσι τε Μοῖσαν οἷς ἂν ἐθέλῃ
Ἀπόλεμον ἀγαγὼν
Ἐς πραπίδας εὐνομίαν,
Μυχόν τ' ἀμφέπει
Μαντήϊον.

LIPSIAE, ex officina Pezoldii.